శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ మే ది ని క ర వి ర చి త

మే ది నీ కో శ ము

స టీ క ము.

చె న్న పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్‌సన్స్ వారిచే

ప్ర క టి త ము.

1932.

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
Madras.—1932.

పీ ఠి క.

మేదినీకోశమను నీనానార్థశబ్దసర్వస్వమును రచించినది మేదినీకరుఁడు. ఈతనితండ్రి పేరు ప్రాణకరుఁ డని యేతద్గ్రంథాంతమునందలి

"మేదినికరేణ కోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః"

అనువాక్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇంతకన్న నీగ్రంథప్రణేతనుగుఱించి యెద్దియును వ్రాయుటకు సాధ్యము గాకున్నది. ఈనైఘంటికాగ్రేసరునికులగోత్రాదులెయ్యవియో, ఈతనిజన్మముచే వాసిగాంచిన ప్రదేశ మెయ్యదియో, ఈతనిజననకాల మెప్పుడో నిర్ణయించి చెప్పుటకు వలయునాధారములు మృగ్యములుగా నున్నవి. అయ్యవి పరిశోధనలమూలమున దేలవలసి యుండుటచే నాభారమును చరిత్రగ్రంథపరిశోధకులు వహింపవలసియున్నది.

గ్రంథాంతమున

"ఉత్పలినీశబ్దార్ణవ సంసారావర్తనామమాలాఖ్యాన్,

... ...

షట్సతగాథాకోశప్రణయనవిఖ్యాతకోశలేనాయం,

మేదినికరేణ కోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః"

అనుశ్లోకములయం దీతఁడు ఉత్పలినీశబ్దార్ణవవిశ్వప్రకాశాద్యనేక కోశగ్రంథములను బరిశీలించి తనగ్రంథమును విరచించినట్టులు చెప్పికొనియున్నవాఁడు. మఱియు నీతఁడు

"అపి బహుదోషం విశ్వప్రకాశకోశం చ సువిచార్య"

అనుదానిమూలమున విశ్వప్రకాశకోశము దోషభూయిష్ఠమనియుఁ, దనగ్రంథము శ్రేష్ఠతమ మనియుఁ జెప్పికొనియెను. ఇట్లీతఁడు పరిశీలించితినని చెప్పిన నిఘంటుగ్రంథనామములంబట్టి చూడఁగా, నీతఁడు కోశకారులలో నెల్లఁ జాల నర్వాచీనుఁడని తేలుచున్నయది. ఈతఁ డింకను కొన్ని కథాగ్రంథములను రచియించినట్టుల "షట్సతగా

థాకోశ ప్రణయనవిఖ్యాతకాశలేనాయం” అను సుశ్లోకార్థము తెలుపుచున్నది.

“నానార్థకోశపుస్తకభారార్జనదుఃఖహానయే కృతినః,
మేదినికరకృతకోశో విశుద్ధలింగో ఒభిలిఖ్యతామేకః.”

అని గ్రంథాదిని గల ౧౩-వ శ్లోకమునం దీతఁడు తనగ్రంథ మొక్కటుండిన వేతే నానార్థకోశములఁ జూడవలసినపనియే యుండదని యేతద్గ్రంథప్రాశస్త్యమును వక్కాణించియున్నాఁడు.

ఈనిఘంటుగ్రంథమును విశ్వకోశమునందు వలె శబ్దాంత్యవర్ణ క్రమము ననుసరించి వ్రాయఁబడి యుండుటచేఁ గోరినపదమును వెంటనే పుస్తకమునందుఁ జూచి కనుఁగొనుట కెంతయు ననువుగా నున్నది. ఈగ్రంథరాజము గీర్వాణాంధ్రభాషలనభ్యసించు విద్యార్థులపాలిటి కల్పతరువునా నొప్పారుచున్నది. ఇట్టి యుద్గ్రంథము చిఱకాలమునుండి విద్యార్థులయందుబాటులో లేకపోవుట చాల లోపమని భావించి వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి పెక్కుమాతృకలమూలమున మూలగ్రంథమును బరిశోధింపించి చక్కని తెనుఁగు టీక వ్రాయించి ప్రకటించినారము. ఈగ్రంథమున కియ్యదియే ప్రథమముద్రణముగాన నిందెన్నియేని దోసఁగులు పొసఁగి యుండకపోవు. వానినెల్లఁ బండితప్రకాండులును, భాషాభిమానులును దయామయులై మా కెఱుకపఱచినచో, వందన పురస్సరముగానందికొని పునర్ముద్రణమున సవరింపఁగల్గుదుమని యెంతయు వినయముతో విన్నవించుచున్నారము. భాషాభిమానులెల్లరను, మా యీయుద్యమమునకుఁ దోడ్పడి యింకయు నిట్టియుద్గ్రంథప్రకటనమునకుఁ బ్రోత్సహింతురుగాతమని యెంతయు విశ్వసించుచున్నారము.

ఇట్లు,
భాషాసేవకులు,
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

సంకేతాక్షరవివరణము.

పుంలింగమునకు	... ...	పు.
స్త్రీలింగమునకు	... ...	స్త్రీ.
నపుంసకలింగమునకు	... ...	న.
పుంస్త్రీలింగములకు	... ...	ప్స.
పున్నపుంసకములకు	... ...	ప్న.
స్త్రీనపుంసకములకు	... ...	స్న.
త్రిలింగమునకు, విశేష్యనిఘ్నమునకును	... ...	త్రి.
అవ్యయమునకు	... ...	అవ్య.
ఉపసర్గమునకు	... ...	ఉప.
నిత్యబహువచనమునకు	... ...	ని. బ.

అవ్యయపరిచ్ఛేదమున నవ్యయభిన్నమునకు మాత్ర మాయాలింగములు చేర్పఁబడినవి.

టీకయందు మూలపదక్రమము ననుసరించి యర్థములు వ్రాయఁబడియున్నవి.

శ్రీ ర స్తు.

విషయానుక్రమణిక.

అవ్యయపరిచ్ఛేదము

84

అవ్యయపరిచ్ఛేదము.

శ్రీరస్తు.

మేదినీకోశః

శ్లో. వృషాంకాయ నమస్తస్మై యస్య నగాళివిలంబినీ,
జటావేష్టనజాం శోభాం విభావయతి జాహ్నవీ. ౧
పూర్వాచార్యకృతీర్వీక్ష్య శబ్దశాస్త్రం నిరూప్య చ,
నానార్థశబ్దకోశోఽయం లింగభేదేన కథ్యతే. ౨
ప్రాయశో రూపభేదేన విశేషణవశాత్క్వచిత్,
స్త్రీపున్నపుంసకం జ్ఞేయం విశేషోక్తేశ్చ కుత్రచిత్. ౩
త్రిలిఙ్గ్యాం త్రిష్వితి పదం మిథునే తు ద్వయోరితి,
నిషిద్ధలిఙ్గం శేషార్థం త్వంతాథాది న పూర్వభాక్. ౪
రూపావ్యక్తం లిఙ్గముక్తం లిపిభ్రాంతిచ్ఛిదే క్వచిత్,
విశేష్యనిఘ్నః సుక్తేఽపి విజ్ఞేయా వాచ్యలిఙ్గతా. ౫
గుణే శుక్లాదికట్వాద్యాః పుంసి స్యుస్తద్వతి త్రిషు,
తీక్ష్ణాద్యాశ్చ గుణే క్లీబం గుణిలిఙ్గాస్తు తద్వతి. ౬
క్లీబపుంసోరపి స్త్రీత్వమ్ క్వాప్యల్పత్వవివక్షయా,
జాతివాచకశబ్దానామ్ అపితత్స్త్రీవివక్షయా. ౭
ఉద్భిదః ప్రసవే క్లీబే హరీతక్యాదయః స్త్రియామ్,
పుష్పే జాతిప్రభృతయః స్వలింగా వ్రీహయః ఫలే. ౮
ప్రాజ్ఞానార్థోఽనుతల్లింగం ద్వయోర్ద్వంద్వే నచైకతా,
శబ్దావృత్తిర్న లింగైక్యే సప్తమీ న విశేషణే. ౯

క్లీబే నపుంసకే పుంసి స్త్రియాం యోషితి చ ద్వయోః,
త్రిషు చేత్యాది యద్రూపం తల్లింగస్యైవ వాచకమ్. ౧౦

నానార్థః ప్రథమాంతోఽత్ర సర్వత్రాదౌ ప్రదర్శితః,
సప్తమ్యంతోఽభిధేయేషు వర్తమానో వినిశ్చితః. ౧౧

ఏకద్విత్రిచతుఃపంచషడ్వర్ణానుక్రమాత్కృతః,
స్వరకాద్యాదికాద్యంతవర్గైర్నానార్థసంగ్రహః. ౧౨

నానార్థకోశపుస్తకభారార్జనదుఃఖహానయే కృతినః,
మేదినీకరకృతకోశో విశుద్ధలింగోఽభిలిఖ్యతామేకః. ౧౩

కైకం.

కో బ్రహ్మణి సమీరాత్మ యమదక్షేషు భాస్కరే, కామే గ్రంథౌ చక్రిణి చ పతత్రిణి చ పార్థివే. ౧౪.
మయూరేఽగ్నౌ చ పుంసి స్యాత్ సుఖశీర్షజలేషు కమ్,

ఏకాక్షరకశబ్దములు.

కః—(అ. పు) ౧ బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨ వాయువు, 3 ఆత్మ, ౪ యముఁడు, ౫ దక్షప్రజాపతి, ౬ సూర్యుఁడు, ౭ మన్మథుఁడు, ౮ ముడి, ౯ విష్ణువు, ౧౦ పక్షి, ౧౧ రాజు, ౧౨ నెమిలి, ౧౩ అగ్ని. కం—(అ. న.) ౧ సుఖము, ౨ శిరస్సు, 3 జలము.

కద్వికం.

రెండక్షరములుగల కకారాంతశబ్దములు.

అర్కోఽర్కపర్ణే స్ఫటికే, రవౌ తామ్రే దివస్పతౌ. ౧౫.

అర్కః—(అ. పు) ౧ జిల్లేడుచెట్టు, ౨ స్ఫటికము, 3 సూర్యుఁడు, ౪ రాగి, ౫ ఇంద్రుఁడు.

అంకో రూపకభేదాఽగశ్చిహ్నే రేఖాఽజిభూషణే,రూపకాంశాంతికోత్సంగస్థానేఽకం పాపదుఃఖయోః.౧౬.

అంకః—(అ. పు) ౧ రూపకవిశేషము, ౨ (ఆగః)ము, 3 గుఱుతు, ౪ గీత, ౫ (ఆజి) యుద్ధము, ౬ విభూషణము, ౭ నాటకములోని పరిచ్ఛేదము, ౮ సమీపము, ౯ తొడ, ౧౦ స్థానము. అంకం—(అ. న) ౧ పాపము, ౨ దుఃఖము.

ఏకః సంఖ్యాన్తరే శ్రేష్ఠే కేవలేతరయో స్త్రిషు,

ఏకః—(అ. త్రి) ౧ ఏకత్వసంఖ్య (ఒకటి,) ౨ ముఖ్యము, 3 అసహాయము, ౪ అన్యము. ఒకటి అనునర్థమున నపుంసకమాత్రమని కొందఱు.

కర్కః కర్కేతరౌ వహ్నౌ శుక్లాశ్వే దర్పణే ఘటే ౧౭

కర్కః—(అ. పు) ౧ కర్కటరాశి, ఎండ్రకాయ, ౨ ఒకానొకచెట్టు, 3 అగ్ని, ౪ తెల్లనిగుఱ్ఱము,౫ అద్దము,౬ కుండ.

కంకశ్ఛద్మద్విజే ఖ్యాతో లోహపృష్ఠకృతాంతయోః,

కంకః—(అ. పు) ౧ కపటబ్రాహ్మణవేషధారియగు యుధిష్ఠిరుఁడు, ౨ రాపులుఁగు, 3 యముఁడు.

కల్కోఽస్త్రీ ఘృతతైలాది శేషే దంభే విభీతకే. ౧౭. విట్కిట్టయోశ్చ పాపే చ త్రిషు పాపాశయే పునః,	కల్కః—(అ. పు. న) ౧ నేయి నూనె మున్నగువాని శేషము, ౨ డంబము, ౩ తాండ్రచెట్టు, ౪ గుహ్యమలము, ౫ శరీరమలము, ౬ పాపము. (త్రిలింగి) ౧ పాపాత్ముఁడు.
కాకస్స్యాద్వాయసే వృక్షప్రభేదే పీఠసర్పిణి. ౧౯. శిరోఽవక్షాళనే మానప్రభేదే ద్వీపభేదయోః,	కాకః—(అ. పు) ౧ కాకి, ౨ వృక్షవిశేషము (కొండగోగు?), ౩ కుంటివాఁడు, ౪ తలరుద్దుకొనుట, ౫ ప్రమాణవిశేషము, ౬ ద్వీపవిశేషము.
కాకా స్యాత్కాకనాసాయాం కాకోలీకాకజంఘయోః. ౨౦. రక్తికాయాం మలప్వాం చ కాకమాచ్యాం చ యోషితి,	కాకా—(ఆ. స్త్రీ) ౧ కాకలత, ౨ కాకోయిలీ వృక్షము, ౩ కాకజంఘావృక్షము, ౪ రక్తికాలత, ౫ మలపూవృక్షము, ౬ కాకమాంచిపువ్వు.
కాకం సురతబంధే స్యాత్ కాకానామపి సంహతౌ.	కాకం— (అ. న) ౧ సురతబంధవిశేషము, ౨ కాకులసమూహము.
కిష్కుర్ద్వయోర్వితస్తౌ చ ప్రకోష్ఠేఽపి కరేఽపి చ,	కిష్కుః—(ఉ. పు. స్త్రీ) ౧ ద్వాదశాంగుళప్రమాణము, ౨ ముంజేయి, ౩ మూరెఁడుపరిమాణము.
కోకశ్చక్రే వృకే జ్యేష్ఠ్యాం ఖర్జూరీద్రుమదర్దురే. ౨౨.	కోకః—(అ. పు) ౧ చక్రవాకపక్షి, ౨ తోఁడేలు, ౩ బల్లి, ౪ ఖర్జూరవృక్షము, ౫ కప్ప.
ఛేకో గృహాశ్రితమృగపక్షిణో నాగరే త్రిషు,	ఛేకః—(అ. పు) ౧ పెంపుడుమృగము, ౨ పెంపుడుపిట్ట. (త్రిలింగి) ౧ కార్యకుశలుఁడు.
టంకో నీలకపిత్థే చ ఖనిత్రే టంకణేఽస్త్రియామ్. ౨౩ జంఘాయాం స్త్రీ పుమాన్కోపే, కోశాసిగ్రావదారణే,	టంకః—(అ. పు. న) ౧ నల్లవెలగ, ౨ గడ్డపారయను ఖనిత్రము, ౩ క్షారవిశేషము (వెలిగారము) (స్త్రీ) ౧ పిక్క. (పు) ౧ కోపము, ౨ కత్తియొర, ౩ కత్తి, ౪ కాసెయులి.

తర్కః కాంక్షావితర్కోహ హేతుశాస్త్రేషు కథ్యతే.	తర్కః—(అ. పు) ౧ కోరిక, ౨ శంక, 3 ఊహ, ౪ న్యాయమీమాంసాది హేతుశాస్త్రములు.
త్రికా కూపస్య నేమా స్యాత్	త్రికా—(ఆ. స్త్రీ) నూతిమీఁదిగిరక. నీరుతోడెడియంత్రవిశేషము, 'గిలక' అని వాడుక.
త్రికం పృష్ఠాధరే త్రయే,	త్రికం—(అ. న.) ౧ ముడ్డిపూస, ౨ మూఁడు (సంఖ్య.)
తోకం పుత్రే సుతాయాం చ	తోకం—(అ. న.) ౧ కొడుకు, ౨ కూఁతుకు, (బిడ్డ)
ద్వికస్స్యాత్కాకకోకయోః.	ద్వికః—(అ. పు.) ౧ కాకి, ౨ కోకము, (చక్రవాకము) (రెండు కకారములు గలది).
న్యంకుర్మునౌ మృగే పుంసి	న్యంకుః—(ఉ. పు.) ౧ ముని, ౨ మృగము ఇఱ్ఱి.
నాకస్తు త్రిదివేఽంబరే. ౨౫	నాకః—(అ పు) ౧ స్వర్గము, ౨ ఆకాశము.
నాకుర్మున్యంతరే పృథ్వీధర వల్మీకయోః పుమాన్,	నాకుః—(ఉ-పు) ౧ (వాల్మీకి) ఋషి, ౨ పర్వతము, 3 వల్మీకము=పుట్ట.
నిష్కమస్త్రీ సాష్టహేమశతే దీనారకర్షయోః. ౨౬. ఉరోఽలంకరణే హేమమాత్రే హేమపలేఽపి చ. ౨౬	నిష్కం—(అ. పు. న) ౧ సాష్టశతసువర్ణము-నూటయెనిమిదిమాడలు; ౨ దీనారమనెడి బంగారునాణెము, 3 కర్షము, (మానవిశేషము), ౪ ఉరోభూషణము, ౫ బంగారము, ౬ పలమనెడి (స్వర్ణమయ) మానవిశేషము.
పంకోఽస్త్రీ కర్దమే పాపే	పంకః—(అ. పు. న.) ౧ అడుసు-బురద, ౨ పాపము.
పాకః పరిణతౌ శిశౌ, కేశస్య జరసా శౌక్ల్యే స్థాల్యాదౌ పచనేఽపి చ. ౨౭	పాకః—(అ. పు.) ౧ పరిపాకము-పండుట, ౨ శిశువు, 3 పలితము - ముదిమిని వెండ్రుకలందలి తెలుపు, ౪ వంట

	కుండ మున్నగునది, ౫ పచనము-వంట.
బకస్తు బకపుష్పే స్యాత్కహ్వే శ్రీదే చ రక్షసి,	బకః—(అ. పు.) ౧ బకపుష్పమనెడి చెట్టు, ౨ పక్కికొంగ, ౩ కుబేరుఁడు, ౪ బకుఁడను రాక్షసుఁడు
భూకం ఛిద్రే చ కాలే చ	భూకం—(అ. న.) ౧ ఛిద్రము - రంధ్రము, ౨ కాలము.
భేకో మండూకమేఘయోః.	భేకః—(అ. పు.) ౧ కప్ప. ౨ మేఘము.
ముష్కో మోక్షకవృక్షేస్యాత్సంఘాతే వృషణేఽపి చ,	ముష్కః—(అ. పు.) ౧ మోక్షకవృక్షము, ౨ సంఘాతము-సమూహము, ౩ అండకోశము-వృషణములు.
మూకస్త్వవాచినా దైత్యే	మూకః—(అ. పు.) ౧ మూఁగవాఁడు, ౨ ఒకానొక రాక్షసుఁడు.
రంకః కృపణమందయోః. ౩౦	రంకః—(అ. పు.) ౧ కృపణుఁడు-లోభి; దరిద్రుఁడు, ౨ అలసుఁడు- మందుఁడు.
రాకా నద్యంతరే కచ్ఛ్వామ్, నవజాతరజఃస్త్రియామ్, సంపూర్ణేందుతిథౌ	రాకా—(ఆ. స్త్రీ.) ౧ ఒకానొకనది, ౨ గజ్జి, ౩ నూతనరజస్వలయగు స్త్రీ, ౪ పూర్ణేందుఁడుగల పున్నమ.
రేకః శంకానీచ విరేచనే.	రేకః—(అ. పు.) ౧ శంక - సంశయము, ౨ నీచుఁడు - అధముఁడు, ౩ విరేచనము.
రోకస్తు క్రయభిద్దీప్త్యో	రోకః—(అ. పు) ౧ క్రయభేదము - రొక్కపమ్మకము, ౨ దీప్తి.
రోకం నావి చలే బిలే,	రోకం—(అ. న) ౧ ఓడ, ౨ చలము-చంచలము, ౩ రంధ్రము.
లంకా రక్షఃపురీశాఖా శాకినీ కులటాసు చ. ౩౨	లంకా—(ఆ. స్త్రీ) ౧ రావణుని రాజధాని, ౨ శాఖ కొమ్మ, ౩ శాకిని కూరలుగలభూమి; దుర్గానుచరీవిశేషము, ౪ అంకుటాలు.
లోకో జనేఽపి భువనే	లోకః—(అ. పు) ౧ జనము, ౨ జగత్తు.

వల్కం వల్కలశల్కయోః,	వల్కమ్—(అ. న) ౧ వల్కలము - నారచీర, ౨ శకలము - ఖండము, చేప మీఁది పొలుసు.
వంకః పర్యాణభాగే నా నదీవక్రే చ భంగురే. ౩౩.	వంకః—(అ. పు) ౧ అశ్వపర్యాణభాగము - గుఱ్ఱపు పల్లముంచుచోటు, ౨ నదీవక్రము (చూ. వాచస్ప.) ౩ వక్రమయినది.
శల్కం తు శకలే వల్కే	శల్కమ్—(అ. న) ౧ శకలము-ఖండము, ౨ నారచీర-వల్కలము.
శకో జాత్యంతరే నృపే,	శకః—(అ. పు) ౧ ఒకానొకజాతి, ౨ ఒకానొకరాజు.
శంకుః సంఖ్యాస్త్రయాదోభిత్కీలేశకలుషేషు నా. ౩౪.	శంకుః—(ఉ. పు) ౧ సంఖ్యావిశేషము, ౨ (అస్త్ర) శల్యము - ఆయుధవిశేషము, ౩ మత్స్యవిశేషము, ౪ అగ్నిజ్వాల, ౫ ఈశుఁడు, ౬ కలుషము.
శంకా త్రాసే వితర్కే చ	శంకా—(ఆ. స్త్రీ) ౧ భయము, ౨ సంశయము.
శాకో ద్వీపాంతరేఽపి చ, శక్తౌ ద్రుమవిశేషే చ పుమాన్ హరితకేఽస్త్రియామ్. ౩౫.	శాకః—(అ. పు) ౧ ఒకానొకద్వీపము, ౨ శక్తి, ౩ ఒకానొకచెట్టు, ౪ హరీతకి-కరకచెట్టు. ఈయర్థమున నిది స్త్రీలింగము. (శాకా. ఆ. స్త్రీ)
శుకో వ్యాససుతే కీరే రావణస్య చ మంత్రిణి, శిరీషపాదపే పుంసి గ్రంథపర్ణే నపుంసకమ్. ౩౬.	శుకః—(అ. పు) ౧ వ్యాసునికొడుకు-శుకమహర్షి, ౨ చిలుక, ౩ రావణునిమంత్రులలో నొకఁడు, ౪ శిరీషవృక్షము. శుకం—(అ. న) ౧ గ్రంథిపర్ణము-మాచిపత్రి.
శుల్కం ఘట్టాదిదేయే స్యాద్వరాదర్థగ్రహేఽస్త్రియామ్,	శుల్కమ్—(అ. పు. న) ౧ రాజమార్గాదులందు గ్రహించుసుంకము, ౨ కన్యకకై పిత్రాదులకిచ్చుధనాదికము-కన్యాశుల్కము,

శూకోఽస్త్రీశ్శృంగదయయోః

శూకః—(అ. పు. న) ౧ సన్నని తీక్ష్ణము గుచివర, ౨ దయ-కనికరము.

శ్లోకః పద్యే యశస్యపి. ౩౭.

శ్లోకః—(అ. పు) ౧ పద్యము, ౨ కీర్తి.

శౌకంశుకగణేస్త్రీణాం కరణే

శౌకమ్—(అ. న) ౧ చిలుకలగుంపు, ౨ స్త్రీలకరము. (రతిబంధ విశేషమని సర్వశబ్దసంబోధిని.)

సూక ఇత్యయమ్, బాణవాతోత్పలే

సూకః—(అ. పు) ౧ బాణము, ౨ వాతము (గాలి?) 3 ఉత్పలము కలువ.

స్తోకస్త్రిష్వల్పే చాతకే పుమాన్. ౩౮.

స్తోకః—(అ. త్రి) ౧ అల్పము. స్తోకః—(అ. పు) ౧ చాతకము-వానకోయిల.

కత్రికం.

మూండక్షరములుగల కకారాంత శబ్దములు

అశోకస్త్రిషు నిశ్శోకే పుంసి కంకేలిపాదపే, స్త్రియాం తు కటురోహిణ్యాం పారదే స్యాన్నపుంసకమ్. ౩౯.

అశోకః—(అ. త్రి) నిశ్శోకే=శోకములేనివానియందు. అశోకం—(అ. పు) కంకేళిపాదపే=అశోకవృక్షమందు. అశోకా—(ఆ. స్త్రీ) కటురోహిణ్యాం=రోహిణియను వృక్షమందు. అశోకం—(అ. న) పారదే = పాదరసమునందు.

అలకా కుబేరపుర్యామస్త్రియాం చూర్ణకుంతలే,

అలకా—(ఆ. స్త్రీ.) కుబేరపుర్యాం=కుబేరునిపట్టణమందు చూర్ణకుంతలే=పొట్టివెంట్రుకలందు (స్త్రీలింగమందు లేదు)

అభీకః కాముకే క్రూరే నిర్భయే త్రిషు నాకవౌ. ౪౦

అభీకః—(అ. పు.) కాముకే= కాముకునియందు, క్రూరే=క్రూరునియందు, నిర్భయే = భయములేనివానియందు. కవియందు మాత్రము కేవలపుంలింగము.

అనీకోఽస్త్రీ రణే సైన్యే

అనీకః—(అ. పు.) రణే = యుద్ధమందు, సైన్యే=సైన్యమందు వర్తించును.

స్యాదణుకో నిపుణాల్పయోః,

అణుకః—(అ.పు.) నిపుణాల్పయోః=సమర్థునియందు, అల్పునియందు వర్తించును.

అలీకమప్రియేఽపి స్యాద్దివ్యసత్యే నపుంసకమ్. ౨౧

అలీకం—(అ. న.) అప్రియే=అప్రియమందును, దివి=ఆకాశమందును, అసత్యే=అసత్యమందు నపుంసకలింగము.

అనూకం తు కులే శీలే పుంసి స్యాద్గతజన్మని,

అనూకం—(అ. న) కులే = కులమందు, శీలే=శీలమందు, గతజన్మని=కడచినజన్మమందు పుంలింగమందు వర్తించును.

అంశుకం శ్లక్ష్ణవస్త్రే స్యాద్వస్త్రమాత్రోత్తరీయయోః.

అంశుకం—(అ. న) శ్లక్ష్ణవస్త్రే=చక్కనిబట్టయందును, వస్త్ర మాత్రమునందును, ఉత్తరీయమునందును వర్తించును.

అంతికం నికటే వాచ్యలింగం స్త్రీ శాతలౌషధౌ, చుల్ల్యాం జ్యేష్ఠభగిన్యాం చ, నాట్యోక్త్యా కథ్యతేఽన్తికా.

అంతికం—(అ. న) నికటే = సమీపమునందు, సంబరేణి చెట్టునందు స్త్రీలింగము, చుల్ల్యాం = పొయ్యియందును స్త్రీలింగము, జ్యేష్ఠభగిన్యాంచ = పెద్దతోఁబుట్టువని నాట్యోక్తియందు చెప్పఁబడును. ఈ యర్థమందు స్త్రీలింగము.

అలర్కో ధవలార్కే స్యాద్యోగోన్మాదితకుక్కురే,

అలర్కః—(అ. పు) ధవళార్కే = తెల్లజిల్లేడునందును, వెఱ్ఱికుక్కయందును పుంలింగము.

అంబికా పార్వతీమాత్రోర్ధృతరాష్ట్రస్య మాతరి. ౨౨.

అంబికా—(ఆ స్త్రీ) పార్వతీమాత్రే= పార్వతీదేవియందు, ధృతరాష్ట్రస్య = ధృతరాష్ట్రునియొక్క, మాతరి=తల్లియందు స్త్రీలింగము.

అధికా ద్యూతభేదే చ రజన్యామపి యోషితి,

అధికా—(ఆ స్త్రీ) ద్యూతభేదే=ద్యూతభేదమందును, రజన్యాం=రాత్రియందును, యోషితి = స్త్రీయందును స్త్రీలింగము.

అమ్లికా తింతిడీకామ్లోద్గార చాంగేరికాసు చ. ౪౫.	అమ్లికా—(ఆ. స్త్రీ) తింతిడీక=చింతచెట్టునందును, ఆమ్లోద్గార = పైత్యముచే నగు వాంతియందును చాంగేరికాసు=పులిచింతయందును స్త్రీలింగము.
అర్భకః కథితో బాలే మూర్ఖేఽపి చ కృశేఽపి చ,	అర్భకః—(అ. పు) బాలే = బాలునియందును, మూర్ఖే=మూర్ఖునియందును,కృశేఽపిచ=కృశునియందునువర్తించును.
ఆనకః పటహే భేర్యాం మృదంగే ధ్వనదంబుదే. ౪౬.	ఆనకః—(అ. పు) పటహే = తప్పెటయందును, భేర్యాం = భేరీవాయిద్యమందును, మృదంగే = మృదంగమందును, ధ్వనదంబుదే = ధ్వనించు మేఘమందును వర్తించును.
ఆఢకీ తు తువర్యాం స్త్రీ పరిమాణాంతరే త్రిషు,	ఆఢకీ—(ఈ. స్త్రీ) తువర్యాం = తొవరిమన్ను, పరిమాణాంతరే = తూమునందు త్రిలింగము.
ఆలోకస్తు పుమాన్ద్యోతే దర్శనే వందిభాషణే. ౪౭.	ఆలోకః—(అ. పు) ద్యోతే=ప్రకాశమందు, దర్శనే=చూచుటయందు, వందిభాషణే=వందిభాషణమందునువర్తించును.
ఆహ్నికం దిననిర్వర్త్యే త్రిలిఙ్గమథ నద్వయోః, నిత్యక్రియాభోజనయోర్బృందే ప్రకరణస్య చ. ౪౮.	ఆహ్నికం—(అ. న) దిననిర్వర్త్యే=పగలు చేయఁదగినపనియందు త్రిలింగము, నిత్యక్రియాభోజనయోః = నిత్యకర్మయందు భోజనమందును పుంలింగము. స్త్రీలింగములందు లేదు, ప్రకరణస్య బృందే = ప్రకరణసముదాయమందును అటులే నద్వయోః అని లింగనిర్ణయము చేయఁదగినది.
ఆతంకో రోగసంతాపశంకాసు మురజధ్వనౌ,	ఆతంకః—(అ. పు) రోగసంతాపశంకాసు=రోగమందు, సంతాపమందు, శంకయందు, మురజధ్వనౌ = మద్దెలధ్వనియందు వర్తించును.

ఇక్ష్వాకుః కటుతుంబ్యాం స్త్రీ సూర్యవంశనృపే పుమాన్.

ఇక్ష్వాకుః—(ఉ. పు.) కటుతుంబ్యాం=చేదానుగయందు స్త్రీలింగము, సూర్యవంశనృపే = సూర్యవంశరాజునందు పుల్లింగమందు వర్తించును.

ఉలూకః పుంసి కాకారావింద్రే భారతయోధిని,

ఉలూకః—(అ. పు.) కాకారౌ=గుడ్లగూబయందు, ఇంద్రే=ఇంద్రునియందు, భారతయోధిని= భారతయోధునియందు వర్తించును.

ఉదర్కః ఏష్యత్కాలీనఫలే మదనకంటకే. ౫౦

ఉదర్కః—(అ. పు.) ఏష్యత్కాలీనఫలే= రాఁబోవుఫలమందు, మదనకంటకే = ఉమ్మెత్తముల్లునందు వర్తించును.

ఉష్ణకస్తు నిదాఘే స్యాదాతురే క్షిప్రకారిణి,

ఉష్ణకః—(అ.పు) నిదాఘే= గ్రీష్మఋతువునందు, ఆతురే=ఆతురునియందు, క్షిప్రకారిణి = తొందరగాఁ జేయువానియందును వర్తించును.

ఉష్ట్రికా మృత్తికాభాండభేదేఽపి కరభస్త్రియామ్.

ఉష్ట్రికా—(ఆ. స్త్రీ) మృత్తికాభాండభేదే = మృత్తికాభాండభేదమందును, కరభస్త్రియాం = ఆఁడులొటిపిటయందును స్త్రీలింగమందు వర్తించును.

ఊర్మికా చాంగులీయే స్యాద్వస్త్రభంగతరంగయోః,

ఊర్మికా—(ఆ. స్త్రీ) అంగుళియే=ఉంగరమందును, వస్త్రభంగతరంగయోః = వస్త్రపుముడతయందును, తరంగమందును వర్తించును.

కనకం హేమ్ని పుంసి స్యాత్కింశుకే నాగకేసరే. ౫౧
ధుత్తూరే కాంచనారే చ కాలీయే చంపకేఽపి చ,

కనకం—(అ.న) హేమ్ని=బంగారమందును, కింశుకే=మోదుగునందును, నాగకేసరే = నాగకేసరమందును, ధుత్తూరే= ఉమ్మెత్తయందును, కాంచనారే= దేవకాంచనపుచెట్టునందును, కాలీయే = కృష్ణచందనమందును, చంపకే=చంపకమునందును వర్తించును.

కరకస్తు పుమాన్ పక్షివిశేషే దాడిమేఽపి చ. ౫౩. ద్వయోర్మేఘోపలేన స్త్రీ కరంకే చ కమండలౌ,

కరకః—(అ. పు.) పక్షివిశేషే=పక్షివిశేషమందును, దాడిమే = దాడిమవృక్షమందును, పుంలింగస్త్రీలింగములందు మేఘోపలే=వడగల్లునందును, కరంకే చ=తమ్మపడిగయందును, కమండలౌ = కమండలువునందును వర్తించును.

క్రముకస్తు పుమాన్ భద్రముస్తకే బ్రహ్మదారుణి.౫౪ ఫలే కార్పాసికాయాశ్చ పట్టికాలోధ్రపూగయోః,

క్రముకః—(అ. పు) భద్రముస్తకే=నాగముస్తయందును, భద్రముస్తయందును, బ్రహ్మదారుణి = గంగరావియందును, కార్పాసికాయాఃఫలే = ప్రత్తికాయయందును, పట్టికాలోధ్రపూగయోః = పట్టికాలోధ్రమందును పోకవృక్షమందును వర్తించును.

కటకోఽస్త్రీ నితంబేఽద్రేర్దంతినాం దంతమండనే. ౫౫. సాముద్రలవణే రాజధానీవలయయోరపి,

కటకః— (అ. పు) అద్రేః=పర్వతముయొక్క, నితంబం=నితంబప్రదేశమును, దంతినాం=ఏనుఁగుయొక్క దంతమండనే=దంతాలంకారమందును, సాముద్రలవణే= సముద్రలవణమందును, రాజధానీవలయయోరపి= రాజధానియందును, కడియమునందును వర్తించును.

కటుకా కటురోహిణ్యాం స్త్రియాం వ్యోషే నపుంసకమ్. ౫౬

కటుకా—(ఆ. స్త్రీ) కటురోహిణ్యాం = కటకరోహిణియందును, వ్యోషే = శుంఠి పిప్పలి మిరియాలయందు నపుంసకలింగమందు వర్తించును.

కంటకో నస్త్రియాం క్షుద్రే శత్రౌ మత్స్యాదికీకసే, నైయోగికాది దోషోక్తౌ స్యాద్రోమాంచ ద్రుమాంగయోః. ౫౭

కంటకః—(అ. పు) క్షుద్రే=నీచుఁడగు, శత్రౌ=శత్రువునియందును, మత్స్యాదికీకసే = మత్స్యాదులయెముకయందును, నైయోగికాదిదోషోక్తౌ = నియోగము మొదలగు దోషోక్తియందు (అనఁగా కఠినపుమాట) రోమాం

చద్రుమాంగయోః = రోమాంచమందును, వృక్షసంబంధమగు తీక్ష్ణాగ్రావయవము.(ముల్లు)నందును వర్తించును.

కరంకో మస్తకేశస్యనారికేళ
ఫలాస్థిని,

కరంకః—(అ. పు) మస్తకేఽశస్యనారికేళఫలాస్థిని=తలచిప్పయొక్క యెముకయందును, టెంకాయచిప్పయందును వర్తించును.

కలంకోఽంకేఽపవాదే చ కా
లాయసమలేఽపి చ ౫౮

కలంకః—(అ. పు) అంకే=చిహ్నమందు, అపవాదే=అపవాదయందును, కాలాయసమలేఽపిచ = కాలాయసమలమందును వర్తించును.

కర్ణికా కరిహస్తాగ్రే కరమ
ధ్యాఙ్గులావపి, క్రముకాది
ఛటాంశేఽబ్జవరాటే కర్ణ
భూషణే. ౫౯

కర్ణికా—(ఆ. స్త్రీ) కరిహస్తాగ్రే=ఏనుఁగుతొండము చివరయందును, కరమధ్యాంగుళౌ=హస్తముయొక్క నడిమివ్రేలియందును, క్రముకాదిఛటాంశే=(?) అబ్జవరాటే=తామరదుద్దునందును, కర్ణభూషణే = కర్ణాభరణవిశేషమందును వర్తించును.

కణికా కథ్యతేఽత్యంతసూ
క్ష్మవస్త్వగ్నిమంథయోః,

కణికా—(ఆ. స్త్రీ),౧ అత్యంతసూక్ష్మవస్తువునకును, ౨ కూరనెల్లి చెట్టునకు పేరు.

కచాకుస్తు దురాధర్షే దుశ్శీ
లే చ బిలేశయే ౬౦

కచాకుః—(ఉ. పు) ౧ తిరస్కరించతగనివానికిని, ౨ దుష్టస్వభావముగలవానికిని, 3 సర్పమునకును పేరు.

కంచుకో వారవాణే స్యాన్ని
ర్మోకే కరభేఽపి చ, వర్ధా
పకగృహీతాంగ స్థితవస్త్రే
చ చోలకే. ౬౧. కంచు
క్యోషధిభేదేఽథ

కంచుకః—(అ.పు)౧ కవచమునకును, ౨ కుబుసమునకును, 3 మణికట్టుమొదలుకొని చిటికెనవ్రేలిదాక చేతిప్రక్కనున్న ప్రదేశమునకును, ౪ మంగలివానిచేత గ్రహింపఁబడినశరీరమందున్న వస్త్రమునకును, ౫ అవికకును, ౬ కంచుకియను ఓషధీభేదమునకును పేరు.

కారికా నటయోషితి, కృతౌ వివరణశ్లోకే శిల్పయాతనయోరపి ౬౨. నపుంసకం తు కర్మాదౌ కారకం కర్తరి త్రిషు,

కారికా—(స్త్రీ.) ౧ నటునిభార్యకు, ౨ కర్మకు, ౩ వివరణశ్లోకమునకు, ౪ శిల్పమునకు, ౫ యాతనకు, ౬ కర్మాదికమునకు పేరయినప్పుడు. కారకం. న. ౭ చేసెడివానికి పేరైనప్పుడు. త్రి. కారకః.

కాముకః కమనేఽశోకపాదపే చాతిముక్తకే. ౬౩.

కాముకః—(పు.) ౧ స్త్రీకామునకును, ౨ అశోకవృక్షమునకును, ౩ పూలగురివిందచెట్టునకును పేరగును.

కాముకం ధనుషి స్యాన్నా వేణౌ కర్మక్షమేఽన్యవత్,

కాముకం—(న.) ౧ ధనుస్సునకును, ౨ వేణువునకును పేరైనప్పుడు, పు. ౩ కార్యకుశలునకు పేరైనప్పుడు. విశేష్యనిఘ్నము.

కాచూకః కృకవాకౌ స్యాత్పీనమస్తకకోకయోః. ౬౪.

కాచూకః—(పు.) ౧ కోడికిని, ౨ బలసిన తలకును, ౩ చక్రవాకమునకును పేరు.

క్షారకః పక్షిమత్స్యాదిపిటకే జాలకేఽపి చ,

క్షారకః—(పు.) ౧ పక్షిమత్స్యాదులు వేయు బుట్టకును, ౨ పసరుమొగ్గకును పేరు.

కాలికా చండికాభేదే కార్త్స్న్యే వృశ్చికపత్రయోః. ౬౫. క్రమదేయవస్తుమూల్యే ధూసరినవమేఘయోః, పటోలశాఖారోమాలీ మాంసీకాకే శివాసు చ. ౬౬. మేఘావలౌ చ

కాలికా—(స్త్రీ.) ౧ చండికాభేదమునకును, ౨ సమస్తమునకును, ౩ తేలుకొండికిని, ౪ క్రమముగా నియ్యవలసినవస్తుమూల్యమునకును, ౫ ధూసరవర్ణమునకును, ౬ నూతన మేఘమునకును, ౭ పొట్లకొమ్మకును, ౮ రోమపంక్తికిని, ౯ నల్లమాంసమునకును, ౧౦ కాకవిశేషమునకును, ౧౧ నక్కకును, ౧౨ మేఘపంక్తికిని పేరు.

కింపాకో మహాకాలఫలాజ్ఞయోః,

కింపాకః—(పు.) ౧ మహాకాలఫలమునకును, ౨ అజ్ఞునకును పేరు.

కీచకో దైత్యభిద్వాతహతస స్వనవంశయోః. ౬౭	కీచకః—(పు) ౧ దైత్యభేదమునకును, ౨ వాయువుచే పూరింపఁబడిధ్వనించు వేణువునకును పేరు.
కీటకః క్రిమిజాతౌ నానిష్ఠురే పునరన్యవత్,	కీటకః—(పు) ౧ క్రిమివిశేషమునకు పేరైనప్పుడు, పు. ౨ కఠినునకు పేరైనప్పుడు విశేష్యనిఘ్నము.
కులకం తు పటోలే స్యాత్ సంబద్ధశ్లోకసంహతౌ. ౬౮. పుంసి వల్మీకకాకేందుకుల శ్రేష్ఠేషు కథ్యతే,	కులకం—(న.) ౧ చేతిపొట్లతీఁగకును, ౨ ఏకక్రియాన్వయశ్లోక సముదాయమునకును, 3 పుట్టకును, ౪ చిట్టితుమికిచెట్టుకును, ౫ కులశ్రేష్ఠమునకును పేరైనప్పుడు. పు.
క్షుల్లకస్త్రిషు నీచేఽల్పే	క్షుల్లకః—(త్రి.) ౧ నీచునకును, ౨ అల్పునకును పేరు.
కుశికో మునిసర్జయోః. ౬౯.	కుశికః—(పు.) ౧ మునివిశేషమునకు, ౨ సర్జకవృక్షమునకును పేరు.
కుషాకుః కపివహ్న్యర్కే-నా పరోత్తాపిని త్రిషు,	కుషాకుః—(ఉ.పు.) ౧ కోఁతికిని, ౨ అగ్నికిని, 3 సూర్యునికి పేరైనప్పుడు.పు. ౪ పరపీడచేయువానికి పేరైనప్పుడు. త్రి.
కులికో నాగభేదే స్యాత్ ద్రుభేదే కులసత్తమే ౭౦.	కులికః—(పు.) ౧ సర్పవిశేషమునకును, ౨ వృక్షవిశేషమునకును, 3 కులశ్రేష్ఠమునకును పేరు.
క్షురకః కోకిలాక్షే స్యాద్గోక్షురే తిలకద్రుమే,	క్షురకః—(పు) ౧ గొలిమిడిచెట్టుకును, ౨ ఏనుఁగపల్లేరుచెట్టుకును, 3 తిలకవృక్షమునకును పేరు.
కూపకో గుణవృక్షే స్యాత్ తైలపాత్రే కకుందరే. ౭౧ ఉదపానేఽచ్యుతాయాం తు కూపికాంభోగతోపలే,	కూపకః—(పు.) ౧ ఓడనడిమికొయ్యకును, ౨ తైలపాత్రమునకును, 3 కటభాగమందలి గుంటలకును, ౪ నుయ్యికిని, ౫ చ్యుతినిభొందనిదానికిని ౬ కూపము నీరులోపలనున్న ఱాతికిని పేరు.

కూలకం న స్త్రియాం స్తూపే పుంసి స్యాత్కృమిపర్వతే.	కూలకం—(పు) ౧ దిబ్బకును, ౨ కృమి పర్వతమునకును పేరైనప్పుడు. (పు)
కూర్చికా సూచికాయాం చ తూలికాయాం చ కుట్మలే కవాటాంకుడకే క్షీరవికృతావపి యోషితి. ౭౩	కూర్చికా—(స్త్రీ) ౧ సూదికిని, ౨ చిత్తరువులువ్రాసెడి కణికకును, ౩ మొగ్గకును, ౪ కవాటమునకు వేయుగడియకును, ౫ జున్నునకునకును, ౬ స్త్రీకిని పేరు.
కృషకః పుంసిఫాలే స్యాత్కర్షకే త్వభిధేయవత్,	కృషకః—(పు) ౧ నాఁగేటికఱ్ఱుకును, ౨ దున్నెడివానికి పేరుఅయినప్పుడువిశేష్యనిఘ్నము.
కోరకోఽస్త్రీ కుట్మలే స్యాత్కక్కోలకమృణాలయోః	కోరకః—(పు) ౧ మొగ్గకును, ౨ కక్కోలవృక్షమునకును, ౩ తామరతూడుకును పేరు.
కౌతుకం త్వభిలాషే స్యాదుత్సవే నర్మహర్షయోః తథా పరంపరాయాత మంగలే చ కుతూహలే. ౭౫. వివాహసూత్రగీతాదిభోగయోరపి నద్వయోః,	కౌతుకం—(న) ౧ అభిలాషకును, ౨ ఉత్సవమునకును, ౩ క్రీడకును, ౪ హర్షమునకును, ౫ పరంపరాయాతమగు మంగళమునకును, ౬ కుతూహలమునకును, ౭ వివాహకంకణమునకును, ౮ గీతాదిభోగానుభవమునకును పేరు.
కౌశికో నకులే వ్యాలగ్రాహే గుగ్గులుశక్రయోః. ౭౬. కోశజ్ఞోలూకయోశ్చ స్యాద్విశ్వామిత్రమునావపి,	కౌశికః—(పు) ౧ ముంగికిని, ౨ పాములవానికిని, ౩ గుగ్గులువృక్షమునకును, ౪ దేవేంద్రునికిని, ౫ కోశములను దెలిసినవానికిని, ౬ గుడ్లగూబకును, ౭ విశ్వామిత్రమునీశ్వరునికిని పేరు.
కౌశికీ చండికాయాం చ నదీభేదే చ యోషితి. ౭౭.	కౌశికీ—(ఈ, స్త్రీ) ౧ చండికాదేవికిని, ౨ నదీభేదమునకును, ౩ స్త్రీకిని పేరు.
ఖనకో నోందురౌ సంధిచౌరే త్రిష్వవదారకే	ఖనకః—(పు) ౧ మూషకమునకును, ౨ కన్నపుదొంగకు పేరయినప్పుడు (త్రి). ౩ త్రవ్వెడివానికిని పేరు,

ఖడ్గికో మహిషీక్షీరఫేనశౌనికయోరపి. ౭౮	ఖడ్గికః—(పు) ౧ మహిషీక్షీరములయందలి నురుగుకును, ౨ మాంసవిక్రయకర్తకును పేరు.
స్యాత్ఖోలకస్తు పాకే శిరస్త్రవల్మీకపూగకోశేషు,	ఖోలకః—(పు) ౧ పాకమునకును, ౨ తలపాగకును, 3 పుట్టకును, ౪ పూగకోశమునకును.
గణికాయూథీవైశ్యేభ్యతర్కారీషు నాతు దైవజ్ఞే. ౭౯	గణికా—(స్త్రీ) ౧ అడవిమొల్లకును, ౨ వేశ్యకును, 3 ఆడేనుఁగుకును, ౪ తక్కిలికిని పేరు. దైవజ్ఞునకుఁ బేరైనపుడు మాత్రము పుంలింగము.
గ్రంథికం పిప్పలీమూలే గుగ్గులుగ్రంథిపర్ణయోః, కరీరే పుంసి దైవజ్ఞేసహదేవాఖ్యపాండవే. ౮౦	గ్రంథికం—(న) ౧ పిప్పలీమూలమునకును, ౨ గుగ్గులువృక్షమునకును, 3 స్థౌణేయగ్రంథ్యమునకును, ౪ వేణువిశేషమునకును, ౫ దైవజ్ఞునకును, ౬ సహదేవుఁడను పాండవునకును పేరు.
గండకః పుంసి ఖడ్గే స్యాత్సంఖ్యావిద్యాప్రభేదయోః,అవచ్ఛేదేఽంతరాయేచగండకీసరిదంతరే. ౮౧	గండకః—(పు) ౧ ఖడ్గమృగమునకును, ౨ సంఖ్యావిశేషమునకును, 3 విద్యాభేదమునకును, ౪ ఖండమునకును, ౫ విఘ్నమునకును, ౬ నద్యంతరమునకు పేరైనప్పుడు మాత్రము (స్త్రీ) గండకీ నదీమధ్యము (స్త్రీ).
గ్రాహకో ఘాతివిహగే ధాన్యానాం చ గృహీతరి,	గ్రాహకః— (పు) ౧ ఘాతుకపక్షికిని, ౨ ధాన్యములను గ్రహించువానికిని పేరు.
గాంధికో లేఖకేఽపి స్యాత్సుగంధివ్యవహారిణి. ౮౨	గాంధికః—(పు) ౧ వ్రాయువానికిని, ౨ సుగంధవ్యవహారము జేయువానికిని పేరు.
గుండకోమలనేధూలౌ కలోక్తిస్నేహపాత్రయోః,	గుండకః—(పు) ౧ బుక్కాకును, ౨ ధూలికిని, 3 అనృతవాక్కుకును, ౪ స్నేహపాత్రునికిని పేరు.

గృహ్యకో నిఘ్నకే భేకే గై
రికం ధాతురుక్మయోః. ౪౩

గృహ్యకః—(పు) ౧ గుణకారము జేయువానికిని, ౨ గృహసంవర్ధితపక్షిమృగములకును, ౩ గైరికమను ధాతువిశేషమునకును, ౪ బంగారమునకును పేరు.

గోలకో విధవాపుత్రే జారా
త్స్యాన్మణికే గుడే,

గోలకః— (పు) ౧ జారోత్పన్నుఁడగు విధవరాలికొడుకునకును, ౨ మణికిని, ౩ బెల్లమునకును పేరు.

గోరంకుస్స్యాత్పుమాన్ పక్షి
భేదే లగ్నకబంధినోః. ౪౪

గోరంకుః—(ఉ. పు) ౧ పక్షిభేదమునకును, ౨ పూటకాపునకును, ౩ కారాగృహవాసికిని పేరు.

చషకోఽస్త్రీ సురాపాత్రే మ
ధుమద్యప్రభేదయోః,

చషకః—(ప్న) కల్లుత్రాగుపాత్రమునకును ౨ మధుభేదమునకును, ౩ మద్యభేదమునకును పేరు.

చులకః ప్రసృతౌ భాండభేదే
చులుకవత్పుమాన్. ౪౫

చులకః—(పు) ౧ పుడిసిలికిని, ౨ భాండభేదమునకును, ౩ పుడిసిలిగలవానికిని పేరు.

చతుష్కీ మశకహార్యాం పు
ష్కరిణ్యంతరేఽపి చ,

చతుష్కీ—(ఈ. స్త్రీ) ౧ దోమతెరకును, ౨ పుష్కరిణీభేదమునకును పేరు.

చారకః పాలకేఽశ్వాదేః స్యా
త్సంచాలకబంధయోః. ౪౬

చారకః—(పు) ౧ అశ్వాదులను పాలించువానికిని, ౨ సంచారము జేయువానికిని, ౩ బంధమునకును పేరు.

చిత్రకం తిలకే నా తువ్యా
ఘ్రభిచ్చంచుపాతిషు,

చిత్రకం—(న) ౧ తిలకవృక్షమునకును, ౨ చిఱుతపులికిని, ౩ చంచువానికిని పేరు.

చుంబక శ్చుంబనపరే ధూ
ర్తాయస్కాంతయోరపి. ౪౭
బహుగ్రంథైకదేశజ్ఞే ఘట
స్యోర్ధ్వావలంబనే,

చుంబకః—(పు) ౧ చుంబనప్రియునికిని, ౨ ధూర్తునికిని, ౩ అయస్కాంతమునకును, ౪ బహుగ్రంథములయందు ఏకదేశభాగము గుర్తెఱిఁగినవానికిని, ౫ ఘటముయొక్క ఊర్ధ్వభాగావలంబనమునకును పేరు.

చుల్లకీ శిశుమారేఽపి కుండీ భేదే కులాంతరే. ౮౮	చుల్లకీ—(-ఈ స్త్రీ.) ౧ చంటిపిల్లలను జంపువానికిని, ౨ కుండీభేదమునకును ౩ కులవిశేషమునకును పేరు.
చూలికా నాటకస్యాఙ్గే కర్ణమూలే చ హస్తినాం,	చూలికా— (స్త్రీ). ౧ నాటకాఙ్గమునకును, ౨ ఏనుఁగుల కర్ణమూలమునకును పేరు.
చూతకః కూపకేఽప్యామ్రే	చూతకః—(పు) ౧ కూపమునకును, మామిడిచెట్టుకును పేరు.
జనకః పితృభూభుజోః. ౮౯	జనకః—(పు) ౧ తండ్రికిని, ౨ రాజుకును పేరు.
జంబూకః ఫేరవే నీచే పశ్చిమాశాపతావపి,	జంబూకః—(పు) ౧ నక్కకును, ౨ నీచునకును, ౩ పశ్చిమదిక్పతికిని పేరు.
జతుకాజినపత్రాయాం	జతుకా—(స్త్రీ) ౧ చీకురువాయికి.
జతుకం హింగులాక్షయోః.	జతుకం—(న) ౧ ఇంగువకును, ౨ లక్కకును పేరు.
జాహకో ఘూంఘుమార్జారఖట్వాంకారుణ్డికాసు చ,	జాహకః—(పు) ౧ మేఘునకును, ౨ పిల్లికిని, ౩ మంచమునకును, ౪ జలజంతువునకును పేరు.
జాలకం కోరకే దంభే కులాయానాయయోరపి. ౯౧ న పుంసిమోచకఫలే స్త్రియాం తు వసనాంతరే, గిరిసారజలాకాయామపిస్యాద్విధవా స్త్రియామ్. ౯౨. భటానామశ్మరచితాంఽగరక్షిణ్యాంచ జాలికా,	జాలకం—(న) ౧ మొగ్గకును, ౨ దంభమునకును, ౩ గూటికిని, ౪ వలకును, ౫ అరఁటిపండునకు పేరు అయినప్పుడు (న్ను) ౬ వస్త్రాంతరము పేరగునపుడు (స్త్రీ), ౭ గిరిసారజలమే స్థానముగాఁగల జలగకును, విధవా స్త్రీకిని పేరు. జాలికా—(స్త్రీ) ౧ భటులకు రాతిచే నిర్మింపఁబడిన కవచమునకు పేరు.
జాలికోవాచ్యవద్గ్రామ జాలి జాలోపజీవినోః. ౯౩	జాలికః—విశేష్యనిఘ్నము, ౧ గ్రామజాలుడికిని, ౨ వలచే జీవించువానికిని పేరు.

జీవకః ప్రాణకే పీతశాలకృపణయోరపి, కూర్చశీర్షేఽపి పుంసి స్యాదాజీవే జీవికా మతా. ౯౪. త్రిషు సేవిని వృధ్యాశిజీవినో రాహితుండికే,	జీవకః—(పు). ౧ ప్రాణిమాత్రమునకును, ౨ అశనవృక్షమునకును, ౩ నీచునికిని, ౪ జీవకమను గ్రంథ్యమునకును, పేరగునప్పుడు. పు. ౫ బ్రదుకుత్రోవకు పేరగునపుడు. జీవికా—(స్త్రీ), ౬ సేవకునికి పేరగునప్పుడు. (త్రి). ౭ వడ్డిచే బ్రతుకువానికిని, ౮ జీవించువానికిని, ౯ పాములవానికిని పేరు.
ఝల్లికోద్వర్తనపటేస్త్రియాం ద్యోతేచ ఝిల్లికా. ౯౫. ఆతపస్య రుచౌ ఝిట్యాం	ఝల్లికా—(స్త్రీ). ౧ నలుగు వస్త్రమునకును, ౨ ప్రకాశమునకు పేరగునప్పుడు. ఝిల్లికా—(స్త్రీ), ౩ ఆతపకాంతికిని, ౪ ఝిటియను క్షుద్రవృక్షవిశేషమునకును పేరు.
టుంటుకః శోణకాల్పయోః,	టుంటుకః—(పు). ౧ శోణకవృక్షమునకును ౨ నీచునికిని పేరు.
డింబికా జలబింబే స్యాచ్ఛోణకే కాముకస్త్రియామ్. ౯౬.	డింబికా—(స్త్రీ). ౧ జలబింబమునకును, ౨ శుష్కఫలమునకును, ౩ కాముకస్త్రీకిని పేరు.
తండకః ఖంజనే ఫేనే సమాసప్రాయవాచి చ, గృహదారుతరుస్కంధ మాయా బహులకేష్వపి. ౯౭	తండకః—(పు), ౧ కాటుకపిట్టకును, ౨ నురుగుకును, ౩ సమాసబహుళవాక్కుకును, ౪ గృహదారువుకును, ౫ వృక్షస్కంధమునకును, (స్కంధమనంగా కొమ్మలు చీలిన మొద్దు), ౬ అత్యంతమాయావంతునికిని పేరు.
తక్షకస్తు పుమాన్నాగరాజభేదే చ వర్ధకౌ,	తక్షకః—(పు) ౧ సర్పరాజభేదమందు, ౨ చెక్కెవానికిని పేరు.
తారకో దైత్యభిత్కర్ణధారయోర్నపుంసకమ్ దృశి. ౯౮ కనీనికాయామృక్షే చ న పుమాంస్త్రాతరి త్రిషు,	తారకః—(పు) ౧ దైత్యభేదమునకును, ౨ ఓడనడిపేవానికిని, ౩ నేత్రమునకును, ౪ నేత్రమందలి తెల్లగ్రుడ్డునకును పేరగునపుడు, (న.) ౫ నక్షత్రము

	నకు పేరగునప్పుడు స్త్రీనపుంసకం, ౬ రక్షకునికి పేరగునప్పుడు. (త్రి).
తిలకో ద్రుమరోగాశ్వభేదే చ తిలకాలకే. ౯౯. క్లీబం సౌవర్చలక్లోమ్నోర్న త్రియాం తు విశేషకమ్,	తిలకః—(పు) ౧ తిలకవృక్షమునకును, ౨ రోగమునకును, ౩ అశ్వవిశేషమునకును, (నల్లనిగుఱ్ఱము), ౪ పుట్టుమచ్చకును, ౫ సౌవర్చలవణమునకును పేరగునప్పుడు, (న) ౬ గర్భములోని దక్షిణభాగముననుండు మాంసఖండమునకు పేరగునప్పుడు (న).
త్రిశంకుర్నా రాజభేదే శలభే వృషదంశకే. ౧౦౦	త్రిశంకుః—(ఉ. పు). ౧ రాజభేదమునకును, ౨ మిడతకును, ౩ పిల్లికిని పేరు.
తురుష్కః సిల్హకే మ్లేచ్ఛజాతౌ దేశాంతరేఽపి చ,	తురుష్కః—(పు) ౧ తురుష్కమను గంధద్రవ్యమునకు, ౨ మ్లేచ్ఛజాతివానికిని, ౩ దేశాంతరమునకును పేరు.
తూలికా కూర్చికాయాం చ శయ్యోపకరణేఽపి చ.	తూలికా—(స్త్రీ). ౧ చిత్తరువులు మొదలగువాటిని వ్రాసే కుంచెకును, ౨ దూదిపరుపుకును పేరు.
దర్శకః స్యాత్ప్రతీహారే దర్శయితృప్రవీణయోః,	దర్శకః—(పు) ౧ ద్వారపాలునికిని, చూపించేవానికిని, ౩ నేర్పరికిని పేరు.
దారకో బాలకేఽపి స్యాద్భేదకే త్వభిధేయవత్. ౧౦౨	దారకః—(పు). ౧ బాలకునికిని, ౨ భేదముజేయువానికిని పేరగునపుడు విశేష్యనిఘ్నము.
ద్రావకో గ్రావభేదే స్యాద్విదగ్ధే మోషకేఽపి చ,	ద్రావకః—(పు) ౧ పాషాణవిశేషమునకును, ౨ నేర్పరికిని, ౩ కంసాలికిని పేరు.
దీపకం వాగలంకారే వాచ్యవద్దీప్తికారకే. ౧౦౩	దీపకం—(న). ౧ వాగలంకారమునకును, దీప్తినిజేయువానికి పేరగునప్పుడు విశేష్యనిఘ్నము.

దీప్యకశ్చాఽజమోదాయాం యవానీబర్హిచూడయోః,	దీప్యకః—(పు) ౧ ఓమమునకును, ౨ యవలబియ్యమునకును, 3 నెమిలిపింఛమునకును పేరు.
దుచ్ఛకో గంధకుట్యాం స్యాద్విహారాద్యవకాశకే.౧౦౪	దుచ్ఛకః—(పు) ౧ మురఅనేఓషధికిని, ౨ విహారాద్యవకాశమునకును పేరు.
దూషికా తూలికాయాం చ మలే స్యాల్లోచనస్య చ,	దూషికా—(స్త్రీ) ౧ దూదిపరుపునకును, ౨ కంటిపుసికిని పేరు.
ధనికా సాధునార్యాం ధాన్యాకే త్రిషు సాధుధనినోశ్చ. ౧౦౫	ధనికా—(స్త్రీ) ౧ మంచియువతికిని, దనియాలకు పేరగునప్పుడు, (త్రి) 3 సజ్జనునికిని, ౪ ధనికునికిని పేరు.
స్యాద్ధేనుకా కరిణ్యాం ధేనావపి నా తు దానవవిశేషే	ధేనుకా—(స్త్రీ) ౧ ఆఁడుఏనుఁగునకును, ౨ ఆవునకును, 3 దానవవిశేషమునకు పేరగునప్పుడు. (పు)
ధైనుకం కరణే స్త్రీణాం ధేనూనామపి సంహతౌ.౧౦౬	ధైనుకం—(న)౧ కరణమునకు,౨ స్త్రీసముదాయమునకు, 3 ఆవులగుంపునకు పేరు.
నర్తకః కేవలే పోటగలచారణయోర్నటే,	నర్తకః—(పు) ౧ కుహీనినికిని, (అనఁగా నట్టిమాటలవాఁడు) ౨ కిక్కిసగడ్డికిని, 3 నెరవిద్యమొదలగు ఆటలవానికిని, ౪ నాట్యముజేయువానికిని పేరు.
నర్తకీ లాసికాయాం చ కరేణ్వామపి యోషితి. ౧౦౭	నర్తకీ—(స్త్రీ) ౧ నాట్యస్త్రీకిని, ౨ ఆఁడుఏనుఁగునకును, 3 యువతికిని పేరు.
నగ్నికాపి కుమార్యాం స్యాత్పుమాన్ క్షపణవందినోః,	నగ్నికా—(స్త్రీ) ౧ రజస్వలగానికుమారీకిఁ బేరు. నగ్నకః—(పు), ౨ క్షపణమతమందు సంచరించువానికిని, 3 వందిపాఠకునికిని పేరు.
నరకః పుంసి నిరయదేవారాతిప్రభేదయోః. ౧౦౮	నరకః—(పు) ౧ నరకమునకు, ౨ నరకాసురినికిని పేరు.
నందకో హరిఖడ్గే చ హర్షకే కులపాలకే,	నందకః—(పు) ౧ శ్రీహరిఖడ్గమునకును, ౨ సంతోషించువానికిని, 3 తమసంరక్షకునికిని పేరు.

నాలీకః శరశల్యాం గేష్వబ్జ ఖండే నపుంసకం. ౧౦౯	నాలీకః—(పు) ౧ బాణవిశేషమునకు, ౨ కమలమునకు పేరగునప్పుడు (న) లేదా ఆకమలదుంపకు పేరైనప్పుడు. (న)
నాయకో నేతరి శ్రేష్ఠే హార మధ్యమణావపి,	నాయకః—(పు) ౧ నాయకునికిని, ౨ శ్రేష్ఠునికని, 3 హారమధ్యమణికిని పేరు.
నిర్మోకో మోచనే వ్యోమ్ని సన్నాహే సర్పకంచుకే.	నిర్మోకః—(పు) ౧ విడుచుటకును, ౨ ఆకాశమునకును, 3 సన్నాహమునకును, ౪ పాముకుబుసమునకును పేరు.
నీలికానీలినీ క్షుద్రారోగ శేఫాలికాసు చ,	నీలికా—(స్త్రీ) ౧ నీలిచెట్టుకును, ౨ నేత్రరోగమునకును, 3 నల్లవావిలిచెట్టుకును పేరు.
పరాకస్తు వ్రతే ఖడ్గే	పరాకః—(పు) ౧ వ్రతవిశేషమునకును, ఖడ్గమునకును పేరు
ప్రసేకః సేచనేచ్యుతౌ.౧౧౦	ప్రసేకః—(పు) ౧ తడుపుటకును, ౨ జారుటకును పేరు.
ప్రతీకోఽవయవేఽపి స్యా త్ప్రతికూలవిలోమయోః,	ప్రతీకః—(పు) ౧ అవయవమునకును, ౨ ప్రతికూలునికిని, 3 విలోమజాతివానికిని పేరు.
పద్మకం స్యాత్పద్మకాష్ఠబిందు జాలకయోరపి. ౧౧౨	పద్మకం—(న) ౧ పద్మకాష్ఠ = తామరకాడ, ౨ బిందుజాలకయోః = గజబిందుజాలము.
పక్షకస్తు పుమాన్ పార్శ్వ ద్వారే చపార్శ్వమాత్రకే,	పక్షకః—(పు) ౧ పార్శ్వద్వారే=దిడ్డివాకిలి, పార్శ్వమాత్రకే=పక్క.
పల్యంకో మంచపర్యంకవృషీ పర్యస్తికాసు చ. ౧౧3	పల్యంకః—(పు) ౧ మంచ=మంచము, ౨ పర్యంక=పరివారము, 3 వృషీ=యత్యాద్యాసనము, ౪ పర్యస్తికాసు=యోగపట్టె.
పతాకా వైజయంత్యాం చ సౌభాగ్యనాటకాఙ్గయోః,	పతాకా—(స్త్రీ) ౧ వైజయంత్యాం = ధ్వజము, ౨ సౌభాగ్య=సౌభాగ్యము,

3 నాటకాంగయోః=నాటకాంగమగు త్రిపుటాదితాళ విశేషము.

పాతుకః పతయాలౌ స్యా త్ప్రపాతజలహస్తినోః.

పాతుకః—(పు) ౧ పతయాలౌ = పడునట్టి స్వభావముగలవాఁడు, ౨ ప్రపాత - కొండచరియ, 3 జలహస్తినోః - నీటి యేనుఁగ.

ప్రాణకస్సత్వజాతీయే జీవకద్రుమచోలయోః,

ప్రాణకః—(పు) ౧ సత్వజాతీయే=సాత్విక జాతి, ౨ జీవకద్రుమ = బంధూకవృక్షము, 3 చోలయోః = చొకాగాని అవికగాని.

పాటకస్స్యాన్మహాకిష్కౌ కటకాంతరవాద్యయోః ౧౧౫ అక్షాదిచోలనే మూలద్రవ్యాపచయరోధసోః,

పాటకః—(పు) ౧ మహాకిష్కౌ=మూర, ౨ కటకాంతర = వలయాంతరము, 3 వాద్యయోః = వాద్యము, ౪ అక్షాది చోలనే=పాచికలువేయుట, ౫ మూల ద్రవ్యాపచయ = మూలద్రవ్యము తగ్గుట ౬ రోధసోః=తీరము

పాలంకః శల్లకీశాకభేదయోః ప్రాజిపక్షిణి. ౧౧౬.

పాలంకః—(పు) ౧ శల్లకీ=అందుగుచెట్టు, ౨ శాకభేదయోః = శాకభేదము, 3 ప్రాజిపక్షిణి=పక్షివిశేషము.

పావకోఽగ్నౌ సదాచారే వహ్నిమేధే చ చిత్రకే, భల్లాతకే విడంగేఽథ

పావకః—(పు) ౧ అగ్నౌ=అగ్ని, ౨ సదాచారే=సదాచారము, 3 వహ్నిమేధే= అగ్నిమంథవృక్షము, ౪ చిత్రకే=చిత్రమూలము, ౫ భల్లాతకే=జీడిచెట్టు, ౬ విడంగే=విళంగసారము.

ప్రియకః పీతశాలకే. ౧౧౭. నీపే చిత్రమృగే చాలౌ ప్రియఙ్గౌకుఙ్కుమేఽపి చ,

ప్రియకః—(పు)౧ పీతశాలకే=వేగిసచెట్టు, ౨ నీపే=కడిమివృక్షము, 3 చిత్రమృగే=చిత్రమృగము, ౪ చాలౌ=నాట్యమునఁ జతుర్దశాంగ విశేషము, ౫ ప్రియఙ్గౌ = ప్రేంఖణవృక్షము, ౬ కుఙ్కుమే=కుంకుమము.

పిణ్యాకోఽస్త్రీ తిలకల్కే-హిం
గుబాహ్లీకసిహ్లకే. ౧౧౮.

పిణ్యాకః—(పు) ౧ తిలకల్కే = తెలికపిండి, ౨ హింగు=ఇంగువ, 3 బాహ్లీకసిహ్లకే = కుంకుమ పూవుతోఁజేసిన ధూపవిశేషము.

పినాకోఽస్త్రీ రుద్రచాపే పాం
శువర్షత్రిశూలయోః,

పినాకః—(పు) ౧ శివునిధనువు, పాంశువర్ష = గాలిదుమారము, 3 త్రిశూలయోః=త్రిశూలము.

పిటకస్త్రిషు విస్ఫోటే మంజూ
షాయాం పునః పుమాన్.

పిటకః—(త్రి) ౧ విస్ఫోటే = చెమటకాయ, ౨ మంజూషాయాం=పెట్టె. (పు.)

పిష్టకో ఘృతపూపాదౌ నే
త్రరోగాన్తరేఽపి చ,

పిష్టకః—(పు) ౧ ఘృతపూపాదౌ=నేతిపిండివంట, ౨ నేత్రరోగాంతరే=కంటిజబ్బు.

పులకః కృమిప్రభేదే ప్రస్తర
భేదే చ మణిదోషే. ౧౨౦.
రోమాంచే హరితాలే గజా
న్నపిండే చ గంధర్వే,

పులకః—(పు) ౧ కృమిప్రభేదే = ఒకానొకపురుగు, ౨ ప్రస్తరభేదే = గులకఱాయి, 3 మణిదోషే=మణిదోషము, ౪ రోమాంచే=గగుర్పాటు, ౫ హరితాలే=హరిదళము, ౬ గజాన్నపిండే=ఏనుఁగుకుఁ బెట్టుమేత, ౭ గంధర్వే=గంధర్వుఁడు.

పులాకస్తుచ్ఛధాన్యేస్యాత్సం
క్షేపే భక్తసిక్థకే. ౧౨౧.

పులాకః—(పు) ౧ తుచ్ఛధాన్యే=పొల్లుధాన్యము, ౨ సంక్షేపే=సంగ్రహము, 3 భక్తసిక్థకే=అన్నపుమెదుకు.

పుష్పకం రీతిపుష్పే చ, విమా
నే ధనదస్య చ, నేత్రరోగే
తథా రత్నకంకణే చ రసాం
జనే. ౧౨౨. లోహకాంస్యే
మృగదంగారశకట్యాం చ
నపుంసకమ్,

పుష్పకం—(న) ౧ రీతిపుష్పే=కుసుమాంజనము, ౨ ధనదస్య విమానే = కుబేరునివిమానము, 3 నేత్రరోగే=కంటివ్యాధి, ౪ రత్నకంకణే = మణులుచెక్కిన కడియము, ౫ రసాంజనే=రసాంజనము, ౬ లోహకాంస్యే = ఇనుపములికిగల బాణము, ౭ మృగదంగారశకట్యాం=ఇనుపకుంపటి.

స్యాత్పుత్రికా పుత్తలికా దుహిత్రోర్యావతూలకే. ౧౨౩
నాపుత్రే సరభే ధూర్తే శైలవృక్షప్రభేదయోః,

పుత్రికా—(స్త్రీ) ౧ పుత్తలికా=బొమ్మ, ౨ దుహిత్రోః=బిడ్డ, ౩ యావతూలకే = యవధాన్యపుపొట్టు, ౪ పుత్రే=కొడుకు (పు) ౫ సరభే = దున్నపోతు, ౬ ధూర్తే = దుండగీడు ౬ శైలవృక్ష ప్రభేదయోః=శైలభేదము, ౭ వృక్ష విశేషము.

పూర్ణకః స్వర్ణచూడే స్యాన్నాసాఛిన్యాంతుపూర్ణికా.

పూర్ణకః—(పు) ౧ స్వర్ణచూడే = పాలపిట్ట, ౨ పూర్ణికా(స్త్రీ) నాసాఛిన్యాం= ముక్కుతో చెట్లను ఛేదించుపూర్ణికా పక్షి.

పృదాకుర్వృశ్చికే వ్యాఘ్రే సర్పచిత్రకయోః పుమాన్,

పృదాకుః—(పు) ౧ వృశ్చికే=తేలు, ౨ వ్యాఘ్రే= పెద్దపులి, ౩ సర్పే=పాము, ౪ చిత్రకయోః=చిఱుతపులి.

పృథుకః పుంసి చిపిటే శిశౌ స్యాదభిధేయవత్. ౧౨౫

పృథుకః—(పు) ౧ చిపిటే=అటుకులు, ౨ శిశౌ=బాలుఁడు (వి. ని)

పేచకో గజలాఙ్గూలమూలోపాంతే చ కౌశికే

పేచకః—(పు) ౧ గజలాంగూలమూలోపాంతే = ఏనుఁగుతోఁక మొదలు, ౨ కౌశికే=గ్రుడ్లగూబ

పేటకం పుస్తకాదీనాం మంజూషాయాం కదంబకే.

పేటకం— (న) ౧ పుస్తకాదీనాంమంజూషాయాం=పుస్తకములపెట్టె, ౨ కదంబకే = సముదాయము.

వల్మీకో రోగభేదే చ నాకౌ చ పున్నపుంసకం,

వల్మీకః—(పు) ౧ రోగభేదే = రోగవిశేషము, ౨ నాకౌ=పుట్ట (పున)

బంధూకం బంధుజీవే స్యా

బంధూకం—(న) ౧ బంధుజీవే = బంధుజీవము.

ద్బంధూకః పీతశాలకే. ౧౨౭

బంధూకః— (పు) పీతశాలకే = వేగిస చెట్టు.

బంధకస్స్యాద్వినిమయే పుంశ్చల్యాం స్యాచ్చ బంధకీ,

బంధకః—(పు) ౧ వినిమయే = మార్పు, బంధకీ (స్త్రీ) పుంశ్చల్యాం=ఱంకుటాలు.

బాహుకః కర్కటే చార్కే దాత్యూహే జలఖాతకే.	బాహుకః—(పు) ౧ కర్కటే = కర్కటకము, ౨ అర్కే = సూర్యుఁడు, 3 దాత్యూహే=మాలకాకి, ౪ జలఖాతకే=నూతిత్రవ్వువాఁడు.
వరాకః శంకరే పుంసిశోచనీయేఽభిధేయవత్,	వరాకః—(పు) ౧ శంకరే= శివుఁడు, ౨ శోచనీయే=దీనుఁడు (వి. ని)
బాలకస్తు శిశావజ్ఞే వాలధౌ హాయహస్తినోః. ౧౨౯ అంగులీయకహ్రీబేరవలయే పుంసి	బాలకః—(పు) ౧ శిశౌ=శిశువు, ౨ అజ్ఞే =మూర్ఖుఁడు, 3 హాయహస్తినోః వాలధౌ=గుఱ్ఱము ఏనుఁగులతోఁక, ౪ అంగులీయక = ఉంగరము, ౫ హ్రీబేర = కురువేరు, ౬ వలయే = కంకణము.
బాలికా బాలాయాం	బాలికా—(స్త్రీ) ౧ బాలాయాం=బాలిక.
వాలుకా పత్రకాహలా కర్ణభూషణే ౧౩౦	వాలుకా—(స్త్రీ) ౧ ఇసుక, ౨ పత్రకాహలా పత్రశబ్దము—ఆకులధ్వని, 3 కర్ణభూషణే కర్ణాభరణము.
వారకోఽశ్వగతౌ పుంసి వాచ్యవత్స్యాన్నిషేధకే,	వారకః—(పు) ౧ అశ్వగతౌ=అశ్వగతి, ౨ నిషేధకే-పుంసి=నిషేధించువాఁడు, విశేష్యనిఘ్నము.
వాలుకా సికతాసు స్యాద్వాలుకం త్వేలవాలుకే. ౧౩౧	వాలుకా—(స్త్రీ) ౧ సికతాసు=ఇసుక, ౨ ఏలవాలుకే, సుగంధద్రవ్యవిశేషము.
భర్మకం రోగభేదే స్యాద్విడంగకలధౌతయోః,	భర్మకం—(న) ౧ రోగభేదే = రోగవిశేషము, ౨ విడంగ=వాయువిడంగము, 3 కలధౌతయోః=బంగారము,
భ్రామకో జంబుకే ధూర్తే సూర్యావర్తాఽశ్మభేదయోః.	భ్రామకః (పు) ౧ జంబుకే=నక్క, ౨ ధూర్తే = ధూర్తుఁడు, 3 సూర్యావర్తే= కుందురుష్కమనే గ్రంధ్యము, ౪ అశ్మభేదయోః=సూదంటురాయి.
భాలాంకః కరపత్రే స్యాచ్ఛాకభేదే చ రోహితే, మహా	భాలాంకః—(పు) ౧ కరపత్రే=అంపము, ౨ శాకభేదే=శాకభేదము, 3 రోహి

లక్షణసంపన్నపురుషే కచ్ఛపే హారే. ౧౩౩	తే= మత్స్యవిశేషము, ౪ మహాలక్షణసంపన్నపురుషే=గొప్పలక్షణములుగల పురుషుఁడు, ౫ కచ్ఛపే=తాఁబేలు, ౬ హారే=హారుఁడు.
భూమికా రచనాయాం స్యాద్దేశాంతరపరిగ్రహే,	భూమికా—(స్త్రీ). ౧ రచనాయాం=రచన, ౨ దేశాంతరపరిగ్రహే= దేశాంతరము గ్రహించుట,
భూతీకమపి భూనింబే దీప్యకర్పూరకే తృణే. ౧౩౪	భూతీకం—(న). ౧ భూనింబే= నేలవేము చెట్టు, అనిగాని, లేక తురక వేపచెట్టు ౨ దీప్య=ఓమము, ౩ కర్పూరకే= కర్పూరము, ౪ తృణే=నాసనగడ్డి.
మధుకా మధుపర్ణ్యాం స్యాన్మధుకం క్లీతకే ఖగే,వల్ల్యంతరో నామశకోరోగ కీటప్రభేదయోః. ౧౩౫	మధుకా—(స్త్రీ) ౧ మధుపర్ణ్యాం = తిప్పతీఁగ, ౨ క్లీతకే=యష్టిమధుకము,(న), ౩ ఖగే=పక్షి, ౪ వల్ల్యంతరః=వల్ల్యంతరము (పు), ౫ మశకః = దోమ, ౬ రోగ = రోగభేదము, ౭ కీటప్రభేదయోః=కీటభేదము.
మండూకః శోణకే మున్యంతరే స్యాద్గాఢవర్చసి,	మండూకః—(పు). ౧ శోణకే=దుందిలపుచెట్టు, ౨ మున్యంతరే=మునివిశేషము, ౩ గాఢవర్చసి = గాఢమగువర్చస్సు గలవాఁడు.
మండూకపర్ణ్యాం మండూకీ	మండూకీ—(స్త్రీ). ౧ మండూకబ్రహ్మీచెట్టు.
మల్లికో హంసభిద్యపి.	మల్లికః—(పు). ౧ హంసభేదము.
మల్లికా తృణశూన్యేఽపి మీనమృత్పాత్రభేదయోః	మల్లికా—(స్త్రీ) ౧ తృణశూన్యే = తృణశూన్యమైనది, ౨ మీన=చేఁపభేదము, ౩ మృత్పాత్రభేదయోః = మృత్పాత్రభేదము.
మామకం స్యాన్మదీయార్థే త్రిషు పుంసి తు మాతులే.	మామకం—(త్రి). ౧ మదీయార్థే = నా సంబంధమగు నర్థము, ౨ మాతులే= మేనమామ (పు).

మాతృకా ధాతృకా మాత్రోర్దేవీభిద్వర్ణమాలయోః,	మాతృకా—(స్త్రీ) ౧ ధాతృకా=పెంపుడు తల్లి, ౨ మాత్రోః=తల్లి, 3 దేవీభిత్=దేవీభేదము, ౪ వర్ణమాలయోః=వర్ణమాలికా.
మాలికా సప్తలాపుత్రీ గ్రీవాలంకరణేషు చ. ౧౩౮. పుష్పమాల్యే నదీభేదే పక్షిభేదే తు మాలికః,	మాలికా—(స్త్రీ) ౧ సప్తలా=నవమాలిక, ౨ పుత్రీ = పుత్రిక, 3 గ్రీవాలంకరణేషు = గ్రీవాలంకారము, ౪ పుష్పమాల్యే=పుష్పమాలిక, ౫ నదీభేదే=నదీభేదము, ౬ మాలికః (పు) పక్షిభేదే=పక్షిభేదము.
మేచకస్తు మయూరస్య చంద్రకే శ్యామలే పుమాన్ ౧౩౯. తద్వ్యక్తే వాచ్యవల్లిఙ్గం స్రోతోంజనాంధకారయోః,	మేచకః—(పు). ౧ మయూరస్యచంద్రకే = నెమలికన్ను, ౨ శ్యామలే = నల్లని వర్ణము, 3 తద్వ్యక్తే=ఆనల్లని రంగు గలవాఁడు, విశేష్యనిఘ్నము. ౪ స్రోతోంజన=సౌవీరాంజనశిల, ౫ అంధకారయోః=అంధకారము (న).
మోచకః కదలీశిగ్రునిర్మోచకవిరాగిషు. ౧౪౦	మోచకః— (పు). ౧ కదలీ = అరఁటిచెట్టు, ౨ శిగ్రు=మునగచెట్టు, 3 నిర్మోచక = మోక్షము, ౪ విరాగిషు = విరక్తుఁడు.
మోదకః ఖాద్యభేదేఽస్త్రీహర్షకే పునరన్యవత్,	మోదకః—(పు). ౧ ఖాద్యభేదే=మోదకములు అనుపిండిపంట (పు), ౨ హర్షకే=సంతోషించువాఁడు. విశే.
యమకం యమజే శబ్దాలంకారే పుంసి సంయమే.	యమకం—(న) ౧ యమజే=కవలలు, ౨ శబ్దాలంకారే = శబ్దాలంకారము, 3 సంయమే=నియమము. (పు)
యాజకస్తు గజే రాజ్ఞో యాజ్ఞికేఽ	యాజకః—(పు) ౧ రాజ్ఞఃగజే=రాజుగజము, ౨ యాజ్ఞికే=యాజ్ఞికుఁడు.
పృథ యాజ్ఞికః, యాజకే చ కుశే చాథ	యాజ్ఞికః—(పు) ౧ యాజకే=యాజకుఁడు, ౨ కుశే=దర్భ.

యుతకం సంశయే యుగే ౧౪౨. నారీవస్త్రాంచలే యుక్తే చలనాగ్రేఽపి యౌతకే,	యుతకం—(న) ౧ సంశయే=సంశయము, ౨ యుగే = జంట, 3 నారీవస్త్రాంచలే=పైఁటకొంగు, ౪ యుక్తే = కలిసినది, ౫ చలనాగ్రే=చివరకదలుట, ౬ యౌతకే=కట్నము.
యూథికాఽమ్లానకే పుష్పవిశేషేఽపి చ యోషితి. ౧౪౩	యూథికా—(స్త్రీ) ౧ అమ్లానకే=వాడనిది ౨ పుష్పవిశేషే=అడవిమొల్ల.
రసికా స్త్రీ రసాలేక్షురసయోస్సరసే త్రిషు,	రసికా—(స్త్రీ)౧ రసాలే=తియ్యమామిడి, ౨ ఇక్షురసయోః = చెఱకురసము, 3 సరసే=సరసుఁడు. (త్రి)
రక్తకోఽమ్లానబంధూకరక్తవస్త్రానురాగిషు, ౧౪౪	రక్తకః—(పు) ౧ అమ్లానబంధూక=వాడనిమంకెనపూవు, ౨ రక్తవస్త్ర=ఎఱ్ఱనివలువ, 3 అనురాగిషు=అనురాగముగలవాఁడు.
రాజికాపి చ కేదారే రాజసర్షపరేఖయోః,	రాజికా—(స్త్రీ) ౧ కేదారే=వరిమడి, ౨ రాజసర్షప=నల్లావాలు, 3 రేఖయోః=పంక్తి.
రాత్రకం పఞ్చరాత్రే నా వేశ్యావేశ్మాబ్దవాసిని. ౧౪౫	రాత్రకం—(న) ౧ పంచరాత్రే=ఐదురాత్రులు, ౨ వేశ్యావేశ్మాబ్దవాసిని=విటుఁడు. (పు)
రుచకో బీజపూరే చ నిష్కే దంతకపోతయోః, న ద్వయోస్సర్జికాక్షారేఽప్యశ్వాభరణమాల్యయోః. ౧౪౬ సౌవర్చలేఽపి మాంగల్యద్రవ్యేచాప్యుత్కటేఽపిచ,	రుచకః—(పు) ౧ మాజీఫలపుచెట్టు, ౨ నిష్కే=బంగారునాణెము, 3 దంత=దంతములు, ౪ కపోతయోః = పావురము, ౫ సర్జికాక్షారే = సజ్జికాక్షారము, (న) ౬ అశ్వాభరణ = గుఱ్ఱపుసొమ్ము, ౭ మాల్యయోః=పూలదండ, ౮ సౌవర్చలేఽపి=సౌవర్చలవణము, ౯ మాంగల్యద్రవ్యే= మంగళపదార్థము, ౧౦ ఉత్కటే=ప్రీతి.

రుండికా ద్వారపిండ్యాం చ దూతికాయాం రణక్షితౌ.	రుండికా—(స్త్రీ) ౧ ద్వారపిండ్యాం=కడప ప్రమ్రాను, ౨ దూతికాయాం=దూతిక, ౩ రణక్షితౌ=యుద్ధరంగము.
రూపకం నాటకే మూర్తే కావ్యాలంకరణేఽపి చ,	రూపకం—(న) ౧ నాటకే = నాటకము, ౨ మూర్తే = ఆకారముగలవస్తువు, ౩ కావ్యాలంకరణే = అలంకారవిశేషము.
రేణుకాపి హరేణౌ చ జామదగ్న్యస్య మాతరి. ౧౪౮.	రేణుకా—(స్త్రీ) ౧ హరేణౌ=రేణుకమను గ్రంథ్యము, ౨ జామదగ్న్యస్యమాతరి=పరశురామునితల్లి.
రోహకః ప్రేతభేదే నా రోధరి త్రిషు విశ్రుతః,	రోహకః—(పు) ౧ ప్రేతభేదే = ప్రేతభేదము, ౨ రోధరి = మొలచునట్టిది. (త్రి)
లంపాకో లంపటే దేశే	లంపాకః—(పు) ౧ లంపటే = ఆసక్తిగలవాఁడు, ౨ దేశే= దేశవిశేషము.
లాసకో లాస్యకారిణి. ౧౪౯. మయూరే లసకే చాథ	లాసకః—(పు) ౧ హాస్యకారిణి=నటుఁడు, ౨ మయూరే=నెమిలి, ౩ లసకే=ప్రకాశించువాఁడు.
లూనకో భేదితే పశౌ,	లూనకః—(పు) ౧ భేదితే = భేదింపఁబడినది, ౨ పశౌ=పశువు.
లోచకో మాంసపిండే క్షితారకాయాం చ కజ్జలే. ౧౫౦. లలాటాభరణే స్త్రీణాం కదళీనీలవస్త్రయోః, నిర్బుద్ధౌ కర్ణపూరేచ మౌర్వ్యాంభూః శ్లథచర్మణి. ౧౫౧.	లోచకః—(పు) ౧ మాంసపిండే=మాంసపుముద్ద, ౨ అక్షితారకా = కంటినల్లగ్రుడ్డు, ౩ కజ్జలే=కాటుక, ౪ లలాటాభరణే=స్త్రీలనొసటిసొమ్ము, ౫ కదళీ = అరఁటిచెట్టు, ౬ నీలవస్త్రయోః=నల్లనిగుడ్డ, ౭ నిర్బుద్ధౌ = మందమతి, ౮ కర్ణపూరే = కర్ణాపూరము, ౯ మౌర్వ్యాం = అల్లెత్రాడు, ౧౦ భూః = భూమి, ౧౧ శ్లథచర్మణి = శిథిలమైనచర్మము.

వసుకం రోమకే పుంసి శివమల్ల్యర్కపర్ణయోః,	వసుకం—(న) ౧ రోమకే=చౌటిఉప్పు, ౨ శివమల్లీ = ఈశ్వరవల్లి, (పు) 3 అర్కపర్ణయోః=జిల్లేడాకు.
వర్ణకశ్చారణేఽస్త్రీతు చందనే చ విలేపనే. ౧౫౨. ద్వయోర్నీల్యాదిషు స్త్రీ స్యాదుత్కర్షే కథనస్యచ,	వర్ణకః—(పు) ౧ చారణే = చారణుఁడు, ౨ చందనే = గంధము, (పు) 3 విలేపనే=పూయుట, ౪ నీల్యాదిషు=నీలిరంగు, (పు) ౫ కథనోత్కర్షే=వర్ణనాతిశయము. (స్త్రీ)
వర్తకస్తు ఖురే ఽశ్వస్య విహగే వర్తకాద్వయోః. ౧౫3.	వర్తకః—(పు) ౧ అశ్వస్యఖురే=గుఱ్ఱపుడెక్క, ౨ విహగే=పక్షివిశేషము (మీలవల్లంకిపిట్ట.) (పు)
వంచకస్తు ఖలేధూర్తే గృహబభ్రౌ చ జంబుకే,	వంచకః—(పు) ౧ ఖలే=దుర్మార్గుఁడు, ౨ ధూర్తే=గడుసరి, 3 గృహబభ్రౌ=ఊరముంగిస, ౪ జంబుకే=నక్క.
వ్యలీకమప్రియేఽకార్యవైలక్ష్యేష్వపి పీడనే. ౧౫౪. నానాగరేఽథ	వ్యలీకం—(న) ౧ అప్రియ=ప్రియముకానిది, ౨ అకార్య = చేయరానిపని, 3 వైలక్ష్యేషు=వెలవెలబోవుట, ౪ పీడనే=పీడించుట, ౫ నానాగరే=బహువిధములగు విషములు.
బాహ్లీకం వాహ్లీకం ధీరహింగునోః, ద్వావేతౌ పుంసి దేశస్యప్రభేదేతురగాంతరే.	బాహ్లీకం—(వాహ్లీకం) ౧ దేశప్రభేదే=దేశభేదము, ౨ ధీర=కుంకుమము.(న)
వార్ధకం వృద్ధసంఘాతే వృద్ధస్య భావకర్మణోః,	వార్ధకం—(న) ౧ వృద్ధసంఘాతే = వృద్ధసమూహము, ౨ వృద్ధస్యభావ=ముసలితనము, 3 కర్మణోః=ముసలివానిచేష్ట.
వార్షికంత్రాయమాణాయాం క్లీబం వర్షాభవే త్రిషు.	వార్షికం—(న) ౧ త్రాయమాణాయాం=కలుకానుగుచెట్టు, ౨ వర్షభవే=వానలోఁబుట్టునది. (త్రి)
వాలకోఽస్త్రీపారిహార్యే త్రిషు స్యాదంగులీయకే,	వాలకః—(పు) ౧ పారిహార్యే=హస్తాభరణము, ౨ అంగులీయకే=ఉంగరము (త్రి)

వితర్కస్తు పుమానూహే సంశయే చ నిగద్యతే. ౧౫౭

వితర్కః—(పు) ౧ ఊహే = ఊహ, ౨ సంశయే=సందేహము.

విపాకః పచనే స్వాదేకర్మణో విసదృక్ఫలే,

విపాకః—(పు) ౧ పచనే=వంటచేయుట, ౨ కర్మణః స్వాదే=కర్మపరిపాకము, 3 విసదృక్ఫలే = విరుద్ధఫలము.

వివేకః స్యాజ్జలద్రోణ్యాం పృథగ్భావవిచారయోః. ౧౫౮.

వివేకః...(పు) ౧ జలద్రోణ్యాం-నీటిదోనె, పృథగ్భావ=పృథక్త్వము, 3 విచార=విచారము.

వృశ్చికశ్చద్రుణే రాశౌ శూకకీటౌషధీభిదోః,

వృశ్చికః...(పు) ౧ ద్రుణే=తేలు, ౨ రాశౌ=వృశ్చికరాశి, 3 శూకకీట=కందురీఁగ, ర ఓషధీభిదోః=తేలుకొండిచెట్టు.

వృషాంకశ్శంకరే సాధౌ భల్లాతకమహత్వయోః. ౧౫౯

వృషాంకః—(పు) ౧ శంకరే=శివుఁడు, ౨ సాధౌ - సజ్జనుఁడు, 3 భల్లాతక=జీడిచెట్టు, ర మహత్వ=గొప్పతనము.

వైజికం శిగ్రుతైలే స్యాద్ధేతౌ సద్యోఙ్కురే తు నా,

వైజికం...(న) ౧ శిగ్రుతైలే = మునగనూనె, ౨ హేతౌ = కారణము, 3 సద్యోఙ్కురే = అపుడుబుట్టినమొలక. (పు)

శలకాశల్యమదన శారికాశల్లకీషు చ. ౧౬౦. ఛత్రాదికాష్ఠీశరయోః

శలాకా...(స్త్రీ) ౧ శల్య=బాణాగ్రము, ౨ మదన=మ్రంగచెట్టు-ఉమ్మెత్తచెట్టు, 3 శారికా=గోరువంక, ర శల్లకీ-అందుగచెట్టు, ౫ ఛత్రాదికాష్ఠీ=ఛత్రాదులయొక్కపుల్ల, ౬ శర=బాణము.

శల్లకీ పశువృక్షయోః

శల్లకీ—(స్త్రీ) ౧ పశు=పశువిశేషము, ౨ వృక్ష=వృక్షవిశేషము.

శంబూకో గజకుంభాంతే ఘోంగే చ శూద్రతాపసే. ౧౬౧. జలజంతువిశేషే చ శంబూకా న నపుంసకం

శంబూకః—(పు). ౧ గజకుంభాంతే = ఏనుఁగుకుంభస్థలము చివర, ౨ ఘోంగే=(?), శూద్రతాపసే=శంబూకుఁడనే శూద్రతపస్వి, ర జలజంతువిశేషే=జలజంతుభేదము. (స్న)

శంఖకం వలయే కమ్బావస్త్రీ పుంసి శిరోరుజి. ౧౬౨

శంఖకం—(న) ౧ వలయే=కంకణము, ౨ కంబౌ=శంఖము, (పున్న) 3 శిరోరుజి = శిరోరోగము. (పు)

శార్కకస్స్యాద్దుగ్ధఫేన శర్కరాపిండయోః పుమాన్,

శార్కకః—(పు) ౧ దుగ్ధఫేన = పాలనురుగు, ౨ శర్కరాపిండ = చక్కెరముద్ద.

శిశుకశ్శింశుమారేస్యాద్బాలకోలూపినోరపి. ౧౬౩

శిశుకః—(పు) ౧ శింశుమారే = మొసలి శింశుమారమనుచక్రము, ౨ బాలక = పిల్లవాఁడు, 3 ఉలూపి = ఉలసమీను.

శీతకః శీతకాలే చ సుస్థితే దీర్ఘసూత్రిణి,

శీతకః—(పు) ౧ శీతకాలే=శీతకాలము, ౨ సుస్థితే=రోగములేనివాఁడు, 3 దీర్ఘసూత్రిణి=అలసుఁడు.

శూలకః ప్రావటేఽపి స్యాద్రసేఽపి పరికీర్తితః. ౧౬౪

శూలకః—(పు) ౧ ప్రావటే=యవధాన్యము, ౨ రసే=పాదరసము.

సస్యకో మణిభేదేఽసౌ

సస్యకః—(పు) ౧ మణిభేదే = మాణిక్యవిశేషము.

సంపర్కో మేలకే రతౌ,

సంపర్కః—(పు) ౧ మేలకే = కలయిక, ౨ రతౌ=రతియందు.

సంపాకస్తర్కకే ధృష్టేత్రిషు నా చతురంగులే. ౧౬౫

సంపాకః—(పు)౧ తర్కకే=యాచకుఁడు, ౨ ధృష్టే=ధైర్యశాలి, (త్రి) చతురంగులే= రేలచెట్టు. (పు)

స్యమీకా నీలికాయాం స్త్రీ స్యమీకో నాకువృక్షయోః,

స్యమీకా—(స్త్రీ) ౧ నీలికా=నల్లవావిలిచెట్టు, నాకు=పుట్ట, వృక్షయోః=వృక్షవిశేషము. (పు)

స్వస్తికో మంగలద్రవ్యే చతుష్కగృహభేదయోః. ౧౬౬

స్వస్తికః—(పు) ౧ మంగలద్రవ్యే = మంగళద్రవ్యము, ౨ చతుష్క=నాలుగుత్రోవలుకలియుదారి, 3 గృహభేదే = ద్వారభేదములచే రచింపఁబడిన గృహము.

సరకోఽస్త్రీ శీధుపానే శీధుపాత్రేక్షుసీధునోః, అచ్ఛిన్నాధ్వగపంక్తౌ చ

సరకః—(పు) ౧ శీధుపానే = కల్లుత్రాగుట, ౨ శీధుపాత్ర = కల్లుత్రాగునట్టి గిన్నె, ఇక్షుసీధు=చెఱకుకల్లు, ౪ అభిన్నాధ్వగపంక్తౌ = కలసివెళ్లునట్టి ప్రయాణికులయొక్క పంక్తి.

సాయకః శరఖడ్గయోః. ౧౬౭

సాయకః—(పు) ౧ శర = బాణము, ౨ ఖడ్గ=ఖడ్గము.

స్థాసకః పుంసి చార్చిక్యే జలాదేరపి బుద్బుదే,

స్థాసకః—(పు) ౧ చార్చిక్యే = కుంకుమ మొదలయిన ద్రవ్యములపూత, ౨ జలబుద్బుదే=నీటిబుగ్గ.

సూచకస్సీవనద్రవ్యే బోధకే పిశునే శుని. ౧౬౮

సూచకః—(పు) ౧ సీవనద్రవ్యే = లక్క మొదలయినవస్తువు, ౨ బోధకే=బోధచేయువాఁడు, 3 పిశునే = కొండెగాఁడు, ౪ శుని=శునకము.

ఓతౌ కాకే సూతకోఽస్త్రీ పారదే న ద్వయోర్జనౌ,

సూతకః—(పు) ౧ ఓతౌ=పిల్లి, ౨ కాకే =కాకి, 3 పారదే=పాదరసము (పు) ౪ జనౌ=ఉత్పత్తి. (న)

సృదాకుర్నా ఽనిలే వజ్రే జ్వలనే ప్రతిసూర్యకే. ౧౬౯

సృదాకుః—(పు) ౧ అనిలే = వాయువు, ౨ వజ్రే=వజ్రము, 3 జ్వలనే=అగ్ని, ౪ ప్రతిసూర్యకే=తొండ.

సేవకస్తు ప్రసేవే నావాచ్యలిఙ్గోఽనుజీవిని,

సేవకః—(పు) ౧ ప్రసేవే=దాగర, ౨ అనుజీవిని=భృత్యుఁడు. (త్రి)

సేచకస్స్యాత్పుమాన్ మేఘే వాచ్యలిఙ్గస్తు సేక్తరి. ౧౭౦

సేచకః—(పు) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨ సేక్తరి=తడుపునట్టివాఁడు. (త్రి)

సైనికః సైన్యరక్షేచ స్యాత్సేనాసమవేతకే,

సైనికః—(పు) ౧ సైన్యరక్షే = సైన్యరక్షకుఁడు, ౨ సేనాసమవేతకే = సేనగూర్చువాఁడు.

హారకః కితవే చౌరే గద్యవిజ్ఞానభేదయోః. ౧౭౧

హారకః—(పు) ౧ కితవే=ధూర్తుఁడు, ౨ చౌరే=దొంగవాఁడు, 3 గద్య=గద్యము, విజ్ఞానభేదే=జ్ఞానవిశేషము.

హుడుక్కో వాద్యభేదే చ
మత్తదాత్యూహపక్షిణి,

హుడుక్కః—(పు)౧ వాద్యభేదే=వాద్యవిశేషము, ౨ మత్తదాత్యూహపక్షిణి =మదించిన భరతపక్షి.

హేరుకో బుద్ధభేదే స్యాన్మ
హాకాలగణేఽపి చ. ౧౭౨

హేరుకః...(పు) ౧ బుద్ధభేదే = బుద్ధభేదము, ౨ మహాకాలగణే=విషముష్టిచెట్ల యొక్క సమూహము.

కచతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల కకారాంత శబ్దములు

భ వేదలిమకో భేకే పికేఽలౌ
పద్మకేసరే, మధూకేఽ

అలిమకః...(పు) ౧ భేకే=కప్ప, ౨ పికే = కోకిల, ౩ అలౌ=తుమ్మెద, ౪ పద్మకేసరే=పద్మసంబంధమైన కింజల్కము, ౫ మధూకే=ఇప్పపువ్వు.

వ్యథాలిపకో భృంగకోకిల
కుక్కురే. ౧౭౩

ఆలిపకః...(పు) ౧ భృంగ = తుమ్మెద, ౨ కోకిల = కోకిల, ౩ కుక్కురే = కుక్క.

అంగారకః కుజేఽపి స్యాదు
న్ముక్తాంశే కురంటకే,

అంగారకః...(పు) ౧ కుజే = అంగారకుఁడు, ౨ ఉన్ముక్తాంశే = పాదముల పర్యన్తముండు అంగీ యొక్క అంశము, ౩ కురంటకే=పచ్చగోరంట చెట్టు.

భ వేదంగారికా చేక్షుకాండే
కింశుకకోరకే. ౧౭౪

అంగారికా...(స్త్రీ) ౧ ఇక్షుకాండే=చెఱకుగడ, ౨ కింశుకకోరకే = మోదుగుమొగ్గ.

స్యాదశ్మంతక ముద్ధానే మల్లి
కాచ్ఛాదనేఽపి చ,

అశ్మంతకం...(న) ౧ ఉద్ధానే=ప్రొయ్యి, ౨ మల్లికాచ్ఛాదనే=మల్లెపందిరి.

ఆకల్పక స్తమో మోహగ్రం
థావుత్కలికాముదోః.

ఆకల్పకః...(పు) ౧ తమః=తమోగుణము, ౨ మోహగ్రంథి=మోహబంధము, ౩ ఉత్కలికా = వేడుక, ౪ ముదోః = సంతోషము.

ఆక్షేపకోఽనిలవ్యాధౌ వ్యాధే నిందాకరేఽపి చ,	ఆక్షేపకః—(పు) ౧ అనిలవ్యాధౌ = వాయురోగము, ౨ వ్యాధే=బోయవాఁడు, ౩ నిందాకరే = నిందచేయువాఁడు.
భవేదాఖనికశ్చోరే సూకరే మూషికేఽపి చ. ౧౭౬.	ఆఖనికః—(పు) ౧ చోరే = దొంగ, ౨ సూకరే = అడవిపంది, ౩ మూషికే= ఎలుక.
కథితోత్కలికోత్కంఠా హేలాసలిలవీచిషు,	ఉత్కలికా—(స్త్రీ) ౧ ఉత్కంఠా=వేడుక, ౨ హేలా=విలాసము, ౩ సలిలవీచిషు =తరంగము.
ఏడమూకోఽన్యలిఙ్గస్స్యాచ్ఛఠే వాక్ శ్రుతివర్జితే.	ఏడమూకః—(త్రి) ౧ శఠే=దుర్జనుఁడు, ౨ వాక్ శ్రుతివర్జితే = మూఁగతనము చెవిటితనముగలవాఁడు.
కశిల్లకస్తు పర్ణాశే వర్షాభూకారవేల్లయోః,	కశిల్లకః—(పు) ౧ పర్ణాశే=గగ్గరచెట్టు, ౨ వర్షాభూః = కప్ప, ౩ కారవేల్లయోః= కాకర చెట్టు.
కపర్దకో వరాటే స్యాజ్జటాజూటే చ ధూర్జటేః. ౧౭౮.	కపర్దకః—(పు) ౧ వరాటే = గవ్వ, ౨ ధూర్జటేః జటాజూటే = శివునిజటాజూటము.
కర్కోటకః స్యాన్మాలూరకాద్రవేయప్రభేదయోః,	కర్కోటకః—(పు) ౧ మాలూర=మారేడు, ౨ కాద్రవేయప్రభేదయోః = కర్కోటకసర్పము.
కలవింకః పుమాన్గ్రామచటకేఽపి కళింగకే. ౧౭౯.	కలవింకః—(పు) ౧ గ్రామచటకే= ఊరపిచ్చుక, ౨ కళింగకే=కొడిసెకాయ.
కనీనికా తారకేక్ష్ణః స్యాత్కనిష్ఠాఙ్గులావపి,	కనీనికా—(స్త్రీ) ౧ తారకేక్ష్ణః=కంటిలోని నల్లగ్రుడ్డు, ౨ కనిష్ఠాంగులౌ=చిటికెనవ్రేలు.
కాపటికోఽన్యమర్మజ్ఞే ఛాత్రే పుంసి శఠే త్రిషు. ౧౮౦.	కాపటికః—(పు) ౧ అన్యమర్మజ్ఞే=ఇతరుని గుట్టు తెలిసికొనువాఁడు, ౨ ఛాత్రే= శిష్యుఁడు, ౩ శఠే=దుర్జనుఁడు (త్రి.)

కాకరూకో నగ్నదంభస్త్రీజి తోలూకభీరుషు,	కాకరుకః—(పు) ౧ నగ్నః=దిగంబరుఁడు, ౨ దంభ=డంబము, ౩ స్త్రీజితః = స్త్రీకి లోఁబడినవాఁడు, ౪ ఉలూక = గ్రుడ్లగూబ, ౫ భీరుషు=వెఱచినవాఁడు.
నింబేకురువకశ్శోణాఽమ్లాన ఝింటీప్రభేదయోః. ౧౮౧.	కురువకః—(పు) ౧ నింబే=వేపచెట్టు, ౨ శోణామ్లాన=ఎఱ్ఱపెద్దగోరంట, ౩ ఝింటీప్రభేదయోః=పచ్చగోరంట.
కురంటకః పీతపుష్పామ్లాన ఝింటికయోః పుమాన్,	కురంటకః—(పు) ౧ పీతపుష్పామ్లాన = పచ్చపూవుల పెద్దగోరంట, ౨ ఝింటీకయోః = చిన్న నల్లగోరంట.
కృకవాకుర్మయూరేఽపి, సర ఠేచరణాయుధే. ౧౮౨.	కృకవాకుః—(పు) ౧ మయూరే=నెమలి, ౨ సరఠే=తొండ, ౩ చరణాయుధే = కోడి.
కోశాతకః కఠే పుంసి పటో ల్యాం ఘోషకేస్త్రియామ్,	కోశాతకః—(పు) ౧ కఠే=కంఠస్వరము, ౨ పటోల్యాం = పొట్లచెట్లు, (స్త్రీ) ౩ ఘోషకే=బీరచెట్టు.
అథ కౌక్కుటికో ఽదూర ప్రేరితాక్షే చ దాంభికే.	కౌక్కుటికః—(పు) ౧ అదూరప్రేరితాక్షేచ = సమీపమునుచూచువాఁడు, ౨ దాంభికే=డంబముగలవాఁడు.
కౌలేయకః సారమేయే కులీ నేఽథ	కౌలేయకః—(పు) ౧ సారమేయే=కుక్క, ౨ కులీనే=కులజాతుఁడు.
ఖరాలికః; గ్రామణీభండినా రాచేఽప్యుపధానే చ పుం స్యయమ్. ౧౮౪.	ఖరాలికః—(పు) ౧ గ్రామణీ = గ్రామాధికారి, ౨ భండి=తరంగము, ౩ నారాచే=బాణము, ౪ ఉపధానే=దిండు.
భవేద్గుణనికా నృత్యే శూ న్యాంకే పాఠనిశ్చితౌ,	గుణనికా—(స్త్రీ) ౧ నృత్యే =నాట్యము, ౨ శూన్యాంకే = సున్న, ౩ పాఠనిశ్చితౌ=పాఠనిశ్చయము.
గోకంటకో గోక్షురకే స్థపుటే చ గవాం ఖురే. ౧౮౫.	గోకంటకః—(పు) ౧ గోక్షురకే=ఏనుఁగుపల్లేరు, ౨ స్థపుటే=నిమ్నోన్నతమైనది. గవాంఖురే=ఆవుగిట్ట.

గోమేదకం పీతమణౌ కాకోలే పత్రకేఽపి చ,	గోమేదకం—(న) ౧ పీతమణౌ = గోమేధికమాణిక్యము, ౨ కాకోలే=నరకవిశేషము, 3 పత్రకే=మకరికాదిపత్రములు.
స్యాద్గోకులికో వలరే పంకస్థగవ్యుపేక్షకే. ౧౮౬	గోకులికః—(పు) ౧ వలరే=మెల్లకంటివాఁడు, ౨ పంకస్థగవ్యుపేక్షకే = బురదలోనున్న గోవు నుపేక్షించువాఁడు.
అథ ఘుర్ఘురికా క్షుద్రఘంటా వాదిత్రదండయోః,	ఘుర్ఘురికా—(స్త్రీ) ౧ క్షుద్రఘంటా=చిఱుగంట, ౨ వాదిత్రదండయోః=వాద్యమువాయించెడికఱ్ఱ.
చర్చరీకో మహాకాలే కేశవిన్యాసశాకయోః. ౧౮౭	చర్చరీకః—(పు) ౧ మహాకాలే=విషముష్టిచెట్టు, ౨ కేశవిన్యాస=ఒకవిధమగుజుట్టుముడి, 3 శాకయోః = చెంచలికూర.
చండాలికా కిన్నరాయాముమాయామోషధీభిది,	చండాలికా—(స్త్రీ) ౧ కిన్నరాయాం = చండాలాదులు వాయించు వీణ, ౨ ఉమాయాం=పార్వతి, 3 ఓషధీభిది=ఓషధీభేదము.
అథ చాతురకశ్చక్రగండౌ పుంస్యభిధేయవత్. ౧౮౮. గోచరే లోచనస్యాపి చాటుకారే నియంతరి,	చాతురకః—(పు) ౧ చక్రగండౌ=గుండ్రనిదిండు, ౨ లోచనస్యగోచరే = కంటికిఁ గనుపడువాఁడు, (వి. ని) 3 చాటుకారే = ప్రియోక్తులు చెప్పువాఁడు, ౪ నియంతరి=నియామకుఁడు.
జర్జరీకం బహుచ్ఛిద్రే జరాతురేఽపి వాచ్యవత్. ౧౮౯	జర్జరీకం—(న) ౧ బహుచ్ఛిద్రే = జల్లెడ, ౨ జరాతురే = ముదుసలితనముచే శ్రమపడువాఁడు (వి. ని)
జీవంతికా గుడూచ్యాం చ జీవాఖ్యశాకవందయోః,	జీవంతికా—(స్త్రీ)౧ గుడూచ్యాం=గుడూచీలత(తిప్పతీఁగె), ౨జీవాఖ్యశాక=నీరుచిట్టిచెట్టు, 3 వందయోః=కరకచెట్టు.

జైవాతృకః పుమాన్ సోమే దీర్ఘాయుః కృశయో స్త్రిషు.	జైవాతృకః—(పు) ౧ సోమే = చంద్రుఁడు, ౨ దీర్ఘాయుః=చిరంజీవి (త్రి), 3 కృశయోః=చిక్కినవాఁడు.
తర్తరీకం వహిత్రే స్యాన్న ద్వయోః పారగే త్రిషు,	తర్తరీకం—(న) ౧ వహిత్రే = పడవ, ౨ పారగే=ఒడ్డుదాటినవాఁడు (త్రి).
తిక్తశాకస్తు ఖదిరే వరుణే పత్రసుందరే. ౧౯౧	తిక్తశాకః—(పు) ౧ ఖదిరే=చండ్రచెట్టు, ౨ వరుణే=ఉలిమిరిచెట్టు, 3 పత్రసుందరే=ఆకుపసందుచెట్టు.
త్రివర్ణకం గోక్షురకే త్రిఫలాయాం కటుత్రికే,	త్రివర్ణకం—(న) ౧ గోక్షురకే=ఏనుఁగుపల్లేరు, ౨ త్రిఫలాయాం = కరకతాడి ఉసిరికలు, 3 కటుత్రికే = శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పలి.
దలాఢకః స్వయం జాతతిలే పృశ్న్యాం చ గైరికే. ౧౯౨ ఫేనఖాతకయో ర్నాగకేసరే చ మహత్తరే,	దలాఢకః—(పు) ౧ స్వయంజాతతిలే = స్వయముగా మొలచిన తిలవృక్షము, ౨ పృశ్న్యాం=తూటికూర. 3 గైరికే=గైరికాదిధాతువు, ౪ ఫేన=నురుగు, ౫ ఖాతక=కందకము, ౬ నాగకేసరే=నాగకేసరవృక్షము, ౭ మహత్తరే = గొప్పవాఁడు.
దందశూకస్తు పుంలింగో రాక్షసే చ సరీసృపే. ౧౯౩	దందశూకః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్షసుఁడు, ౨ సరీసృపే=సర్పము.
దాసేరకస్తు కరభే దాసీపుత్రే చ ధీవరే,	దాసేరకః—(పు) ౧ కరభే=ఒంటెపిల్ల, ౨ దాసీపుత్రే=దాసీపుత్రుఁడు, 3 ధీవరే=పల్లెవాఁడు.
నియామకః కర్ణధారే పోతవాహే నియంతరి. ౧౯౪	నియామకః—(పు) ౧ కర్ణధారే = నావికుఁడు, ౨ పోతవాహే=ఓడతండేలు, 3 నియంతరి=నియామకుఁడు
నిశ్చారకః పురీషస్య క్షయే స్వైరే సమీరణే,	నిశ్చారకః—(పు)౧ పురీషస్యక్షయే=అమేధ్యముయొక్కనాశనము,౨స్వైరే=స్వేచ్ఛగలవాఁడు,3సమీరణే=వాయువు.

నిర్గ్రంథకః స్యాత్ క్షపణే
నిష్ఫలేఽప్యపరిచ్ఛదే. ౧౯౪

నిర్గ్రంథకః—(పు) ౧ క్షపణే = సన్యాసి, ౨ నిష్ఫలే=ఫలరహితము, ౩ అపరిచ్ఛదే=భూషణరహితమైనది.

ప్రచలాకః శరాఘాతే శిఖం
డే చ భుజంగమే,

ప్రచలాకః—(పు) ౧ శరాఘాతే = బాణముదెబ్బ, ౨ శిఖండే=నెమలిజుట్టు, ౩ భుజంగమే=సర్పము.

ప్రకీర్ణకం చామరే స్యా ద్వి
స్తారే నా తురంగమే.

ప్రకీర్ణకం—(న) ౧ చామరే = వింజామరము, ౨ విస్తారే=విస్తారము, ౩ తురంగమే=గుఱ్ఱము (పు).

పంచాలికా స్త్రియాం వస్త్ర
పుత్త్రికా గీతిభేదయోః,

పాంచాలికా—స్త్రీ౧ వస్త్రపుత్త్రికా=గుడ్డతోఁజేసినబొమ్మ, ౨ గీతిభేదయోః = రాగభేదము.

స్యాత్పిప్పలకంవక్షోజ వృంతే
సీవనసూత్రకే. ౧౯౫

పిప్పలకం—(న) ౧ వక్షోజవృంతే= స్తనములవట్రువ, ౨ సీవనసూత్రకే = కుట్టుటకుపయోగించుదారము.

పిండీతకం స్యాత్తగరే మద
నాఖ్యమహీరుహే,

పిండీతకః—(పు) ౧ తగరే = దేవదారురసముతోఁ జేసిన ధూపద్రవ్యము, ౨ మదనాఖ్యమహీరుహే=మంగచెట్టు.

అథ పుష్కలకో గంధమృగే
క్షపణకీలయోః. ౧౯౬

పుష్కలకః—(పు) ౧ గంధమృగే = కస్తూరిమృగము, ౨ క్షపణ = బౌద్ధభిక్షుకుఁడు, ౩ కీలయోః=సీల.

పుండరీకం సితాంభోజే సిత
ఛత్రే చ భేషజేపుంసి వ్యా
ఘ్రేఽగ్నిదిఙ్నాగే కోశకా
రాంతరేఽపి చ. ౧౯౯

పుండరీకం—(న) ౧ సితాంభోజే= తెల్లతామరపూవు, ౨ సితఛత్రే = తెల్లగొడుగు, ౩ భేషజే = ఔషధము, ౪ వ్యాఘ్రే= పెద్దపులి,(పు) ౫ అగ్నిదిఙ్నాగే=ఆగ్నేయదిగ్గజము,౬ కోశకారాంతరే = కొబ్బరిచెట్టు మధ్యభాగము.

భవేత్పూర్ణానకం వర్ధాపనేచ
పటహేఽపి చ,

పూర్ణానకం—౧ వర్ధాపనే=మంగళద్రవ్యములుంచు పాత్రము, ౨ పటహే = తప్పెట,

ఫర్పరీకశ్చపేటే స్యాత్పఫరీకం తు షార్దవే. ౨౦౦	పర్పరీకః—(పు) ౧ చపేటే = చెంపదెబ్బ, ౨ మార్దవే=మెత్తదనము (న).
వలాహకో గిరౌ మేఘే దైత్యనాగవిశేషయోః,	వలాహకః—(పు) ౧ గిరౌ = కొండ, ౨ మేఘే = మేఘము, 3 దైత్యనాగవిశేషయోః = దైత్యవిశేషము, ౪ నాగవిశేషము.
వరాటకః పద్మబీజకోశే రజ్జౌ కపర్దకే. ౨౦౧	వరాటకః—(పు) ౧ పద్మబీజకోశే = తామరపూవులోని గద్దె, ౨ రజ్జౌ = త్రాడు, 3 కపర్దకే=గుడ్డిగవ్వ.
బకేరుకా బలాకాభిద్వాతావర్జితశాఖయోః,	బకేరుకా—(స్త్రీ) ౧ బలాకాభిత్=బెగ్గురుపక్షిలోభేదము, ౨ వాతావర్జితశాఖయోః=గాలిచే వంగినకొమ్మ.
వరండకస్తుమాతంగవేద్యాం యౌవనకంటకే. ౨౦౨. వర్తులేఽథ	వరండకః—(పు) ౧ మాతంగవేద్యాం = రావిచెట్టుయొక్క యరుగు, ౨ యౌవనకంటకే=యువకుని బుగ్గలపై లేచిన కురుపు, 3 వర్తులే=గుండ్రమైనది.
వాణిజకో బాడబాగ్నౌ వణిజ్యపి,	వాణిజకః—(పు) ౧ బాడబాగ్నౌ = బడబాగ్ని, ౨ వణిజి=వర్తకుఁడు.
బృందారకః సురే పుంసి మనోజ్ఞ శ్రేష్ఠయోస్త్రిషు.	బృందారకః—(పు) ౧ సురే = దేవత, ౨ మనోజ్ఞ=మనోహరమైనది, (త్రి) శ్రేష్ఠయోః=శ్రేష్ఠమైనది.
అథ భ్రమరకో భృంగే గిరికే చాలకాంతరే,	భ్రమరకః—(పు) ౧ భృంగే = తుమ్మెద, ౨ గిరికే = చుంచుఎలుక, 3 అలకాంతరే=నొసలిపైఁగల ముంగురులు.
భట్టారకో నృపే నాట్యవాచా దేవే తపోధనే. ౨౦౪	భట్టారకః—(పు) ౧ నాట్యవాచాన్నృపే =నాటకములోని రాజుపేరు, ౨ దేవే = దేవుఁడు, తపోధనే = మునీశ్వరుఁడు.
భయానకస్స్మృతో వ్యాఘ్రే రసే రాహౌ భయంకరే,	భయానకః—(పు) ౧ వ్యాఘ్రే = పెద్దపులి, ౨ రసే = భయానకరసము, 3

	రాహౌ=రాహువు, ౨ భయంకరే = భయంకరుఁడు.
భార్యాటికః పుమాన్ భార్యానిర్జితే హరిణాన్తరే.	భార్యాటికః—(పు) ౧ భార్యానిర్జితే = భార్యకులొంగినవాఁడు, ౨ హరిణాంతరే=ఒకవిధమగుజింక.
భవేన్మరువకః పుష్పవిశేషే మదనద్రుమే,	మరువకః—(పు) ౧ పుష్పవిశేషః = ఒకానొకపూవు, ౨ మదనద్రుమే = మంగవృక్షము
మండూకదకం చిత్రరాగే క్లీబమాతర్పణేఽపి చ. ౨౧౬	మండూకదకం—(న) ౧ చిత్రరాగే = చిత్తరువురంగు, ౨ ఆతర్పణే = చల్లతేట.
భవేన్మండలకం బింబే కుష్ఠభేదే చ దర్పణే,	మండలకం—(న) ౧ బింబే = సూర్యాదిబింబము, ౨ కుష్ఠభేదే = కుష్ఠురోగవిశేషము (తెల్లకుష్ఠు), 3 దర్పణే = అద్దము.
అథ మర్కటకః సస్యభేదే వానరలూతయోః. ౨౦౭	మర్కటకః—(పు) ౧ సస్యభేదే = ఒకానొకపైరు, ౨ వానరః=కోఁతి, 3 లూతయోః=సాలెపురుగు.
మయూరకోఽప్యపామార్గే క్లీబం తుత్థాంజనే పునః,	మయూరకః—(పు) ౧ అపామార్గే=ఉత్తరేణు, ౨ తుత్థాంజనే=మైలతుత్తము. (న)
మాణవకో హారభేదే బాలే కుపురుషేఽపి చ. ౨౧౮	మాణవకః—(పు) ౧ హారభేదే=హారవిశేషము, ౨ బాలే=పిల్లవాఁడు, 3 కుపురుషే=కుత్సితుఁడు.
మృష్టేరుకో వదాన్యేఽపి మిష్టాశిన్యతిథిద్విషి,	మృష్టేరుకః—(పు) ౧ వదాన్యే = దాత, ౨ మిష్టాశిని=మృష్టాన్నము తినువాఁడు, 3 అతిథిద్విషి=అతిథుల ద్వేషించువాఁడు.
రతర్థికం స్యాద్దివసే సుఖస్థానేఽష్టమంగళే ౨౦౯	రతర్థికం—(న) ౧ దివసే=పగలు, ౨ సుఖస్థానే=సుఖమైనతావు, 3 అష్టమం

	గళే = ఎనిమిదివిధములగు మంగళములు.
రాథరంకః పుమాన్ సీరే సీరకే చ ఘనోపలే,	రాథరంకః—(పు) ౧ సీరే=నాఁగలి, ౨ సీరకే=శింశుమారము, 3 ఘనోపలే = వడగల్లు.
లాలాటికః ప్రభోర్భావదర్శిన్యాశ్లేషణాంతరే. ౨౧౦ కార్యాక్షమే	లాలాటికః—(పు) ౧ ప్రభోః భావదర్శిని = రాజుభావము గ్రహించువాఁడు, ౨ ఆశ్లేషణాంతరే = ఆలింగనభేదము, 3 కార్యాక్షమే=పనిచేతగానివాఁడు.
లేఖనికః కథితో లేఖహారకే, లేఖేషు పరహస్తేన స్వహస్తేన చ లేఖకే. ౨౧౧	లేఖనికః—(పు) ౧ లేఖహారకే = జాబులు తెచ్చువాఁడు. ౨ లేఖేషు పరహస్తేన లేఖకే=ఉత్తరములు పరులచే వ్రాయించువాఁడు, 3 స్వహస్తేన లేఖకే=సొంతముగా లేఖలు వ్రాయువాఁడు.
వర్తరూకో నదీభేదే కాకనీడే జలావటే,	వర్తరూకః—(పు) ౧ నదీభేదే = నదీవిశేషము, ౨ కాకనీడే = కాకిగూడు, 3 జలావటే = నీటిగుంట
వినాయకస్తు హేరంబే తార్క్ష్యే విఘ్నే జినే గురౌ.	వినాయకః—(పు) ౧ హేరంబే=విఘ్నేశ్వరుఁడు, ౨ తార్క్ష్యే=గరుత్మంతుఁడు, 3 విఘ్నే=విఘ్నము, ౪ జినే=బుద్ధుఁడు, ౫ గురౌ=గురువు.
వితున్నకస్తు ధాన్యాకే ఝూటామలమయూరకే,	వితున్నకః—(పు) ౧ ధాన్యాకే=దనియాలు, ౨ ఝూటామల=నేల ఉసిరిక, 3 మయూరకే=మైలతుత్తము.
విశేషకోఽస్త్రీ తిలకే విశేషయితరి త్రిషు. ౨౧3.	విశేషకః—(పు) ౧ తిలకే=బొట్టు, ౨ విశేషయితరి = విశేషింపఁజేయువాఁడు, (త్రి).
విదూషకశ్చాటుపటౌ పరనిందాకరేఽపి చ,	విదూషకః—(పు) ౧ చాటుపటౌ=విదూషకుఁడు, ౨ పరనిందాకరే = ఇతరుల నిందించువాఁడు.

వైనాశికః స్యాత్ క్షణికే పరతన్త్రోర్ణనాభయోః.	వైనాశికః—(పు) ౧ క్షణికే=క్షణభంగురము, ౨ పరతంత్రే=పరాధీనుఁడు, 3 ఊర్ణనాభయోః=సాలెపురుగు.
వైదేహకో వాణిజకే శూద్రాద్వైశ్యాసుతేఽపి చ,	వైదేహకః—(పు) ౧ వాణిజకే=వర్తకుఁడు, ౨ శూద్రాద్వైశ్యాసుతేఽపిచ = శూద్రునివలన వైశ్యస్త్రీకిఁ బుట్టినవాఁడు
వైతాలికః పుమాన్ ఖేటితాలే బోధకరే త్రిషు.	వైతాలికః—(పు) ౧ ఖేటితాళే=వైతాళికుఁడు, ౨ బోధకరే=మేలుకొలుపువాఁడు (త్రి).
శతానీకస్తు బృందే స్యాన్మణిరాజప్రభేదయోః,	శతానీకః—(పు) ౧ బృందే = సమూహము, ౨ మణిరాజప్రభేదయోః=మణివిశేషము, 3 రాజభేదము.
శాలావృకః శృగాలే స్యాత్సారమేయే వలీముఖే.	శాలావృకః—(పు) ౧ శృగాలః = నక్క, ౨ సారమేయే=కుక్క, 3 వలీముఖే=కోఁతి.
శిలాటకః పుమానట్టే విలేపే పరికీర్తితః,	శిలాటకః—(పు) ౧ అట్టే=బురుజు, ౨ విలేపే=పూఁతపూయుట.
శృగాలికా శివాయాం స్యాత్త్రాసాదపి పలాయనే. ౨౧౭	శృగాలికా—(స్త్రీ) ౧ శివాయాం = ఆఁడునక్క, ౨ త్రాసాదపి పలాయనే=భయముచేఁ బరుగెత్తుట.
శృంగాటకం భవేద్ద్వారి కంటకే చ చతుష్పథే,	శృంగాటకం—(న) ౧ ద్వారి=ద్వారము, ౨ కంటకే=ముల్లు, 3 చతుష్పథే = నాల్గుత్రోవలు కలియుచోటు.
సంతానికాపి క్షీరాదిసారే మర్కటజాలకే. ౨౧౮	సంతానికా—(స్త్రీ) ౧ క్షీరాదిసారే=మీఁగడ, ౨ మర్కటజాలకే=సాలెపురుగుమగ్గము.
సందంశికాపి సుచటీలోహయంత్రవిశేషయోః,	సందంశికా—(స్త్రీ) ౧ సుచటీ=పటుకారు, ౨ లోహయంత్రవిశేషయోః=లోహముతోఁ జేసిన యొకయంత్రము.

సంచారికాతు యుగలే కుట్టనీఘ్రాణయోరపి. ౨౧౯

సంచారికా—(స్త్రీ) ౧ యుగలే=జంట, ౨ కుట్టనీ=తార్పుకత్తె, ౩ ఘ్రాణయోః = ముక్కు.

సంఘాటికా స్త్రియాం యుగ్మే కుట్టన్యాం జలకంటకే,

సంఘాటికా—(స్త్రీ) ౧ యుగ్మే=జంట, ౨ కుట్టన్యాం=తార్పుకత్తె, ౩ జలకంటకే = మొసలి.

సుప్రతీకశ్శోభనాంగే భవేదీశానదిగ్గజే. ౨౨౦

సుప్రతీకః—(పు) ౧ శోభనాంగే=చక్కని దేహముగలవాఁడు, ౨ ఈశాన్యదిగ్గజే =ఈశాన్యదిక్కునందుఁగల యేనుఁగు.

అథ సైకతికం మాతృయాత్రామంగలసూత్రకే, నాసన్న్యస్తే క్షపణకే త్రిషు సందేహజీవిని. ౨౨౧

సైకతికం—(న) ౧ మాతృయాత్రా = దేవీయాత్ర, ౨ మంగలసూత్రకే = మంగళసూత్రము, ౩ సన్న్యస్తే=సన్న్యసించినవాఁడు, (పు) ౪ క్షపణకే=బౌద్ధభిక్షుకుఁడు, ౫ సందేహజీవిని = సంశయముతోఁ బ్రదుకువాఁడు (త్రి).

సోమవల్కస్తు ధవళకదరే కట్ఫలేఽపి చ

సోమవల్కః—(పు) ౧ ధవళకదరే=తెల్లతుమ్మచెట్టు, ౨ కట్ఫలే=గుమ్ముడుటేకుచెట్టు.

సౌగంధికం తు కల్హారే పద్మరాగేఽపి కత్తృణే. ౨౨౨. పుంలింగో గంధపాషాణే సుగంధవ్యవహారిణి,

సౌగంధికం—(న) ౧ కల్హారే=తావిగల కలువపూవు, ౨ పద్మరాగే = కెంపు, ౩ కత్తృణే=కామంచిగడ్డి, ౪ గంధపాషాణే=ఒకవిధమగు కెంపు, (పు) ౫ సుగంధవ్యవహారిణి = సువాసనగలది.

కపంచకం.

అయిదక్షరములుగల కకారాంత శబ్దములు.

అనేడమూక ఉద్దిష్టశ్శఠే వాక్ఛ్రుతివర్జితే. ౨౨౩

అనేడమూకః—(పు) ౧ శఠే=దుష్టుఁడు, ౨ వాక్ఛ్రుతివర్జితే = మూఁగతనము చెవుడుగలవాఁడు.

స్యాదాచ్ఛురితకం హాసనఖరాఘాతభేదయోః, — ఆచ్ఛురితకం—(న) ౧ హాసభేద = నవ్వుయొక్క భేదము, ౨ నఖరాఘాతభేదయోః=నఖక్షతముయొక్క భేదము.

ఉపకారికోపకర్త్ర్యాంపిష్టభేదే నృపాలయే. ౨౨౪ — ఉపకారికా—(స్త్రీ) ౧ ఉపకర్త్ర్యాం=ఉపకారముచేయునది, ౨ పిష్టభేదే=బంకయొక్క ప్రభేదము, 3 నృపాలయే = డేరా.

కఞ్చుకేకక ఇత్యేషశ్శుద్ధాంతోద్యానపాలయోః, రఙ్గాజీవే కణే ఖడ్గే ద్వాఃస్థేఽథ — కఞ్చుకేకకః—(పు) ౧ శుద్ధాంతపాలే=అంతఃపురపరిపాలకుఁడు, ౨ ఉద్యానపాలే=ఉద్యానపాలుఁడు, 3 రంగాజీవే=నటుఁడు, ౪ కణే=బాణము, ౫ ఖడ్గే=ఖడ్గము, ౬ ద్వాఃస్థే=ద్వారపాలకుఁడు.

కటఖాదకః. ౨౨౫. ఖాదకే కాచకలశే బలిపుష్టే చ జంబుకే, — కటఖాదకః—(పు) ౧ ఖాదకే=భక్షించువాఁడు, ౨ కాచకలశే=గాజుకుండ, 3 బలిపుష్టే=కాకి, ౪ జంబుకే=నక్క.

కృమికంటకం తు చిత్రాంగవిడంగోదుంబరేషు చ. — కృమికంటకం—(న) ౧ చిత్రాంగ = రక్తచిత్రమూలము, ౨ విడంగ = వాయులవంగము, 3 ఉదుంబరేషు = మేడిచెట్టు.

గోజాగరికం మంగలే పుంసి స్యాత్కంటకారకే, — గోజాగరికం—(న) ౧ మంగలే = మంగళము, ౨ కంటకారకే = వాకుడుచెట్టు, (పు.)

చిలమీలికా తు కంఠీభేదే ఖద్యోతవిద్యుతోః. ౨౨౬ — చిలమీలికా—(స్త్రీ) కంఠీభేదే=నాను మొదలయిన కంఠాభరణము, ౨ ఖద్యోతే=మిణుగురుబూచి, 3 విద్యుతి=మెరుపు.

అథో జలకరంకే స్యాన్నాలికేరఫలేఽంబుజే, శంఖే జలలతాయాం చ వారివాహే చ కీర్తితః. ౨౨౭ — జలకరంకః—(పు) ౧ నాలికేరఫలే=కొబ్బరికాయ, ౨ అంబుజే=పద్మము, 3 శంఖే=శంఖము, ౪ జలలతాయాం=తరంగము, ౫ వారివాహే=మేఘము.

జలతాపిక ఇల్లీసకాకేచీ ఝషయోశ్చ పుంసి స్యాత్,	జలతాపకః—(పు) ౧ ఇల్లీస=ఇల్లీసమత్స్యము, ౨ కాకేచీఝషయోః = కాకేచిమత్స్యము. (పు.)
నవఫలికా స్త్రీ నవ్యే నవజాతరజోఽంగనాయాం చ.	నవఫలికా—(స్త్రీ) ౧ నవ్యే=నవీనమైనది, ౨ నవజాతరజోఽంగనాయాం=నూతనముగా రజస్వలయయిన ఆఁడుది.
నాగవారిక ఉద్దిష్టో రాజకుంజరహస్తిపే, గణస్థరాజే గరుడే చిత్రమేఖలకేఽపి చ.	నాగవారికః—(పు) ౧ రాజకుంజరహస్తిపే=రాజుసంబంధమైనఏనుఁగపైనుండు మావటివాఁడు, ౨ గణస్థరాజే=గణమునందుండు రాజు, ౩ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౪ చిత్రమేఖలకే=నెమలి. గణమనఁగా ఇరువదియేడుగజములు, ఇరువదియేడు రథములు, ఎనుబదియొక గుఱ్ఱములు, నూటముప్పదియైదు భటులు గల సైన్యము.
స్యాద్వ్రీహిరాజికః కంగుధాన్యచీనకధాన్యయోః,	వ్రీహిరాజికః—(పు) ౧ కంగుధాన్య = కొఱ్ఱలు, ౨ చీనకధాన్యయోః=చీనకమను ధాన్యము.
వ్యవహారికా స్యాల్లోకయాత్రాసంమార్జనీంగుదే. ౨౩౧	వ్యవహారికా—(స్త్రీ) ౧ లోకయాత్రా = లోకనడవడిక, ౨ సమ్మార్జన = చీపురుకట్ట, ౩ ఇంగుదే = తాపసవృక్షము, ౪ అనఁగా కానుగ.
శతపర్వికా తు దూర్వాయాం వచాయామపి యోషితి,	శతపర్వికా—(స్త్రీ) ౧ దూర్వాయాం = గఱికగడ్డి, ౨ వచాయాం = నల్లవస, (స్త్రీ).
శీతచంపక ఇత్యేష స్యాదాదర్పణదీపయోః. ౨౩౨	శీతచంపకః—(పు) ౧ ఆదర్పణ=అద్దము, ౨ దీపయోః=దీపము.
సువసంతక ఉద్దిష్టో వాసంత్యాం మదనోత్సవే,	సువసన్తకం—(పు) ౧ వాసన్త్యాం=పూలగురివెంద, ౨ మదనోత్సవే=వసన్తోత్సవము (అనఁగా మన్మథోత్సవము.)

స్యాద్ధేమపుష్పికా యూథ్యాం
చంపకే హేమపుష్పకః.

హేమపుష్పికా—(సీ) ౧ యూథ్యాం=అడవిమొల్ల.
హేమపుష్పకః—(పు) ౧ చంపకే=చంపక వృక్షము

కషట్కం.

గ్రామమద్గురికా గ్రామయుద్ధే శృంగీఝషే స్త్రియామ్,

మదనశలాకా కామోద్దీపక భైషజ్యసారికయోః ౨౩౪

మాతులపుత్త్రక ఇత్యపి మామకతనయే ఫలేచ ధూర్తస్య,

వర్ణవిలోడక ఏవ శ్లోకస్తేనే చ సంధిచౌరే చ. ౨౩౫

సిందూరతిలక ఉక్తో మతంగజే స్త్రీతు కామిన్యాం.

ఇతి కాంతవర్గము.

ఆఱుయక్షరములుగల కకారాన్తశబ్దములు.

గ్రామమద్గురికా—(సీ) ౧ గ్రామయుద్ధే=గ్రామకలహము, ౨ శృంగీఝషే=మద్గురమనుమత్స్యస్త్రీ.

మదనశలాకా—(సీ) ౧ కామోద్దీపకభైషజ్య=కామోద్దీపకమగు ఔషధము, ౨ సారికయోః=గోరువంక.

మాతులపుత్త్రకః—(పు) ౧ మామకతనయే=మేనమామకొడుకు, ౨ ధూర్తస్య ఫలే=ఉమ్మెత్తకాయ.

వర్ణవిలోడకః—(పు) ౧ శ్లోకస్తేనే=శ్లోకముదొంగ, ౨ సంధిచౌరే = సంధిచోరుఁడు

సిందూరతిలకః—(పు) ౧ మతంగజే = ఏనుఁగు, ౨ కామిన్యాం=కామిని.(సీ).

ఇది కకారాంతవర్గము.

ఖైకం

ఖమింద్రియే పురే క్షేత్రే శూన్యే బిందౌ విహాయసి, సంవేదనే దేవలోకే కర్మణ్యపి నపుంసకం. ౧

ఏకాక్షర ఖశబ్దములు.

ఖం—(న)౧ఇంద్రియే=నేత్రాదీంద్రియము, ౨ పురే = పట్టణము, ౩ క్షేత్రే= క్షేత్రము, ౪ శూన్యే = శూన్యము, ౫ బిందౌ = సున్న, ౬ విహాయసి=ఆకాశము, ౭ సంవేదనే = తెలియుట, ౮ దేవలోకే=స్వర్గలోకము, ౯ కర్మణి = కర్మ. (న)

ఖ ద్వికమ్.

నఖీ స్త్రీక్లీబయోశ్శక్తౌ నఖరే పున్నపుంసకం,

న్యంఖః సమ్యజ్మనోజ్ఞే చ సామ్నః షట్ప్రణవేషు చ.

ప్రేంఖాపర్యటనే ఒప్యశ్వగతౌ సంవేశనాంతరే,

ముఖం నిస్సరణే వక్త్రే ప్రారంభోపాయయోరపి. 3. సంధ్యంతరే నాటకాదేః శబ్దే ఒపి చ నపుంసకే,

లేఖో లేఖ్యే సురే

లేఖాలిపిరాజికయోర్మతా. ౪

రింఖాశ్వగతిభేదే ఒపి శూకశింబ్యాం చ నర్తనే

శంఖః కంబౌ న యోషిన్నా భాలాస్థినిధిభిన్న ఖే. ౫

రెండక్షరములుగల ఖకారాంత శబ్దములు.

నఖీ—(స్త్రీ) ౧ శక్తౌ=శక్తి, ౨ నఖరే = గోరు (పు)

న్యంఖః—(పు) ౧ సమ్యక్ = సత్యవచనుఁడు, ౨ మనోజ్ఞే = మనోహరుఁడు, 3 సామ్నః షట్ప్రణవేషుచ = సామవేదమున ఆరు ప్రణవములు.

ప్రేంఖా—(స్త్రీ) ౧ పర్యటనే = తిరుగుట, ౨ అశ్వగతౌ=గుఱ్ఱపునడక, 3 సంవేశనాంతరే=రతిబంధవిశేషము.

ముఖం—(న) ౧ నిస్సరణే = బయలువెడలుట, ౨ వక్త్రే = ముఖము, 3 ప్రారంభ = ఆరంభము, ౪ ఉపాయయోః = ఉపాయము, ౫ నాటకాదేః సంధ్యంతరే = నాటకాదుల యొక్క సంధివిశేషము, ౬ శబ్దే = శబ్దము. (న)

లేఖః—(పు) ౧ లేఖ్యే=జాబు, ౨ సురే = దేవుఁడు.

లేఖా—(స్త్రీ) ౧ లిపి=అక్షరము, ౨ రాజికయోః=నల్లావాలు (స్త్రీ).

రింఖా—(స్త్రీ) ౧ అశ్వగతిభేదే = అశ్వగతిభేదము, ౨ శూకశింబ్యాం = దూలగొండిచెట్టు, 3 నర్తకే = నర్తనము.

శంఖః—(పు) ౧ కంబౌ = శంఖము, ౨ భాలాస్థి= ఫాలప్రదేశముననున్న ఎముక, (పు) 3 నిధిభిత్=నిధిభేదము, ౪ నఖే=గోరు. (పు)

శాఖా కక్ష్యాంతరే బాహౌ వేదభాగద్రుమాంగయోః,

శాఖా—(స్త్రీ) ౧ కక్ష్యాంతరే=కక్ష్యావిశేషము, ౨ బాహౌ = బాహువు, 3 వేదభాగ=వేదభాగము, ౪ ద్రుమాంగయోః=కొమ్మ.

శిఖా శాఖా బర్హిచూడా లాంగలిక్యగ్రమాత్రకే. ౬. చూడామాత్రే శిఖాయాం చ జ్వాలాయాం ప్రపదేఽపి చ,

శిఖా—(స్త్రీ) ౧ శాఖా=కొమ్మ, ౨ బర్హిచూడా = నెమలిజుట్టు, 3 లాంగలిక్యగ్రమాత్రకే = దూలగొండిచెట్టుకొన, ౪ చూడామాత్రే = జుట్టు, ౫ శిఖాయాం = కొన, ౬ జ్వాలాయాం=అగ్నిజ్వాల, ౭ ప్రపదే=పాదాగ్రము.

సఖా మిత్రే సహాయేనా వయస్యాయాం సఖీ మతా. ౭

సఖా—(పు.) ౧ మిత్రే=స్నేహితుఁడు, ౨ సహాయే=సహాయము, (పు) 3 వయస్యాయాం=చెలికత్తె, (స్త్రీ) సఖీ.

సుఖం శర్మణి నాకే చ సుఖా పుర్యాం ప్రచేతసః,

సుఖం—(న) ౧ శర్మణి=సుఖము, ౨ నాకే=స్వర్గము, సుఖా—(స్త్రీ) 3 ప్రచేతసః పుర్యాం=వరుణునిపట్టణము.

ఖత్రికం.

మూఁడక్షరములుగల ఖకారాంతశబ్దములు.

గోముఖం కుటిలాగారే వాద్యభాండే చ లేపనే. ౮. పుంసి మాతలిపుత్రే చ మహాదేవగణాంతరే,

గోముఖం—(న) ౧ కుటిలాగారే, కుటిలమగుగృహము, ౨ వాద్యభాండే = వాద్యభాండము, 3 లేపనే = ఇల్లు అలుకుట ౪ మాతలిపుత్రే = మాతలిపుత్రుఁడు, (పు) ౫ మహాదేవగణాంతరే = ఈశ్వరగణవిశేషము.

త్రిశిఖో రాక్షసే క్లీబం త్రిశూలే మండలాంతరే. ౯.

త్రిశిఖః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్షసుఁడు, ౨ త్రిశూలే = త్రిశూలము, (న) 3 మండలాంతరే = మండలవిశేషము.

దుర్ముఖః కపిభిన్నాగభిదోర్న్నా ముఖరే త్రిషు,

దుర్ముఖః—(పు) ౧ కపిభిత్=కపివిశేషము, ౨ నాగభిదోః=గజవిశేషము, ౩ ముఖరే=వదురుబోతు. (త్రి)

ప్రముఖః ప్రథమే శ్రేష్ఠే

ప్రముఖః—(పు) ౧ ప్రథమే = ప్రథముఁడు, ౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు.

మయూఖః కరణేఽపి చ. ౧౦. జ్వాలాయామపి శోభాయాం

మయూఖః—(పు) ౧ కిరణే=కిరణము, ౨ జ్వాలాయాం=జ్వాల, ౩ శోభాయాం=శోభ.

విశిఖస్తోమరే శరే,

విశిఖః—(పు) ౧ తోమరే = చిల్లకోల యను ఆయుధవిశేషము, ౧ శరే = బాణము.

విశిఖా తు ఖనిత్ర్యాం చ రథ్యానలికయోరపి. ౧౧

విశిఖా—(స్త్రీ) ౧ ఖనిత్ర్యాం=గుద్దలి, ౨ రథ్యా=బజారు, ౩ నలికా=తుపాకి.

విశాఖస్తర్కకే స్కందే త్రియామృక్షే కశిల్లకే,

విశాఖః—(పు) ౧ తర్కకే=ఆలోచనము చేయువాఁడు, ౨ స్కందే = కుమారస్వామి, ౩ ఋక్షే = నక్షత్రభేదము, (స్త్రీ) ౪ కశిల్లకే=కాకరచెట్టు

వైశాఖో మాసభేదేఽపి మంథానే చ ప్రకీర్తితః. ౧౨

వైశాఖః—(పు) ౧ మాసభేదే=ఒకనెల, ౨ వైశాఖము=కవ్వము.

సుముఖస్తార్క్ష్యతనయే శాకనాగప్రభేదయోః,

సుముఖః—(పు) ౧ తార్క్ష్యతనయే=గరుడపుత్రుఁడు, ౨ శాకభేదము, ౩ నాగప్రభేదయోః=సర్పభేదము.

ఖచతుష్కం.

నాల్గక్షరములుగల ఖకారాంత శబ్దములు.

భవేదగ్నిముఖో దేవే విప్రే భల్లాతకే స్త్రియాం. ౧౩

అగ్నిముఖః—(పు) ౧ దేవే = దేవుఁడు, ౨ విప్రే=బ్రాహ్మణుఁడు, ౩ భల్లాతకే=జీడిచెట్టు. (స్త్రీ)

అథాగ్నిశిఖముద్దిష్టం కుసుంభే కుంకుమేఽపి చ, లాంగలి

అగ్నిశిఖం—(న) ౧ కుసుంభే = కుసుమపూవు, ౨ కుంకుమే = కుంకుమపూవు,

కాృఖ్యౌషధౌ చ విశల్యాయాం చ యోషితి. ౧౪

3 లాంగలికాృఖ్యౌషధౌ. చ=లాంగలికియనుఓషధి, (స్త్రీ) ౪ విశల్యాయాం =కుక్కపాలచెట్టు.

ఇందులేఖామృతాసోమలతా రాశికలాసు చ,

ఇందులేఖా—(స్త్రీ) ౧ అమృతా= తిప్పతీఁగె, ౨ సోమలతా = సోమలత, 3 రాశి = రాశివిశేషము, ౪ కలాసు=చంద్రకళ.

అథ బద్ధశిఖా స్త్రీస్యాదుచ్చటాయాం శిశౌ త్రిషు. ౧౫.

బద్ధశిఖా—(స్త్రీ) ౧ ఉచ్చటాయాం =గుండ్రనితుంగముస్తె, ౨ శిశౌ=బిడ్డ (త్రి)

మహాశంఖౌ మానుషాస్థిసంఖ్యాభేదాలికేషు చ,

మహాశంఖః—(పు) ౧ మానుషాస్థి=మనుజునియెముక, ౨ సంఖ్యాభేదే = సంఖ్యాభేదము, 3 అలికేషు=నొసలు.

భవేద్వ్యాఘ్రనఖం కందగంధద్రవ్యవిశేషయోః. ౧౬.
నఖక్షతాంతరే క్లీబం

వ్యాఘ్రనఖం—(న) ౧ కంద = జెముడుచెట్టు, ౨ గంధద్రవ్య విశేషయోః = వ్యాఘ్రనఖమనుసుగంధద్రవ్యము, 3 నఖక్షతాంతరే=నఖక్షతభేదము.

శిలీముఖోఽలికాండయోః,

శిలీముఖః—(పు) ౧ అలి = తుమ్మెద, ౨ కాండయోః=బాణము.

శశిలేఖాకలాభాగే గుడూచీవృత్తభేదయోః. ౧౭

శశిలేఖా—(స్త్రీ) ౧ కళాభాగే = చంద్రకళాభాగము, ౨ గుడూచీ=తిప్పతీఁగె, వృత్తభేదయోః=వృత్తభేదము.

భవేత్స్వస్తిముఖో లేఖే బ్రాహ్మణే వందిని త్రిషు,

స్వస్తిముఖః—(పు) ౧ లేఖే= దేవత, ౨ బ్రాహ్మణే=బ్రాహ్మణుఁడు, 3 వందిని = స్తోత్రపాఠకుఁడు. (త్రి)

ఖపంచకం.

అయిదు అక్షరములుగల ఖకారాంత శబ్దములు.

మలినముఖోఽగ్నౌ గోలాంగూలేపుంసి త్రిషు క్రూరే.

మలినముఖః—(పు) ౧ అగ్నౌ=అగ్ని, ౨ గోలాంగూలే=కొండముచ్చు, 3 క్రూరే=క్రూరుఁడు. (త్రి)

శీతమయూఖశ్చంద్రే ఘనసా
రే చాపి పుంలింగః,
సర్వతోముఖ ఉగ్రే చ క్షేత్ర
జ్ఞబ్రహ్మణోః పుమాన్. ౧౯
నపుంసకం తు పానీయేసుర
వర్త్మన్యపి స్మృతం. ౨౦

శీతమయూఖః—(పు) ౧ చంద్రే = చంద్రుడు, ఘనసారే=పచ్చకర్పూరము.
సర్వతోముఖః—(పు) ౧ ఉగ్రే=శంకరుడు, ౨ క్షేత్రజ్ఞః=ఆత్మ, ౩ బ్రహ్మణః =బ్రహ్మ, ౪ పానీయే = త్రాగుజలము (న), సురవర్త్మని=ఆకాశము.

ఇతి ఖాంతవర్గః.

ఇది ఖాంతవర్గము.

గైకం.

ఏకాక్షరగాంతశబ్దములు.

గౌః స్వర్గే చ బలీవర్దే రశ్మౌ
చ కులిశే పుమాన్ స్త్రీసౌ
రభేయీ దృగ్బాణదిగ్వా
గ్భూష్వప్సు భూమ్నిచ. ౧

గౌః—(పు) ౧ స్వర్గే = స్వర్గము, ౨ బలీవర్దే=ఎద్దు, ౩ రశ్మౌ = కిరణము, ౪ కులిశే=వజ్రాయుధము, ౫ సౌరభేయీ=ధేనువు, (స్త్రీ) ౬ దృక్ = కన్ను, ౭ బాణ=బాణము, ౮ దిక్=దిశ, ౯ వాక్=వాక్కు, ౧౦ భూమ్ని = భూమి, ౧౧ అప్సు=జలము. (ని. బ)

గ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల గకారాంత శబ్దములు.

అగః స్యాన్నగవత్పృథ్వీధర
పాదపయోః పుమాన్,

అగః (నగః)—(పు) ౧ పృథ్వీధరః=కొండ ౨ పాదపయోః=వృక్షము.

అంగం గాత్రే ప్రతీకోపాయ
యోః పుంభూమ్ని నీవృతి.
౨. క్లీబైకత్వే త్వప్రధానే
త్రిష్వంగవతి చాంతికే,

అంగం—(న) ౧ గాత్రే = శరీరము, ౨ ప్రతీక=అవయవము, ౩ ఉపాయయోః =ఉపాయము, ౪ నీవృతి = దేశవిశేషము, (పుం. బ), ౫ అప్రధానే=అప్రాధాన్యము (న. ఏ) ౬ అంగవతి= దేహముకలది, (త్రి) ౭ అంతికే సమీపము.

ఇంగః స్యాదద్భుతే జ్ఞానే జం
గమేంగితయోరపి. ౩

ఇంగః—(పు) ౧ అద్భుతే జ్ఞానే=ఆశ్చర్యమగు జ్ఞానము, ౨ జంగమే = నడచువస్తువు, ఇంగితయోః = హృదయాభిప్రాయము.

ఖగస్సూర్యే గ్రహే దేవే మార్గణే చ విహంగమే,

ఖగః—(పు) ౧ సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౨ గ్రహే=గ్రహము, 3 దేవే=దేవుఁడు, ౪ మార్గణే=బాణము, ౫ విహంగమే పక్షి.

ఖడ్గో గండకశృంగాసిబుద్ధభేదేషు గండకే. ౪

ఖడ్గః—(పు) ౧ గండకశృంగ=ఖడ్గమృగముయొక్క కొమ్ము, అసి=ఖడ్గము, 3 బుద్ధభేదేషు=బుద్ధునిభేదము, ౪ గండకే=ఖడ్గమృగము.

గాంగస్తు గంగాసంభూతే త్రిషు భీష్మే గుహే పుమాన్,

గాంగః—త్రి ౧ గంగాసంభూతే=గంగయందు పుట్టినది, ౨ భీష్మే=భీష్ముఁడు, (పు), 3 గుహే=కుమారస్వామి.

చంగస్తు శోభనే దక్షే

చంగః—(పు) ౧ శోభనే = శుభము, ౨ దక్షే=సమర్థుఁడు.

టంగోఽస్త్రీ స్యాత్ఖనిత్రకే. ౫ ఖడ్గభేదే చ జంఘాయాం

టంగః—(స్త్రీ) ౧ ఖనిత్రకే = గుద్దలి, ౨ ఖడ్గభేదే = ఖడ్గవిశేషము, 3 జంఘాయాం=పిక్క.

త్యాగే దానే చ వర్జనే,

త్యాగః—(పు) ౧ దానే = దానము, ౨ వర్జనే=వదులుట.

తుంగీ నిశావర్బరయోః పున్నాగనగయోః పుమాన్. ౬. ఉన్నతే త్రిషు

తుంగీ—(స్త్రీ) నిశా=పసుపు, ౨ వర్బరయోః 3 పున్నాగ=పున్నాగవృక్షము, (పు), ౪ నగయోః=పర్వతము, ౫ ఉన్నతే= ఉన్నతుఁడు. (త్రి)

దుర్గోమా నీల్యోః స్త్రీ దుర్గమే త్రిషు,

దుర్గా—(స్త్రీ) ౧ ఉమా = పార్వతి, ౨ నీల్యోః=నీలిచెట్టు, 3 దుర్గమే = పొందుటకశక్యమైనది. (త్రి)

నాగం నపుంసకం రంగే సీసకే కరణాంతరే. ౭

నాగం—(న) ౧ రంగే = తగరము, ౨ సీసకే=సీసము, 3 కరణాంతరే= లెక్కవ్రాయు కరణవిశేషము.

నాగః పన్నగమాతంగక్రూరాచారిషు తోయదే, నాగ

నాగః—(పు) ౧ పన్నగ = సర్పము, ౨ మాతంగ = ఏనుఁగు, 3 క్రూరాచార

కేసర పున్నాగనాగదంతక ముస్తకే. ౮. దేహానిలప్రభేదే చ శ్రేష్ఠే స్యాదుత్తరస్థితః,

ము గలవాఁడు, ౪ తోయదే=మేఘము, ౫ నాగకేసర=నాగకేసరవృక్షము, ౬ పున్నాగ = పున్నాగవృక్షము, ౭ నాగదంతక = ద్వారబంధపు నిడుపు కమ్మి, ౮ ముస్తకే = తుంగముస్త, ౯ దేహానిలప్రభేదే = దేహమందలివాయువిశేషము, ౧౦ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు. నిత్యము (ఉత్తరపదమైనప్పుడు).

పింగా గోరోచనా హింగు నాలికా చండికాసు చ. ౯

పింగా—(స్త్రీ) ౧ గోరోచనా = గోరోచనము, ౨ హింగు = ఇంగువ, ౩ నాలికా = గొట్టము, ౪ చండికాసు = పార్వతి.

పింగీ శమ్యాం పిశంగే నా బాలకే తు నపుంసకం,

పింగీ—(స్త్రీ) ౧ శమ్యాం=శమీవృక్షము, ౨ పిశంగే=కపిలవర్ణము (పు) ౩ బాలకే=బాలకుఁడు. (న).

పూగస్తు క్రముకే బృందే ఫలసారేఽభిధేయవత్ నదీభేదే మలప్వాం స్త్రీ

పూగః—(పు) ౧ క్రముకే=పోఁకచెట్టు, ౨ బృందే=సముదాయము, ౩ ఫలసారే = ఫలశ్రేష్ఠము, (విశేష్యనిఘ్నము) (త్రి) ౪ నదీభేదే = నదీవిశేషము, ౫ మలప్వాం=బ్రహ్మమేడి (స్త్రీ)

భంగో జయవిపర్యయే, భేదరోగతరంగేషు భంగాసస్యాంతరే స్త్రియాం. ౧౧

భంగః—(పు) ౧ జయవిపర్యయే = అపజయము, ౨ భేద=భేదము, ౩ రోగ=రోగము, ౪ తరంగేషు = తరఁగము, ౫ సస్యాంతరే=సస్యవిశేషము (స్త్రీ).

భగం శ్రీయోనివీర్యేచ్ఛాజ్ఞానవైరాగ్యకీర్తిషు, మాహాత్మ్యైశ్వర్యయత్నేషు ధర్మే మోక్షే చనా రవౌ. ౧౨

భగం—(న) ౧ శ్రీ=సంపత్తు, ౨ యోని=స్త్రీలభగము, ౩ వీర్య = పరాక్రమము, ౪ ఇచ్ఛా=కోరిక, ౫ జ్ఞాన = జ్ఞానము, ౬ వైరాగ్య=వైరాగ్యము, ౭ కీర్తిషు=యశస్సు, ౮ మాహాత్మ్య =మాహాత్మ్యము, ౯ ఐశ్వర్య = ఐశ్వ

ర్యము, ౧౦ యత్నేషు=ప్రయత్నము ౧౧ ధర్మే=ధర్మము, ౧౨ మోక్షే = మోక్షము, ౧౩ రవౌ=సూర్యుఁడు.

భాగో రూపార్ధకే భాగ్యైకదేశయో

భాగః—(పు). రూపార్ధకే = రూపకాది గ్రంథార్ధము, ౨ భాగ్య = భాగ్యము, ౩ ఏకదేశయోః=నాల్గవభాగము.

భృగుః పుమాన్, మునౌ హరే తటే శుక్రే

భృగుః—(పు) ౧ మునౌ=మునివిశేషము, ౨ హరే=రుద్రుఁడు, ౩ తటే=చరియ, ౪ శుక్రే=శుక్రుఁడు.

భృంగో ధూమ్యాట షిద్గయోః ౧౩. మధువ్రతే భృంగరాజే పుంసి భృంగే గుడత్వచి,

భృంగః—(పు) ౧ ధూమ్యాట = కూకటి మూగపిట్ట, ౨ షిద్గయోః = విటుఁడు, ౩ మధువ్రతే = తుమ్మెద, ౪ భృంగరాజే = గుంటగలగరచెట్టు, ౫ పుంసి భృంగే= మగతుమ్మెద, ౬ గుడత్వచి= సుగంధద్రవ్యవిశేషము.

భోగస్సుఖే ధనే చాహేశ్శరీరఫణయోరపి ౧౪. పాలనే వ్యవహారే చ యోషిదాదిభృతావపి,

భోగః—(పు) ౧ సుఖే = సుఖము, ౨ ధనే=ధనము, ౩ అహేశ్శరీర = సర్పశరీరము, ౪ ఫణయోః = ఫణము, ౫ పాలనే=పాలించుట, ౬ వ్యవహారేచ = వ్యవహారము, ౭ యోషిదాదిభృతౌ = స్త్రీలు మొదలగువార్లను భరించుట.

మార్గో మృగమదే మాసప్రభేదేఽన్వేషణాధ్వనోః.

మార్గః—(పు) ౧ మృగమదే=కస్తూరి, ౨ మాసప్రభేదే=మార్గశీర్షమాసము, ౩ అన్వేషణ = వెదకుట, ౪ అధ్వనోః = మార్గము.

మృగః పశౌ కురంగే చ కరినక్షత్రభేదయోః, అన్వేషణే చ యాచ్ఞాయాం మృగీ తు వనితాంతరే.౧౬

మృగః—(పు) ౧ పశౌ=పశువు, ౨ కురంగే=లేడి, ౩ కరి=గజభేదము, ౪ నక్షత్రభేదయోః = మృగశీర్షానక్షత్రము, ౫ అన్వేషణే = వెదకటము, ౬ యా

ఙ్ఞాయాం=యాచనము, ౭ వనితాంతరే=స్త్రీవిశేషము. (సీ). (మృగీ).

యుగో రథహలాద్యంగే న
ద్వయోస్తు కృతాదిషు,
యుగ్మే హస్తచతుష్కేఽపి
వృద్ధినామౌషధేఽపి చ. ౧౭

యుగః—(పు) ౧ రథహలాద్యంగే=కాడిమ్రాను, ౨ కృతాదిషు=కృతాదియుగములు (న). ౩ యుగ్మే = జంట, ౪ హస్తచతుష్కే = నాలుగు చేతుల ప్రమాణము, ౫ వృద్ధినామౌషధే=వృద్ధినామక ఔషధము.

యోగో పూర్వార్థసంప్రాప్తౌ
సంగతి ధ్యానయుక్తిషు,
వపుఃస్థైర్యే ప్రయోగే చ
విష్కంభాదిషు భేషజే. ౧౮

విస్రబ్ధఘాతకే ద్రవ్యోపా
యసన్నహనేష్వపి, కార్మ
ణేఽపి చ.

యోగః—(పు) ౧ అపూర్వార్థసంప్రాప్తౌ=అపూర్వవస్తుప్రాప్తి, ౨ సంగతి=సంబంధము, ౩ ధ్యాన = ధ్యానము, ౪ యుక్తిషు=కూర్పుట, ౫ వపుఃస్థైర్యే = శరీరస్థైర్యము, ౬ ప్రయోగే=ప్రయోగించుట, ౭ విష్కంభాదిషు=విష్కంభాదియోగములు, ౮ భేషజే=మందు, ౯ విస్రబ్ధఘాతకే=నమ్మినవానిని జంపువాఁడు, ౧౦ ద్రవ్య=ద్రవ్యము, ౧౧ ఉపాయ = ఉపాయము, ౧౨ సన్నహనేషు = ప్రయత్నము, ౧౩ కార్మణే=మంత్రతంత్రాదియోజనము.

రంగో నా రాగే నృత్యే రణ
క్షితౌ. ౧౯. అస్త్రీ త్రపుణి

రంగః—(పు) ౧ రాగే=అనురాగము, ౨ నృత్యే=నాట్యము, ౩ రణక్షితౌ=రణభూమి, ౪ త్రపుణి=తగరము. (ప్న)

రాగస్తు మాత్సర్యే లోహి
తాదిషు, క్లేశాదావనురాగే
చ గాంధారాదౌ నృపేఽ
పిచ. ౨౦

రాగః—(పు) ౧ మాత్సర్యే = మాత్సర్యము, ౨ లోహితాదిషు = యెరుపు మొదలగురంగులు, ౩ క్లేశాదౌ=కష్టము మొదలగునవి, ౪ అనురాగే=అనురాగము, ౫ గాంధారాదౌ=గాంధారాది రాగము, ౬ నృపే=రాజు.

రోగః కుష్ఠౌషధే వ్యాధౌ	రోగః—(పు) ౧ కుష్ఠౌషధే=కుష్ఠరోగౌషధము, ౨ వ్యాధౌ=రోగము.
లంగస్తు సంగషింగయోః,	లంగః—(పు) ౧ సంగ=సంబంధము, ౨ షిద్గయోః=విటుఁడు.
లింగం చిహ్నేఽనుమానే చ సాంఖ్యోక్త ప్రకృతావపి. ౨౧. శివమూర్తివిశేషేఽపి మేహనేఽపి నపుంసకం,	లింగం—(న) ౧ చిహ్నే=గుర్తు, ౨ అనుమానము = అనుమానప్రమాణము, (అనఁగా ఊహించుట), 3 సాంఖ్యోక్తప్రకృతౌ = సాంఖ్యులచేఁ జెప్పఁబడినప్రకృతి, ౪ శివమూర్తివిశేషే = శివలింగము, ౫ మేహనే = శిశ్నము (న).
వ్యంగో భేకే చ హీనాంగే	వ్యంగః—(పు) భేకే=కప్ప, ౨ హీనాంగే=అవయవహీనుఁడు.
వంగం సీసకరంగయోః. ౨౨ వార్తాకేఽపి చ కార్పాసే పుంభూమ్ని నీవృదంతరే,	వంగం—(న) ౧ సీసక=సీసము, ౨ రంగయోః = తగరము, 3 వార్తాకే = వంకాయ, ౪ కార్పాసే = ప్రత్తికాయ, ౫ నీవృదంతరే= దేశవిశేషము (పు.)
వల్గుః స్యాచ్ఛగలే పుంసి సుందరే చాభిధేయవత్. ౨౩	వల్గుః—(పు) ౧ ఛగలే=మేఁక, ౨ సుందరే=సుందరుఁడు, విశేష్యనిఘ్నము.
వేగో జవే ప్రవాహే చ మహాకాలఫలేఽపి చ,	వేగః—(పు) ౧ జవే=వేగము, ౨ ప్రవాహే=ప్రవాహము, 3 మహాకాలఫలే=విషముష్టికాయ.
శార్ఙ్గః కార్ముకమాత్రేఽపివిష్ణోరపి శరాసనే. ౨౪	శార్ఙ్గః—(పు) ౧ కార్ముకమాత్రే=ఆయుధమాత్రము, ౨ విష్ణోరపిశరాసనే=విష్ణుమూర్తి ధనుస్సు.
శుంగో వటామ్రాతకయోః పర్కట్యామపిచాస్త్రియాం,	శుంగః—(పు) ౧ వట = మఱ్ఱిచెట్టు, ౨ ఆమ్రాతకయోః=ఇప్పచెట్టు, 3 పర్కట్యాం=జువ్విచెట్టు (స్త్రీ).

శృంగం ప్రభుత్వే శిఖరే చి హ్నే క్రీడాంబుయంత్రకే. ౨౫. విషాణోత్కర్షయో శ్చాథ	శృంగం—(న) ౧ ప్రభుత్వే=ప్రభుత్వము, ౨ శిఖరే=శిఖరము, ౩ చిహ్నే=గుర్తు, ౪ క్రీడాంబుయంత్రకే = చిమ్మిలిగొట్టము, ౫ విషాణ=కొమ్ము, ౬ ఉత్కర్షయోః=ఉత్కర్షము.
శృంగః స్యాత్కూర్చశీర్షకే, స్త్రీవిషాయాం స్వర్ణమీన భేదయో ఋషభౌషధౌ.	శృంగః—(పు) ౧ కూర్చశీర్షకే = జీవక మనుచెట్టు, ౨ విషాయాం = అతివస, (స్త్రీ). ౩ స్వర్ణ=సువర్ణభేదము, ౫ మీన భేదయోః=మత్స్యవిశేషము,౪ ఋషభౌషధౌ=వృషభమను ఔషధవిశేషము.
సర్గస్తు నిశ్చయాధ్యాయమో హోత్సాహాత్మసృష్టిషు,	సర్గః—(పు) ౧ నిశ్చయము=నిశ్చయము, ౨ అధ్యాయ=అధ్యాయము, ౩ మోహ=మోహము, ౪ ఉత్సాహ=ఉత్సాహము, ౫ ఆత్మసృష్టిషు=బ్రహ్మసృష్టి.

గ త్రికం

మూఁడక్షరములుగల గకారాంత శబ్దములు.

అయోగో విధురే కూటే వి శ్లేషే కఠినోద్యమే. ౨౬	అయోగః—(పు) ౧ విధురే = భార్యాహీనుఁడు, ౨ కూటే=అనృతము, ౩ విశ్లేషే=వియోగము, ౪ కఠినోద్యమే= కఠినప్రయత్నము.
అనంగో మదనేఽనంగమాకా శమనసోరపి,	అనంగః—(పు) ౧ మదనే=మన్మథుఁడు, అనంగం—(న) ౨ ఆకాశ=ఆకాశము ౩ మనసోః=మనస్సు.
అపాంగస్త్వంగహీనే స్యా న్నేత్రాంతే తిలకేఽపి చ.	అపాంగః—(పు) అంగహీనే=శరీరహీనుఁడు, ౨ నేత్రాంతే = కటాక్షము, ౩ తిలకే=బొట్టు.
ఆభోగో వరుణచ్ఛత్రే పూర్ణ తాయత్నయోరపి,	ఆభోగః (పు) ౧ వరుణచ్ఛత్రే = వరుణుని గొడుగు, ౨ పూర్ణతా=పూర్ణత్వము, ౩ యత్నయోః=యత్నము.

ఆయోగో వ్యాపృతౌ గంధ మాల్యోపహారబోధయోః.	ఆయోగః—(పు)౧ వ్యాపృతౌ=చుట్టుట, ౨ గంధమాల్యోపహార = గంధమాల్యాది కానుకలు, ౩ బోధయోః = జ్ఞానము.
ఆశుగో మారుతే బాణేఽ	ఆశుగః—(పు) ౧ మారుతే = గాలి, ౨ బాణే=బాణము.
ప్యుద్వేగం క్రముకే ఫలే,	ఉద్వేగం—(న) ౧ క్రముకే ఫలే = పోఁకపండు.
ఉద్వేగోఽప్యుద్బాహులకో ద్వేజనోద్గమనేషు చ. ౩౦.	ఉద్వేగః—(పు)౧ ఉద్బాహులక=ఉన్నతమైనభుజములుగలవాఁడు, ౨ ఉద్వేజన = పీడ, ౩ ఉద్గమనేషు = పైకిపోవడము.
ఉత్సర్గః పుంసి సామాన్యే న్యాయే చ త్యాగదానయోః,	ఉత్సర్గః—(పు) ౧ సామాన్యేన్యాయే = సామాన్యన్యాయము, ౨ త్యాగ = వదలుట, ౩ దానయోః=ఇచ్చుట.
కళింగః పూతికరజేధూమ్యాటే భూమ్ని నీవృతి. ౩౧. న ద్వయోః కౌటజఫలే మహిలాయాం తు యోషితి,	కళింగః—(పు) ౧ పూతికరజే=నెమలడుగు చెట్టు, ౨ ధూమ్యాటే = కూకటి మూఁగయనుపక్షి, ౩ నీవృతి = దేశవిశేషము (పు.), ౪ కౌటజఫలే = కొడిశపండు, ౫ మహిలాయాం=ఆఁడుది. (స్త్రీ) కళింగా.
కాళింగో భూమికర్కారౌ దంతావళభుజంగయోః.	కాళింగః—(పు) ౧ భూమికర్కారౌ = పుచ్చచెట్టు, ౨ దంతావళ = ఏనుఁగు, ౩ భుజంగయోః=సర్పవిశేషము.
కాలింగీ రాజకర్కట్యాం	కాలింగీ—(స్త్రీ)౧ రాజకర్కట్యాం=నక్కదోస.
చక్రాంగో మానసౌకసి,	చక్రాంగః—(పు) ౧ మానసౌకసి = హంస.
చక్రాంగీ కటురోహిణ్యాం	చక్రాంగీ—(స్త్రీ)౧ కటురోహిణ్యాం=కటుకరోహిణి.

జిహ్మగోఽహౌ చ మందగే.

జిహ్మగః—(పు) ౧ అహౌ = సర్పము, ౨ మందగే=మెల్లఁగానడచువాఁడు.

తడాగోఽస్త్రీ జలాధారవిశేషేయంత్రకూటకే,

తడాగః—(పు) ౧ జలాధారవిశేషే=చెరువు, ౨ యంత్రకూటకే=బోను.

తాతగుః క్షుద్రతాతే నా జనకస్య హితే త్రిషు. ౩౪

తాతగుః—(పు.) ౧ క్షుద్రతాతే=పితృవ్యుఁడు, ౨ జనకస్య హితే = తండ్రికి హితుఁడు. (త్రి)

త్రివర్గో ధర్మకామార్థే త్రిఫలాయాం కటుత్రికే, వృద్ధిస్థానక్షయే సత్వరజస్తమసి చేష్యతే. ౩౫

త్రివర్గః—(పు) ౧ ధర్మకామార్థేః= ధర్మకామార్థములు, ౨ త్రిఫలాయాం= కరక, తాడి, ఉసిరకలు, 3 కటుత్రికే =శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, ౪ వృద్ధిస్థానక్షయే = వృద్ధి-స్థితి-నాశనములు, ౫ సత్వరజస్తమసి=సత్వ-రజ-స్తమస్సులు.

తురగీ చాశ్వగంధాయాం

తురగీ—(స్త్రీ) ౧ అశ్వగంధాయాం = పెన్నేరు.

తురగశ్చిత్తవాజినోః,

తురగః—(పు) ౧ చిత్త=మనస్సు, ౨ వాజినోః=గుఱ్ఱము.

ధారాంగోఽసౌ చ తీర్థే చ

ధారాంగః—(పు) ౧ అసౌ=కత్తి, ౨ తీర్థే=రేవు.

నరాంగస్తు వరండకే. ౩౬. మేహనే న ద్వయోశ్చాథ

నరాంగః—(పు) ౧ వరండకే= నీచుఁడు, ౨ మేహనే=మేఢ్రము. (న)

నారంగః పిప్పలీరసే యమజప్రాణిని విటే నాగరంగద్రుమేఽపి చ. ౩౭

నారంగః—(పు) ౧ పిప్పలీరసే = పిప్పలీరసము, ౨ యమజప్రాణిని=కవలపిల్లలు, 3 విటే=విటుఁడు, ౪ నాగరంగద్రుమే =నారింజచెట్టు.

నిషంగః సంగతే తూణే

నిషంగః—(పు) ౧ సంగతే=సంబంధము, ౨ తూణే=అమ్ములపొది.

నిసర్గో రూపసర్గయోః,

నిసర్గః—(పు) ౧ రూప = స్వభావము, ౨ సర్గయోః=సృష్టి.

నీలంగుః స్యాత్క్రిమౌ పుంసి బంభరాల్యాం తు యోషితి. 3౮	నీలంగుః—(పు) ౧ క్రిమౌ=పురుగు, ౨ బంభరాల్యాం=తుమ్మెదచాలు, (స్త్రీ).
పత్త్రాంగం నద్వయోర్భూర్జే పద్మకే రక్తచందనే,	పత్త్రాంగం—(న) ౧ భూర్జే=భూర్జవృక్షము, ౨ పద్మకే=పుష్కరదేశ ప్రసిద్ధౌషధివిశేషము, 3 రక్తచందనే = ఎఱ్ఱని గంధము.
పన్నగశ్చౌషధీభేదే తథైవ పవనాశనే 3౯	పన్నగః—(పు) ౧ ఓషధీభేదే=ఓషధిభేదము, ౨ పవనాశనే=సర్పము.
ప్లవగో వానరే భేకే సారథా చోష్ణదీధితేః,	ప్లవగః—(పు) ౧ వానరే= కోఁతి, ౨ భేకే=కప్ప, 3 ఉష్ణదీధితేఃసారథౌ=సూర్యసారథి
పరాగస్సుమనో రేణౌ ధూళిస్నానీయయోరపి. ౪౦. గిరిప్రభేదే విఖ్యాతావుపరాగే చ చందనే,	పరాగః—(పు) ౧ సుమనో రేణౌ=పుష్పొడి-పుప్పరేణువు, ౨ ధూళి=దుమ్ము, 3 స్నానీయయోః = నలుగుపిండి, ౪ గిరిప్రభేదే=శైలవిశేషము, ౫ విఖ్యాతౌ = ప్రసిద్ధి, ౬ ఉపరాగే=గ్రహణము, ౭ చందనే=చందనము.
ప్రయాగస్తీర్థభేదే స్యాద్యజ్ఞే శతమఖాశ్వయోః ౪౧	ప్రయాగః—(పు) ౧ తీర్థభేదే=పుణ్యస్థలవిశేషము, ౨ యజ్ఞే = యజ్ఞము, 3 శతమఖ= దేవేంద్రుఁడు, ౪ అశ్వయోః =గుఱ్ఱము.
ప్రయోగః కర్మణేఽపి స్యాత్ప్రయుక్తౌ చ నిదర్శనే,	ప్రయోగః—(పు) ౧ కర్మణే = కర్మ—యజ్ఞము మొదలైనవాని క్రియాక్రమము, ౨ ప్రయుక్తౌ=ప్రయోజనము, 3 నిదర్శనే=దృష్టాంతము.
పతంగశ్శలభే శాలిప్రభేదే పక్షిసూర్యయోః. ౪౨. క్లీబం సుతే	పతంగః—(పు) ౧ శలభే = మిడుత, ౨ శాలిప్రభేదే=ధాన్యవిశేషము, 3 పక్షీ=పక్షి, ౪ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు, ౫ సుతే=పాదరసము. (న)

ప్రియంగుః స్త్రీ రాజికాకణయోరపి, ఫలిన్యాం కంగుసస్యే చ	ప్రియంగుః—(స్త్రీ) ౧ రాజికా=నల్లావాలు, ౨ కణయోః = ధాన్యపుపాల్లు, 3 ఫలిన్యాం=ప్రేంకణపుచెట్టు, ౪ కంగుసస్యే=కొఱ్ఱపైరు.
పున్నాగస్తు సితోత్పలే. ౪౩. జాతీఫలే నరశ్రేష్ఠే పాండునాగే ద్రుమాంతరే,	పున్నాగః—(పు) ౧ సితోత్పలే = తెల్లకలువ, ౨ జాతీఫలే=జాజికాయ, 3 నరశ్రేష్ఠే = పురుషశ్రేష్ఠుఁడు, ౪ పాండునాగే = తెల్లసర్పము, ౫ ద్రుమాంతరే=సురపొన్నవృక్షవిశేషము
వరాంగం యోనిమాతంగమస్తకేషు గుడత్వచి. ౪౪	వరాంగం—(న) ౧ యోని=భగము, ౨ మాతంగ=గజము, 3 మస్తకేషు=శిరస్సు, ౪ గుడత్వచి=వరాంగమనుగంధద్రవ్యము.
భుజంగోఽహౌ చ షింగే చ	భుజంగః—(పు) ౧ అహౌ = సర్పము, ౨ షింగే=విటుఁడు.
మాతంగః శ్వపచే గజే,	మాతంగః — (పు) ౧ శ్వపచే=చండాలుఁడు, ౨ గజే=ఏనుఁగు.
మృదంగః పటహే ఘోషే	మృదంగః—(పు) ౧ పటహే=డప్పు, ౨ ఘోషే=చాటింపుధ్వని.
రక్తాంగస్తు మహీసుతే. ౪౫. కంపిల్లే స్త్రీ తు జీవంత్యాం క్లీబం విద్రుమధీరయోః,	రక్తాంగః—(పు) ౧ మహీసుతే = అంగారకుఁడు, ౨ కంపిల్లే = కంపిల్లమను గ్రంథ్యము, 3 జీవంత్యాం=పాలకూర, (స్త్రీ) ౪ విద్రుమ = పగడము, (న) ౫ ధీరయోః = ధీరుఁడను నాయకవిశేషము.
రథాంగం న ద్వయోశ్చక్రే నా చక్రాంగవిహంగమే. ౪౬	రథాంగం—(న) ౧ చక్రే=విష్ణుచక్రము, ౨ చక్రాంగవిహంగమే (పు) = చక్రవాకపక్షి.
వాతిగః పుంసి భంటాక్యాం ధాతువాదిని చాన్యవత్,	వాతిగః—(పు) ౧ భంటాక్యాం=ములకచెట్టు,౨ ధాతువాదిని=ధాతువాదము

చేయువాఁడు (కంచుపోతపోయువాఁడు) (వి. ని.)

విడంగ స్త్రిష్వభిజ్ఞేస్యాత్క్రిమిఘ్నే పున్నపుంసకం. ౪౭

విడంగః—(త్రి) ౧ అభిజ్ఞే= తెలిసినవాఁడు, ౨ క్రిమిఘ్నే=వాయువిళంగము. (పు)

విసర్గస్తు పుమాన్ దానే త్యాగే చ మలనిర్గమే, విసర్జనీయే ఽప్యయనభేదే ఽపి చ విభావసోః. ౪౮

విసర్గః—(పు) ౧ దానే = దానము, ౨ త్యాగే = విడుచుట, 3 మలనిర్గమే= మలవిసర్జనము, ౪ విసర్జనీయే = విడిచిపెట్టఁదగినది, ౫ అయనభేదే=సూర్యాయనము.

విహంగస్తు త్రిలింగస్స్యాదాశుగే చ విహంగమే

విహంగః—(త్రి) ౧ ఆశుగే=బాణము, ౨ విహంగమే=పక్షి.

సర్వగం సలిలే క్లీబం సర్వగః శ్శంకరే విభౌ. ౪౯

సర్వగం—(న) ౧ సలిలే=నీరు, ౨ సర్వగః (పు) శంకరే = శివుఁడు, 3 విభౌ = వ్యాపకుఁడు.

సంభోగస్తు పుమాన్భోగే సురతే జినశాసనే,

సంభోగః—(పు) ౧ భోగే=భోగము, ౨ సురతే=సంభోగముచేయుట, 3 జినశాసనే=జైనునియొక్క ఆజ్ఞ.

సారంగః పుంసి హరిణే చాతకే చ మతంగజే. ౫౦. శబలే త్రిషు

సారంగః—(పు) ౧ హరిణే = లేడి, ౨ చాతకే=వానకోయిల, 3 మతంగజే= ఏనుఁగు, 3 శబలే=చిత్రవర్ణము. త్రి.

హేమాంగో గరుడే పరమేష్ఠిని

హేమాంగః—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మదేవుఁడు.

గచతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల గకారాంత శబ్దములు

స్యాదపవర్గస్త్యాగే మోక్షే కార్యావసానసాఫల్యే. ౫౧

అపవర్గః—(పు) ౧ త్యాగే=విడుచుట, ౨ మోక్షే = మోక్షము, 3 కార్యావసానసాఫల్యే=కార్యావసానఫలసిద్ధి.

అభిషంగో ను పుంలిఙ్గః పరాభవాక్రోశశపథేషు,	అభిషంగః—(పు) ౧ పరాభవ=అవమానము, ౨ ఆక్రోశ=తిట్టుట, 3 శపథేషు =ప్రతిజ్ఞ.
ఈహామృగస్తు పుంసి స్యాత్కోక-కరూపకభేదయోః	ఈహామృగః—(పు) ౧ కోక=తోఁడేలు, ౨ రూపకభేదయోః = నాటకవిశేషము.
ఉపరాగస్తు పుంసి స్యాద్రాహుగ్రస్తార్క-చంద్రయోః, దుర్నయే గ్రహకల్లోలే వ్యసనేఽపి నిగద్యతే. ౫౩	ఉపరాగః—(పు) ౧ రాహుగ్రస్తార్క-చంద్రయోః = చంద్రసూర్యుల గ్రహణము, ౨ దుర్నయే = దుర్నీతి, 3 గ్రహకల్లోలే = రాహుగ్రహము, ౪ వ్యసనే=విచారము.
ఉపసర్గః పుమాన్ రోగభేదోపప్లవయోరపి,	ఉపసర్గః—(పు) ౧ రోగభేద = ఒకానొక రోగము, ౨ ఉపప్లవయోః = ఉపద్రవము.
కటభంగస్తు సస్యానాం హస్తచ్ఛేదే నృపాత్యయే. ౫౪	కటభంగః—(పు) ౧ సస్యానాంహస్తచ్ఛేదే=పైరులను జేతితోఁగోయుట, ౨ నృపాత్యయే=రాజునశించుట.
ఛత్రభంగోఽపి వైధవ్యే స్వాతంత్ర్యనృపనాశయోః,	ఛత్రభంగః—(పు) ౧ వైధవ్యే=ముండతనము, ౨ స్వాతంత్ర్య=స్వతంత్రము చెడుట, 3 నృపనాశయోః = రాజనాశనము.
దీర్ఘాధ్వగః పుమానుష్ట్రే లేఖ్యహారే తు భేద్యవత్.	దీర్ఘాధ్వగః—(పు) ౧ ఉష్ట్రే=ఒంటె, ౨ లేఖహారే=వార్తాహరుఁడు. (త్రి)
మల్లనాగోఽభ్రమాతంగేవాత్స్యాయనమునావపి,	మల్లనాగః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే = ఐరావతము, ౨ వాత్స్యాయనమునౌ= వాత్స్యాయనుఁడనుముని.
సమాయోగస్తు సంయోగే సమవాయే ప్రయోజనే.	సమయోగః—(పు) ౧ సంయోగే=అస్త్రముసంధించుట, ౨ సమవాయే=సముదాయము, 3 ప్రయోజనే=ప్రయోజనము.

సంప్రయోగో రతేఽపి స్యా దన్వితౌ కార్మణేఽపి చ	సంప్రయోగః—(పు) ౧ రతే = సంభోగము, ౨ అన్వితౌ=కలియఁగూడుట, 3 కార్మణే=మంత్రతంత్రాది ప్రయోజనము.
గ పంచకం.	అయిదక్షరములుగల గకారాంత శబ్దములు.
కథాప్రసంగో వాతూలే విష వైద్యే చ వాచ్యవత్,	కథాప్రసంగః—(పు) ౧ వాతూలే=సుడిగాలి, ౨ విషవైద్యే=విషవైద్యుఁడు, (వి. ని)
నాడీతరంగః కాకోలే హిండకే రతహిండకే.	నాడీతరంగః—(పు) ౧ కాకోలే=జముడుకాకి, ౨ హిండకే = దొంగవాఁడు, (నీచజాతుఁడు), 3 రతహిండకే= స్త్రీచోరుఁడు.
ఇతి గాంతవర్గః.	ఇది గాంతవర్గము.
ఘైకం	ఏకాక్షర ఘ శబ్దములు.
ఘో ఘంటాయాం ఘర్ఘరే నా స్త్రియాం తు కాంచి ఘాతయోః,	ఘః—(పు) ౧ ఘంటాయాం=గంట, ౨ ఘర్ఘరే = ఘర్ఘరధ్వని, 3 కాంచి = మొలనూలు, (స్త్రీ) 3 ఘాతయోః = దెబ్బ.
ఘు ద్వికం.	రెండక్షరములుగల ఘుకారాంత శబ్దములు.
అఘం తు వ్యసనే దుఃఖే దురితే చ నపుంసకం. ౧	అఘం—(పు) ౧ వ్యసనే=సప్తవ్యసనాదులు, ౨ దుఃఖే=ఏడ్పు, 3 దురితే = పాపము.
అర్ఘః పూజావిధౌ మూల్యేఽ	అర్ఘః—(పు) ౧ పూజావిధౌ = పూజావిధి, ౨ మూల్యే=వెల.
ప్యుద్ఘస్స్యాద్దేహజానిలే అగ్నౌ హస్తపుటే శస్తే	ఉద్ఘః—(పు) ౧ దేహజానిలే= దేహమువలన పుట్టినగాలి, ౨ అగ్నౌ = అగ్ని

3 హస్తపుటే = దోసిలి, ౪ శస్తే = ప్రశస్తము.

ఓఘో వేగే జలస్య చ. ౨. బృందే పరంపరాయాం చ ద్రుతనృత్యోపదేశయోః,

ఓఘః—(పు) ౧ జలస్య వేగే=జలవేగము, ౨ బృందే=సముదాయము, 3 పరంపరాయాం=వరుస, ౪ ద్రుతనృత్యే = శీఘ్రనృత్యము, ౫ ద్రుతోపదేశయోః =శీఘ్రోపదేశము.

మఘా మఘీచ నక్షత్రే ధాన్యభేదే యథాక్రమం. 3 మఘో ద్వీపాంతరే మేఘో ముస్తాజలదయోః పుమాన్,

మఘా—(స్త్రీ) ౧ నక్షత్రే=మఘానక్షత్రము మఘీ=ధాన్యభేదము.
మఘః—(పు) ౧ ద్వీపాంతరే = ద్వీపవిశేషము.
మేఘః—(పుం) ౧ ముస్తా=తుంగముస్తె, ౨ జలదయోః=మేఘము.

మోఘా స్త్రీ పాటలాయాం స్యాద్ధీననిష్ఫలయోస్త్రిషు.

మోఘా—(స్త్రీ) ౧ పాటలాయాం = కలిగొట్టుచెట్టు, ౨ హీన=నీచుఁడు, (త్రి) నిష్ఫలయోః=ఫలరహితమైనది.

లఘురగురౌ చ మనోజ్ఞే నిస్సారే వాచ్యవల్లింగం, శీఘ్రే చ కృష్ణాగురుణి స్పృక్కానామౌషధౌ తు స్త్రీ.

లఘుః—(పు) ౧ అగురౌ = గురువుగాని వర్ణము, ౨ మనోజ్ఞే=మనోహరమైనది 3 నిస్సారే సారములేనిది, (వి. ని) (న) ౪ శీఘ్రే=తొందర, ౫ కృష్ణాగురుణి = కాలాగురు, ౬ స్పృక్కానామఓషధి=ఓషధీవిశేషము (స్త్రీ).

శ్లాఘా స్త్రియాం ప్రశంసాయాం పరిచర్యాభిలాషయోః,

శ్లాఘా—(స్త్రీ) ౧ ప్రశంసాయాం=స్తోత్రము, ౨ పరిచర్యా=సేవ, 3 అభిలాషయోః=కోరిక.

ఘ త్రికం.

మూడక్షరములుగల ఘకారాంత శబ్దములు.

అనఘో నిర్మలాపాపమనోజ్ఞేష్వభిధేయవత్. ౬

అనఘః—(పు) ౧ నిర్మల=నిర్మలుఁడు, ౨ అపాప=పాపరహితుఁడు, 3 మనోజ్ఞే=మనోహరమైనవాఁడు. (వి. ని)

అమోఘుం సఫలే వాచ్యవత్ స్త్రీ పథ్యావిడంగయోః,	అమోఘుం—(న) ౧ సఫలే=ఫలవంతమైనది. (వి. ని) ౨ పథ్యా=కరక్కెట్టు, (స్త్రీ) ౩ విడంగయోః=వాయువిడంగము.
ఉల్లాఘోఽపి శుచౌ కృష్ణే దక్షనీరోగయోస్త్రిషు. ౭	ఉల్లాఘః—(పు) ౧ శుచౌ=పరిశుభ్రుఁడు, ౨ కృష్ణః = నల్లనివాఁడు, 3 దక్ష = నేర్పరి (త్రి) ౪ నీరోగయోః = రోగరహితుఁడు.
కాచిఘః కాంచనేఽపి స్యా చ్ఛేమండే మూషికేఽపి చ,	కాచిఘః—(పు) ౧ కాంచనే=బంగారు, ౨ ఛేమండే=పతృహీనుఁడు, 3 మూషికే=ఎలుక.
నిదాఘో గ్రీష్మకాలే స్యా దుష్ణస్వేదాంబునోరపి. ౮	నిదాఘః—(పు) ౧ గ్రీష్మకాలే=ఎండకాలము, ౨ ఉష్ణ=వేఁడిమి, 3 స్వేదాంబునోః=చెమటనీరు.
పలిఘః కాచకలశే ఘటే ప్రాకారగోపురే,	పలిఘః—(పు) ౧ కాచకలశే = గాజుపాత్రము, ౨ ఘటే=కుండ, 3 ప్రాకారగోపురే=ప్రాకారగోపురము.
పరిఘో యోగభేదేఽస్త్రవిశేషేఽర్గలఘాతయోః. ౯	పరిఘః—(పు) ౧ యోగభేదే = పంచాగయోగభేదము, ౨ అస్త్రవిశేషే=ఇనుపకట్లగుదె, 3 అర్గల=గడియమ్రాను, ౪ ఘాతయోః=దెబ్బ.
ప్రతిఘః ప్రతిఘాతే స్యా త్క్రోధేఽపి పరికీర్తితః,	ప్రతిఘః—(పు) ౧ ప్రతిఘాతే=పగతీర్చుకొనుట, ౨ క్రోధే=కోపవిశేషము.
మహార్ఘస్తు మహామూల్యే త్రిషు స్యాల్లావకేపుమాన్.	మహార్ఘః—(త్రి) ౧ మహామూల్యే = విలువలేనిది, ౨ లావకే=లావుకపక్షి.
సర్వౌఘో గురుభేదే చ సర్వసన్నహనే పుమాన్,	సర్వౌఘః—(పు) ౧ గురుభేదే=గురువిశేషము, ౨ సర్వసన్నహనే = చతురంగబలముతో రాజు యుద్ధమునకాయత్తమగుట.
ఇతి ఘాంతవర్గః.	ఇది ఘాంతవర్గము.

జైకం.	ఏకాక్షర జశబ్దము.
జః పుమాన్ విషయేఖ్యాతః స్పృహాయాం విషయస్యచ	జః—(పు) ౧ విషయే = దేశము, ౨ విషయస్యస్పృహాయాం = శబ్దాదివిషయముయొక్క అపేక్ష.
ఇతి జాంతవర్గః.	ఇది జాంతవర్గము.
చైకం.	ఏకాక్షర చశబ్దములు.
చశ్చండేశే పుమానుక్తః కచ్ఛపే చంద్రచౌరయోః,	చః—(పు) ౧ చండేశే=చండికేశ్వరుఁడు, ౨ కచ్ఛపే = కూర్మము, 3 చంద్ర = చంద్రుఁడు, ౪ చౌరయోః = దొంగవాఁడు.
చ ద్వికం.	రెండక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.
అర్చా పూజాప్రతిమయోః	అర్చా—(స్త్రీ) ౧ పూజా=పూజనము, ౨ ప్రతిమయోః=విగ్రహము.
కచః కేశే గురోస్సుతే. ౧. బంధే శుష్కవ్రణే పుంసి కరిణ్యాం తు కచా స్త్రియాం,	కచః—(పు) ౧ కేశే=వెంట్రుకలు, ౨ గురోస్సుతే = బృహస్పతిపుత్రుఁడు, 3 బంధే=ముడి, ౪ శుష్కవ్రణే=ఎండినవ్రణము, (పు) కరిణ్యాం=ఆఁడుఏనుగ, (స్త్రీ) కచా.
కాచః శిక్యే మణౌ నేత్రరోగభేదే మృదంతరే. ౨	కాచః—(పు) ౧ శిక్యే=కావెడియుట్టి, ౨ మణౌ=మణి, 3 నేత్రరోగభేదే=నేత్రరోగవిశేషము, ౪ మృదంతరే=మృద్విశేషము.
కాంచీ స్యాన్మేఖలాదామ్ని ప్రభేదే నగరస్య చ,	కాంచీ—(స్త్రీ) ౧ మేఖలాదామ్ని=మొలనూలు, ౨ నగరస్యప్రభేదే = కాంచీపట్టణము.
కూర్చమస్త్రీ భ్రువోర్మధ్యే కఠినశ్మశ్రుకైతవే. 3	కూర్చం—(న్న) ౧ భ్రువోర్మధ్యే = కనుబొమ్మలనడుమ, ౨ కఠిన=కఠినము, 3 శ్మశ్రు=మీసాలు, ౪ కైతవే=మిష.

క్రౌంచో ద్వీపవిశేషే స్యా త్పక్షిపర్వతభేదయోః,	క్రౌంచః—(పు) ౧ ద్వీపవిశేషే = ద్వీపవిశేషము, ౨ పక్షి = పక్షివిశేషము, 3 పర్వతభేదయోః = పర్వతవిశేషము.
చర్చా చింతాస్థాసకయోః చర్చికాయాం తు యోషితి.	చర్చా—(స్త్రీ) ౧ చింతా = విచారణ, ౨ స్థాసకయోః=కుంకుమ మొదలగువాని పూత, 3 చర్చికాయాం = పార్వతీదేవి.
చంచా తు నలనిర్మాణే తృణనిర్మితపూరుషే,	చంచా—(స్త్రీ) ౧ నలనిర్మాణే = నలమను తృణనిర్మాణము, (లేక బొక్కెనఁజేయడము) ౨ తృణనిర్మితపూరుషే=గడ్డితోఁజేయబడిన దృష్టిబొమ్మ.
చంచూస్త్రోట్యాం స్త్రియాం పుంసి గోనాడీకే వ్యడంబకే.	చంచూః—(స్త్రీ) ౧ త్రోట్యాం = పక్షిముక్కు, ౨ గోనాడికే = బచ్చలికూర, 3 వ్యడంబకే = ఆముదపుచెట్టు.
త్వక్ స్త్రీ చర్మణి వల్కే చ గుడత్వచి విశేషతః,	త్వక్—(స్త్రీ) ౧ చర్మణి = చర్మ, (అనఁగా త్వగింద్రియము) ౨ వల్కే = వృక్షాదులత్వక్కు, 3 గుడత్వచి = లవంగపుచెక్క.
న్యఙ్నీచ నిమ్నయో	న్యఙ్—(పు) ౧ నీచ=పొట్టిది, ౨ నిమ్నయోః=లోతుది.
ర్నీచః పామరే వామనేఽపి చ.	నీచః—(పు) ౧ పామరే = పామరుఁడు, వామనే=పొట్టివాఁడు.
ప్రాక్ఖద్బో దిశి దేశే చ కాలే చ వాచ్యలింగకః,	ప్రాక్—(త్రి) ౧ దిశి = దిగ్విశేషము, ౨ దేశే= దేశవిశేషము, 3 కాలే = కాలవిశేషము. (విశేష్యనిఘ్నము.)
పిచుర్నా కుష్ఠభేదే చ కర్షే తూలే సురాంతరే. ౭	పిచుః—(పు) ౧ కుష్ఠభేదే=కుష్ఠరోగము, ౨ కర్షే=తాండ్రచెట్టు, 3 తూలే=దూది, ౪ సురాంతరే=కల్లు.

మోచశ్శోభాంజనే పుంసి	మోచః—(పు) ౧ శోభాంజనే = మునగ చెట్టు.
మోచా శాల్మలిరంభయోః,	మోచా—(స్త్రీ) ౧ శాల్మలి=బూరుగచెట్టు, రంభయోః=అరటిచెట్టు.
రుచిస్త్రీ దీప్తౌ శోభాయామభిష్వంగాభిలాషయోః. ౮	రుచిః—(స్త్రీ) ౧ దీప్తౌ = ప్రకాశము, ౨ శోభాయాం=కాంతి, ౩ అభిష్వంగ = తిట్టడము, ౪ అభిలాషయోః = అభిలాష, ప్రీతి.
రుక్ స్త్రీ శోభాద్యుతీచ్ఛాసు	రుక్—(స్త్రీ) ౧ శోభా=కాంతి, ౨ ద్యుతి =ప్రకాశము, ౩ ఇచ్ఛాసు=కోరిక.
వచః కరే	వచః—(పు) ౧ కీరే=శుకము.
వచౌషధౌ, శారికాయాంచ	వచా—(స్త్రీ) ౧ ఓషధౌ = నల్లపసయను ఓషధి, ౨ శారికాయాం=గోరువంక.
వాగ్వాచే భారత్యాం వచనే స్త్రియాం. ౯	వాక్, వాచా—(స్త్రీ) ౧ భారత్యాం=సరస్వతిదేవి, ౨ వచనే=మాట.
వీచిః స్వల్పతరంగే స్యాదవకాశే ముఖేద్వయోః	వీచిః—(స్త్రీ) ౧ స్వల్పతరంగే= కొద్దిఅల, ౨ అవకాశే=అవకాశము, ౩ ముఖే= ముఖము.
శచీంద్రాణ్యాంశతావర్యాం తథా స్త్రీ కరణాంతరే. ౧౦	శచీ—(స్త్రీ) ౧ ఇంద్రాణ్యాం = ఇంద్రుని భార్య, ౨ శతావర్యాం = పిల్లిపీచర చెట్టు, ౩ కరణాంతరే = సాధనాంతరము.
శుచిర్గ్రీష్మాగ్నిశృంగారేష్వాషాఢే శుద్ధమంత్రిణి, జ్యేష్ఠే చ పుంసి ధవలే శుద్ధేఽనుపహతే త్రిషు. ౧౧	శుచిః—(పు) ౧ గ్రీష్మ = గ్రీష్మర్తువు, ౨ అగ్ని=అగ్నిహోత్రము, ౩ శృంగారే =శృంగారము, ౪ ఆషాఢే = ఆషాఢమాసము, ౫ శుద్ధమంత్రిణి=శుద్ధసచివుఁడు, ౬ జ్యేష్ఠే=జ్యేష్ఠమాసము, ౭ ధవళే=తెల్లనిది. (త్రి) ౮ శుద్ధే = పరిశుద్ధమయినది, ౯ అనుపహతే=క్రొత్తది. (కొట్టఁబడనిది).

సూచీ తు సేవనద్రవ్యేఽప్యాంగికాభినయాంతరే.	సూచీ—(స్త్రీ) ౧ సేవనద్రవ్యే=కుట్టుడుసాధనమగుసూది, ౨ ఆంగికాభినయాంతరే=హస్తాభినయవిశేషము.
చత్రికం.	**మూడక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.**
ఉదగ్దిగ్దేశకాలేషు వాచ్యవత్త్రితయే వ్యయం. ౧౨	ఉదక్—(త్రి) ౧ దిక్ = దిగ్విశేషము, ౨ దేశ=దేశవిశేషము (ఉత్తరదేశము.) ౩ కాలేషు = కాలవిశేషము, విశేష్యనిఘ్నం. మూటికిపేరగునప్పుడు అవ్యయం (ఉదక్.)
కణీచీ పుష్పితలతాగుంజయోః శకటే స్త్రియాం.	కణీచీ—(స్త్రీ) ౧ పుష్పితలతా=పుష్పించినతీగ, ౨ గుంజయోః = గురిగింజతీగ, ౩ శకటే=శకటము.
కవచో గర్దభాండే చ సన్నాహే పటహేఽపి చ. ౧౩	కవచః—(పు) ౧ గర్దభాండే = కలజువ్విచెట్టు, ౨ సన్నాహే = ప్రయత్నము, ౩ పటహే=డప్పు.
క్రకచః కరపత్రే స్త్రీ గ్రంధిలాఖ్యతరౌ పుమాన్,	క్రకచః—(పు) ౧ కరపత్రే = ఱంపము, ౨ గ్రంధిలాఖ్యతరౌ = వెణుదురుచెట్టు. (పు)
నముచిస్తు పుమాన్దైత్యభేదే కుసుమకార్ముకే. ౧౪	నముచిః—(పు) ౧ దైత్యభేదే = దానవవిశేషము, ౨ కుసుమకార్ముకే = మన్మథుఁడు.
నారాచ్యేషణికాయాం నా లోహబాణాంబుహస్తినోః,	నారాచీ—(స్త్రీ) ౧ ఏషణికాయాం = శాణము, ౨ లోహబాణ = ఇనుపబాణము ౩ అంబుహస్తినోః = నీటియేనుఁగ. (పు).
ప్రపంచస్సంచయేఽపిస్యాద్విస్తారే చ ప్రతారణే. ౧౫	ప్రపంచః—(పు) ౧ సంచయే = సముదాయము, ౨ విస్తారే=విస్తృతి, ౩ ప్రతారణే=వచించుట.

ప్రత్యగ్దిగ్దేశకాలేషు వాచ్యవత్త్రితయేఽవ్యయం,

ప్రత్యక్—(త్రి) ౧ దిక్=పశ్చిమదిక్కు, ౨ దేశే=పశ్చిమ దేశము, 3 కాలేషు=గడచిన కాలము, (విశేష్యనిఘ్నము) మూడు అర్థములకు పేరగునప్పుడు, (అవ్యయము.)

మరీచిర్మునిభేదే నా గభస్తావనపుంసకమ్. ౧౬

మరీచిః—(పు) ౧ మునిభేదే=మరీచియను మునివిశేషము, ౨ గభస్తౌ = కిరణము (పు.)

మారీచో రక్షసోభేదే కక్కోలే యాజకద్విజే,

మారీచః—(పు) ౧ రక్షసోభేదే=రాక్షస విశేషము, ౨ కక్కోలే=తక్కోలాల చెట్టు, 3 యాజకద్విజే=యాజకబ్రాహ్మణుఁడు.

మారీచీ దేవతాభేదే

మారీచీ—(స్త్రీ) ౧ దేవతాభేదే=దేవతా విశేషము.

విపంచీ కేలివీణయోః. ౧౭

విపంచీ—(స్త్రీ) ౧ కేలి=క్రీడ, ౨ వీణయోః=వీణ.

వికచః క్షపణే కేతావకేశే స్ఫుటితేఽన్యవత్,

వికచః—(పు)౧ క్షపణే=క్షపణమతస్థుఁడు, ౨ కేతౌ=జండా, 3 అకేశే=వెండ్రుకలు లేనిది, ౪ స్ఫుటితే = బద్ధలైనది, (విశేష్యనిఘ్నము).

విరించిర్నా విరించశ్చ వైకుంఠే పరమేష్ఠిని. ౧౮

విరించిః, విరించః—(పు) ౧ వైకుంఠే = విష్ణుమూర్తి, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మదేవుఁడు.

సంకోచో మీనభేదే స్యాద్బంధే క్లీబం తు కుంకుమే,

సంకోచః—(పు) ౧ మీనభేదే=మత్స్య విశేషము, ౨ బంధే=బంధము, 3 కుంకుమే=కుంకుమ (న.)

సమ్యక్ స్యాద్వాచ్యలిఙ్గస్తు మనోజ్ఞే సంగతేఽపి చ. ౧౯

సమ్యక్—౧ మనోజ్ఞే=మనోహరమైనది, ౨ సంగతే = సంగతమైనది, (విశేష్యనిఘ్నము.)

—● చ చతుష్కం. ●—

జలసూచిః కంకత్రోటీమత్స్య శృంగాటయోరపి, శింశుమారే చ పుంలిఙ్గో జలౌకాయాం తు యోషితి.

మలిమ్లుచో మాంసభేదే చోరజ్వలనయోః పుమాన్

—● చ పంచకం. ●—

రతనారీచో నారీణాం సీత్కారే చ శుని స్మరే. ౨౧

ఇతి చాంతవర్గః.

—● ఛైకం. ●—

ఛా ఛాదనే స్త్రియాం ఖ్యాతా నిర్మలేన్యవదిష్యతే,

—● ఛద్వికమ్. ●—

అచ్ఛః స్ఫటికభల్లూకనిర్మలే ష్వచ్ఛమవ్యయం. ౧

ఆభిముఖ్యేఽథ కచ్ఛస్స్యాదనూపే తున్నకద్రుమే, నౌకాంగే పుంసి వారాహ్యాం

నాలుగక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.

జలసూచిః—(పు) ౧ కంకత్రోటీ=తాబులుగుముక్కు, ౨ మత్స్యే=చేప, 3 శృంగాటయోః = ఏనుఁగుపల్లేరు, ౪ శింశుమారే=శింశుమారచక్రము, ౫ జలౌకాయాం=జెలగ (స్త్రీ).

మలిమ్లుచః—(పు)౧ మాంసభేదే=మాంసవిశేషము, ౨ చోర=దొంగ, 3 జ్వలనయోః=అగ్నిహోత్రము.

అయిదక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.

రతనారీచః— (పు) ౧. నారీణాంసీత్కారే = స్త్రీలసీత్కారధ్వని, ౨ శుని = కుక్క, స్మరే=మన్మథుఁడు.

ఇది చాంతవర్గము.

ఏకాక్షరఛాంతశబ్దములు.

ఛా—(స్త్రీ) ౧ ఆఛాదనే= ఆఛాదనము, ౨ నిర్మలే=నిర్మలమైనది.

రెండక్షరములుగల ఛకారాంత శబ్దములు.

అచ్ఛః—(పు) ౧ స్ఫటిక = స్ఫటికము, ౨ భల్లూక=ఎలుగుబంటు, 3 నిర్మలేషు= నిర్మలమైనది. యీ మూడర్థములయందు అవ్యయము, (అచ్ఛమ్.)

కచ్ఛః—(పు) ౧ ఆభిముఖ్యే=ఆభిముఖ్యము, ౨ అనూపే=నిరంతరము నీళ్లుగల ప్రదేశము, 3 తున్నకద్రుమే = నంది

చీరికాయాం చ యోషితి.	వృక్షము, ౪ నౌకాంగే=ఓడయొక్క అవయవము, ౫ వారాహ్యాం=వారహి యను దేవతావిశేషము, (స్త్రీ) ౬ చీరికాయాం = గట్టిపడినమలవిశేషము.
స్యాద్గుచ్ఛస్తబకే స్తంబే హారభేదకలాపయోః,	గుచ్ఛః—(పు) ౧ స్తబకే=పూలగుత్తి, ౨ స్తంబే=కాడ, ౩ హారభేద = హారవిశేషము, ౪ కలాపయోః=భూషణము.
పిచ్ఛా పూగఘటాకోశమోచాశాల్మలివేష్టకే. భక్తసంభూతమండే చ పంక్తౌ వశ్వపదామయే, స్త్రియాంపుంసి తు లాఙ్గూలే న ద్వయోర్బర్హచూడయోః. ౪	పిచ్ఛా—(స్త్రీ) ౧ పూగ=పోఁకచెట్టు, ౨ ఘటా = సముదాయము, ౩ కోశ = మొగ్గ, ౪ మోచా = అరటిచెట్టు, ౫ శాల్మలివేష్టకే=బూరుగుబంక, ౬ భక్తసంభూతమండే = అన్నముమీఁదిగంజి మీఁగడ, ౭ పంక్తౌ=పంక్తి, ౮ అశ్వపదామయే=గుఱ్ఱపుకాలిరోగము, ౯ లాంగూలే = తోఁక, (పు) ౧౦ బర్హా= నెమలిపింఛము, (న) ౧౧ చూడయోః =శిఖ, (మగవానిజుట్టు.)
పుచ్ఛః పశ్చాత్ప్రదేశే స్యాల్లాంగూలే పుచ్ఛమిష్యతే, మ్లేచ్ఛః పామరభేదే చ సాపరక్తేఽపభాషణే. ౫	పుచ్ఛః—(పు) ౧ పశ్చాత్ప్రదేశే=వెనుక ప్రదేశము, ౨ లాంగూలే=తోఁక.(న) మ్లేచ్ఛః— ౧ పామరభేదే = పామరవిశేషము, ౨ పాపరక్తే=పాపాసక్తుఁడు, ౩ అపభాషణే=చెడ్డమాట.

ఛ చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల ఛకారాంత శబ్దములు.
మహాకచ్ఛస్తు పుంసి స్యాత్సముద్రే చ ప్రచేతసి. ౫	మహాకచ్ఛః—(పు) ౧ సముద్రే = సముద్రుఁడు, ౨ ప్రచేతసి=వరుణుఁడు.
ఇతి ఛాంతవర్గః	ఇది ఛాంతవర్గము.

◆ జైకమ్. ◆

ఏకాక్షర జశబ్దములు.

జో నా మృత్యుంజయే జన్యాం తాతమాత్రే జనార్దనే

జః—(పు) ౧ మృత్యుంజయే=మృత్యుంజయుఁడు, ౨ జన్యాం = పుట్టుక, 3 తాతమాత్రే = పితృమాత్రుఁడు, ౪ జనార్దనే=విష్ణువు

జూస్త్వరాగమనే ప్రోక్తా సామాన్యగమనే స్త్రియాం. ౧ జూరాకాశేసరస్వత్యాం పిశాచ్యాం జవనేఽపి చ

జూః—(స్త్రీ) ౧ త్వరాగమనే=తొందరగల రాకడ, ౨ సామాన్యగమనే = మామూలునడక, 3 ఆకాశే=ఆకాశము, ౪ సరస్వత్యాం = సరస్వతి, ౫ పిశాచ్యాం పిశాచి. జవనే=వేగము.

◆ జ ద్వికం. ◆

రెండక్షరములుగల జకారాంత శబ్దములు.

అజః ఛాగే హరిబ్రహ్మవిధుస్మర నృపే హరే. ౨

అజః—(పు) ౧ ఛాగే=మేక, ౨ హరి = విష్ణువు, 3 బ్రహ్మ=బ్రహ్మదేవుఁడు, ౪ విధు=చంద్రుఁడు, ౫ స్మర = మన్మథుఁడు, ౬ నృపే=అజమహారాజు, ౭ హరే=శంకరుఁడు

అబ్జోఽస్త్రీ శంఖే నా నిచులే ధన్వంతరౌ చ హిమకిరణే, క్లీబం పద్మేఽ

అబ్జః—(పు) ౧ శంఖే = శంఖము, ౨ నిచులే = నీటిప్రబ్బలిచెట్టు (పు), 3 ధన్వంతరౌ = ధన్వంతరి, ౪ హిమకిరణే=చంద్రుఁడు, ౫ పద్మే = తామరపూవు (న).

ఆజిః స్త్రీ సమభూమౌ చ సంగ్రామే. 3

ఆజిః—(స్త్రీ) ౧ సమభూమౌ = సమభూమి ౨ సంగ్రామే=యుద్ధము.

ఊర్జస్తు కార్తికోత్సాహబలేషు ప్రాణనేఽపి చ,

ఊర్జః—(పు) ౧ కార్తిక = కార్తికమాసము, ౨ ఉత్సాహ=ఉత్సాహము, 3 బలేషు=బలము, ౪ ప్రాణనే=బ్రదుకుట.

కంజః కేశే విరించౌ చ

కంజః—(పు) ౧ కేశే = వెండ్రుకలు, ౨ విరించౌ=బ్రహ్మ.

కంజం పీయూషపద్మయోః. ౪	కంజం—(న) ౧ పీయూష=అమృతము, పద్మయోః=పద్మము,
కుజా కాత్యాయనీదేవ్యాం	కుజా—(స్త్రీ). ౧ కాత్యాయనీదేవ్యాం=పార్వతి.
కుజో నరకభౌమయోః,	కుజః—(స్త్రీ) ౧ నరక=నరకాసురుఁడు, ౨ భౌమయోః=అంగారకుఁడు.
కుబ్జో వృక్షప్రభేదే నాన్యుబ్జే స్యాద్వాచ్యలిఙ్గకః. ౫	కుబ్జః—(పు) ౧ వృక్షప్రభేదే=ఉత్తరేణు ౨ న్యుబ్జే=బొక్కిరొమ్ము (మఱుగుజ్జు) వాఁడు. (త్రి).
కుంజో౽స్త్రియాం నికుంజే౽పి హనౌ దంతే౽పి హస్తినాం	కుంజః—(ప్న) ౧ నికుంజే = పొదరిల్లు, ౨ హనౌ=దౌడ, 3 హస్తినాందంతే =ఏనుఁగుదంతము.
ఖంజా ఛందఃప్రభేదే స్త్రీ కుటిలాంఘ్రౌ తు వాచ్యవత్. ౬	ఖంజా—(స్త్రీ) ౧ ఛందఃప్రభేదే=ఛందోభేదము, ౨ కుటిలాంఘ్రౌ = కుంటివాఁడు. త్రి.
ఖజా మంథే ప్రహస్తే౽	ఖజా—(స్త్రీ) ౧ మంథే=కవ్వము, ౨ ప్రహస్తే=అరచేయి.
·థ ఖర్జుః కీటాంతరేస్మృతా,	ఖర్జుః—(పు) ౧ కీటాంతరే = ఒకానొక పురుగు.
ఖర్జూరీ పాదపే కండ్వాం	ఖర్జూరీ—(స్త్రీ) ౧ పాదపే=ఖర్జూరపుచెట్టు ౨ కండ్వాం=దురద.
గజో మానే మతంగజే. ౭. వాస్తునః స్థానభేదే౽పి	గజః—(పు) ౧ మానే = కొలతలోని గజము, ౨ మతంగజే=ఏనుఁగు, 3 వాస్తునఃస్థానభేదే=వాస్తువునందలిస్థల విశేషము.
గంజా ఖనౌ సురాగృహే,	గంజా—(స్త్రీ) ౧ ఖనౌ=గని, ౨ సురాగృహే=కల్లంగడి.
గంజఃస్యాత్పుంసి రిఘాయాం భాండాగారే తు న స్త్రియాం. ౮	గంజః—(పు) ౧ రిఘాయాం = అవమానము, ౨ భాండాగారే = ఖజానాకొట్టు. (ప్న).

గుంజా తు కాకచించాయాం పటహే చ కలధ్వనౌ	గుంజా—(స్త్రీ) ౧ కాకచించాయాం = పూసగురువిందచెట్టు, ౨ పటహే = తప్పెట, 3 కలధ్వనౌ = మనోహరధ్వని.
ద్విజఃస్యాద్బ్రాహ్మణక్షత్రవైశ్యదంతాండజేషు నా. ౯	ద్విజః—(పు) ౧ బ్రాహ్మణ=బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ క్షత్ర=క్షత్రియుఁడు, 3 వైశ్య = కోమటి, ౪ దంత = దంతములు, ౫ అండజేషు=పక్షులు.
ద్విజా భార్గ్యాం హరేణౌ చ	ద్విజా—(స్త్రీ) ౧ భార్గ్యాం=భారంకియను చెట్టు, హరేణౌ=తక్కోలము.
ధ్వజఃస్యాచ్ఛౌండికేపుమాన్, న స్త్రియాం తు పతాకాయాం ఖట్వాంగే మేఢ్రచిహ్నయోః. ౧౦	ధ్వజః—(పు) ౧ శౌండికే = కల్లమ్ముకొని బ్రదుకువాఁడు, ౨ పతాకాయాం= జెండా, (పు) 3 ఖట్వాంగే=ఆయుధవిశేషము, ౪ మేఢ్రే = శిశ్నము, ౫ చిహ్నయోః=గుర్తు.
నిజం స్వీయే చ నిత్యే చ	నిజం—(న) ౧ స్వీయే = స్వకీయము, ౨ నిత్యే=నిలుకడగలది.
న్యుబ్జో దర్భమయస్రుచి, కర్మరంగఫలే క్లీబం కుబ్జాధోముఖయో స్త్రిషు. ౧౧	న్యుబ్జః—(పు) ౧ దర్భమయస్రుచి=దర్భతోఁజేసిన స్రుక్కు. ౨ కర్మరంగఫలే= ఒకానొకవృక్షఫలము (న) 3 కుబ్జా= మఱుగుజ్జు, (త్రి). ౪ అధోముఖయోః =అధోముఖుఁడు.
ప్రజా లోకే చ సంతానే	ప్రజా—(స్త్రీ) ౧ లోకే = లోకము, ౨ సంతానే=సంతతి.
పింజా తూలహారిద్రయోః, బలే క్లీబం వధే పుంసివ్యాకులే త్రిష్వథో	పింజా—(స్త్రీ) ౧ తూల = దూదిపింజె, ౨ హారిద్రయోః=పసుపు, 3 బలే=బలము, (న). ౪ వధే = చంపుట, (పు), ౫ వ్యాకులే=కలతనొందుట (త్రి).
భుజా. ౧౨. ద్వయో ర్బాహౌ కరే	భుజా—(ప్ర) ౧ బాహౌ=బాహువులు, ౨ కరే=చేయి.

మర్జూః స్త్రీ శుద్ధౌ ధావకే౽పిచ

మర్జూః—(స్త్రీ). ౧ శుద్ధౌ=పరిశుద్ధిచేయుట, ౨ ధావకే=చాకలివాడు.

రజో రేణౌ పరాగే స్యాదార్తవే చ గుణాంతరే. ౧౩

రజః—(న) ౧ రేణౌ = దుమ్ము, ౨ పరాగే = పుప్పొడి, ౩ ఆర్తవే = ఋతురక్తము, ౩ గుణాంతరే=రజోగుణము.

రజ్జుర్వేణ్యాం గుణే యోషి

రజ్జుః—(స్త్రీ) ౧ వేణ్యాం=జడ, ౨ గుణే=త్రాడు.

రాజిః స్త్రీ పఙ్క్తిలేఖయోః,

రాజిః—(స్త్రీ) ౧ పంక్తి=వరుస, ౨ లేఖయోః=గీత.

రుజా రోగే చ భంగే౽

రుజా—(స్త్రీ) ౧ రోగే = రోగము, ౨ భంగే=పరాభవము

థ లాజస్యాదార్ద్రతండులే. ౧౪. నపుంసకముశీరే౽థ స్త్రియాం పుంభూమ్ని చాక్షతే,

లాజః—(పు) ౧ ఆర్ద్రతండులే=తడిసిన బియ్యము, ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు. (న). ౩ అక్షతే=అక్షతలు, (స్త్రీ) (పేలాలు.)

వ్రజో గోష్ఠాధ్వబృందేషు

వ్రజః—(పు) ౧ గోష్ఠ = గోవులదొడ్డి, ౨ అధ్వ=బాట, ౩ బృందేషు = సముదాయము.

వాజో నిస్వనపక్షయోః. ౧౫. వేగే పుమానథ క్లీబే ఘృతయజ్ఞాన్నవారిషు,

వాజః—(పు) ౧ నిస్వన=ధ్వని, ౨ పక్షయోః=రెక్క, వేగే = వేగము, ౪ ఘృత=నెయ్యి, (న). ౫ యజ్ఞ=యాగము, ౬ అన్న=అన్నము, ౭ వారిషు=నీరు.

వ్యాజశ్శాఠ్యే౽పదేశే౽థ

వ్యాజః—(పు) ౧ శాఠ్యే=దౌర్జన్యము, ౨ అపదేశే=నెపము.

బీజమంకురకారణే. ౧౬. హేతుతత్త్వావధానశుక్రే

బీజం—(న) ౧ అంకురకారణే = విత్తనము, ౨ హేతు = కారణము, ౩ తత్త్వావధాన = తత్వ నిరూపణము, ౪ శుక్రే=రేతస్సు.

సర్జూర్వణిజి విద్యుతి, స్త్రియాం	సర్జూః—(పు) ౧ వణిజి= వర్తకుఁడు, ౨ విద్యుతి=మెఱుపుతీఁగె. (స్త్రీ)
స్వంజో విధౌ రుద్రే	స్వంజః—(పు) ౧ విధౌ=బ్రహ్మ, ౨ రుద్రే =శివుఁడు.
స్వజః ప్రస్వేదపుత్రయోః. ౧౭. క్లీబం రక్తేఽథ	స్వజః—(పు) ౧ ప్రస్వేద=చెమట, ౨ పుత్రయోః = కొమరుఁడు, 3 రక్తే=నెత్తురు. (న)
సంజః స్యాత్ సన్నద్ధే సంభృతే త్రిషు,	సంజః—(త్రి) ౧ సన్నద్ధే=సన్నద్ధుఁడు, ౨ సంభృతే=నిండినది. (త్రి)

జ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల జకారాంత శబ్దములు.

అండజో మృగనాభౌ స్యాత్సరటేఽహౌ ఖగే ఝషే.	అండజః—(పు) ౧ మృగనాభౌ=కస్తూరి, ౨ సరటే=తొండ, 3 ఖగే = పక్షి, ౪ ఝషే=చేప, ౫ అహౌ=పాము.
అంగజం రుధిరేఽనంగకేశపుత్రగదేషు నా,	అంగజం—(న) ౧ రుధిరే = రక్తము, ౨ అనంగ=మన్మథుఁడు, (పు) 3 కేశ=వెండ్రుకలు, ౪ పుత్ర=కుమారుఁడు, ౫ గదేషు=వ్యాధి.
అంబుజో నిచులే పుంసి కమలే తు నపుంసకమ్. ౧౮.	అంబుజః—(పు) ౧ నిచులే = నీటిప్రబ్బలిచెట్టు, ౨ కమలే=తామరపువ్వు. (న)
అసృక్స్యాద్యోగభేదే నా రక్తేఽపి స్యాన్నపుంసకమ్,	అసృక్—(పు) ౧ యోగభేదే = యోగవిశేషము, ౨ రక్తే=నెత్తురు (న)
కంభోజో హస్తిభేదేఽపి శంఖదేశవిశేషయోః ౨౦	కంభోజః—(పు) ౧ హస్తిభేదే=గజవిశేషము, ౨ శంఖ=శంఖము, 3 దేశవిశేషయోః= దేశవిశేషము.
కరజం స్యాద్వ్యాఘ్రనఖేకరంజనఖయోః పుమాన్,	కరజం—(న) ౧ వ్యాఘ్రనఖే=వ్యాఘ్రనఖమను గంధవిశేషము, (పు) ౨ కరంజ=కానుగుచెట్టు 3 నఖయోః = గోరు.

కారుజశ్శిల్పినాం చిత్రే వామలూరౌ గజార్భకే. ౨౧	కారుజః—(పు) ౧ శిల్పినాంచిత్రే=శిల్పులచిత్తరువు, ౨ వామలూరౌ=పుట్ట, 3 గజార్భకే=ఏనుఁగుపిల్ల.
కాంభోజోఽశ్వాంతరే సోమవల్కే పున్నాగపాదపే,	కాంభోజః—(పు) ౧ అశ్వాంతరే=అశ్వవిశేషము, ౨ సోమవల్కే=వెలిచండ్రచెట్టు, (తేకుచెట్టు) 3 పున్నాగపాదపే=పున్నాగవృక్షము.
కాంభోజీ మాషపర్ణ్యాం చ వలక్షఖదిరేఽస్త్రియామ్.	కాంభోజీ—(స్త్రీ) ౧ మాషపర్ణ్యాం = కారుమినుము, ౨ వలక్ష=ధవళవర్ణము 3 ఖదిరే=చండ్ర.
కుటజో వృక్షభేదే స్యాదగస్త్యద్రోణయోరపి,	కుటజః—(పు) ౧ వృక్షభేదే = కొడిసెమ్రాను, ౨ అగస్త్య=అవిసెచెట్టు, 3 ద్రోణయోః=తుమ్మిచెట్టు.
గిరిజం త్వభ్రకేఽపి స్యాచ్ఛిలాజతుని శైలజే. ౨౩. లోహేఽపి గిరిజా గౌరీమాతులుంగ్యోశ్చ యోషితి,	గిరిజం—(న) ౧ అభ్రకే = కాకిబంగారము, ౨ శిలాజతుని = శిలాజిత్తు, 3 శైలజే=సుగంధద్రవ్యము, ౪ లోహే = లోహము, గిరిజా—(స్త్రీ) ౫ గౌరీ=పార్వతి, ౬ మాతులుంగ్యోశ్చ = మాదీఫలముచెట్టు.
జలజం కమలే శంఖే	జలజం—(న) ౧ కమలే=తామరపూవు, ౨ శంఖే=శంఖము.
నీరజం కుష్ఠపద్మయోః. ౨౪	నీరజం—(న) ౧ కుష్ఠ = కుష్ఠవ్యాధివిశేషము, ౨ పద్మయోః=తామరపూవు.
పరంజస్తైలయంత్రే స్యాచ్ఛురికాఫలఫేనయోః,	పరంజః—(పు) ౧ తైలయంత్రే=గానుగ, ౨ ఛురికా = చురియకత్తి, 3 ఫల = ఐదుసరములదండ, ౪ ఫేనయోః = నురుఁగు.
బలజం గోపురక్షేత్రే సస్యసంగరయోరపి. ౨౫	బలజం(న)—౧ గోపుర = గోపురము, ౨ క్షేత్రే=పుణ్యక్షేత్రము, 3 సస్య=సస్యవిశేషము, ౪ సంగరే=యుద్ధము.

బలజా వరయోషాయాం యూథ్యా	బలజా—(స్త్రీ) ౧ వరయోషాయాం = ఉత్తమస్త్రీ, ౨ యూథ్యాం = అడవి మొల్ల.
మథ వణిక్స్త్రియాం, వణిజ్యాయాం పుమాన్వాణిజ్యకే చ కరణాంతరే. ౨౭	వణిక్—(స్త్రీ) ౧ వణిజ్యాయాం = క్రయవిక్రయవ్యాపారము, (పు) ౨ వాణిజ్యకే = వైశ్యవృత్తివిశేషము, 3 కరణాంతరే=కరణాంతరము.
బాహుజః క్షత్రియే కీరే స్వయంజాతతిలేఽపి చ,	బాహుజః—(పు) ౧ క్షత్రియే = క్షత్రియుఁడు, ౨ కీరే = చిలుక, 3 స్వయంజాతతిలే = వానికై' యవి మొలచిన నువ్వులు.
భూమిజో నరకేఽంగారే	భూమిజః—(పు) ౧ నరకే = నరకాసురుఁడు, ౨ అంగారే=అంగారకుఁడు.
సీతాదేవ్యాం తు భూమిజా.	భూమిజా—(స్త్రీ) ౧ సీతాదేవ్యాం=సీతాదేవి.
వనజా ముద్గపర్ణ్యాం నా ముస్తకే క్లీబమంబుజే,	వనజా—(స్త్రీ) ౧ ముద్గపర్ణ్యాం = పిల్లిపెసరచెట్టు, ౨ ముస్తకే = తుంగముస్తె, (పు) 3 అంబుజే = తామరపూవు (న).
సహజస్తు నిసర్గే నా సహోత్థే పునరన్యవత్. ౨౮	సహజః—(పు) ౧ నిసర్గే=ప్రకృతిసిద్ధమైనది, ౨ సహోత్థే=సమానముగాఁ బుట్టినది. (త్రి)
హిమజా తు శచీగౌర్యోః పుంసి మైనాకపర్వతే,	హిమజా—(స్త్రీ) ౧ శచీ = శచీదేవి, ౨ గౌర్యోః=పార్వతి, 3 మైనాకపర్వతే = మైనాకము. (పు)

జ చతుష్కం.

నాల్గక్షరములుగల జకారాంత శబ్దములు.

అహిభుక్బర్హిణే తార్క్ష్యే పుంసి	అహిభుక్—(పు) ౧ బర్హిణే=నెమలి, ౨ తార్క్ష్యే=గరుత్మంతుఁడు.

కాశ్మీరజం పునః. ౨౯. కుష్ఠకుంకుమయోః క్లీబేఽతి విషాయాం తు యోషితి,	కాశ్మీరజం—(న) ౧ కుష్ఠః=కుష్ఠువ్యాధి, కుంకుమయోః = కుంకుమపువ్వు, ౩ అతివిషాయాం=వస. (స్త్రీ)
క్షీరాబ్ధిజం తు సాముద్రలవణే మౌక్తికేఽపి చ. ౩౦. పుమాంస్తుషారకిరణే కమలాయాం తు యోషితి,	క్షీరాబ్ధిజం—(న) ౧ సాముద్రలవణే = సముద్రలవణము, ౨ మౌక్తికే = ముత్యము, ౩ తుషారకిరణే = చంద్రుఁడు, (పు) ౪ కమలాయాం=లక్ష్మి. (స్త్రీ)
గ్రహరాజో రవౌ చంద్రే	గ్రహరాజః—(పు) ౧ రవౌ=సూర్యుఁడు, ౨ చంద్రే=చంద్రుఁడు.
జఘన్యజః కనీయసి. ౩౧. వృషలే	జఘన్యజః—(పు) ౧ కనీయసి = చిన్నవాఁడు, ౨ వృషలే=శూద్రుఁడు.
ద్విజరాజస్తు చంద్రేఽనంతే గరుత్మతి,	ద్విజరాజః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుఁడు, ౨ అనంతే = శేషుఁడు, ౩ గరుత్మతి=గరుత్మంతుఁడు.
ధర్మరాజో యమే బుద్ధే యుధిష్ఠిరనృపే పుమాన్. ౩౨	ధర్మరాజః—(పు) ౧ యమే=యముఁడు, ౨ బుద్ధే=బుద్ధదేవుఁడు, ౩ యుధిష్ఠిరనృపే=ధర్మరాజు(పాండవాగ్రజుఁడు.)
భరద్వాజో గురోః పుత్రే వ్యాఘ్రాటాఖ్యవిహంగమే,	భరద్వాజః—(పు) ౧ గురోఃపుత్రే=ద్రోణాచార్యపుత్రుఁడు, ౨ వ్యాఘ్రాటాఖ్య విహంగమే=భరద్వాజపక్షి.
భారద్వాజా వనకార్పాస్యాం, నా ద్రోణఋషిభేదయోః.	భారద్వాజా—(స్త్రీ) ౧ వనకార్పాస్యాం=అడవిప్రత్తి, (పు) ౨ ద్రోణ=ద్రోణాచార్యుఁడు, ౩ ఋషిభేదయోః=భరద్వాజఋషి.
అథ భృంగరాజ ఉక్తః పక్షివిశేషే చ మార్కవే భ్రమరే,	భృంగరాజః—(పు) ౧ పక్షివిశేషే=ధూమ్రాటపక్షి, ౨ మార్కవే = గుంటకలగర, ౩ భ్రమరే=తుమ్మెద.
యక్షరాట్పుంసి ధనదే మల్లానాం రంగచత్వరే. ౩౪	యక్షరాట్—(పు) ౧ ధనదే=కుబేరుఁడు, ౨ మల్లానాంరంగచత్వరే=మల్లులరంగభూమి.

రాజరాజః కుబేరేఽపి సార్వభౌమే సుధాకరే,

రాజరాజః—(పు) ౧ కుబేరే=కుబేరుఁడు, ౨ సార్వభౌమే=చక్రవర్తి, 3 సుధాకరే=చంద్రుఁడు.

జ పంచకం.

అయిదక్షరములుగల జకారాంత శబ్దములు.

ఋషభధ్వజ ఏషోఽపి శంకరే చార్హ్యాదంతరే. 3౪

ఋషభధ్వజః—(పు) ౧ శంకరే=శివుఁడు, ౨ అర్హ్యాదంతరే = పూజ్యవిశేషుఁడు, 3 ముని=ఋషభధ్వజముని.

మునిభేషజమాగస్త్యహారీతక్యాం చ లంఘనే,

మునిభేషజం—(న) ౧ ఆగస్త్య = అవిసెమ్రాను, ౨ హారీతక్యాం=కరక్కాయ, 3 లంఘు=లంకణముండుట.

ఇతి జాంతవర్గః.

ఇది జాంతవర్గము.

ఝైకం.

ఏకాక్షర ఝశబ్దములు.

ఝో ఝంటీశే సురగురౌ దైత్యరాజే ధ్వనావపి,

ఝః—(పు) ౧ ఝంటీశే=బ్రహ్మ, ౨ సురగురౌ= బృహస్పతి, 3 దైత్యరాజే=రాక్షసరాజు, ౪ ధ్వనౌ=ధ్వని

ఝ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల ఝకారాంత శబ్దములు.

ఝంఝా వాతే తారవాయౌ నష్టేఽపి కీర్త్యతే బుధైః, ఝంఝా ధ్వనివిశేషే చ స్యాదంబుకణవర్షణే. ౧

ఝంఝా—(స్త్రీ) ౧ వాతే=గాలి, ౨ తారవాయౌ=పెద్దగాలి, 3 నష్టే=నష్టమైనది, ౪ ఝంఝాధ్వనివిశేషే = గొప్ప ధ్వనివిశేషము, ౫ అంబుకణవర్షణే = వానలో నీటికణములు పడుట.

ఇతి ఝాంతవర్గః.

ఇది ఝాంతవర్గము.

ఞైకం.

ఏకాక్షర ఞశబ్దములు.

ఞః పుమాన్ స్యాద్బలీవర్దే శుక్రే నామమతావపి,

ఞః—(పు)౧ బలీవర్దే=వృషభము,౨శుక్రే=శుక్రుఁడు,3 నామమతౌ=నామస్మరణ.

జ్ఞో బ్రహ్మబుధవిద్వత్సు	జ్ఞః—(పు) ౧ బ్రహ్మా = బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨ బుధ=తెలిసినవాఁడు, 3 విద్వత్సు=విద్వాంసుఁడు.

ఇ-ద్వికం.

రెండక్షరములుగల ఇకారాంత శబ్దములు.

స్యాదజ్ఞో జడమూర్ఖయోః.	అజ్ఞః—(పు) ౧ జడ = తెలివిలేనివాఁడు, ౨ మూర్ఖయోః = మూర్ఖుఁడు.
ప్రజ్ఞస్తు పండితే వాచ్యలిఙ్గో బుద్ధౌ చ యోషితి,	ప్రజ్ఞః—(త్రి) ౧ పండితే = పండితుఁడు, ౨ బుద్ధౌ=బుద్ధి. (స్త్రీ).
రాజ్ఞీ రాజప్రియాయాం చ భార్యాయాం భాస్కరస్య చ. ౨	రాజ్ఞీ—(స్త్రీ) ౧ రాజప్రియాయాం=రాజభార్య, ౨ భాస్కరస్య భార్యాయాం=సూర్యునిభార్య
సంజ్ఞా నామని గాయత్ర్యాం చేతనారవియోషితోః అర్థస్య సూచనాయాం చ హస్తాద్యైరపి యోషితి 3	సంజ్ఞా— (స్త్రీ) ౧ నామని = పేరు, ౨ గాయత్ర్యాం=గాయత్రి, 3 చేతనా=జ్ఞప్తి, ౪ రవియోషితి = సంజ్ఞాదేవి యను సూర్యునిభార్య, ౫ హస్తాద్యైః అర్థస్య సూచనాయాం = అర్థమును హస్తాదులచే సూచించుట.

ఇ-త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల ఇకారాంత శబ్దములు.

కృతజ్ఞః కుక్కురే పుంసి మర్యాదిన్యభిధేయవత్,	కృతజ్ఞః—(పు) ౧ కుక్కురే=కుక్క, ౨ మర్యాదిని=మర్యాదగలవాఁడు, (విశేష్యనిఘ్నము.)
క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మని ఛేకే.	క్షేత్రజ్ఞః—(పు) ౧ ఆత్మని = ఆత్మ, ౨ ఛేకే=పెంపుడు మృగపక్షులు.
దైవజ్ఞో గణకే పుమాన్. ౪ దైవజ్ఞే క్షణికాయాం స్త్రీ	దైవజ్ఞః—(పు) ౧ గణకే=జ్యోతిష్కుఁడు, ౨ దైవజ్ఞే = త్రికాలజ్ఞుఁడు, 3 క్షణికాయాం=మెఱుపు. (స్త్రీ)

సర్వజ్ఞః శివబుద్ధయోః,

సర్వజ్ఞః—(పు) ౧ శివ=శివుఁడు, ౨ బుద్ధయోః=బుద్ధదేవుఁడు.

ఇతి ఞాంతవర్గః.

ఇది ఞాంతవర్గము.

టైకం.

ఏకాక్షరీ టశబ్దములు

టః పుమాన్వామనే పాదే నిస్వనేఽపి క్వచిన్మతః,

టః—(పు) ౧ వామనే=పొట్టివాఁడు, ౨ పాదే=పదము, 3 నిస్వనే=ధ్వని.

టద్వికం.

రెండక్షరములుగల టకారాంత శబ్దములు.

అట్టం భక్తే చ శుష్కే నా క్షౌమేఽత్యర్థగృహాంతరే.

అట్టం—(న) ౧ భక్తే=అన్నము, ౨ శుష్కే=ఎండినది, (పు) 3 క్షౌమే=దుకూలము, ౪ అత్యర్థే=అతిశయము, ౫ గృహాంతరే=కోటమీఁదిచావడి.

ఇష్టమాశంసితేఽపి స్యాత్పూజితే ప్రేయసి త్రిషు, సప్తతంతౌ పుమాన్ క్లీబే సంస్కారే క్రతుకర్మణి. ౨

ఇష్టం—(న) ౧ ఆశంసితే=కోరఁబడినది, ౨ పూజితే=పూజింపఁబడినది, 3 ప్రేయసి=ఇష్టుఁడు, (త్రి) ౪ సప్తతంతౌ=యజ్ఞము, (పు) ౫ సంస్కారే=సంస్కారము, (న) ౬ క్రతుకర్మణి=యజ్ఞకర్మ.

ఇష్టిర్మతాభిలాషేఽపి సంగ్రహశ్లోకయాగయోః,

ఇష్టిః—(స్త్రీ) ౧ అభిలాషే=కోరిక, ౨ సంగ్రహశ్లోక=సంగ్రహశ్లోకము, 3 యాగయోః=యాగము.

కటః శ్రోణౌ ద్వయోః పుంసి కిలింజేఽతిశయే శరే. 3. సమయే గజగండే చ పిప్పల్యాం తు కటీ మతా,

కటః—(ప్స) ౧ శ్రోణౌ=కటిప్రదేశము, ౨ కిలింజే=చాఁప, 3 అతిశయే=ఆధిక్యము, ౪ శరే=బాణము, ౫ సమయే=సమయము, ౬ గజగండే=ఏనుఁగుకపోలము, ౭ పిప్పల్యాం=పిప్పలి, (కటీ). (స్త్రీ)

కటుః స్త్రీ కటరోహిణ్యాం లతారాజికయోరపి. ౪. న పుంసకమకార్యే స్యాత్పుంలింగే రసమాత్రకే, త్రిషు తద్వత్సుగన్ధ్యోశ్చ మత్సరేఽపి ఖరేఽపి చ. ౫

కటుః—(స్త్రీ) ౧ కటరోహిణ్యాం = కటకరోహిణి, ౨ లతా = తీఁగ, ౩ రాజికయోః=నల్లావాలు, ౪ అకార్యే = చేయతగనిపని, (న) ౫ రసమాత్రకే= రససామాన్యము, (పు) ౬ తద్వత్ = రసముగలది, (త్రి) ౭ సుగంధ్యోః = సుగంధముగలది, ౮ మత్సరే = మత్సరముగలవాఁడు, ౯ ఖరే = తీక్ష్ణమైన వాఁడు.

కష్టం తు గహనే కృచ్ఛ్రే

కష్టం—(న) ౧ గహనే = అరణ్యము, ౨ కృచ్ఛ్రే=కష్టము.

కృష్టం రోదనరావయోః

కృష్టం—(న) ౧ రోదన=ఏడ్పు, ౨ రావయోః=ధ్వని.

కుటః కోటే పుమానస్త్రీ ఘటే స్త్రీపుంసయోర్గృహే.

కుటః—(పు) ౧ కోటే = దుర్గము, ౨ ఘటే=ఘటము, (ప్స) ౩ గృహే = గృహము.

కుటీ స్యాత్కుంభదాస్యాం చ మురాయాం చిత్రగుచ్ఛకే,

కుటీ—(స్త్రీ) ౧ కుంభదాస్యాం=నీళ్లమోయుదాసి, ౨ మురాయాం=మురయను ఓషధి, ౩ చిత్రగుచ్ఛకే = చిత్రమగు పూలగుత్తి.

కూటోఽస్త్రీ నిశ్చలే రాశౌ లోహముద్గరదంభయోః. ౭ మాయాద్రిశృంగయో స్తుచ్ఛే సీరావయవయంత్రయోః, అనృతే చా

కూటః—(ప్స) ౧ నిశ్చలే=నిశ్చలమైనది, ౨ రాశౌ=పోగు, ౩ లోహముద్గర= ఇనుపరోకలి, ౪ దంభయోః = డంబము, ౫ మాయా=మాయ, ౬ అద్రిశృంగయోః = పర్వతశిఖరము, ౭ తుచ్ఛే = పొల్లు, ౮ సీరావయవ = నాగంటికఱ్ఱు, ౯ యంత్రయోః = యంత్రము, ౧౦ అనృతే=అబద్ధము.

థ కృష్టిః స్యాదాకర్షే స్త్రీ బుధే పుమాన్. ౮

కృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఆకర్షే=ఆకర్షణము, ౨ బుధే=విద్వాంసుఁడు. (పు)

కోటిః స్త్రీ ధనుషోఽగ్రేఽశ్రౌ సంఖ్యాభేదప్రకర్షయోః	కోటిః—(స్త్రీ) ౧ ధనుషోఽగ్రే=ధనురగ్రభాగము, ౨ అశ్రౌ=అంచు, 3 సంఖ్యాభేద = కోటియను సంఖ్యావిశేషము, ౪ ప్రకర్షయోః=ఉత్కర్ష.
ఖటోఽన్ధకూపకఫయోః ప్రహారాంతరటంకయోః. ౯	ఖటః—(పు) ౧ అన్ధకూప = చీకటిగలనుయ్యి, ౨ కఫయోః=కఫము, (అనఁగా తెమడ), 3 ప్రహారాంతర = దెబ్బభేదము, ౪ టంకయోః=ఉలి.
ఖాటిస్త్వసద్గ్రహేఽపి స్యాత్కిణే శవరథే స్త్రియాం	ఖాటిః—(స్త్రీ) ౧ అసద్గ్రహే = తుచ్ఛగ్రహము, ౨ కిణే = కాయ, 3 శవరథే=పాడె.
ఖేటః కఫే గ్రామభేదే చర్మణ్యస్త్ర్యర్వతి త్రిషు. ౧౦	ఖేటః—(పు) ౧ కఫే=కఫము, ౨ గ్రామభేదే = గ్రామవిశేషము, 3 చర్మణి = తోలు, (పున) ౪ అర్వతి=గుఱ్ఱము. (త్రి).
అథ గృష్టిస్సకృత్ప్రసూతగవీ బదరయోః స్త్రియాం,	గృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ సకృత్ప్రసూతగవీ = తొలియీతయావు, ౨ బదరయోః= రేఁగుచెట్టు
ఘటః సమాధిభేదేభశిరః కూటకుటేషు చ. ౧౧	ఘటః—(పు) ౧ సమాధిభేద=సమాధివిశేషము, ౨ ఇభశిరః=ఏనుగశిరస్సు, 3 కూట=పర్వతశిఖరము, ౪ కుటేషు =గృహము.
ఘటా ఘటనగోష్ఠీభఘటనాసు చ యోషితి,	ఘటా—(స్త్రీ) ౧ ఘటన=సంఘటనము, ౨ గోష్ఠీ=సభా, 3 ఇభఘటనా=గజసముదాయము.
ఘృష్టిః స్త్రీ ఘర్షణస్పర్ధావిష్ణుక్రాంతాసు నా కిరౌ. ౧౨	ఘృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఘర్షణ = నూరుట, ౨ స్పర్ధా=వివాదము, 3 విష్ణుక్రాంతాసు=విష్ణుక్రాంతచెట్టు, ౪ కిరౌ=పంది. (పు)
ఘోంటా తు బదరీపూగవృక్షయోరపి యోషితి.	ఘోంటా—(స్త్రీ) ౧ బదరీ = రేఁగు, ౨ పూగవృక్షయోః=పోఁకచెట్టు.

చటుశ్చాటౌ పిచండే చ వ్రతి
నామాసనే పుమాన్. ౧౩

చటుః—(పు) ౧ చాటౌ = ప్రియవాక్యము, ౨ పిచండే=ఉదరము, 3 వ్రతినామాసనే=వ్రతధారులయాసనము.

జటా లగ్నకచే మూలేమాం
స్యాం ప్లక్షే పునర్జటీ,

జటా—(స్త్రీ) ౧ లగ్నకచే = జడకట్టిన వెండ్రుకలు, ౨ మూలే = వేరు, 3 మాంస్యాం=జటామాంసి, ౪ ప్లక్షే=జువ్వికి పేరగునప్పుడు, (జటీ) అని రూపము.

జుష్టం తు క్లీబముచ్ఛిష్టే సేవి
తే వాచ్యలింగకం. ౧౪

జుష్టం—(న) ౧ ఉచ్ఛిష్టే = ఉచ్ఛిష్టము, ౨ సేవితే = సేవించబడినది (విశేష్యనిఘ్నము).

ఝాటో నికుంజే కాంతారే
వ్రణాదీనాం చ మార్జనే,

ఝాటః—(పు) ౧ నికుంజే=పొదరిల్లు, ౨ కాంతారే=అడవి, 3 వ్రణాదీనాంచ మార్జనే=పుండ్లుశుద్ధిజేయుట.

తటం నపుంసకం క్షేత్రే ప్రతీ
రేతు తటీ త్రిషు. ౧౫

తటం—(న) ౧ క్షేత్రే=వరిమాగాణి, ౨ ప్రతీరే=ఒడ్డు. (తటీ) (త్రి).

త్వష్టా పుమాన్దేవశిల్పితక్ష్ణో
రాదిత్యభిద్యపి

త్వష్టా—(ఋ. పు) ౧ దేవశిల్పి= దేవతల శిల్పి, ౨ తక్ష్ణోః = చెక్కడుపనివాడు, 3 ఆదిత్యభిద్యపి = సూర్యవిశేషము.

త్రుటిస్త్రీ సంశయే స్వల్పే సూ
క్ష్మైలా కాలమానయోః ౧౬

త్రుటిః—(స్త్రీ) ౧ సంశయే=సందేహము, ౨ స్వల్పే=స్వల్పము, 3 సూక్ష్మైలా = సన్నయేలకుతీఁగ, ౪ కాలమానయోః కాలపరిమాణము. (త్రుటి).

త్రోటిః స్త్రీ కట్ఫలే చం
చ్వాం ఖగే మీనాంతరేఽ
పిచ

త్రోటిః—(స్త్రీ) ౧ కట్ఫలే=గుమ్ముడుటేకు చెట్టు, ౨ చంచ్వాం = పక్షిముక్కు, 3 ఖగే = పక్షి, ౪ మీనాంతరే = మత్స్యవిశేషము.

దిష్టం దైవే పుమాన్కాలే

దిష్టం—(న) ౧ దైవే = భాగ్యము, ౨ కాలే=కాలము (పు)

దిష్టిర్ముత్పరిమాణయోః. ౧౭	దిష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ముత్ = సంతోషము, ౨ పరిమాణయోః=కొలత.
త్రియాం దృష్టిః స్త్రియాం బుద్ధాలోచనేదర్శనేఽపిచ,	దృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ బుద్ధౌ=బుద్ధి, ౨ లోచనే =నేత్రము, 3 దర్శనే=చూపు.
ఘటోదివ్యతులాయాంస్యాత్	ఘటః— (పు) ౧ దివ్యతులాయాం = తక్కెడభేదము.
ఘటీ చీరే చ వాససః ౧౮	ఘటీ—(స్త్రీ) ౧ వాససఃచీరె = బుట్టపేలిక, అనఁగా కౌపీనము.
నటీ నల్యాషధే స్త్రీ స్యాత్ శైలూషాశోకయోః పుమాన్	నటీ— (స్త్రీ) ౧ నల్యాషధే = గువ్వగుత్తిగడ్డి, (పు) ౨ శైలూష=వేషధారి 3 అశోకయోః=అశోకవృక్షము.
పటశ్చిత్రపటే వస్త్రేఽస్త్రీ ప్రియాలుద్రుమేపుమాన్.	పటః—(పు) ౧ చిత్రపటే=చిత్తరవులబట్ట, ౨ వస్త్రే=వస్త్రము, (న్పు) 3 ప్రియాలుద్రుమే=మోరటిచెట్టు. (పు).
పటుర్దక్షే చ నీరోగే చతురేఽప్యభిధేయవత్, పటోలే తు పుమాన్క్లీబే చత్రాలవణయోరపి. ౨౦	పటుః— (ఉ) ౧ దక్షే = సమర్థుఁడు, ౨ నీరోగే = రోగములేనివాఁడు, 3 చతురే=చతురుఁడు (విశేష్యనిఘ్నము) ౪ పటోలే=పొట్ల, (పు) ౫ ఛత్రా = నేలతాటిచెట్టు, ౬ లవణయోః=సైంధవలవణము.
పట్టః పేషణపాషాణే వ్రణాదీనాం చ బంధనే, చతుష్పథే చ రాజాదిశాసనాంతరపీఠయోః. ౨౧	పట్టః—(పు) ౧ పేషణపాషాణే = సన్నెకల్లు, ౨ వ్రణాదీనాంచ బంధనే= వ్రణములకుకట్టినకట్టు, 3 చతుష్పథే నాలుగువీథులుకలిసినదారి,౪ రాజాదిశాసనాంతర=రాజులు మొదలగువారలిచ్చిన దానపట్టామొదలగునవి, ౫ పీఠయోః=పీట.
పటిః స్త్రీ పటభేదే స్యాద్వాగులా కుంభికాద్రుమే,	పటిః—(స్త్రీ) ౧ పటభేదే = వస్త్రవిశేషము, ౨ వాగులా=రాజులకు తాంబూలము

	లందించువాఁడు, 3 కుంభికాద్రుమే=గుమ్ముడుటేకుచెట్టు.
పుష్టిః స్త్రీ పోషణే వృద్ధౌ	పుష్టిః—(స్త్రీ) ౧ పోషణే=పోషణము, ౨ వృద్ధౌ=అభివృద్ధి.
ఫటా తు ఫణదంతయోః,	ఫటా—(స్త్రీ) ౧ ఫణ=పడగ, ౨దంతయోః=పండ్లు.
వటీ త్రిషు గుణే పుంసి స్యాన్న్యగ్రోధ కపర్దయోః	వటీ—(త్రి) ౧ గుణే = శుక్లాదిగుణము, ౨ న్యగ్రోధ=మఱ్ఱిచెట్టు, (పు) 3 కపర్దయోః=ఈశ్వరజటాజూటము.
భటః స్యాత్పుంసి వీరే చ విశేషే పామరస్య చ. ౨3	భటః—(పు) ౧ వీరే=వీరుఁడు, ౨ పామరస్యవిశేషే=నీచవిశేషము.
భృష్టిః స్యాద్భర్జనే శూన్యవాటికాయాం చ యోషితి,	భృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ భర్జనే=వేచుట, ౨ శూన్యవాటికా=శూన్యమగుతోట.
మ్లిష్టం త్రిష్వవ్యక్తవాచిమ్లానే	మ్లిష్టం—త్రి ౧ అవ్యక్తవాచి=అవిస్పష్టవాక్కు, ౨ మ్లానే=వాడుట.
ముష్టిర్ద్వయోః ఫలే. ౨౪. బద్ధపాణౌ త్సరౌ	ముష్టిః—(పు) ౧ ఫలే=ముష్టిపండు, ౨ బద్ధపాణౌ=పిడికిలి, 3 త్సరౌ = ఖడ్గాదులపిడి,
యష్టిః పుంసి స్యాద్భుజదండకే, ద్వయోర్హారలతాభార్ఙ్గ్యోర్మధుకాశస్త్రభేదయోః.	యష్టిః—(పు) ౧ భుజదండకే=భుజదండము, ౨ హారలతా = హారములపేరు. (ముత్యాలసరము) 3 భార్ఙ్గ్యోః = భారంకి,౪ మధుకా=యష్టిమధుకమను ఓషధి, ౫ శస్త్రభేదయోః = ఆయుధవిశేషము.
రిష్టం క్షేమాశుభాభావే పుంసి ఖడ్గే చ ఫేనిలే,	రిష్టం—(న) ౧ క్షేమ = కుశలము, ౨ అశుభ=అశుభము, 3 అభావే=అభావము, ౪ ఖడ్గే=ఖడ్గము, (పు) ౫ ఫేనిలే=కుంకుడుచెట్టు
రిష్టిః ఖడ్గే నా శుభే స్త్రీ	రిష్టిః—(పు) ౧ ఖడ్గే=ఖడ్గము, ౨ శుభే=శుభము. (సమృద్ధి) (స్త్రీ).

లాటో దేశాంతరే శుకే.	లాటః—(పు) ౧ దేశాంతరే = దేశవిశేషము, ౨ శుకే=చిలుక.
వాటో మార్గే వృతిస్థానే స్యాత్కుటీవాస్తునోః స్త్రియాం,	వాటః—(పు) ౧ మార్గే = మార్గము, ౨వృతిస్థానే=కంచెకోట, (స్త్రీ) ౩ కుటీ=గుడిసె, ౪ వాస్తునోః = వాస్తువిశేషము.
విటోఽద్రౌ లవణే షిద్గే మూషికే ఖదిరేఽపి చ. ౨౮	విటః—(పు) ౧ అద్రౌ = పర్వతము, ౨ లవణే=లవణము, ౩ షిద్గే = విటుఁడు, ౪ మూషికే = ఎలుక, ౫ ఖదిరే = చండ్ర.
విష్టిస్త్రిషు కర్మకరే స్త్ర్యాజ్ఞావేతనకర్మసు,	విష్టిః—(త్రి) ౧ కర్మకరే = కూలివాఁడు, (స్త్రీ) ౨ ఆజ్ఞా = నరకబాధ, ౩ వేతనకర్మసు=కూలిపని, లేదా (౩ వేతన=జీతము, ౪ కర్మసు=పని.
వ్యుష్టిః ఫలే సమృద్ధౌ స్త్రీ	వ్యుష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఫలే=ఫలము, ౨ సమృద్ధౌ=సమృద్ధి.
వ్యుష్టం కల్పే త్రిషూషితే.	వ్యుష్టం—(న) ౧ కల్పే = కల్పము, ౨ ఉషితే=ఉంచబడినది. (త్రి)
సటా జటాకేసరయోః	సటా—(స్త్రీ) ౧ జటా=జడ, ౨ కేసరయోః =కింజల్కము.
స్ఫుటో వ్యక్తప్రఫుల్లయోః, వ్యాప్తే త్రిషు	స్ఫుటః—(పు) ౧ వ్యక్త = స్పష్టమైనది, ౨ ప్రఫుల్లయోః = వికసించినది, ౩ వ్యాప్తే=వ్యాపించినది. (త్రి)
స్ఫుటిర్యోషిత్పాదస్ఫోటామయేఽపి చ. ౨౯. నిర్భిన్నకర్కటీసస్యేఽపి స్యాత్	స్ఫుటిః—(స్త్రీ) ౧ పాదస్ఫోటామయే = కాళ్లుపగిలెడికుష్ఠు, ౨ నిర్భిన్నకర్కటీసస్యే=పండిబద్దలైనదోసపండు.
సృష్టం తు నిర్మితే, యుక్తనిశ్చితయోః ప్రాజ్యే త్రిషు	సృష్టం—(త్రి) ౧ నిర్మితే=నిర్మింపబడినది, ౨ యుక్త=యుక్తమైనది, ౩ నిశ్చితయోః=నిశ్చయింపబడినది, ౪ ప్రాజ్యే=బహుళమైనది.

సృష్టిస్తు నిర్మితౌ. 30. స్వభావే చాపి కథితా	సృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ నిర్మితౌ=నిర్మించుట, ౨ స్వభావే=స్వభావము.
హృష్టో రోమాంచితేఽపి చ, జాతహర్షే ప్రహసితే విస్మితేఽప్యభిధేయవత్. 3౧	హృష్టః—(త్రి) ౧ రోమాంచితే = రోమాంచముగలవాఁడు, ౨ జాతహర్షే = సంతోషముగలవాఁడు, 3 ప్రహసితే=నవ్వినవాఁడు, ౪ విస్మితే = ఆశ్చర్యము నొందినవాఁడు.

ట త్రికం

మూఁడక్షరములుగల టకారాంత శబ్దములు.

అవటః స్యాత్ఖిలే గర్తే కూపే కుట్టకజీవిని	అవటః—(పు) ౧ ఖిలే=చెడినది, ౨ గర్తే = గొయ్యి, 3 కూపే = కూపము, ౪ కుట్టకజీవిని = కపటముగా జీవించువాఁడు.
అరిష్టో లశునే నింబే ఫేనిలే కాకకంకయోః. 3౨	అరిష్టః—(పు) ౧ లశునె = వెల్లుల్లి, ౨ నింబే=వేపచెట్టు, 3 ఫేనిలే=కుంకుడుచెట్టు, ౪ కాక=కాకి, ౫ కంకయోః=గద్ద.
అరిష్టమశుభే తక్రే సూతికాగార ఆసవే, శుభే మరణచిహ్నే	అరిష్టం—(న) ౧ అశుభే=అశుభము, ౨ తక్రే=మజ్జిగ, 3 సూతికాగారే=పురిటిల్లు, ౪ ఆసవే=మద్యము, ౫ శుభే=శుభము, ౬ మరణచిహ్నే = మరణచిహ్నము.
చాదిష్టమాదేశితే త్రిషు. 33 ఆజ్ఞప్త్యోచ్ఛిష్టయోః క్లీబ	ఆదిష్టం—(త్రి) ౧ ఆదేశితే = ఆజ్ఞాపింపబడినది, ౨ ఆజ్ఞప్త్యై = ఆజ్ఞ, (న) 3 ఉచ్ఛిష్టయోః = ఉచ్ఛిష్టము. (అనగా ఎంగిలి) (న).
ముత్కటస్తీవ్రమత్తయోః,	ఉత్కటః—(పు) ౧ తీవ్ర=హెచ్చైనది, ౨ మత్తయోః=కల్లు మొదలగువాని చేత మదించినవాఁడు.

ఉద్ఘటః కచ్ఛపే శూర్పే	ఉద్ఘటః—(పు) ౧ కచ్ఛపే = మత్స్యము, ౨ శూర్పే= చేట.
కర్కటో విహగాంతరే. 3౪. రాశిభేదే కులీరే చ వాలుక్యాం శాల్మలీఫలే,	కర్కటః—(పు) ౧ విహగాంతరే=రాబులుగుయనుపక్షి, ౨ రాశిభేదే=కర్కటకమనురాశి, 3 కులీరే = ఎండ్రకాయ, ౪ వాలుక్యాం = నక్కదోసకాయ, ౫ శాల్మలీఫలే=బూరుగపండు.
కర్దటః కరహాటే స్యాత్ పంకపంకారయోరపి. 3౫	కర్దటః—(పు) ౧ కరహాటే = పద్మదుంప, ౨ పంక = బురద, 3 పంకారయోః= నాచు
కరటో గజగండే స్యాత్కుసుంభే నింద్యజీవనే, ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధే దుర్దురూటే ఽపి వాయసే. 3౬	కరటః—(పు) ౧ గజగండే=ఏనుగుగండస్థలము, ౨ కుసుమ్భే=కుసుంభవృక్షము, 3 నింద్యజీవనే = నిందితజీవనము, ౪ ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధే = పదునొకండవరోజు చేయు శ్రాద్ధకర్మ, ౫ దుర్దురూటే = నాస్తికుఁడు, ౬ వాయసే = కాకి.
కరటో వాద్యభేదేఽ	కరటః—(పు) ౧ వాద్యభేదే=వాయిద్యభేదము.
కార్పటో జంతుకార్షిణోః,	కార్పటః—(పు) ౧ జంతు = జంతువిశేషము, ౨ కార్షిణోః=లాగువాఁడు.
కీకటః కృపణే నిస్వే త్రిషు పుంభూమ్ని నీవృతి. 3౭	కీకటః—(త్రి) ౧ కృపణే = నీచుఁడు, ౨ నిస్వే=దరిద్రుఁడు, 3 నీవృతి = దేశవిశేషము. (పు)
కురుంటో దారుపుత్ర్యాం నా ఝింటీమ్లానప్రభేదయోః,	కురుంటః—(పు) ౧ దారుపుత్ర్యాం = కొయ్యబొమ్మ, ౨ ఝింటీ = పెద్దగోరింట, 3 మ్లానప్రభేదయోః=మలినవిశేషము.
కుక్కుట్యనృతచర్యాయాం పుంసి స్యాచ్ఛరణాయుధే.	కుక్కుటీ—(స్త్రీ) ౧ అనృతచర్యాయాం= అర్థార్జనకు వేసిన డాంభికాచారము

౩౮. నిషాదశూద్రయోః పుత్రే తృణోల్కాయాం చ కుక్కుభే	(సద్వర్తనము), ౨ చరణాయుధే = కోడి, (పు) 3 నిషాద = పల్లెవానికొడుకు, ౪ శూద్రయోః పుత్రే=శూద్రునికొడుకు, 3 తృణోల్కాయాం = గడ్డినిప్పు, ౬ కుక్కుభే = గంపపులుగుపిట్ట.
కునటీ మనశ్శిలాయాం నైపాల్యామపి యోషితి. ౩౯	కునటీ—(స్త్రీ) ౧ నైపాల్యాంమనశ్శిలాయాం=నేపాలమందున్న మనిశిల.
కృపీటముదరే తోయే	కృపీటం—(న) ౧ ఉదరే = గర్భము, ౨ తోయే=ఉదకము.
కేశటో హర్యజోత్కటే	కేశటః—(పు) ౧ హరి=శ్రీహరి, ౨ అజా =మేఁక, 3 ఉత్కటే=అతిశయము.
చర్పటః స్ఫారవిపులే చపేటే పర్పటేఽపి చ. ౪౦	చర్పటః—(పు) ౧ స్ఫారవిపులే=ఎక్కువ విస్తారము, ౨ చపేటె=చెంపదెబ్బ, 3 పర్పటే=అప్పడము.
చక్రాటో విషవైద్యేఽపి ధూర్తదీనారయోరపి,	చక్రాటః—(పు) ౧ విషవైద్యే = విషవైద్యుఁడు, ౨ ధూర్త = ధూర్తుఁడు, 3 దీనారయోః=స్వర్ణముద్రిక.
చిపిటః ఖాద్యభేదేనా త్రిషు పిట్టితవిస్తృతే. ౪౧	చిపిటః—(పు) ౧ ఖాద్యభేదే = అటుకులనుభక్ష్యవిశేషము, ౨ పిట్టితవిస్తృతే =ముడిచిచాచుట.
చిరంటీ తు సువాసిన్యాంస్యాద్ద్వితీయవయఃస్త్రియాం	చిరంటీ—(స్త్రీ) ౧ సువాసిన్యాం = ముత్తైదువ, ౨ ద్వితీయవయః స్త్రియాం= యౌవనవయస్సుగల యాఁడువి.
జికుటం వార్తాకపుష్పేస్యాత్	జికుటం—(న) ౧ వార్తాకపుష్పే = వంగచెట్టుపువ్వు.
జకుటో మలయే శుని. ౪౨	జకుటః—(పు) ౧ మలయే=మలయపర్వతము, ౨ శుని=కుక్క.
త్ర్యంకటం శిక్యభేదేఽపి ధౌతాంజన్యాం చ నద్వయోః,	త్ర్యంకటం—(న) ౧ శిక్యభేదే=ఉట్టిభేదము, ౨ ధౌతాంజన్యాం=వృక్షవిశేషము

త్రికూటం సింధులవణే	త్రికూటం—(న) ౧ సింధులవణే=సముద్ర లవణము.
త్రికూటః పర్వతాంతరే. ౪౩	త్రికూటః—(పు) ౧ పర్వతాంతరే=త్రికూటమను పర్వతవిశేషము.
త్రిపుటా మల్లికాయాం చ సూక్ష్మైలా త్రివృతోః త్రియాం,	త్రిపుటా—(స్త్రీ) ౧ మల్లికాయాం=మల్లెతీగ, ౨ సూక్ష్మైలా=సన్నయేలకిచెట్టు, ౩ త్రివృతోః=తెల్లతెగడ.
సతీనకే చ తీరే చ త్రిపుటః సముదాహృతః. ౪౪	త్రిపుటః—(పు) ౧ సతీనకే=లంకలనువడ్లు, ౨ తీరే=ఒడ్డు.
ద్రోహాటః కథితో గాథాప్రభేదే మృగలుబ్ధకే, బైడాలవ్రతికే	ద్రోహాటః—(పు) ౧ గాథాప్రభేదే = గాథావిశేషము, ౨ మృగలుబ్ధకే = వేటాడువాఁడు, ౩ బైడాలవ్రతికే= కపటతపస్వి.
చాథ ధారాటశ్చాతకాశ్వయోః.	ధారాటః—(పు) ౧ చాతక = చాతకపక్షి, ౨ అశ్వయోః=గుఱ్ఱము.
నిర్ఘటస్తు దయాశూన్యే కథితో నిష్ప్రయోజనే, పరాపవాదరక్తే చ వాచ్యలింగోఽయమిష్యతే, ౪౫	నిర్ఘటః—(త్రి) ౧ దయాశూన్యే=దయలేనివాఁడు, ౨ నిష్ప్రయోజనే=ప్రయోజనములేనివాఁడు, ౩ పరాపవాదరక్తే = పరాపవాదమందు ప్రీతిగలవాఁడు.
నిష్కుటస్తు గృహోద్యానే స్యాత్కేదారకవాటయోః	నిష్కుటః—(పు) ౧ గృహోద్యానే = గృహోద్యానము, ౨ కేదార = వరిమాగాణి, ౩ కవాటయోః=ద్వారము.
పర్కటీ నూతనఫలే పూగాదేః ప్లక్షపాదపే. ౪౬	పర్కటీ— (స్త్రీ) ౧ పూగాదేః నూతనఫలే=పూగము మొదలగు వృక్షముయొక్క నవీనఫలము, ౨ ప్లక్షపాదపే=జువ్విచెట్టు.
పరీష్టిః పరిచర్యాయాం ప్రాకామ్యేఽన్వేషణేఽపి చ,	పరీష్టిః—(స్త్రీ) ౧ పరిచర్యాయాం = పరిచర్య, ౨ ప్రాకామ్యే = శివైశ్వర్యవిశేషము, ౩ అన్వేషణే=వెదకుట.

పర్పటం పిష్టభేదే స్యా త్పర్పటో భేషజాంతరే. ౪౮	పర్పటం—(న) ౧ పిష్టభేదే=పిండిభేదము. పర్పటః—(పు) ౧ భేషజాంతరే=ఔషధ విశేషము.
పాత్రటః కర్పరే పుంసి దేశే స్యాదభిధేయవత్,	పాత్రటః—(పు) ౧ కర్పరే = దొంగ, (తలపుఱ్ఱె) ౨ దేశే = దేశవిశేషము, (విశేష్యనిఘ్నము)
పిచ్చటో నేత్రరోగే స్యాత్క్లీ- బం సీసకరంగయోః. ౪౯	పిచ్చటః—(పు) ౧ నేత్రరోగే = నేత్ర రోగము, ౨ సీసక=సీసము, (న) 3 రంగయోః=తగరము.
వరటా ద్వయోః వరట్యాం స్త్రీ హంస్యాం చ తత్పతౌ పుమాన్,	వరటా—(స్త్రీ) ౧ వరట్యాం = హంస భార్య, ౨ హంస్యాం = ఆఁడుహంస, (స్త్రీ) 3 తత్పతౌ=దానిభర్త అనఁగా మగహంస. (పు)
బర్బటీ పణ్యయోషాయాం వ్రీహిభేదే చ యోషితి.	బర్బటీ—(స్త్రీ) ౧ పణ్యయోషాయాం = వెలకాంత, ౨ వ్రీహిభేదే = వడ్లలో భేదము.
వేకట స్స్యాద్వైకటికే మ త్స్యభేదే చ యూని చ,	వేకటః—(పు) ౧ వైకటికే = రత్నముల సానపట్టువాఁడు, ౨ మత్స్యభేదే = మత్స్యవిశేషము, 3 యూని=యౌవన వంతుఁడు.
భావాటో భావకే సాధు నివేశే కాముకే నటే. ౫౧	భావాటః—(పు) ౧ భావకే=మనోవికారము, (ప్రీతి) ౨ సాధునివేశే=సాధువు గృహము, 3 కాముకే=కాముకుఁడు, ౪ నటే=నర్తకుఁడు.
భాకూటః శైలఝషయో ర్భేదే స్యాత్,	భాకూటః—(పు) ౧ శైల = పర్వతము యొక్క, ౨ ఝషయోః=చేపయొక్క, 3 భేదే=భేదములు.
దథ మర్కటీ కరంజభిచ్ఛూ కశింబ్యోః పుంసి వానర	మర్కటీ—(స్త్రీ) ౧ కరంజభిత్ = తీగకానుగు, ౨ శూకశింబ్యోః=దూలగొండి

లూతయోః. ౫౨

చెట్టు, (పు) 3 వానర=కోతి, లూతయోః=సాలెపురుగు.

సప్తరాత్రాత్పరక్షీరేమూర్వి కాయాం తు మోరటా,

మోరటా—(స్త్రీ) ౧ సప్తరాత్రాత్పరక్షీరే =ఈనినయేడుదినములకు పైబడ్డపాలు (-ఈ యర్థమున నపుంసకము) ౨ మూర్వికాయాం=చాగచెట్టు.

మోచాటః కృష్ణజీరే చ రంభాస్థ్ని మలయోద్భవే,

మోచాటః—(పు) ౧ కృష్ణజీరే=నల్లజీలకఱ్ఱ, ౨ రంభాస్థ్ని=అరటిబొందె, 3 మలయోద్భవే=మంచిగంధము.

మోరటం తు భవేదిక్షుమూలాంకోట ప్రభేదయోః.

మోరటం—(న) ౧ ఇక్షుమూల=చెఱకువేరు, ౨ అంకోటప్రభేదయోః=వృక్షవిశేషము, (చాగచెట్టనియు.)

కర్ణాటో గాయనే చిత్రకరే స్త్రీకృతజీవనే. ౫౪

కర్ణాటః—(పు) ౧ గాయనే = గాయకుఁడు, ౨ చిత్రకరే = చిత్రములు వ్రాయువాఁడు, 3 స్త్రీకృతజీవనే = స్త్రీలసంపాదదచే బ్రదుకువాఁడు.

వికటా వజ్రవారాహ్యాం త్రిషూరు వికరాలయోః,

వికటా—(స్త్రీ) ౧ వజ్రవారాహ్యాం=మాయాదేవి, ౨ఉరు=విస్తీరణము, (త్రి)వికరాలయోః=మిక్కిలి భయంకరమైనది.

శాకటం శకటస్యేద మిత్యర్థే తస్య వోఢరి. ౫౫

శాకటం—(న) ౧ శకటస్య+ఇదమిత్యర్థే = శకటసంబంధమైనది, ౨ తస్యవోఢరి=బండినిమోయునది.

శైలాటో దేవలే సింహే శుక్లకాచకిరాతయోః,

శైలాటః—(పు) ౧ దేవలే=దేవలుఁడు, (తంబళి) ౨ సింహే = సింహము, 3 శుక్లకాచ = తెల్లగాజు, ౪ కిరాతయోః=బోయవాఁడు.

సంసృష్టం త్రిషు సంసర్గే సంశుద్ధే వ(స)మనాదినా. ౫౬

సంసృష్టం—(త్రి) ౧ సంసర్గే=సంబంధము, ౨ వమనాదినాసంశుద్ధే = వమనాదులచేత శుద్ధుఁడు.

టచతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల టకారాంత శబ్దములు

ఉచ్చింగట స్తృణగడేమత్స్యే కోపనపూరుషే,

ఉచ్చింగటః—(పు) ౧ తృణగడేమత్స్యే= మత్స్యవిశేషము, ౨ కోపనపూరుషే= కోపముగలపురుషుఁడు.

కరహాటః శిఫాకందే పద్మస్య మదనద్రుమే. ౫౭

కరహాటః—(పు) ౧ పద్మస్య శిఫాకందే= తామరదుంప, ౨ మదనద్రుమే = ఉమ్మెత్తచెట్టు.

స్యాత్కార్యపుటః కృపణో న్మత్తానర్థకరేషు చ,

కార్యపుటః—(పు) ౧ కృపణ=లోభి, ౨ ఉన్మత్త=పిచ్చివాఁడు, 3 అనర్థకరేషు= కీడుచేయువాఁడు.

కామకూటస్తు వేశ్యాయాః ప్రియవిభ్రమయోః పుమాన్. ౫౮

కామకూటః—(పు) ౧ వేశ్యాయాః ప్రియః = వేశ్యాప్రియుఁడు, ౨ విభ్రమయోః= వేశ్యావిలాసము.

కుటన్నటం తు కైవర్తీముస్తకే పుంసి శోణకే,

కుటన్నటం—(న) ౧ కైవర్తీముస్తకే= తుంగముస్తెలో భేదము, ౨ శోణకే= దుండిగపుచెట్టు.

కుండకీటస్తు చార్వాకవచనాభిజ్ఞపూరుషే. ౫౯. పతితబ్రాహ్మణీపుత్రదాసీకాముకయోరపి,

కుండకీటః—(పు) ౧ చార్వాకవచనాభిజ్ఞపూరుషే = చార్వాకమతవాక్యము లెఱింగినవాఁడు, ౨ పతితబ్రాహ్మణీపుత్ర=పతితురాలైనబ్రాహ్మణకొడుకు, 3 దాసీకాముకయోః=దాసినికామించినవాఁడు

ఖడ్గారీటస్తు ఫలకాఽసిధారావ్రతధారిణోః. ౬౦

ఖడ్గారీటః—(పు) ౧ ఫలక = డాలు, ౨ అసిధారావ్రతధారిణోః =ఘోరనియమముగలవాఁడు.

గాఢముష్టిః కృపాణే నా కృపణే త్వభిధేయవత్,

గాఢముష్టిః—(పు) ౧ కృపాణే=ఖడ్గము, ౨ కృపణే=లోభి. (త్రి)

చక్రవాటః క్రియారోహే పర్యంతే చ శిఖాంతరే. ౬౧

చక్రవాటః—(పు) ౧ క్రియారోహే= కార్యారంభముచేయుట, ౨ పర్యంతే=

	సమీపము, 3 శిఖాంతరే = దీపస్తంభము.
చతుఃషష్టిః కలాసంఖ్యాభేద యోర్బహ్వృచి స్త్రియాం,	చతుషష్టిః— (పు) ౧ కలా = అరువది నాల్గువిద్యలు, ౨ సంఖ్యాభేదయోః = అరువదినాలుగు, 3 బహ్వృచి=ఋగ్వేదశాఖాభేదము. (స్త్రీ)
నారకీటోఽశ్మకీటే స్యాత్స్వ దత్తాశానిహంతరి. ౬౨	నారకీటః—(పు) ౧ అశ్మకీటే = ఱాయి మల్చుడులి, ౨ స్వదత్తాశానిహంతరి = తానొసంగినదానిపై ఆశవిడిచినవాఁడు.
పరపుష్టః పరభృతే వారనార్యాం తు యోషితి,	పరస్పృష్టః—(పు) ౧ పరభృతే=కోకిల, ౨ వారనార్యాం=వేశ్య. (స్త్రీ)
ప్రతికృష్టః మతం గుహ్యే ద్విరావృత్త్యా చ కర్షితే.	ప్రతికృష్టః—(పు) ౧ గుహ్యే = మర్మస్థానము, ౨ ద్విరావృత్త్యాచకర్షితే= రెండుమారులు లాగబడినది.
ప్రతిసృష్టః ప్రేషితే స్యాత్ప్రత్యాఖ్యాతేచ వాచ్యవత్,	ప్రతిసృష్టః—(త్రి) ౧ ప్రేషితే=పంపబడినవాఁడు, ౨ ప్రత్యాఖ్యాతే = తిరస్కరింపబడినవాఁడు.
వర్కరాటః కటాక్షే స్యాత్తరుణాదిత్యరోచిషి. ౬౮ నారీపయోధరోత్సంగకాంతదంతనఖక్షతే,	పర్కరాటః—(పు) ౧ కటాక్షే=క్రేగంటిచూపు, ౨ తరుణాదిత్యరోచిషి = మధ్యాహ్న సూర్యునికాంతి, 3 నారీపయోధరోత్సంగ కాంతదంత నఖక్షతే = స్త్రీల స్తనములచెంత ప్రియునిచేఁ జేయఁబడుదంతక్షత నఖక్షతములు.
శిపివిష్టస్తు ఖలతౌ శివే దుశ్చర్మణి స్మృతః. ౬౪.	శిపివిష్టః—(పు)౧ ఖలతౌ=బట్టతలవాఁడు, ౨ శివే=శివుఁడు, 3 దుశ్చర్మణి=దుష్టమగు చర్మముగలవాఁడు.
అథః శృంగాటకః ప్రాంచలోహే ఽపహే శాపశో	శృంగాటకః—(పు) ౧ ప్రాంచలోహే = ప్రాతలోహము, ౨ అపహే = పాము,

ధనే.

3 పాపశోధనే=పాపమునుశోధించుట.

ట పంచకం.

అయిదక్షరములుగల టకారాంత శబ్దములు.

దశనోచ్ఛిష్టః పుంసి స్యాన్ని శ్వాసాధరచుంబయోః.

దశనోచ్ఛిష్టః—(పు) ౧ నిశ్వాస=నిట్టూర్పు, ౨ అధరచుంబయోః=అధరోష్ఠ చుంబనము.

ఇతి టాంతవర్గః.

ఇది టాంతవర్గము.

ఠైకం

ఏకాక్షర ఠ శబ్దములు.

ఠో మండలే చంద్రబింబే శూన్యే చ లోకగోచరే,

ఠః—(పు) ౧ మండలే=మండలాకారము, చంద్రబింబే=చంద్రబింబము, 3 శూన్యే=శూన్యము, ౪ లోకగోచరే = లోకగోచరుఁడు.

ఠ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల ఠకారాంత శబ్దములు.

కఠో మునౌ తదాఖ్యాత వేదాధ్యేతృజ్ఞయోస్స్వరే

కఠః—(పు) ౧ మునౌ = ఒకానొకముని, ౨ తదాఖ్యాత=కఠఋుషి, 3 వేదాధ్యేతృ=కఠశాఖీయుఁడు, ౪ జ్ఞయోః= కఠోపనిషత్తు తెలిసినవాఁడు, ౫ స్వరే= స్వరము.

కంఠో గలేసన్నిధానే ధ్వనౌ మదనపాదపే,

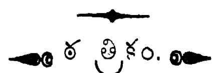
కంఠః—(పు) ౧ గలే=కంఠము, ౨ సన్నిధానే=సమీపము, 3 ధ్వనౌ = కంఠధ్వని, ౪ మదనపాదపే = మంగచెట్టు. (లేక ఉమ్మెత్తచెట్టు.)

కాష్ఠా దారుహరిద్రాయాం కాలమానప్రకర్షయోః. ౨. స్థానమాత్రే దిశి చ స్త్రీ దారుణి స్యాన్నపుంసకం,

కాష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం = మ్రానిపసుపు, ౨ కాలమాన=పదునెనిమిది రెప్పపాటులకాలము, 3 స్థానమాత్రే=స్థానమాత్రము, ౪ దిశి = దిక్కు, ౫ దారుణి=కట్టె. (న)

కుష్ఠం రోగే పుష్కరేఽస్త్రీ	కుష్ఠం—(న) ౧ రోగే=రోగవిశేషము, ౨ పుష్కరే = ఏనుఁగుతొండము.
కుంఠో కర్మణ్యమూర్ఖయోః.	కుంఠ—(పు) ౧ కర్మణ్య = కర్మకుదగినవాఁడు, ౨ మూర్ఖయోః=మూర్ఖుఁడు.
కోష్ఠః కుసూలే చాత్మీయే మధ్యే కుక్షౌ గృహస్యచ,	కోష్ఠః—(పు) ౧ కుసూలే=గాదె, ౨ ఆత్మీయే మధ్యేకుక్షౌ=తనకడుపు నడుముభాగము, ౩ గృహస్య = తనఇంటి మధ్యభాగము.
గోష్ఠం గోస్థానకే	గోష్ఠం—(న) గోస్థానకే = ఆవులుండు గృహము.
గోష్ఠీ సభాసంలాపయోః స్త్రియాం. ౪	గోష్ఠీ—(స్త్రీ)౧ సభా=సభ, ౨సంలాపయోః =ప్రసంగము.
జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠేఽతివృద్ధే చ త్రిషుమాసాంతరేపుమాన్	జ్యేష్ఠః—(పు) ౧ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు, ౨ అతివృద్ధే=మిక్కిలివృద్ధుఁడు, (త్రి) ౩ మాసాంతరే=జ్యేష్ఠమాసము (పు).
జ్యేష్ఠా తు గృహగోధాఖ్య జంతునక్షత్రభేదయోః. ౫	జ్యేష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ గృహగోధాఖ్యజంతు= ఇండ్లలోని ఉడుము, ౨ నక్షత్రభేదయోః= జ్యేష్ఠానక్షత్రము.
నిష్ఠా నిష్పత్తినాశాంతయాచ్ఞానిబర్హణేషు చ,	నిష్ఠా—(స్త్రీ)౧నిష్పత్తి=కార్యసిద్ధి, ౨ నాశ =నాశనము, ౩అంత=తుద,౪యాచ్ఞా =యాచన, ౫ నిబర్హణేషు=చంపుట.
ప్రష్ఠస్త్రిష్వగ్రగే శ్రేష్ఠే పుంసి చాండాలికౌషధౌ. ౬	ప్రష్ఠః—(త్రి) ౧ అగ్రగే=ముందుపోవువాఁడు, ౨ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠుఁడు, ౩ (పు) చాండాలికౌషధౌ=చాండాలికమను ఓషధి.
పాఠశ్చ పఠనే ఖ్యాతో విద్ధకర్ణ్యాం తు యోషితి,	పాఠః—(పు) ౧ పఠనే = చదువుట, ౨ విద్ధకర్ణ్యాం=చిఱుబొద్దిచెట్టు. (స్త్రీ)
పృష్ఠం చరమమాత్రేఽపి దేహస్యావయవాంతరే. ౭	పృష్ఠం—(న) ౧ చరమమాత్రే = చివరమాత్రము, దేహస్యావయవాంతరే= వీఁపునకు క్రిందిచోటు.

వంఠః స్యాదకృతోద్వాహే ఖర్వే కుంఠాయుధేఽపి చ,	వంఠః—(పు) ౧ అకృతోద్వాహే=పెండ్లికానివాఁడు, ౨ ఖర్వే = పొట్టివాఁడు, 3 కుంఠాయుధే=బల్లెము.
శఠో మధ్యస్థపురుషే ధూర్త ధూస్తూరయోరపి. ౮	శఠః—(పు) ౧ మధ్యస్థపురుషే = మధ్యవర్తి, ౨ ధూర్త=గడుసరివాఁడు, 3 ధూస్తూరయోః=వృక్షవిశేషము.
శ్రేష్ఠో వరే కుబేరే చ	శ్రేష్ఠః—(పు) ౧ వరే=ఉత్తముఁడు, ౨ కుబేరే=కుబేరుఁడు.
శోఠో మూర్ఖేఽలసేఽపి చ,	శోఠః—(పు) ౧ మూర్ఖే=మూర్ఖుఁడు, ౨ అలసే=మందమతి.
షష్ఠీ కాత్యాయనీతిథ్యోః స్త్రీషు షణ్ణాం చ పూరణే.	షష్ఠీ—(స్త్రీ) ౧ కాత్యాయనీ=పార్వతి, ౨ తిథ్యోః=షష్ఠీతిథి, ౩ షణ్ణాంచపూరణే=ఆరవది (త్రి.)
హఠస్స్యాత్ప్రసభే పృశ్న్యాం	హఠః—(పు) ౧ ప్రసభే=బలాత్కారము, ౨ పృశ్న్యాం=నీటినాచు.
హేఠో బాధావిహేఠయోః	హేఠః—(పు) ౧ బాధా = కష్టము, ౨ విహేఠయోః=హింస.

ఠ త్రికం.

మూడక్షరములుగల ఠకారాంత శబ్దములు.

అపష్ఠుః పుంసి కాలే చ వామే స్యాదన్యలింగకః. ౧౦	అపష్ఠుః—(పు) ౧ కాలే = కాలము, ౨ వామే=ప్రతికూలము (త్రి).
అంబష్ఠో దేశభేదేఽపి విప్రాద్వైశ్యసుతేఽపి చ,	అంబష్ఠః—(పు)౧ దేశభేదే=దేశభేదము, ౨ విప్రాత్ వైశ్యసుతే = బ్రాహ్మణుని వలన కోమటి స్త్రీకిఁ బుట్టినవాఁడు.
అంబష్ఠా చామ్లలోణ్యాం స్యాత్పాఠా యూథికయోరపి.	అంబష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ ఆమ్లలోణ్యాం=పులిచింత, ౨ పాఠా=పాటచెట్టు, 3 యూథికా=అడవిమొల్ల.
కమఠః కచ్ఛపే పుంసి భాండభేదే నపుంసకం	కమఠః—(పు) ౧ కచ్ఛపే=తాఁబేలు, ౨ భాండభేదే=వాద్యభాండము. (న).

కనిష్ఠోఽతి యువాత్యల్పా నుజే స్త్రీ దుర్బలాంగులౌ.	కనిష్ఠః—(పు) ౧ యునా=యౌవనుఁడు, ౨ అత్యల్ప=మిక్కిలితక్కువ, ౩ అనుజే=తమ్ముడు, ౪ దుర్బలాంగులౌ=చిటికెనవ్రేలు (స్త్రీ).
జరఠః కర్కశే పాండౌ కఠినేఽప్యభిధేయవత్,	జరఠః—(త్రి) ౧ కర్కశే = కఠినము, ౨ పాండౌ= తెల్లనగుట.
నర్మఠశ్చిబుకే షిద్గే	నర్మఠః—(పు) ౧ చిబుకే = గడ్డము, ౨ షిద్గే=విటుఁడు
ప్రతిష్ఠా గౌరవే క్షితౌ.౧౩. స్థానే చ యోగ్యనిష్పత్తి చతురక్షరపద్యయోః,	ప్రతిష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ గౌరవే=గౌరవము, ౨ క్షితౌ=భూమి, ౩ స్థానే= ఉనికి, ౪ యోగ్యనిష్పత్తి = యోగ్యతాసిద్ధి, ౫ చతురక్షరపద్యయోః = నాలుగక్షరముల పద్యము.
ప్రకోష్ఠో మణిబంధస్య కూర్పరస్యాంతరేఽపి చ.౧౪. భూపకక్షాంతరేఽపి	ప్రకోష్ఠ—(పు) ౧ మణిబంధస్య = మణికట్టునకును,౨కూర్పరస్య=మోచేతికిని, అంతరే=మధ్యభాగము, (ముంజేయి), ౩ భూపకక్షాన్తరే=రాజకక్ష్య. రాజగృహములయంతరువు లనిస్పష్టార్థము.
స్యాద్వరిష్ఠం మరిచేఽపి చ, తామ్రే క్లీబం తిత్తిరౌ నా వరోరుతమయోస్త్రిషు. ౧౫	వరిష్ఠం—(న) ౧ మరీచే=మిరియాలు, ౨ తామ్రే=తామ్రము, ౩ తిత్తిరౌ=తీతువుపిట్ట, (పు) ౪ వర = శ్రేష్ఠుఁడు, ౫ ఉరుతమయోః=మిక్కిలిగొప్పది (త్రి).
మకుష్ఠో వ్రీహిభేదే నా మంథరే పునరన్యవత్,	మకుష్ఠః—(పు) ౧ వ్రీహిభేదే = వడ్లభేదము, ౨ మంథరే = మెల్లగానడచువాఁడు. (త్రి). విశేష్యనిఘ్నము.
లఘిష్ఠోఽత్యల్పకే భేలే	లఘిష్ఠః—(పు) ౧ అత్యల్పకే = అత్యల్పమైనది. (అతిచులకనైనది). ౨ భేలే= భయపడుట.
వైకుంఠః కృష్ణశక్రయోః.	వైకుణ్ఠః—(పు) ౧ కృష్ణ=కృష్ణుఁడు, ౨ శక్రయోః= దేవేంద్రుఁడు.

శ్రీకంఠో దేశభిద్యుగ్రే

శ్రీకంఠః—(పు) ౧ దేశభిది=దేశవిశేషము, (అనఁగా కురుజాంగలదేశము) ౨ ఉగ్రే=ఈశ్వరుఁడు.

సాధిష్ఠోఽతిదృఢార్యయోః,

సాధిష్ఠః—(పు) ౧ అతిదృఢ = మిక్కిలి దృఢమైనవాఁడు, ౨ ఆర్యయోః = పూజ్యుఁడు.

ఠ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల ఠకారాన్త శబ్దములు.

కలకంఠః కలధ్వానే హంసే పారావతే పికే. ౧౭

కలకంఠః—(పు) ౧ కలధ్వానే = మధురధ్వనిగలవాఁడు, ౨ హంసే=హంస, 3 పారావతే = పావురము, ౪ పికే = కోకిలము.

కాలకంఠశ్చ దాత్యూహే కలవింకేచఖంజనే, మయూరే పీతశాలే చ స్యాత్ఖండపరశౌ పుమాన్. ౧౮

కాలకంఠః—(పు) ౧ దాత్యూహే = భరతపక్షి, ౨ కలవింకే=పిచ్చుక, 3 ఖంజనే=మందపిచ్చుక, ౪ మయూరే= నెమలి, ౫ పీతశాలే = వేగిసచెట్టు, ౬ ఖండపరశౌ=ఈశ్వరుఁడు.

కాలపృష్ఠం కర్ణచాపే పుంసి కంకవిహంగమే,

కాలపృష్ఠం— (న) కర్ణచాపే = కర్ణుని ధనుస్సు, ౨ కంకవిహంగమే=రాబందు (అాపులుగు). (పు)

స్యాద్దంతశఠో జంబీరే కపిత్థే కర్మరంగకే. ౧౯. నాగరంగేఽపి చ పుమాన్ స్యాచ్చాంగేర్యాం తు యోషితి

దంతశఠః—(పు) ౧ జంబీరే = నిమ్మ, ౨ కపిత్థే = వెలగ, 3 కర్మరంగకే = ఫలవృక్ష విశేషము. (ములువెలగ చెట్టనికొందఱు) ౪ నాగరంగకే = నారింజచెట్టు, ౫ చాంగేర్యాం = పులిచింత (స్త్రీ).

పూతికాష్ఠం చ సరళ దేవదారుమహీరుహోః. ౨౦

పూతికాష్ఠం— (న) ౧ సరళ = సరళపు చెట్టు, ౨ దేవదారుమహీరుహోః = దేవదారువృక్షము.

సూత్రకంఠః పుమాన్విప్రే
ఖంజరీటకపోతయోః,

సూత్రకంఠః—(పు) ౧ విప్రే = బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ ఖంజరీట = భరద్వాజము, 3 కపోతయోః=పావురము.

హారికంఠః పికే పుంసి హారా
న్వితగలే త్రిషు. ౨౧

హారికంఠః—(పు) ౧ పికే=కోకిలము, ౨ హారాన్వితగలే = హారముతో కూడుకొన్న కంఠముగలవాఁడు. (త్రి).

ఇతి ఠాంతవర్గః.

ఇది ఠాంతవర్గము.

డైకమ్.

ఏకాక్షర డశబ్దములు.

డః పుమాన్బాడబాగ్నౌస్యా
ఢ్ఢాకిన్యాం స్త్రీ నిగద్యతే.

డః—(పు) ౧ బాడబాగ్నౌ=బడబాగ్ని, ౨ ఢాకిన్యాం=డాకినీయనుపిశాచము. (స్త్రీ).

డద్వికం.

రెండక్షరములుగల డకారాంత శబ్దములు.

అండం ముష్కే చ పేశ్యాం
స్యా
దిడా తు బుధయోషితి. ౧.
సౌరభేయ్యాం చ వచనే
వసుమత్యామపి స్త్రియాం

అండం—(న) ౧ ముష్కే=వృషణము, ౨ పేశ్యాం=గ్రుడ్డు.
ఇడా—(స్త్రీ) ౧ బుధయోషితి = బుధుని యొక్కభార్య, ౨ సౌరభేయ్యాం = గోవు, 3 వచనే=వాక్కు, ౪ వసుమత్యాం=భూమి (స్త్రీ).

కాండ స్తంబే తరుస్కంధేబా
ణేఽవసరనీరయోః.౨.కుత్సి
తే వృక్షభిన్నాడీబృందే ర
హసి న స్త్రియాం,

కాండః—(పు) ౧ స్తంబే = దుబ్బు, ౨ తరుస్కంధే=చెట్టుయొక్క మూలము మొదలు కొమ్మలవరకుండుమధ్యభాగము, 3 బాణే=బాణము, ౪ అవసర = అవసరము, ౫ నీరయోః=జలము, ౬ కుత్సితే=కుత్సితుఁడు, ౭ వృక్షభిత్=కాకిదొండయను వృక్షవిశేషము, ౮ నాడీబృందే = నాడీసముదాయము, ౯ రహసి=రహస్యము (పు).

క్రీడా కేలిప్రకారే స్యాత్ఖలావజ్ఞానయోరపి 3

క్రీడా—(స్త్రీ) ౧ కేళిప్రకారే=స్త్రీపురుష వినోదవనవిహారము మొదలగు క్రీడ, ౨ ఖల=దుర్మార్గుఁడు, 3 అవజ్ఞానయోః =తిరస్కారము.

కుండమగ్న్యాలయే మానభేదే దేవజలాశయే,

కుండం—(న). ౧ అగ్న్యాలయే = (అగ్నిగుండము) అగ్న్యాయతనము, ౨ మానభేదే = మానవిశేషము, 3 దేవజలాశయే = దేవగుండము. (మనుష్య నిర్మాణముగాని సరోవరము).

కుండీ కమండలౌ జారాత్పతివత్నీసుతే పుమాన్. ౪. పిఠరే తు ననా

కుండీ—(పు) ౧ కమండలౌ = సన్న్యాసి ధరించెడిపాత్రము, ౨ జారాత్పతివత్నీసుతే = జారునివల్ల భర్తృమతీయగుస్త్రీకి బుట్టినవాఁడు, (పు). 3 పిఠరే=కుండ (స్న).

క్ష్వేడో ధ్వనౌ కర్ణామయే విషే

క్ష్వేడః—(పు) ౧ ధ్వనౌ=ధ్వని, ౨ కర్ణామయే = చెవిరోగము, 3 విషే = విషము.

క్ష్వేడా వంశశలాకాయాం సింహనాదే చ యోషితి. ౫. లోహితార్కపర్ణఫలేఘోషపుష్పే నపుంసకం, దురాసదే చ కుటిలే వాచ్యలిఙ్గః ప్రకీర్తితః. ౬

క్ష్వేడా—(స్త్రీ) ౧ వంశశలాకాయాం= వెదురుములికి, (వెదురుచువ్వ) ౨ సింహనాదే = సింహనాదము, (స్త్రీ). 3 లోహితార్కపర్ణఫలే = ఎఱ్ఱజిల్లేడుకాయ, (న). ౪ ఘోషపుష్పే = పెద్దసదాపచెట్టు, ౫ దురాసదే = పొందుటకుశక్యముగానిది (త్రి), ౬ కుటిలే= కుటిలుఁడు. (త్రి). ఈ ౫ ౬ న్ను, విశేష్యనిఘ్నము.

క్రోడశ్శనౌ సూకరే నా న పుమానంకరక్షసోః,

క్రోడః—(పు) ౧ శనౌ = శనిగ్రహము, ౨ సూకరే=పంది, 3 అంక = తొడ, (న) ౪ రక్షసోః—[illegible]

ఖండో౽స్త్రీ శకలే నేక్షు వికారమణిదోషయోః. ౭. ఖండఃపానాంతరే భేదే	ఖండః—(ప్న) ౧ శకలే=ఖండము, (పు) ౨ ఇక్షువికార = కలకండ, 3 మణిదోషయోః = రత్నదోషభేదము, ౪ పానాంతరేభేదే=త్రాగువిశేషము.
గండస్స్యాత్పుంసి ఖడ్గిని, గ్రహయోగప్రభేదేచ వీథ్యంకే పిటకే౽పి చ. ౮. చిహ్నే వీరకపోలేషు హయభూషణబుద్బుదే,	గండః—(పు) ౧ ఖడ్గిని=ఖడ్గమృగము, ౨ గ్రహయోగభేదే= గ్రహయోగము, 3 వీథ్యంకే=నాటకప్రభేదము, ౪ పిటకే=కురుపు, ౫ చిహ్నే=గుర్తు, ౬ వీర=వీరుఁడు, ౭ కపోలేషు = చెక్కిలి, ౮ హయభూషణ=గుజ్జుపుసొమ్ము, ౯ బుద్బుదే=నీటిబుడగ.
గడుః పృష్ఠగుడే కుబ్జే	గడుః—(పు) ౧ పృష్ఠగుడే=వెనుకనుండు కణతి, ౨ కుబ్జే = బొక్కిరొమ్ము వాఁడు.
గడో మీనాంతరాయయోః.	గడః—(పు) ౧ మీన = చేప, ౨ అంతరాయయోః=అటంకము.
గుడస్స్యాద్గోలకే హస్తిసన్నాహేక్షువికారయోః,	గుడః—(పు) ౧ గోలకే=తండ్రిగతించిన పిదప జారునకుఁ బుట్టినవాఁడు, ౨ హస్తిసన్నాహ = ఏనుఁగునకు వేయు కవచము, 3 ఇక్షువికారయోః = బెల్లము.
గుడా స్నుహ్యాం చ కథితా గుడికాయాం చ యోషితి.	గుడా—(స్త్రీ) ౧ స్నుహ్యాం= జెముడు చెట్టు, ౨ గుడికాయాం=గుండ్రనిదగు గుండు.
గోండః పామరజాతౌ చ వృద్ధనాభౌ చ తద్వతి,	గోండః—(పు) ౧ పామరజాతౌ = నీచజాతి, ౨ వృద్ధనాభౌ=పైకివచ్చినబొడ్డు 3 తద్వతి=పైకివచ్చినబొడ్డుకలవాఁడు.
చండో నా తింత్రిడీవృక్షే యమకింకరదైత్యయోః.	చండః—(పు) ౧ తింతిడీవృక్షే=చింతచెట్టు, ౨ యమకింకర=యమకింకరుఁడు, 3 దైత్యయోః=ఒకరాక్షసుఁడు.

చండా ధనహరీశంఖపుష్ప్యో స్త్రీష్వతికోపనే,

చండా—(స్త్రీ). ౧ ధనహరీ = నల్లకచోరము. (అనగా బలరక్కసిపేళ్లని కొందరు) ౨ శంఖపుష్ప్యోః=శంఖమాలినీ చెట్టు, 3 అతికోపనే = మిక్కిలి కోపముగలవాఁడు. (త్రి).

చండీ కాత్యాయినీదేవ్యాం హింస్రకోపన యోషితోః. ౧౨ తీవ్రేఽపి

చండీ—(స్త్రీ) ౧ కాత్యాయనీదేవ్యాం = పార్వతి, ౨ హింస్ర=హింస చేయుస్త్రీ, 3 కోపనయోషితోః=కోపముగలస్త్రీ, ౪ తీవ్రే=తీవ్రమైనది.

చూడా వలభౌ శిఖాయాం బాహుభూషణే,

చూడా—(స్త్రీ) ౧ వలభౌ=ముందుచూరు, ౨ శిఖాయాం = మొగవానిజుట్టు, 3 బాహుభూషణే=దండకడియము.

చోడః ప్రావరణే భూమ్ని దేశభేదే

చోడః—(పు) ౧ ప్రావరణే=ఉత్తరీయము ౨ దేశభేదే= దేశవిశేషము.

జడా స్త్రియాం. ౧3. శూకశింబ్యాం హిమగ్రస్తమూకాప్రజ్ఞేషు తు త్రిషు,

జడా—(స్త్రీ) ౧ శూకశింబ్యాం = దూలగొండిచెట్టు, ౨ హిమగ్రస్త=మంచుతోనిండినది (అనగా చల్లనిది) 3 మూక=మూగది, ౪ అప్రజ్ఞేషు=తెలివిలేనిది.

తాడస్తు తాడనే ఘోషే ముష్టిమేయతృణాదిషు.౧౪

తాడః—(పు) ౧ తాడనే = కొట్టుట, ౨ ఘోషే=శబ్దము, 3 ముష్టిమేయతృణాదిషు=పిడికెడు గడ్డిమొదలైనది.

తాడీ పత్త్రద్రుమే

తాడీ—(స్త్రీ) ౧ పత్త్రద్రుమే=ఖదిరవృక్షవిశేషము. (చంద్ర.)

చాథ పండోఽస్త్రీ లగుడే పుమాన్, వ్యూహభేదే ప్రకాండేఽశ్వే కోణమంథానయోరపి. ౧౫. సైన్యే కాలే మానభేదే చండాంశోః పారిపార్శ్వికే, దమే యమే

దండః—(పు) ౧ లగుడే=దుడ్డుకఱ్ఱ, ౨ వ్యూహభేదే=ప్రవరులు దృఢకు లను పదియేడువిధములగు దండసమూహము. (పు), 3 ప్రకాండే=కొమ్మలక్రింది ప్రాను, ౪ అశ్వే=గుఱ్ఱము, ౫ కోణ=మూలభాగము, ౬ మంథానయోః =

ఽభిమానే చ,

కవ్వము, ౭ సైన్యే=దండు, ౮ కాలే=కాలవిశేషము,౯మానభేదే=బారెడు, ౧౦చంద్రాంశోః పారిపార్శ్వకే=సూర్యపార్శ్వమందుండువాఁడు, ౧౧ దమే=దండుగ (లేదాశిక్ష) ౧౨ యమే=యముఁడు,౧౩అభిమానే=అభిమానము.

నాడీ నాలే వ్రణాంతరే ౧౬. శిరాయాం గండదూర్వాయాం చర్యాయాం కుహనస్య చ, తథా షట్క్షణకాలేఽపి

నాడీ—(స్త్రీ) ౧ నాళే=గొట్టము. (కాడ) వ్రణాంతరే=వ్రణవిశేషము, ౩ శిరాయాం = బోలునరము, ౪ గండదూర్వాయాం=గఱికిభేదము, ౫ కుహనస్యచర్యాయాం = అర్థాదిలోభకృతమిథ్యాచారాదికపటచర్య, ౬ షట్క్షణకాలే=ఆరుక్షణములకాలము.

నీడం స్థాన కులాయయోః.

నీడం—(న) ౧ స్థానే=స్థానము, ౨ కులాయయోః=గూడు.

పండష్షండే ధియి స్త్రీ స్యాత్

పండః—(పు) ౧ షండే=నపుంసకుఁడు, ౨ ధియి=బుద్ధి (స్త్రీ).

పాండుర్నా నృపతౌ సితే,

పాండుః—(పు) ౧ నృపతౌ = రాజు, ౨ సితే=తెలుపు.

పిండో బోలే బలే సాంద్రే దేహాగారైక దేశయోః. ౧౮. దేహమాత్రే నివాపే చ గోలసిహ్లకయోరపి, ఓఢ్రపుష్పే చ పుంసి స్యాత్ క్లీబమాజీవనాయసోః.

పిండః—(పు) ౧ బోలే = బాలింతబోలు, ౨ బలే=బలము, ౩ సాంద్రే=దట్టము, ౪ దేహ=దేహైకదేశము, ౫ అగారైకదేశయోః=గృహైకదేశము, ౬ దేహమాత్రే = దేహిమాత్రము, ౭ నివాపే=పితృర్థపిండాదికము, ౮ గోల =ముద్ద. (గుండ్రనిది) ౯ సిహ్లకయోః తగరము, ౧౦ ఓఢ్రపుష్పే = దాసానిపువ్వు, ౧౧ ఆజీవన=బ్రదుకుటకుపాయము, (న) ౧౨ అయసోః = ఇనుము.

పిండీ తు పిండీతగరే ఽలాబు ఖర్జూరభేదయోః,	పిండీ—(ఈ) ౧ పిండీతగరే = తగర విశేషము, ౨ అలాబు = ఆనప చెట్టు, 3 ఖర్జూరభేదయోః=ఖర్జూర విశేషము.
పీడా కృపాశిరోమాలాఽప మర్దసరలద్రుషు ౨౦	పీడా—(స్త్రీ) ౧ కృపా = దయ, ౨ శిరోమాలా=శిరోమాల్యము, 3 అపమర్ద =పీడపెట్టడము, ౪ సరలద్రుషు=దేవదారువృక్షము.
భాండం పాత్రే వణిజ్మూలధనే భూషాఽశ్వభూషయోః,	భాండం—(న) ౧ పాత్రే=పాత్రము, ౨ వణిజ్మూలధనే=భండారము, 3 భూషా =భూషణము, ౪ అశ్వభూషయోః= అశ్వభూషణము.
మండః పంచాంగులే శాకభేదే క్లీబం తు మస్తుని. ౨౧. ఆమలక్యాం స్త్రియాం మండాథా స్త్రియాం సారపిచ్ఛయోః,	మండః—(పు) ౧ పంచాంగులే=ఆముదపు చెట్టు, ౨ శాకభేదే = శాకవిశేషము, 3 మస్తుని = పెరుగుమీదమీగడ, ౪ ఆమలక్యాం = ఉసిరికచెట్టు, (స్త్రీ) (మండా) ౫ సార=సారము, ౬ పిచ్ఛయోః=పింఛము.
ముండో దైత్యాంతరే రాహుగ్రహే నా ముండితే త్రిషు. ౨౨	ముండః—(పు) ౧ దైత్యాంతరే=దైత్య విశేషము, ౨ రాహుగ్రహే=రాహు గ్రహము, 3 ముండితే = గొరిగించ బడినవాఁడు. (త్రి) (బోడితలవాఁడు).
ముండా ముండీరికాయాం స్యాత్ స్త్రియాం పుంసి తు మూర్ధని	ముండా—(స్త్రీ) ౧ ముండీరికాయాం = ఒకవృక్షవిశేషము,(బొడతరవృక్షము) ౨ మూర్ధని=తలకాయ. (పు).
రండా మూషికపర్ణ్యాం చ విధవాయాం చ యోషితి.	రండా—(స్త్రీ) ౧ మూషికపర్ణ్యాం = ఎలుకచెవిచెట్టు, ౨ విధవా=పెనిమిటి లేనిది.
రోడః క్షోదే భవేత్పుంసి తృప్తే తు వాచ్యలిఙ్గకః.	రోడః—(పు) ౧ క్షోదే = చూర్ణము, ౨ తృప్తే=తృప్తిపొందినవాఁడు. (త్రి).

రండా తు పాంసులాయాం స్త్రీ త్రిషు హస్తాదివర్జితే.	రండా—(స్త్రీ) ౧ పాంసులాయాం = వ్యభిచారస్త్రీ, ౨ హస్తాదివర్జితే=హస్తములు మొదలగునవి లేనివాఁడు. (త్రి)
వ్యాడో హింస్రపశౌ సర్పే	వ్యాడః—(పు) ౧ హింస్రపశౌ=చంపే మృగము, ౨ సర్పే=సర్పము.
శుండా పానగృహే మతా, అప్యంబుహస్తినీవేశ్యా హస్తిహస్తసురాసు చ. ౨౫	శుండా—(స్త్రీ) ౧ పానగృహే = పానశాల, ౨ అంబుహస్తినీ=నీటిఏనుఁగ, 3 వేశ్యా = భోగముది, ౪ హస్తిహస్త=ఏనుగతుండము, ౫ సురాసు=కల్లు.
శౌండో మత్తే చ విఖ్యాతః పిప్పల్యాం చ భవేత్ స్త్రియాం,	శౌండః—(పు)౧ మత్తే=మదించినవాఁడు, ౨ పిప్పల్యాం = పిప్పలీవృక్షము. (స్త్రీ) (శౌండీ)
షండం పద్మాదిసంఘాతే న స్త్రీ స్యాద్గోపతౌ పుమాన్.	షండం—(పున) ౧ పద్మాదిసంఘాతే=పద్మాదిసముదాయము, ౨ గోపతౌ=వృషభము. (పు)

డ త్రికం.	మూఁడక్షరములుగల డకారాంత శబ్దములు.
కరండో మధుకోశాసికారండేషు దలాఢకే	కరండః—(పు) ౧ మధుకోశే = తేనెపేర, (తేనెతెట్టు) ౨ అసి = ఖడ్గము, 3 కారండేషు = కన్నెలేడిపక్షి, ౪ దళాఢకే = స్వయముగా పుట్టిన నువ్వుచెట్టు.
కూష్మాండ్యుమాయాం స్త్రీ పుంసి కర్కారౌ చ గణాంతరే. ౨౭. భ్రూణాంతరే౽	కూష్మాండీ—(స్త్రీ) ౧ ఉమాయాం=పార్వతి, ౨ కర్కారౌ = గుమ్మడి, (పు) 3 గణాంతరే = కూష్మాండమను గణవిశేషము, ౪ భ్రూణాంతరే = గర్భవిశేషము.

థ కోదండం చాపే నా నీవృదంతరే, భ్రువ్యు

కోదండం—(న) ౧ చాపే=ధనుస్సు, ౨ నీవృదంతరే = దేశవిశేషము, (పు) 3 భ్రువి=కనుబొమ్మ.

థో గారుడం క్ష్వేడమంత్రే మరకతేఽపి చ. ౨౮

గారుడం—(న) ౧ క్ష్వేడమంత్రే=విషమంత్రము, ౨ మరకతే=మరకతము.

తరండో బడిశీసూత్రబద్ధకాష్ఠాదికే ప్లవే; నౌకాయామపి న స్త్రీస్యాత్తింతిడీడింభచించయోః.

తరండః—(పు) ౧ బడిశీసూత్రబద్ధకాష్ఠాదికే=గాలముదారముగట్టినకొయ్యలోనగునది, ౨ ప్లవే=తెప్పకొయ్య, 3 నౌకాయాం=ఓడ, ౪ తింతిడీడింభ = చింతగున్న, ౫చించయోః=చింతచెట్టు.

ద్రావిడో దేశభిజ్జాతే సంఖ్యాభి ద్వేదముఖ్యయోః,

ద్రావిడః—(పు) ౧ దేశభిజ్జాతే=ద్రావిడదేశమందుఁ బుట్టినవాఁడు,౨ సంఖ్యాభిత్ = సంఖ్యావిశేషము, 3 వేదముఖ్యయోః=వేదముఖ్యము.

నిర్గుండీ నీలశేఫాల్యాం సింధువారద్రుమేఽపి చ. ౩౦

నిర్గుండీ—(స్త్రీ) ౧ నీలశేఫాల్యాం = నల్లవావిలిచెట్టు, ౨ సింధువారద్రుమే = వావిలిచెట్టు.

ప్రచండో దుర్వహే శ్వేతకరవీరే ప్రతాపిని,

ప్రచండః—(పు) ౧ దుర్వహే=అసాధ్యమగువాఁడు, ౨ శ్వేతకరవీరే=తెల్లగన్నేరు, 3 ప్రతాపిని = ప్రతాపముగలవాఁడు.

ప్రకాండో న స్త్రీ విటపే మూలశాఖాంతరే తరోః. ౩౧. శస్తే

ప్రకాండః—(పు) ౧ విటపే=వృక్షముల యొక్క కొమ్మలచివుళ్లు మొదలయినవాని సమూహము, ౨ తరోః=వృక్షముయొక్క, మూలశాఖాంతరే=మొదలుకుకొమ్మలకు మధ్యభాగము, 3 శస్తే=ప్రశస్తమైనది.

పిచండ ఉదరే పశోరవయవే పుమాన్,

పిచండః—(పు) ౧ ఉదరే = పొట్ట. ౨ పశోః=పశువుయొక్క, అవయవే=అవయవము.

పూత్యండో గంధకీటేఽపి త థా జంత్వంతరే పుమాన్.	పూత్యండః—(పు) ౧ గంధకీటే=కస్తూరీమృగము, ౨ జంత్వంతరే=జంతువిశేషము.
వరండోఽప్యంతరే వేద్యా స్సమూహముఖరోగయోః,	వరండః—(పు) ౧ అంతరేవేద్యాః=వేదికయొక్క మధ్యభాగము, ౨ సమూహ=సముదాయము, ౩ ముఖరోగయోః = ముఖరోగము.
వారుండీ ద్వారపిండ్యాం స్త్రీ ఫణినాం రాజకే పుమాన్. ౩౩. న స్త్రియాం సేకపాత్రే చ మలేఽక్ష్ణః శ్రవణస్య చ,	వారుండీ—(సీ) ౧ ద్వారపిండ్యాం = గడప, ౨ ఫణినాం = సర్పములయొక్క, రాజకే = రాజు, ౩ సేకపాత్రే= ఓడలోనీళ్లు పారపోసే కొయ్యపాత్ర, ౪ అక్ష్ణఃమలే = కంటిమలినము, (ప్న) ౫ శ్రవణస్య = చెవ్విమలినము (గుబిలి.)
భేరుండా దేవతాభేదా య క్షిణ్యంతరయోః స్త్రియాం. ౩౪. భయానకే వాచ్యవ త్స్యాత్	భేరుండా—(సీ) ౧ దేవతాభేదా = దేవతావిశేషము, ౨ యక్షిణ్యంతరయోః =యక్షిణీవిశేషము, ౩ భయానకే = భయానకరసముగలది. (త్రి)
మార్తాండః క్రోడసూర్య యోః,	మార్తాండః—(పు) ౧ క్రోడ=పంది, ౨ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు.
మారుండోఽండే భుజంగీనాం మార్గే గోమయమండలే.	మారుండః—(పు) ౧ భుజంగీనాం=సర్పములయొక్క, అండే=గ్రుడ్డు, ౨ మార్గే=మార్గము, ౩ గోమయమండలే= గోమయముచేఁజేయబడినమండలము.
వరండా సారికావర్తిః శాస్త్ర భేదే చ యోషితి,	వరండా—(సీ) ౧ సారికా=గోరువంక, ౨ వర్తిః=సుగంధద్రవ్యాదులు గూర్చిన గందపుముద్ద, ౩ శాస్త్రభేదే = శాస్త్రములలోనొకటి.
వితండా వాదభేదే స్యాత్క చ్ఛీశాకే శిలాహ్వయే. ౩౫.	వితండా—(సీ) ౧ వాదభేదే = స్వపక్షస్థాపనములేని వాదవిశేషము, ౨ కచ్ఛీ

కరవీర్యామపి స్త్రీ స్యాత్ | శాకే=కచ్ఛీశాకము, ౩ శిలాహ్వయే=శిలాజిత్తు, ౪ కరవీర్యాం = గన్నేరు చెట్టు.

శిఖండో బర్హచూడయోః, | శిఖండః—(పు) ౧ బర్హ=నెమలిపురి, ౨ చూడయోః=జుట్టు.

శరండస్తు పుమాన్ధూర్తే శరటే భూషణాంతరే. ౩౭ | శరండః—(పు) ౧ ధూర్తే = వంచకుఁడు, ౨ శరటే = కుసుమపువ్వుకూర, ౩ భూషణాంతరే = భూషణభేదము.

డ చతుష్కం.

నాల్గక్షరములుగల డకారాంత శబ్దములు.

అపోగండస్తు బలిభే వికలాంగే శిశావపి, | అపోగండః—(పు) ౧ బలిభే = ఒడలు నిండా ముడతలుగలవాఁడు, ౨ వికలాంగే = వికలమైన అవయవముగలవాఁడు, ౩ శిశౌ=శిశువు.

అతిగండో యోగభేదే బృహద్గండే తు వాచ్యవత్. | అతిగండః—(పు) ౧ యోగభేదే = పంచాంగయోగభేదము, ౨ బృహద్గండే = గొప్పగండముగలవాఁడు. (వి. నిఘ్నము.)

చక్రవాడోఽద్రిభేదేస్యాత్ | చక్రవాడః—(పు) ౧ అద్రిభేదే=పర్వతవిశేషము.

చక్రవాడం తు మండలే, | చక్రవాడం—(న) ౧ మండలే=మండలాకారదిక్సమూహము.

జలరుండో జలావర్తే పయోరేణౌ భుజంగమే. ౩౮ | జలరుండః—(పు) ౧ జలావర్తే=సుడి, ౨ పయోరేణౌ=తుంపురు, ౩ భుజంగమే=సర్పము.

దేవతాడః సైంహికేయే జీమూతే చ హుతాశనే, | దేవతాడః—(పు) ౧ సైంహికేయే = రాహువు, ౨ జీమూతే=మేఘము, ౩ హుతాశనే=అగ్నిహోత్రము.

అథ వాతహుడా వాత్యా రాజశోణితయోరపి. ४०.	వాతహుడా—(స్త్రీ) ౧ వాత్యా = సుడిగాలి, ౨ రాజశోణితయోః = రాజరక్తము, ౩ పిచ్ఛిలస్ఫోటికాయాం = చమురు|క్రక్కు-చున్నబుడగ, ४ వామాయాం=సుందరస్త్రీ.
పిచ్ఛిలస్ఫోటకాయాం చ వామాయామపి యోషితి.	
ఇతి డాంతవర్గః.	ఇది డాంతవర్గము.

ఢైకమ్.	ఏకాక్షర ఢశబ్దములు.
ఢో ఢక్కాయాం పుమాను_క్తః శుని తస్య చ లాంగులే,	ఢః—(పు) ౧ ఢక్కాయాం=ఢక్కావాద్యము, ౨ శుని=కుక్క, ౩ తస్యచ లాంగులే=ఆకుక్కతోఁక.

ఢ ద్వికం.	రెండక్షరములుగల ఢకారాంత శబ్దములు.
గూఢం రహసి గుహ్యే చ న ద్వయోస్సంవృతే త్రిషు.	గూఢం—(న) ౧ రహసి = రహస్యము, ౨ గుహ్యే = మర్మస్థానము, ౩ సంవృతే=దాఁచబడినది. (త్రి)
దృఢం స్థూలే నితాంతే చ ప్రగాఢే బలవత్యపి,	దృఢం—(న) ౧ స్థూలే=లావు, ౨ నితాంతే=మిక్కిలి, ౩ ప్రగాఢే=గాఢమైనది, ४ బలవత్యపి = బలముగలది.
మాఢిః స్త్రీ పత్రపంక్తౌ చ దైన్యస్యాపి ప్రకాశనే ౨	మాఢిః—(స్త్రీ) ౧ పత్రపంక్తౌ=మకరికాది పత్రరచన, ౨ దైన్యస్యాఽపిప్రకాశనే = దైన్యముయొక్క ప్రకాశము జేయుట.
మూఢస్తు తంద్రితే బాలే	మూఢః—(పు) ౧ తంద్రితే=అలసతగలవాఁడు, ౨ బాలే=బాలుఁడు.
రాఢా స్త్రీ శుద్ధశోభయోః,	రాఢా—(స్త్రీ) ౧ శుద్ధ = శుద్ధమైనది, ౨ శోభయోః=కాంతి.
రూఢం జాతే ప్రసిద్ధే చ	రూఢం—(న) ౧ జాతే=పుట్టినది, ౨ ప్రసిద్ధే=ప్రసిద్ధమైనది.

బాఢం దృఢప్రతిజ్ఞయోః. 3	బాఢం—(న) ౧ దృఢ = గట్టిది, ౨ ప్రతిజ్ఞయోః=ప్రతిజ్ఞ.
వ్యూఢస్సంహతవిన్యస్తపృథులేష్వభిధేయవత్,	వ్యూఢః—(పు) ౧ సంహత = కలుసుకున్నది, ౨ విన్యస్త = ఉంచఁబడి పృథులే=గొప్పది, (విశేష్యనిఘ్నము.)
వోఢా నా భారికే సూతే	వోఢా—(పు) ౧ భారికే = భారము మోయువాఁడు, ౨ సూతే=సారథి.
శంఢస్స్యాత్పుంసి గోపతౌ. ౪ ఆకృష్టాండే వర్షవరే తృతీయాప్రకృతావపి,	శంఢః—(పు) ౧ గోపతౌ = ఆబోతు, ౨ ఆకృష్టాండే = తీసివేయఁబడినవృషణములుగల వర్షవరే = నపుంసకుఁడు (ఖోజావాఁడు), 3 తృతీయాప్రకృతౌ=నపుంసకుఁడు.
షోఢా తితిక్షాసంయుక్తే శక్తే చాప్యభిధేయవత్. ౫	షోఢా—(సీ) ౧ తితిక్షాసంయుక్తే=ఓర్పుగలవాఁడు, ౨ శక్తే = సమర్థతగలవాఁడు. (త్రి)

ఢ త్రికం.

మూడక్షరములుగల ఢకారాంత శబ్దములు.

అధ్యూఢా కృతసాపత్న్యనార్యాం	అధ్యూఢా—(సీ) ౧ కృతసాపత్న్యనార్యాం = చేయఁబడిన సమానపతిగల ఆడుది (పెద్దపెండ్లాము.)
మధ్యూఢ ఈశ్వరే,	అధ్యూఢః—(పు) ౧ ఈశ్వరే = అధీశ్వరుఁడు.
ఆషాఢో వ్రతినాం దండే మాసే మలయపర్వతే. ౬ స్త్రీ పూర్ణిమాయా	ఆషాఢః— (పు) ౧ వ్రతినాం = వ్రతస్థుల యొక్క బ్రహ్మచారులయొక్క, దండే=దండము, ౨ మాసే = ఆషాఢమాసము, 3 మలయపర్వతే=మలయపర్వతము, ౪ పూర్ణిమాయాం=ఆషాఢపూర్ణిమ, (సీ) ఆషాఢీ.

మాలీఢం పాదన్యాసేఽశితే త్రిషు,	ఆలీఢం—(న) ౧ పాదన్యాసే=పాదవిన్యాసము, ౨ అశితే = భుజింపఁబడినది. (త్రి)
ఉదూఢమూఢే స్థూలే స్యా	ఉదూఢం—(న) ౧ ఊఢే=పెండ్లియైనది, ౨ స్థూలే=స్థూలమైనది.
దుపోఢో నికటోఢయోః. ౭	ఉపోఢః—(పు) ౧ నికట=సమీపము, ౨ ఊఢయోః=వహింపఁబడినది.
ప్రగాఢః కృఛ్రదృఢయోః	ప్రగాఢః—(పు) ౧ కృఛ్రే=కృఛ్రము, ౨ దృఢయోః=దృఢము.
ప్రమీఢో మూత్రితే ఘనే	ప్రమీఢః—(పు) ౧ మూత్రితే = మూత్రముజేయఁబడినది, ౨ ఘనే = మేఘము.
ప్రరూఢోజరఠే బద్ధమూలే	ప్రరూఢః—(పు) ౧ జరఠే = (పెద్దది) వృద్ధుఁడు, ౨ బద్ధమూలే=పాతుకున్న వేళ్లుగలది.
వారూఢ ఇత్యయం. ౮. వస్త్రాంచలే కపాటేఽగ్నౌ పంజరే శంబలేఽపి చ,	వారూఢః—(పు) ౧ వస్త్రాంచలే = బట్టకొంగు, ౨ కపాటే = కవాటము, 3 అగ్నౌ=అగ్ని, ౪ పంజరే=పంజరము, ౫ శంబలే=దారిబత్తెము.
విరూఢోఽంకురితే జాతే	విరూఢః—(పు) ౧ అంకురితే = మొలచినది, ౨ జాతే=పుట్టినది.
విగూఢో గర్హితేఽపి చ. ౯. గుప్తేఽపి త్రిషు	విగూఢః—(త్రి) ౧ గర్హితే=నిందించబడినది, ౨ గుప్తే=దాచఁబడినది.
సంరూఢః ప్రౌఢే చాంకురితే త్రిషు,	సంరూఢః—(త్రి) ౧ ప్రౌఢే=ప్రౌఢమైనది, ౨ అంకురితే=అంకురించఁబడినది.
సమూఢః పుంజితే భుగ్నే సద్యోజాతేఽనుపప్లుతే. ౧౦	సమూఢః— ౧ పుంజితే = ప్రోగుచేయఁబడినది, ౨ భుగ్నే=విరిగినది, 3 సద్యోజాతే=అప్పుడేపుట్టినది, ౪ అనుపప్లుతే=ఉపద్రవమొందనిది.

ఢ చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల ఢకారాంత శబ్దములు.
అధ్యారూఢం సమారూఢే ఽభ్యధికే చాభిధేయవత్,	అధ్యారూఢం—౧ సమారూఢే = నిశ్చయమైనది, ౨ అభ్యధికే = మిక్కిలి యెక్కువైనది. (త్రి)
ఖట్వారూఢః శ్రితే ఖట్వామవినీతే చ వాచ్యవత్.	ఖట్వారూఢః—౧ శ్రితేఖట్వాం = మంచమునెక్కినవాఁడు, ౨ అవినీతే=నీతిశూన్యుఁడు (త్రి)
ప్రత్యాలీఢం తు చరణాన్యాసభేదేఽశితే త్రిషు.	ప్రత్యాలీఢం—౧ చరణాన్యాసభేదే=ఎడమకాలు ముందునకు సాచినిలుచుట, ౨ అశితే=తినఁబడినది. (త్రి)
ఇతి ఢాంతవర్గః.	ఇది ఢాంతవర్గము.
ణైకం.	ఏకాక్షర ణశబ్దములు.
ణః పుమాన్బిందుదేవే స్యాద్భూషణే గుణవర్జితే, పానీయనిలయేఽపీతి కేచిదూచుర్విపశ్చితః. ౧	ణః—(పు) ౧ బిందుదేవే = బుద్ధదేవతావిశేషము, ౨ భూషణే = సొమ్ము. ౩ గుణవర్జితే=గుణవిహీనుఁడు, ౪ పానీయనిలయే=చలివేందర.
ణ ద్వికం.	రెండక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.
అణుర్వ్రీహివిశేషేస్యాత్పుంసి సూక్ష్మేఽభిధేయవత్.	అణుః—(పు) ౧ వ్రీహివిశేషే = వడ్లలో భేదము ౨ సూక్ష్మే=సూక్ష్మమైనది.(త్రి)
అణిరాణివదక్షాగ్రకీలాశ్రిసీమసు ద్వయోః. ౨	అణిః—(ప్స) ౧ ఆణివత్ = ఆణిశబ్దమువలెనే, అక్షాగ్రకీల = బండియిరుసు తుదిమేకు, ౨ అశ్రి = ఆయుధముల అంచు, ౩ సీమసు = పొలిమేర (ప్స)
ఉష్ణో గ్రీష్మే పుమాన్దక్షాశీతయోరన్యలిఙ్గకః,	ఉష్ణః—(పు) ౧ గ్రీష్మే = గ్రీష్మర్తువు, ౨ దక్షే = సమర్థుఁడు, ౩ అశీతయోః = వేడియైనది. (విని.)

ఊర్ణా మేషాదిలోమ్ని స్యా దంతరావర్తకే భ్రువోః. ౩	ఊర్ణా—(స్త్రీ) ౧ మేషాదిలోమ్ని=మేకలు మొదలగువానిరోమము, ౨ భ్రువోః = కనుబొమ్మలయొక్క, ౩ అంతరావర్తకే=మధ్యసుడి
కర్ణః పృథాజ్యేష్ఠసుతే సువర్ణాలౌ శ్రుతావపి,	కర్ణః—(పు) ౧ పృథాజ్యేష్ఠసుతే=కుంతీజ్యేష్ఠపుత్రుడు, ౨ సువర్ణాలౌ=ఏడాకులపొన్నచెట్ల వరుస, ౩ శ్రుతౌ = చెవి.
క్షణః పర్వోత్సవవ్యాపారేషు మానేఽప్యనేహసః. ౪	క్షణః—(పు) ౧ పర్వ=పర్వము, ౨ ఉత్సవ=ఉత్సవము, ౩ వ్యాపారేషు=వ్యాపారము, ౩ అనేహసః మానే = కాలమానవిశేషము.
కణా జీరకకుంభీరమక్షికా పిప్పలీషు చ,	కణా—(స్త్రీ) ౧ జీరక = జీలకఱ్ఱచెట్టు, ౨ కుంభీర=మొసలి, ౩ మక్షికా = ఈఁగ ౪ పిప్పలీషు=పిప్పతీగె.
కణోఽతిసూక్ష్మే ధాన్యాంశే	కణః—(పు) ౧ అతిసూక్ష్మే = అతిసూక్ష్మమైనది, ౨ ధాన్యాంశే = నూకలు.
కాణః కాకైకచక్షుషోః. ౫	కాణః—(పు) ౧ కాక=కాకి, ౨ ఏకచక్షుషోః = ఒకకంటివాఁడు.
కీర్ణం దత్తే చ విక్షిప్తే హింసితేఽప్యభిధేయవత్,	కీర్ణం—(న) ౧ దత్తే = ఇవ్వబడినది, ౨ విక్షిప్తే=చిమ్మబడినది, ౩ హింసితే = హింసజేయబడినది. (వి. నిఘ్న).
కుణిస్తున్నకవృక్షే నా కుకరే త్వభిధేయవత్. ౬	కుణిః—(పు) ౧ తున్నకవృక్షే = నందివృక్షము, ౨ కుకరే = ఊఁచచేతులవాఁడు, పొట్టిచేతులవాఁడు.
కృష్ణస్సత్యవతీపుత్రే వాయసే కేశవేఽర్జునే,	కృష్ణః—(పు) ౧ సత్యవతీపుత్రే=సత్యవతీకొమరుఁడగు వ్యాసుడు, ౨ వాయసే=కాకి, ౩ కేశవే = విష్ణుమూర్తి, ౪ అర్జునే=అర్జునుఁడు.

కృష్ణా స్యాద్రౌపదీనీలీకణా ద్రాక్షాసు యోషితి. ౭.మేచకే వాచ్యలింగస్స్యాత్క్లీబే మరిచలోహయోః,	కృష్ణా—(స్త్రీ) ౧ ద్రౌపదీ=ద్రౌపదీదేవి, ౨ నీలీ=నీలిచెట్టు, 3 కణా=నల్లజీలకఱ్ఱ, ౪ ద్రాక్షాసు=ద్రాక్షతీగె, ౫ మేచకే =నల్లనిది. (వి. నిఘ్న) (న) ౬ మరిచ = మిరియములు, ౭ లోహయోః = ఇనుము.
కోణో వాద్యప్రభేదే స్యాద్వీణాదీనాం చ వాదనే.౮ ఏకదేశే గృహాదీనామశ్రౌ చ లగుడేఽపి చ,	కోణః—(పు) ౧ వాద్యప్రభేదే=వాద్య విశేషము,౨ వీణాదీనాంవాదనే=వీణా దివాద్యములయొక్క-వాదనము, 3 గృహాదీనాం=గృహము మొదలగువా ట్లయొక్క, ఏకదేశే = ఒకభాగము, ౪ అశ్రౌ = అంచు, ౫ లగుడే = దండము.
గణః ప్రమథసంఖ్యౌఘే చండాసైన్యప్రభేదయోః. ౯	గణః—(పు) ౧ ప్రమథ=ప్రమథగణము, ౨ సంఖ్యా=లెక్కించుట, 3 ఓఘే= సముదాయము, ౪ చండా = నల్ల కచోరము, ౫ సైన్యప్రభేదయోః = సైన్యవిశేషము. (అనగా 27 ఏను గులు, 27 రథములు, 81 గుఱ్ఱ ములు, 135 గురు బంట్లు గలసేన అని భావము.)
గుణో మౌర్వ్యామప్రధానే రూపాదౌ సూద ఇంద్రియే త్యాగశౌర్యాదిసత్వాదిసంధ్యాద్యావృత్తిరజ్జుషు. శుక్లాదావపి పట్వ్యాం చ	గుణః—(పు) ౧ మౌర్వ్యాం=అల్లెత్రాడు, ౨ అప్రధానే = ప్రధానము కానిది, 3 రూపాదౌ = రూపాదిగుణము, ౪ సూదె = వంటవాఁడు, ౫ ఇంద్రియే= ఇంద్రియము, ౬ త్యాగ = త్యాగాది సద్గుణము, ౭ శౌర్యాది = శౌర్యాది గుణము, ౮ సత్వాది=సత్వాదిగుణము ౯ సంధ్యాది = సంధివిగ్రహాది గుణ ములు, ౧౦ ఆవృత్తి = ఆవృత్తిజేయ

	డము, ౧౧ రజ్జుషు = త్రాడు, ౧౨ శుక్లాదౌ=శుక్ల కృష్ణాదిగుణము, ౧౩ వట్యాం=నల్లమఱ్ఱి.
గేష్ణుర్నా గాయనే నటే,	గేష్ణుః—(పు) ౧ గాయనే= గానము, ౨ నటే=నటుఁడు.
ఘ్రాణం క్లీబం నాసికాయాం ఘ్రాతే స్యాద్వాచ్యలింగకం. ౧౧	ఘ్రాణం—(న) ౧ నాసికాయాం=ముక్కు ౨ ఘ్రాతే = వాసన చూడబడినది. (వి. ని)
ఘృణా జుగుప్సాకృపయోః	ఘృణా—(స్త్రీ) ౧ జుగుప్సా = నింద, ౨ కృపయోః=దయ.
రథ చూర్ణీ కపర్దకే	చూర్ణీ—(స్త్రీ) ౧ కపర్దకే = శివునిజటాజూటము.
చూర్ణో ధూతౌ క్షారభేదే చూర్ణానివాసయుక్తిషు.	చూర్ణః—(పు) ౧ ధూళౌ=పొడి, ౨ క్షారభేదే=లవణవిశేషము, చూర్ణాని (న) ౩ వాసయుక్తిషు=గంధపొడి, (వాసన కొరకుకూర్పబడిన సుగంధవస్తువులు).
జర్ణశ్చంద్రే చ వృక్షే చ	జర్ణః—(పు) ౧ చంద్రే = చంద్రుఁడు, వృక్షే=చెట్టు.
జిష్ణుర్నా వాసవేఽర్జునే, జిత్వరేవాచ్యవత్	జిష్ణుః—(పు) ౧ వాసవే=ఇంద్రుఁడు, ౨ అర్జునే=పార్థుఁడు, ౩ జిత్వరే = జయముగలవాఁడు. (త్రి).
జీర్ణం పరిపక్వపురాణయోః.	జీర్ణం—(న) ౧ పరిపక్వే=పండినది, ౨ పురాణయోః=పాఁతది.
ఝూణిః క్రముకభేదేఽపి దుష్టదైవశ్రుతౌ స్త్రియాం,	ఝూణిః—(స్త్రీ) ౧ క్రముకభేదే=వక్కలో భేదము, ౨ దుష్టదైవశ్రుతి=దురదృష్టము తెలిపెడివినికి (స్త్రీ).
త్రాణం తు త్రాయమాణాయాం రక్షణే రక్షితేత్రిషు	త్రాణం—(పు) ౧ త్రాయమాణాయాం = కలుకానుగుచెట్టు, ౨ రక్షణే=కాపాడుట, ౩ రక్షితే = కాపాడబడునది. (త్రి).

తీక్ష్ణం సాముద్రలవణే విష లోహాజిముష్కకే, క్లీబం జవాగ్రజే పుంసి తిగ్మాత్మ త్యాగినో త్రిషు. ౧౪	తీక్ష్ణం—(న) ౧ సాముద్రలవణే = సముద్రపుప్పు, ౨ విష = విషము, 3 లోహ=లోహము, ౪ ఆజి=యుద్ధము, ౫ ముష్కకే = మొక్కపుచెట్టు, ౬ జవాగ్రజే=వేగాతిశయము, (పు), ౭ తిగ్మ = వేడికలది, ౮ ఆత్మత్యాగినోః= ఆత్మత్యాగముచేయు వాఁడు. (త్రి) (నెఱదాత.)
తూణీ నీల్యాం నిషంగే నా	తూణీ— (స్త్రీ) ౧ నీల్యాం = నీలి చెట్టు, ౨ నిషంగే=అమ్ములపొది. (పు.)
తృష్ణా స్యాత్తర్ష లిప్సయోః,	తృష్ణా—(స్త్రీ) ౧ తర్ష = దప్పిక, ౨ లిప్సయోః=ఆశ.
దీర్ణో విదారితే భీతే	దీర్ణః—(త్రి) ౧ విదారితే=చీల్చబడినది, ౨ భీతే=భయపడినది.
ద్రుణం చాపేఽళిని ద్రుణః.	ద్రుణం—(న) ౧ చాపే=ధనువు, ద్రుణః (పు) ౨ అళిని = తేలు.
ధృణ్యాంబుద్రోణికచ్ఛపోః	ధృణీ—(స్త్రీ) ౧ అంబుద్రోణి = నీరుమోయుపడవ, ౨ కచ్ఛపోః = ఆఁడు తాఁబేలు.
ధ్రేష్ణుర్దాతరి దుర్గమే	దేష్ణుః—(పు) ౧ దాతరి=దాత, ౨ దుర్గమే=పొందరానిది.
ద్రోణో ఽస్త్రియామాఢకే స్యాదాఢవాప చతుష్టయే. ౧౭. పుమాన్ కృపీపతౌ దగ్ధకాకే స్త్రీ నీవృదంతరే, తథా కాష్ఠాంబువాహిన్యాం గవాదిన్యామపీష్యతే. ౧౮	ద్రోణః—(పు) ౧ ఆఢకే = తూము, (ధాన్యపు కొలత), ౨ ఆఢవాప చతుష్టయే = నాలుగుతూములధాన్యము, (పుం) 3 కృపీపతౌ = ద్రోణాచార్యులు, ౪ దగ్ధకాకే = మాలకాకి, (స్త్రీ) ౫ నీవృదంతరే = దేశాంతరము, ౬ కాష్ఠాంబువాహిని = దోనె, ౭ గవాదిన్యాం=గోవులు మొదలగునవి.

పణో వరాటమానే స్యాన్మూల్యే కార్షాపణే గ్రహే, క్రయ్యశాకాట్టి కాద్యూత వ్యవహారే భృతౌ ధనే.

పణః—(న) ౧ వరాటమానే=గవ్వబరువు, ౨ మూల్యే=వెల, (కిమ్మత్తు) ౩ కార్షాపణే=ముప్పది రెండుగురిగింజల బరువు గల వెండి టంకము, ౪ గ్రహే=పందెము, ౫ క్రయ్యశాకాట్టికా=కూరలమ్ము వీథి, ౬ ద్యూతే=జూదము, ౭ వ్యవహారే=వ్యవహారము, ౮ భృతౌ=కూలి, ౯ ధనే=ధనము.

పర్ణం పత్రే కింశుకే నా

పర్ణం—(సీ) ౧ పత్రే=ఆకు, ౨ కింశుకే=మోదుగు చెట్టు, (పు).

పార్ష్ణిస్స్యాదున్మదస్త్రియామ్, స్త్రియాం ద్వయోస్సైన్యపృష్ఠే పాదగ్రంథ్యధరేఽపి చ, ౨౦

పార్ష్ణిః—(సీ) ౧ ఉన్మదస్త్రియాం=పిచ్చియాఁడుది. (సీ). ౨ సైన్యపృష్ఠే=సేనయొక్క వెనుకభాగము,(స్త్రీ) ౩ పాదగ్రంథ్యధరే=కాలిమడమ.

ప్రాణో హృన్మారుతే బోలే కావ్యజీవేఽనిలేఽబలే, పుంలింగః పూరితే వాచ్యలింగః పుంభూమ్ని చాసుషు.

ప్రాణః— ౧ హృన్మారుతే=హృదయమారుతము, ౨ బోలే=బాలింతబోలు, ౩ కావ్యజీవే = కావ్యముచే బ్రదుకువాఁడు, ౪ అనిలే=గాలి, ౫ అబలే=బలహీనుఁడు,(పు)౬ పూరితే=నింపఁబడినది. (త్రి) ౭ అసుషు=ప్రాణములు,(పు).

పూర్ణశ్శక్తే సమగ్రే నా పూరితే త్వభిధేయవత్,

పూర్ణః—(పు) ౧ శక్తే = సమర్థుఁడు, ౨ సమగ్రే=సంపూర్ణమైనది, ౩ పూరితే = నిండింపబడినది. (త్రి).

ఫాణిర్గుడే కరంభే చ స్త్రియాం

ఫాణిః—(సీ) ౧ గుడే=బెల్లము, ౨ కరంభే=పొడిపిండి.

వాణీ తు యోషితి. ౨౨. వ్యూతావపి సరస్వత్యాం

వాణీ—(సీ) ౧ వ్యూతౌ=నేత, ౨ సరస్వత్యాం=సరస్వతీ దేవి.

భ్రూణః స్త్రీగర్భడింభయోః,

భ్రూణః—(పు) ౧ స్త్రీగర్భ=గర్భవతిగానుండుట, ౨ డింభయోః=బాలుఁడు.

మణిః స్త్రీపుంసయోరశ్మజాతౌ ముక్తాదికేఽపి చ ౨3. కంఠదేశే స్తనేఽజాయా లింగాగ్రేఽలింజరేఽపి చ,	మణిః—(ప్స) ౧ అశ్మజాతౌ = శిలాభేదము, ౨ ముక్తాదికే = ముత్యములు మొదలగుమణులు, 3 కంఠదేశే = గొంతుక, ౪ అజాయాః స్తనే=మేఁకమెడచన్నులు, ౫ లింగాగ్రే = శిశ్నాగ్రము, ౬ అలింజరే= పెద్దబాన.
మోణశ్శుష్కఫలే నక్రే మక్షికాఽహికరండయోః.	మోణః—(పు) ౧ శుష్కఫలే = ఎండినకాయ, ౨ నక్రే = మొసలి, 3 మక్షికా=ఈఁగ, ౪ అహికరండయోః = పాముల పెట్టె.
రణః కోణే క్వణే పుంసి సమరే పున్నపుంసకం,	రణః—(పు) ౧ కోణే=వీణాదులు వాయించుట, ౨ క్వణే=ధ్వని, 3 సమరే = యుద్ధము. (ప్న)
రేణుః స్త్రీపుంసయోర్ధూళౌ పుంలింగః పర్పటే పునః.	రేణుః—(ప్స) ౧ ధూళౌ=దుమ్ము, ౨ పర్పటే=అప్పడము.
వర్ణో ద్విజాదిశుక్లాది యశో గుణకథాసు చ, స్తుతౌ నా న స్త్రియాం భేదరూపాక్షర విలేపనే. ౨౬	వర్ణః—(పు) ౧ ద్విజాది=బ్రాహ్మణాదికులములు, ౨ శుక్లాది= తెలుపు మొదలగు రంగులు. 3 యశః = కీర్తి, ౪ గుణకథాసు=గుణముచెప్పుట, ౫ స్తుతౌ = స్తుతి, (ప్న) ౬ భేద = భేదము, ౭ రూప = ఆకారము, ౮ అక్షర = అక్షరము, ౯ విలేపనే = పైపూత రంగు.
బాణస్స్యాద్గోస్తనే దైత్యభేదే కేవలకాండయోః,	బాణః—(పు) ౧ గోస్తనే = ఆవుచన్ను, ౨ దైత్యభేదే = బాణాసురుఁడు, 3 కేవల=ముఖ్యము, ౪ కాండయోః = బాణము.
వాణా తు బాణమూలే స్త్రీ నీలఝింట్యాం పునర్ద్వయోః. ౨౭	వాణా—(స్త్రీ) ౧ బాణమూలే = బాణపుమూలము, ౨ నీలఝింట్యాం=నల్లపూల గోరంట. (ప్స).

వీణా విద్యుతి వల్లక్యాం	వీణా—(స్త్రీ) ౧ విద్యుతి = మెరుపు, ౨ వల్లంక్యాం=వీణ.
వృష్ణిః పాండవచంద్రయోః, త్రిషు నా యాదవే మేషే	వృష్ణిః—(త్రి) ౧ పాండవ=పాండవులు, ౨ చంద్రయోః = చంద్రుఁడు, 3 యాదవే = యాదవుఁడు, ౪ మేషే= మేక.
వేణీ కేశస్య బంధనే. ౨౦. నద్యా దేరంతరే దేవతాలే	వేణీ—(స్త్రీ) ౧ కేశస్యబంధనే = కేశములబంధము, ౨ నద్యాదేరన్తరే = ఏటిపాయ, దేవతాళే = దేవతాటిచెట్టు.
వేణుర్నృపాంతరే, త్వక్సారేఽపి చ పుంసి స్యాత్	వేణుః—(పు) ౧ నృపాన్తరే = రాజవిశేషము, ౨ త్వక్సారే=వెదురు.
శాణో మాషచతుష్టయే. ౨౮. లోహాదీనాం చ నికషే	శాణః— (పు) ౧ మాషచతుష్టయే = నాలుగుమినపగింజలయెత్తు, ౨ లోహాదీనాంచనికషే = సానరాయి (ఒరపిడి రాయి.)
శాణో ప్రావరణాంతరే,	శాణః—(పు) ౧ ప్రావరణాంతరే = ఉత్తరీయవస్త్రవిశేషము.
శ్రాణం పక్వే యవాగ్వాం స్త్రీ	శ్రాణం—(న) ౧ పక్వే = పక్వమైనది, ౨ యవాగ్వాం=గంజి. (స్త్రీ)
శీర్ణం తనువిశీర్ణయోః. 3౦.	శీర్ణం—(న) ౧ తను = తక్కువైనది, ౨ విశీర్ణయోః=యెండినది.
శ్రేణిః స్త్రీపుంసయోః పంక్తౌ సమానశిల్పిసంహతౌ,	శ్రేణిః—(స్త్రీ) ౧ పంక్తౌ=వరుస, ౨ సమానశిల్పిసంహతౌ = సమానములగు శిల్పసముదాయము.
శోణః కృశానౌ శ్యోనాకేలోహితాశ్వే నదే పుమాన్. 3౧. త్రిషు కోకనదచ్ఛాయే	శోణః—(పు) ౧ కృశానౌ=అగ్నిహోత్రము, ౨ శ్యోనాకే=దుండిగపుచెట్టు, 3 లోహితాశ్వే = యెఱ్ఱనిగుఱ్ఱము, ౪ నదే = నదము, ౫ కోకనదచ్ఛాయే = రక్తోత్పలపురంగు (త్రి)

స్థాణుః కీలే హరే పుమాన్, అస్త్రీ ధ్రువే	స్థాణుః—(పు) ౧ కీలే=చిలుకకొయ్య, ౨ హరే=రుద్రుఁడు, 3 ధ్రువే=ధ్రువుఁడు. (ప్న.)
థస్థూణా స్యాత్సూర్మ్యాం స్తంభే గృహస్య చ. 3౨	స్థూణా—(స్త్రీ) ౧ సూర్మ్యాం = రజతము మొదలగు లోహజాతులచే జేయబడిన విగ్రహము, ౨ గృహస్య స్తంభే=గృహముయొక్క స్తంభము.

ణ త్రికం.

మూడక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.

అరుణోఽవ్యక్తరాగేఽర్కే సంధ్యారాగేఽర్కసారథౌ, నిశ్శబ్దే కపిలేకుష్ఠభేదే నా గుణిని త్రిషు. 33	అరుణః—(పు) ౧ అవ్యక్తరాగే=స్పష్టముగాని ఎఱుపు, ౨ అర్కే=సూర్యుఁడు 3 సంధ్యారాగే = సంధ్యారాగము, ౪ అర్కసారథౌ = సూర్యసారథి, ౫ నిశ్శబ్దే=నిశ్శబ్దమైనది, ౬ కపిలే=కపిలవర్ణము, ౭ కుష్ఠభేదే=కుష్ఠభేదము, ౮ గుణిని = ఎఱ్ఱనిరంగుగలది (త్రి).
అరుణాఽతివిషాశ్యామామంజిష్ఠాత్రివృతాసు చ,	అరుణా—(స్త్రీ) ౧ అతివిషా=అతివస, ౨ శ్యామా = ప్రేంఖణపుచెట్టు, 3 మంజిష్ఠా=మంజిష్ఠపుతీగె, ౪ త్రివృతాసు=తెల్లతెగడ.
అరణిర్వహ్నిమంథే నా ద్వయోర్నిర్మథ్యదారుణి. 3౪.	అరణిః—(పు) ౧ వహ్నిమంథే=నూరనెల్లిచెట్టు, ౨ నిర్మథ్యదారుణి = అగ్నిని మథించే దారువిశేషము.
అభీక్ష్ణం తు భృశే నిత్యే తద్వ్యక్తక్రియయోస్త్రిషు,	అభీక్ష్ణం—(అవ్య) ౧ భృశే = మిక్కిలి ౨ నిత్యే = ఎల్లప్పుడు, 3 తద్వ్యక్తక్రియయోః = ఎల్లప్పుడు కర్మగలవారలు (త్రి.
ఇంద్రాణీ కరణే స్త్రీణాం పౌలోమీసింధువారయోః.	ఇంద్రాణీ—(స్త్రీ) ౧ స్త్రీణాంకరణే = స్త్రీలయొక్క రతిబంధవిశేషము, ౨

పౌలోమీ=ఇంద్రునిభార్య, 3 సింధువారయోః=వావిలి చెట్టు.

ఈరిణం తూషరే శూన్యేఽ

ఈరిణం—(న) ౧ ఊషరే=చవటిభూమి, ౨ శూన్యే=పంటలు లేనిభూమి.

వీక్షణం దర్శనే దృశి,

ఈక్షణం—(న) ౧ దర్శనే=చూచుట, ౨ దృశి=నేత్రము.

ఊషణం మరిచే క్లీబం కణాయామూషణా స్త్రియాం.

ఊషణం—(న) ౧ మరిచే = మిరియాలు, ఉషణా (స్త్రీ) ౨ కణాయాం = పిప్పలి. (జీలకఱ్ఱ)

ఏషణీ వ్రణమార్గానుసారిణ్యాం చ తులాభిది,

ఏషణీ—(స్త్రీ) ౧ వ్రణమార్గానుసారిణ్యాం = వ్రణవమార్గము ననుసరించునది, ౨ తులాభిది = త్రాసులోభేదము.

కరుణస్తు రసే వృక్షే

కరుణః—(పు) ౧ రసే= కరుణరసము, ౨ వృక్షే=నిమ్మ చెట్టు.

కృపాయాం కరుణామతా.

కరుణా—(స్త్రీ) ౧ కృపాయాం=దయ.

కర్త్తృణం తృణభిత్పృశ్నోః

కర్త్తృణం—(న) ౧ తృణభిత్=కామంచి గడ్డి, ౨ పృశ్న్యోః = నాచు.

కరణం హేతుకర్మణోః, వణిజాదౌ హస్తలేపే నృత్యగీతప్రభేదయోః. 3౮. క్రియాభేదేంద్రియక్షేత్రకాయసంవేశనేషు చ, కాయస్థే సాధనే క్లీబం పుంసి శూద్రావిశోస్సుతే. 3౯

కరణం—(న) ౧ హేతు=కారణము, ౨ కర్మణోః = కర్మ, 3 వణిజాదౌ=వర్తకులు మొదలగువారలు, ౪ హస్తలేపే=హస్తము చేవ్రాయుట, ౫ నృత్య=నృత్యవిశేషముయొక్క, ౬ గీతప్రభేదయోః = గీతవిశేషముయొక్క, ౭ క్రియాభేదే = వ్యాపారవిశేషము, ౮ ఇంద్రియ=ఇంద్రియము, ౯ క్షేత్ర=వరిపొలము, ౧౦ కాయ=శరీరము, ౧౧ సంవేశనేషు=రతికర్మ, ౧౧ కాయస్థే=లెక్కలువ్రాయు గ్రామకరణము, ౧౨

	సాధనే=సాధనము, ౧౩ శూద్రావిశోస్సుతే = కోమటికి కాపుదానియందు బుట్టినవాఁడు.
కల్యాణమక్షయస్వర్గే మంగళేఽపి నపుంసకం,	కల్యాణం—(న) ౧ అక్షయస్వర్గే=అక్షయస్వర్గము, ౨ మంగళే=శుభము.
కంకణం కరభూషాయాం సూత్రమండనయోరపి. ౪౦	కంకణం—(న) ౧ కరభూషాయాం=కడియము, ౨ సూత్రే=చేతికికట్టుదారము, ౩ మండనయోః=అలంకారము.
కరేణుర్గజయోషాయాం స్త్రియాం పుంసి మతంగజే,	కరేణుః—(స్త్రీ) ౧ గజయోషాయాం = ఆడేనుఁగు, ౨ మతంగజే = మగయేనుఁగు. (పు)
కార్మణం మంత్రతంత్రాదియోజనే కర్మఠేఽపి చ.	కార్మణం—(న) ౧ మంత్రతంత్రాదియోజనే=మంత్రతంత్రములుసమకూర్చుట, ౨ కర్మఠే=కర్మములు సక్రమముగాఁ జేయువాఁడు.
కాకిణీ పణతుర్యాంశే మానదండే చ దృశ్యతే, కృష్ణలైకవరాట్యోస్స్యాదున్మానస్యాంశకేఽపి చ. ౪౨	కాకిణీ—(ఈ) ౧ పణతుర్యాంశే = పణములో నాల్గవవంతు, ౨ మానదండే = కోలబద్ద, ౩ కృష్ణలా = గురుగింజ తీగె, ౪ ఏకవరాటి = ఒకగవ్వ, ౫ ఉన్మానస్యాంశకే = తూనికలో నొక భాగము.
కారణం కరణే హేతువధయోశ్చ నపుంసకం, స్త్రీ యాతనాయాం	కారణం—(న) ౧ కరణే=సాధనము, ౨ హేతు=హేతువు, ౩ వధయోః=చంపుట, ౪ యాతనాయాం=తీవ్రవేదనయను నరకము. (స్త్రీ)
కుర్వాణో భృత్యకారకయోస్త్రిషు. ౪౩	కుర్వాణః—(పు) ౧ భృత్యే = బంటు, ౨ కారకయోః=పనిచేయువాఁడు.
కృపాణః ఖడ్గే ఛురికాకర్తర్యోరపి యోషితి,	కృపాణః—(పు) ౧ ఖడ్గే = కత్తి, ౨ ఛురికా=చూరకత్తి, ౩ కర్తర్యోః = కత్తెర.

కృపణస్తు క్రిమౌ పుంసి మం దకుత్సితయో స్త్రిషు. ౪౪	కృపణః—(పు) ౧ క్రిమౌ=పురుగు, (త్రి) ౨ మంద=మందమతి, 3 కుత్సితయోః =కృత్రిముఁడు.
క్షేపణం ప్రేరణే నౌకాదండ జాలభిదో స్త్రియాం,	క్షేపణం—(న) ౧ ప్రేరణే = ప్రోత్సహించుట, ౨ నౌకాదండ = పడవ నడుపుతెడ్డు, (స్త్రీ) 3 జాలభిదః = వల.
గ్రహణం స్వీకారాదరకరో పరాగోపలబ్ధివందిషు. ౪౫	గ్రహణం—(న) ౧ స్వీకార=తీసికొనుట, ౨ ఆదర=ఆదరము, 3 కర=హస్తము, ౪ ఉపరాగ=గ్రహణము, ౫ ఉపలబ్ధి=ప్రాప్తి, ౬ వందిషు=స్తోత్రపాఠకుఁడు.
స్యాద్గ్రామణీః ప్రధానేఽధి పతౌ త్రిషు నాపితే పుంసి,	గ్రామణీః—(త్రి) ౧ ప్రధానే=ప్రధాని, (మంత్రి) ౨ అధిపతౌ=గ్రామాధికారి 3 నాపితే=మంగలవాఁడు.
గ్రామీణా నీలికాయాం స్త్రీ గ్రామోద్భూతేఽభిధేయ వత్. ౪౬	గ్రామీణా—(స్త్రీ) ౧ నీలికాయాం=నీలిచెట్టు, ౨ గ్రామోద్భూతే=గ్రామములోపుట్టినది. (త్రి)
గోకర్ణోఽశ్వతరే సర్పసారం గేచ గణాంతరే, అంగుష్ఠా నామికోన్మానే	గోకర్ణః—(పు) ౧ అశ్వతరే = కంచరగాడిద, ౨ సర్ప=పాము, 3 సారంగే = కణుజు, ౪ గణాంతరే=ప్రమథగణవిశేషము, ౫ అంగుష్ఠానామికోన్మానే=లోడితెడు.
గోకర్ణీ మూర్వికౌషధౌ. ౪౭	గోకర్ణీ—(స్త్రీ) ౧ మూర్వికౌషధౌ=చాగచెట్టు.
చరణోఽస్త్రీ బహ్వృచాదౌ మూలే గోత్రే పదేఽపి చ, భ్రమణే భక్షణే చాఽపి నపుంసక ఉదాహృతః ౪౮	చరణః—(పు) ౧ బహ్వృచాదౌ = ఋక్శాఖాదులు, ౨ మూలే=వేరు, 3 గోత్రే=వంశము, ౪ పదే=పాదము, ౫ భ్రమణే = తిరుగుట, ౬ భక్షణే=తినుట.

జరణం జీరకాఽజాజీహింగు సౌవర్చలేషు చ,

జరణం—(న) ౧ జీరక=జీలకఱ్ఱ, ౨ అజాజీ=తెల్లజీలకఱ్ఱ, 3 హింగు = ఇంగువ, ౪ సౌవర్చలే=సౌవర్చలవణము.

తరుణం కుబ్జపుష్పే నోరుబుకే యూని తు త్రిషు. ౪౯

తరుణం—(న) ౧ కుబ్జపుష్పే=పొట్లపూవు, ౨ ఉరుబుకే=ఆముదపుచెట్టు, (పు) 3 యూని=యౌవనుఁడు. (త్రి)

తరణిర్ద్యుమణౌ పుంసి కుమారీనౌకయోః స్త్రియాం

తరణిః—(పు) ౧ ద్యుమణౌ=సూర్యుఁడు, ౨ కుమారీ=ఓషధీవిశేషము (కన్నెకుమారియనునది) 3 నౌకయోః=పడవ. (స్త్రీ)

దక్షిణో దక్షిణోద్భూతసరలచ్ఛందవర్తిషు. ౫౦. ఆరామే త్రిషు యజ్ఞాదివిధిదానే దిశి స్త్రియాం

దక్షిణః—(పు) ౧ దక్షిణోద్భూత=దక్షిణదేశీయుఁడు, ౨ సరల = దేవదారువృక్షము, 3 ఛందవర్తిషు = అభిప్రాయానువర్తి, (త్రి) ౪ ఆరామే = తోఁట, ౫ యజ్ఞాదివిధిదానే=యజ్ఞాదివిధులలో నిచ్చుసంభావన, (స్త్రీ) ౬ దిశి=దక్షిణపుదిక్కు.

ద్రవిణం న ద్వయోర్విత్తే కాంచనే చ పరాక్రమే.

ద్రవిణం—(న) ౧ విత్తే=ధనము, ౨ కాంచనే=బంగారము, 3 పరాక్రమే=పరాక్రమము.

దారుణో రసభేదే నా త్రిషు తు స్యాద్భయావహే

దారుణః—(పు) ౧ రసభేదే = వీరరసము, ౨ భయావహే = భయముకలుగజేయువాఁడు. (త్రి)

ద్రుఘణో ముద్గరేఽపి స్యాద్ద్రుహిణే చ పరశ్వధే. ౫౨

ద్రుఘణః— (పు) ౧ ముద్గరే = ఇనుపగుదియ, ౨ ద్రుహిణే=బ్రహ్మదేవుఁడు, 3 పరశ్వధే=గండ్రగొడ్డలి.

దుర్వర్ణం త్రిష్వసద్వర్ణే క్లీబమౌలేయరూప్యయోః,

దుర్వర్ణం—(త్రి) ౧ అసద్వర్ణే=హీనకులజుఁడు, ౨ ఔలేయ=నూఁగుదోస, (న) 3 రూప్యయోః=వెండి.

ధార్వీణం మృష్టపర్ణే స్యాద్ధార్వాయాంస్వరనేఽపిచ.

ధార్వీణం— (న) ౧ మృష్టపర్ణే = నల్లతుమికిఆకు, (మిరియపుచెట్టు) ౨

	దూర్వాయాం=గరికి, 3 స్వరసే=గరికి నుండి తీసినరసము.
ధర్మణస్తు పుమాన్ వృక్షభేద సర్పప్రభేదయోః,	ధర్మణః—(పు) ౧ వృక్షభేదే = వృక్షభేదము, ౨ సర్పప్రభేదయోః=ఒకవిధపుపాము.
ధారణం మానభేదేఽపి ధారణే	ధారణం—(న) ౧ మానభేదే = కొలతవిశేషము, ౨ ధారణే=ధరించుట.
ధరణీ భువి ౫౪	ధరణీ—(స్త్రీ) ౧ భువి=భూమి.
ఘర్షణం స్యాత్పరిభవే రతే ఽసత్యాం తు ఘర్షణి,	ఘర్షణం—(న) ౧ పరిభవే=పరాభవము, ౨ రతే=సంభోగము. ఘర్షణీ (స్త్రీ) 3 అసత్యాం=అంకుటాలు.
ధరుణః సమ్మతే నీరే స్వర్లోకే పరమేష్ఠిని. ౫౫	ధరుణః—(పు) ౧ సమ్మతే=అనుకూలము, ౨ నీరే=నీరు, 3 స్వర్లోకే=స్వర్గము, ౪ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మ.
ధారణీ నాడికాయాం స్యాద్బుద్ధోక్తమంత్రభిద్యపి,	ధారణీ— ౧ నాడికాయాం=కూరకాడ, ౨ బుద్ధోక్తమంత్రభిది = బౌద్ధమంత్రభేదము.
ధారణాంగే చ యోగస్య న పుంసి స్యాద్విధారణే.	ధారణా—(స్త్రీ) ౧ యోగస్య = అంగే, యోగముయొక్క అవయవము, ౨ విధారణే=ధరించుట. (స్త్రీ)
ధిషణస్త్రిదశాచార్యే ధిషణా ధియి యోషితి,	ధిషణః—(పు) ౧ త్రిదశాచార్యే=బృహస్పతి, ధిషణా (స్త్రీ) ౨ ధియి = బుద్ధి.
నిశ్శ్రేణిరధిరోహిణ్యాంఖర్జూరీపాదపే స్త్రియాం. ౫౬	నిశ్శ్రేణిః—(స్త్రీ) ౧ అధిరోహిణ్యాం = నిచ్చెన, ౨ ఖర్జూరీపాదపే = పేరీతచెట్టు.
నిర్యాణం వారణాపాంగదేశే మోక్షేఽధ్వనిర్గమే,	నిర్యాణం—(న) ౧ వారణాపాంగదేశే=గజముయొక్క అపాంగప్రదేశము, ౨ మోక్షే = మోక్షము, 3 అధ్వనిర్గమే=మార్గముననడచుట.

నిర్మాణం నిర్మితౌ సారే సమం
జసే నపుంసకం. ౫౮

నిర్మాణం—(న) ౧ నిర్మితౌ=నిర్మించుట, ౨ సారే=బలము, ౩ సమంజసే=మంచిది.

నిర్వాణమస్తంగమనే నిర్వృ
తౌ గజమజ్జనే సంగమేప్య
పవర్గే చ

నిర్వాణం—(న) ౧ అస్తంగమనే = నాశనమునొందుట, ౨ నిర్వృతౌ=సుఖము, ౩ గజమజ్జనే = గజస్నానము, ౪ సంగమే=సంగమము, ౫ అపవర్గే= మోక్షము.

ప్రవణో నా చతుష్పథే. ౫౯.
క్రమనిమ్నమహీభాగోదర
ప్రహ్వేషు చ త్రిషు,

ప్రవణః—(పు) ౧ చతుష్పథే = నాలుగుత్రోవలుగలిసినదారి, ౨ క్రమనిమ్నమహీభాగ=క్రమముగా పల్లమైననేల, ౩ ఉదర=ఉదరము, ౪ ప్రహ్వేషు= నమ్రుఁడు.

ప్రఘణస్తామ్రకుంభే స్యాద
లిందే లోహముద్గరే. ౬౦

ప్రఘణః—(పు) ౧ తామ్రకుంభే = రాగిబిందె, ౨ అలిందే = ఇంటిచోపా (అనఁగా యింటివాకిలి తొట్టికట్టునకు వెలుపలనుండు తలవాకిలి ముందర చావడిపేరు) ౩ లోహముద్గరే=ఇనుపగుదియ.

ప్రమాణం నిత్యమర్యాదా
శాస్త్రేషు సత్యవాదిని, ఇయ
త్తాయాం చ హేతౌ చ
క్లీబైకత్వే ప్రమాతరి. ౬౧

ప్రమాణం—(న) ౧ నిత్య = ఎల్లప్పుడు, ౨ మర్యాదా=హద్దు, ౩ శాస్త్రేషు = శాస్త్రము, ౪ సత్యవాదిని = సత్యముచెప్పువాఁడు, ౫ ఇయత్తాయాం=ఇంతమాత్రము, ౬ హేతౌ=కారణము, ౭ క్లీబైకత్వే=నిత్యనపుంసకైకత్వగలశబ్దము, ౮ ప్రమాతరి = కొలుచువాఁడు.

పత్త్రోర్ణం ధౌతకౌశేయే క్లీ
బం స్యాచ్ఛోణకేపుమాన్,

పత్త్రోర్ణం—(న) ౧ ధౌతకౌశేయే=తెల్లపట్టుబట్ట, ౨ శోణకే=దుందిలపుచెట్టు.

పక్షిణీ పూర్ణిమాయాం స్యా
ద్విహగ్యాం శాకినీభిది. ౬౨

పక్షిణీ—(స్త్రీ) ౧ పూర్ణిమాయాం=పూర్ణిమ, ౨ విహగ్యాం=ఆడుపక్షి, ౩ శాకినీ

	భిది = శాకినీయనుపిశాచభేదము, ౪
ఆగామివర్తమానాహర్యుక్తరాత్రావపి స్త్రియామ్,	ఆగామివర్తమానాహర్యుక్తరాత్రౌ = రాబోవుపగటితోను జరుగుచుండెడి పగటితోను కూడుకొన్న రాత్రి.
ప్రవేణిస్త్రీ కుథావేణ్యోః	ప్రవేణః—(స్త్రీ) ౧ కుథా=ఏనుఁగమీఁద పరచెడుచిత్రకంబళము, ౨ వేణ్యోః= జడ, (సర్పాకారముగా అల్లినజడ).
పురాణం పంచలక్షణే. ౬3 పణే పుంసి త్రిషు ప్రత్నే	పురాణం—(న) ౧ పంచలక్షణే=అయిదు లక్షణములుగల పురాణము, ౨ పణే= పందెము, (పు) 3 ప్రత్నే=పురాతన మైనది. (త్రి)
పూరణః పూరకే త్రిషు,క్లీబం పిండప్రభేదే చ	పూరణః—(త్రి) ౧ పూరకే = నింపు వాఁడు, ౨ పిండప్రభేదే=పిండప్రదాత (న)
పూరణీ శాల్మలీద్రుమే. ౬౪. పటారంభకసూత్రేషు	పూరణీ—(స్త్రీ) ౧ శాల్మలీద్రుమే=బూరుగ చెట్టు, ౨ పటారంభకసూత్రేషు = మగ్గముమీఁదవేసినదారపుసరింబేకలు.
ప్రోక్షణం సేచనే వధే	ప్రోక్షణం—(న) ౧ సేచనే=తడుపుట, ౨ వధే=చంపుట.
వరుణస్తరుభేదేఽప్సు పశ్చిమాశాపతావపి. ౬౫	వరుణః—(పు) ౧ తరుభేదే = వృక్షవిశేషము (అనఁగా ఉలిమిడిచెట్టు), ౨ అప్సు = ఉదకములు, 3 పశ్చిమాశాపతౌ=వరుణుఁడు.
వరుణస్తు పుమాన్తిక్తశాకప్రాకారయోరపి, క్లీబం కన్యాదివరణే వేష్టనే స్త్రీ నదీభిది. ౬౬	వరుణః—(పు) ౧ తిక్తశాక = ఉలిమిడి చెట్టు, ౨ ప్రాకారయోః=ప్రాకారము, 3 కన్యాదివరణే=కన్నెలయొక్క వరించడము, (న) ౪ వేష్టనే = చుట్టుకొనడము, ౫ నదీభిది=నదీవిశేషము. (స్త్రీ)
వారణం ప్రతిషేధే స్యా	వారణం—(న) ౧ ప్రతిషేధే = ప్రతిషేధించడము.

వారణస్తు మతంగజే	వారణః—(పు) ౧ మతంగజే=ఏనుఁగు.
బ్రాహ్మణం బ్రహ్మసంఘాతే వేదభాగే నపుంసకం. ౬౭. భూమిదేవే తు పుంలింగో స్ఫుంజికాస్పృక్కయోః,	బ్రాహ్మణం—(న) ౧ బ్రహ్మసంఘాతే = బ్రాహ్మణసముదాయము, ౨ వేదభాగే=వేదములోని ఒక్కభాగము, 3 భూమిదేవే = బ్రాహ్మణుఁడు, (పు) ౪ స్ఫుంజికా=గంటుభారంకి, ౫ స్పృక్కయోః=స్పృక్కయను గంధద్రవ్యము
వారుణీ గండదూర్వాయాం ప్రతీచీసురయోరపి. ౬౮	వారుణీ—(స్త్రీ) ౧ గండదూర్వాయాం = గరికిభేదము, ౨ ప్రతీచీ = పడమరదిక్కు, 3 సురయోః=కల్లు.
భరణీ ఘోషకే ఋక్షే	భరణీ—(స్త్రీ) ౧ ఘోషకే=తెల్లపూలయావడిచెట్టు, ౨ ఋక్షే=భరణీనక్షత్రము.
భరణం వేతనే భృతౌ	భరణం—(న) ౧ వేతనే = జీతము, ౨ భృతౌ=కూలి.
భ్రమణీ కారుండికాయాం క్రీడాద్యాయామధీశితుః.	భ్రమణీ—(స్త్రీ) ౧ కారుండికాయాం = జెలగ, ౨ అధీశితుః క్రీడాద్యాయాం ప్రభువుయొక్క క్రీడాదికము.
భీషణో రసే సల్లక్యాం నా గాఢే దారుణే త్రిషు,	భీషణః—(పు) ౧ రసే=భీషణమనురసము, ౨ సల్లక్యాం=అందుగుచెట్టు, 3 గాఢే=గాఢమైనది, (త్రి) ౪ దారుణే = దారుణమైనది.
మసృణోఽకర్కశే స్నిగ్ధే త్రిషూమాయాం తు యోషితి. ౭౦	మసృణః—(త్రి) ౧ అకర్కశే = కఠినముగానిది, ౨ స్నిగ్ధే = నున్ననిది, 3 ఉమాయాం = అగిసె (నల్లయగిసె) (స్త్రీ).
మత్కుణో నిర్విషాణేభే నిశ్శ్మశ్రుపురుషేఽపి చ, ఉద్దంశే నాలికేరే చ	మత్కుణః—(పు) ౧ నిర్విషాణేభే=దంతములులేని ఏనుఁగ, ౨ నిశ్శ్మశ్రుపురుషే =మీసములేనిమొగవాఁడు, 3 ఉద్దంశే = నల్లి, ౪ నాలికేరే = కొబ్బరిచెట్టు.

మార్గణో యాచకే శరే. ౭౧ యాచ్ఞాన్వేషణయోఃక్లీబం	మార్గణః—(పు) ౧ యాచకే = యాచకుఁడు, ౨ శరే=బాణము, 3 యాచ్ఞా = యాచించుట, ౪ అన్వేషణయోః= వెదుకుట. (న)
యంత్రణం రక్షణే స్మృతం, బంధనే స్యాన్నియమనే	యంత్రణం—(న) ౧ రక్షణే=రక్షించుట, ౨బంధనే=బంధించుట, 3 నియమనే= నియమించుట.
రవణశ్శబ్దనే ఖరే. ౭౨	రవణః—(పు) ౧ శబ్దనే=ఓలిగొంతుకవాఁడు, (అనఁగా మ్రోయుస్వభావము గలది, భేరీఘంట మొదలైనదిన్ని, ౨ ఖరే=గాడిద.
రమణం పటోలమూలే నార్యాం స్త్రీ నా ధవే స్మరే,	రమణం—(న) పటోలమూలే=పొట్లవేరు, ౨ నార్యాం = రమణీమణి, (స్త్రీ) 3 ధవే=భర్త, (పు) ౪ స్మరే=మన్మథుఁడు.
రోషణః పారదే హేమఘర్షణోపలయోః పుమాన్. ౭౩ క్రోధనే వాచ్యలింగస్స్యా	రోషణః—(పు) ౧ పారదే=పాదరసము, ౨ హేమ=బంగారము, 3 ఘర్షణోపలయోః=ఒరిపిడిరాయి,౪ క్రోధనే=క్రోధముగలవాఁడు,(త్రి) విశేష్యనిఘ్నము.
ద్రోహిణీ కంఠరుగ్భిది తటిత్కటుంభరా సోమవల్కేషులోహితాగవోః. ౭౪	రోహిణీ—(స్త్రీ) ౧ కంఠరుగ్భిది=కంఠరోగభేదము, ౨ తటిత్ = మెఱుపు, 3 కటుంభరా = కటుకరోహిణి, ౪ సోమవల్కేషు=తెల్లతుమ్మచెట్టు, ౫ లోహితా=ఎఱ్ఱనైనది, ౬ గవోః=ఆవు.
లవణంసైంధవాదౌ నా సింధురక్షోభిదో రసే,తద్యుక్తే వాచ్యలింగస్స్యా న్నదీభేద ద్విషోః స్త్రియాం. ౭౫	లవణం—(న) ౧ సైంధవాదౌ=సైంధవలవణము మొదలగునది, (పు)౨సింధు= సముద్రము, 3 రక్షోభిదోః = రాక్షసభేదము, ౪ రసే=ఉప్పు అను రసము, ౫ తద్యుక్తే= ఉప్పగానుండునది, (వి. ని) ౬ నదీభేద = నదీవిశేషము, (స్త్రీ) ౭ ద్విషోః=శత్రువు.

లక్షణం నామ్ని చిహ్నే చ	లక్షణం—(న) ౧ నామ్ని = పేరు, ౨ చిహ్నే=గుర్తు.
సారస్యాం లక్షణా క్వచిత్,	లక్షణా—(స్త్రీ) ౧సారస్యాం=ఆడుబెగ్గురుపక్షి.
లక్ష్మణా త్వౌషధీభేదే సారస్యామపి యోషితి. ౭౬. రామభ్రాతరి పుంసి స్యాత్స శ్రీకే చాభిధేయవత్	లక్ష్మణా—(స్త్రీ) ౧ ఔషధీభేదే = ఓషధివిశేషము, ౨సారస్యాం=ఆఁడుబెగ్గురుపక్షి, (పు) ౩ రామభ్రాతరి = లక్ష్మణుఁడు, ౪ సశ్రీకే = సంపన్నుఁడు. (వి. ని)
విషాణీ క్షీరకాకోల్యామజశృంగ్యాం చ యోషితి. ౭౭. కుష్ఠనామౌషధే క్లీబం పశుశృంగేభదంతయోః,	విషాణీ—(స్త్రీ) ౧ క్షీరకాకోల్యాం=పిన్నపాలచెట్టు, ౨ అజశృంగ్యాం = మేకకొమ్ము, (న). ౩ కుష్ఠనామౌషధే = కుష్ఠమను ఓషధివిశేషము, ౪ పశుశృంగ = పశువుకొమ్ము, ౫ ఇభదంతయోః=ఏనుఁగుదంతము.
విపణిః పణ్యవీథ్యాం చ భవేదాపణపణ్యయోః. ౭౮	విపణిః—(పు) ౧ పణ్యవీథ్యాం = అంగడివీథి, ౨ ఆపణ=అంగడి, ౩ పణ్యయోః =విక్రయింపఁదగువస్తువు.
శరణం గృహరక్షిత్రోర్వధరక్షణయోరపి,	శరణం—(న) ౧ గృహ = గృహము, ౨ రక్షిత్రోః=రక్షించువాఁడు, ౩ వధ = చంపుట, ౪ రక్షణయోః = కాపాడుట.
శ్రవణం చ శ్రుతౌ కర్ణే నక్షత్రే న నపుంసకమ్. ౭౯	శ్రవణం—(న) ౧ శ్రుతౌ = వినుట, ౨ కర్ణే=చెవులు, (పు) ౩ నక్షత్రే=నక్షత్రవిశేషము.
శ్రమణో యతిభేదే నా నింద్యజీవిని తు త్రిషు, స్త్రియాం సుదర్శనామాంస్యోర్ముండీరశబరీభిదోః. ౮౦	శ్రమణః—(పు) ౧ యతిభేదే = యతివిశేషము, ౨ నింద్యజీవిని = అపవిత్రజీవనుఁడు, (త్రి). సుదర్శనా=దూసరచెట్టు, (స్త్రీ) ౪ మాంసి=జటామాంసి, (గైరికాదిధాతువిశేషము,) ౫ ముం

	డీర=చిట్టికూరచెట్టు, ౬ శబరీభిదోః = బోయజాతిస్త్రీ (శబరి)
శ్రావణో మాసి పాషండే	శ్రావణః—(పు) ౧మాసి=శ్రావణమాసము, ౨ పాషండే=వేదాచారవిహీనుఁడు.
దథ్యాల్యాం శ్రావణా మతా	శ్రావణా—(స్త్రీ) ౧ దథ్యాల్యాం = వృక్షవిశేషము
శింఘాణం కాచపాత్రే చ, లోహనాసికయోర్మలే. ౮౧	శింఘాణం—(న) ౧ కాచపాత్రే = గాజుగిన్నె, ౨ లోహ = ఇనుపచిట్టెము, 3 నాసికయోర్మలే=ముక్కులోని పక్కు. చీమిడి.
శ్రీపర్ణి కాశ్మరీకుంభ్యోః క్లీబం పద్మాగ్నిమంథయోః,	శ్రీపర్ణీ—(స్త్రీ) ౧ కాశ్మరీ=గుమ్ముడుచెట్టు, ౨ కుంభ్యోః=తేకుచెట్టు, (న) 3 పద్మ=తామరపూవు, ౪ అగ్నిమంథయోః= నెల్లిచెట్టు.
సంకీర్ణం నిచితేఽపి స్యాదశుద్ధే చాప భేద్యవత్. ౮౨	సంకీర్ణం—(వి.ని)౧నిచితే=పఱచివేయఁబడినది, ౨ అశుద్ధే=అపరిశుభ్రము. (వి. ని)
సరణిః పంక్తౌ మార్గే చ	సరణిః—(పు) ౧ పంక్తౌ=వరుస,౨ మార్గే త్రోవ.
సారణో రాక్షసాంతరే, రుగ్భేదే నా	సారణః—(పు) ౧ రాక్షసాంతరే=రాక్షసవిశేషము. ౨ రుగ్భేదే=రోగవిశేషము 3 ప్రసారణ్యాం=
ప్రసారణ్యాం స్వల్పనద్యాం చ సారణీ. ౮3	సారణీ—(స్త్రీ) ౧ ప్రసారణ్యాం=అతిసారము, ౨ స్వల్పనద్యాం=చిన్నకాలువ.
సుషేణః కరమర్దే స్యాద్విష్ణు సుగ్రీవవైద్యయోః,	సుషేణః—(పు) ౧ కరమర్దే=కలివెచెట్టు, ౨ విష్ణు = విష్ణుమూర్తి, 3 సుగ్రీవవైద్యయోః=సుగ్రీవుని వైద్యుఁడగు సుషేణుఁడు.
సువర్ణో నా స్వర్ణకర్షే సువర్ణా తు మఖాంతరే. ౮౪	సువర్ణః—(పు) ౧ స్వర్ణకర్షే = కర్షమెత్తు బంగారము, ౨ సువర్ణా (స్త్రీ) మఖాంతరే=యజ్ఞవిశేషము.

శ్రీకృష్ణంగురుణి క్లీబే కాంచ నే హారిచందనే,	శ్రీకృష్ణ—(న) ౧ అగురుణి=కృష్ణాగురు, (న) ౨ కాంచనే = బంగారము, ౩ హారిచందనే=హారిచందనము.
సుపర్ణస్స్వర్ణచూడేచ గరుడే కృతమాలకే. ౮౫	సుపర్ణః—(పు) ౧ స్వర్ణచూడే=పాలపిట్ట, ౨ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౩ కృతమాలకే=రేలచెట్టు.
సుపర్ణా కమలిన్యాం చ వైనతేయస్య మాతరి,	సుపర్ణా—(స్త్రీ) ౧ కమలిన్యాం = తామరకొలను, ౨ వైనతేయస్యమాతరి = గరుత్మంతునితల్లి. (వినత).
హరేణుర్నా సతీలే స్త్రీ రేణుకాకులయోషితోః. ౮౬	హరేణుః—(పు) ౧ సతీలే=లంకలు, ౨ రేణుకా= రేణుకయను గ్రంధ్యము, (స్త్రీ). ౩ కులయోషితోః=కులస్త్రీ.
హరణం యౌతకాదీనాం ద్రవ్యే భుజే హృతావపి,	హరణం—(న) ౧ యౌతకాదీనాంద్రవ్యే =కన్యాదానమునవిచ్చు అరణము, ౨ భుజే=భుజము, ౩ హృతౌ=హరించుట, (దొంగిలుట)
హరిణః పుంసి సారంగే విషదే త్వభిధేయవత్. ౮౭	హరిణః—(పు) ౧ సారంగే=లేడి,౨విషదే = విషము పెట్టువాఁడు. (వి. ని).
హరిణీ హరితాయాం చ నారీభిద్వృత్తభేదయోః, సువర్ణప్రతిమాయాం చ హర్షణోఽక్షిరుగంతరే ౮౮. హర్షకే యోగభేదే చ శ్రాద్ధదేవేఽపి చ క్వచిత్,	హరిణీ—(స్త్రీ) ౧ హరితాయాం=పచ్చనిది, ౨ నారీభిత్=హరిణీజాతిస్త్రీ, ౩ వృత్తభేదయోః = ఒకపద్యభేదము, ౪ సువర్ణప్రతిమాయాం=బంగారుబొమ్మ, ౫ హర్షణ=సంతోషము, ౬ అక్షిరుగంతరే = నేత్రవ్యాధి విశేషము, ౭ హర్షకే=సంతసించువాఁడు, ౮ యోగభేదే = పంచాంగయోగభేదము, ౯ శ్రాద్ధదేవే=యముఁడు.
హారిణం రేతసి స్వర్ణే వరాటే చ నపుంసకమ్. ౮౯	హారిణం—(న) ౧ రేతసి=ఇంద్రియము,౨ స్వర్ణే=బంగారము, ౩ వరాటే=గవ్వ.

ణ చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.
అఙ్గారిణీ హసంత్యాం చ భాస్కరత్యక్తదిశ్యపి,	అఙ్గారిణీ—(స్త్రీ) ౧ హసంత్యాం=కుంపటి, ౨ భాస్కరత్యక్తదిశి = సూర్యునిచే విడువఁబడినదిక్కు.
ఆథర్వణోఽథర్వజ్ఞ బ్రాహ్మణే చ పురోధసి. ౯౦	ఆథర్వణః—(పు) ౧ అథర్వజ్ఞబ్రాహ్మణే = అథర్వణ వేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు ౨ పురోధసి=పురోహితుఁడు.
ఆతర్పణం ప్రీణనే స్యాన్మంగలాలేపనేఽపి చ,	ఆతర్పణం—(న) ౧ ప్రీణనే = సంతోషపెట్టుట, ౨ మంగళాలేపనే=మంగళార్థమైనపూతద్రవ్యము.
ఆరోహణం స్యాత్సోపానే సమారోహే ప్రరోహణే.	ఆరోహణం—(న) ౧ సోపానే=మెట్టు, ౨ సమారోహే = ఎక్కుట, 3 ప్రరోహణే=మొలుచుట.
ఉత్క్షేపణం తు వ్యజనే ధాన్యమర్దనవస్తుని,	ఉత్క్షేపణం—(న) ౧ వ్యజనే=విసనకఱ్ఱ, ౨ ధాన్యమర్దనవస్తుని=రోకలి.
స్యాదుద్ధరణముద్ధారవాంతాన్నోన్మూలనేష్వపి. ౯౨	ఉద్ధరణం—(న) ౧ ఉద్ధార=ఉద్ధరించుట, ౨ వాంతాన్న = కక్కినయన్నము, 3 ఉన్మూలనే=పెళ్లగించుట.
కార్షాపణోఽస్త్రీ కార్షికే స్యాత్పణషోడశకేఽపి చ,	కార్షాపణః—(పు). ౧ కార్షికే=కర్షపరిమితమైనవస్తువు, ౨ పణషోడశకే=పదియారుపణముల పరిమితమైనవస్తువు- (రెండుగురిగింజలు ఎత్తుపణము), (పదియారుపణములు కర్షము).
అథ కామగుణో రాగే విషయాభోగయోరపి. ౯3	కామగుణః—(పు) ౧ రాగే = అభిలాష, ౨ విషయ = భోగసాధనవస్తువు, 3 ఆభోగ=పరిపూర్ణత.
చీర్ణపర్ణస్తు నింబేఽపి ఖర్జూరీభూరుహే పుమాన్,	చీర్ణపర్ణః—(పు) ౧ నింబే = వేపచెట్టు, ౨ ఖర్జూరీభూరుహే = ఖర్జూరవృక్షము.

చూడామణిశ్శిరోరత్నే కాకచిఞ్చాఫలే పుమాన్.	చూడామణిః—(పు) ౧ శిరోరత్నే=తల మీఁదయుంచుకొనుమాణిక్యము, ౨ కాకచించాఫలే=గురివెందఫలము
జుహురాణోఽపి చాధ్వర్యావపి స్యాజ్జాతవేదసి,	జుహురాణః—(పు) ౧ అధ్వర్యౌ = అధ్వర్యువు, ౨ జాతవేదసి = అగ్నిహోత్రుఁడు.
తండురీణః కీటమాత్రే బర్బరే తండులోదకే. ౯౫	తండురీణః—(పు) ౧ కీటమాత్రే=సామాన్యపుపురుగు, ౨ బర్బరే=బొబ్బర్లు, 3 తండులోదకే=కడుగు.
త్రాయమాణా వార్షికే స్త్రీ రక్ష్యమాణేఽభిధేయవత్,	త్రాయమాణా—(స్త్రీ) ౧ వార్షికే = కలుగానుగు, ౨ రక్ష్యమాణే = రక్షింపఁబడినవస్తువు. (త్రి)
త్రైలపర్ణీ మలయజే శ్రీవాసే సిల్హకేఽపి చ. ౯౬	త్రైలపర్ణీ—(స్త్రీ) ౧ మలయజే = శ్రీగంధము, ౨ శ్రీవాసే = తురుష్కదేశపు ధూపద్రవ్యము, 3 సిల్హకే = దేవదారు బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము.
దాక్షాయణీ త్వపర్ణాయామశ్విన్యాద్యుడుషు స్త్రియాం,	దాక్షాయణీ—(స్త్రీ) ౧ అపర్ణాయాం = పార్వతీదేవి, అశ్విన్యాద్యుడుషు=అశ్విన్యాదినక్షత్రములు.
అథ దేవమణిర్భర్గేఽశ్వావర్తే కౌస్తుభేఽపి చ. ౯౭	దేవమణిః—(పు) ౧ భర్గే=శంకరుఁడు, ౨ అశ్వావర్తే = గుఱ్ఱముయొక్క సుడులలోనొకటి, 3 కౌస్తుభే = కౌస్తుభమణి.
నారాయణోఽచ్యుతే భీరుగౌర్యోర్నారాయణీమతా	నారాయణః—(పు) ౧ అచ్యుతే = విష్ణుమూర్తి, ౨ భీరు = భయస్వభావముగలస్త్రీ, 3 గౌరీ = పార్వతీదేవి, (స్త్రీ) నారాయణీ.
అథో నిగరణం క్లీబం భోజనే స్యాద్గలే పుమాన్. ౯౮	నిగరణం—(న) ౧ భోజనే=భోజనము, (పు) ౨ గళే=కంఠము.

అథ నిస్సరణం మృత్యూపా
యమోక్షేషు నిర్గమే,

నిస్సరణం—(న) ౧ మృత్యు = చావు, ౨ ఉపాయ=ఉపాయము, 3 మోక్షేషు =మోక్షము, ౪ నిర్గమే=బయలు వెడలుట.

స్యాన్ని_స్తరణముపాయే నిస్తా
రే తరణేऽపి చ. ౯౯

ని_స్తరణం—(న) ౧ ఉపాయే = ఉపాయము, ౨ నిస్తారే = వెడలబాటు, 3 తరణే=దాటుట.

నిరూపణం స్యాదాలోకే వి
చారే చ నిదర్శనే,

నిరూపణం—(న) ౧ ఆలోకే=చూచుట, ౨ విచారే=విచారించుట, 3 నిదర్శనే =దృష్టాంతము.

పర్పరీణశ్చ పర్ణస్య శిరాయాం
ద్యూతకంబలే. ౧౦౦. పర్ణ
చూర్ణరసేऽపి స్యాత్పర్పరీ
ణం తు పర్వణి,

పర్పరీణః—(పు) ౧ పర్ణస్య=ఆకుయొక్క, శిరాయాం=ఈనె, ౨ ద్యూతకంబలే= జూదమాడు కంబలము, 3 పర్ణచూర్ణరసే=ఆకులయొక్క, సున్నముయొక్క రసము, ౪ పర్వణి=గణుపు, (లేకపర్వ సమయము) (న)

ప్రవారణం నిషేధే స్యాత్కా
మ్యదానే చ న ద్వయోః.

ప్రవారణం—(న) ౧ నిషేధే = నిషేధించుట, ౨ కామ్యదానే = కామ్యార్థ దానము.

పరీరణస్స్యాత్కమఠే దండే
చ పట్టశాటకే,

పరీరణః—(పు) ౧ కమఠే=తాబేలు, ౨ దండే = కఱ్ఱ, 3 పట్టశాటకే = పట్టు వస్త్రము.

పరాయణమభీష్టే స్యాత్తత్ప
రాశ్రయయోరపి. ౧౦౨

పరాయణం—(న) ౧ అభీష్టే=ఇష్టమగునది, ౨ తత్పర=పదార్థమందాసక్తి, 3 ఆశ్రయయోః=ఆశ్రయము.

పరవాణిః పుమాన్ ధర్మా
ధ్యక్షవత్సరయోరపి,

పరవాణిః—(పు) ౧ ధర్మాధ్యక్షే = ధర్మాధ్యక్షుఁడు, ౨ వత్సరయోః = సంవత్సరము.

పారాయణం సమాసంగే కా
ర్త్స్న్యే పారగతావపి.

పారాయణం—(న) ౧ సమాసంగే = కలియుట, ౨ కార్త్స్న్యే = సం

పూర్ణము, 3 పారగతౌ=సమాప్తినొందుట.

పీలుపర్ణ్ణా బింబికాయాం మూర్వాయామోషధీభిది,

పీలుపర్ణ్ణా—(స్త్రీ) ౧ బింబికాయాం=దొండచెట్టు, ౨ మూర్వాయాం = చాగచెట్టు, 3 ఓషధీభిది=ఓషధివిశేషము.

అథ పుష్కరిణీ చేభ్యాం సరోజిన్యాం జలాశయే. ౧౦౪

పుష్కరిణీ—(స్త్రీ)౧ఇభ్యాం=ఆడుఏనుఁగు, ౨ సరోజిన్యాం = తామరకొలను, 3 జలాశయే=సరస్సు.

మధుపర్ణ్ణీ తు గంభార్యాం నీలీసంజ్ఞౌషధావపి,

మధుపర్ణ్ణీ—(స్త్రీ) ౧ గంభార్యాం=గుమ్ముడుచెట్టు, ౨ నీలీసంజ్ఞౌషధౌ = నీలిచెట్టు అను ఓషధివిశేషము.

మీనామ్రీణస్తు పుంలిఙ్గో దర్దరామ్రే చ ఖంజనే.

మీనామ్రీణః—(పు) ౧ దర్దరామ్రే=వ్యంజనవిశేషము, ౨ ఖంజనే=కాటుకపిట్ట.

రక్తరేణుస్తు సిందూరే పలాశకోరకే పుమాన్,

రక్తరేణుః—(పు) ౧ సిందూరే=సిందూరము, ౨ పలాశకోరకే = మోదుగుమొగ్గ.

రాగచూర్ణః పుమాన్దంతధావనే మకరధ్వజే. ౧౦౫

రాగచూర్ణః—(పు) ౧ దంతధావనే = చంద్రచెట్టు, ౨ మకరధ్వజే = మన్మథుఁడు.

రేరిహాణస్తు పుంసి స్యాన్మహాదేవేఽంబరేఽపి చ,

రేరిహాణః—(పు) ౧ మహాదేవే=శివుఁడు, ౨ అంబరే=ఆకాశము.

లంబకర్ణస్స్మృతోఙ్కోటపాదపే ఛగలేఽపి చ. ౧౦౬

లంబకర్ణః—(పు) ౧ కోటపాదపే=ఊడుగుచెట్టు, ౨ ఛగలే=మేకపోతు.

విదారణం విడంబే చ భేదే క్లీబం రణే ద్వయోః,

విదారణం—(న) ౧ విడంబే = అనుకరించుట, ౨ భేదే = చీల్చుట, 3 రణే=యుద్ధము (పు).

అథ వైతరణీ నద్యాం ప్రేతానాం యాతుమాతరి. ౧౦౭

వైతరణీ—(స్త్రీ) ౧ ప్రేతానాంనద్యాం = వైతరిణినదీ, ౨ యాతుమాతరి=రాక్షసులతల్లి.

శరవాణి శ్శరముఖే పాపిష్ఠే శరజీవిని, పుమా	శరవాణిః—(పు) ౧ శరముఖే = బాణాగ్రము, ౨ పాపిష్ఠే=పాపాత్ముఁడు, 3 శరజీవిని = బాణములతో బ్రదుకువాఁడు.
నథో శిఖరిణీ రసాలావృత్తభేదయోః. ౧౦౯.నారీరత్నే మల్లికాయాం రోమావల్యామపి స్త్రియాం,	శిఖరిణీ—(స్త్రీ) ౧ రసాలా = పెరుగుతోఁజేయుభక్ష్యము, ౨ వృత్తభేదయోః= ఒకానొకవృత్తము, (స్త్రీ) 3 నారీరత్నే = ఉత్తమస్త్రీ, ౪ మల్లికాయాం = మల్లెచెట్టు, ౫ రోమావళ్యాం = నూగారు
అథ సంసరణం క్లీబమసంబాధచమూగతౌ. ౧౧౦.ఘంటాపథే చ సంసారే రణారంభే చ కుత్రచిత్,	సంసరణం—(న) ౧ అసంబాధచమూగతౌ=సంకులముగాని సేనాగమనము, ౨ ఘంటాపథే=రాజమార్గము, 3 సంసారే = సంసారము, ౪ రణారంభే = యుద్ధారంభము.
సమీరణస్స్యాత్పవనే పథికే చ ఫణిజ్జకే. ౧౧౧	సమీరణః—(పు) ౧ పవనే = వాయువు, ౨ పథికే=బాటసారి, 3 ఫణిజ్జకే=మరువము.
హస్తికర్ణశ్చోరుబూకే పలాశీగణభేదయోః,	హస్తికర్ణః—(పు) ౧ ఉరుబూకే = ఆముదపుచెట్టు, ౨ పలాశ = మోదుగుచెట్టు, 3 గణభేదయోః = గణవిశేషము.

ణ పంచకం.	అయిదక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.
అవగ్రహాణమిత్యే తత్ప్రతిరోధేఽప్యనాదరే. ౧౧౨	అవగ్రహాణం—(న) ౧ ప్రతిరోధే=అడ్డగింపు ౨ అనాదరే = ఆదరణములేమి.
అవతారణం భూతాదిగ్రహే వస్త్రాంచలేఽర్చనే,	అవతారణం—(న) ౧ భూతాదిగ్రహే= పిశాచాదులు, ౨ వస్త్రాంచలే=వస్త్రపుకొంగు, ౩ అర్చనే=పూజించుట.

ప్రవిదారణమాఖ్యాతం సంపరాయేఽవదారణే. ౧౧౩
పరిభాషాయాం సనిందోపాలంభనే నియమేఽపి చ,

ప్రవిదారణం—(న) ౧ సంపరాయే = యుద్ధము, ౨ అవదారణే=గుద్దలి, ౩ పరిభాషాయాం=పరిభాష, ౪ సనిందోపాలంభనే = తిట్టుతోఁగూడిన ఎత్తిపొడుపుమాట, ౫ నియమే = కట్టుబాటు.

ఉక్తో మత్తవారణస్తు ప్రక్లిన్నకటకుంజరే. ౧౧౪. క్లీబం ప్రాసాదవీథీనాం కుండవృక్షవృతావపి,

మత్తవారణః—(పు) ౧ ప్రక్లిన్నకటకుంజరే=మదముచేఁదడిసినగండస్థలములుగల యేనుఁగు, ౨ ప్రాసాదవీథీనాం కుండవృక్షవృతౌ = మేడలవరుస ముందు తొట్లలోనుంచిన చెట్టులు తీఁగలు.

మండూకపర్ణీ మంజిష్ఠా బ్రాహ్మణ్యోర్నా తు శోణకే.

మండూపకర్ణీ—(స్త్రీ) ౧ మంజిష్ఠా=ఓషధీవిశేషము, ౨ బ్రాహ్మణ్యోః=చిఱుతేకుచెట్టు (పు) ౩ శోణకే=దుండిగపుచెట్టు.

రోమహర్షణం రోమాంచే నా సూతే చ బిభీతకే

రోమహర్షణం—(న) ౧ రోమాంచే = గగుర్పాటు, ౨ సూతే = సూతుఁడు, (పు) ౩ బిభీతకే=తాడిచెట్టు.

వాతరాయణ ఉన్మత్తే నిష్ప్రయోజనపూరుషే. ౧౧౫. కాండే చ కరపత్రే చ కూటే చ పరసంక్రమే,

వాతరాయణః—(పు) ౧ ఉన్మత్తే = పిచ్చివాఁడు, ౨ నిష్ప్రయోజనపూరుషే=పనికిమాలినవాఁడు, ౩ కాండే = బాణము, ౪ కరపత్రే=చేఱంపము, ౫ కూటే = దాయమొద్దు, ౬ పరసంక్రమే=పరులకు సంక్రమించుట.

ణషట్కం.

ఆఱక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.

దోహదలక్షణముక్తం వయస్సంధౌ చ గర్భే చ.

దోహదలక్షణం—(న) ౧ వయస్సంధౌ=బాల్యయౌవనాదులసంధి, ౨ గర్భే=గర్భము.

యాపనలక్షణం వ్యాఖ్యాతం లావణ్యకుచయోశ్చ.

యాపనలక్షణం—(న) ౧ లావణ్యే=సౌందర్యవిశేషము, ౨ కుచయోః = స్తనములు.

ఇతి ణాంతవర్గః.

ఇది ణాంతవర్గము.

—

త్రైకమ్.

ఏకాక్షరీ తశబ్దములు.

తశ్చౌరామృతపుచ్ఛేషు క్రోడే మ్లేచ్ఛే చ కుత్రజిత్, అపుమాంస్తరణే పుణ్యే కథితః శబ్దవేదిభిః. ౧

తః—(పు) ౧ చౌరే=దొంగ, ౨ అమృతే=అమృతము, ౩ పుచ్ఛేషు=తోఁక, ౪ క్రోడే = వరాహము, ౫ మ్లేచ్ఛే = మ్లేచ్ఛుఁడు (న్న) ౬ తరణే=దాటుట, ౭ పుణ్యే=పుణ్యము.

—

తద్వికం.

రెండక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అస్తం క్షిప్తేఽప్యవసితే త్రిషు నా పశ్చిమాచలే

అస్తం—(న) ౧ క్షిప్తే = ఉంచుట, ౨ అవసితే = సమాప్తము (త్రి) ౩ పశ్చిమాచలే=పడమటికొండ. (పు)

అంతం స్వరూపే నాశే నా న స్త్రీ శేషేఽంతికే త్రిషు.

అంతం—(న) ౧ స్వరూపే = ఆకారము, ౨ నాశే = నాశనము, ౩ శేషే = మిగిలినది (న్న) ౪ అంతికే = చేరువ. (త్రి)

ఆర్తిః పీడాధనుష్కోట్యో

ఆర్తిః—(స్త్రీ) ౧ పీడా=పీడకలుగుట, ౨ ధనుష్కోట్యోః=వింటిచివర.

స్త్వాప్తో లబ్ధే స్వసత్యయోః,

ఆప్తః—(పు) ౧ లబ్ధే=పొందఁబడినది, ౨ స్వ=ఆత్మీయుఁడగు ఆప్తుఁడు ౩ సత్యయోః=నిజము.

ఆప్తిః స్త్రీ యోగసంప్రాప్త్యో

ఆప్తిః—(స్త్రీ) ౧ యోగ = లయిక, ౨ సంప్రాప్తి=పొందుట.

రితం స్మృతే గతే త్రిషు. ౩

ఇతం—(న) ౧ స్మృతే=స్మరింపఁబడినది, (త్రి) ౨ గతే=పోయినది.

ఈతిర్డింభే ప్రవాసేఽతివృ ష్ట్యాదిషట్సు చ స్త్రియాం,	ఈతిః—(స్త్రీ) ౧ డింభే = బాలుఁడు, ౨ ప్రవాసే = పరస్థలనివాసము, 3 అతివృష్ట్యాదిషట్సు = ఆఱు ఈతిబాధలు.
ఉక్తమేకాక్షర చ్ఛందస్యు క్తం స్యాద్భాషితే త్రిషు.	ఉక్తం—(న) ౧ ఏకాక్షరచ్ఛందసి = ఛందోవిశేషము, (త్రి) ౨ భాషితే= మాట.
ఊతిః స్త్రీ రక్షణే స్యూతౌ	ఊతిః—(స్త్రీ) ౧ రక్షణే = కాపాడుట, ౨ స్యూతౌ=కుట్టుట
ఋతిః కల్యాణవర్త్మనోః,జుగు ప్సాస్పర్ధయోః స్త్రీస్యా	ఋతిః—(స్త్రీ) ౧ కల్యాణ = శుభము, ౨ వర్త్మనోః=మార్గము, 3 జుగుప్సా = అసహ్యము, ౪ స్పర్ధయోః = విరోధము.
దృతముంఛశిలే జలే. ౫. సత్యే దీప్తే పూజితే స్యా	ఋతం—(న) ౧ ఉంఛశిలే = శిలోంఛవృత్తి, ౨ జలే = నీరు, 3 సత్యే = సత్యము, ౪ దీప్తే=కాంతి, ౫ పూజితే=పూజింపఁదగినది.
దృతుర్వర్షాదిషట్సుచ ఆర్తవే భాసి చ పుమాం	ఋతుః—(పు) ౧ వర్షాదిషట్సు = వర్షఋతువు మొదలు ఆఱుఋతువులు, ౨ ఆర్తవే=ముట్టు, 3 భాసి=ప్రకాశము.
నేతః కర్బుర ఆగతే. ౬	ఏతః—(పు) ౧ కర్బుర=చిత్రవర్ణము, ౨ ఆగతే=వచ్చినవాఁడు.
క్షత్తా శూద్రాత్ క్షత్రియా జే ప్రతీహారే చ సారథౌ, భుజిష్యాతనయేఽపి స్యా న్నియుక్తవేధసోఃపుమాన్.	క్షత్తా—(స్త్రీ) ౧ శూద్రాత్ క్షత్రియాజే =శూద్రునివల్ల క్షత్త్రియస్త్రీకిఁ బుట్టినవాఁడు, ౨ ప్రతీహారే = ద్వారపాలకుఁడు, 3 సారథౌ=సారథి, ౪ భుజిష్యాతనయే = దాసీపుత్రుఁడు, ౫ నియుక్త = నియోగింపఁబడినవాఁడు, ౬ వేధసోః=బ్రహ్మ.
కర్తా తు కారకే వాచ్యలిం గో నా పరమేష్ఠిని,	కర్తా—(త్రి) ౧ కారకే=చేయువాఁడు, ౨ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మ. (పు)

క్రతుర్యజ్ఞే మునౌ పుంసి

క్రతుః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨ మునౌ=మునీశ్వరుఁడు.

కాంతిశ్శోభేచ్ఛయోః స్త్రియామ్. ౮

కాంతిః—(స్త్రీ) ౧ శోభా = కాంతి, ౨ ఇచ్ఛయోః=మనోరథము.

కాంతా నార్యాం ప్రియంగౌ స్త్రీ శోభనే త్రిషు నా ధవే, లోహే చ చంద్రసూర్యాయఃపర్యాయాంతశ్శిలాసు చ. ౯

కాంతా—(స్త్రీ) ౧ నార్యాం= ఆడుది, ౨ ప్రియంగౌ = ప్రేంఖణపుచెట్టు, ౩ శోభనే=సుందరమైనది, (త్రి) ౪ ధవే =భర్త, (పు) ౫ లోహే=అయస్కాంతము, ౬ చంద్ర = చంద్రుఁడు, ౭ సూర్య = సూర్యుఁడు, ౮ అయఃపర్యాయ=ఇనుము, ౯ అంతశ్శిలాసు= లోపలరాయి.

క్షితిర్నివాసే మేదిన్యాం కాలభేదే క్షయే స్త్రియామ్,

క్షితిః—(స్త్రీ) ౧ నివాసే = నివాసము, ౨ మేదిన్యాం = భూమి, ౩ కాలభేదే= కాలవిశేషము, ౪ క్షయే=నాశము.

కీర్తిః ప్రసాదయశసోర్యోషిత్

కీర్తిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రసాద=అనుగ్రహము, ౨ యశసోః=యశస్సు.

కుంతో గవేధుకాయాం స్యాత్. ౧౦. ప్రాసాయుధే చ

కుంతః—(పు) ౧ గవేధుకాయాం=అడవిగోధుమలు, ౨ ప్రాసాయుధే = ప్రాసమను ఆయుధము.

కుంతీ గుగ్గులుపృథయోశ్చ శల్లక్యాం,

కుంతీ—(స్త్రీ) ౧ గుగ్గులు = గుగ్గులువృక్షము, ౨ పృథయోః = ధర్మరాజుతల్లి, ౩ శల్లక్యాం = అందుగుచెట్టు.

కృతం యుగేఽలమర్థే స్యాద్విహితే హింసితే త్రిషు. ౧౧

కృతం—(న) ౧ యుగే = యుగము, ౨ అలమర్థే=చాలనుఅర్థము, ౩ విహితే= చేయఁబడినది, (త్రి) ౪ హింసితే = చంపఁబడినది.

కృత్తం తు వేష్టితే ఛిన్నే

కృత్తం—(న) ౧ వేష్టితే=చుట్టఁబడినది, ౨ ఛిన్నే = ఛేదింపఁబడినది.

కృతిః కారణహింసయోః,	కృతిః—(స్త్రీ) ౧ కారణ = కారణము, ౨ హింసయోః=హింస.
కృత్తిశ్చర్మత్వచోః భూర్జే కృత్తికాయాం ద్వయం స్త్రియాం ౧౨	కృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ చర్మ = తోలు, ౨ త్వచోః=త్వగింద్రియము, 3 భూర్జే=భూర్జవృక్షము, ౪ కృత్తికాయాం = కృత్తికానక్షత్రము.
కేతుర్నా రుక్పతాకావిగ్రహోత్పాతేషు లక్ష్మణి,	కేతుః—(పు) ౧ రుక్=కాంతి, ౨ పతాకా=జండా, ౨ విగ్రహ = కలహము, 3 ఉత్పాతేషు=ఉపద్రవసూచకములు, ౪ లక్ష్మణి=చిహ్నము.
గర్తస్త్రిగర్తభేదే స్యాదవటే చ కుకుందరే. ౧3	గర్తః—(పు) ౧ త్రిగర్తభేదే = త్రిగర్తమను దేశవిశేషము, ౨ అవటే = గొయ్యి, 3 కుకుందరే=స్త్రీలపిరుదుల మీఁదిగుంటలు.
గ్రస్తం గ్రాసీకృతేఽపి స్యాల్లుప్తవర్ణపదేఽపి చ,	గ్రస్తం—(న) ౧ గ్రాసీకృతే=మ్రింగఁబడినది, ౨ లుప్తవర్ణపదే=వర్ణపదములు లోపించినవాక్యము.
గతిః స్త్రీ మార్గదశయోర్జ్ఞానేయాత్రాభ్యుపాయయోః, ౧౪. నాడీవ్రణసరణ్యాం చ	గతిః—(స్త్రీ) ౧ మార్గ = త్రోవ, ౨ దశయోః=అవస్థ, 3 జ్ఞానే = జ్ఞానము, ౪ యాత్రా = యాత్ర, ౫ అభ్యుపాయయోః=ఉపాయము, ౬ నాడీవ్రణసరణ్యాం = ద్రవించుచు నెలవేసినవ్రణమార్గము.
గతం విజ్ఞాతయాతయోః,	గతం—(న) ౧ విజ్ఞాత = తెలిసికొనఁబడినది, ౨ యాతయోః = పొందఁబడినది.
గాతుర్నా కోకిలే భృంగే గంధర్వే త్రిషు రోషణే.	గాతుః—(పు) ౧ కోకిలే = కోకిల, ౨ భృంగే=తుమ్మెద, 3 గంధర్వే = గంధర్వుఁడు, ౪ రోషణే = రోషముగలవాఁడు. (త్రి)

గీతిశ్ఛందసి గానే స్త్రీ	గీతిః—(స్త్రీ) ౧ ఛందసి = ఛందోభేదము, ౨ గానే=సంగీతము
గీతం శబ్దితగానయోః,	గీతం—(న) ౧ శబ్దిత=ధ్వనిచేయఁబడినది, ౨ గానయోః=సంగీతము.
గుప్తిః స్త్ర్యవకరస్థానే కారాగారే చ రక్షణే. ౧౬	గుప్తిః—(స్త్రీ) ౧ అవకరస్థానే = చీపురుకట్టచే దుడువఁబడిన కసవుదుమ్ముగల ప్రదేశము, ౨ కారాగారే = చెఱసాల, 3 రక్షణే= కాపాడుట.
గుప్తం స్యాద్రక్షితే గూఢే	గుప్తం—(న) ౧ రక్షితే = రక్షింపఁబడినది, ౨ గూఢే=దాచఁబడినది.
ఘాతః కాండప్రహారయోః,	ఘాతః—(పు) ౧ కాండ = బాణము, ౨ ప్రహారయోః=దెబ్బ.
ఘృతమాజ్యే జలే క్లీబం ప్రదీప్తే త్వభిధేయవత్. ౧౭	ఘృతం—(న) ౧ ఆజ్యే=నెయ్యి, ౨ జలే =నీరు, 3 ప్రదీప్తే = ప్రకాశించునది, (వి. ని)
చిత్తం చిత్తే	చిత్తం—(న) ౧ చిత్తే=మనస్సు.
త్రిషు చితా చిత్యాయాం సంహతౌ స్త్రియామ్,	చితా—(త్రి) ౧ చిత్యాయాం=కాష్ఠము, ౨ సంహతౌ=సమూహము. (స్త్రీ)
చితిశ్చిత్యాబృందయోః స్త్రీ	చితిః—(స్త్రీ) ౧ చిత్యా = కాష్ఠము, ౨ బృందయోః=సమూహము.
జాతం వ్యక్త్యోఘజన్మసు. ౧౮. క్లీబం త్రిలింగముత్పన్నే	జాతం—(న) ౧ వ్యక్తి=ప్రత్యేకవ్యక్తి, ౨ ఓఘ = సమూహము, 3 జన్మసు = పుట్టుక, ౪ ఉత్పన్నే=పుట్టినది. (త్రి)
జాతిస్త్రీగోత్రజన్మనోః, అశ్మంతికామలక్యోశ్చ సామాన్యచ్ఛందసోరపి. ౧౯ జాతీఫలే చ మాలత్యాం	జాతిః—(స్త్రీ) ౧ గోత్ర = కులము, ౨ జన్మనోః = పుట్టుక, 3 అశ్మంతికా = పొయ్యి, ౪ ఆమలకీ = ఉసిరికచెట్టు, ౫ సామాన్య = తెగ, ౬ ఛందసోః= జాతియను ఛందోభేదము. ౭ జాతీఫలే = జాజికాయ, ౮ మాలత్యాం= జాజితీగ.

జ్ఞాతిస్తాతసగోత్రయోః, పు మా	జ్ఞాతిః—(పు) ౧ తాత=తండ్రి, ౨ సగోత్రయోః=దాయాది.
నథ తతం వ్యాప్తే విస్తృతే చ త్రిలింగకమ్. ౨౦.క్లీబం వీణాదివాద్యే స్యాత్పుం లింగస్తు సమీరణే,	తతం—(త్రి) ౧ వ్యాప్తే=వ్యాప్తమైనది, ౨ విస్తృతే= విశాలమైనది, (న) 3 వీణాదివాద్యే = వీణమొదలగువాద్యము, (పు) ౪ సమీరణే=గాలి.
తాతోఽనుకంప్యే జనకే	తాతః—(పు) ౧ అనుకంప్యే = అనుగ్రహింపఁబడినవాఁడు, ౨ జనకే=తండ్రి.
తిక్తోరససుగంధయోః. ౨౧ తిక్తా తు కటురోహిణ్యాం పర్పటే తు నపుంసకం,	తిక్తః—(పు) ౧ రస = చేదు, ౨ సుగంధయోః=సుగంధము, తిక్తా (స్త్రీ) 3 కటురోహిణ్యాం = కటుకరోహిణి, (న) ౪ పర్పటే=పర్పాటకమనుఓషధి.
తూస్తం రేణౌ చ విఖ్యాతం జటాయాం చ నపుంసకం.	తూస్తం—(న) ౧ రేణౌ = రేణువు, ౨ జటాయాం=జడ.
త్రేతా యుగేఽగ్నిత్రితయే	త్రేతా—(స్త్రీ) ౧ యుగే=త్రేతాయుగము ౨ అగ్నిత్రితయే=త్రేతాగ్నులు.
దత్తం విశ్రాణితేఽర్చితే,	దత్తం—(న) ౧ విశ్రాణితే=ఈయఁబడినది, ౨ అర్చితే=పూజింపఁబడినది.
దంతోఽద్రికటకే కుంజే దశనేఽథౌషధౌ స్త్రియాం.	దంత—(పు) ౧ అద్రికటకే=కొండచరియ, ౨ కుంజే=పొద, 3 దశనే=దంతము, ౪ ఓషధౌ=ఓషధీవిశేషము (స్త్రీ).
దాంతస్తు దమితేఽపి స్యాత్తపఃక్లేశసహే త్రిషు,	దాంతః—(పు) ౧ దమితే=ఇంద్రియనిగ్రహుఁడు, ౨ తపఃక్లేశసహే = ఇంద్రియనిగ్రహక్లేశమోర్చుకొనుట (త్రి).
దితిర్దైత్యజనన్యాం చ ఖండనేఽపి చ యోషితి. ౨౪	దితిః—(స్త్రీ) ౧ దైత్యజనన్యాం = రాక్షసమాత, ౨ ఖండనే=ఖండించుట.
దీప్తం నిర్భాసితే దగ్ధే జ్వలితే	దీప్తం—(న) ౧ నిర్భాసితే=ప్రకాశింపఁబడినది, ౨ దగ్ధే= కాల్పఁబడినది, 3 జ్వలితే మండింపఁబడినది.

థ ద్రుతం త్రిషు, శీఘ్రే విలీనే విద్రాణే	ద్రుతం—(త్రి) ౧ శీఘ్రే=తొందర, ౨ విలీనే=దాగినది, 3 విద్రాణే = పరుగెత్తినది.
ద్యుతిః స్త్రీ రశ్మిశోభయోః.	ద్యుతిః—(స్త్రీ) ౧ రశ్మి = కిరణములు, ౨ శోభయోః=ప్రకాశము.
దృతిశ్చర్మపుటే మత్స్యే నా	దృతిః—(పు) ౧ చర్మపుటే=తోలుతిత్తి, ౨ మత్స్యే=చేప.
ధాతుర్నేంద్రియేషు చ, శబ్దయోని మహాభూతతద్గుణేషు రసాదిషు. ౨౬. మనశ్శిలాదౌ శ్లేష్మాదౌ విశేషాద్గైరికేఽస్థ్ని చ	ధాతుః—(పు) ౧ ఇంద్రియేషు=దశేంద్రియములు, ౨ శబ్దయోని=క్రియ, 3 మహాభూత=పంచమహాభూతములు, ౪ తద్గుణేషు=వానిగుణములు, ౫ రసాదిషు=వసాసృఙ్మాంసాదులు, ౬ మనశ్శిలాదౌ=మణిశిలమొదలగుధాతువులు, ౭ శ్లేష్మాదౌ=శ్లేష్మమువాతము మొదలగునవి, ౮ గైరికే = గైరికాదిధాతువులు, ౯ అస్థ్ని=ఎముక.
ధాతా హిరణ్యగర్భే నాపాలకే త్రిష్వ	ధాతా—(పు) ౧ హిరణ్యగర్భే=బ్రహ్మ, పాలకే=పాలించువాఁడు (త్రి).
ధోధుతం. ౨౭. త్యక్తే విధూతే	ధుతం—(న) ౧ త్యక్తే = విడువఁబడినది, ౨ విధూతే=కదలింపఁబడినది.
ధూతం తు కంపితే భర్త్సితే త్రిషు,	ధూతం—త్రి ౧ కంపితే = కదలింపఁబడినది, ౨ భర్త్సితే=భయపెట్టఁబడినది.
ధూర్తం తు ఖండలవణే ధూస్తూరే నా విటే త్రిషు.	ధూర్తం—(న) ౧ ఖండలవణే = బిడాలవణము, ౨ ధూస్తూరే = ఉమ్మెత్తచెట్టు, (పు) 3 విటే=వంచకుఁడు,(త్రి)
ధృతిర్నేష్టౌ స్త్రియాం తుష్టౌ యోగభిద్ధైర్యధారణే,	ధృతిః—(పు) ౧ ఇష్టౌ = యజ్ఞము, ౨ తుష్టౌ=సంతుష్టి, (స్త్రీ). 3 యోగభిత్=పంచాంగయోగభేదము, ౪ ధైర్య = ధైర్యము, ౫ ధారణే=ధారణము.

నతం తగరపాట్యాం స్యాత్ క్లీబం కుటిలనమ్రయోః. ౨౯. త్రిషు	నతం—(న) ౧ తగరపాట్యాం=దేవదారు బంకతో జేయబడిన ధూపద్రవ్యము, (త్రి) ౨ కుటిల=వక్రమైనది, 3 నమ్రయోః=వంగినది.
నీతిర్నయేఽపి స్యాత్ప్రాపణే ఽపి చ యోషితి,	నీతిః—(స్త్రీ) ౧ నయే=నీతి, ౨ ప్రాపణే = పొందించుట.
పంక్తిః స్త్రీ గౌరవే పాకే	పంక్తిః—(స్త్రీ) ౧ గౌరవే=గౌరవము, ౨ పాకే=పాకము.
పత్తిర్నా పదగే స్త్రియాం. ౩౦. గతావేకరథైకేభత్ర్యశ్వపంచపదాతిగే,	పత్తిః—(పు) ౧ పదగే = కాలిబంటు. ౨ గతౌ=గమనము, (స్త్రీ). 3 ఏకరథైకేభత్ర్యశ్వపంచపదాతిగే = ఒకరథము, ఒకఏనుఁగు, మూడుగుఱ్ఱములు, ఏవురు కాలుబంట్లుగలసేన
పంక్తిర్దశాక్షరచ్ఛందోదశసంఖ్యాలిషు స్త్రియాం. ౩౧	పంక్తిః—(స్త్రీ) ౧ దశాక్షరచ్ఛందః = పదియక్షరములుగల ఛందస్సు, ౨ దశసంఖ్యా=పదవసంఖ్య, 3 ఆలిషు=పంక్తి (వరుస).
పతిర్ధవే నా త్రిష్వీశే	పతిః—(పు) ౧ ధవే = భర్త, ౨ ఈశే = ప్రభువు. (త్రి).
ప్రాప్తం లబ్ధే సమంజసే,	ప్రాప్తం—(న) ౧ లబ్ధే=పొందఁబడినది, ౨ సమంజసే=సుందరమైనది.
పాతో నిపాతనే త్రాతే త్రిషు	పాతః—(పు) ౧ నిపాతనే = పడుట, ౨ త్రాతే=రక్షింపఁబడినవాఁడు. (త్రి)
ప్రాప్తిర్మహోదయే. ౩౨. లాభేఽపి చ స్త్రియాం	ప్రాప్తిః—(స్త్రీ) ౧ మహోదయే = గొప్పయుదయము, ౨ లాభే=లాభము.
ప్రాతిః పూర్తిప్రాదేశయోః స్త్రియాం,	ప్రాతిః—(స్త్రీ) ౧ పూర్తి = సంపూర్తి, ౨ ప్రాదేశయోః ప్రాదేశమాత్రప్రమాణము.
పీతిర్నాశ్వే స్త్రియాం పానే	పీతిః—(పు) ౧ అశ్వే=అశ్వము, ౨ పానే =పానము, (స్త్రీ).

ప్రీతం హృషితనర్మణోః. 33	ప్రీతం—(న) ౧ హృషిత=ప్రీతినొందినవాఁడు, ౨ నర్మణోః=విలాసము.
పీతం పానే హారిద్రాయాం స్త్రియాం గౌరేఽభిధేయవత్,	పీతం—(న) ౧ పానే=పానము, ౨ హారిద్రాయాం=పసపు, (స్త్రీ), 3 గౌరే=గౌరవర్ణముగలది. (వి.ని)
ప్రీతిర్యోగాంతరే ప్రేమ్ణి స్మరపత్నీముదోః స్త్రియాం	ప్రీతిః—(స్త్రీ) ౧ యోగాంతరే=పంచాంగయోగాంతరము, ౨ ప్రేమ్ణి = ప్రేమ, 3 స్మరపత్నీ=మన్మథునిభార్య, ౪ ముదోః=సంతోషము.
పుస్తం క్లీబే పుస్తకే చ లేప్యాదిశిల్పకర్మణి,	పుస్తం—(న) ౧ పుస్తకే=పుస్తకము, ౨ లేప్యాది శిల్పకర్మణి = లేపనజేయుట మొదలగు శిల్పికర్మ.
ప్లుతం తురంగమగతౌ క్లీబం పుంసి త్రిమాత్రకే. 34	ప్లుతం—(న) ౧ తురంగమగతౌ=అశ్వగతి ౨ త్రిమాత్రకే = త్రిమాత్రారూపకమగు ప్లుతకాలము (పు).
పూతం త్రిషు పవిత్రే చ శాటితే బహులీకృతే,	పూతం—(త్రి) ౧ పవిత్రే = పవిత్రమయినది, ౨ శాటితే = వస్త్రాదిశోధితమగునది, 3 బహులీకృతే = తూర్పెత్తబడినది.
పూర్తం త్రిషు పూరితే స్యాత్క్లీబం ఖాతాదికర్మణి.	పూర్తం—(త్రి) ౧ పూరితే = నింపఁబడినది, ౨ ఖాతాదికర్మణి = చెర్వులు బావులు త్రవ్వించుట (న).
ప్రోతం నపుంసకం వస్త్రే ఖచితే వాచ్యలింగకం,	ప్రోతం—(న) ౧ వస్త్రే=వస్త్రము, ౨ ఖచితే=కూర్పఁబడినది. (వి. ని)
ప్రేతో భూతాంతరే పుంసి మృతే స్యాద్వాచ్యలిఙ్గకః.	ప్రేతః—(పు) ౧ భూతాంతరే = భూతవిశేషము. ౨ మృతే = చచ్చినది. (వి. ని.)
పోతశ్శిశౌ వహిత్రే చ గృహస్థానే చ వాససి	పోతః— (పు) ౧ శిశౌ=శిశువు, ౨ వహిత్రే=నౌకావిశేషము, 3 గృహస్థానే=గృహస్థానము, ౪ వాససి=వస్త్రము.

వృత్తిస్తు వరణేఽపి స్యాద్వేష్టనేఽపి చ యోషితి. ౩౮	వృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ వరణే = వరించుట, ౨ వేష్టనే=చుట్టుట, అపిశబ్దమువలన జీవనోపాయము.
భర్తా స్వామిని పుంసి స్యాత్త్రిషు ధాతరి పోష్టరి,	భర్తా—(పు) ౧ స్వామిని = ప్రభువు, ౨ ధాతరి=సృష్టికర్త=బ్రహ్మ, (త్రి) ౩ పోష్టరి=పోషకుఁడు. (మగడు.)
భక్తిర్విభాగే సేవాయాం స్త్రియాం	భక్తి— (స్త్రీ) ౧ విభాగే=విభాగము, ౨ సేవాయాం=సేవించుట.
భ్రాంతిస్తు యోషితి, ౩౯. మిథ్యామతౌ చ భ్రమణే,	భ్రాంతిః—(స్త్రీ) ౧ మిథ్యామతౌ=మిథ్యాజ్ఞానము, ౨ భ్రమణే=తిరుగుట.
భిత్తిః కుడ్యప్రదేశయోః,	భిత్తిః—(స్త్రీ) ౧ కుడ్యే=గోడ, ౨ ప్రదేశయోః=ప్రదేశము.
భీతిర్భయే స్త్రియాం	భీతిః—(స్త్రీ) ౧ భయే=భయము.
భీతం భయేఽథ భీయుతే త్రిషు. ౪౦	భీతం—(న) ౧ భయే=భయము, ౨ భీయుతే భయముగలవాఁడు. (త్రి).
భూతిర్భస్మని సంపత్తిహస్తిశృంగారయోః స్త్రియాం,	భూతిః—(స్త్రీ) ౧ భస్మని=భస్మ, ౨ సంపత్తి=సంపద, ౩ హస్తిశృంగారయోః = ఏనుఁగు నలంకరించుట.
భూతం క్ష్మాదౌ పిశాచాదౌ జంతౌ క్లీబం త్రిషూచితే. ౪౧. ప్రాప్తే విత్తే సమే సత్యే దేవయోన్యంతరే తు నా, కుమారేఽపి	భూతం—(న) ౧ క్ష్మాదౌ = పృథివ్యాది భూతములు, ౨ పిశాచాదౌ=పిశాచములు మొదలగునవి, ౩ జంతౌ = జంతుమాత్రము, ౪ ఉచితే=యుక్తమైనది, (త్రి). ౫ ప్రాప్తే = పొందఁబడినది, ౬ విత్తే=ద్రవ్యము, ౭ సమే=సమమైనది, ౮ సత్యే=సత్యము, ౯ దేవయోన్యంతరే= దేవయోనివిశేషము, (పుం) ౧౦ కుమారే=కుమారుఁడు, ౧౧ అపిశబ్దమువలన భూతకాలము.
భృతిః స్త్రీ స్యాన్మూల్యేఽపి భరణేఽపి చ. ౪౨	భృతిః—(స్త్రీ) ౧ మూల్యే = మూల్యము, ౨ భరణే=భరించుట.

మతం తు సన్మతే జ్ఞాతే	మతం—(న) ౧ సన్మతే=సజ్జనాభిప్రాయము, ౨ జ్ఞాతే=తెలియఁబడినది.
మతిః స్త్రీచ్ఛాధియోస్స్మృతౌ	మతిః—(స్త్రీ) ౧ ఇచ్ఛా=ఇచ్ఛ, ౨ ధియోః బుద్ధి
మంతుః పుంస్యపరాధేఽపి మనుష్యేఽపి ప్రజాపతౌ. ౪౩	మంతుః—(పు) ౧ అపరాధే = అపరాధము, ౨ మనుష్యే = మనుష్యుఁడు, ౩ ప్రజాపతౌ=ప్రజాపతి.
మాతా గౌర్యాదిజననీగో బ్రాహ్మణ్యాదిభూమిషు,	మాతా—(స్త్రీ) గౌర్యాది = పార్వతీదేవి మొదలగువారు, ౨ జననీ = తల్లి, ౩ గో=గోవు, ౪ బ్రాహ్మణ్యాది=బ్రాహ్మణస్త్రీ మొదలగువారు, ౫ భూమిషు=భూమి.
మాతిర్మానేఽప్యవచ్ఛేదే	మాతిః—(స్త్రీ) ౧ మానే = కొల్చుట, ౨ అవచ్ఛేదే=పరిమితము.
ముక్తిర్మోక్షేచమోక్షణే. ౪౪. మాత్రాదయః స్త్రియాం	ముక్తిః—(స్త్రీ) మోక్షే=మోక్షము, ౨ మోక్షణే = వదలుట. మాతృశబ్దము మొదలుకొని స్త్రీలింగములు.
ముక్తఃప్రాప్తమోక్షేచమోచితే, త్రిషు స్త్రీ మౌక్తికే	ముక్తః—(త్రి) ౧ ప్రాప్తమోక్షే=పొందఁబడినమోక్షముగలవాఁడు, ౨ మోచితే=వదలిపెట్టఁబడినవాఁడు, ౩ మౌక్తికే=ముత్యము. (స్త్రీ)
మూర్తిః కాయకాఠిన్యయోః స్త్రియాం. ౪౫	మూర్తిః—(స్త్రీ) ౧ కాయ = శరీరము, ౨ కాఠిన్యయోః=కాఠిన్యము.
మూర్తం స్యాత్త్రిషు మూర్ఛాలే కఠినే మూర్తిమత్యపి,	మూర్తం— (త్రి) ౧ మూర్ఛాలే = మూర్ఛగలవాఁడు, ౨ కఠినే=కఠినుఁడు, ౩ మూర్తిమతి=స్వరూపముగలది.
మృతం తు యాచితే మృత్యౌ క్లీబం మృత్యుమతి త్రిషు.	మృతం—(న) ౧ యాచితే = యాచింపఁబడినది, ౨ మృత్యౌ=మృత్యువు, ౩ మత్యుమతి=చచ్చినది. (త్రి)
యతిః స్త్రీ పాదవిచ్ఛేదే నికారయతినోః పుమాన్,	యతిః—(స్త్రీ) ౧ పాదవిచ్ఛేదే = విశ్రమస్థానము, ౨ నికార = పరాభవము, ౩ యతినోః=యతీశ్వరుఁడు. (పు.)

యంతా మేఠే చ సూతే నా	యంతా—(పు) ౧ మేఠే = మావటి వాఁడు, ౨ సూతే=సారథి.
యుక్తిః స్త్రీ న్యాయయోగ యోః. ౮౭	యుక్తిః—(స్త్రీ) ౧ న్యాయ=న్యాయము, ౨ యోగయోః=యోగము.
యుతో యుక్తో పృథగ్భూతే క్లీబం హస్తచతుష్టయే,	యుతః యుక్తః }—(పు) ౧ పృథగ్భూతే=వేరైనది. ౨ హస్తచతుష్టయే=నాల్గుబారలు.(న)
రక్తోఽనురక్తే నీల్యాదిరంజితే లోహితే త్రిషు ౮౮. క్లీబం తు కుంకుమే తామ్రే ప్రాచీనామలకేఽసృజి,	రక్తః—(త్రి) ౧ అనురక్తే=అనురాగము గలవాఁడు, ౨ నీల్యాదిరంజితే = నీలి మొదలగు రంగులద్దినది, 3 లోహితే =ఎఱ్ఱనిది, (న) ౪ కుంకుమే = కుంకుమము, ౫ తామ్రే=రాగి, ౬ ప్రాచీనామలకే = రాచఉసిరిక, ౭ అసృజి = రక్తము.
రతిః స్త్రీ స్మరదారేషు రాగే సురతగుహ్యయోః. ౮౯	రతిః—(స్త్రీ)౧ స్మరదారే=మన్మథునిభార్య, ౨ రాగే=అనురాగము, 3 సురత = సురతము, ౪ గుహ్యయోః = మర్మస్థానము,
రన్తుః వర్త్మని నద్యాం స్త్రీ	రన్తుః—(స్త్రీ) ౧ వర్త్మని = మార్గము, ౨ నద్యాం=నది.
రతం సురతగుహ్యయోః,	రతం—(న) ౧ సురత=సురతము, ౨ గుహ్యయోః=గుహ్యప్రదేశము.
రిక్తం శూన్యే వనే	రిక్తం—(న) ౧ శూన్యే=అభావము, ౨ వనే=వనము.
రీతిః స్త్రియాం స్యందప్రచారయోః.౯౦. పిత్తలే లోహకిట్టే చ	రీతిః—(స్త్రీ) ౧ స్యంద=జారుట, ౨ ప్రచారయోః=ప్రచారము. (వ్యవహారము) 3 పిత్తలే = ఇత్తడి, ౪ లోహకిట్టే= ఇనుపచిట్టము.
లతా ప్రియంగుశాఖయోః, పృక్కా జ్యోతిష్మతీ వల్లీ	లతా—(స్త్రీ) ౧ ప్రియంగు = ప్రేంఖణపు చెట్టు, ౨ శాఖయోః = కొమ్మ, 3 పృ

లతాకస్తూరికాసు చ. ౫౧. మాధవీదూర్వయో	కా = పిక్కచెట్టు, ౪ జ్యోతిష్మతీ = మెఱుపుతీఁగ, ౫ వల్లీ=తీగ, ౬ లతా కస్తూరికాసు = తక్కోలపుచెట్టు, ౭ మాధవీ=పువ్వులగురివెంద, ౮ దూర్వ యోః=గరిక.
లిప్తం విలిప్తవిషదిగ్ధయోః, భుక్తే	లిప్తం—(న) ౧ విలిప్త=పూయఁబడినది, ౨ విషదిగ్ధయోః = విషముచేపూయఁబడినది, ౩ భుక్తే=భుజింపఁబడినది.
లూతా తూర్ణనాభపిపీలికా గదాంతరే. ౫౨	లూతా— (స్త్రీ) ౧ ఊర్ణనాభ=సాలెపురుగు, ౨ పిపీలికా=చీమ, ౩ గదాంతరే=రోగవిశేషము.
వప్తా తు జనకే పుంసి వాపకేఽప్యభిధేయవత్,	వప్తా—(పు) ౧ జనకే=తండ్రి, ౨ వాపకే =విత్తులువిత్తువాఁడు. (త్రి)
వక్తా తు పండితేఽపి స్యాద్వాగ్మిన్యప్యన్యలిఙ్గకః. ౫౩	వక్తా—(పు) ౧ పండితే=పండితుఁడు, ౨ వాగ్మిని=వాచాలుఁడు. (త్రి)
వ్యస్తం తు వ్యాకులే వ్యాప్తే	వ్యస్తం—(న) ౧ వ్యాకులే = చెదరినది, ౨ వ్యాప్తే=వ్యాపకమైనది
వ్యక్తః స్ఫుటమనీషిణోః,	వ్యక్తః—(పు) ౧ స్ఫుట=స్ఫుటమైనది, ౨ మనీషిణోః=విద్వాంసుఁడు.
వస్తిర్ద్వయోర్నిరూహే నాభ్యధోభూమ్ని దశాసు చ.	వస్తిః—(ప్స) ౧ నిరూహే = ఊహలేనివాఁడు, ౨ నాభ్యధోభూమ్ని=పొత్తికడుపు, ౩ దశాసు=బద్దె.
వర్తిర్భేషజనిర్మాణే నయనాంజనలేఖయోః, గాత్రానులేపనీదీపదశాదీపేషు యోషితి.	వర్తిః—(స్త్రీ) ౧ భేషజనిర్మాణే = మందుఁజేయుట, ౨ నయనాంజన = కంటికాటుక, ౩ లేఖయోః=లేఖ, ౪ గాత్రానులేపనీ = పరిమళద్రవ్యమిళితమగు గంధపుబిళ్ల, ౫ దీపదశా=దీపపువత్తి, ౬ దీపేషు=దీపము.
వార్తా తు వర్తనే వాతింగణే కృష్యాద్యుదంతయోః,	వార్తా—(స్త్రీ) ౧ వర్తనే= వర్తనము, ౨ వాతింగణే=వంగచెట్టు, ౩ కృష్యాది=

నిస్సారారోగ్యయోః క్లీబం	కృష్యాదిజీవనము, ౪ ఉదంతయోః= వృత్తాంతము, (న) ౫ నిస్సార=నిస్సారమైనది, ౬ ఆరోగ్యయోః = ఆరోగ్యము.
వృత్తిర్మల్లీరుజోః స్త్రియాం.	వృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ మల్లీ = మల్లెతీగ, ౨ రుజోః=రోగము.
వ్యాప్తం ఖ్యాతే సమాక్రాంతే	వ్యాప్తం—(న) ౧ ఖ్యాతే = ప్రసిద్ధమైనది, ౨ సమాక్రాంతే- ఆక్రమింపఁబడినది.
వ్యాప్తిర్వ్యాపనలంభయోః, స్త్రియాం	వ్యాప్తిః—(స్త్రీ) ౧ వ్యాపన=వ్యాపనము, ౨ లంభయోః=లాభము.
విత్తిర్విచారే చ లాభసద్భావయోః స్త్రియాం ౫౭	విత్తిః—(స్త్రీ) ౧ విచారే = విచారణ, ౨ లాభ=లాభము, ౩ సద్భావయోః = ఉండుట.
విత్తం క్లీబం ధనే వాచ్యలింగం వ్యాప్తే విచారితే,	విత్తం—(న) ౧ ధనే = ధనము, ౨ వ్యాప్తే=పొందఁబడినది, ౩ విచారితే=విచారణ చేయఁబడినది. (త్రి)
వీతమసారగజే స్యాదంకుశకర్మణ్యసారతురగేఽపి, ౫౮	వీతం—(న) ౧ అసారగజే=సారములేనిగజము, ౨ అంకుశకర్మణి = అంకుశముచే జేయఁబడుకర్మ, ౩ అసారతురగే=బలములేనిగుఱ్ఱము, ౪ అపిశబ్దమువలన బలములేనిది.
వీతిర్గతౌ చ దీప్తౌ ప్రజానాశనధావనేషు స్త్రీ,	వీతిః—(స్త్రీ) ౧ గతౌ=గమనవిశేషము, ౨ దీప్తౌ = ప్రకాశము, ౩ ప్రజా=ప్రజ, ౪ నాశన=నాశనము, ౫ ధావనేషు= పరుగిడుట.
వృత్తిర్వివరణాజీవకైశిక్యాదిప్రవర్తనే. ౫౯ (స్త్రీ)	వృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ వివరణా = వివరణము ౨ ఆజీవ=జీవిక ౩ కైశిక్యాది = కైశిక్యాదివృత్తులు, ౪ ప్రవర్తనే = ప్రవర్తన.

వృంతం ప్రసవబంధే ఘటీధారాకుచాగ్రయోః,	వృంతం—(న) ౧ ప్రసవబంధే=తొడిమ, ౨ ఘటీధారా = కుండతోఁపోయు ధార, ౩ కుచాగ్రయోః = కుచాగ్రము.
వృత్తో౽ధీతే౽ప్యతీతే౽తివర్తులే౽పి వృతే మృతే. ౬౦. దృఢే౽న్యలింగం వాక్లీబం ఛందశ్చారిత్రవృత్తిషు,	వృత్తః—(పు) ౧ అధీతే=చదువఁబడినది, ౨ అతీతే=గడచినది, ౩ అతివర్తులే=మిక్కిలిగుండ్రనిది, ౪ వృతే=ఆవరింపఁబడినది, ౫ మృతే=చచ్చినది, ౬ దృఢే=దృఢమైనది, (త్రి) ౭ ఛందః = ఛందస్సు, ౮ చారిత్ర=చరిత్రము, ౯ వృత్తిషు=వర్తనము. (న)
శక్తిరస్త్రాంతరే గౌర్యాముత్సాహాద్యే బలే స్త్రియాం.	శక్తిః—(స్త్రీ) ౧ అస్త్రాంతరే=ఆయుధాంతరము, ౨ గౌర్యాం=పార్వతి, ౩ ఉత్సాహాద్యే = శక్తిత్రయము, ౪ బలే = బలము.
శస్తం క్షేమే ప్రశస్తే చ	శస్తం—(న) ౧ క్షేమే = క్షేమము, ౨ ప్రశస్తే=ప్రశస్తమైనది.
శాంతిః స్త్రీ మంగళే శమే,	శాంతిః—(స్త్రీ) ౧ మంగళే = మంగళము, శమే=శాంతి.
శాస్తా సమంతభద్రే నా శాసకే పునరన్యవత్. ౬౨	శాస్తా—(పు) ౧ సమంతభద్రే=బుద్ధదేవుఁడు, ౨ శాసకే=శాసించువాఁడు. (విశేష్యనిఘ్నము.)
శాంతో౽భియుక్తరసయోః పుంసి త్రిషు శమాన్వితే,	శాంతః—(పు) ౧ అభియుక్త = పూజ్యుఁడు, ౨ రసయోః = శాంతరసము, ౩ శమాన్వితే = శాంతిగలవాఁడు (త్రి)
అవ్యయం వారణే శాంతం	శాంతం—(అవ్య) ౧ వారణే = వారించుట.
శాతంశితం చ దుర్బలే. ౬౩. నిశితే చ.	శాతంశితం—(న) ౧దుర్బలే=దుర్బలుఁడు, ౨ నిశితే=తీక్ష్ణమైనది.

శితిర్భూర్జే నా సితాసితయో స్త్రిషు,

శితిః—(పు) ౧ భూర్జే=భూర్జవృక్షము, ౨ సిత=తెల్లనిది, ౩ అసితయోః=నల్లనిది (త్రి.)

శీతం హిమగుణే క్లీబం శీతలాలసయో స్త్రిషు. ౬౪. వానీరే బహువారే నా

శీతం—(న) ౧ హిమగుణే = మంచుగుణము, (త్రి) ౨ శీతల=చల్లనిది, ౩ అలసయోః = మందమైనది, ౪ వానీరే= నీటిప్రబ్బ, ౫ బహువారే = విరిగిచెట్టు (పు.)

శుక్తం పూతామ్లనిష్ఠురే,

శుక్తం—(న) ౧ పూత=పవిత్రమైనది. ౨ ఆమ్ల=పుల్లనిది, ౩ నిష్ఠురే = కఠినమైనది.

శ్రుతిః శ్రోత్రే చ తత్కర్మ ణ్యామ్నాయ వార్తయోః స్త్రియాం. ౬౫

శ్రుతిః—(స్త్రీ) ౧ శ్రోత్రే = శ్రోత్రము, ౨ తత్కర్మణి=వినుట, ౩ ఆమ్నాయ=వేదము, ౪ వార్తయోః=వార్త.

శుక్తిః కపాలశకలే శంఖే శంఖనఖేఽపి చ, నఖ్యశ్వావర్తదుర్నామ ముక్తాస్ఫోటేషు చ స్త్రియామ్. ౬౬

శుక్తిః —(స్త్రీ) ౧ కపాలశకలే=కపాలపుప్రక్క, ౨ శంఖే=శంఖము, ౩ శంఖనఖే=నత్తగుల్ల, ౪ నఖీ=నఖముచిప్ప, ౫ అశ్వావర్త = గుఱ్ఱముసుడి, ౬ దుర్నామ=ఏనుఁగజెలగ, ౭ ముక్తాస్ఫోటేషు=ముత్తెపుచిప్ప.

శ్రుతమాకర్ణితే శాస్త్రే

శ్రుతం—(న) ౧ ఆకర్ణితే=వినఁబడినది, ౨ శాస్త్రే=శాస్త్రము.

శ్వేతో ద్వీపాద్రిభేదయోః,

శ్వేతః—(పు) ౧ ద్వీప = శ్వేతదీపము, ౨ అద్రిభేదయోః= శ్వేతపర్వతము, (కైలాసపర్వతము.)

శ్వేతా వరాటికా కాష్ఠపాటలా శంఖినీషు చ. ౬౭. క్లీబం రూప్యేఽన్యవచ్ఛుక్లే సత్సాధౌ ధీరశస్త్రయోః, మాన్యే సత్యే విద్యమానే

శ్వేతా—(స్త్రీ) వరాటికా=గవ్వ, ౨ కాష్ఠ=కట్టె, ౩ పాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు, ౪ శంఖినీషు=స్త్రీజాతివిశేషము, ౫ రూప్యే=వెండి (న) ౬ శుక్లే = తెల్లనిది, (వి. ఘ్న) ౭ సత్సాధౌ=శ్రేష్ఠసాధువు,

త్రిషు సాధ్వ్యుమయోః స్త్రియామ్. ౬౮ — ౮ ధీర=ధైర్యముగలవాఁడు, ౯ శస్త్రయోః=బాణము, ౧౦ మాన్యే=మాన్యుఁడు, ౧౧ సత్యే=సత్యమైనది, ౧౨ విద్యమానే=ఉన్నది, (త్రి) ౧3 సాధ్వీ=పతివ్రత, ౧౪ ఉమయోః=పార్వతి. (స్త్రీ)

సాతిర్దానేఽవసానే స్త్రీ — సాతిః—(స్త్రీ) ౧ దానే=దానము, ౨ అవసానే=అవసానము.

స్వాంతం చేతసి గహ్వరే, — స్వాంతం—(న) ౧ చేతసి = మనస్సు, ౨ గహ్వరే=గుహ.

స్థితం ప్రతిజ్ఞాతవతి చోర్ధ్వే నిశ్చలయో స్త్రిషు. ౬౯ — స్థితం—(త్రి) ౧ ప్రతిజ్ఞాతవతి = ప్రతిజ్ఞగలది, ౨ ఊర్ధ్వే=పైది, 3 నిశ్చలయోః =నిశ్చలమైనది.

స్థితిః స్త్రియామవస్థానే మర్యాదాయాం చ సీమని, — స్థితిః—(స్త్రీ) ౧ అవస్థానే = ఉండుట, ౨ మర్యాదాయాం=మర్యాద, 3 సీమని =పొలిమేర.

సితమవసితే చ బద్ధే ధవలే త్రిషు ధవలాయాం స్త్రీ. — సితం—(త్రి) ౧ అవసితే = అవసానము పొందినది, ౨ బద్ధే = కట్టఁబడినది, 3 ధవలే = తెల్లనిది, ౪ ధవలాయాం = చక్కనిది. (స్త్రీ)

సీతా లాంగలపద్ధతిర్వైదేహీ స్వర్గంగాసు, — సీతా—(స్త్రీ) ౧ లాంగలపద్ధతి = నాగేటిచాలు, ౨ వైదేహీ=సీతాదేవి, 3 స్వర్గంగాసు=ఆకాశగంగ.

సుతస్తు పార్థివే పుత్రే స్త్ర్యపత్యే తు సుతా స్మృతా. ౭౧ — సుతః—(పు) ౧ పార్థివే=రాజు, ౨ పుత్రే = కొడుకు, 3 స్త్ర్యపత్యే = స్త్రీసంతానము. (సుతా)

సుప్తిస్స్పర్శాజ్ఞతానిద్రావిశ్రంభే శయనే స్త్రియామ్, — సుప్తిః—(స్త్రీ) ౧ స్పర్శాజ్ఞతా = స్పర్శను గుర్తెఱుగకపోవుట, ౨ నిద్రా=నిద్ర, 3 విశ్రంభే=విశ్వాసము, ౪ శయనే=శయనము.

సూతస్తు సారథౌ తక్ష్ణి క్షత్రియాద్బ్రాహ్మణీసుతే. ౭-౨. వందిపారదయోః పుంసిప్రసూతే ప్రేరితే త్రిషు,	సూతః—(పు) ౧ సారథౌ = సారథి, ౨ తక్ష్ణి = వడ్లవాఁడు, (వడ్రంగి.) 3 క్షత్రియాత్ బ్రాహ్మణీసుతే = క్షత్రియునివల్ల బ్రాహ్మణస్త్రీయందు పుట్టినవాఁడు, ౪ వంది = స్తుతిపాఠకుఁడు, ౫ పారదయోః=పాదరసము, (పు) ౬ ప్రసూతే = కనుట, ౭ ప్రేరితే=ప్రేరేపింపఁబడినది. (త్రి)
స్యూతిస్సీవనసంతత్యోః స్త్రియాం,	స్యూతిః—(స్త్రీ) ౧ సీవన=బట్టకుట్టుట, ౨ సంతత్యోః=సంతతి.
స్యూతః ప్రసేవకే. ౭౩. నా త్రిషూతే	స్యూతః—(పు) ౧ ప్రసేవకే=పల్లికతట్ట, ౨ ఊతే=కుట్టఁబడినది. (త్రి)
స్మృతిర్ధర్మశాస్త్ర స్మరణయోః స్త్రియాం,	స్మృతిః—(స్త్రీ) ౧ ధర్మశాస్త్ర = ధర్మశాస్త్రము, ౨ స్మరణయోః=జ్ఞాపకము.
సృతిః స్త్రీ గమనే మార్గే,	సృతిః—(స్త్రీ) ౧ గమనే = పోవుట, ౨ మార్గే=మార్గము.
సేతుర్నా ఽఽలౌ కుమారకే	సేతుః—(పు) ౧ ఆలౌ = కట్ట, ౨ కుమారకే=కుమారుఁడు.
హస్తః కరే కరికరే సప్రకోష్ఠకరేఽపి చ, ఋక్షే కేశాత్పరో వ్రాతే	హస్తః—(పు) ౧ కరే=చెయ్యి, ౨ కరికరే=ఏనుఁగతుండము, 3 సప్రకోష్ఠకరే=ముంజేయితోఁ గూడిన హస్తము, ౪ ఋక్షే=హస్తానక్షత్రము, ౫ కేశాత్పరఃహస్తః = కేశశబ్దానంతరహస్తశబ్దము, ౬ వ్రాతే=సముదాయము.
హితం పథ్యే గతే ధృతే.	హితం--(న)౧ పథ్యే=హితమైనది, ౨ గతే =పోయినది, 3 ధృతే=ధరింపఁబడినది.
హేతిస్స్యాదాయుధజ్వాలా సూర్యతేజస్సు యోషితి,	హేతిః—(స్త్రీ) ౧ ఆయుధ = ఆయుధము, ౨ జ్వాలా=జ్వాల, 3 సూర్యతేజస్సు= సూర్యతేజస్సు.

త త్రికం.

మూడక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అమృతం యజ్ఞశేషే స్యాత్పీయూషే సలిలే ఘృతే. ౭౬. అయాచితే చ మోక్షే చ నా ధన్వంతరిదేవయోః

అమృతం—(న) ౧ యజ్ఞశేషే = యజ్ఞశేషము, ౨ పీయూషే=అమృతము, 3 సలిలే = ఉదకము, ౪ ఘృతే = ఘృతము, ౫ అయాచితే=యాచింపఁబడనిది, ౬ మోక్షే=మోక్షము, (పు) ౭ ధన్వంతరి=ధన్వంతరి, ౮ దేవయోః= దేవతలు.

అమృతా మాగధీపథ్యాగుడూచ్యామలకీషు చ. ౭౭

అమృతా—(స్త్రీ) ౧ మాగధీ=అడవిమొల్ల, ౨ పథ్యా=కరక చెట్టు, 3 గుడూచీ= తిప్పఁతీగ, ౪ అమలకేషు=ఉసిరిక చెట్టు.

అనృతం కృషావసత్యే౽

అనృతం—(న) ౧ కృషౌ = కృషి, ౨ అసత్యే=అసత్యము.

ప్యజితో నా హరౌ త్రిషు, అనిర్జితే

అజితః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨ అనిర్జితే=జయింపఁబడనివాఁడు.

చాచ్యుతస్తు హరౌ పుంసి త్రిషు స్థిరే. ౭౮

అచ్యుతః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨ స్థిరే=స్థిరుఁడు. (త్రి)

అర్థితం యాచితే౽పి స్యాద్వాతవ్యాధౌ చ హింసితే,

అర్థితం—(న) ౧ యాచితే = యాచింపఁబడినది, ౨ వాతవ్యాధౌ = వాతరోగము, 3 హింసితే=చంపఁబడినది.

అక్షతం న ద్వయోః పండే లాజేషు త్రిష్వహింసితే. ౭౯. యవే౽పి క్వచి

అక్షతం—(న) ౧ పండే = నపుంసకుఁడు, ౨ లాజేషు=పేలాలు, (త్రి) 3 అహింసితే=హింసింపఁబడనివాఁడు, ౪ యవే =యవలున్ను.

దవ్యక్తో హరౌ స్మరహరే పుమాన్, పరమాత్మమహదాద్యోః క్లీబం స్యాదస్ఫుటే త్రిషు. ౮౦

అవ్యక్తః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨ స్మరహరే = హరుఁడు, (న) 3 పరమాత్మ=పరమాత్మ, ౪ మహదాద్యోః =మహత్తు మొదలగునవి, ౫ అస్ఫుటే= స్ఫుటముగానిది. (త్రి)

అనంతః కేశవే శేషే పుమా ననవధౌ త్రిషు,	అనంతః—(పు) ౧ కేశవే = విష్ణువు, ౨ శేషే=ఆదిశేషువు, 3 అనవధౌ=అవధి లేనిది. (త్రి)
అనంతా చ విశల్యాయాం శారిబాదూర్వయోరపి. ౮౧ కణాదురాలభా పథ్యాపా ర్వత్యామలకీషు చ, విశ్వం భరాగుడూచ్యోస్స్యా	అనంతా—(స్త్రీ) ౧ విశల్యాయాం = తరిగొట్టకూర, ౨ శారిబా=సుగంధిపాల, 3 దూర్వయోః=గరికె, ౪ కణా=జీలకఱ్ఱ, ౫ దురాలభా=పిన్నదూలగొండి, ౬ పథ్యా = కరక్కాయ, ౭ పార్వతి = పార్వతి దేవి, లేక (అందుగుచెట్టు), ౮ ఆమలకీషు = ఉసిరిక, ౯ విశ్వంభరా=భూమి, ౧౦ గుడూచ్యోః=తిప్పతీఁగ.
దనంతం సురవర్త్మని. ౮౨	అనంతం—(న) ౧ సురవర్త్మని=ఆకాశము.
అశ్మంతమశుభే చుల్ల్యాం మరణేఽనవధావపి, క్షేత్రేఽప్య	అశ్మంతం—(న) ౧ అశుభే=అమంగళము, ౨ చుల్ల్యాం = పొయ్యి, 3 మరణే= మరణము, ౪ అనవధౌ = అవధిలేక పోవుట, ౫ క్షేత్రే=క్షేత్రము.
థాఽయతిః పుంసి హిమదీధితికాలయోః. ౮3	ఆయతిః—(పు) ౧ హిమదీధితి = చంద్రుఁడు, ౨ కాలయోః = ఉత్తర కాలము.
అర్హాంస్తు క్షపణే బుద్ధే పుంసి మాన్యేఽన్యలింగకః,	అర్హాన్—(పు) ౧ క్షపణే = క్షపణమతస్థుఁడు, ౨ బుద్ధే = బుద్ధుఁడు, 3 మాన్యే=పూజ్యుఁడు, (వి. ని.)
అర్హంతశ్చాపి సుగతే క్షపణేఽపి చ దృశ్యతే. ౮౪	అర్హంతః—(పు) ౧ సుగతే=బుద్ధుఁడు, ౨ క్షపణే=క్షపణమతస్థుఁడు.
అగస్తిః కుంభయోనౌ చ వంకసేనతరౌ పుమాన్,	అగస్తిః—(పు) ౧ కుంభయోనౌ = అగస్త్యుఁడు, ౨ వంకసేనతరౌ = అగిసచెట్టు.
అర్వతీ కుంభదాస్యాంచ బడబాయాం చ యోషితి.	అర్వతీ—(స్త్రీ)౧ కుంభదాస్యాం=యింట్లో పనిజేయునది, ౨ బడబాయాం=ఆడుగుఱ్ఱము.

అంగతిః పుంస్యగ్నిహోత్రి బ్రహ్మవహ్నిష్వ	అంగతిః—(పు) ౧ అగ్నిహోత్రి = (అగ్నుల వేల్చువాఁడు, ౨ బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుఁడు, 3 వహ్నిషు=అగ్ని.
థాదితిః, భూదేవమాత్రోః	అదితిః—(స్త్రీ) ౧ భూ = భూమి, ౨ దేవమాత్రోః= దేవతలతల్లి.
రంహతిస్త్యాగే రోగేఽప్యథ స్త్రీయా. ౨౬	అంహతిః—(స్త్రీ) ౧ త్యాగే=దానము, ౨ రోగే=రోగము.
ఆపాతః పుంసి పతనే తదాత్వే చ ప్రకీర్తితః,	ఆపాతః—(పు) ౧ పతనే = పతనము, ౨ తదాత్వే=అప్పుడు.
ఆఘ్రాతం శింఘితే క్రాంతేఽ	ఆఘ్రాతం—(న) ౧ శింఘితే=వాసనజూడఁబడినది, ౨ క్రాంతే=ఆక్రమింపఁబడినది.
ప్యాఖ్యాతం భాషితే తిజి.	ఆఖ్యాతం—(న) ౧ భాషితే = వాక్కు, ౨ తిజి=తిఙ్ప్రత్యయము.
ఆధ్మాతశ్శబ్దితే దగ్ధే వాతరుగ్భేద సంయుతే,	ఆధ్మాతః—(పు) ౧ శబ్దితే=ఊదఁబడినది, ౨ దగ్ధే=తగులబెట్టఁబడినది, 3 వాతరుగ్భేదసంయుతే = వాతరోగభేదముచేఁ గూడుకొన్నది. కూడుకొన్నది.
ఆప్లుతస్స్నాతకే స్నాతేఽ	ఆప్లుతః—(పు) ౧ స్నాతకే= వ్రతస్థుఁడు, ౨ స్నాతే=స్నానముజేసినవాఁడు.
ప్యాదృతస్సాదరేఽర్చితే.	ఆదృతః—(పు) ౧ సాదరే=ఆదరముతోఁ గూడుకొన్నవాఁడు, ౨ అర్చితే = పూజింపఁబడినవాఁడు
ఆచితశ్శకటోన్మేయే పలానామయుతద్వయే, పుల్లింగస్సంగృహీతేఽపి ఛన్నేఽపి స్యాత్త్రిలింగకః. ౨౯	ఆచితః—(పు) ౧ శకటోన్మేయే = బండెడు బరువు, ౨ పలానామయుతద్వయే = రెండువేల పలముల యెత్తుబరువు, 3 సంగృహీతే=సంగ్రహింపఁబడినది, ౪ ఛన్నే = కప్పఁబడినది,

ఆహతం గుణితే చాపి తాడితే చ మృషార్థకే, స్యాత్పురాతనవస్త్రేఽపి నవవస్త్రే చ నానకే. ౬౦	ఆహతం—(న) ౧ గుణితే = హెచ్చువేయఁబడినది, ౨ తాడితే=కొట్టఁబడినది, 3 మృషార్థకే=అనృతార్థముగలవచనము, ౪ పురాతనవస్త్రే = పాతగుడ్డ, ౫ నవవస్త్రే = నూతనవస్త్రము, ౬ ఆనకే = తప్పెట. (పు)
ఆనర్తో దేశభేదేఽపి నృత్యస్థానే జలే రణే,	ఆనర్తః—(పు) ౧ దేశభేదే = దేశవిశేషము, ౨ నృత్యస్థానే=నృత్యస్థానము, 3 జలే=జలము, ౪ రణే=యుద్ధము.
ఆవర్తశ్చింతనే వారిభ్రమే చావర్తనే పుమాన్. ౬౧	ఆవర్తః—(పు) ౧ చింతనే = ఆవృత్తిజేయుట, ౨ వారిభ్రమే=నీటిసుడి, 3 ఆవర్తనే = రోమములసుడి.
ఆస్ఫోతం తు పుమానర్కపర్ణే స్యాత్కోవిదారకే	ఆస్ఫోతం—(పు) ౧ అర్కపర్ణే = జిల్లేడుచెట్టు, ౨ కోవిదారకే = ఎఱ్ఱకాంచనచెట్టు.
ఆస్ఫోతా గిరికర్ణ్యాం చ వనమాల్యాం చ యోషితి.	ఆస్ఫోతా—(స్త్రీ)౧గిరికర్ణ్యాం=విష్ణుక్రాంతచెట్టు, ౨ వనమాల్యాం=అడవిమల్లె.
ఆయస్తస్తేజితే క్షిప్తే క్లేశితే కుపితే హతే,	ఆయస్తః—(పు) ౧ తేజితే = సానపెట్టఁబడినది, ౨ క్షిప్తే = చిమ్మఁబడినది, 3 క్లేశితే=కష్టపెట్టఁబడినది, ౪ కుపితే = కోపముజేయఁబడినది, ౫ హతే=కొట్టఁబడినది.
ఆయతిస్తు స్త్రియాం దైర్ఘ్యే ప్రభావాగామికాలయోః.	ఆయతిః—(స్త్రీ) ౧ దైర్ఘ్యే = పొడగు, ౨ ప్రభావ = ప్రభావము, 3 ఆగామికాలయోః=ఉత్తరకాలము.
ఆయత్తిస్తుస్త్రియాం స్నేహే వశిత్వే వాసవే బలే,	ఆయత్తిః—(స్త్రీ) ౧ స్నేహే=స్నేహము, ౨ వశిత్వే=అష్టవిభూతులలోనొకటి, 3 వాసవే=దేవేంద్రుఁడు, ౪ బలే=బలము.

ఆకృతిస్తు స్త్రియాం రూపే సామాన్యవపుషోరపి. ౯౪	ఆకృతిః—(స్త్రీ) ౧ రూపే=రూపము. (సౌందర్యము), ౨ సామాన్య = గాత్ర సామాన్యము, ౩ వపుషోః = శరీరము.
ఆసత్తిస్సంగమే లాభే స్త్రియా	ఆసత్తిః—(స్త్రీ) ౧ సంగమే = సంగమము, ౨ లాభే=లాభము.
మాపత్తిరాపది, ప్రాపణేఽపి చ యోషిత్స్యా	ఆపత్తిః—(స్త్రీ) ౧ ఆపది=ఆపత్తు, ౨ ప్రాపణే=పొందించుట.
దుదంత స్సాధువార్తయోః.	ఉదంతః—(పు) ౧ సాధు=సజ్జనుఁడు, ౨ వార్తయోః=వృత్తాంతము.
ఉషితం వ్యుషితే దగ్ధేఽ	ఉషితం—(న) ౧ వ్యుషితే = ఉన్నది, ౨ దగ్ధే=తగులపెట్టఁబడినది.
ప్యుదాత్తస్తు స్వరాంతరే, దయాత్యాగాదిసంపన్నే కావ్యాలంకారకృత్యయోః.	ఉదాత్తః—(పు) ౧ స్వరాంతరే = స్వరవిశేషము, ౨ దయాత్యాగాదిసంపన్నే = దయాత్యాగములుగలవాఁడు, ౩ కావ్యాలంకార = కావ్యాలంకారము, ౪ కృత్యయోః = చేయతగిన పని.
ఉత్తప్తం శుష్కమాంసేఽథ త్రిషు తప్తే పరిప్లుతే,	ఉత్తప్తం—(న) ౧ శుష్కమాంసే=ఎండినమాంసము, ౨ తప్తే = తపింపఁజేయఁబడినది, పరిప్లుతే=తడుపఁబడినది. (త్రి).
ఉచితం తు భవే న్యస్తే మితే జ్ఞాతే సమంజసే. ౯౫	ఉచితం—(న) ౧ భవే=భవము, (రుద్రుఁడు, జన్మసంసారము, భవ మందురు, ౨ న్యస్తే=ఉంచఁబడినది, ౩ మితే=పరిమితమైనది, ౪ జ్ఞాతే=తెలియఁబడినది, ౫ సమంజసే=మంచిది.
ఉద్ధృతం స్యాత్త్రిషూత్క్షిప్తే పరిభుక్తోజ్ఝితేఽపి చ,	ఉద్ధృతం—(త్రి) ౧ ఉత్క్షిప్తే=పైకిచిమ్మఁబడినది, ౨ పరిభుక్తోజ్ఝితే = భుజించి వదిలినది.

ఉద్ధితం స్యాత్త్రిషూత్పన్నే ప్రోద్యతే వృద్ధిమత్యపి. ౯౮	ఉద్ధితం—(త్రి) ౧ ఉత్పన్నే=పుట్టినది, ౨ ప్రోద్యతే = ఉద్యుక్తమైనది, 3 వృద్ధిమతి=వృద్ధిగలది.
ఉద్ఘాతస్తు పుమాన్పాదస్ఖలనే సముపక్రమే, పవనాభ్యాసయోగస్య కాలభేదే చ కీర్తితః. ౯౯. ఉత్తుంగే ముద్గరేఽపి	ఉద్ఘాతః—(పు) ౧ పాదస్ఖలనే = కాలుజారుట, ౨ సముపక్రమే = ఉపక్రమించుట, 3 పవనాభ్యాసయోగస్య కాలభేదే=వాయునిరోధాభ్యాసయోగముయొక్క-కాలవిశేషము. ర ఉత్తుంగే = ఉన్నతమైనది, ౫ ముద్గరే = ఇనుపగుదియ.
స్యాదుదితం తూక్త ఆగతే,	ఉదితం—(న) ౧ ఉక్తే=పలుకఁబడినది, ౨ ఆగతే=వచ్చినది.
ఉచ్ఛ్రితం త్రిషు సంజాతే సమున్నాహప్రవృద్ధయోః.	ఉచ్ఛ్రితం—(త్రి) ౧ సంజాతే=పుట్టినది, ౨ సమున్నాహే=పొడవు, 3 ప్రవృద్ధయోః=అభివృద్ధి.
ఉన్మత్త ఉన్మాదవతి ధూస్తూరముచుకుందయోః,	ఉన్మత్తః—(పు) ౧ ఉన్మాదవతి = పిచ్చివాఁడు, ౨ ధూస్తూర = ఉమ్మెత్త, 3 ముచుకుందయోః=ముచుకుందరాజు.
ఉద్భ్రాంతో నిర్మదగజే పుమానుద్వమితే త్రిషు.౧౦౧	ఉద్భ్రాంతః —(పు) ౧ నిర్మదగజే=మదములేని యేనుఁగు, ౨ ఉద్వమితే = వెళ్లఁగ్రక్కఁబడినది.
ఏధతుః పురుషేఽగ్నౌ నా	ఏధతుః—(పు.) ౧ పురుషే = పురుషుఁడు, ౨ అగ్నౌ=అగ్ని.
కలితం విదితాప్తయోః,	కలితం—(న) ౧ విదిత = తెలియఁబడినది, ౨ ఆప్తయోః=పొందఁబడినది.
కపోతస్స్యాచ్చిత్రకంఠపారావతవిహంగయోః. ౧౦౨	కపోతః—(పు) ౧ చిత్రకంఠ=గువ్వ, ౨ పారావతవిహంగయోః=పావురాయి,
అథ క్రందితమాహ్వానే రుదితేఽపి నపుంసకం,	క్రందితం—(న) ౧ ఆహ్వానే=ఆహ్వానము, ౨ రుదితే=రోదనము,

క్షారితస్స్రావితే క్షారే అభిశస్తేఽపి చ త్రిషు. ౧౦౩

క్షారితః—(త్రి) ౧ స్రావితే = స్రవింపఁజేయఁబడినది, క్షారే=ఉప్పు, 3 అభిశస్తే=ప్రశస్తమైనది.

కాపోతో రుచకే క్లీబే కపోతౌఘే జనాన్తరే,

కాపోతః—(పు) ౧ రుచకే = సర్జికాక్షారము, ౨ కపోతౌఘే = గువ్వలగుంపు, 3 జనాన్తరే=జనవిశేషము.

కిరాతో మ్లేచ్ఛభేదే స్యాద్భూనింబే ఽల్పతనావపి. ౧౦౪. స్త్రియాం చామరధారిణ్యాం కుట్టినీదుర్గయోరపి,

కిరాతః—(పు) ౧ మ్లేచ్ఛభేదే = మ్లేచ్ఛవిశేషము, ౨ భూనింబే = నేలవేము, 3 అల్పతనౌ = కుఱుచశరీరము, ౪ చామరధారిణ్యాం=నెమలిపింఛమును ధరించు కిరాతజాతి, (స్త్రీ) ౫ కుట్టనీ= కుంటనకత్తె, ౬ దుర్గయోః = దుర్గాదేవి.

కృతాన్తో యమసిద్ధాన్త దైవాకుశలకర్మసు. ౧౦౫

కృతాన్తః—(పు) ౧ యమ=యముఁడు, ౨ సిద్ధాన్త=సిద్ధాంతము, 3 దైవ = దైవము, ౪ కుశలకర్మసు=కుశలకర్మ.

గర్జితం వారివాహాదిధ్వనౌ నా మత్తకుఞ్జరే

గర్జితం—(న) ౧ వారివాహాదిధ్వనౌ = మేఘము మొదలగువాని ధ్వని, ౨ మత్తకుఞ్జరే=మదించినయేనుఁగు. (పు)

గ్రన్థితం గుమ్భితే క్రాన్తే హింసితే చ త్రిలిఙ్గకం.

గ్రన్థిత—(త్రి) ౧ గుమ్భితే = కూర్పఁబడినది, ౨ క్రాన్తే=ఆక్రమింపఁబడినది, 3 హింసితే=హింసింపఁబడినది.

గభస్తిః కిరణే సూర్యే నా స్వాహాయాంతు యోషితి,

గభస్తిః—(పు) ౧ కిరణే = కిరణము, ౨ సూర్యే=సూర్యుఁడు, 3 స్వాహాయాం =స్వాహాదేవి. (స్త్రీ).

గరుత్ స్త్రీ స్వర్ణనడయోః.

గరుత్—(పు) ౧ స్వర్ణ = సువర్ణము, ౨ నడయోః=కిక్కిసపుతీగె.

గోపతిశ్శివషణ్డయోః. ౧౦౬. నృపభాస్కరయోః పుంసి

గోపతిః—(పు) ౧ శివ=శివుఁడు, ౨ షండయోః=నపుంసకుఁడు, 3 నృప= రాజు, ౪ భాస్కరయోః=సూర్యుఁడు.

చేష్టితం గతి చేష్టయోః	చేష్టితం—(న) ౧ గతి = గమనము, ౨ చేష్టయోః=చేష్ట.
జగత్స్యాద్విష్టపే క్లీబం వాయౌ నా జంగమే త్రిషు.	జగత్—(న) ౧ విష్టపే = లోకము, ౨ వాయౌ=వాయువు, (పు) ౩ జంగమే =పశుపక్ష్యాదికము. (త్రి)
జగతీ భువనే క్ష్మాయాం ఛందోభేదే జనేఽపి చ,	జగతీ—(స్త్రీ) ౧ భువనే = లోకము, ౨ క్ష్మాయాం=భూమి, ౩ ఛందోభేదే=ఛందోవిశేషము, ౪ జనే=జనము.
జయంతీ వృక్షభిద్గౌర్యోరింద్రపుత్రీపతాకయోః. ౧౦౯ పుమానైంద్రౌ హరే భీమే	జయంతీ—(స్త్రీ) ౧ వృక్షభిత్ = వృక్షవిశేషము, ౨ గౌర్యోః = పార్వతి, ౩ ఇంద్రపుత్రీ=ఇంద్రసుత, ౪ పతాకయోః=టెక్కెము, ౫ ఐంద్రౌ = ఇంద్రుని కొడుకు, (పు) ౬ హరే=రుద్రుడు, ౭ భీమే=భీముఁడు, (భయంకరమైనవాఁడు.)
జ్వలితం దగ్ధ ఉజ్జ్వలే,	జ్వలితం—(న) ౧ దగ్ధ=తగుల పెట్టఁబడినది, ౨ ఉజ్జ్వలే=ప్రకాశించుచున్నది.
జామాతా దుహితుః పత్యౌ సూర్యావర్తే ధవేపుమాన్	జామాతా—(పు) ౧ దుహితుః-పత్యౌ = అల్లుఁడు, ౨ సూర్యావర్తే ప్రొద్దుతిరుగుచెట్టు, ౩ ధవే=భర్త.
జీమూతోఽద్రౌ భృతికరే దేవతాడే పయోధరే,	జీమూతః—(పు) ౧ అద్రౌ=పర్వతము, ౨ భృతికరే=సంతుష్టిఁజేయువాఁడు, ౩ దేవతాడే= దేవతాటిచెట్టు, ౪ పయోధరే=మేఘము.
జీవాతురస్త్రియాం భక్తే జీవితే జీవనౌషధే. ౧౧౦	జీవాతుః—(పు) ౧ భక్తే=అన్నము, ౨ జీవితే=జీవితము, ౩ జీవనౌషధే = జీవనౌషధము.
జీవంతీ జీవనీశమ్యోర్గుడూచీ వందయోరపి,	జీవంతీ—(స్త్రీ) ౧ జీవనీ = పాలకూర, ౨ శమ్యోః=జమ్మి, ౩ గుడూచీ=తిప్పతీగ, ౪ వందయోః=బదనిక.

జృభితం కరణే స్త్రీణామీహా స్ఫుటితయోరపి. ౧౧౨	జృంభితం—(న) ౧ స్త్రీణాం కరణే=స్త్రీల రతిబంధవిశేషము, ౨ ఈహా = ఇచ్ఛ, 3 అస్ఫుటితయోః=తట్టుట.
త్వరితం ప్రజవే శీఘ్రే	త్వరితం—(న) ౧ ప్రజవే = వేగముగలవాఁడు, ౨ శీఘ్రే=శీఘ్రము.
త్రిగర్తో గణితాంతరే, దేశేఽపి నా ఘుర్ఘురికాకాముకాంగనయోః స్త్రియాం.	త్రిగర్తః—(పు) ౧ గణితాంతరే=గణితవిశేషము, ౨ దేశే=దేశవిశేషము, 3 ఘుర్ఘురికా=ఘుర్ఘురధ్వని, (పందికూఁత) ౪ కాముకాంగనయోః = కాముకస్త్రీ.
తృణతా ధనుషి తృణత్వే	తృణతా—(స్త్రీ) ౧ ధనుషి = ధనుస్సు, ౨ తృణత్వే=తృణత్వము.
దంశితమపిజాతదంశే స్యాత్, కవచాచితే	దంశితం—(న) ౧ జాతదంశే=కుట్టఁబడినది, ౨ కవచాచితే=కవచము వేయఁబడినది.
ద్విజాతిర్విప్రాండజయోశ్చ పుంలింగః. ౧౧౪.	ద్విజాతిః—(పు) ౧ విప్ర = బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ అండజయోః=పక్షి.
దుర్జాతం వ్యసనే క్లీబేఽసమ్యగ్జాతేఽన్యలిఙ్గకం,	దుర్జాతం—(న) ౧ వ్యసనే = వ్యసనము, (దుఃఖము), ౨ అసమ్యగ్జాతే = మంచిజన్మము లేనివాఁడు.
దుర్గతిర్నరకే నైస్స్వే స్త్రీ	దుర్గతిః—(స) ౧ నరకే = నరకము, ౨ నైస్స్వే=దారిద్ర్యము.
దృష్టాంత ఉదాహృతౌ. ౧౧౫. శాస్త్రే చ మరణే ధీమాన్ పండితే చ బృహస్పతౌ,	దృష్టాంతః—(పు) ౧ ఉదాహృతౌ=ఉదాహరణము, ౨ శాస్త్రే = శాస్త్రము, 3 మరణే-ధీమాన్=మరణమును దెలుసుకొన్నవాఁడు, ౪ పండితే = నిశ్చయజ్ఞానముగల పండితుఁడు, ౫ బృహస్పతౌ=బృహస్పతి.
నిరృతిస్స్యాదలక్ష్మ్యాం స్త్రీ దిశాంపాలాంతరే పుమాన్.	నిరృతిః—(స్త్రీ) ౧ అలక్ష్మ్యాం=అలక్ష్మి, ౨ దిశాంపాలాన్తరే=నైఋతి.

నికృతం విప్రలంభే స్యాన్నీచే విప్రకృతేఽపి చ,

నికృతం—(న) ౧ విప్రలంభే=వంచన, ౨ నీచే=నీచుఁడు, 3 విప్రకృతే=తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు.

నిర్ముక్తస్త్యక్తసంగే స్యాన్ముక్తకంచుకభోగిని. ౧౧౭

నిర్ముక్తః—(పు) ౧ త్యక్తసంగే = వదిలిపెట్టఁబడినసంగమము గలవాఁడు, ౨ ముక్తకంచుకభోగిని = పొర విడిచిన పాము.

నిరస్తస్త్రిషు నిష్ఠ్యూతే ప్రేషితేషౌ ద్రుతోదితే,సంత్యక్తే చ ప్రతిహతే

నిరస్తః—(త్రి) ౧నిష్ఠ్యూతే=వెళ్లగ్రక్కఁబడినది, ౨ ప్రేషితేషౌ=పంపబడినబాణము, 3 ద్రుతోదితే=శీఘ్రముగాఁజెప్పఁబడినది, ౪ సంత్యక్తే=వదిలిపెట్టఁబడినది, ౫ ప్రతిహతే=కొట్టఁబడినది.

నిమిత్తం హేతులక్ష్మణోః.

నిమిత్తం—(న) ౧ హేతు=కారణము, ౨ లక్ష్మణోః=గుర్తు.

నివాతో దృఢసన్నాహే వాతశూన్యేఽపి చాశ్రయే,

నివాతః—(పు) ౧ దృఢసన్నాహే=దృఢసన్నాహము, ౨వాతశూన్యే=వాయువులేని ప్రదేశము, ౩ ఆశ్రయే=ఆశ్రయము.

నిశాంతస్త్రిషు శాంతే స్యాత్క్లీబం తు భవనోషసోః.

నిశాంతః—(త్రి) ౧ శాంతే=శాంతమైనవాఁడు, ౨ భవన=గృహము, 3 ఉషసోః=ఉషఃకాలము. (న)

నికృతిర్భర్త్సనే క్షేపే శఠే శాఠ్యేఽపి చ స్త్రియాం,

నికృతిః—(స్త్రీ) ౧ భర్త్సనే = భయపెట్టుట, ౨ క్షేపే = నింద, 3 శఠే=దుర్జనుఁడు, ౪ శాఠ్యే = దౌర్జన్యము.

నిర్వృతి స్స్వస్థితావస్తంగమనే చ సుఖే స్త్రియాం.

నిర్వృతిః—(స్త్రీ) ౧ స్వస్థితా=ఆరోగ్యము ౨ అస్తంగమనే=నాశమునొందుట, 3 సుఖే=సుఖము.

నియతిర్నియమే దైవే స్త్రీ

నియతిః—(స్త్రీ) ౧ నియమే=నియమము, ౨ దైవే=దైవము.

పతన్ పాతుకే ఖగే,	పతన్——(పు) ౧ పాతుకే = పడువాఁడు, ఖగే=పక్షి.
ప్రహతం వితతే క్షుణ్ణే	ప్రహతం——(న) ౧ వితతే = విస్తృతమైనది, ౨ క్షుణ్ణే=క్షుణ్ణమైనది.
పర్యస్తః పతితే హతే. ౧౨౧	పర్యస్తః——(పు) ౧ పతితే = పడినది, ౨ హతే=కొట్టఁబడినది.
ప్రభూతముద్గతే ప్రాజ్యే	ప్రభూతం——(న) ౧ ఉద్గతే=పుట్టినది, ౨ ప్రాజ్యే=బహుళమైనది.
పండితస్సిల్హకే కవౌ,	పండితః—— (పు) ౧ సిల్హకే = అందుగుబంకతోఁజేయబడిన ధూపద్రవ్యము, ౨ కవౌ=పండితుఁడు.
పలితం శైలజే తాపే కేశపాకే చ కర్దమే. ౧౨౨	పలితం——(న) ౧ శైలజే=ఱాతిపువ్వు, ౨ తాపే=తాపము, ౩ కేశపాకే = వెంట్రుకలు నెరయుట, ౪ కర్దమే=బురద.
ప్రసృతస్సుప్రసారే స్యాద్వినీతే వేగితే త్రిషు, అర్ధాంజలౌ తు పుంలింగో జంఘాయాం ప్రసృతా మతా.	ప్రసృతః——(త్రి) ౧ సుప్రసారే=బాగుగా జాచఁబడినది, ౨ వినీతే = శిక్షింపఁబడినది, ౩ వేగితే=వేగముతోఁగూడినది, అర్ధాంజలౌ=చేరెడు, (పు). ౫ జంఘాయాం=పిక్క. (స్త్రీ.)
ప్రసృతం కుసుమే క్లీబం త్రిషు సంజాతసూతయోః,	ప్రసృతం——(న) ౧ కుసుమే = పుష్పము, (త్రి) ౨ సంజాత=పుట్టినవాఁడు, ౩ సూతయోః=సారథి.
ప్రణీతః సంస్కృతాగ్నౌ నా యజ్ఞపాత్రాంతరేఽ స్త్రియాం. ౧౨౪. త్రిషు క్షిప్తోపసంపన్న విహితేషు ప్రవేశితే,	ప్రణీతః——(పు) ౧ సంస్కృతాగ్నౌ=మంత్రములచే సంస్కారము చేయఁబడిన యగ్ని, ౨ యజ్ఞపాత్రాంతరే=ప్రణీతిపాత్ర, (స్త్రీ) ౩ క్షిప్తే = ప్రేరేపింపఁబడినది, ౪ ఉపసంపన్నే = సిద్ధమయినది, ౫ విహితేషు = విహితమయినది, (త్రి) ౬ ప్రవేశితే = ప్రవేశింపఁజేయఁబడినది.

ప్రతీతస్సాదరే జ్ఞాతే హృష్ట ప్రఖ్యాతయో స్త్రిషు.	ప్రతీతః—(త్రి) ౧ సాదరే=ఆదరముతో కూడినవాఁడు, ౨ జ్ఞాతే=తెలియఁబడినది, 3 హృష్ట = హర్షముగలది, ౪ ప్రఖ్యాతయోః=ప్రసిద్ధమయినది.
ప్రమీతం వాచ్యలింగంస్యా త్ప్రోక్షితేఽపి మృతేఽపి చ,	ప్రమీతం—(త్రి) ౧ ప్రోక్షితే = యజ్ఞముకొఱకుఁ జంపఁబడిన పశువు, ౨ మృతే=మృతిఁజెందినవాఁడు.
పరేతో వాచ్యలింగస్స్యాత్ మృతే భూతాంతరే పుమాన్,	పరేతః—(త్రి) ౧ మృతే=మృతిఁజెందినవాఁడు, ౨ భూతాంతరే = భూతములలోనొకటి (పు)
పర్వతః పాదపే పుంసి శాకమత్స్యప్రభేదయోః, దేవమున్యంతరే శైలే	పర్వతః—(పు) ౧ పాదపే=వృక్షము, ౨ శాక=శాకములలోనొకటి, 3 మత్స్యప్రభేదయోః = చేపలలోనొకటి, ౪ దేవమున్యంతరే = దేవమునులలోనొకఁడు, (పర్వతమహర్షి) ౫ శైలే=కొండ.
ప్రపాతో నిర్ఝరే తటే.	ప్రపాతః—(పు) ౧ నిర్ఝరే=సెలయేఱు, ౨ తటే=కొండచరియ.
పర్యాప్తం తు యథేష్టే స్యా త్తృప్తౌ శక్తే నివారణే,	పర్యాప్తం—(న) ౧ యథేష్టే=యథేచ్ఛ, ౨ తృప్తౌ=సంతుష్టిఁజెందుట, 3 శక్తే=సామర్థ్యము, ౪ నివారణే=నిషేధించుట.
పంచతా పంచభావేఽపి మరణేఽపి చ యోషితి. ౧౨౮	పంచతా—(స్త్రీ) ౧ పంచభావే=ఐదగుట, ౨ మరణే=చనిపోవుట.
పక్షతిశ్చ భవేత్పక్షమూలే చప్రతిపత్తిథౌ,	పక్షతిః—(స్త్రీ) ౧ పక్షమూలే = ఱెక్కలయొక్క మొదటిభాగము, ౨ ప్రతిపత్తిథౌ=పాడ్యమి.
ప్రసూతిరుద్భవేఽపి స్యాత్తనయే దుహితర్యపి. ౧౨౯.	ప్రసూతిః—(స్త్రీ) ౧ ఉద్భవే=పుట్టుట, ౨ తనయే=కుమారుఁడు, 3 దుహితరి=కుమార్తె.

ప్రతతిర్విస్తృతౌ వల్ల్యాం	ప్రతతిః—(స్త్రీ) ౧ విస్తృతౌ=విస్తారము, ౨ వల్ల్యాం=తీగె.
పద్ధతిః పఙ్క్తివర్త్మనోః,	పద్ధతిః—(స్త్రీ) ౧ పఙ్క్తి=పంక్తి, ౨ వర్త్మనోః=మార్గము.
ప్రవృత్తిస్తు ప్రవాహే స్యాదుదంతేచ ప్రవర్తనే.౧౩౦. అవంత్యాదౌ చ	ప్రవృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రవాహే=ప్రవాహము, ౨ ఉదంతే=వార్త, 3 ప్రవర్తనే=ప్రవర్తించుట, ౪ అవన్త్యాదౌ=అవన్తి మొదలుగాగల దేశములు.
పర్యాప్తిః ప్రకామప్రాప్తి రక్షణే,	పర్యాప్తిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రకామ=మిక్కిలి, ౨ ప్రాప్తి=పొందుట, 3 రక్షణే=రక్షించుట.
ప్రకృతిర్గుణసామ్యే స్యాదమాత్యాది స్వభావయోః. ౧౩౧. యోనౌ లిఙ్గే పౌరవర్గేఽమీ పక్షత్యాదయః స్త్రియాం,	ప్రకృతిః—(స్త్రీ) ౧ గుణసామ్యే = మూలప్రకృతి, ౨ అమాత్యాది=మంత్రులు మొదలైనవారు, 3 స్వభావయోః = స్వభావము, ౪ యోనౌ=యోనిప్రదేశము, ౫ లిఙ్గే=శిశ్నము, ౬ పౌరవర్గే=పురజనము. ఈపక్షతి మొదలగుశబ్దములు స్త్రీలింగములు.
పార్వతీ సల్లకీదుర్గాగోపాలపుత్రికాసు చ. ౧౩౨	పార్వతీ—(స్త్రీ) ౧ సల్లకీ=అందుగుచెట్టు, ౨ దుర్గా=పార్వతి, 3 గోపాలపుత్రికాసు=గోపకన్య.
ప్రార్థితం యాచితే శత్రుసంరుద్ధేఽభిహితే త్రిషు,	ప్రార్థితం—(న) ౧ యాచితే=అడుగఁబడినది, ౨ శత్రుసంరుద్ధే=శత్రువులచేనరికట్టఁబడినది, 3అభిహితే=చెప్పఁబడినది.
పితృన్విహంగమే పుంసి పతనేచ్ఛౌ పునస్త్రిషు. ౧౩౩	పిత్సన్—(పు) ౧ విహంగమే = పక్షి, ౨ పతనేచ్ఛౌ=పడనిశ్చయించినది. (త్రి)
పిశితం మాంసేమాంస్యాం స్త్రీ	పిశితం—(న) ౧ మాంసే=మాంసము, ౨ మాంస్యాం=జటామాంసి. (స్త్రీ)
పిండితం గణితే ఘనే,	పిండితం—(న) ౧ గణితే=లెక్కించఁబడినది, ౨ ఘనే=దట్టమైనది.

పీడితం కరణే స్త్రీణాం యం త్రితే బాధితేఽపి చ.౧3౪	పీడితం—(న) స్త్రీణాంకరణే = స్త్రీలరతి విశేషము, ౨ యన్త్రితే=కట్టఁబడినది, 3 బాధితే=పీడించఁబడినది.
పుటితంస్యాద్ధస్తపుటే పాటిత స్యూతయోరపి,	పుటితం—(న) ౧ హస్తపుటే = దోసిలి ౨ పాటితే = బద్దలుచేయఁబడినది, 3 స్యూతయోః=కుట్టఁబడినది.
పృషన్మృగే పుమాన్బిందౌ న ద్వయోః	పృషత్—(పు) ౧ మృగే = ఇఱ్ఱి, ౨ బిందౌ=బిందువు. (న)
పృషతోఽపి నా. ౧3౫. అనయోశ్చ	పృషతః—(పు) ౧ అనయోః = ఇఱ్ఱి ౨ ఉదకబిందువు.
త్రిషు శ్వేతబిందుయుక్తేఽప్యృభావపి,	పృషత్—(త్రి) ౧ శ్వేతబిందుయుక్తే =మచ్చలతోఁగూడుకొన్న మృగము.
ప్రోక్షితం నిహతే సిక్తే	ప్రోక్షితం—(న) ౧ నిహతే = కొట్టఁబడినది, ౨ సిక్తే=తడుపఁబడినది.
బృహతీ వసనాంతరే. ౧3౬. ఛందోభిత్ క్షుద్రవార్తాకీ వారిధానీషు వాచిచ,కంట కారీమహత్యోశ్చ	బృహతీ—(స్త్రీ) ౧ వసనాన్తరే = వస్త్ర విశేషము, ౨ ఛందోభిత్ = బృహతీ ఛందస్సు, 3 క్షుద్రవార్తాకీ = నేలములకచెట్టు, ౪ వారిధానీషు=జలపాత్రము, ౫ వాచి=వాక్కు, ౬ కంటకారీ=వాకుడుచెట్టు, ౭ మహత్యోః= నారదునివీణ
భవద్యుష్మత్సతోస్త్రిషు౧3౭ స్త్రీ బాణభేదే	భవత్—(త్రి) ౧ యుష్మత్ = నీవు, ౨ సతోః = ఉండునది, 3 బాణభేదే= విషదిగ్ధబాణవిశేషము. (స్త్రీ)
భరతో నాట్యశాస్త్ర మునౌ నటే, రామానుజే చ దౌష్యంతౌ	భరతః—(పు) ౧ నాట్యశాస్త్రమునౌ = భరతముని, ౨ నటే = నాట్యము చేయువాఁడు, 3 రామానుజే = రామునితమ్ముఁడైన భరతుఁడు, ౪ దౌష్యంతౌ = దుష్యన్తమహారాజు కొడుకు.

భాస్వాన్భాస్వరసూర్యయోః.	భాస్వాన్—(పు) ౧ భాస్వర = ప్రకాశించునది, ౨ సూర్యయోః = సూర్యుఁడు.
భారతం గ్రంథభేదే స్యాద్వర్షభేదేఽథ	భారతం—(న) ౧ గ్రంథభేదే = భారతము, ౨ వర్షభేదే=భారతవర్షము.
భారతీ, వచనేచ సరస్వత్యాం పక్షివృత్తిప్రభేదయోః	భారతీ—(స్త్రీ) ౧ వచనే = వాక్యము, ౨ సరస్వత్యాం=సరస్వతీదేవి, ౩ ౪. పక్షివృత్తిప్రభేదయోః = పక్షివిశేషము, భారతీవృత్తి.
భాసంత స్సుందరాకారే త్రిషు నా భాసపక్షిణి,	భాసన్తః—(త్రి) ౧ సుందరాకారే = సుందరమైన దేహముకలవాఁడు, ౨ భాసపక్షిణి=భాసమనుపక్షివిశేషము.
భావితం వాసితే ప్రాప్తే	భావితం—(న) ౧ వాసితే = పరిమళింపఁజేయఁబడినది, ౨ ప్రాప్తే = పొందఁబడినది.
భూభృన్నాద్రౌమహీపతౌ.	భూభృత్—(పు) ౧ అద్రౌ= పర్వతము, ౨ మహీపతౌ= రాజు.
మహతి వల్లకీభేదే రాజ్యే స్యాత్తు నపుంసకం, తత్వభేదే పుమాన్వృద్ధౌ వాచ్యవ	మహతీ—(స్త్రీ) ౧ వల్లకీభేదే = నారదమునివీణే, ౨ రాజ్యే=రాజ్యము, (న) ౩ తత్వభేదే = తత్వవిశేషము (పు,) ౪ వృద్ధౌ=సమృద్ధి. (త్రి)
న్మథితం పునః. ౧౪౧. క్లీబం నిర్జలఘోలే స్యాత్త్రిష్వాలోడితఘృష్టయోః,	మథితం—(న) ౧ నిర్జలఘోలే = నీరుకలయనిచల్ల, ౨ఆలోడిత=చిలుకఁబడినది, ౩ ఘృష్టయోః=ఒఱచఁబడినది. (త్రి)
మరుద్దేవే సమీరే నా గ్రంథిపర్ణే నపుంసకమ్. ౧౪౨	మరుత్—(పు) ౧ దేవే = వేలుపు, ౨ సమీరే=వాయువు, ౩ గ్రంథిపర్ణే=పచ్చాకుమాచిపత్రి. (న)
ముషితం హృతఖండితయో	ముషితం—(న) ౧ హృత = దొంగిలింపఁబడినది, ౨ ఖండితయోః=ఖండింపఁబడినది.

మూర్ఛితమపి సోచ్ఛ్రయే చ మూఢే చ,	మూర్ఛితం—(న) ౧ సోచ్ఛ్రయే = పొడువైనది, ౨ మూఢే = తెలివి లేనిది.
రజతం త్రిషు శుక్లే స్యాత్క్లీబం హారే చ దుర్వర్ణే.	రజతం —(త్రి) ౧ శుక్లే = తెల్లనిది, ౨ హారే=ముత్యాలహారము, (న) 3 దుర్వర్ణే=వెండి.
రమతిర్నాయకే నాకే పుంసి స్యాత్	రమతిః—(పు) ౧ నాయకే = ప్రియుడు, ౨ నాకే=స్వర్గము.
రేసితం పునః, రుతస్తనితయోః క్లీబం స్వర్ణాదిఖచితే త్రిషు. ౧౪౪	రేసితం—(న) ౧ రుత=ధ్వని, ౨ స్తనితయోః=ఉఱుము, 3 స్వర్ణాదిఖచితే=సువర్ణము మొదలైనవానిచేత బిగింపఁబడినది. (త్రి)
రేవతీ హలిపత్న్యాం స్యాత్తారాభిన్మాతృభేదయోః,	రేవతీ—(స్త్రీ) ౧ హలిపత్న్యాం = బలరాముని భార్య, ౨ తారాభిత్=రేవతీ నక్షత్రము, 3 మాతృభేదయోః=మాతృకాభేదము.
రైవతస్తు సువర్ణాలౌ శైలభేదే చ శంకరే. ౧౪౫	రైవతః—(పు) ౧ సువర్ణాలౌ = బంగారువన్నెగల పువ్వులుగలది (రేల చెట్టు), ౨ శైలభేదే = రైవతకపర్వతము, 3 శంకరే=ఈశ్వరుఁడు.
రోహితం కుంకుమే రక్తే ఋజుశక్రశరాసనే, పుంసి స్యాన్మీన మృగయోర్భేదే రోహితకద్రుమే. ౧౪౬	రోహితం—(న) ౧ కుంకుమే = కుంకుమ, ౨ రక్తే = నెత్తురు, 3 ఋజుశక్ర శరాసనే = వంకరలేని యింద్రధనుస్సు, ౪, ౫ మీనమృగయోర్భేదే = చేపలలో నొకటి, మృగభేదము, (పు) ౬ రోహితకద్రుమే = ములుమోదుగు.
రోహిన్మృగ్యాం లతాభేదే స్త్రీ నార్కే,	రోహిత్—(స్త్రీ) ౧ మృగ్యాం = ఆడుమృగము, ౨ లతాభేదే = లతావిశేషము, 3 అర్కే=సూర్యుఁడు. (పు)

లలితం త్రిషు,లలితే చేప్సితేఽపి స్యాద్ధారభేదే తు న ద్వయోః. ౧౪౭	లలితం—(త్రి) ౧ లలితే=మనోహరమైనది, ౨ ఈప్సితే=అభిలషింపఁబడినది, ౩ హారభేదే = హారవిశేషము. (న)
లోహితం రక్తగోశీర్షే కుంకుమే రక్తచందనే, పుమాన్నదాంతరే భౌమే వర్ణే చ త్రిషు తద్వతి. ౧౪౮	లోహితం—(న) ౧ రక్త = నెత్తురు, ౨ గోశీర్షే= చందనవిశేషము, ౩ కుంకుమే=కుంకుమము, ౪ రక్తచందనే= ఎఱ్ఱనిచంటనము,(పు)౫నదాన్తరే=నదవిశేషము, ౬ భౌమే=అంగారకుఁడు, ౩ వర్ణే = రక్తవర్ణము, ౮ తద్వతి = రక్తవర్ణముకలది. (త్రి)
వర్ధితం ప్రసృతే చ్ఛిన్నే పూరితే	వర్ధితం—(న) ౧ ప్రసృతే = విస్తరింపఁజేయఁబడినది, ౨ ఛిన్నే=ఛేదించఁబడినది, ౩ పూరితే=నింపఁబడినది.
వహతిర్గవి, సచివే పుంసి	వహతిః—(పు) ౧ గవి = గోవు, ౨ సచివే=మంత్రి.
వహతుః పథికే వృషభే పుమాన్. ౧౪౯	వహతుః—(పు) ౧ పథికే = బాటసారి, ౨ వృషభే=ఎద్దు.
వనితా జాతరాగస్త్రీ స్త్రియోః స్త్రీ త్రిషు యాచితే, సేవితే	వనితా—(స్త్రీ) ౧ జాతరాగస్త్రీ = అనురాగముకలపడతి, ౨ స్త్రియోః=స్త్రీ, (త్రి) ౩ యాచితే=అడుగఁబడినది, ౪ సేవితే=సేవింపఁబడినది.
వాపితం బీజాకృతముండితయో స్త్రిషు. ౧౫౦	వాపితం—(త్రి) ౧ బీజాకృత=విత్తఁబడినది, ౨ ముండితయోః = గొరిగింపఁబడినది.
వసతిస్స్యాత్ స్త్రియాంవాసే యామిన్యాం చ నికేతనే,	వసతిః—(స్త్రీ) ౧ వాసే = నివాసము, ౨ యామిన్యాం=రాత్రి, ౩ నికేతనే=ఇల్లు.
వ్యాయతం వ్యాపృతే దీర్ఘే దృఢేఽచాతిశయేఽన్యవత్	వ్యాయతం—(న) ౧ వ్యాపృతే = వ్యాపించినటువంటిది, ౨ దీర్ఘే=పొడవైనది, ౩ దృఢే=దృఢమైనది, ౪ అతిశయే=గొప్పైనది. (త్రి)

వ్యాఘాతో యోగభేదేస్యా దంతరాయప్రహారయోః,	వ్యాఘాతః— (పు) ౧ యోగభేదే = వ్యాఘాతమను పంచాంగయోగము, ౨ అంతరాయ=విఘ్నము, ౩ ప్రహారయోః=కొట్టడము.
వాసితా కరిణీనార్యో	వాసితా—(స్త్రీ) ౧ కరిణీ=ఆఁడేనుఁగు, ౨ నార్యోః=పడఁతి.
ర్వాసితం భావితే రుతే.౧౫౨	వాసితం—(న) ౧ భావితే=కర్పూరాదులచేఁ బరిమళింపఁ జేయఁబడినది, ౨ రుతే=ధ్వని.
వాసంతీ మాధవీయూథ్యో రుష్ట్రే నావహితే త్రిషు,	వాసంతీ—(స్త్రీ) ౧ మాధవీ = బండిగురివెంపతీఁగ, ౨ యూథ్యోః=అడవిమల్లె, ౩ ఉష్ట్రే=ఒంటె, (పు.) ౪ అవహితే=ఏకాగ్రతకలది. (త్రి)
వివిక్తం త్రిష్వసంపృక్తే రహః పూతవివేకిషు. ౧౫౩. వసునందేనా	వివిక్తం—(త్రి) ౧ అసంపృక్తే=కలయికలేనిది, ౨ రహః=రహస్యము, ౩ పూత=పవిత్రమైనది, ౪ వివేకిషు=వివేకముకలవాఁడు, ౫ వసునందే=వసునందుఁడు(పు)
విహస్తః పండితే వ్యాకులే త్రిషు,	విహస్తః—(పు) ౧ పండితే=పండితుఁడు, ౨ వ్యాకులే=వ్యాకులమైనది. (త్రి)
వినీత స్సువహాశ్వే స్యాద్వణిజ్యపి పుమాంస్త్రిషు. ౧౫౪ జితేంద్రియేఽపనీతే చ, నిభృతే వినయాన్వితే,	వినీతః—(పు) ౧ సువహాశ్వే = బాగుగ మోయుగుఱ్ఱము, ౨ వణిజి = వర్తకుఁడు, ౩ జితేంద్రియే=జయింపఁబడిన యింద్రియములుకలవాఁడు, (త్రి) ౪ అపనీతే=తీసుకపోఁబడినది,౫ నిభృతే=నిశ్చలమైనది, ౬ వినయాన్వితే=వినయముతోఁ గూడుకొనినవాఁడు.
విశ్వస్తో జాతవిశ్వాసే.	విశ్వస్తః— (పు) ౧ జాతవిశ్వాసే = నమ్మకముకలవాఁడు.
విశ్వస్తా విధవాస్త్రియాం.	విశ్వస్తా—(ఆ. స్త్రీ) ౧ విధవాస్త్రియాం = భర్తలేనియాఁడుది.

విద్యుత్తడితి సంధ్యాయాం స్త్రియాం త్రిషుతు నిష్ప్రభే,	విద్యుత్—(స్త్రీ) ౧ తటితి = మెఱుపు, ౨ సంధ్యాయాం = సంధ్యాకాలము, 3 నిష్ప్రభే=కాంతివిహీనమైనది.(త్రి)
వివృతా క్షుద్రరుగ్భేదే వి స్తృతేఽత్వభిధేయవత్.	వివృతా— (స్త్రీ) ౧ క్షుద్రరుగ్భేదే = చెడువ్యాధులలోనొకటి, ౨ విస్తృతే =విస్తారమయినది. (త్రి)
వినేతా దేశకే రాజ్ఞి నా	వినేతా—(పు) ౧ ఆదేశకే = శిక్షించువాఁడు, ౨ రాజ్ఞి=రాజు.
విధాతాతువేధసి స్మరే నా,	విధాతా—(పు) ౧ వేధసి = బ్రహ్మ, ౨ స్మరే=మన్మథుఁడు.
వినతా తార్క్ష్యజనన్యాం పిటకాభిది. ౧౫౭	వినతా—(స్త్రీ) ౧ తార్క్ష్యజనన్యాం = గరుత్మంతునితల్లి, ౨ పిటకాభిది=వ్రణవిశేషము.
వినతః ప్రణతే భుగ్నే శిక్షితే చాభిధేయవత్,	వినతః—(త్రి) ౧ ప్రణతే=నమస్కరించువాఁడు, ౨ భుగ్నే=వంగినది, 3 శిక్షితే=శిక్షింపఁబడినది.
వికృతం త్రిషు బీభత్సరాగితే సంస్కృతేఽపి చ. ౧౫౮	వికృతం—(త్రి) ౧ బీభత్సరాగితే=బీభత్సరసముకలవాఁడు, ౨ అసంస్కృతే = సంస్కారహీనమయినది.
విచ్ఛిత్తిరంగరాగే విచ్ఛేదే హారభేదే స్త్రీ,	విచ్ఛిత్తిః— (స్త్రీ) ౧ అంగరాగే = మైపూత, ౨ విచ్ఛేదే=ముగియుట అనఁగా అంతమొందుట, 3 హారభేదే = హారవిశేషము.
విదితం బుధితార్థితయో	విదితం—(న) ౧ బుధిత = తెలియఁబడినది, ౨ అర్థితయోః=యాచింపఁబడినది.
ర్విపత్తిరపియాతనాపదోర్యోషిత్. ౧౫౯	విపత్తిః—(స్త్రీ) ౧ యాతనా = నరకసంబంధమయిన తీవ్రవేదన, ౨ ఆపదోః =ఆపద.
వృత్తాంతః ప్రక్రియాయాం స్యాత్కార్త్స్న్యే వార్తా	వృత్తాంతః—(పు) ౧ ప్రక్రియాయాం= ప్రకరణము, ౨ కార్త్స్న్యే=సంపూ

ప్రభేదయోః, ప్రస్తావే

ర్ణము, 3 వార్తా = వృత్తాంతము, ౪ ప్రభేదయోః = ప్రకారము, ౫ ప్రస్తావే=ప్రస్తావము.

వేష్టితం రుద్ధే లాసకే కరణాంతరే. ౧౬౦

వేష్టితం—(న) ౧ రుద్ధే = అరికట్టఁబడినది, ౨ లాసకే= గృహశిరోభాగము, 3 కరణాన్తరే=కరణవిశేషము.

వేల్లితం గమనే క్లీబం కుటిలే విధుతే త్రిషు,

వేల్లితం—(న) ౧ గమనే = వెళ్లుట, ౨ కుటిలే=వంకరయినది,(త్రి) 3 విధుతే= చలింపఁబడినది.

వివర్తః సముదాయే స్యాదపవర్తననృత్యయోః. ౧౬౧

వివర్తః—(పు) ౧ సముదాయే = సమూహము, ౨ అపవర్తన = పొర్లుట, 3 నృత్యయోః=నాట్యము.

శకుంతః కీటభేదే స్యాద్భాసపక్షివిహంగయోః,

శకుంతః—(పు) ౧ కీటభేదే = పురుగులలో నొకటి, ౨ భాసపక్షి=పాలపిట్ట, 3 విహంగయోః=పక్షి.

శ్రీమాం స్తిలకవృక్షే నా మనోజ్ఞే ధనికే త్రిషు. ౧౬౨

శ్రీమాన్—(పు) ౧ తిలకవృక్షే = తిలకపుచెట్టు,౨మనోజ్ఞే=మనోహరమయినది, (త్రి) 3 ధనికే=ధనికుఁడు.

శ్రీపతిః పుంసి పృథివీనాథే చ మధుసూదనే,

శ్రీపతిః—(పు) ౧ పృథివీనాథే = రాజు, ౨ మధుసూదనే=విష్ణుమూర్తి.

శుద్ధాంతోఽన్తఃపురే క్ష్మాభృత్ రహఃకక్షాంతరేఽపి చ.

శుద్ధాంతః— (పు) అన్తఃపురే = అంతఃపురము, ౨ క్ష్మాభృద్రహఃకక్షాంతరే= రాజగృహమందిరవిశేషము. (బంకులు సోఫాలనఁబడుతావు.)

స్రవంతీ తు తరంగిణ్యాం గుల్మస్థానౌషధీభిదోః,

స్రవంతీ—(స్త్రీ) ౧ తరంగిణ్యాం = నది, ౨ గుల్మస్థాన = చీలమండ, 3 ఓషధీభిదోః=ఎలుకచెవిచెట్టు.

సంవర్తః ప్రళయే మున్యంతరే కర్షఫలేఽపి చ. ౧౬౪

సంవర్తః—(పు) ౧ ప్రళయే = ప్రళయము, ౨ మున్యంతరే=సంవర్తుఁడనే ముని, 3 కర్షఫలే=తాడిచెట్టు.

స్ఖలితం చలితే భ్రంశే	స్ఖలితం—(న) ౧ చలితే = తొట్రుపడుట, ౨ భ్రంశే = జాతివిహితధర్మభ్రంశము.
సంహతం సంగతే దృఢే,	సంహతం— (న) ౧ సంగతే = కలిసియున్నది, ౨ దృఢే=దృఢమయినది.
సంస్కృతః కృత్రిమే శస్తే భూషితే ఽప్యన్యలిఙ్గకః. ౧౬౫. క్లీబం తు లక్ష్మణోపేతే	సంస్కృతః—(త్రి) ౧ కృత్రిమే=కల్పితమయినది, ౨ శస్తే=ప్రశస్తమయినది, 3 భూషితే=అలంకరింపఁబడినది, ౪ లక్ష్మణోపేతే = వ్యాకరణాదిలక్షణయుక్తమయినది. (న)
స్థపతిః కంచుకిన్యపి, జీవేష్టియాజకే శిల్పిభేదే నాసత్తమే త్రిషు. ౧౬౬	స్థపతిః— (పు) ౧ కంచుకిని = అంతఃపురపు కావలివాఁడు, ౨ జీవేష్టియాజకే = బృహస్పతీష్టిని జేసినవాఁడు, 3 శిల్పిభేదే=శిల్పివిశేషము, ౪ సత్తమే = శ్రేష్ఠుఁడు. (త్రి)
సంఘాతః పుంసి ఘాతే చ సంహతౌ నరకాంతరే,	సంఘాతః—(పు) ౧ ఘాతే = చంపుట, ౨ సంహతౌ = సమూహము, 3 నరకాన్తరే=సంఘాతమను నరకభేదము.
సంవిత్తిః ప్రతిపత్తౌ స్యాదవివాదే జనస్య చ. ౧౬౭	సంవిత్తిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రతిపత్తౌ=గౌరవము, ౨ జనస్య అవివాదే = జనులయొక్క వివాదము లేకపోవుట.
సంతతిస్స్యాత్పంక్తౌ గోత్రే పారంపర్యేచ పుత్రయోః,	సంతతిః—(స్త్రీ) ౧ పంక్తౌ = పంక్తి, ౨ గోత్రే = వంశము, 3 పుత్రయోః పారంపర్యే=పుత్రులు మనుమలు వీరి పరంపర.
సంగతిస్సంగమే జ్ఞానే	సంగతిః—(స్త్రీ) ౧ సంగమే = కలియుట, ౨ జ్ఞానే=జ్ఞానము.

సన్నతిః ప్రణతౌ ధ్వనౌ.	సన్నతిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రణతౌ = నమస్కారము, ౨ ధ్వనౌ=ధ్వని.
సమితిస్సంపరాయే స్యాత్స భాయాం సంగమేఽపి చ,	సమితిః—(స్త్రీ) ౧ సంపరాయే=యుద్ధము, ౨ సభాయాం = సభ, 3 సంగమే= కలియుట.
సమాప్తిరవసానే స్యాత్సమర్థనేఽ	సమాప్తిః—(స్త్రీ) ౧ అవసానే = ముగియుట, ౨ సమర్థనే=సమర్థించుట.
థ సమ్మతిః. ౧౬౯. అభిలాషేఽప్యనుజ్ఞాయాం సంవిత్త్యాద్యాస్తు యోషితి,	సమ్మతిః—(స్త్రీ) ౧ అభిలాషే = ఇచ్ఛ, ౨ అనుజ్ఞాయాం = అనుజ్ఞ, సంవిత్త్యాద్యాః యోషితి, సంవిత్తిశబ్దము మొదలుకొని సమ్మతిశబ్ద పర్యన్తము లయిన శబ్దములు స్త్రీలింగములు.
స్థాపితం నిశ్చితే న్యస్తే	స్థాపితం—(న) ౧ నిశ్చితే = నిశ్చయింపఁబడినది, ౨ న్యస్తే=ఉంచఁబడినది.
స్తిమితోఽచంచలార్ద్రయోః.	స్తిమితః—(పు) ౧ అచంచల = నిశ్చలమయినది, ౨ ఆర్ద్రయోః=తడిసినది.
సికతా స్త్రీ సికతిలే వాలుకాయాం తు భూమని,	సికతా—(స్త్రీ) ౧ సికతిలే = ఇసుకగల భూమి, ౨ వాలుకాయాం = ఇసుక. (స్త్రీ. ని. బ.)
సురతం స్యాన్నిధువనే దేవత్వే సురతా స్మృతా.	సురతం—(న) ౧ నిధువనే = మైథునము. సురతా—(స్త్రీ) ౧ దేవత్వే = దేవభావము.
సుకృతం తు శుభే పుణ్యే క్లీబం సువిహితే త్రిషు,	సుకృతం—(న) ౧ శుభే = శుభము, ౨ పుణ్యే = పుణ్యము, 3 సువిహితే= బాగుగాఁజేయఁబడినది. (త్రి)
సువ్రతా సుఖసందోహ్యా శోభనవ్రతయోరపి. ౧౭౨	సువ్రతా— (స్త్రీ) ౧ సుఖసందోహ్యా = తిన్నగా పిదుకనిచ్చెడియావు, ౨ శోభనవ్రతయోః = మంచివ్రతము గలది.

సునీతిశ్శోభనవయే ధ్రువమాతరి యోషితి,	సునీతిః—(స్త్రీ) ౧ శోభననయే=యోగ్యమైననీతి, ౨ ధ్రువమాతరి = ధ్రువుని తల్లి.
సూనృతం మంగలేఽపి స్యాత్ప్రియసత్యవచస్యపి. ౧౭౩	సూనృతం—(న) ౧ మంగలే = మంగళము, ౨ ప్రియసత్యవచసి = ప్రియమైన యథార్థమైనమాట.
హరిద్దిశి స్త్రియాం పుంసి హయవర్ణవిశేషయోః, అస్త్రియాం స్యాత్తృణే	హరిత్—(స్త్రీ) ౧ దిశి=దిక్కు, ౨హయ=సూర్యునిగుఱ్ఱము, ౩ వర్ణవిశేషయోః =ఆకుపచ్చరంగు, ౪ తృణే=గడ్డిపోచ. (పు)
చాథ హర్మితం క్షిప్తదగ్ధయోః. ౧౭౪	హర్మితం—(న) ౧ క్షిప్త = ప్రేరణచేయఁబడినది, ౨ దగ్ధయోః=కాల్చఁబడినది.
హరితా స్త్రీ చ దూర్వాయాం హరిద్వర్ణయుతేఽన్యవత్,	హరితా.— (స్త్రీ) ౧ దూర్వాయాం = గఱిక, ౨ హరిద్వర్ణయుతే=పచ్చరంగుగలది. (త్రి)
హసంత్యంగారధాన్యాం చ మల్లికాశాకినీభిదోః. ౧౭౫	హసంతీ—(స్త్రీ) ౧ అంగారధాన్యాం = కుంపటి, ౨ మల్లికా = మల్లెచెట్టు, ౩ శాకినీభిదోః = తోఁటకూరలలో నొకభేదము.
హారీతః పక్షిభేదే స్యాన్ముని భేదే చ కైతవే,	హారీతః—(పు) ౧ పక్షిభేదే = పచ్చనివన్నెగలపిట్ట, ౨ మునిభేదే=హారీతుఁడనుముని, ౩ కైతవే=కపటము.
హృషితం విస్మితే ప్రీతే ప్రహతే హృష్టలోమని. ౧౭౬	హృషితః—(పు) ౧ విస్మితే = ఆశ్చర్యముపొందినవాఁడు, ౨ ప్రీతే=సంతోషించినవాఁడు, ౩ ప్రణతే = నమస్కరించినవాఁడు, ౪ హృష్టలోమని = రోమాంచముగలవాఁడు.

త చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.
అవసితమృద్ధే జ్ఞాతేఽప్యవసానగతే చ వాచ్యలింగం స్యాత్,	అవసితం—(త్రి) ౧ ఋద్ధే=సమృద్ధిగలది ౨ జ్ఞాతే= తెలియఁబడినది, 3 అవసానగతే=సమాప్తిఁబొందినది.
అర్థపతిః పుంలిఙ్గో ధనాధినాథే చ నరనాథే. ౧౭౭	అర్థపతిః—(పు) ౧ ధనాధినాథే = కుబేరుఁడు, ౨ నరనాథే=రాజు.
అవదాతస్సితే గౌరే విశుద్ధే ఽప్యన్యలిఙ్గకః,	అవదాతః—(త్రి) ౧ సితే = తెల్లనిది, ౨ గౌరే=పచ్చనిది, 3 విశుద్ధే = పరిశుద్ధమైనది.
అవగీతం తు నిర్వాదే దృష్టగర్హితయోరపి. ౧౭౮	అవగీతం—(న) ౧ నిర్వాదే = వాదములేనిది, ౨ దృష్ట = చూడఁబడినది, 3 గర్హితయోః=నిందింపఁబడినది.
అంతర్గతం విస్మృతే స్యాన్మధ్యప్రాప్తే చ వాచ్యవత్,	అంతర్గతం—(త్రి) ౧ విస్మృతే = మరువఁబడినది, ౨ మధ్యప్రాప్తే=మధ్యమును పొందినది.
అంగారితం తు దగ్ధే స్యాత్పలాశకలికోద్గమే. ౧౭౯. హసంత్యాం చ లతామాత్రే నదీభేదే చ యోషితి,	అంగారితం—(న) ౧ దగ్ధే = కాల్పఁబడినది, ౨ పలాశకలికోద్గమే = మోదుగమొగ్గపుట్టుట, 3 హసంత్యాం=కుంపటి, (స్త్రీ) ౪ లతామాత్రే = సామాన్యపుతీఁగె, ౫ నదీభేదే = నదీవిశేషము.
అపావృతస్తు పిహితే స్వతంత్రేఽపి చ వాచ్యవత్.	అపావృతః—(త్రి) ౧ పిహితే = కప్పఁబడినది, ౨ స్వతంత్రే=స్వతంత్రము
అత్యాహితం మహాభీతౌ జీవనాపేక్షకర్మణి,	అత్యాహితం— (న) ౧ మహాభీతౌ = గొప్పభయము, ౨ జీవనాపేక్షకర్మణి = జీవనము నపేక్షించిచేయు కార్యము.
అభినీతం త్రిషు న్యాయ్యే సంస్కృతామర్షిణోరపి ౧౮౧	అభినీతం—(త్రి) ౧ న్యాయ్యే = న్యాయము, ౨ సంస్కృత = సవరింపఁబడినది, 3 అమర్షిణోః=కోపముగలది.

అభిజాతః కులీనే స్యాన్న్యాయ్యపండితయో స్త్రిషు,	అభిజాతః—(పు) ౧ కులీనే = గొప్పకులమువాఁడు, ౨ న్యాయ్య=న్యాయము, 3 పండితయోః=పండితుఁడు. (త్రి)
అభియుక్తః పరైరుద్ధే తత్పరేఽప్యభిధేయవత్. ౧౮౨	అభియుక్తః—(పు) ౧ పరైరుద్ధే=శత్రువులచేత నరిగట్టఁబడినది, ౨ తత్పర= మిక్కిలియాసక్తిగలది. (త్రి).
అతిముక్తస్తు నిస్సంగే వాసంత్యాం తినిశేఽపి చ,	అతిముక్తః—(పు) ౧ నిస్సంగే = సంగములేనివాఁడు, ౨ వాసంత్యాం=బండిగురివెంచతీఁగె, 3 తినిశే = నెమ్మిచెట్టు.
అవధ్వస్తః పరిత్యక్తే నిందితేఽప్యవచూర్ణితే. ౧౮౩	అవధ్వస్తః—(పు) ౧ పరిత్యక్తే=విడువఁబడినవాఁడు, ౨ నిందితే = నిందింపఁబడినవాఁడు, 3 అవచూర్ణితే=పరులచేతఁ బీడింపఁబడినవాఁడు
ఆధిక్షిప్తః ప్రణిహితే కుత్సితే భర్త్సితే త్రిషు,	అధిక్షిప్తః—(త్రి) ౧ ప్రణిహితే=ఉంచఁబడినది, ౨ కుత్సితే = నికృష్టుఁడు, 3 భర్త్సితే=బెదరింపఁబడినవాఁడు.
అంశుమాన్ భాస్కరే శాలపర్ణ్యామంశుమతీ స్మృతా. ౧౮౪. భవే,	అంశుమాన్—(పు) ౧ భాస్కరే = సూర్యుఁడు, ౨ శాలపర్ణ్యాం = వృక్షవిశేషము, యీయర్థమునందు అంశుమతీ అనియుండును.
దపచితిఃపూజావ్యయనిష్కృతిహానిషు,	అపచితిః—(స్త్రీ) ౧ పూజా = పూజ, ౨ వ్యయ = ఖర్చు, 3 నిష్కృతి = ప్రతీకారము, ౪ హానిషు=నాశము.
అథానుమతిరూనేందు పూర్ణిమానుజ్ఞయోరపి. ౧౮౫	అనుమతిః—(స్త్రీ) ౧ ఊనేందుపూర్ణిమా= ఒకకళచేత తక్కువయైనచంద్రుఁడుగల పున్నమ, ౨ అనుజ్ఞయోః=ఆజ్ఞ.
అభిశస్తిః ప్రార్థనాపవాదయోశ్చ త్రయం స్త్రియామ్,	అభిశస్తిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రార్థనా = కోరిక, ౨ అపవాదయోః=అపవాదము.

ఆయుష్మాన్యోగభేదే నా వా చ్యవచ్చిరజీవిని. ౧౮౬	ఆయుష్మాన్—(పు) ౧ యోగభేదే = ఆయుష్మాన్నామయోగము, ౨ చిరజీవిని = చిరకాలము జీవించువాఁడు. (త్రి)
ఉపాహితోఽనలోత్పాతే పు మానారోపితే త్రిషు,	ఉపాహితః—(పు) ౧ అనలోత్పాతే = అగ్నివలనియపాయము, ౨ ఆరోపితే= ఆరోపింపఁబడినది. (త్రి)
ఉపాకృతో ఽధ్వరహతపశౌ నోపద్రవే త్రిషు. ౧౮౭	ఉపాకృతః—(పు) ౧ అధ్వరహతపశౌ = యజ్ఞమందుచంపఁబడిన పశువు, ౨ ఉపద్రవే=ఉపద్రవము. (త్రి)
ఉదాస్థితః ప్రతీహారే ప్రవ్ర జ్యావసితే చరే స్యా	ఉదాస్థితః—(పు) ౧ ప్రతీహారే = ద్వారపాలకుఁడు, ౨ ప్రవ్రజ్యావసితే=సన్న్యాసమువల్ల భ్రష్టుఁడైనవాఁడు ౩ చరే = చారుఁడు.
దుల్లిఖితముత్కీర్ణే తనూకృ తే చ వాచ్యవత్. ౧౮౮	ఉల్లిఖితం—(త్రి) ౧ ఉత్కీర్ణే=తొలువఁబడినది, ౨ తనూకృతే=చెక్కఁబడినది
ఉద్గ్రాహితముదీర్ణే స్యాద్బ ద్ధగ్రాహితయోస్త్రిషు,	ఉద్గ్రాహితం—(త్రి) ౧ ఉదీర్ణే = పురుషార్థములయందధికేచ్ఛగలవాఁడు, ౨ బద్ధ=కట్టఁబడినది, ౩ గ్రాహితయోః= పుచ్చుకోఁబడ్డది.
భవేదుపచితం దిగ్ధే సమృద్ధే వాచ్యలింగకం. ౧౮౯	ఉపచితం—(త్రి) ౧ దిగ్ధే = పూయఁబడినది, ౨ సమృద్ధే=సమృద్ధికలది.
ఉజ్జృంభితం త్రిషూత్ఫుల్లే చేష్టాయాం తు నపుంసకం,	ఉజ్జృంభితం—(త్రి) ౧ ఉత్ఫుల్లే=వికసించినది, ౨ చేష్టాయాం=వ్యాపారము.(న)
ఉపరక్తో వ్యసనార్తే రాహు గ్రస్తేందుసూర్యయోః.	ఉపరక్తః—(పు) ౧ వ్యసనార్తే = వ్యసనముచేతపీడితుఁడు, ౨ రాహుగ్రస్తేందుసూర్యయోః = రాహువుచే మ్రింగఁబడిన సూర్యచంద్రులు.
ఉపసత్తిస్సంగమాత్రే సేవా యామపి యోషితి,	ఉపసత్తిః—(స్త్రీ) ౧ సంగమాత్రే=సామాన్యముగా సమీపము, ౨ సేవాయాం = సేవ.

ఋష్యప్రోక్తా శతావర్యతి బలాశూకశింబిషు. ౧౯౧

ఋష్యప్రోక్తా—(స్త్రీ) ౧ శతావరీ=పిల్లిపీచరచెట్టు, ౨ అతిబలా = అతిబల యనుచెట్టు, ౩ శూకశింబిషు = దూలగొండిచెట్టు.

ఐరావతో౽భ్రమాతంగే నారంగే లకుచద్రుమే నాగభేదే చ పుంసి స్యాద్విద్యుత్తద్భేదయోః స్త్రియాం ౧౯౨ నపుంసకం మహేంద్రస్య ఋజుదీర్ఘశరాసనే,

ఐరావతః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే = ఇంద్రునియేనుఁగు, ౨ నారంగే=నారంజిచెట్టు, ౩ లకుచద్రుమే = కమ్మరేఁగుచెట్టు, ౪ నాగభేదే=సర్పభేదము, ౫ విద్యుత్ = మెఱుపు, ౬ తద్భేదయోః= మెఱుపులలోనిభేదము, ౭ మహేంద్రస్యఋజుదీర్ఘశరాసనే = ఇంద్రుని యొక్క పొడవగు ఇంద్రధనుస్సు. (న)

కలధౌతం సువర్ణే స్యాద్రజతే చ నపుంసకం. ౧౯౩ భవేత్కుహారితం క్లీబం పికాలాపే రతధ్వనౌ,

కలధౌతం—(న) ౧ సువర్ణే=బంగారము, ౨ రజతే=వెండి.

కుహారితం—(న) ౧ పికాలాపే = కోకిలధ్వని, ౨ రతధ్వనౌ=సురతముయొక్క ధ్వని.

కుముద్వాన్కుముదప్రాయే దేశే స్యాద్వాచ్యలిఙ్గకః.

కుముద్వాన్—(త్రి) ౧ కుముదప్రాయదేశే=కలువలుబాలాగల ప్రదేశము.

కుముద్వతీ కుముదిన్యాం కుశపత్న్యాం చ యోషితి,

కుముద్వతీ—(స్త్రీ) ౧ కుముదిన్యాం=సరస్సు, ౨ కుశపత్న్యాం=కుశునిభార్య.

కృష్ణవృంతా పాటలాయాం మాషపర్ణ్యాంచ యోషితి.

కృష్ణవృన్తా—(స్త్రీ) ౧ పాటలాయాం = కలిగొట్టుచెట్టు, ౨ మాషపర్ణ్యాం= కారుమినపచెట్టు.

అథ గంధవతీ పృథ్వీపురీభిద్వ్యాసమాతృషు, సురాయాం చ

గంధవతీ—(స్త్రీ) ౧ పృథ్వీ = పుడమి, ౨ పురీభిది=వాయుపట్టణము, ౩ వ్యాసమాతృషు = వ్యాసునితల్లి, ౪ సురాయాం=కల్లు.

గరుత్మాంశ్చ పక్షిమాత్రే ఖగాధిపే. ౧౯౬. భవే	గరుత్మాన్— (పు) ౧ పక్షిమాత్రే = సామాన్యపుపక్షి, ౨ ఖగాధిపే=గరుత్మంతుఁడు.
ద్గృహపతిః పుంసి గృహస్థేఽపి చ సత్రిణి,	గృహపతిః—(పు) ౧ గృహస్థే=గృహస్థుఁడు, ౨ సత్రిణి=యజ్ఞము చేసినవాఁడు.
చంద్రకాంతస్తు పుంసి స్యాన్మణిభేదే చ కైరవే. ౧౯౭	చంద్రకాన్తః— (పు) ౧ మణిభేదే = చంద్రకాన్తమణి, ౨ కైరవే= తెల్లకలువ.
చర్మణ్వతీ నదీభేదే కదలీపాదపే స్త్రియాం,	చర్మణ్వతీ—(స్త్రీ) ౧ నదీభేదే = నదీ విశేషము, ౨ కదలీపాదపే = అరటిచెట్టు.
చిత్రగుప్తస్తు పుంసి స్యాద్యమే తస్య చ లేఖకే. ౧౯౮	చిత్రగుప్తః—(పు) ౧ యమే = యముఁడు, ౨ తస్యచలేఖకే=చిత్రగుప్తుఁడు.
దివాభీతః కుంభిలే స్యాదులూకే కుముదాకరే,	దివాభీతః—(పు) ౧ కుంభిలే = దొంగ, ౨ ఉలూకే=గుడ్లగూబ, 3 కుముదాకరే=కలువలుండుసరస్సు.
దివాకీర్తిస్తు పుంసి స్యాన్నాపితాంతావసాయినోః.	దివాకీర్తిః—(పు) ౧ నాపిత = మంగలవాఁడు, ౨ అన్తావసాయినోః. మాదిగవాఁడు.
ద్వీపవాన్ సింధునదయోః	ద్వీపవాన్—(పు) ౧ సింధు=సముద్రము, ౨ నదయోః=నదము.
ద్వీపవత్యాపగాభువోః,	ద్వీపవతీ—(స్త్రీ) ౧ ఆపగా = నది, ౨ భువోః=భూమి.
దృషద్వతీ నదీభేదే కాత్యాయన్యామపి స్త్రియామ్.	దృషద్వతీ—(స్త్రీ) ౧ నదీభేదే = నదీవిశేషము, ౨ కాత్యాయన్యాం=పార్వతీదేవి.
స్యాద్ధూమకేతురుత్పాతభేదే వైశ్వానరే పుమాన్,	ధూమకేతుః—(పు) ౧ ఉత్పాతభేదే = తోఁకచుక్క, ౨ వైశ్వానరే=అగ్ని.
నంద్యావర్తః పుమాన్వేశ్మప్రభేదే తగరద్రుమే. ౨౦౧	నంద్యావర్తః—(పు) ౧ వేశ్మప్రభేదే = గృహవిశేషము, ౨ తగరద్రుమే = తగరపుచెట్టు.

నదీకాంతస్సముద్రే స్యాద్విజ్జలే సింధువారకే,	నదీకాన్తః—(పు) ౧ సముద్రే = సముద్రము, ౨ హిజ్జలే = ఎఱ్ఱగన్నేరు, 3 సింధువారకే=వావిలిచెట్టు.
నదీకాంతా స్త్రియాం జంబ్వాం కాకజంఘాపథావపి.	నదీకాన్తా—(స్త్రీ) ౧ జంబ్వాం = నేరేడుచెట్టు, ౨ కాకజంఘాపథా = కాకిదొండచెట్టు.
నాగదంతో ద్విపరదే గృహాన్నిర్గతదారుణి,	నాగదన్తః—(పు) ద్విపరదే = ఏనుఁగుదంతము, ౨ గృహాన్నిర్గతదారుణి = ఇంటికివేసినదూలము.
నాగదంతీ తు కుంభాయాం శ్రీహస్తిన్యామపిస్త్రియాం.	నాగదన్తీ—(స్త్రీ) ౧ కుంభాయాం=నాగదంతిచెట్టు, ౨ శ్రీహస్తిన్యాం=గురుగుచెట్టు.
నిష్కాసితో నిర్గమితేఽప్యాహితేధిక్కృతేఽపి చ,	నిష్కాసితః—(పు)౧ నిర్గమితే=వెళ్లఁగొట్టఁబడినవాఁడు, ౨ ఆహితే=స్థాపింపఁబడినది, 3 ధిక్కృతే=తిరస్కరింపఁబడినది.
అథ నిష్ఠుషితం త్యక్తే త్వగ్నిహీనే లఘూకృతే. ౨౦౪	నిష్ఠుషితం—(త్రి) ౧ త్యక్తే = విడిచిపెట్టఁబడినది, ౨ అగ్నిహీనే = నిప్పులేనినివురు, 3 లఘూకృతే=సానపెట్టఁబడినది.
నిరాకృతి రనాకారేఽస్వాధ్యాయే త్రిషువారణే,స్త్రియాం	నిరాకృతిః—(త్రి) ౧ అనాకారే=ఆకారములేనిది,౨ అస్వాధ్యాయే=వేదముచదువనివాఁడు, 3 వారణే = నిరాకరించుట. (స్త్రీ)
పరిగతం ప్రాప్తే విస్మృతజ్ఞాతవేష్టితే. ౨౦౫	పరిగతం—(త్రి) ౧ ప్రాప్తే = పొందఁబడినది, ౨ విస్మృతే = మరువఁబడినది, 3 జ్ఞాత=తెలియఁబడినది,3 వేష్టితే=చుట్టఁబడినది.
అథ ప్రణిహితం న్యస్తే ప్రాప్తేఽపి చ సమాహితే,	ప్రణిహితం—(త్రి) ౧ న్యస్తే=ఉంచఁబడినది, ప్రాప్తే=పొందఁబడినది, 3 సమాహితే=ధ్యానముజేయఁబడినది.

భగవాన్నాజినే గౌర్యాం స్త్రియాం పూజ్యే తు వాచ్యవత్. ౨౧౪	భగవాన్—(పు) ౧ జినే=బుద్ధుఁడు, ౨ గౌర్యాం = పార్వతి, (స్త్రీ) 3 పూజ్యే=పూజ్యుఁడు. (త్రి.)
అథ భోగవతీ నాగపురీ నద్యోరహా పుమాన్,	భోగవతీ—(స్త్రీ) ౧ నాగపురీ = పాతాళలోకమందలి పట్టణము, నద్యోః=పాతాళగంగా, 3 అహా = సర్పము. (పు.)
రంగమాతా తు కుట్టన్యాం వృక్షరోగాంతరేపుమాన్	రంగమాతా—(స్త్రీ) ౧ కుట్టన్యాం = కుంటెనకత్తె, ౨ వృక్షరోగాన్తరే=వృక్షరోగభేదము. (పు)
లక్ష్మీపతిః పుమాన్వాసుదేవే నరపతావపి,	లక్ష్మీపతిః—(పు) ౧ వాసుదేవే = విష్ణువు, ౨ నరపతౌ=రాజు.
వ్యతీపాతో మహోత్పాతే యోగభేదాపయానయోః.	వ్యతీపాతః—(పు) ౧ మహోత్పాతే = ధూమకేతువు మొదలయినవి, ౨ యోగభేద=యోగభేదము, 3 అపయానయోః=వెళ్లుట.
వనస్పతిర్నా ద్రుమాత్రే వినా పుష్పంఫలిద్రుమే,	వనస్పతిః—(పు) ౧ ద్రుమాత్రే=సామాన్యమైన వృక్షము, ౨ వినాపుష్పం ఫలిద్రుమే=పూవులుపూయకనేఫలించు వృక్షము. (అత్తిచెట్టు)
వినిపాతో నిపాతే స్యాద్దైవాదివ్యసనే పుమాన్.	వినిపాతః—(పు) ౧ నిపాతే = పడుట, ౨ దైవాదివ్యసనే = దైవము మొదలయినవారివల్ల వచ్చినదుఃఖము.
విజృంభితం తు చేష్టాయాం క్లీబం త్రిషు వికస్వరే,	విజృంభితం—(న) ౧ చేష్టాయాం = చేష్ట, ౨ వికస్వరే = వికసించినది, (త్రి)
వివస్వాన్విబుధే సూర్యే తన్నగర్యాం వివస్వతీ. ౨౧౮	వివస్వాన్—(పు) ౧ విబుధే = దేవత. ౨ సూర్యే = సూర్యుఁడు. 3 తన్నగర్యాం=సూర్యపట్టణము. (వివస్వతీ)

వైజయంతో మహేంద్రస్య ధ్వజప్రాసాదయోఃపుమాన్	వైజయన్తః—(అ. పు) ౧, ౨, మహేంద్రస్యధ్వజప్రాసాదయోః = ఇంద్రధ్వజము, ఇంద్రప్రాసాదము.
వైజయంతీ పతాకాయాం జయంతీపాదపే స్త్రియాం.	వైజయంతీ—(స్త్రీ) ౧ పతాకాయాం = జండ, ౨ జయంతీపాదపే = తక్కిలిచెట్టు.
భవేచ్ఛతధృతిః పుంసి శక్రే చ పరమేష్ఠిని,	శతధృతిః—(పు) ౧ శక్రే = ఇంద్రుఁడు, ౨ పరమేష్ఠిని= బ్రహ్మ.
శుభదంతీ సుదంత్యాం స్యాత్పుష్పదంతేభయోషితి.	శుభదంతీ—(స్త్రీ) ౧ సుదంత్యాం=మంచి దంతములు గలది, ౨ పుష్పదంతేభయోషితి = పుష్పదంతమనుగజము యొక్క భార్య.
సముద్ధతం సముత్క్షిప్తేఽప్యవినీతే చ వాచ్యవత్,	సముద్ధతం—(త్రి) ౧ సముత్క్షిప్తే = వెళ్లగ్రక్కఁబడినది, ౨ అవినీతే=గర్వించినవాఁడు.
సదాగతిర్నార్కవాతనిర్వాణేషు సదీశ్వరే. ౨౨౨	సదాగతిః—(పు) ౧ అర్క=సూర్యుఁడు, ౨ వాత=వాయువు, ౩ నిర్వాణేషు = మోక్షము, ౪ సదీశ్వరే = సత్ప్రభువు.
సరస్వాంశ్చ నదే చాబ్ధౌ నాన్యవద్రసికే స్త్రియాం, వాణీస్త్రీరత్న వాగ్దేవీగోనదీషు నదీభిది. ౨౨౩. మనుపత్న్యామపి	సరస్వాన్—(త్రి) ౧ నదే = నదము, ౨ అబ్ధౌ=సముద్రము, ౩ రసికే=రసికుఁడు, (స్త్రీ) ౪ వాణీ = వాక్కు, ౫ స్త్రీరత్న=శ్రేష్ఠమైనస్త్రీ, ౬ వాగ్దేవీ=సరస్వతీ, ౭ గో=గోవు, ౮ నదీ=ఏరు, ౯ నదీభిది = సరస్వతీనది, ౧౦ మనుపత్న్యాం=మనుభార్య.
సత్యవతీ వ్యాసస్య మాతరి, నారదర్షికయోః పత్న్యాం స్త్రియాంపుంసినృపాంతరే.	సత్యవతీ—(స్త్రీ) ౧ వ్యాసస్యమాతరి = వ్యాసునియొక్కతల్లి, ౨ నారదర్షికయోః పత్న్యాం=నారదునిభార్య, ౩

	ఋచీకమహామునిభార్య, ౪ నృపాంతరే=సత్యవంతుడనే రాజు (పు)
సముద్రాంతా తు కార్పాసీ పృక్కాదురాలభాసు చ,	సముద్రాన్తా—(స్త్రీ) ౧ కార్పాసీ = ప్రత్తి చెట్టు, ౨ పృక్కా=ఒకానొకశాకము ౩ దురాలభాసు=తీటకసింద.
సమాహిత స్సమాధిస్థే ఽప్యుక్తసిద్ధాంత ఆహితే. ౨౨౫. నిర్వివాదీకృతేఽపి స్యాత్ప్రతిజ్ఞాతే చ వాచ్యవత్,	సమాహితః—(త్రి) ౧ సమాధిస్థే=సమాధిలో నున్నవాఁడు, ౨ ఉక్తసిద్ధాంతే = సిద్ధాన్తము చేయఁబడినది, ౩ ఆహితే=ఉంచఁబడినది, ౪ నిర్వివాదీకృతే=వివాదములేకుండునట్లు జేయఁబడినది, ౫ ప్రతిజ్ఞాతే=ప్రతిజ్ఞ చేయఁబడినది.
సమాఘాతో వధే యుద్ధే	సమాఘాతః—(పు) ౧ వధే=చంపుట, ౨ యుద్ధే=యుద్ధము.
సంఖ్యావాన్పండితే పుమాన్. ౨౨౬. సంఖ్యాయుక్తేఽన్యలింగోఽ	సంఖ్యావాన్—(పు) ౧ పండితే=విద్వాంసుఁడు, ౨ సంఖ్యాయుక్తే=సంఖ్యతో కూడినది. (త్రి)
థ సుధాసూతిః పుమాన్మఖే, చంద్రే	సుధాసూతిః—(పు) ౧ మఖే=యజ్ఞము, ౨ చంద్రే=చంద్రుఁడు.
సుభాషితో బుద్ధే పుమాన్ సూక్తే నపుంసకమ్. ౨౨౭	సుభాషితః—(పు) ౧ బుద్ధే=బుద్ధదేవుఁడు, ౨ సూక్తే=బాగుగాఁజెప్పుట. (న)
సూర్యభక్తస్తు బంధూకేపుంసి త్రిష్వర్కపూజకే,	సూర్యభక్తః—(పు) ౧ బంధూకే=మంకెనచెట్టు, ౨ అర్కపూజకే=సూర్యుని పూజించువాఁడు. (త్రి)
సేనాపతిః కార్తికేయేఽప్యనీకాధిపతౌ పుమాన్. ౨౨౮	సేనాపతిః—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమారస్వామి, ౨ అనీకాధిపతౌ=సేనానాయకుఁడు.
హిమారాతిః పుమాన్వీతిహోత్రే కిరణమాలిని,	హిమారాతిః—(పు) ౧ వీతిహోత్రే = అగ్ని, ౨ కిరణమాలిని=సూర్యుఁడు.

హైమవత్యభయా స్వర్ణక్షీ రోర్యోః శ్వేతవచోమయోః.

హైమవతీ—(స్త్రీ) ౧ అభయా = కరక చెట్టు, ౨ స్వర్ణక్షీరోర్యోః=కంకుష్ఠమనెడుచెట్టు, 3 శ్వేతవచా=తెల్లవస, ౪ ఉమయోః=పార్వతి.

త-పంచకం.

ఐదక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అవలోకితో నా లోకనాథే త్రిషు నిరీక్షితే,

అవలోకితః—(పు) ౧ లోకనాథే=బుద్ధుఁడు, ౨ నిరీక్షితే=చూడఁబడినవాఁడు. (త్రి)

అపరాజిత ఈశాజేష్ట్యంతరే నాఽజితే త్రిషు. ౨౩౦. గిరికర్ణిజయా దుర్గాసనపర్ణీషు యోషితి,

అపరాజితః—(పు) ౧ ఈశ=ఈశ్వరుఁడు, ౨ అజ=విష్ణువు, 3 ఇష్ట్యన్తరే=యజ్ఞవిశేషము, ౪ అజితే=జయింపఁబడనిది, (త్రి) ౫ గిరికర్ణీ=నల్లదింటెనచెట్టు, ౬ జయా=జయతిథి, ౭ దుర్గా=పార్వతి, ౮ సనపర్ణీషు=సోమెదపుచెట్టు.

ఉపధూపిత ఆసన్నమరణే పరిధూపితే. ౨౩౧

ఉపధూపితః—(పు) ౧ ఆసన్నమరణే = చావుకుసిద్ధమయినవాఁడు, ౨ పరిధూపితే=ధూపమువేయఁబడినది.

స్యాద్గణాధిపతిః పుంసి శంకరేఽపి గజాననే,

గణాధిపతిః—(పు) ౧ శంకరే = శంకరుఁడు, ౨ గజాననే = వినాయకుఁడు.

భవేత్పిపతిషన్పిత్సౌ త్రిషు పుంసి విహంగమే. ౨౩౨

పిపతిషన్—(త్రి) ౧ పిత్సౌ=పడఁదలంచినది, ౨ విహంగమే=పక్షి (పు)

పృథివీపతిస్తు భూపే ఋషభాఖ్యౌషధౌపుమాన్,

పృథివీపతిః—(పు) ౧ భూపాలే = రాజు, ౨ ఋషభాఖ్యౌషధే = ఋషభమను ఔషధము,

మూర్ధాభిషిక్తో భూపాలే మంత్రిణి క్షత్రియేఽపి చ.

మూర్ధాభిషిక్తః ౧ భూపాలే = రాజు, ౨ మంత్రిణి = మంత్రి, 3 క్షత్రియే = క్షత్రియజాతీయుఁడు.

యాదసాంపతిరంభోధౌ ప శ్చిమాశాపతౌ పుమాన్,

యాదసాంపతిః—(పు) ౧ అంభోధౌ = సముద్రము, ౨ పశ్చిమాశాపతౌ = వరుణదేవుఁడు.

వసంతదూతశ్చూతేస్యాత్పిక పంచమరాగయోః. ౨౩౪

వసన్తదూతః—(పు) ౧ చూతే=మామిడిచెట్టు, ౨ పిక = కోకిల, 3 పంచమరాగయోః=పంచమస్వరము.

వసంతదూతీ పాటల్యామతి ముక్తే చ యోషితి,

వసన్తదూతీ—(స్త్రీ) ౧ పాటల్యాం = కలిగొట్టుచెట్టు, ౨ అతిముక్తే=బండిగురివెంద.

త షట్కం.

ఆఱక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అర్ధపారావతశ్చిత్రకంఠే తిత్తిరిపక్షిణి. ౨౩౫

అర్ధపారావతః—(పు) ౧ చిత్రకంఠే = పావురములలో నొకభేదము, ౨ తిత్తిరిపక్షిణి=తీతువపిట్ట.

త సప్తకం.

ఏడక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

సముద్రనవనీతం స్యాత్క్లీబం పీయూషచంద్రయోః.

సముద్రనవనీతం—(న) ౧ పీయూష = అమృతము, ౨ చంద్రయోః = చంద్రుఁడు.

ఇతి తాంతవర్గః.

ఇది తాంతవర్గము.

థైకం.

ఏకాక్షర థ శబ్దములు.

థం రక్షణే మంగలే చ సాధ్వసే చ నపుంసకం, శిలోచ్చయే పుమానేవ క్వచిత్తు భయరక్షకే. ౧

థం—(న) ౧ రక్షణే = రక్షించుట, ౨ మంగలే = మంగళము, 3 సాధ్వసే = భయము, ౪ శిలోచ్చయే=పర్వతము, (పు) ౫ భయరక్షకే = భయమునుండి రక్షించువాఁడు.

థద్వికం.

రెండక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అర్థో విషయార్థనయోర్ధనకారణవస్తుషు, అభిధేయే చ శబ్దానాం నివృత్తౌ చ ప్రయోజనే. ౨

అర్థః—(పు) ౧ విషయ = ప్రత్యక్షాదిప్రమాణగోచరమయినది, ౨ అర్థనయోః =యాచించుట, ౩ ధన = ధనము, ౪ కారణ=కారణము, ౫ వస్తుషు=వస్తుమాత్రము, ౬ శబ్దానామభిధేయే = శబ్దములయొక్క అర్థము, ౭ నివృత్తౌ = నివర్తించుట, ౮ ప్రయోజనే = ప్రయోజనము.

ఆస్థా త్వాలంబనాస్థాన యత్నాపేక్షాసు యోషితి,

ఆస్థా—(స్త్రీ) ౧ ఆలంబన = ఆశ్రయము, ౨ ఆస్థాన = కొలువుకూటము, ౩ యత్న=ప్రయత్నము, ౪ అపేక్షాసు = కోరిక.

కంథా మృణ్మయభిత్తౌ చ తథా ప్రావరణాంతరే. ౩

కంథా—(స్త్రీ) ౧ మృణ్మయభిత్తౌ = మట్టిగోడ, ౨ ప్రావరణాన్తరే=బొంతగుడ్డ.

క్వాథస్స్యా దతిదుఃఖేఽపి నిష్పాకేఽపి ద్రవస్య చ

క్వాథః—(పు) ౧ అతిదుఃఖే = మిక్కిలిదుఃఖము, ౨ ద్రవస్య నిష్పాకే=ద్రవద్రవ్యముయొక్కవంట.

కుథః స్త్రీపుంసయోర్వర్ణకంబలే పుంసి బర్హిషి. ౪

కుథః—(స్త్రీపు) ౧ వర్ణకంబలే = ఏనుఁగుమీఁదబఱుచురత్నకంబళి, ౨ బర్హిషి =దర్భ. (పు)

కోథో నా నేత్రరోగస్య భేదే చ శటితే త్రిషు

కోథః—(పు) ౧ నేత్రరోగస్యభేదే=కంటిరోగము, ౨ శటితే = మథితమైనది, (చిలుకబడినది.) (త్రి)

గ్రంథో గ్రంథనధనయో స్స్యాచ్ఛాస్త్రాక్షర సంఖ్యయోః.

గ్రంథః—(పు) ౧ గ్రంథనా=కూర్పు, ౨ ధనయోః = ధనము, ౩ శాస్త్ర=శాస్త్రము, ౪ అక్షరసంఖ్యయోః = అక్షరసమూహము.

గ్రంథిస్తు గ్రంథిపర్ణే నా బంధే రుగ్భేదపర్వణోః,	గ్రంథి—(పు) ౧ గ్రంథిపర్ణే=మాచిపత్రి, ౨ బంధే = ముడి, 3 రుగ్భేద=రోగభేదము, ౪ పర్వణోః=గణుపు.
గాథా శ్లోకే సంస్కృతాన్య భాషాయాం గేయవృత్త యోః. ౬	గాథా—(స్త్రీ) ౧ శ్లోకే=శ్లోకము, ౨ సంస్కృతాన్యభాషాయాం = సంస్కృతముకంటె వేరైనభాష, 3 గేయ=గానముచేయఁదగినది, ౪ వృత్తయోః=చరిత్రము (నడత)
తీర్థం శాస్త్రాధ్వర క్షేత్రోపాయనారీరజస్సు చ, అవతారర్షి జుష్టాంబుపాత్రోపాధ్యాయమంత్రిషు. ౭	తీర్థం—(న) శాస్త్ర=శాస్త్రము, ౨ అధ్వర=యజ్ఞము, 3 క్షేత్ర=పుణ్యస్థలము, ౪ ఉపాయ = ఉపాయము, ౫ నారీరజస్సు = స్త్రీరజస్సు, ౬ అవతార = రేవు, ౭ ఋషిజుష్టాంబు = మహర్షులు స్నానముజేయు జలాశయము, ౮ పాత్ర=పాత్రము, ౯ ఉపాధ్యాయ = గురువు, ౧౦ మంత్రిషు = మంత్రి.
తుత్థమంజనభేదే స్యాన్నీలీ సూక్ష్మైలయోఃస్త్రియాం,	తుత్థం—(న) ౧ అంజనభేదే = మైలతుత్తము, ౨ నీలీ=నీలిచెట్టు, (స్త్రీ) 3 సూక్ష్మైలయోః=సన్నయేలకి.
దుఃస్థస్స్యాద్దుర్గతే మూర్ఖే దుఃఖేన తిష్ఠతి త్రిషు. ౮	దుఃస్థః—(త్రి) ౧ దుర్గతే=దరిద్రుఁడు, ౨ మూర్ఖే = మూర్ఖుఁడు, 3 దుఃఖేనతిష్ఠతి=దుఃఖముగానున్నవాఁడు.
ప్రస్థోఽస్త్రియాం మానభేదే సానావున్నితవస్తుని,	ప్రస్థః—(పు) ౧ మానభేదే=కుంచమను పరిమాణము, ౨ సానౌ = కొండచరియ, 3 ఉన్నితవస్తుని = తూచఁబడిన వస్తువు.
పాథోఽర్కేఽగ్నౌ జలే క్లీబం	పాథః—(పు) ౧ అర్కే=సూర్యుఁడు, ౨ అగ్నౌ=నిప్పు, 3 జలే = ఉదకము. (న)

పృథుస్స్యాన్మహతి త్రిషు ౯.
త్వక్పర్ణ్యాం కృష్ణ జీరే స్త్రీ
పుమానగ్నౌ నృపాంతరే,

పృథుః—(త్రి) ౧ మహతి=విశాలమయినది, ౨ త్వక్పర్ణ్యాం = హింగుపత్రిచెట్టు, 3 కృష్ణజీరే=నల్లజిలకఱ్ఱ, (స్త్రీ) ౪ అగ్నౌ = అగ్నిహోత్రుఁడు, ౫ నృపాంతరే = పృథుమహారాజు. (పు)

ప్రోథోఽస్త్రీ హయఘోణా
యాం నా కట్యామధ్వగే
త్రిషు. ౧౦

ప్రోథః—(న్న) ౧ హయఘోణాయాం=గుఱ్ఱముముక్కు, ౨ కట్యాం = కటిప్రదేశము, (పు) 3 అధ్వగే = మార్గముననడుచువాఁడు. (త్రి).

మంథస్స్యాత్పుంసి మంథానే
సాక్తవే చ దివాకరే,

మంథః—(పు) ౧ మంథానే = కవ్వము, ౨ సాక్తవే=సత్తుపిండితోఁజేయఁబడిన పానీయము, 3 దివాకరే=సూర్యుఁడు.

యూథం తిర్యక్సమూహేఽ
స్త్రీ పుష్పభేదే చ యోషితి.

యూథం—(న్న) ౧ తిర్యక్సమూహే = తిర్యగ్జంతుసమూహము, ౨ పుష్పభేదే=అడవిమొల్ల. (స్త్రీ).

రథః పుమానవయవే స్యందనే
వేతసేఽపి చ,

రథః—(పు) ౧ అవయవే = అంగము, ౨ స్యందనే=రథము, 3 వేతసే = ప్రబ్బచెట్టు.

వీథీ పంక్తౌ గృహాంగే చరూ
పకాంతరవర్త్మనోః. ౧౨

వీథీ—(స్త్రీ) ౧ పంక్తౌ=పంక్తి, ౨ గృహాంగే=గృహావయవము, 3 రూపకాన్తర = నాటకభేదము, ౪ వర్త్మనోః = మార్గము.

సంస్థశ్చరేఽవస్థితేఽస్త్రీ స్థితౌ
సాదృశ్యనాశయోః,

సంస్థః—(న్న) ౧ చరే=చారుఁడు, ౨ అవస్థితే=ఉన్నవాఁడు, 3 స్థితౌ=నిల్చుట, ౪ సాదృశ్య = ఆకారము, ౫ నాశయోః=మరణము.

సార్థో వణిక్సమూహే స్యా
దపి సంఘాతమాత్రకే. ౧౩

సార్థః—(పు) ౧ వణిక్సమూహే = వర్తకులసమూహము, ౨ సంఘాతమాత్రకే=సంఘసామాన్యము.

సిక్థో భక్తపులాకేనా మధూచ్ఛిష్టే నపుంసకమ్,

సిక్థః—(పు) ౧ భక్తపులాకే=అన్నపుమెతుకు, ౨ మధూచ్ఛిష్టే = మైనము. (న).

థ త్రికం.

మూడక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అతిథిః కుశపుత్రే స్యాత్పుమానాగంతుకే త్రిషు. ౧౪

అతిథిః—(పు) ౧ కుశపుత్రే = కుశునియొక్క—కొడుకు, ౨ ఆగంతుకే = గృహమునకతిథిగావచ్చినవాఁడు. (త్రి).

అశ్వత్థః పిప్పలద్రౌ స్యాదశ్వత్థా పూర్ణిమాతిథౌ

అశ్వత్థః—(పు) ౧ పిప్పలద్రౌ = రావిచెట్టు, (స్త్రీ) ౨ పూర్ణిమాతిథౌ = పూర్ణిమ.

అవ్యథో నిర్వ్యథే సర్పే చారటీపథ్యయోః స్త్రియాం.

అవ్యథః—(పు) ౧ నిర్వ్యథే = బాధలేనివాఁడు, ౨ సర్పే=పాము, 3 చారటీ=మెట్టదామర, (స్త్రీ) పథ్యయోః=కరకచెట్టు.

ఉన్మాథః కూటయంత్రే స్యాన్మరణే ఘాతకే పుమాన్,

ఉన్మాథః—(పు) ౧ కూటయన్త్రే = మృగములనుబట్టెడు బోను, ౨ మరణే=చంపుట, 3 ఘాతకే=కొట్టుట.

ఉపస్థశ్శేఫసి క్రోడే తథా మదనమందిరే. ౧౫

ఉపస్థః—(పు) ౧ శేఫసి = శిశ్నము, ౨ క్రోడే = భుజ(చేతుల)మధ్యభాగము, 3 మదనమందిరే=యోని.

ఉద్రథో రథకీలే స్యాత్తామ్రచూడాఖ్యపక్షిణి,

ఉద్రథః—(పు)౧ రథకీలే=రథముయొక్క—చీల, ౨ తామ్రచూడాఖ్యపక్షిణి = కోడి.

క్షవథుర్నా క్షుతే కాసే

క్షవథుః— పు ౧ క్షుతే=తుమ్ము, ౨ కాసే దగ్గు.

కాయస్థః పరమాత్మని. ౧౬. నరజాతివిశేషే నా హారీతక్యాం తు యోషితి,

కాయస్థః—(పు) ౧ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౨ నరజాతివిశేషే=క్షత్రియునికి బ్రాహ్మణస్త్రీయందుఁబుట్టినవాఁడు, 3 హారీతక్యాం=కరకచెట్టు. (స్త్రీ).

కాపథః కుత్సితపథే ఉశీరే క్లీబమిష్యతే. ౧౮	కాపథః—(పు) ౧ కుత్సితపథే = కుత్సిత మార్గము, ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు. (న).
గోగ్రంథిర్నా కరీషే స్యా ద్గోష్ఠే గోజిహ్వాకాపథా,	గోగ్రంథిః—(పు) ౧ కరీషే=ఎండినపేడ ౨ గోష్ఠే = ఆవులమంద, 3 గోజిహ్వా కాపథా=ఎద్దునాలుకచెట్టు.
దమథస్తు పుమాన్దండే దమే చ పరికీర్తితః. ౧౯	దమథః—(పు) ౧ దండే=కట్టి, దమే = బహిరింద్రియనిగ్రహము.
నిశీథస్తు పుమానర్ధరాత్రే స్యాద్రాత్రిమాత్రకే,	నిశీథః—(పు) ౧ అర్ధరాత్రే=అర్ధరాత్రి, ౨ రాత్రిమాత్రకే = రాత్రిసామాన్యము.
నిర్గ్రంథో నగ్నకేఽపి స్యాన్ని స్వబాలిశయోరపి. ౨౦	నిర్గ్రంథః—(పు) ౧ నగ్నకే=దిగంబరుఁడు, ౨ నిస్వే=దరిద్రుఁడు, 3 బాలిశయోః= మూర్ఖుఁడు.
ప్రమథా స్యాద్ధరీతక్యాం హ రపారిషదే పుమాన్,	ప్రమథా—(స్త్రీ) ౧ హరీతక్యాం = కరక చెట్టు, ౨ హరపారిషదే=ప్రమథగణములలో నొకఁడు, (పు).
వరూథో రథగుప్తౌ స్యాత్ వరూథం చర్మవేశ్మనోః. ౨౧	వరూథః—(పు) ౧ రథగుప్తౌ = రథికరక్షణార్థమై నిర్మింపఁబడినస్థానము. (న) ౨ చర్మ= రథమునకుఁగప్పువ్యాఘ్రాదిచర్మము, 3 వేశ్మనోః=ఇల్లు.
మన్మథః కామచింతాయాం కపిత్థే కుసుమాయుధే,	మన్మథః—(పు) ౧ కామచిన్తాయాం=మదనోద్రేకము, ౨ కపిత్థే=వెలగచెట్టు, 3 కుసుమాయుధే=మన్మథుఁడు.
వయస్థా తు స్త్రియాం బ్రాహ్మీ గుడూచ్యామలకీషు చ. ౨౨ సూక్ష్మైలాయాం చ కాకో ల్యాం పథ్యాయాం తరుణే త్రిషు,	వయస్థా—(స్త్రీ) ౧ బ్రాహ్మీ = పొన్నగంటికూర, ౨ గుడూచీ=తిప్పతీఁగె, 3 ఆమలకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౪ సూక్ష్మైలాయాం =సన్నయేలకితీఁగె, ౫ కాకోల్యాం = కారుకొల్లిచెట్టు, ౬ పథ్యాలీ = కరకచెట్టు, ౭ తరుణే=యౌవనుఁడు. (త్రి)

వమథుః పుంసి వమనే గజస్య కరశీకరే. ౨౩

వమథుః—(పు) ౧ వమనే = వాన్తి, ౨ గజస్యకరశీకరే = ఏనుఁగతుండమునఁ బుట్టినతుంపరలు.

విదథో యోగికృతినోః

విదథః—(పు) ౧ యోగి = యోగాభ్యాసముచేయువాఁడు, ౨ కృతినోః = నేర్పరి.

శమథశ్శాంతిమంత్రిణోః,

శమథః—(పు) ౧ శాన్తి=ఓర్పు, ౨ మంత్రిణోః=మంత్రి.

షడ్గ్రంథా తు వచాయాం స్త్రీ స్యాత్కరంజాంతరే పుమాన్. ౨౪

షడ్గ్రంథా—(స్త్రీ) ౧ వచాయాం=వస, ౨ కరంజాన్తరే=కానుగుచెట్లలో నొకటి (పు).

సమర్థస్తు హితే శక్తే సంబద్ధే ఒప్యన్యలింగకః,

సమర్థః—(త్రి) ౧ హితే = ఇష్టుఁడు, ౨ శక్తే=సమర్థుఁడు, ౩ సంబద్ధే = సంబంధముకలవాఁడు.

సిద్ధార్థస్తు పుమాన్ శాక్యసింహే చ సితసర్షపే. ౨౫

సిద్ధార్థః— (పు) ౧ శాక్యసింహే = బుద్ధుఁడు, ౨ సితసర్షపే = తెల్లావాలు.

థ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అనీకస్థో రణగతే హస్తిశిక్షావిచక్షణే, రాజరక్షిణి చిహ్నే చ వీరమర్దనకేఽపి చ. ౨౬

అనీకస్థః—(పు) ౧ రణగతే=యుద్ధమధ్యమందున్నవాఁడు, ౨ హస్తిశిక్షావిచక్షణే=గజశిక్షయందు నేర్పరి, ౩ రాజరక్షిణి=రాజుయొక్క అంగరక్షకుఁడు, ౪ చిహ్నే=గురుతు, ౫ వీరమర్దనకే=యుద్ధమునవాయించుమద్దెల.

భవేదితికథాఽపార్థవాచ్యశ్రద్ధేయనష్టయోః,

ఇతికథా—(స్త్రీ) ౧ అపార్థవాచ్య = తప్పు అర్థముగలవాక్యము, ౨ ఆశ్రద్ధేయ=నమ్మదగనిమాట, ౩ నష్టయోః = నష్టమయినధర్మము.

చతుష్పథంచతుర్మార్గేసంగమే బ్రాహ్మణేఽపి నా. ౨౭

చతుష్పథం—(న) ౧ చతుర్మార్గే=నాలుగు త్రోవలు, ౨ సంగమే = నాలుగు త్రోవలు కలిసిన చోటు, 3 బ్రాహ్మణే= బ్రాహ్మణుఁడు. (పు).

అథ చిత్రరథ స్సూర్యగంధర్వాంతరయోః పుమాన్,

చిత్రరథః—(పు) ౧ సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౨ గంధర్వాన్తరయోః = చిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు.

దశమీస్థో నష్టవీర్యే స్థవిరే ఽప్యన్యలిఙ్గకః. ౨౮

దశమీస్థః—(త్రి) ౧ నష్టవీర్యే=నష్టమైన వీర్యముకలవాఁడు, ౨ స్థవిరే=ముసలివాఁడు.

ప్రాణనాథో యమే నా స్యాదిష్టప్రాణాధిపే మతః,

ప్రాణనాథః—(పు) యమే=యముఁడు, ౨ ఇష్టప్రాణాధిపే=ఇష్టుఁడైనభర్త.

వానప్రస్థో మధూకేఽపి స్యాత్తృతీయాశ్రమేపుమాన్.

వానప్రస్థః—(పు) ౧ మధూకే=ఇప్పచెట్టు ౨ తృతీయాశ్రమే = వానప్రస్థాశ్రమము.

భ వేదుదరథిః పుంసి సముద్రే చ వియన్మణౌ.

ఉదరథిః—(పు) ౧ సముద్రే=సముద్రము, వియన్మణౌ=సూర్యుఁడు.

ఇతి థాంతవర్గః.

ఇది థాన్తవర్గము.

ద్వైకమ్.

ఏకాక్షర ద శబ్దములు.

దః పుమానచలే దత్తే స్త్రియాం శోధనదానయోః, ఛేదోపతాపరక్షాసుపుమాంస్తు దాతరి స్మృతః. ౧

దః—(పు) ౧ అచలే=పర్వతము, ౨ దత్తే=ఇవ్వఁబడినది, (స్త్రీ) 3 శోధన = శోధించుట, ౪ దానయోః = దానము, ౫ ఛేద=ఛేదించుట, ౬ ఉపతాప = తాపము, ౭ రక్షాసు = రక్షణము, పు ౮ దాతరి=ఇచ్చువాఁడు.

ద ద్వికం.

రెండక్షరములుగల దకారాంతశబ్దములు.

అబ్దస్సంవత్సరే వారివాహముస్తకయోః పుమాన్,

అబ్దః—(పు) ౧ సంవత్సరే=సంవత్సరము, ౨ వారివాహ=మేఘము, 3 ముస్తకయోః=నిడుముస్తెచెట్టు. (పు)

కందోఽస్త్రీసూరణేసస్యమూ లే జలధరే పుమాన్. ౨	కందః—(పు) ౧ సూరణే=కందదుంప, ౨ సస్యమూలే=పైరుదుబ్బు, 3 జలధరే=మేఘము.
అందుః స్త్రియాం స్యాన్నిగడే ప్రభేదే భూషణస్య చ,	అందుః—(స్త్రీ)౧ న్నిగడే=ఏనుఁగునుకట్టే గొలుసు,౨ భూషణస్య ప్రభేదే=అందె
కుందో మాఘ్యేఽస్త్రీ ముకుందభ్రమినిధ్యంతరేషునా.	కుందః—(పు) ౧ మాఘ్యే= మొల్ల, ౨ ముకుంద=విష్ణువు, 3 భ్రమి=సాన, ౪ నిధ్యంతరే=నవనిధులలోనొకటి. (పు)
క్షోదస్స్యాత్పుంసి రజసి పేషణే చ ప్రకీర్తితః,	క్షోదః—(పు) ౧ రజసి = పరాగము, ౨ పేషణే=నూరుట.
గదో భ్రాతరి విష్ణో స్స్యాదామయే నాయుధే గదా. ౪	గదః—(పు) ౧ విష్ణోఃభ్రాతరి=విష్ణునియన్న, ౨ ఆమయే=రోగము, 3 ఆయుధే = గదాయుధము. (స్త్రీ)
ఛదః పలాశే గరుతి గ్రంథి పర్ణతమాలయోః,	ఛదః—(పు) ౧ పలాశే=ఆకు, ౨ గరుతి ఱెక్కలు, 3 గ్రంథిపర్ణ=శాణేయమను గంధద్రవ్యము, ౪ తమాలయోః = చీకటికానుగ.
ఛందో వశేఽప్యభిప్రాయే	ఛందః—(పు) ౧ వశే=అధీనము, ౨ అభిప్రాయే=అభిప్రాయము.
ధీదా స్త్రీ పుత్రీమనీషయోః.	ధీదా—(స్త్రీ) ౧ పుత్రీ=కుమార్తె, ౨ మనీషయోః=బుద్ధి.
నందిర్ద్యూతాంగఆనందేఽస్త్రీ నందికేశ్వరే పుమాన్,	నందిః—(పు) ౧ ద్యూతాంగే=జూదము, ౨ ఆనందే = సంతోషము, 3 నందికేశ్వరే=నందికేశ్వరుఁడు. (పు)
నదీ సరితి శోణాదౌ న	నదీ—(స్త్రీ) ౧ సరితి=నది, ౨ శోణాదౌ=శోణమొదలగు నదములు. (పు)
నందా స్యాదలింజరే. ౬. గౌర్యాం తిథివిశేషే స్త్రీ నిధిరాజభిదోః పుమాన్,	నందా—(స్త్రీ) ౧ అలింజరే = కాఁగు, ౨ గౌర్యాం=పార్వతి, 3 తిథివిశేషే=తిథివిశేషము, ౪ నిధి=ద్రవ్యనిక్షేపము, ౫ రాజభిదోః=నందరాజు. (పు)

నిందా స్యాదపవాదేఽపి కుత్సాయామపి యోషితి. ౭.	నిందా—(స్త్రీ) ౧ అపవాదే=అపవాదము, ౨ కుత్సా=దూషణము.
పదం శబ్దే చ వాక్యే చ వ్యవసాయప్రదేశయోః, పాదతచ్చిహ్నయోః స్థానత్రాణయోరంకవస్తునోః ౮. శ్లోకపాదేఽపి చ క్లీబం పుంలింగః కిరణే పునః,	పదం—(న) ౧ శబ్దే=శబ్దము, ౨ వాక్యే=వాక్యము, ౩ వ్యవసాయ = వ్యవసాయము, ౪ ప్రదేశయోః=చోటు, ౫ పాద=పాదము, ౬ తచ్చిహ్నయోః=అడుగుజాడ, ౭ స్థాన=ప్రదేశము, ౮ త్రాణ = రక్షణము, ౯ అంక=గుర్తు, ౧౦ వస్తునోః=వస్తువు, ౧౧ శ్లోకపాదే=శ్లోకమునందలిచరణము, (పు) ౧౨ కిరణః=కిరణము.
పాదో బ్రధ్నే తురీయాంశే శైలప్రత్యంతపర్వతే. ౯. చరణే చ మయూఖే చ	పాదః—(పు) ౧ బ్రధ్నే = సూర్యుఁడు, ౨ తురీయాంశే = నాలవభాగము, ౩ శైలప్రత్యంతపర్వతౌ = కొండసమీపపుతిప్ప, ౪ చరణే=పాదము, ౫ మయూఖే=కిరణము.
వందా లతాంతరే స్మృతా, భిక్షుక్యామపి వంద్యాం చ	వందా—(స్త్రీ) ౧ లతాన్తరే=బదనిక, ౨ భిక్షుక్యాం=భిక్షముచేత జీవించు స్త్రీ, ౩ వంద్యాం=లతావిశేషము.
బిందుర్దంతక్షతాన్తరే. ౧౦. భ్రువోర్మధ్యే రూపకార్థప్రకృతౌ పృషతేఽపుమాన్, వేదితర్యన్యలిఙ్గస్స్యా	బిందుః—(పు) ౧ దన్తక్షతాన్తరే=దన్తక్షతవిశేషము, ౨ భ్రువోర్మధ్యే=కనుబొమ్మలమధ్యప్రదేశము, ౩ రూపకార్థప్రకృతౌ=నాటకాంగములలో నొకటి, ౪ పృషతే=జలబిందువు, ౫ వేదితరి=విజ్ఞుఁడు. (త్రి)
ద్భద్రంకల్యాణశర్మణోః.౧౧.	భద్రం—(న) ౧ కల్యాణ=మంగళము, ౨ శర్మణోః=సుఖము.
భేదో ద్వైధే విశేషే స్యాదుపజాపే విదారణే,	భేదః—(పు) ౧ ద్వైధే = రెండుగానగుట, ౨ విశేషే = అతిశయము, ౩ ఉప

జాపే=భేదోపాయము, ౪ విదారణే=బ్రద్దలుచేయుట.

మదో రేతసి కస్తూర్యాం గర్వే హర్షేభదానయోః.

మదః—(పు) ౧ రేతసి=వీర్యము, ౨ కస్తూర్యాం=కస్తూరి, ౩ గర్వే=గర్వము ౪ హర్షే=సంతోషము, ౫ ఇభదానయోః=గజమదము.

మందోఽతీక్ష్ణే చ మూర్ఖే చ స్వైరే చాభాగ్యరోగిణోః, అల్పే చ త్రిషు పుంసి స్యాద్ధస్తిజాత్యంతరే శనౌ. ౧౩

మందః—(త్రి) ౧ అతీక్ష్ణే = చురుకుతనములేనివాఁడు, ౨ మూర్ఖే=మూర్ఖుఁడు, ౩ స్వైరే = స్వేచ్ఛగాఁదిరుగువాఁడు, ౪ అభాగ్య=భాగ్యములేనివాఁడు, ౫ రోగిణోః=రోగి, ౬ అల్పే=స్వల్పమైనది, ౭ హస్తిజాత్యన్తరే=గజజాతివిశేషము, ౮ శనౌ = శని. (పు)

మృదుస్స్యాత్కోమలే ఽతీక్ష్ణే

మృదుః—(పు) ౧ కోమలే = మృదువైనది, ౨ అతీక్ష్ణే=కఠినముకానిది.

రదో దంతే విలేఖనే,

రదః—(పు) ౧ దన్తే=దంతము, ౨ విలేఖనే=వ్రాయుట.

విదాజ్ఞానే చ నిర్దిష్టా మనీషాయాం చ యోషితి. ౧౪

విదా—(స్త్రీ) ౧ జ్ఞానే=జ్ఞానము, ౨ మనీషాయాం=బుద్ధి.

వేదశ్శ్రుతౌ చ వృత్తే చ

వేదః—(పు) ౧ శ్రుతౌ=వేదము, ౨ వృత్తే=వృత్తము.

వేదిస్స్యాత్పండితే పుమాన్, స్త్రియామంగుళిముద్రాయాం స్యాత్పరిష్కృతభూతలే. ౧౫

వేదిః—(పు) ౧ పండితే = పండితుఁడు, ౨ అంగుళిముద్రాయాం = ఉంగరము, (స్త్రీ) ౩ పరిష్కృతభూతలే = అరుగు.

శాదస్స్యాత్కర్దమే శష్పే

శాదః—(పు) ౧ కర్దమే=బురద, ౨ శష్పే=లేఁతగరిక.

స్వాదుర్మిష్టమనోజ్ఞయోః,

స్వాదుః—(పు) ౧ మిష్ట = రుచిగలది, ౨ మనోజ్ఞయోః=మనోహరమైనది.

సూదస్తు కథిత స్సూపకారే చ వ్యంజనాంతరే. ౧౬

సూదః—(పు) ౧ సూపకారే=వంటవాఁడు, ౨ వ్యంజనాన్తరే=ముద్దపప్పు.

స్వేదస్తు స్వేదనే ఘర్మే

స్వేదః—(పు) ౧ స్వేదనే = ఆవిరియంత్రము, ౨ ఘర్మే=చెమట.

హృత్క్లీబం బుక్క-చిత్తయోః

హృద్—(న) ౧ బుక్క = వక్షస్థలమునం దుండు మాంసవిశేషము, ౨ చిత్తయోః=మనస్సు.

ద త్రికం.

మూడక్షరములుగల దకారాంత శబ్దములు.

అంగదః కపిభేదే నా కేయూరే తు నపుంసకం ౧౭

అంగదః—(పు) ౧ కపిభేదే=అంగదుఁడను వానరుఁడు, ౨ కేయూరే = భుజకీర్తులు. (న)

అంగదా యామ్యదిగ్దంతిహస్తిన్యామపి యోషితి,

అంగదా—(స్త్రీ) ౧ యామ్యదిగ్దంతిహస్తిన్యాం = దక్షిణ దిగ్గజముయొక్క భార్య,

అర్ధేందురర్ధచంద్రే స్యాద్గలహస్తనఖాంకయోః. ౧౮

అర్ధేందుః—(పు) ౧ అర్ధచంద్రే=అర్ధచంద్రుఁడు, ౨ గళహస్త = గెంటుటకు మెడయందుంచినచేయి, 3 నఖాంకయోః=నఖచిహ్నము.

అర్ధేందుస్స్యాదతిప్రౌఢ స్త్రీయోన్యంగులియోజనే,

అర్ధేందుః—(స్త్రీ) ౧ అతిప్రౌఢస్త్రీ యోన్యఙ్గులియోజనే=మిక్కిలి ప్రౌఢురాలి యోనియందు ప్రేలుబెట్టుట.

అర్బుదో మాంసకీలే స్యాత్పురుషే దశకోటిషు. ౧౯.
మహీధరవిశేషే నా

అర్బుదః—(పు) ౧ మాంసకీలే=మాంసపుకండ, ౨ పురుషే = పురుషవిశేషము, 3 దశకోటిషు = పదికోట్లసంఖ్య, ౪ మహీధరవిశేషే = ఒకానొకకొండ.

ఆస్పదం పదకృత్యయోః,

ఆస్పదం—(న) ౧ పద=ఉనికి, ౨ కృత్యయోః=చేయఁదగినది.

ఆసందో వాసుదేవే స్యా త్ఖట్వాభేదే చ యోషితి.	ఆసందః—(పు) ౧ వాసుదేవే = విష్ణువు, ౨ ఖట్వాభేదే=మంచములలోనొకటి. (స్త్రీ)
ఆక్రందః క్రందనే హ్వానే మిత్రదారుణ యుద్ధయోః, భ్రాతర్యపి చ పుంసి స్యా	ఆక్రందః—(పు) ౧ క్రందనే= ఏడ్చుట, ౨ హ్వానే=పిల్చుట, ౩ మిత్ర=స్నేహితుఁడు, ౪ దారుణయుద్ధయోః = భయంకరయుద్ధము, ౫ భ్రాతరి = సోదరుఁడు.
దామోదో గంధహర్షయోః	ఆమోదః—(పు) ౧ గంధ = పరిమళము, హర్షయోః=సంతోషము.
కకుత్ స్త్రీ కకుదోఽప్యస్త్రీ వృషాంకేరాడ్ధ్వజే వరే,	కంకుత్ / కకుదః }—(స్త్రీ. పు) ౧ వృషాంకే = ఎద్దుమూపురము, ౨ రాడ్ధ్వజే= రాజచిహ్నము, ౩ వరే=శ్రేష్ఠుఁడు.
క్షణదో గణకే రాత్రౌ క్షణదా క్షణదం జలే. ౨౨	క్షణదః—(పు) ౧ గణకే=జ్యోతిష్కుఁడు, ౨ క్షణదా (స్త్రీ) రాత్రౌ = రాత్రి, ౩ క్షణదం (న) జలే=ఉదము.
కపర్దః ఖండపరశోర్జటాజూటే వరాటకే,	కపర్దః—(పు) ౧ ఖండపరశోర్జటాజూటే= శివజటాజూటము, ౨ వరాటకే=గవ్వ.
కర్ణాందురుత్క్షిప్తికాయాం కర్ణపాల్యామపి స్త్రియామ్.	కర్ణాందుః—(స్త్రీ) ౧ ఉత్క్షిప్తికాయాం = కర్ణభూషణవిశేషము, ౨ కర్ణపాల్యాం=అర్ధచంద్రాకృతియైన కర్ణాభరణము.
క్రవ్యాద్రక్షసిపుంసిస్యాన్మాంసాశిన్యన్యలింగకః,	క్రవ్యాద్—(త్రి) ౧ రక్షసి = రక్కసి, ౨ మాంసాశిని = మాంసము తినువాఁడు.
కామదా కామధేనౌ స్త్రీ కామదాతరి వాచ్యవత్.	కామదా—(స్త్రీ) ౧ కామధేనౌ = కామధేనువు, ౨ కామదాతరి = కోరినదానినిచ్చువాఁడు. (త్రి)

కుముద్ త్రిషు స్యాత్కృపణే కైరవే తు నపుంసకం,	కుముద్—(త్రి) ౧ కృపణే = లోభి, ౨ కైరవే=కలువ. (న)
కుముదం కైరవే రక్తపద్మే స్త్రీ కుంభికౌషధౌ. ౨౫. గంభార్యాం పుంసి దిఙ్నాగే నాగే శాఖామృగాంతరే	కుముదం—(న) ౧ కైరవే=తెల్లకలువ, ౨ రక్తపద్మే= ఎఱ్ఱని పద్మము, (స్త్రీ) 3 కుంభికౌషధౌ=ఒకానొక తృణవిశేషము, ౪ గంభార్యాం = గుమ్ముడిచెట్టు, (పు,) ౫ దిఙ్నాగే=నైఋతిదిగ్గజము ౬ నాగే=సర్పభేదము, ౭ శాఖామృగాంతరే = కుముదుఁడను వానరుఁడు.
కుసీదం జీవనే వృద్ధ్యా క్లీబం త్రిషు కుసీదికే. ౨౬	కుసీదం—(న)౧ వృద్ధ్యాజీవనే, వృద్ధిచేత బ్రతుకుట, ౨ కుసీదకే = కొంచెము వడ్డికితీసికొని హెచ్చువడ్డికిచ్చువాఁడు. (త్రి)
కౌముదస్స్యాత్కార్తికే చంద్రికాయాం తు కౌముదీ,	కౌముదః—(పు) ౧ కార్తికే=కార్తికమాసము, కౌముదీ (స్త్రీ) ౨ చంద్రికాయాం=వెన్నెల.
గోష్పదం గోపదశ్వభ్రే గవాంచ గతిగోచరే ౨౭	గోష్పదం—(న) ౧ గోపదశ్వభ్రే = ఆవుగిట్టపరిమాణము, ౨ గవాంగతిగోచరే=పశువులు తిరుగునట్టితావు,
గోవిందో వాసుదేవే స్యాద్గవాధ్యక్షే బృహస్పతౌ	గోవిందః—(పు) ౧ వాసుదేవే=విష్ణువు, ౨ గవాధ్యక్షే=గోస్వామి, 3 బృహస్పతౌ=బృహస్పతి.
గోనర్దమపి కైవర్తీముస్తకే పుంసి సారసే. ౨౮	గోనర్దం—(న) ౧ కైవర్తీముస్తకే=తుంగముస్తె, ౨ సారసే=బెగ్గురుపక్షి. (పు).
జలదో ముస్తకే మేఘే	జలదః—(పు) ౧ ముస్తకే = నిడుపుగల తుంగముస్తె ౨ మేఘే=మేఘము.
జీవదో వైద్యవిద్విషోః	జీవదః—(పు) ౧ వైద్య = వైద్యుఁడు, ౨ విద్విషోః=శత్రువు
తరద్ స్త్రియాం ప్లవేఽపి స్యాత్కారండవవిహంగమే.	తరద్—(స్త్రీ) ౧ ప్లవే=తెప్ప, ౨ కారండవవిహంగమే=నీరుకోడి.

తోయదో ముస్తకే మేఘే పుమానాజ్యే నపుంసకం,

తోయదః—(పు) ౧ ముస్తకే = తుంగముస్తె, ౨ మేఘే=మేఘము, ౩ ఆజ్యే=నెయ్యి. (న).

దరద్ స్త్రియాం ప్రపాతేఽపి భయపర్వతయోరపి. ౩౦

దరద్—(స్త్రీ) ౧ ప్రపాతే=కొండచరియ, ౨ భయే=భయము, ౩ పర్వతయోః=పర్వతము.

దారదో విషభేదే స్యాత్పారదే హింగులే పుమాన్,

దారదః—(పు) ౧ విషభేదే = ఒకానొక విషము, ౨ పారదే=పాదరసము, ౩ హింగులే=ఇంగిలీకము.

దాయాదస్తు భవేత్పుంసి సపిండే తనయేఽపి చ. ౩౧

దాయాదః—(పు) ౧ సపిండే = దాయాదుఁడు, ౨ తనయే=కుమారుఁడు.

దృషద్ నిష్పేషణశిలాపట్టప్రస్తరయోః స్త్రియాం

దృషద్—(స్త్రీ) ౧ నిష్పేషణశిలా = నూఱుడుఱాయి (కల్వము) ౨ పట్టప్రస్తరయోః=పఱపుబండ.

ధనదస్తు కుబేరే స్యాత్పుంలింగో దాతరి త్రిషు. ౩౨

ధనదః—(పు) ౧ కుబేరే=కుబేరుఁడు, ౨ దాతరి=ఇచ్చువాఁడు. (త్రి)

నలదం స్యాత్పుష్పరసోశీరమాంసీషు న ద్వయోః,

నలదం—(న) ౧ పుష్పరస=మకరందము, ౨ ఉశీర = వట్టివేరు, ౩ మాంసీషు=జటామాంసి.

నర్మదః కేలిసచివే నర్మదా సరిదంతరే. ౩౩

నర్మదః—(పు) ౧ కేలిసచివే = క్రీడలయందు మంత్రియైనవాఁడు, (విదూషకుఁడు.) నర్మదా—(స్త్రీ) ౨ సరిదన్తరే=నర్మదానది.

నిర్వాదస్స్యాల్లోకవాద పరినిశ్చితవాదయోః,

నిర్వాదః—(పు) ౧ లోకవాద=లోకాపవాదము, ౨ పరినిశ్చితవాదయోః = నిశ్చితవాదము.

నిషాదస్స్వరభేదే స్యాచ్చండాలే ధీవరాంతరే. ౩౪

నిషాదః—(పు) ౧ స్వరభేదే=నిషాదమను స్వరము, ౨ చండాలే=చండాలుఁడు, ౩ ధీవరాంతరే=బోయవాఁడు.

ప్రమద స్సమ్మదే మత్తే త్రి
యాము త్తమయోషితి,

ప్రమదః—(పు) ౧ సమ్మదే=సంతోషము, ౨ మత్తే=మదించినవాఁడు, 3 ఉత్తమయోషితి=ఉత్తమస్త్రీ. (స్త్రీ)

ప్రసాదోఽనుగ్రహే కావ్య
గుణస్వాస్థ్యప్రసక్తిషు. 3౫

ప్రసాదః—(పు) ౧ అనుగ్రహే = అనుగ్రహము, ౨ కావ్యగుణ = ప్రసాదమను కావ్యగుణము, 3 స్వాస్థ్యే = స్వస్థత, ౪ ప్రసక్తిషు=ప్రస్తావము.

ప్రణాదస్తు పుమాన్ తార
శబ్దే చ శ్రవణామయే,

ప్రణాదః—(పు) ౧ తారశబ్దే = గొప్ప ధ్వని, ౨ శ్రవణామయే=చెవిరోగము

ప్రాసాదో దేవనృపయోర్గృ
హే౽

ప్రాసాదః—(పు) ౧ దేవ=దేవాలయము, ౨ నృపయోర్గృహే=రాజభవనము.

థ వరదా స్త్రియాం. 3౬. క
న్యాయాం వాచ్యలింగస్తు
ప్రసన్నే చ సమర్థకే

వరదా—(స్త్రీ) ౧ కన్యాయాం=కన్య, ౨ ప్రసన్నే=నిర్మలచిత్తుఁడు, 3 సమర్థకే=అభష్టమునిచ్చువాఁడు. (త్రి)

భసద్ స్త్రీ భాసురే యోనౌ

భసద్—(స్త్రీ) ౧ భాసురే = ప్రకాశించునది, ౨ యోనౌ=యోని.

మర్యాదా సీమని స్థితౌ. 3౭

మర్యాదా—(స్త్రీ) ౧ సీమని = హద్దు, (పొలిమేర) ౨ స్థితౌ = మేరదప్పకుండుట.

మాకంద స్సహకారే స్త్రీ
ధాత్రీనగరభేదయోః,

మాకందః—(పు) ౧ సహకారే = తియ్యమామిడి, ౨ ధాత్రీ=ఉసిరిక, 3 నగరభేదయోః=ఒకపట్టణము. (స్త్రీ)

ముకుందో నిధిభిద్విష్ణురత్న
భేదేషు కుందురౌ. 3౮

ముకుందః—(పు) ౧ నిధిభిత్=ముకుందమనునిధి, ౨ విష్ణు=విష్ణువు, 3 రత్నభేదేషు = రత్నవిశేషము, ౪ కుందురౌ=కుందురుష్కమనేగంధద్రవ్యము.

మేనాదస్తు పుమాన్కేకిమా
ర్జారఛగలేషు చ,

మేనాదః—(పు) ౧ కేకి=నెమలి, ౨ మార్జార=పిల్లి, 3 ఛగలేషు=మేక.

విశదః పాండురే వ్యక్తే

విశదః—(త్రి) ౧ పాండురే = తెల్లనిది, ౨ వ్యక్తే=స్పష్టమైనది.

శరద్ స్త్రీ వత్సరేఽప్యృతౌ	శరద్—(స్త్రీ) ౧ వత్సరే=సంవత్సరము, ౨ ఋతౌ=శరదృతువు.
శారదోఽబ్దేస్త్రియాం తోయ పిప్పలీసప్తపర్ణయోః, శస్యే క్లీబం శరజ్జాతే నూతనాప్రతిభే త్రిషు. ౪౦	శారదః—(పు) ౧ అబ్దే=సంవత్సరము, ౨ తోయపిప్పలీ=నీటిపిప్పలి, (స్త్రీ) 3 సప్తపర్ణయోః=ఏడాకులరటి, ౪ శస్యే=పైరు, (న) ౫ శరజ్జాతే=శరత్కాలమందుఁబుట్టినది, (త్రి) ౬ నూతన=నూతనమైనది, ౭ అప్రతిభే=జ్ఞానశూన్యము.
షడ్బిందుస్స్యాత్కీటభేదపుండరీకాక్షయోః పుమాన్,	షడ్బిందుః—(పు) ౧ కీటభేద=మండ్రగబ్బ, ౨ పుండరీకాక్షయోః=విష్ణువు.
సంపద్ భూతౌ గుణోత్కర్షే హారభేదేఽపి చ స్త్రియాం.	సంపత్—(స్త్రీ) ౧ భూతౌ=ఐశ్వర్యము, ౨ గుణోత్కర్షే=గుణాధిక్యము, 3 హారభేదే=హారవిశేషము.
సంవిద్ స్త్రియాం ప్రతిజ్ఞాయామాచారజ్ఞాన సంగరే, సంభాషణే క్రియాకారే సంకేతే నామ్ని తోషణే.	సంవిత్—(స్త్రీ) ౧ ప్రతిజ్ఞాయాం=ప్రతిజ్ఞ, ౨ ఆచార=నడవడిక, 3 జ్ఞాన=తెలివి, ౪ సంగరే=యుద్ధము, ౫ సంభాషణే=మాటలాడుట, ౬ క్రియాకారే=క్రియానిశ్చయము, ౭ సంకేతే=సంకేతము, ౮ నామ్ని=పేరు, ౯ తోషణే=సంతోషపెట్టుట.
సంభేదః స్ఫుటనే సంగే	సంభేదః—(పు) ౧ స్ఫుటనే=బ్రద్దలగుట, ౨ సంగే=నదీసంగమము.
సునందా రోచనోమయోః,	సునందా—(స్త్రీ) ౧ రోచన=గోరోచనము, ౨ ఉమయోః=పార్వతి.
దచతుష్కం.	**నాలుగక్షరములుగల దకారాంతశబ్దములు.**
అభిష్యందోఽతివృద్ధౌ స్యాదాస్రవేఽక్షిగదేఽపి చ.	అభిష్యందః—(పు) ౧ అతివృద్ధౌ=మిక్కిలివృద్ధి, ౨ ఆస్రవే=మిక్కిలి

	స్రవించుట, 3 అక్షిగదే = నేత్రరోగము.
అష్టాపదోఽస్త్రీ కనకే శారీణాం ఫలకేఽపి చ,	అష్టాపదః—(ప్న) ౧ కనకే=బంగారము, ౨ శారీణాంఫలకే=పాచికలాడుపలక.
అష్టాపదీ చంద్రమల్ల్యాం శరభే మర్కటే పుమాన్. ౨౨	అష్టాపదీ—(స్త్రీ) ౧ చంద్రమల్ల్యాం=సందెమల్లె, ౨ శరభే=శరభమృగము, (పు) 3 మర్కటే=కోతి.
అపవాదస్తు నిందాయామాజ్ఞావిశ్రంభయోరపి,	అపవాదః—(పు) ౧ నిందాయాం=నింద, ౨ ఆజ్ఞా = ఆజ్ఞ, 3 విశ్రంభయోః = నమ్మకము.
అభిమర్దస్తు పుంసి స్యాదవమర్దే సంపరాయే చ. ౨౩	అభిమర్దః—(పు) ౧ అవమర్దే=మర్దించుట, ౨ సంపరాయే=యుద్ధము.
ఏకపదం తత్కాలే నపుంసకం వర్త్మని స్త్రీ స్యాత్,	ఏకపదం—(న) ౧ తత్కాలే=తత్క్షణము, ౨ వర్త్మని=కాలిత్రోవ. (స్త్రీ).
కటుకందః పుమాన్ శిగ్రౌ శృంగవేరరసోనయోః. ౨౪	కటుకందః—(పు) ౧ శిగ్రౌ = మునుగచెట్టు, ౨ శృంగవేర = అల్లము, 3 రసోనయోః=వెల్లుల్లి.
కురువిందం రత్నభేదే ముస్తాకుల్మాషయోః పుమాన్,	కురువిందం—(న) ౧ రత్నభేదే = పద్మరాగమణి (పు) ౨ ముస్తా = తుంగముస్తె, 3 కుల్మాషయోః= కారుమినుములు.
అథ కోకనదం రక్తకుముదే రక్తపంకజే. ౨౫	కోకనదం— (న) ౧ రక్తకుముదే = ఎఱ్ఱనికలువ, ౨ రక్తపంకజే = ఎఱ్ఱతామర.
చతుష్పదీ తు పద్యే నా పశౌ చ కరణాంతరే,	చతుష్పదీ—(స్త్రీ) ౧ పద్యే = పద్యము, ౨ పశౌ=పశువు, (పు) 3 కరణాన్తరే = సాధనవిశేషము. (మంజరిపీట.)
భవేజ్జనపదో జానపదోఽపి జనదేశయోః. ౨౬	జనపదః, జానపదః } (పు) ౧ జన=జనము, ౨ దేశయోః= దేశము,

తమోనుదగ్నీంద్రార్కే నా

తమోనుత్—(పు) ౧ అగ్నౌ = అగ్ని, ౨ ఇంద్ర = ఇంద్రుఁడు, 3 అర్కే = సూర్యుఁడు.

ప్రతిపత్ స్త్రీ తిథౌ మతౌ,

ప్రతిపత్—(స్త్రీ) ౧ తిథౌ=పాడ్యమితిథి, ౨ మతౌ=బుద్ధి.

పరివాదోఽపవాదే స్యాద్వీణావాదనవస్తుని ౪౯

పరివాదః—(పు) ౧ అపవాదే=నింద, ౨ వీణావాదనవస్తుని = వీణవాయించు సాధనము.

ప్రియంవదః ఖేచరే నా ప్రియవాచి తు వాచ్యవత్,

ప్రియంవదః—(పు) ౧ ఖేచరే = దేవయోని విశేషము, ౨ ప్రియవాచి = ప్రియముగా మాట్లాడువాఁడు. (త్రి).

పీఠమర్దోఽతిధృష్టే స్యాన్నాయకస్య ప్రియేఽపి చ. ౫౦

పీఠమర్దః—(పు) ౧ అతిధృష్టే = మిక్కిలి ధృష్టుఁడు, ౨ నాయకస్య- ప్రియే=పీఠమర్దుఁడు.

పుటభేదో నదీవక్రే పత్తనాతోద్యయోరపి,

పుటభేదః—(పు)౧ నదీవక్రే=ఏటివంపు,౨ పత్తన=పట్టణము, 3 ఆతోద్యయోః= చతుర్విధవాద్యము.

మహానాదః కుంజరే స్యాద్వర్షకాబ్దే మహాస్వనే. ౫౧

మహానాదః—(పు) ౧ కుంజరే=గజము, ౨ వర్షకాబ్దే=వర్షాకాలమందలి మేఘము, 3 మహాస్వనే=గొప్పధ్వని.

ముచుకుందో వృక్షభేదే మాంధాతృతనయేఽపి చ,

ముచుకుందః —(పు) ౧ వృక్షభేదే = వృక్షవిశేషము, ౨ మాంధాతృతనయే = ముచుకుందుఁడను మాంధాతపుత్రుఁడు.

మేఘనాదస్తు వరుణే తనయే రావణస్య చ. ౫౨

మేఘనాదః—(పు) ౧ వరుణే=వరుణుఁడు ౨ రావణస్యతనయే = మేఘనాధుఁడు, (ఇంద్రజిత్తు)

విశారదః పండితే చ ధృష్టే

విశారదః—(పు) ౧ పండితే=పండితుఁడు, ౨ ధృష్టే=ప్రగల్భుఁడు.

విష్ణుపదం తు ఖే, క్షీరోదే చ స్త్రియాం గంగారవిసంక్రాంతిభేదయోః. ౫౩.

విష్ణుపదం—(న) ౧ ఖే = ఆకసము, ౨ క్షీరోదే=పాలకడలి, (స్త్రీ) ౩ గంగా = గంగానది, ౪ రవిసంక్రాన్తిభేదయోః= మేషాది సూర్యసంక్రాన్తులలోనొకటి. (ధనుస్సంక్రాన్తి.)

శశబిందుః పుమాన్వాసుదేవే రాజాంతరేఽపి చ,

శశబిందుః—(పు) ౧ వాసుదేవే=విష్ణువు, ౨ రాజాంతరే=శశబిందుమహారాజు.

శతానందో మునేర్భేదే దేవకీనందనేఽపి చ. ౫౪

శతానందః—(పు) ౧ మునేర్భేదే=శతానంద మహర్షి, ౨ దేవకీనందనే = కృష్ణుఁడు.

శతహ్రదా స్త్రియాం వజ్రే సౌదామిన్యాం చ కీర్తితా,

శతహ్రదా—(స్త్రీ) ౧ వజ్రే = వజ్రాయుధము, ౨ సౌదామిన్యాం= మెఱుపు.

సమర్యాదస్సమీపే నా మర్యాదాసహితే త్రిషు. ౫౫

సమర్యాదః—(పు) ౧ సమీపే = సమీపము, ౨ మర్యాదాసహితే = మర్యాదతోఁ గూడినవాఁడు. (త్రి)

ద పంచకం.

ఐదక్షరములుగల దకారాంత శబ్దములు.

భవేదుపనిషద్ధర్మే వేదాంతే విజనే స్త్రియాం,

ఉపనిషద్—(స్త్రీ) ౧ ధర్మే = ధర్మము, ౨ వేదాంతే=ఉపనిషత్తు, ౩ విజనే=ఏకాంతము.

సహస్రపాదః కారండే మార్తండే యజ్ఞపూరుషే. ౫౬

సహస్రపాదః—(పు) ౧ కారండే=కన్నెలేడుపిట్ట, ౨ మార్తండే=సూర్యుఁడు, ౩ యజ్ఞపూరుషే=విష్ణుమూర్తి.

ఇతి దాంతవర్గః.

ఇది దాంతవర్గము.

థైకమ్.

ఏకాక్షర థకారాంతశబ్దములు.

థో నా ధర్మే కుబేరే చ క్లీబం తు వసుని స్మృతం, థో థా చ బ్రహ్మణి ఖ్యాతో థా చ స్యాద్ధారకేఽపి చ.

థః—(పు) ౧ ధర్మే=ధర్మము, ౨ కుబేరే=కుబేరుఁడు, ౩ వసుని=ధనము, (న) ౪ బ్రహ్మణి=బ్రహ్మ, (థః-థా) ౫ ధారకే=ధరించినవాఁడు. (థా)

ధీః జ్ఞానభేదే బుద్ధౌ చ	ధీః—(స్త్రీ) ౧ జ్ఞానభేదే = ధ్యానము, ౨ బుద్ధౌ=బుద్ధి.
ధుః స్మృతా ధూననే స్త్రియాం,	ధుః—(స్త్రీ) ౧ ధూననే=కదలింపఁజేయుట.
ధ ద్వికం.	రెండక్షరములుగల ధ కారాంత శబ్దములు.
అర్ధం సమాంశే ఖండే నా	అర్ధం—(న) ౧ సమాంశే=సమభాగము, ౨ ఖండే=తునుక. (పు)
ఉబ్ధిర్నా సరసి వారిధౌ. ౨	అబ్ధిః—(పు) ౧ సరసి=కొలను, ౨ వారిధౌ=సముద్రము.
అంధస్స్యాత్తిమిరే క్లీబం చ చక్షుర్హీనేఽభిధేయవత్,	అంధం—(న) ౧ తిమిరే = చీకటి, చక్షుర్హీనే=గ్రుడ్డివాఁడు. (త్రి)
ఆధిః పుమాన్ చిత్తపీడా ప్రత్యాశాబంధకేషు చ. 3 వ్యసనే చాప్యధిష్ఠానేఽ	ఆధిః—(పు) ౧ చిత్తపీడా=మనోవ్యాధి, ౨ ప్రత్యాశా = ఆశ, 3 బంధకేషు = తాకట్టు, ౪ వ్యసనే=దుఃఖము, ౫ అధిష్ఠానే=ఆధారము.
ఇద్ధమాతపదీప్తయోః,	ఇద్ధం— (న) ౧ ఆతప=ఎండ, ౨ దీప్తయోః=ప్రజ్వలింపఁజేయఁబడినది.
ఋద్ధం సంపన్నధాన్యే చ సుసమృద్ధే చ వాచ్యవత్. ౪	ఋద్ధం—(న) ౧ సంపన్నధాన్యే=నూర్చిన ధాన్యము, ౨ సుసమృద్ధే = మంచి సమృద్ధిగలది. (త్రి).
ఋద్ధిస్స్యాదోషధీభేదే సమృద్ధావపి యోషితి,	ఋద్ధిః—(స్త్రీ) ౧ ఓషధీభేదే = ఋద్ధియను నోషధి, ౨ సమృద్ధౌ=సమృద్ధి.
గంధః ప్రతివేశ్యామోదలేశ సంబంధగంధకే. ౫	గంధః—(పు) ౧ ప్రతివేశీ=సమీపగృహస్థుఁడు, ౨ ఆమోద = పరిమళము, 3 లేశ=అణుమాత్రము, ౪ సంబంధ = సంబంధము, ౫ గంధకే=గంధకము.
గాధః స్థానే చ లిప్సాయాం	గాధః—(పు) ౧ స్థానే = స్థానము, ౨ లిప్సాయాం=కోరిక.

గోధా తలనిహాకయోః,	గోధా—(స్త్రీ) ౧ తల=వింటినారి దెబ్బతగులకుండుటకై చేతకట్టుకొన్నతోలు, ౨ నిహాకయోః=ఉడుము.
దధి క్షీరోత్తరావస్థాభావే శ్రీవాసవాసయోః. ౬	దధి—(న) ౧ క్షీరోత్తరావస్థాభావే = పెరుగు, ౨ శ్రీవాస=దేవదారుబంకతో జేసిన ధూపద్రవ్యము, 3 వాసయోః =అడ్డసరపు చెట్టు.
దగ్ధం ప్లుష్టేఽన్యలింగస్స్యాత్ స్థితార్కదిశి చ స్త్రియాం,	దగ్ధం—(త్రి) ౧ ప్లుష్టే=కాల్పఁబడినది, ౨ స్థితార్కదిశి = సూర్యుఁడున్న దిక్కు. (స్త్రీ).
దిగ్ధో విషాక్తబాణే స్యాత్ పుంసి లిప్తేఽన్యలిఙ్గకః. ౭	దిగ్ధః—(పు) ౧ విషాక్తబాణే=విషముచేఁ బూయఁబడినబాణము, లిప్తే=పూయఁబడినది. (త్రి).
దుగ్ధం ప్రపూరితే క్షీరే	దుగ్ధం—(న) ౧ ప్రపూరితే = నింపఁబడినది. ౨ క్షీరే=పాలు.
దుగ్ధీ క్షీరావికౌషధా,	దుగ్ధీ—(స్త్రీ) ౧ క్షీరావికౌషధా = చిఱుపాలచెట్టు.
దోగ్ధార్థోపజీవికవౌ వత్సగోపాలయోః పుమాన్. ౮	దోగ్ధా—(పు) ౧ అర్థోపజీవికవౌ=ధనాభిలాషియగు విద్వాంసుఁడు, ౨ వత్స= దూడ, 3 గోపాలయోః = ఆవులను గాచువాఁడు.
నద్ధో బద్ధే తథోద్వృత్తే	నద్ధః—(త్రి) ౧ బద్ధే=కట్టివేయఁబడినది, ౨ ఉద్వృత్తే=మర్యాదనతిక్రమించిన వాఁడు.
బంధస్త్వాధౌ చ బంధనే,	బంధః—(పు) ౧ ఆధౌ=మనోవ్యాధి, ౨ బంధనే=బంధము.
బంధుస్స్యాత్పుంసి బంధూకే మిత్రే భ్రాతరి బాంధవే. ౯	బంధుః—(పు) ౧ బంధూకే = మంకెనపువ్వు, ౨ మిత్రే = స్నేహితుఁడు, 3 భ్రాతరి = సోదరుఁడు, ౪ బాంధవే = బంధువు.

బాధా దుఃఖే నిషేధే చ	బాధా—(స్త్రీ) ౧ దుఃఖే = దుఃఖము, ౨ నిషేధే=అడ్డగించుట.
బుధస్సౌమ్యే చ పండితే,	బుధః—(పు) ౧ సౌమ్యే = బుధుఁడు, ౨ పండితే=విద్వాంసుఁడు.
బుద్ధో జినే లబ్ధవర్ణే పుంసి స్యాద్బుధితేఽన్యవత్. ౧౦	బుద్ధః—(పు) ౧ జినే = బుద్ధదేవుఁడు, ౨ లబ్ధవర్ణే=పండితుఁడు, ౩ బుధితే=తెలియఁబడినది. (త్రి).
బోధిః పుంసి సమాధేర్భేదే పిప్పలపాదపే,	బోధిః—(పు) ౧ సమాధేర్భేదే = సమాధిలో నొకభేదము, ౨ పిప్పలపాదపే =రావిచెట్టు.
మధుపుష్పరసక్షౌద్రమద్యే నా తు మధుద్రుమే. ౧౧ వసంతదైత్యభిచ్చైత్రే స్యాజ్జీవంత్యాం తు యోషితి,	మధు—(న) ౧ పుష్పరస = మకరందము, క్షౌద్రమద్యే=తేనె, మధుద్రుమే=ఇప్పచెట్టు, (పు) ౪ వసంత=వసన్తఋతువు, ౫ దైత్యభిత్=మధువనురాక్షసుఁడు, ౬ చైత్రే = చైత్రమాసము, ౭ జీవంత్యాం=తిప్పతీఁగె. (స్త్రీ).
మిద్ధం చిత్తాభిసంక్షేపే క్లీబమాలస్యనిద్రయోః. ౧౨	మిద్ధం—(న) ౧ చిత్తాభిసంక్షేపే=మైమరచుట, ౨ ఆలస్య = మాంద్యము, ౩ నిద్రయోః=నిద్ర.
ముగ్ధస్తు సుందరే మూఢే	ముగ్ధ— (త్రి) ౧ సుందరే=సుందరమైనది, ౨ మూఢే= తెలివిలేనిది.
మేధా బుద్ధౌ క్రతౌ పుమాన్,	మేధా—(స్త్రీ) ౧ బుద్ధౌ = మతి, ౨ క్రతౌ=యజ్ఞము. (పు).
రాధో మాసాంతరే రాధా చిత్రభేదే చధన్వినాం. ౧౩ గోపీవిశాఖామలకీ విష్ణుక్రాంతాసు విద్యుతి,	రాధః—(పు) ౧ మాసాన్తరే = వైశాఖమాసము, రాధా (స్త్రీ). ౨ ధన్వినాం చిత్రభేదే = ధనుర్ధరులయొక్క చిత్రవిశేషము' గోపీ=రాధయనుగోపిక, ౪ విశాఖా=విశాఖానక్షత్రము, ౫ ఆమలకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౬ విష్ణుక్రాన్తాసు=విష్ణుక్రాంత, ౭ విద్యుతి=మెఱపు.

లుబ్ధ ఆకాంక్షిణి వ్యాధే	లుబ్ధః—(పు) ౧ ఆకాంక్షిణి = ఆశగల వాఁడు, ౨ వ్యాధే=బోయవాఁడు.
వధూః స్త్రీ సారివౌషధౌ. ౧౪. స్నుషాశటీనవోఢాసు భార్యాస్పృక్కాంగనాసుచ,	వధూః—(స్త్రీ) ౧ సారివౌషధౌ=సుగంధిపాల, ౨ స్నుషా=కోడలు, 3 శటీ = నల్లయతివస, ౪ నవోఢాసు = క్రొత్త పెండ్లికూఁతురు, ౫ భార్యా = భార్య, ౬ స్పృక్కా=స్పృక్కయను గంధద్రవ్యము, ౭ అంగనాసు=స్త్రీ.
వ్యాధిః కుష్ఠే చ రోగే నా	వ్యాధిః—(పు) ౧ కుష్ఠే=కుష్ఠురోగము, రోగే=రోగము.
వ్యాధో మృగయుదుష్టయోః ౧౫. తారామయేశే చ	వ్యాధః—(పు)౧ మృగయు=వేటకాఁడు, ౨ దుష్టయోః = దుష్టుఁడు, 3 తారామయే=కనుపాపకువచ్చురోగము, ౪ ఈశే=ఈశ్వరుఁడు.
విధుర్నా కర్పూరేందు విష్ణుషు,	విధుః—(పు) ౧ కర్పూర=కర్పూరము, ౨ ఇందు=చంద్రుఁడు, విష్ణుషు=విష్ణువు.
విద్ధం స్యాద్వేధితే క్షిప్తే సదృశే బాధితే త్రిషు. ౧౬	విద్ధం—(త్రి) ౧ వేధితే=కుట్టఁబడినది, ౨ క్షిప్తే=త్రోయఁబడినది, 3 సదృశే = సమానమయినది, ౪ బాధితే=బాధింపఁబడినది.
విధిర్నా నియతౌ కాలే విధానే పరమేష్ఠిని,	విధిః—(పు) ౧ నియతౌ = దైవము, ౨ కాలే=కాలము, 3 విధానే=చేయుట, ౪ పమేష్ఠిని=బ్రహ్మ.
విధా గజాశనే ఋద్ధౌ ప్రకారే వేతనే విధౌ. ౧౭	విధా—(స్త్రీ) ౧ గజాశనే = ఏనుఁగన్నము, ఋద్ధౌ=సమృద్ధి, 3 ప్రకారే = రీతి, ౪ వేతనే=కూలి, ౫ విధౌ = చేయుట.
వృద్ధో జీర్ణే ప్రవృద్ధే జ్ఞే త్రిషు క్లీబం తు శైలజే,	వృద్ధః—(త్రి) ౧ జీర్ణే=ముసలివాఁడు, ౨ ప్రవృద్ధే=వృద్ధిబొందినది, 3 జ్ఞే=విజ్ఞుఁడు, ౪ శైలజే=తాళిపువ్వు. (న).

వృద్ధిస్తు వర్ధనే యోగేఽప్య ష్టవర్గౌషధాంతరే. ౧౮. కలాంతరే చాభ్యుదయే సమృద్ధావపి యోషితి,	వృద్ధిః—(స్త్రీ) ౧ వర్ధనే=వృద్ధిబొందుట, ౨ యోగే = వృద్ధినామకయోగము, 3 అష్టవర్గౌషధాంతరే=గంధద్రవ్యము, ౪ కలాంతరే=వృద్ధికళ, ౫ అభ్యుదయే=అభివృద్ధి, ౬ సమృద్ధౌ=సమృద్ధి (స్త్రీ).
శ్రద్ధాదరే చ కాంక్షాయాం	శ్రద్ధా—(స్త్రీ) ౧ ఆదరే = ఆదరము, ౨ కాంక్షాయాం=కోరిక.
శ్రాద్ధం శ్రద్ధాన్వితే త్రిషు. ౧౯. హావ్యకవ్యవిధౌ క్లీబం	శ్రాద్ధం—(త్రి) ౧ శ్రద్ధాన్వితే=శ్రద్ధగలవాఁడు, ౨ హావ్యకవ్యవిధౌ=ప్రత్యాబ్దికాదులు. (న).
శుద్ధం స్యాత్త్రిషు కేవలే,నిర్దోషే చ పవిత్రే చ	శుద్ధం—(త్రి) ౧ కేవలే=ఒక్కటి, ౨ నిర్దోషే=దోషరహితమైనది, 3 పవిత్రే=పవిత్రమైనది.
సంధా స్థితిప్రతిజ్ఞయోః ౨౦	సంధా—(స్త్రీ) ౧ స్థితి=మర్యాద, ౨ ప్రతిజ్ఞయోః=ప్రతిన.
స్పర్ధా సంఘర్షణేఽపి స్యాత్సామ్యే క్రమసమున్నతౌ,	స్పర్ధా —(స్త్రీ) ౧ సంహర్షణే=పరునిపరిభవించుటయందిచ్ఛ, ౨ సామ్యే=సాదృశ్యము, 3 క్రమసమున్నతౌ=క్రమాన్నత్యము.
సంధిః పుమాన్ సురంగాయాం భగే సంఘటనేఽపి చ. ౨౧. రూపకానాం ముఖాద్యంగే సావకాశేఽపి కీర్తితః,	సంధిః—(పు) ౧ సురంగాయాం=బొక్క, ౨ భగే = యోని, 3 సంఘటనే=కూర్పుట, ౪ రూపకానాం ముఖాద్యంగే=నాటకములయొక్క ముఖాది సంధులు, ౫ సావకాశే=అవకాశము.
స్కంధస్స్యాన్నృపతావంసే సంపరాయ సమూహయోః. ౨౨. కాయే తరుప్రకాండే చ భద్రాదౌ ఛందసో భిది,	స్కంధః—(పు) ౧ నృపతౌ = స్కంధరాజు, ౨ అంసే = భుజము, 3 సంపరాయ=యుద్ధము, ౪ సమూహయోః=సమూహము, ౫ కాయే = శరీరము, ౬ తరుప్రకాండే = చెట్టుబోదె, ౭

రూపాదౌ=బౌద్ధులుజెప్పిన రూపవేదనావిజ్ఞానసంజ్ఞాసంస్కారములనెడిపంచస్కంధములు, ౮ ఛందసోభిది=ఛందోభేదము.

సాధుర్వార్ధుషికే చారౌ సజ్జనే చాభిధేయవత్. ౨౩

సాధుః—(త్రి) ౧ వార్ధుషికే = వడ్డిచేఁ జీవించువాఁడు, ౨ చారౌ = సుందరుఁడు, ౩ సజ్జనే=సజ్జనుఁడు.

సిద్ధో వ్యాసాదౌ భేదే యోగస్య దేవయోనేశ్చ, త్రిషు నిష్పన్నే

సిద్ధః—(పు) ౧ వ్యాసాదౌ=వ్యాసుఁడు మొదలయినసిద్ధులు, యోగస్య-దేవయోనేః-భేదే, ౨ యోగభేదము అనగా సిద్ధమనేయోగము, ౩ సిద్ధమనే దేవయోనివిశేషము, ౪ నిష్పన్నే= సిద్ధమయినది. (త్రి).

స్నిగ్ధం స్నేహయుక్తే చిక్కణేఽపి స్యాత్. ౨౪

స్నిగ్ధం—(న) ౧ స్నేహయుక్తే = స్నేహగుణముకలది, ౨ చిక్కణే = చిక్కని ద్రవ్యము.

సింధుర్వమధుదేశాబ్ధినదే నా సరితి స్త్రియాం,

సింధుః—(పు) ౧ వమధుః = ఏనుఁగు తొండమునఁబుట్టిన తుంపురులు, ౨ దేశ=సింధుదేశము, ౩ అబ్ధి = సముద్రము, ౪ నదే=సింధునది. ౫ సరితి= నదీసామాన్యము. (స్త్రీ).

సిద్ధిః స్త్రీ యోగనిష్పత్తిపాదుకాంతర్ధివృద్ధిషు. ౨౫

సిద్ధిః—(స్త్రీ) ౧ సిద్ధి = సిద్ధియోగము, ౨ నిష్పత్తి=సిద్ధమగుట, ౩ పాదుకా= పావకోళ్లు, ౪ అంతర్ధి=కనుఁబడకుండఁ జేయునది, వృద్ధిషు=అభివృద్ధి.

సుధా స్త్రీ లేపనే మూర్వాం స్నుహీంగంగేష్టకామృతే,

సుధా—(స్త్రీ) ౧ లేపనే=సున్నము,౨మూర్వాం=చాగచెట్టు, ౩ స్నుహీ=జెముడుచెట్టు,౪ గంగా=గంగానది, ౫ ఇష్టకా =ఇటిక, ౬ అమృతే=అమృతము.

థ త్రికం.

మూడక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అవధి స్త్వవధానే స్యాత్సీమ్ని కాలే బిలే పుమాన్. ౨౭

అవధిః—(పు) ౧ అవధానే = ఏకాగ్రత, ౨ సీమ్ని=హద్దు, 3 కాలే=కాలము, ౪ బిలే=రంధ్రము.

అగాధమతలస్పర్శే త్రిషు శ్వభ్రే నపుంసకం,

అగాధం—(త్రి) ౧ అతలస్పర్శే=మిక్కిలి లోతైనది, ౨ శ్వభ్రే=గుంట. (న).

ఆనద్ధం మురజాదౌ చ క్లీబం స్యాత్సందితే త్రిషు. ౨౮

ఆనద్ధం—(న) ౧ మురజాదౌ = మద్దెల మొదలగు వాద్యము, ౨ సందితే=సంబంధింపఁజేయఁబడినది. (త్రి).

ఆవిద్ధో వాచ్యలిఙ్గస్స్యాత్కుటిలే చ పరాహతే,

ఆవిద్ధః—(త్రి) ౧ కుటిలే=వంకరయైనది, ౨ పరాహతే=కొట్టఁబడినది.

ఆబంధో దృఢబంధేస్యాత్ప్రేమ్ణ్యలంకారయోర్ద్వయోః

ఆబద్ధః—(పు) ౧ దృఢబంధే=దృఢముగఁ గట్టినది, ౨ ప్రేమ = ప్రేమ, 3 అలంకారయోః=అలంకృతి. (స్త్రీ).

ఉత్సేధస్తూచ్ఛ్రయే న స్త్రీ క్లీబం సంహననేఽపి చ,

ఉత్సేధః—(స్త్రీ) ౧ ఉచ్ఛ్రయే = ఔన్నత్యము, ౨ సంహననే = శరీరము. (న).

ఉపాధి ర్ధర్మచింతాయాం కుటుంబవ్యాపృతే ఛలే. ౨౯.
విశేషణే

ఉపాధిః—(పు) ౧ ధర్మచింతాయాం = ధర్మవిచారణ, ౨ కుటుంబవ్యాపృతే=కుటుంబపోషణమునకై వ్యాపారము చేయువాఁడు, ఛలే=వ్యాజము, ౪ విశేషణే=విశేషణము.

పుంస్యుపాధిః పుంసి వ్యాజరథాంగయోః,

ఉపాధిః—(పు) ౧ వ్యాజ=కపటము, ౨ రథాంగయోః=బండిగాను.

కబంధోఽస్త్రీ క్రియాయుక్తవ్యపమూర్ధకళేబరే. 3౦.
క్లీబం జలే పుంస్యుదరే బాహుళరక్షోవిశేషయోః,

కబంధః—(స్త్రీ) ౧ క్రియాయుక్తవ్యపమూర్ధకళేబరే = కదలుచున్న మొండెము, ౨ జలే=నీరు, 3 ఉదరే=పొట్ట, (పు). ౪ బాహుల=భుజము, ౫ రక్షోవిశేషయోః=కబంధుఁడు.

దుర్విధో వాచ్యలింగస్స్యాద్దుర్గతేఽపి ఖలేఽపి చ. ౩౧	దుర్విధః—(త్రి) ౧ దుర్గతే=దరిద్రుఁడు, ౨ ఖలే=దుష్టుఁడు.
న్యగ్రోధస్తు పుమాన్వ్యామ వటయోశ్చ శమీతరౌ,	న్యగ్రోధః—(పు) ౧ వ్యామ=బార, ౨ వటయోః=మఱ్ఱిచెట్టు, ౩ శమీతరౌ =జమ్మిచెట్టు.
న్యగ్రోధీ తూపచిత్రాయాం	న్యగ్రోధీ—(స్త్రీ) ౧ ఉపచిత్రాయాం=ఎలుకచెవిచెట్టు.
నిరోధో నాశరోధయోః. ౩౨	నిరోధః—(పు) ౧ నాశే = నాశము, ౨ రోధయోః=అడ్డగించుట.
నిషధః కఠినే దేశే తద్రాజే పర్వతాంతరే,	నిషధః—(పు) ౧ కఠినే=కఠినమైనది, ౨ దేశే=నిషధదేశము, ౩ తద్రాజే=నిషధదేశపురాజు, ౪ పర్వతాంతరే=నిషధమనుపర్వతము.
పరిధిర్నా యజ్ఞియద్రుశాఖాయాముపసూర్యకే. ౩౩	పరిధిః—పు ౧ యజ్ఞియద్రుశాఖాయాం = యజ్ఞమందు పశువును గట్టుటకుఁ బాతినకొమ్మ, ౨ ఉపసూర్యకే=పరివేషము
ప్రసిద్ధో భూషితే ఖ్యాతే	ప్రసిద్ధః—(త్రి) ౧ భూషితే=అలంకరింపఁబడినది, ౨ ఖ్యాతే=ప్రసిద్ధమైనది.
ప్రణిధిర్నార్థనే చరే,	ప్రణిధిః—(పు) ౧ అర్థనే=యాచకుఁడు; ౨ చరే=వేగులవాఁడు.
మాగధీ స్త్రీ కణాయూథ్యోః వాచ్యవన్మగధోద్భవే. ౩౪. పుంసి వైశ్యాత్క్షత్రియాజే శుక్లజీరకవందినోః,	మాగధీ—(స్త్రీ) ౧ కణా=జీలకఱ్ఱ, ౨ యూథ్యోః=అడవిమొల్ల, ౩ మగధోద్భవే మగధదేశమందుఁబుట్టినది, (త్రి). ౪ వైశ్యాత్ క్షత్రియాజే = వైశ్యునికి క్షత్రియస్త్రీయందుబుట్టినవాఁడు, (పు) శుక్లజీరక= తెల్లజీలకఱ్ఱ, ౬ వందినోః = స్తుతిచేయువాఁడు.
వివిధో వీవధశ్చాపి పర్యాహారేఽధ్వభారయోః. ౩౫	వివధః, వీవధః }—(పు) ౧ పర్యాహారే = వర్తకుఁడు దేశాంతరమున్నుండి తెచ్చి

	విక్రయస్థానమునందుంచిన వస్తువు,౨ అధ్వ=మార్గము, 3 భారయోః=కావడి.
విశ్రబ్ధోఽనుద్భటేఽపి స్యా ద్గాఢవిశ్వస్తయో స్త్రిషు,	విశ్రబ్ధః—(పు) ౧ అనుద్భటే = గర్వము లేనివాఁడు, ౨ గాఢ = దృఢమైన వాఁడు 3 విశ్వస్తయోః=నమ్మకముకల వాఁడు.
విబుధో జ్ఞే సురే	విబుధః—(పు) ౧ జ్ఞే=విద్వాంసుఁడు, ౨ సురే=దేవత.
వీరుల్లతావిటపయోః స్త్రియాం. 3౬	వీరుత్—(స్త్రీ) ౧ లతా=తీఁగె, ౨ విటపయోః=కొమ్మ.
సన్నద్ధో వర్మితే వ్యూఢే	సన్నద్ధః—(పు) ౧ వర్మితే=కవచము ధరించినవాఁడు, ౨ వ్యూఢే=సన్నాహము గలవాఁడు.
సంబాధస్సంకటే భగే	సంబాధః—(పు) ౧ సంకటే = ఇఱుకు స్థలము, ౨ భగే=యోని.
సన్నిధిస్సన్నిధానేఽపిపుమా నింద్రియగోచరే. 3౭	సన్నిధిః—(పు) ౧ సన్నిధానే = సమీపము, ౨ ఇంద్రియగోచరే=ప్రత్యక్షమైనది.
సంసిద్ధిః ప్రకృతౌ సిద్ధౌ మదోగ్రాయామపి స్త్రియాం,	సంసిద్ధిః—(స్త్రీ) ౧ ప్రకృతౌ=స్వభావము, ౨ సిద్ధౌ = కార్యసిద్ధి, 3 మదోగ్రాయాం=మదించినయాఁడుది.
సంబోధో బోధనే క్షేపే	సంబోధః—(పు) ౧ బోధనే = సంబోధించుట, ౨ క్షేపే=ప్రేరేపించుట.
సమాధిర్నా సమర్థనే. 3౮. ధ్యాననీవాకనియమే కావ్యస్య చ గుణాంతరే,	సమాధిః—(పు) ౧ సమర్థనే = సమాధానము, ౨ ధ్యాన = ధ్యానము, 3 నీవాక = నియతమైనవచనము, ౪ నియమే = నియమము, ౫ కావ్యస్య=గుణాంతరే = సమాధియనే కావ్యగుణము.

ధ చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల ధకారాంత శబ్దములు.
అవరోధ స్తిరోధానే రాజ దారేషు తద్గృహే. 39	అవరోధః—(పు) ౧ తిరోధానే=అంతర్ధానము, ౨ రాజదారేషు=అంతఃపుర స్త్రీజనము, 3 తద్గృహే = అంతఃపురము.
అవష్టబ్ధోఽవిదూరే స్యాదాక్రాంతే చావలంబితే,	అవష్టబ్ధః—(త్రి) ౧ అవిదూరే=సమీపమైనది, ౨ ఆక్రాన్తే = ఆక్రమింపఁబడినది, 3 అవలంబితే = పట్టుకొనఁబడినది.
అనుబంధస్తు బంధే స్యాద్దోషోత్పాదే వినశ్వరే. ౪౦. ముఖ్యానుయాయిబాలే చ ప్రవృత్తస్యానువర్తనే,	అనుబంధః—(పు) ౧ బంధే=బంధనము, ౨ దోషోత్పాదే=దోషము పుట్టించునది, 3 వినశ్వరే = ఇత్సంజ్ఞకమైన వర్ణకము, ౪ ముఖ్యానుయాయిబాలే = తండ్రి మొదలగు ముఖ్యులనాశ్రయించుబాలుఁడు, ౫ ప్రవృత్తస్యానువర్తనే=జరిగినదాని ననుసరించివర్తించుట.
అనుబంధీ తు హిక్కాయాం తృష్ణాయామపి యోషితి.	అనుబంధీ—(స్త్రీ) ౧ హిక్కాయాం = ఎక్కిళ్లు, ౨ తృష్ణాయాం=ఆశ.
అనిరుద్ధ ఉషానాథే పుంసిచానర్గళేఽన్యవత్.	అనిరుద్ధః—(పు) ౧ ఉషానాథే = అనిరుద్ధుఁడు, ౨ అనర్గళే=అడ్డు లేనివాఁడు.
ఆశాబంధస్సమాశ్వాసే పుంసి మర్కటజాలకే. ౪౨	ఆశాబంధః—(పు) ౧ సమాశ్వాసే=ఊరడింపు, ౨ మర్కటజాలకే=కోతులను పట్టువల.
ఇష్టగంధస్సుగంధౌ స్యాత్ త్రిషు క్లీబం తు వాలుకే,	ఇష్టగంధః— (త్రి) ౧ సుగంధౌ=సుగందము, ౨ వాలుకే = కూతురుబుడమ చెట్టు. (న)
ఇక్షుగంధా కోకిలాక్షే కోష్ఠ్యాం కాశే చ గోక్షురే.	ఇక్షుగంధా—(స్త్రీ) ౧ కోకిలాక్షే=గొలిమిడిచెట్టు, ౨ కోష్ఠ్యాం = చెంగల్వ

	క్రోష్టు, కాశే=రెల్లు, ౪ గోక్షురే = పల్లేరు.
ఉపలబ్ధిర్మతౌ ప్రాప్తావపి జ్ఞానే చ యోషితి,	ఉపలబ్ధి—(స్త్రీ) ౧ మతౌ = సమ్మతము, ౨ ప్రాప్తౌ = పొందుట, 3 జ్ఞానే = జ్ఞానము.
ఉగ్రగంధా జమోదాయాం వచాయాంఛిక్కికౌషధౌ.	ఉగ్రగంధా—(స్త్రీ) ౧ అజమోదాయాం = ఓమము, ౨ వచాయాం = వస, ఛిక్కికౌషధౌ=ఛిక్కికమనునోషధి.
కాలస్కంధ స్తమాలే స్యా త్తిందుకే జీవకద్రుమే,	కాలస్కంధః—(పు) ౧ తమాలే=చీకటిమ్రాను, ౨ తిందుకే=తుమికిచెట్టు, 3 జీవకద్రుమే=వేగిసపుచెట్టు.
తీక్ష్ణగంధా వచా రాజికయో శ్శోభాంజనే పుమాన్. ౪౫	తీక్ష్ణగంధా—(స్త్రీ) ౧ వచా=వస, ౨ రాజికయోః=నల్లావాలు, 3 శోభాంజనే=మునగచెట్టు. (పు).
తృణగోధా చిత్రకోలే కృకలాసేఽపి యోషితి,	తృణగోధా—(స్త్రీ) ౧ చిత్రకోలే=ఒకానొకజంతువు, ౨ కృకలాసే=తొండ.
పరివ్యాధ స్తు పుంసి స్యా ద్వేతసే చ ద్రుమోత్పలే. ౪౬	పరివ్యాధః—(పు) ౧ వేతసే=నీరుప్రబ్బలిచెట్టు, ౨ ద్రుమోత్పలే=కొండగోఁగుచెట్టు.
బ్రహ్మబంధురధిక్షిప్తే నిర్దేశే బ్రాహ్మణస్య చ,	బ్రహ్మబంధుః—(పు) ౧ అధిక్షిప్తే=దూఱఁబడువాఁడు, ౨ బ్రాహ్మణస్యనిర్దేశే=బ్రాహ్మణునినిర్దేశించుట.
మహౌషధం తు శుంఠ్యాం స్యాద్విషాయాం లశునేఽపి చ. ౪౭	మహౌషధం—(న) ౧ శుంఠ్యాం=శొంఠి ౨ విషా=అతివస, 3 లశునే=వెల్లుల్లి.
సమున్నద్ధస్సముద్భూతే పండితమ్మన్యగర్వితే,	సమున్నద్ధః—(పు) ౧ సముద్భూతే=పుట్టినది, ౨ పండితమ్మన్యే=తన్నుపండితునిగాఁదలఁచువాఁడు, 3 గర్వితే=గర్వముకలవాఁడు.

ధ పంచకం.

యోజనగంధా కస్తూర్యాం సీతాయాం వ్యాసమాతరి.

ఇతి ధాంతవర్గః

ఐదక్షరములుగల ధ కారాంత శబ్దములు.

యోజనగంధా—(స్త్రీ) ౧ కస్తూర్యాం = కస్తూరి, ౨ సీతాయాం=సీత, ౩ వ్యాసమాతరి=వ్యాసునితల్లి.

ఇది ధాంతవర్గము.

నైకమ్.

నః పుమాన్ సుగతే బంధే ద్విరండే ప్రస్తుతేఽపి చ.

ఏకాక్షర న శబ్దములు.

నః—(పు) ౧ సుగతే=బుద్ధుఁడు, ౨ బంధే = బంధనము, ౩ ద్విరండే = వినాయకుఁడు, ౪ ప్రస్తుతే=విశేషముగా స్తుతి చేయఁబడినవాఁడు.

న ద్వికం.

అగ్ని ర్వైశ్వానరేఽపి స్యాచ్చిత్రకాఖ్యౌషధౌ పుమాన్
అన్నం భక్తే చ భుక్తే స్యా
దినః పత్యౌ నృపార్కయోః,
ఉన్నం క్లిన్నే చ సురతే
కృత్స్నం సర్వాంబుకుక్షిషు.
ఘనం స్యాత్కాంస్యతాలాది వాద్యమధ్యమనృత్యయోః
నా ముస్తాబ్దౌఘదార్ఢ్యేషు విస్తారే లోహముద్గరే. ౩.
త్రిషు సాంద్రే దృఢే

రెండక్షరములుగల ధ కారాంత శబ్దములు.

అగ్నిః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨ చిత్రకాఖ్యౌషధౌ=చిత్రమూలము.

అన్నం—(న) ౧ భక్తే=అన్నము, ౨ భుక్తే=తినఁబడినది.

ఇనః—(పు) ౧ పత్యౌ=ప్రభువు, ౨ నృప=రాజు, అర్కయోః=సూర్యుఁడు.

ఉన్నం—(న) ౧ క్లిన్నే = తడిసినది, ౨ సురతే=సురతము.

కృత్స్నం—(న) ౧ సర్వ = సర్వము, ౨ అంబు=ఉదకము, ౩ కుక్షిషు = ఉదరము.

ఘనం—(న) ౧ కాంస్యతాలాదివాద్య=కంచుతాళములయొక్క వాద్యము, ౨ మధ్యమనృత్యయోః = మధ్యమనృత్యము, (పు). ౩ ముస్త = తుంగముస్తె, ౪ అబ్ధ=మేఘము, ౫ ఓఘ=గుంపు, ౬

	దార్ఢ్యేషు=కఠినము, ౭ విస్తారే=విపులత్వము, ౮ లోహముద్గరే = ఇనుపగుదియ, ౯ సాంద్రే = దట్టము, ౧౦ దృఢే=దృఢము. (త్రి).
చాథ చిహ్నం లక్ష్మపతాకయోః,	చిహ్నం—(న) ౧ లక్ష్మ = గురుతు, ౨ పతాకయోః=టెక్కెము.
చీనో దేశాంశుకవ్రీహిభేదే తంతౌ మృగాంతరే. ౪	చీనః—(పు) ౧ దేశే = చీనాదేశము, ౨ అంశుకే=చీనాంబరము, 3 వ్రీహిభేదే =ఒకవిధమైనవడ్లు, ౪ తంతౌ = దారము, ౫ మృగాంతరే=గువ్వవన్నెగలిగి ముప్పదియంగుళములపొడవుగలజింక.
ఛన్నం తు రహసి క్లీబం ఛాదితే వాచ్యలిఙ్గవత్,	ఛన్నం—(న) ౧ రహసి=రహస్యము, ౨ ఛాదితే=కప్పఁబడినది. (త్రి).
ఛిన్నం కృత్తే త్రిలింగం స్యాద్గుడూచ్యామపి యోషితి.	ఛిన్నం—(త్రి) ౧ కృత్తే = ఛేదించఁబడినది, ౨ గుడూచ్యాం = తిప్పతీగె. (స్త్రీ).
జనో లోకే మహర్లోకాత్పరలోకే చ పామరే,	జనః—(పు) ౧ లోకే=జనము, ౨ మహర్లోకాత్పరలోకే = జనోలోకము, 3 పామరే=మూర్ఖుఁడు.
జనీ సీమంతినీవధ్వోరుత్పత్తావౌషధీభిధి. ౬	జనీ—(స్త్రీ) ౧ సీమన్తినీ=ఆడుది, ౨ వధ్వోః=కోడలు, 3 ఉత్పత్తౌ = పుట్టుక, ౪ ఓషధీభిది=కోరిందచెట్టు.
జహ్నుస్స్యాత్పుంసి రాజర్షిభేదే చ మధుసూదనే,	జహ్నుః—(పు) ౧ రాజర్షిభేదే=జహ్నుమహర్షి, ౨ మధుసూదనే=విష్ణువు.
జ్యానిర్జీర్ణా చ హానౌ చ తటిన్యామపి యోషితి. ౭	జ్యానిః—(స్త్రీ) ౧ జీర్ణా=ప్రాఁతది, ౨ హానౌ కీడు, 3 తటిన్యాం=నది.
జినోఽర్హతి చ బుద్ధే చ పుంసి స్యాజ్జిత్వరే త్రిషు,	జినః—(పు) ౧ అర్హతి = పూజ్యుఁడు, ౨ బుద్ధే=బుద్ధుఁడు, ౭ జిత్వరే = జయశీలుఁడు, (త్రి).

జ్యోత్స్నా చంద్రాతపేఽపి స్యా జ్జ్యోత్స్నాయుక్తనిశి స్త్రియాం,	జ్యోత్స్నా—(స్త్రీ) ౧ చంద్రాతపే=వెన్నెల, ౨ జ్యోత్స్నాయుక్తనిశి=వెన్నెలగల రాత్రి.
తనుః కాయే త్వచి స్త్రీ స్యా త్త్రిష్వల్పే విరలే కృశే. ౮	తనుః—(స్త్రీ) ౧ కాయే = దేహము, ౨ త్వచి=చర్మము, 3 అల్పే = స్వల్పమైనది, (త్రి), ౪ విరలే = విరళమైనది, ౫ కృశే=కృశించినది.
దానం గజమదే త్యాగే పాలనచ్ఛేదశుద్ధిషు,	దానం—(న) ౧ గజమదే = ఏనుఁగు మదము, ౨ త్యాగే = దానము, 3 పాలన=ఏలుట, ౪ ఛేద=ఛేదించుట, ౫ శుద్ధిషు=పరిశుద్ధము.
దానుర్దాతరి విక్రాంతే	దానుః—(పు) ౧ దాతరి = దాత, ౨ విక్రాంతే=శూరుఁడు.
దీనా స్త్రీ మూషికస్త్రియాం, వాచ్యవద్దుర్గతే భీతే	దీనా—(స్త్రీ) ౧ మూషికస్త్రియాం = ఆఁడు ఎలుక, ౨ దుర్గతే = దరిద్రుఁడు, (త్రి) 3 భీతే = భయపడినవాఁడు.
ద్యుమ్నం విత్తే బలేఽపి చ,	ద్యుమ్నం—(న) ౧ విత్తే=ద్రవ్యము, ౨ బలే=బలము.
ధనుఃపుమాన్ ప్రియాలద్రౌ రాశిభేదే శరాసనే. ౧౧	ధనుః—(పు) ౧ ప్రియాలద్రౌ=మోరటిచెట్టు, ౨ రాశిభేదే = ధనుర్రాశి, 3 శరాసనే=విల్లు.
ధనం స్యాద్గోధనే విత్తే	ధనం—(న) ౧ గోధనే = గోరూపమైన ధనము, ౨ విత్తే=ద్రవ్యము.
ధానా భృష్టయవే స్త్రియాం. ధాన్యాకేఽభినవోద్భిన్నే	ధానా—(స్త్రీ) ౧ భృష్టయవే = వేపుడు బియ్యము, ౨ ధాన్యాకే=ధనియాలు, 3 అభినవోద్భిన్నే=క్రొత్తగా మొలచినది.
ధునీ నద్యాం నదే పుమాన్.	ధునీ—(స్త్రీ) ౧ నద్యాం = నది, ౨ నదే= నదము. (పు).

నగ్నో వందిక్షపణయోః పుంసి త్రిషు వివాససి,	నగ్నః—(పు) ౧ వంది=స్తుతిపాఠకుఁడు, ౨ క్షపణయోః = క్షపణమతస్థుఁడు, 3 వివాససి=దిగంబరుఁడు.
న్యూనం గర్హ్యోనయోః	న్యూనం—(న) ౧ గర్హ్యే=నిందించఁదగినది, ౨ ఊనయోః=తక్కువైనది.
పానం పీతిభాజనరక్షణే. ౧3	పానం—(న) ౧ పీతిభాజన = త్రాగెడు పాత్ర, ౨ రక్షణే=రక్షించుట
భానుర్నా కిరణే సూర్యే	భానుః—(పు) ౧ కిరణే = కిరణము, ౨ సూర్యే=సూర్యుఁడు.
భిన్నం స్యాత్త్రిషు దారితే, సంగతేఽన్యత్ర ఫుల్లే చ	భిన్నం—(త్రి) ౧ దారితే=బ్రద్దలుచేయఁబడినది, ౨ సంగతే=కలిసికొనినది, 3 అన్యత్ర=మఱియొకటి, ౪ ఫుల్లే= వికసించినది.
మానశ్చిత్తోన్నతౌ గ్రహే. క్లీబం ప్రమాణే ప్రస్థాదౌ	మానః—(పు) ౧ చిత్తోన్నతౌ=గర్వము, ౨ గ్రహే=పట్టుదల, 3 ప్రమాణే= పరిమాణము, ౪ ప్రస్థాదౌ=మానిక.
మీనో రాశ్యంతరే ఝషే,	మీనః—(పు) ౧ రాశ్యన్తరే=మీనరాశి, ౨ ఝషే=మత్స్యము.
మునిః పుంసి వసిష్ఠాదౌ వకసేనతరౌ జినే. ౧౪	మునిః—(పు) ౧ వసిష్ఠాదౌ = వసిష్ఠాది మునులు, ౨ వకసేనతరౌ=తెల్లయగిసెచెట్టు. 3 జినే=బుద్ధుఁడు.
మృత్స్నా మృత్సాతువర్యోః స్త్రీ	మృత్స్నా—(స్త్రీ) ౧ మృత్సా=మట్టి, ౨ తువర్యోః=తొవరిమన్ను.
యానం స్యాద్వాహనే గతౌ,	యానం—(న) ౧ వాహనే=వాహనము, ౨ గతౌ=గమనము.
యోనిః స్త్రీపుంసయోశ్చ స్యాదాకరే స్మరమందిరే. ౧౫	యోనిః—(స్పు) ౧ ఆకరే=గని, ౨ స్మరమందిరే=భగము.
రత్నం స్వజాతిశ్రేష్ఠేఽపి మణావపి నపుంసకం	రత్నం—(న) ౧ స్వజాతిశ్రేష్ఠే = ఆయాజాతిలో శ్రేష్ఠమయినది, ౨ మణౌ= మాణిక్యము.

రాస్నా చ స్యాద్భుజంగాఖ్యామేలాపర్ణ్యామపి స్త్రియామ్. ౧౭	రాస్నా—(స్త్రీ) ౧ భుజంగాఖ్యాం=సర్పాక్షీచెట్టు, ౨ ఏలాపర్ణ్యాం = సన్నరాస్నము.
లగ్నం రాశ్యుదయే క్లీబం సక్తలజ్జితయో స్త్రిషు,	లగ్నం—(న) ౧ రాశ్యుదయే=లగ్నముల యొక్కయుదయము, ౨ సక్తే = కలయిక, 3 లజ్జితయోః=సిగ్గుకలవాఁడు. (త్రి).
వస్న స్త్వవక్రయే పుంసి వేతనే స్యాన్నపుంసకం. ౧౮	వస్నః—(పు) ౧ అవక్రయే=మూల్యము, ౨ వేతనే=కూలి. (న).
వనం నపుంసకం నీరే నివాసాలయకాననే,	వనం—(న) ౧ నీరే = ఉదకము, ౨ నివాసాలయ కాననే = ఉద్యానవనము.
వహ్నిర్వైశ్వానరేఽపి స్యాచ్చిత్రకాఖ్యౌషధౌ పుమాన్. ౧౯	వహ్నిః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨ చిత్రకాఖ్యౌషధౌ=చిత్రమూలము.
వానం శుష్కఫలే శుష్కే స్యూతికర్మకటే గతౌ,	వానం— (న) ౧ శుష్కఫలే = ఎండిన పండు, ౨ శుష్కే = ఎండినది, 3 3 స్యూతికర్మ = కుట్టుట, ౪ కటే = చాప, ౫ గతౌ=గమనము.
విన్నం విచారితే లబ్ధే	విన్నం—(న) ౧ విచారితే=విచారింపఁబడినది, ౨ లబ్ధే=పొందఁబడినది.
బుధ్నోనామూలరుద్రయోః.	బుధ్నః—(పు) ౧ మూల=చెట్టుమొదలు, ౨ రుద్రయోః=ఈశ్వరుఁడు.
శ్వా పుమాన్ కుక్కురే ఖ్యాతః స్థానభేదే చ వాస్తునః,	శ్వా—(పు) ౧ కుక్కురే = కుక్క, ౨ వాస్తునః స్థానభేదే=వాస్తుశాస్త్రసంబంధమగుస్థానవిశేషము.
శీనో మూర్ఖే చాజగరే	శీనః—(పు) ౧ మూర్ఖే = మూర్ఖుఁడు, ౨ అజగరే=కొండచిలువ.
శ్యేనః పత్రిణి పాండరే. ౨౧	శ్యేనః—(పు) ౧ పత్రిణి=డేగ, ౨ పాండరే=తెల్లనిది.

స్వప్నస్స్వాపే ప్రసుప్తస్య విజ్ఞానే దర్శనే పుమాన్,	స్వప్న—(పు) ౧ స్వాపే=నిద్రించుట, ౨ ప్రసుప్తస్యవిజ్ఞానే=కల, 3 దర్శనే=చూచుట.
సానురస్త్రీ వనే ప్రస్థే వాత్యామార్గాగ్రకోవిదే ౨౨	సానుః—(పు) ౧ వనే = అడవి, ౨ ప్రస్థే=కొండచరియ, 3 వాత్యా=సుడిగాలి, ౪ మార్గ = త్రోవ, ౫ అగ్ర = శిఖరము, ౬ కోవిదే=విద్వాంసుఁడు.
స్థానం సాదృశ్యేఽవకాశే స్థితౌ వృద్ధిక్షయేతరే,	స్థానం—(న) ౧ సాదృశ్యే = సామ్యము, ౨ అవకాశే=అవకాశము, 3 స్థితౌ=ఉండుట, ౪ వృద్ధిక్షయేతరే = జీవించియుండుట.
స్త్యానం స్నిగ్ధే ప్రతిధ్వానే ఘనత్వాలస్యయోరపి. ౨3	స్త్యానం—(న) ౧ స్నిగ్ధే = నున్ననిది, ౨ ప్రతిధ్వానే=ప్రతిధ్వని, 3 ఘనత్వ=ఘనీభావము, ౪ ఆలస్యయోః = మాంద్యము.
స్నానం స్నానీయేఽభిషవే	స్నానం—(న) ౧ స్నానీయే = స్నానయోగ్యమైనజలము, ౨ అభిషవే=స్నానము.
సూనం ప్రసవపుష్పయోః,	సూనం—(న) ౧ ప్రసవ = ప్రసవించుట, ౨ పుష్పయోః=పుష్పము.
సూనా పుత్ర్యాం వధస్థానగలశుండికయోః స్త్రియాం.	సూనా—(స్త్రీ) ౧ పుత్ర్యాం = కొమార్తె, ౨ వధస్థాన = చంపునట్టిస్థలము, 3 గళశుండికయోః=కొండనాలుక.
సూనుః పుత్రేఽనుజేఽర్కే నా	సూనుః—(పు) ౧ పుత్రే = కుమారుఁడు, ౨ అనుజే = తమ్ముఁడు, 3 అర్కే = సూర్యుఁడు.
సూనః కిరణసూర్యయోః	సూనః—(పు) కిరణ=కిరణము, ౨ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు.

హనుర్హట్టవిలాసిన్యాం మృత్యావస్త్రే గదే స్త్రియాం. ౨౫. ద్వయోః కపోలావయవే

హనుః—(స్త్రీ) ౧ హట్టవిలాసిన్యాం = నఖమను గంధద్రవ్యము, ౨ మృత్యౌ = మృత్యువు, ౩ అస్త్రే = బాణము, ౪ గదే=రోగము, ౫ కపోలావయవే = దవడ.

హీనం గర్హ్యోనయోస్త్రిషు,

హీనం—(త్రి) ౧ గర్హ్యే=నింద్యమైనది, ౨ ఊనయోః=తక్కువైనది.

నత్రికం.

మూఁడక్షరములుగల నకారాంత శబ్దములు.

అంజనం కజ్జలే చాక్తౌ సౌవీరే చ రసాంజనే. ౨౬. పుంసి జ్యేష్ఠాదిగ్గజయోరంజనా వానరీభిది,

అంజనం—(న) ౧ కజ్జలే = కాటుక, ౨ అక్తౌ = పూయుట, ౩ సౌవీరే = సౌవీరము, ౪ రసాంజనే = రసాంజనము, (పు) ౫ జ్యేష్ఠా = బల్లి, ౬ దిగ్గజయోః= అంజనమనే దిగ్గజము, (స్త్రీ) ౭ వానరీభిది = ఆంజనేయుని తల్లి.

అంజనీ లేప్యనార్యాం

అంజనీ—(స్త్రీ) ౧ లేప్యనార్యాం = చందనాది లేపమునకు యోగ్యమైన యాఁడుది.

చావనం ప్రీతౌ చ రక్షణే.

అవనం—(న) ౧ ప్రీతౌ=సంతోషము, ౨ రక్షణే=రక్షించుట.

అయనం పథి భానోరప్యుదగ్దక్షిణతో గతౌ,

అయనం—(న) ౧ పథి=మార్గము, ౨ భానోరు, దగ్దక్షిణతోగతౌ=దక్షిణోత్తరాయనములు.

అపానం తు గుదే క్లీబం పుంసి స్యాత్తస్య మారుతే. ౨౭

అపానం—(న) ౧ గుదే = గుదస్థానము, ౨ తస్యమారుతే = అపానవాయువు. (పు)

అసనం క్షేపణే క్లీబం పుంసి స్యాజ్జీవకద్రుమే,

అసనం—(న) ౧ క్షేపణే = చిమ్ముట, ౨ జీవకద్రుమే=వేగిచెట్టు. (పు)

ఽంగనం ప్రాంగణే యానే కామిన్యామంగనా మతా.	అంగనం—(న) ౧ ప్రాంగణే = ముంగిలి, ౨ యానే=వాహనము, (స్త్రీ) 3 కామిన్యాం=ఆడుది.
ఽర్జునః కకుభే పార్థే కార్తవీర్యమయూరయోః, మాతురేకసుతేఽపి స్యాత్పుంల్లిఙ్గో ధవలే ఽన్యవత్. 3౦. నపుంసకం తృణే నేత్రగదే చా	అర్జునః—(పు) ౧ కకుభే=ఏఱుమద్దిచెట్టు, ౨ పార్థే=అర్జునుఁడు, 3 కార్తవీర్యే=కార్తవీర్యార్జునుఁడు, ౪ మయూరయోః=నెమలి, ౫ మాతురేకసుతే=తల్లికొక్కకొడుకు, ౬ ధవలే = తెల్లనిది, (త్రి) ౭ తృణే = గడ్డి, ౮ నేత్రగదే=నేత్రరోగము. (న)
ప్యర్జునీ గవి, ఉషాయాం బాహుదానద్యాం కుట్టిన్యామపి చ క్వచిత్. 3౧	అర్జునీ—(స్త్రీ) ౧ గవి=ఆవు, ౨ ఉషాయాం=ఉషాదేవి, 3 బాహుదానద్యాం = బాహుదానది, ౪ కుట్టిన్యాం=కుంటెనకత్తె.
అమ్లానో మహాసహాయాం నాన్యలింగస్తు నిర్మలే,	అమ్లానః—(త్రి) ౧ మహాసహాయాం = పెద్దగోరింట, ౨ నిర్మలే = నిర్మలమైనది.
అర్శోఘ్నీ తాలమూల్యాం స్యా	అర్శోఘ్నీ—(స్త్రీ) ౧ తాలమూల్యాం = నేలతాటిచెట్టు.
దర్శోఘ్నస్సూరణేఽపి చ.	అర్శోఘ్నః—(పు) ౧ సూరణే=కంద.
అసిక్నీ స్యాదవృద్ధాంతఃపురప్రేష్యానదీభిదోః,	అసిక్నీ—(స్త్రీ) ౧ అవృద్ధాన్తఃపురప్రేష్యా=ముదుసలిగాని యంతఃపురదాసి, ౨ నదీభిదోః=నదీవిశేషము.
అశనిః స్త్రీపుంసయోస్స్యాచ్చంచలాయాం పవావపి.	అశనిః—(స్త్రీ పు) ౧ చంచలాయాం = మెఱుపు, ౨ పవౌ=వజ్రాయుధము.
అరత్నిః స్యాత్సప్రకోష్ఠతతాంగులికరేఽపిచ, కఫోణావప్య	అరత్నిః—(పు) ౧ సప్రకోష్ఠతతాంగులికరే=చాచిన చిటికెనవ్రేలుగల పిడికిలితోఁగూడినమూర, ౨ కఫోణౌ = మోచెయ్యి.

అలీ స్యాద్వృశ్చికే భ్రమరేఽపి చ. ౩౪	అలీ—(పు) ౧ వృశ్చికే=తేలు, ౨ భ్రమరే=తుమ్మెద.
అర్థీ పుమాన్యాచకే స్యాత్సేవకే చ వివాదిని,	అర్థీ—(పు) ౧ యాచకే = యాచకుఁడు, ౨ సేవకే = సేవకుఁడు, ౩ వివాదిని = వాదముచేయువాఁడు.
అధ్వానా పథి సంస్థానే స్యాదవస్కందకాలయోః. ౩౫	అధ్వా—(పు) ౧ పథి = మార్గము, ౨ సంస్థానే = చదుకము, ౩ అవస్కంద= నిద్రాదిసమయముల శత్రువులు పైఁబడుట, ౪ కాలయోః=కాలము.
అర్వా తురంగమే పుంసి కుత్సితే వాచ్యలిఙ్గకః,	అర్వా—(పు) ౧ తురంగమే=గుఱ్ఱము, ౨ కుత్సితే=కుత్సితుఁడు. (త్రి)
ఆసనం ద్విరదస్కంధే పీఠే యాత్రానివర్తనే. ౩౬	ఆసనం—(న) ౧ ద్విరదస్కంధే=ఏనుఁగు మూఁపురము, ౨ పీఠే = పీఠము, ౩ యాత్రానివర్తనే=ప్రయాణమునుండి మరలుట [౨ స్థిత్యాం=ఉనికి.
ఆసనీ విపణౌ స్థిత్యా మాసనో నా తు జీరకే,	ఆసనీ—(స్త్రీ) ౧ విపణౌ = అంగడిబజారు, ఆసనః—(పు) ౧ జీరకే=జీలకఱ్ఱ.
ఆదానం గ్రహణేఽపి స్యాదలంకారే చ వాజినామ్.	ఆదానం—(న) ౧ గ్రహణే = గ్రహించుట, ౨ వాజినామలంకారే = గుఱ్ఱముల యలంకారము.
ఆపన్నం సవిపత్తౌ చ ప్రాప్తే వాచ్యవదీరితః,	ఆపన్నం—(త్రి) ౧ సవిపత్తౌ=ఆపత్తునొందినది, ౨ ప్రాప్తే=పొందఁబడినది.
ఆత్మా పుంసి స్వభావేఽపి ప్రయత్నమనసోరపి. ౩౭. ధృతావపి మనీషాయాం శరీరబ్రహ్మణోరపి,	ఆత్మా—(పు) ౧ స్వభావే=స్వభావము, ౨ ప్రయత్న=ప్రయత్నము, ౩ మనసోః=మనస్సు, ౪ ధృతౌ=ధైర్యము, ౫ మనీషాయాం=బుద్ధి, ౬ శరీర = శరీరము, ౭ బ్రహ్మణోః=బ్రహ్మ.
ఆలానం కరిణాం బంధస్తంభే రజ్జౌ చ న స్త్రియామ్. ౩౮	ఆలానం—(పు) ౧ కరిణాంబంధస్తంభే= యేనుఁగునుగట్టెడు స్తంభము, ౨ రజ్జౌ =త్రాఁడు.

ఈశానం జ్యోతిషి క్లీబం పుంల్లిగస్స్యాత్త్రిలోచనే,
ఉత్తానమగభీరేస్స్యాదూర్ధ్వాస్యశయితే త్రిషు. ౪౦

ఈశానం—(న) ౧ జ్యోతిషి = తేజస్సు, ౨ త్రిలోచనే=ఈశ్వరుఁడు (పు)

ఉత్తానం—(త్రి) ౧ అగభీరే = లోతులేనిది, ౨ ఊర్ధ్వాస్యశయితే=వెలికిలపడుకొన్నవాఁడు.

ఉత్థానముద్యమే తంత్రే పౌరుషే పుస్తకే రణే, ప్రాంగణోద్గమహర్షేషు మలవేగేఽపి న ద్వయోః. ౪౧

ఉత్థానం—(న) ౧ ఉద్యమే = వ్యాపారము, ౨ తంత్రే = స్వరాష్ట్రచింత, ౩ పౌరుషే = పురుషప్రమాణము, ౪ పుస్తకే=పుస్తకము, ౫ రణే=యుద్ధము, ౬ ప్రాంగణ = ముంగిలి, ౭ ఉద్గమ లేచుట, ౮ హర్షే = సంతోషము, ౯ మలవేగే=మలోత్సర్జనము.

ఉద్యానం స్యాన్నిస్సరణే వనభేదే ప్రయోజనే,

ఉద్యానం—(న) ౧ నిస్సరణే=వెళ్లుట, ౨ వనభేదే=ఉద్యానవనము, ౩ ప్రయోజనే=ప్రయోజనము.

ఉదానోఽప్యుదరావర్తే వాయుభేదే భుజంగమే. ౪౨

ఉదానః—(పు) ౧ ఉదరావర్తే = కడుపుయందుండుసుడి, ౨ వాయుభేదే = కంఠమునందుండువాయువు, ౩ భుజంగమే=పాము.

ఉద్ధానముద్గతే వాచ్యలింగం చుల్ల్యాం నపుంసకమ్,

ఉద్ధానం—(త్రి) ౧ ఉద్గతే = పుట్టినది, ౨ చుల్ల్యాం=పొయ్యి.

ఓదనం న స్త్రియాం భక్తే బలాయామోదనీ స్త్రియాం. ౪౩

ఓదనం—(పున) ౧ భక్తే=అన్నము, ఓదనీ (స్త్రీ) ౨ బలాయాం = చిట్టాముదపుచెట్టు.

కమనః కాముకే కామేఽభిరూపేఽశోకపాదపే,

కమనః—(పు) ౧ కాముకే=కామముగలవాఁడు, ౨ కామే = మన్మథుఁడు, ౩ అభిరూపే = సుందరుఁడు, ౪ అశోకపాదపే=అశోకవృక్షము

కంపనం న ద్వయోః కంపే కంప్రేస్స్యాదభిధేయవత్.

కంపనం—(న) ౧ కంపే = కదలిక, ౨ కంప్రే=చలించునది.

కఠినమపి నిష్ఠురే స్యాత్ స్తబ్ధేఽపి త్రిషు నపుంసకం స్థాల్యాం,	కఠినం—(త్రి) ౧ నిష్ఠురే=కఠినమయినది, ౨ స్తబ్ధే=ముడిగినది, 3 స్థాల్యాం = వంటకుండ. (న).
కఠినీ ఖటికాయామపి	కఠినీ—(స్త్రీ) ౧ ఖటికాయాం = బలపము.
కఠినా గుడశర్కరాయాంచ.	కఠినా—(స్త్రీ) ౧ గుడశర్కరాయాం = కలకండ.
క్రందనం రోదనేఽపి స్యాద్దాహ్వానేఽప్య	క్రందనం—(న) ౧ రోదనే=ఏడ్పుట, ౨ ఆహ్వానే=పిల్చుట.
థ కల్పనా,కరిణస్సజ్జనాయాం స్త్రీక్లీబం క్లప్తౌ చ కర్తనే. ౪౬	కల్పనా—(స్త్రీ) ౧ కరిణస్సజ్జనాయాం = సిద్ధముచేయుటకై యేనుఁగునకుఁగట్టిన త్రాఁడు (న). ౨ క్లప్తౌ=రచన,3 కర్తనే =ఛేదించుట.
కర్తనం న ద్వయోశ్ఛేదే నారీణాం సూత్రనిర్మితౌ,	కర్తనం—(న) ౧ ఛేదే=ఛేదించుట, ౨ నారీణాం సూత్రనిర్మితౌ=స్త్రీలు సూత్రమునిర్మించుట.
కర్మా స్త్రీ వ్యాప్యక్రియయోః	కర్మా—(ప్న) ౧ వ్యాప్య = కారకవిశేషము, ౨ క్రియయోః=పని.
కదనం మర్ద పాపయోః. ౪౭	కదనం—(న) ౧ మర్ద=యుద్ధము, ౨ పాపయోః=పాపము.
కాంచనః కాంచనారే స్యాచ్చంపకే నాగకేసరే,ఉదుంబరే చ ధుత్తూరే హారిద్రాయాం చ కాంచనీ. ౪౮. క్లీబేఽబ్జకేసరే హేమ్ని	కాంచనః—(పు) ౧ కాంచనారే = దేవకాంచనపుచెట్టు, ౨ చంపకే=సంపెంగచెట్టు, 3 నాగకేసరే=నాగకేసరచెట్టు, ౪ ఉదుంబరే=మేడిచెట్టు, ౫ ధుత్తూరే = ఉమ్మెత్తచెట్టు, కాంచనీ (స్త్రీ). ౬ హారిద్రాయాం=పసపు, ౭ అబ్జకేసరే=పద్మకింజల్కము, (న). ౮ హేమ్ని = బంగారము.
కామినీ భీరువందయోః,	కామినీ—(స్త్రీ) ౧ భీరు=ఆడుది, ౨ వందయోః=బదనిక,

కామీ తు కాముకే చక్ర
వాకే పారావతేఽపి చ. ౪౯

కామీ—(పు) ౧ కాముకే = కామము గలవాఁడు, ౨ చక్రవాకే=చక్రవాకపక్షి, 3 పారావతే=పావురము.

కానీనః కన్యకాజాతతనయే
వ్యాసకర్ణయోః,

కానీనః—(పు) ౧ కన్యకాజాతతనయే=కన్యకకు జన్మించినవాఁడు, ౨ వ్యాస=వ్యాసమహర్షి, 3 కర్ణయోః=కర్ణుఁడు.

కాకినీ పణపాదేఽపి మాన
పాదే వరాటకే. ౫౦

కాకినీ—(స్త్రీ) ౧ పణపాదే=పందెములో నాల్గవవంతు, ౨ మానపాదే=ప్రస్థాది పరిమాణములలో నాల్గవభాగము, 3 వరాటకే=గుడ్డిగవ్వ.

కాననం విపినే గేహే పర
మేష్ఠిముఖేఽపి చ,

కాననం—(న) ౧ విపినే=అరణ్యము, ౨ గేహే=గృహము, 3 పరమేష్ఠిముఖే=బ్రహ్మాముఖము.

కుహనం మృత్తికాభాండవిశే
షే కాచభాజనే. ౫౧

కుహనం—(న)౧ మృత్తికాభాండవిశేషే=మట్టికుండలలోనొకభేదము. ౨ కాచభాజనే=గాజుపాత్ర.

కుహనా దంభచర్యాయా
మీర్ష్యాలౌ కుహనస్త్రిషు,

కుహనా—(స్త్రీ) ౧ దంభచర్యాయాం = డంబాచారము,(త్రి) ౨ ఈర్ష్యాలౌ=అసూయగలవాఁడు.

కృతీ స్యాత్పండితే యోగ్యే

కృతీ—(పు) ౧ పండితే=పండితుఁడు, ౨ యోగ్యే=యోగ్యుఁడు.

కేతనం తు నిమంత్రణే.౫౨.
గృహే కేతౌ చ కృత్యేఽ

కేతనం—(న) ౧ నిమంత్రణే=పిలుచుట,౨ గృహే=ఇల్లు, 3 కేతౌ = జండా, ౪ కృత్యే=చేయదగినది

కేశీ కేశవతి త్రిషు, దైత్యే
నా చోరపుష్ప్యాం స్త్రీ

కేశీ—(త్రి) ౧ కేశవతి=వెంట్రుకలవాఁడు ౨ దైత్యే=కేశియను రాక్షసుఁడు, (పు) 3 చోరపుష్ప్యాం=కడిలచెట్టు, (స్త్రీ)

కౌలీనం గుహ్యాజన్యయోః.
౫౩. కుకర్మణి కులీనత్వే
యుద్ధే పశ్వహిపక్షిణాం,

కౌలీనం—(న) ౧ గుహ్యా=మర్మాంగము, ౨ జన్యయోః=యుద్ధము, 3 కుకర్మణి = కుచ్ఛితమైనపని, ౪ కులీనత్వే =

మంచికులమందుపుట్టుట, ౫౩ పశ్వాహి పక్షిణాంయుద్ధే = పశుపక్ష్యాదుల యుద్ధము.

కౌపీనం స్యాదకార్యే చ చీర గుహ్యప్రదేశయోః. ౫౪

కౌపీనం—(న) ౧ అకార్యే=చేయఁదగని పని, చీర = గోచి, ౩ గుహ్యప్రదేశయోః=శిశ్నము.

ఖలినీ ఖలవృందే స్యాత్తాలపర్ణ్యామపి స్త్రియాం,

ఖలినీ—(స్త్రీ) ౧ ఖలబృందే = కళ్లముల సమూహము, ౨ తాలపర్ణ్యాం = నేలత్రాటిచెట్టు.

ఖంజనః ఖంజరీటే స్త్రీ సర్షప్యాం ఖంజనం గతౌ. ౫౫

ఖంజనః—(పు) ౧ ఖంజరీటే=కాటుకపిట్ట, ౨ సర్షప్యాం=ఆవాలు, ఖంజనం (న). ౩ గతౌ=గమనము.

ఖడ్గీ నా గండకే మంజుఘోషే ఖడ్గధరే త్రిషు,

ఖడ్గీ—(పు) ౧ గండకే=ఖడ్గమృగము, ౨ మంజుఘోషే = మధురధ్వని, ౩ ఖడ్గధరే=ఆయుధహస్తుఁడు.

గర్జనం నినదే కోపే

గర్జనం—(న) ౧ నినదే=ధ్వని, ౨ కోపే=కోపము.

గహనం కలిలే త్రిషు. ౫౬
నపుంసకం గహ్వరే స్యాద్దుఃఖకాననయోరపి,

గహనం—(త్రి) ౧ కలిలే=చొరశక్యముగానిది, ౨ గహ్వరే = గుహ, ౩ దుఃఖ=దుఃఖము, ౪ కాననయోః = అరణ్యము.

గంధనముత్సాహే స్యాత్ప్రకాశనే సూచనేఽపి హింసాయాం. ౫౭

గంధనం—(న) ౧ ఉత్సాహే = ఉత్సాహము, ౨ ప్రకాశనే = ప్రకాశింపఁజేయుట, ౩ సూచనే=తెలుపుట, ౪ హింసాయాం=హింసించుట.

గ్రామీణః శుని కాకే పుంసి త్రిషు సంభృతే గ్రామైః,

గ్రామీణః—(పు) ౧శుని=కుక్క, ౨కాకే =కాకి, ౩ గ్రామైస్సంభృతే= గ్రామములచేఁ భోషింపఁబడువాఁడు.(కరణము)

గ్రావా తు ప్రస్తరే పృథ్వీధరే పుంస్య

గ్రావా—(పు) ౧ ప్రస్తరే = ఱాయి, ౨ పృథ్వీధరే=పర్వతము.

థ గృంజనమ్. ౫౮. విషదిగ్ధపశోర్మాంసే క్లీబం పుంసి రసోనకే,	గృంజనం—(న) ౧ విషదిగ్ధపశోర్మాంసే = విషముపూసినపశుమాంసము, ౨ రసోనకే= తెల్లయుల్లి (పు).
గోస్తనో హారభేదే నా ద్రాక్షాయాం గోస్తనీ స్త్రియామ్. ౫౯	గోస్తనః—(పు) ౧ హారభేదే = హారవిశేషము, ౨ గోస్తనీ (స్త్రీ). ద్రాక్షాయాం =ద్రాక్షతీఁగె.
గోమీ శృగాలే పుంసి స్యాత్త్రిషు గోమత్యుపాసకే,	గోమీ—(పు) ౧ శృగాలే = నక్క, ౨ గోమతి=గోవులుకలవాఁడు, 3 ఉపాసకే=ఉపాసకుఁడు.
ఘట్టనా చలనావృత్త్యోః	ఘట్టనా—(స్త్రీ) ౧ చలన = చలించుట, ౨ ఆవృత్త్యోః=ఆవృత్తి.
శ్చందనీ తు నదీభిది. ౬౦	చందనీ—(స్త్రీ) ౧ నదీభిది=నదీవిశేషము.
చందనోఽస్త్రీ మలయజే భద్రకాల్యాం నపుంసకం,	చందనః—(పు) ౧ మలయజే=శ్రీగంధము, ౨ భద్రకాల్యాం=నాగముస్తె, లేక కుంకుమపువ్వు.
చలనం భ్రమణే కమ్పే కంప్రే తు వాచ్యలింగకమ్.	చలనం—(న) ౧ భ్రమణే=తిరుగుట, ౨ కమ్పే=కదలుట, 3 కంప్రే = కదలికకలది. (త్రి).
చలనీ వస్త్రఘర్ఘర్యాం వారీభేదేఽపి చ క్వచిత్,	చలనీ—(స్త్రీ) ౧ వస్త్రఘర్ఘర్యాం = గాగరాకు, ౨ వారిభేదే = గజబంధనవిశేషము.
చక్రీ త్రైలికభిత్కోక కులాలాజాహిసూచకే. ౬౨	చక్రీ—(పు) ౧ త్రైలికభిత్ = తెలికవాఁడు, ౨ కోక = చక్రవాకము, 3 కులాల=కుమ్మరిసారె, ౪ అజ=విష్ణువు, అహి=పాము, ౬ సూచకే = కొండెములు చెప్పువాఁడు.
చర్మీ ఫలకపాణౌ స్యాద్భూర్జే భృంగిరిటావపి,	చర్మీ—(పు) ౧ ఫలకపాణౌ = డాలుచేతియందుఁగలవాఁడు, భూర్జే=భుజపత్త్రచెట్టు, 3 భృంగిరిటౌ=భృంగిరిటియను శివభక్తుఁడు.

చర్మ కృత్తౌ చ ఫలకే	చర్మ—(న) ౧ కృత్తౌ=తోలు, ౨ ఫలకే=డాలు.
చేతనా సంవిది స్త్రియాం. ౬3. వాచ్యవత్ప్రాణియుక్తేఽ	చేతనా—(స్త్రీ) ౧ సంవిది=తెలివి; ౨ ప్రాణయుక్తే=ప్రాణముగలది. (త్రి)
థ ఛద్మ శాఠ్యాపదేశయోః,	ఛద్మ—(న) ౧ శాఠ్యే=కపటము, ౨ అపదేశయోః=మిష.
ఛర్దనం వమనే క్లీబం నింబా లంబుషయోః పుమాన్. ౬౪	ఛర్దనం—(న) ౧ వమనే = వాంతి, ౨ నింబ= వేపచెట్టు, 3 అలంబుషయోః = చిత్తికూర. (పు).
ఛదనం చ దళే పక్షే పిధానే	ఛదనం—(న) ౧ దళే=ఆకు, ౨ పక్షే = ఱెక్క, 3 పిధానే=ఆచ్ఛాదనము.
ఛేదనం భిది, కర్తనే	ఛేదనం—(న) ౧ భిది=భేదము, ౨ కర్తనే ఛేదించుట.
జగనుః పుంసి జంతౌ వైశ్వా నరేఽపి చ. ౬౫	జగనుః—(పు) ౧ జంతౌ = జంతువు, ౨ వైశ్వానరే=అగ్ని.
జవనం స్యాత్తు వేగేఽపి హ యే నా వేగిని త్రిషు,	జవనం—(న) ౧ వేగే = వేగము, ౨ హయే=గుఱ్ఱము, 3 వేగిని=వేగము కలది. (త్రి).
జననీ తు దయామాత్రోః	జననీ—(స్త్రీ) ౧ దయా=దయ, ౨ మాత్రోః=తల్లి.
జననం వంశజన్మనోః. ౬౬	జననం—(న) ౧ వంశ=వంశము, ౨ జన్మనోః=పుట్టుక.
జయనం స్యాత్తురంగాదిసన్నా హే విజయేఽపి చ,	జయనం—(న) ౧ తురంగాదిసన్నాహే =గుఱ్ఱము లోనగువానికవచము, ౨ విజయే=జయించుట.
జఘనం చ స్త్రియాః శ్రోణి పురోభాగే కటావపి. ౬౭	జఘనం—(న) ౧ స్త్రియాః శ్రోణిపురోభాగే=స్త్రీలయొక్క పిరుదల ముందరి భాగము, ౨ కటౌ= మొల.
జ్ఞానీ స్యాత్పుంసి దైవజ్ఞే జ్ఞా నయుక్తేఽన్యలిఙ్గకః,	జ్ఞానీ—(పు) ౧ దైవజ్ఞే=జ్యోతిష్కుఁడు, ౨ జ్ఞానయుక్తే=జ్ఞానముకలవాఁడు(త్రి)

జీవనం వర్తనే జీవప్రాణధారణయోర్జలే. ౬౯	జీవనం—(న) ౧ వర్తనే = జీవనోపాయము, ౨ జీవ=ప్రాణము, 3 ప్రాణధారణయోః=బ్రతుకుట, ౪ జలే=నీళ్లు.
జీవనీ జీవనా చాపి జీవంతీ మేదయోః క్రమాత్,	జీవనీ / జీవనా } —(స్త్రీ) ౧ జీవంతీ=పాలకూర, మేధయోః = మేధయనుగంధద్రవ్యము
తపనోఽరుష్కరేఽపి స్యాద్భాస్కరే నిరయాంతరే.	తపనః—(పు) ౧ అరుష్కరే = జీడిచెట్టు, ౨ భాస్కరే=సూర్యుఁడు, 3 నిరయాన్తరే=నరకభేదము.
తలునః పవనే యూని యువత్యాం తలునీ స్మృతా,	తలునః—(పు) ౧ పవనే = వాయువు, ౨ యూని=యౌవనుఁడు, తలునీ (స్త్రీ) 3 యువత్యాం=యౌవనవంతురాలు.
తలినం విరలే స్తోకే స్వచ్ఛేఽపి వాచ్యలిఙ్గకమ్. ౭౦	తలినం—(త్రి) ౧ విరలే=విరళమైనది, ౨ స్తోకే=స్వల్పమైనది, 3 స్వచ్ఛే=స్వచ్ఛమయినది.
తమోఘ్నస్సూర్యవహ్నీందుబుద్ధశంకరవిష్ణుషు,	తమోఘ్నః—(పు) ౧ సూర్య=సూర్యుఁడు, ౨ వహ్ని = అగ్ని, 3 ఇందు = చంద్రుఁడు, ౪ బుద్ధ = బుద్ధుఁడు, ౫ శంకర = శంకరుఁడు, ౬ విష్ణుషు = విష్ణువు.
త్యాగీ దాతరి శూరేఽ	త్యాగీ—(పు) ౧ దాతరి=దాత, ౨ శూరే=శూరుఁడు.
థ తేవనం కేలికాననే. ౭౧. క్రీడాయాం	తేవనం—(న) ౧ కేలికాననే = ఉద్యానవనము, ౨ క్రీడాయాం=ఆట.
తేమనంత్వార్ద్రీకరణే వ్యంజనేఽపిచ,	తేమనం—(న) ౧ ఆర్ద్రీకరణే=తడుపుట, ౨ వ్యంజనే=మజ్జిగపులుసు.
తేజనః పుంసి వంశే స్యాత్	తేజనః—(పు) ౧ వంశే=వెదురు.
తేజనీ తృణపూలకే. ౭౨	తేజనీ—(స్త్రీ) ౧ తృణపూలకే=గడ్డిమోపు.
తోదనం వ్యథనే తోత్రే	తోదనం—(న) ౧ వ్యథనే=పీడించుట, ౨ తోత్రే=అంకుశము.

దంశనం దంశవర్మణోః,	దంశనం—(న) ౧ దంశ=కొఱుకుట, ౨ వర్మణోః=కవచము.
దర్శనం నయనస్వప్నబుద్ధిధర్మోపలబ్ధిషు. ౭౩. శాస్త్రదర్పణయోశ్చ	దర్శనం—(న) ౧ నయన = నేత్రము, ౨ స్వప్న=స్వప్నము, ౩ బుద్ధి = జ్ఞానము, ౪ ధర్మ = ధర్మము, ౫ ఉపలబ్ధిషు = కనిపించుట, ౬ శాస్త్ర=శాస్త్రము, ౭ దర్పణయోః=అద్దము.
అథ దమనః పుష్పవీరయోః,	దమనః—(పు) ౧ పుష్ప = దవనము, ౨ వీరయోః=వీరుఁడు.
దశనశ్శిఖరే దంతే కవచే తు నపుంసకమ్. ౭౪	దశనః—(పు) ౧ శిఖరే=శిఖరము, ౨ దంతే=దంతము, ౩ కవచే=కవచము. (న).
దహనశ్చిత్రకే భల్లాతకేఽగ్నౌ దుష్టచేష్టితే,	దహనః—(పు) ౧ చిత్రకే=చిత్రమూలము ౨ భల్లాతకే=నల్లజీడి, ౩ అగ్నౌ = అగ్ని, ౩ దుష్టచేష్టితే = దుర్వ్యాపారము.
దృశానం జ్యోతిషి క్లీబం పుంలింగస్స్యాద్విరోచనే.	దృశానం—(న) ౧ జ్యోతిషి=కాంతి, ౨ విరోచనే=సూర్యుఁడు. (పు)
దేవనం వ్యవహారే స్యాజ్జిగీషాక్రీడయోరపి, దేవనోఽక్షేషు పుంసి స్యాత్	దేవనం—(న) ౧ వ్యవహారే = వ్యవహారము, ౨ జిగిషా=జయేచ్ఛ, ౩ క్రీడయోః = ఆట, (పు) ౪ అక్షేషు = పాచికలు.
ధ్వజీ తు పృథివీధరే. ౭౫. రథబ్రాహ్మణయోశ్చాపి భుజంగమతురంగయోః,	ధ్వజీ—(పు) ౧ పృథివీధరే=పర్వతము, ౨ రథ=రథము, ౩ బ్రాహ్మణయోః=బ్రాహ్మణుఁడు, ౪ భుజంగమ = పాము, ౫ తురంగయోః=గుఱ్ఱము.
ధన్వీ ధనుర్ధరేఽపి స్యాదర్జునే కకుభద్రుమే. ౭౬	ధన్వీ—(పు) ౧ ధనుర్ధరే=విలుకాఁడు, ౨ అర్జునే=అర్జునుఁడు, ౩ కకుభద్రుమే = మద్దిచెట్టు.
ధన్వా తు మరుదేశే నా క్లీబం చాపే స్థలేఽపి చ	ధన్వా— (పు) ౧ మరుదేశే=నిర్జలభూమి, ౨ చాపే=విల్లు, స్థలే. =ప్రదేశము

ధమనో నానలే భస్త్రాధ్మాపక కూర్చరయో స్త్రిషు. ౭౮	ధమనః—(పు) ౧ అనలే=అగ్ని, ౨ భస్త్రాధ్మాపక = కొలిమితిత్తి నూదువాఁడు, 3 కూర్చరయోః=కూర్చరుఁడు. (త్రి)
ధమనీ తు శిరాహట్టవిలాసి న్యోశ్చ యోషితి,	ధమనీ—(స్త్రీ) ౧ శిరా = నాడి, ౨ హట్టవిలాసిన్యోః=గంధద్రవ్యము.
ధావనం గమనే శుద్ధౌ పృశ్నిపర్ణ్యాం తు ధావనీ. ౭౯	ధావనం—(న) ౧ గమనే=గమనము, ౨ శుద్ధౌ = పరిశుద్ధి, ధావనీ (స్త్రీ). 3 పృశ్నిపర్ణ్యాం=కోలపొన్న చెట్టు.
ధామ దేహే గృహే రశ్మౌ స్థానే జన్మప్రభావయోః,	ధామ—(న) ౧ దేహే = శరీరము, ౨ గృహే=ఇల్లు, 3 రశ్మౌ=కిరణము, ౪ స్థానే=స్థానము, ౫ జన్మ = పుట్టుక, ౬ ప్రభావయోః=ప్రభావము.
నందనం వాసవోద్యానే	నందనం—(న) ౧ వాసవోద్యానే=నందనవనము.
నందనో హర్షకే సుతే. ౮౦	నందనః—(పు) ౧ హర్షకే= సంతోషము కలవాఁడు, ౨ సుతే=పుత్త్రుఁడు.
నందీ హరప్రతీహారే గర్దభాండే వటద్రుమే,	నందీ—(పు) ౧ హరప్రతీహారే = నందికేశ్వరుఁడు, ౨ గర్దభాండే = కలజువ్విచెట్టు, వటద్రుమే=మఱ్ఱిచెట్టు.
నందిన్యుమాయాం గంగాయాం ననాంద్రుధేనుభేదయోః. ౮౧	నందినీ—(స్త్రీ) ౧ ఉమాయాం=పార్వతి, ౨ గంగాయాం=గంగానది, 3 ననాంద్రు=తోడికోడలు, ౪ ధేనుభేదయోః నందినీధేనువు.
నలినీ పద్మినీవ్యోమనిమ్నగా కమలాకరే, నపుంసకం నీలికాయాం న పుంసి సరసీరుహే. ౮౨	నలినీ—(స్త్రీ) ౧ పద్మినీ = తామరతీగె, ౨ వ్యోమనిమ్నగా=గంగానది, 3 కమలాకరే=సరస్సు, ౪ నీలికాయాం=నీలిచెట్టు,(న)౫సరసీరుహే=పద్మము.(న్న).
నిదానం కారణే వత్సదామాదికారణక్షయే,	నిదానం—(న) ౧ కారణే=ఆదికారణము, వత్సదామాది=దూడలపలుపు, 3 కారణక్షయే=హేతునాశము,

నిధనం స్యాత్కులే నాశే	నిధనం—(న) ౧ కులే = వంశము, ౨ నాశే=మరణము.
ప్రధనం దారణే రణే. ౮3	ప్రధనం—(న) ౧ దారణే = బ్రద్దలు చేయుట, ౨ రణే=యుద్ధము.
పవనం కుంభకారస్య పాకస్థానే నపుంసకమ్, నిష్పావమారుతోః పుంసి	పవనం— (న) ౧ కుంభకారస్యపాకస్థానే = కుమ్మరివానివంటయిల్లు, ౨ నిష్పావ=తూర్పెత్తుట, 3 మారుతోః= వాయువు.
ప్రజ్ఞానం బుద్ధిచిహ్నయోః.	ప్రజ్ఞానం—(న) ౧ బుద్ధి = జ్ఞానము, ౨ చిహ్నయోః=గుర్తు.
ప్రధానం స్యాన్మహామాత్రే ప్రకృతౌ పరమాత్మని,ప్రజ్ఞాయామపి చ క్లీబమేకత్వోత్తమే సదా. ౮౫	ప్రధానం—(న) ౧ మహామాత్రే = ప్రధానమంత్రి, ౨ ప్రకృతౌ = ప్రకృతి, 3 పరమాత్మని=పరమాత్మ, ౪ ప్రజ్ఞాయాం = బుద్ధి, ౫ ఏకత్వే = ముఖ్యమయినది, ౬ ఉత్తమే=ప్రశస్తమైనది.
పద్మినీ పద్మసంఘాతే స్త్రీవిశేషే సరోరుహే,	పద్మినీ—(స్త్రీ) ౧ పద్మసంఘాతే=పద్మసమూహము, ౨ స్త్రీవిశేషే=పద్మినీజాతిస్త్రీ, 3 సరోరుహే=పద్మము.
ప్రసన్నా స్త్రీ సురాయాం స్యాత్స్వచ్ఛ సంతుష్టయోస్త్రిషు. ౮౬	ప్రసన్నా—(స్త్రీ) ౧ సురాయాం = కల్లు, (త్రి) ౨ స్వచ్ఛ = నిర్మలమైనది, 3 సంతుష్టయోః=సంతోషమునుబొందినవాఁడు.
ప్రసూనో వాచ్యవజ్జాతే క్లీబం తు ఫలపుష్పయోః,	ప్రసూనః—(త్రి) ౧ జాతే = పుట్టినవాఁడు, ౨ ఫల = ఫలము, 3 పుష్పయోః=పుష్పము. (న)
పత్రీ శ్యేనే పత్రరథే కాండద్రురథికాద్రిషు ౮౭	పత్రీ—(పు) ౧ శ్యేనే = డేగ, ౨ పత్రరథే=పక్షి, 3 కాండ = బాణము, ౪ ద్రు=వృక్షము, ౫ రథిక = రథికుఁడు, ౬ అద్రిషు=పర్వతము.

పర్వ క్లీబం మహే గ్రంథ ప్రస్తావే లక్షణాంతరే దర్శ ప్రతిపదోస్సంధౌ విషువత్ప్రభృతిష్వపి. ౮౮

పర్వ—(న) ౧ మహే = ఉత్సవము, ౨ గ్రంథే = గనుపు, ౩ ప్రస్తావే=సమయము, ౪ లక్షణాన్తరే = గురుతులలో నొకటి, ౫ దర్శప్రతిపదోస్సంధౌ = అమావాస్యపాడ్యమీల సంధి, ౬ విషువత్ప్రభృతిషు=సంక్రమణాదిపుణ్యకాలములు.

పక్ష్మ సూత్రాదిసూక్ష్మాంశే కింజల్కే నేత్రలోమని,

పక్ష్మ—(పు) ౧ సూత్రాదిసూక్ష్మాంశే = దారముయొక్క తునక, ౨ కింజల్కే= కేసరము, ౩ నేత్రలోమని = ఱెప్పపై వెండ్రుకలు.

పాఠీనో మీనభేదే స్యాత్పాఠకే గుగ్గులద్రుమే. ౮౯

పాఠీనః—(పు) ౧ మీనభేదే = వేయికోఱలచేప, ౨ పాఠకే = ఉపాధ్యాయుఁడు, ౩ గుగ్గులద్రుమే=గుగ్గిలపుచెట్టు.

పావనం తు జలే కృచ్ఛ్రే నా వ్యాసే పావకే త్రిషు,

పావనం—(న) ౧ జలే = ఉదకము, ౨ కృచ్ఛ్రే=ప్రాయశ్చిత్తము, ౩ వ్యాసే= వ్యాసమహర్షి, (పు) ౪ పావకే=అగ్ని. (త్రి)

పాచనం దశమూల్యాదౌ ప్రాయశ్చిత్తే చ నానలే. ౯౦. వాచ్యవత్పాచయితరి హారీతక్యాం తు యోషితి,

పాచనం—(న) ౧ దశమూల్యాదౌ = వంటచేయువాఁడు, ౨ ప్రాయశ్చిత్తే= ప్రాయశ్చిత్తము, ౩ అనలే=అగ్ని, (పు) ౪ పాచయితరి=వండించువాఁడు,(త్రి) ౫ హారీతక్యాం=కరకచెట్టు. (స్త్రీ)

పాశీ వ్యాధే చ వరుణే

పాశీ—(పు) ౧ వ్యాధే=ఎఱుకువాఁడు, ౨ వరుణే=వరుణుఁడు.

పిశునం కుంకుమేస్మృతం. ౯౧ కపివక్త్రే చ కాకే నా సూచకక్రూరయోః త్రిషు, పృక్కాయాం పిశునా స్త్రీ స్యాత్

పిశునం—(న) ౧ కుంకుమే = కుంకుమ, ౨ కపివక్త్రే=కోతిముఖము, ౩ కాకే= కాకి, (పు) ౪ సూచక = కొండెములుచెప్పువాఁడు, ౫ క్రూరయోః =

దుష్టుఁడు, (త్రి) ౬ పృక్కాయాం = స్పృక్కయనుగంధద్రవ్యము, పిశునా.

పీతనం పీతదారుణి. ౯౨. కుంకుమే హరితాలే చ పుమా నామ్రాతకే మతః,

పీతనం—(న) ౧ పీతదారుణి= దేవదారుచెట్టు, ౨ కుంకుమే = కుంకుమము, ౩ హరితాలే=హరిదళము, ౪ ఆమ్రాతకే=అంబాళపుచెట్టు. (పు)

పూతనా తు హరీతక్యాం దానవీరోగభేదయోః. ౯౩

పూతనా—(స్త్రీ) ౧ హరీతక్యాం = కరకచెట్టు, ౨ దానవీ = పూతనయను రాక్షసి, ౩ రోగభేదయోః = శిశువ్యాధివిశేషము.

పృతనా తు స్త్రియాం సేనామాత్రసేనావిశేషయోః,

పృతనా—(స్త్రీ) ౧ సేనామాత్ర = సేన, ౨ సేనావిశేషయోః = సేనలలో నొకకొలఁది.

ప్రేమా నా వాసవే వాతే ప్రేమా స్త్రీ స్నేహనర్మణోః.

ప్రేమా—(పు) ౧ వాసవే=ఇంద్రుఁడు, ౨ వాతే = వాయువు ప్రేమా, (పు) ౩ స్నేహే=స్నేహము, ౪ నర్మణోః = పరిహాసము.

ఫలిన్యగ్నిశిఖాయాం చ ఫల్యాం స్త్రీ ఫలినే త్రిషు,

ఫలినీ—(స్త్రీ) ౧ అగ్నిశిఖాయాం = తరిగొట్టుచెట్టు, ౨ ఫల్యాం = ప్రేంకణపుచెట్టు, ౩ ఫలినే = ఫలములుగలచెట్టు.

ఫాల్గునస్తు గుడాకేశే నదీజార్జునభూరుహే. ౯౪. తపస్యసంజ్ఞమాసే తత్పూర్ణిమాయాం తు ఫాల్గునీ,

ఫాల్గునః—(పు) ౧ గుడాకేశే = అర్జునుఁడు, ౨ నదీజ = వృక్షవిశేషము, ౩ అర్జునభూరుహే = ఏఱుమద్దిచెట్టు, ౪ తపస్యసంజ్ఞమాసే = ఫాల్గునమాసము, ౫ తత్పూర్ణిమాయాం = ఫాల్గునపౌర్ణమి, ఫాల్గునీ.

బ్రహ్మ తత్త్వతపోవేదే న ద్వయోః పుంసి వేధసి. ౯౫. ఋత్విగ్యోగభిదోర్విప్రే

బ్రహ్మ—(న) ౧ తత్త్వ = తత్త్వము, ౨ తపః=తపస్సు, ౩ వేదే = వేదము, ౪ వేధసి = బ్రహ్మదేవుఁడు, (పు) ౫

	ఋత్విక్ = యజ్ఞము చేయించువాఁడు ౬ యోగభిదోః = బ్రహ్మానామయోగము, ౭ విప్రే=బ్రాహ్మణుఁడు.
బంధనం వధబంధయోః,	బంధనం—(న) ౧ వధ = చంపుట, ౨ బంధయోః=బంధించుట.
వందనీ నతిజీవాతువటీయాచనకర్మసు. ౯౭	వందనీ—(స్త్రీ) ౧ నతి = నమస్కారము, ౨ జీవాతు = బ్రతికించెడుమందు, 3 వటీ=మఱ్ఱిచెట్టు, ౪ యాచనకర్మసు = యాచించుపని.
వాహినీ స్యాత్తరంగిణ్యాం సేనాసైన్యప్రభేదయోః,	వాహినీ—(స్త్రీ) ౧ తరంగిణ్యాం = నది, ౨ సేనా=సేన, 3 సైన్యప్రభేదయోః =సేనావిశేషము.
వాణినీ నర్తకీమత్తావిదగ్ధవనితాసు చ. ౯౮	వాణినీ—(స్త్రీ) ౧ నర్తకీ=నాట్యముచేయునది, ౨ మత్తా=మదించినది, 3 విదగ్ధవనితాసు=నేర్పరురాలు.
బుధానస్తు గురౌ విజ్ఞే	బుధానః—(పు) ౧ గురౌ = బృహస్పతి, ౨ విజ్ఞే=పండితుఁడు.
బోధనం గంధదీపనే,	బోధనం—(న) ౧ గంధదీపనే = పరిమళద్రవ్యము.
బోధినీ బోధపిప్పల్యోః,	బోధినీ—(స్త్రీ) ౧ బోధ = తెలియుట, ౨ పిప్పల్యోః=పిప్పలితీగె.
భస్మస్యాత్కాంచనేభూతౌ.	భస్మ—(న) ౧ కాంచనే = బంగారము, ౨ భూతౌ=భస్మము.
భండనం కవచే యుద్ధే ఖలీకారేఽపి న ద్వయోః,	భండనం—(న) ౧ కవచే = కవచము, ౨ యుద్ధే = యుద్ధము, 3 ఖలీకారే = అపకారము.
భట్టినీ ద్విజభార్యాయాం నాట్యోక్త్యాం రాజయోషితి.	భట్టినీ—(స్త్రీ) ౧ ద్విజభార్యాయాం = బ్రాహ్మణునిభార్య, ౨ నాట్యోక్త్యాం రాజయోషితి=(పట్టపుదేవికాని) రాజస్త్రీ.

భవనం స్యాద్గృహే భావే	భవనం—(న) ౧ గృహే = ఇల్లు, ౨ భావే=పుట్టుక.
భాజనం యోగ్యపాత్రయోః,	భాజనం—(న) ౧ యోగ్య = యోగ్యమైనది, ౨ పాత్రయోః = పాత్రము.
భావనా తు న నా ధ్యానే పర్యాలోచేఽధివాసనే.	భావనా—(స్త్రీ) ౧ ధ్యానే=ధ్యానము, ౨ పర్యాలోచే=ఆలోచన, ౩ అధివాసనే=వాసనకట్టుట.
భువనం విష్టపేఽపి స్యాత్సలిలే గగనే జలే,	భువనం—(న) ౧ విష్టపే = లోకము, ౨ సలిలే=ఉదకము. ౩ గగనే=ఆకాశము ౪ జలే=నీరు.
భోగీ భుజంగమేఽపిస్యాద్గ్రామపాత్రే నృపే పుమాన్.	భోగీ—(పు) ౧ భుజంగమే=సర్పము, ౨ గ్రామపాత్రే = కరణము, ౩ నృపే = రాజు.
విహాయ మహిషీమన్యరాజయోషితి భోగినీ,	భోగినీ—(స్త్రీ) ౧ మహిషీంవిహాయఅన్యరాజయోషితి=పట్టపు రాణితక్క యితర రాజభార్యలు.
మదనః స్మరవసంతద్రుభిద్ధూస్తూరసిక్థకే. ౧౧౩	మదనః—(పు) ౧ స్మర = మన్మథుఁడు, ౨ వసంత=వసంతుఁడు, ౩ ద్రుభిద్=మంగచెట్టు, ౪ దూస్తూర=ఉమ్మెత్తచెట్టు, ౫ సిక్థకే=మైనము.
మలనః పటవాసే నా కర్దమే తు నపుంసకమ్,	మలనః—(పు) ౧ పటవాసే = బుక్క, ౨ కర్దమే=బురద. (న)
మలినం దూషితే కృష్ణే ఋతుమత్యాం యోషితి. ౧౦౪	మలినం—(న) ౧ దూషితే = చెడిపోయినది, ౨ కృష్ణే = నల్లనిది, ౩ ఋతుమత్యాం = ముట్టయినయాడుది. (స్త్రీ).
మండనం భూషణే క్లీబం స్యాత్త్రిష్వలంకరిష్ణుని,	మండనం—(న) ౧ భూషణే = అలంకారము, ౨ అలంకరిష్ణుని = అలంకరింపఁబడునది. (త్రి).

మార్జనం న పుమాన్మార్ష్టా పుం
సి స్యాల్లోధ్ర శాఖిని. ౧౦౫

మార్జనం—(న) ౧ మార్ష్టా = సమ్మార్జనముచేయుట, ౨ లోధ్ర శాఖిని = లొద్దుగచెట్టు.

మాలినీ మాతృకావృత్తభి
దోర్మాలికయోషితి, గౌరీ
చంపానగర్యోశ్చ మందా
కిన్యాం నదీభిది. ౧౦౬

మాలినీ—(స్త్రీ) ౧ మాతృకా = సప్తమాతృకలలోనొకతె, ౨ వృత్తిభిదోః = మాలినీవృత్తము, 3 మాలికయోషితి =పూలహారములనుగట్టువానిభార్య, ౪ గౌరీ=పార్వతీదేవి, ౫ చంపానగర్యోః =చంపాపట్టణము, ౬ మందాకిన్యాం= గంగానది, ౭ నదీభిది=నదీవిశేషము.

మానినీ తు స్త్రియాం ఫ
ల్యాం

మానినీ—(స్త్రీ) ౧ ఫల్యాం = ప్రేంకణపుచెట్టు.

మానీ మానవతి త్రిషు,

మానీ—(త్రి) ౧ మానవతి = మానవంతుఁడు.

మిధునం న ద్వయో రాశి
భేదే స్త్రీపుంసయుగ్మకే.

మిధునం—(న) ౧ ద్వయోః = ఇద్దఱు, ౨ రాశిభేదే = మిధునరాశి, 3 స్త్రీపుంసయుగ్మకే=స్త్రీపురుషులజంట,

ముండనం వపనే త్రాణే

ముండనం—(న) ౧ వపనే=క్షౌరము, ౨ త్రాణే=రక్షించుట.

మోహనం మూత్ర శిశ్న
యోః,

మేహనం—(న) ౧ మూత్ర=మూత్రము, ౨ శిశ్నయోః=శిశ్నము.

మైథునం సురతేఽపి స్యాత్సం
గతేఽపి నపుంసకం. ౧౦౭

మైథునం—(న) ౧ సురతే=సురతము, ౨ సంగతే=కలుసుకొనుట

యమనం బంధనే చోపరతౌ
క్లీబం యమే పుమాన్,

యమనం—(న) ౧ బంధనే = కట్టుట, ౨ ఉపరతౌ=విరమించుట, 3 యమే = ఇంద్రియనిగ్రహము. (పు)

యవనో దేశభేదే నా వేగి
వేగాధికాశ్వయోః. ౧౦౮

యవనః—(పు) ౧ దేశభేదే=యవనదేశము, ౨ వేగి = వేగముకలవాఁడు, 3 వేగాధికాశ్వయోః= గొప్పవేగముగల గుఱ్ఱము.

యవన్యోషధిభేదే స్త్రీ వా చ్యవద్వేగిని స్మృతా,	యవనీ—(స్త్రీ) ౧ ఓషధిభేదే = ఓమయను నోషధి, ౨ వేగిని=వేగముగలవాఁడు. (త్రి).
యాపనం వర్తనే కాలక్షేపే నిరసనేఽపి చ. ౧౧౦	యాపనం—(న) ౧ వర్తనే=నడవడిక, ౨ కాలక్షేపే=కాలయాపనము, 3 నిరసనే =నిరసించుట.
యువా స్యాత్తరుణే శ్రేష్ఠే నిసర్గబలశాలిని,	యువా—(పు) ౧ తరుణే=యౌవనుఁడు, ౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు, 3 నిసర్గబలశాలిని =స్వభావముగా బలముకలవాఁడు.
యుంజానస్సారథౌ విప్రే	యుంజానః—(పు) ౧ సారథౌ=సారథి, ౨ విప్రే=బ్రాహ్మణుఁడు.
యోజనం పరమాత్మని.౧౧౧ చతుఃక్రోశ్యాం చ యోగే	యోజనం—(న) ౧ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౨ చతుఃక్రోశ్యాం = ఆమడ, 3 యోగే=యోగము.
థ రసనం స్వదనే ధ్వనౌ, జిహ్వాయాం తు నపుంసి స్యాద్రాస్నాయాం రసనా స్త్రియాం. ౧౧౨	రసనం—(న) ౧ స్వదనే = తినుట, ౨ ధ్వనౌ = ధ్వని, 3 జిహ్వాయాం = నాలుక, (స్త్రీ) ౪ రాస్నాయాం=దుంపరాష్ట్రము. (స్త్రీ).
రంజనో రాగజనకే రంజనం రక్తచందనే, శుండారోచని కానీలీమంజిష్ఠాసు చ రంజనీ.	రంజనః—(పు) ౧ రాగజనకే = అనురాగమును పుట్టించువాఁడు, (న) ౨ రక్తచందనే=రక్తచందనము, రంజనీ. (స్త్రీ). 3 శుండా = కల్లు, ౪ రోచనికా = గోరోచనము, ౫ నీలీ = నీలిచెట్టు, ౬ మంజిష్ఠాసు=మంజిష్ఠతీగె.
రజనీ నీలినీరాత్రిహారిద్రాజతు కాసు చ,	రజనీ—(స్త్రీ) ౧ నీలినీ = నీలిచెట్టు, ౨ రాత్రి=రాత్రి, 3 హారిద్రా = పసుపు, ౪ జతుకాసు=లక్క.
రాధనం సాధనే ప్రాప్తౌ రాధనా భాషణే స్త్రియాం.	రాధనం—(న) ౧ సాధనే = సాధించుట, ౨ ప్రాప్తౌ=పొందుట, (స్త్రీ). 3 భాషణే= మాట్లాడుట.

రాజా ప్రభౌ చ నృపతౌ క్ష త్రియే రజనీపతౌ, యక్షే శక్రే చ పుంసి స్యాత్	రాజా—(పు) ౧ ప్రభౌ = ప్రభువు, ౨ నృపతౌ=రాజు, 3 క్షత్రియే = క్షత్రియుఁడు, ౪ రజనీపతౌ = చంద్రుఁడు, ౫ యక్షే = యక్షుఁడు, ౬ శక్రే = ఇంద్రుఁడు.
రాగీ రక్తేఽపి కాముకే.	రాగీ—(పు) ౧ రక్తే=ఎఱ్ఱనిది, ౨ కాముకే=కామముకలవాఁడు.
రేచనీ త్రివృతాదంత్యోః	రేచనీ—(స్త్రీ) ౧ త్రివృతా= తెల్లతెగడ, ౨ దంత్యోః=దంతిచెట్టు.
రోచనీ కర్కశే స్త్రియాం,	రోచనీ—(స్త్రీ) ౧ కర్కశే = కంపిల్లమను వృక్షము.
రోచనా రక్తకల్హారే గోపిత్త వరయోషితోః ౧౧౬	రోచనా—(స్త్రీ) ౧ రక్తకల్హారే = ఎఱ్ఱకలువ, ౨ గోపిత్త=గోరోచనము, 3 వరయోషితోః=ఉత్తమస్త్రీ
రోచనః కూటశాల్మల్యాం పుంసి స్యాద్రోచకే త్రిషు,	రోచనః—(పు) ౧ కూటశాల్మల్యాం = పిన్నబూరుగచెట్టు, ౨ రోచకే=రుచిని కలుగఁజేయునది. (త్రి).
రోదనం క్రందనేఽస్రేఽపిదు రాలభౌషధౌ స్త్రియాం.	రోదనం—(న) ౧ క్రందనే=ఏడ్పుట, ౨ అస్రే=కన్నీరు, (స్త్రీ) రోదనీ 3 దురాలభౌషధౌ=తీఁటకసిందచెట్టు.
రోహీ రోహితకేఽశ్వత్థవట పాదపయోః పుమాన్,	రోహీ—(పు) ౧ రోహితకే = ములుమోదుగుచెట్టు, ౨ అశ్వత్థ = రావిచెట్టు, 3 వటపాదపయోః = మఱ్ఱిచెట్టు.
లంఘనం తూపవాసేస్యాచ్చం క్రమే ప్లవనేఽపి చ ౧౧౭	లంఘనం—(న) ౧ ఉపవాసే=లంఘనము, ౨ చంక్రమే = ఆక్రమించుట, 3 ప్లవనే=ఎగురుట.
లలనా కామినీ నారీభేద జిహ్వాసు యోషితి,	లలనా—(స్త్రీ) ౧ కామినీ = ఆడుఁది, ౨ నారీభేద = విలాసయుక్తమైనస్త్రీ, 3 జిహ్వాసు=నాలుక.

లక్ష్మ చిహ్నే ప్రధానే చ	లక్ష్మ—(న) ౧ చిహ్నే = గురుతు, ౨ ప్రధానే=ప్రధానము.
లాంఛనం నామచిహ్నయోః.	లాంఛనం—(న) ౧ నామ = పేరు, ౨ చిహ్నయోః=గురుతు.
లేఖనం ఛర్దనే భూర్జే లిపిన్యాసేఽ	లేఖనం—(న) ౧ ఛర్దనే = వాంతి, ౨ భూర్జే=భూర్జవృక్షము, 3 లిపిన్యాసే=వ్రాయుట.
ప్యవర్జనం,హింసాత్యాగయో	వర్జనం—(న) ౧ హింసా = హింస, ౨ త్యాగయోః=దానము.
ర్వపనం బీజాధానే చ ముండనే. ౨౦	వపనం—(న) ౧ బీజాధానే = విత్తులు చల్లుట, ౨ ముండనే=క్షౌరము.
వసనం ఛాదనే వస్త్రే	వసనం—(న) ౧ ఛాదనే = కప్పుట, ౨ వస్త్రే=వస్త్రము.
వమనం ఛర్దనేఽర్దనే,	వమనం—(న) ౧ ఛర్దనే = వాంతి, ౨ అర్దనే=యాచన.
వర్ధనం వృద్ధివర్ధిష్ణుచ్ఛేదే ఘటీ్యాం తు వర్ధనీ. ౨౧	వర్ధనం—(న) ౧ వృద్ధి = వృద్ధిఁబొందుట, ౨ వర్ధిష్ణు=వృద్ధిపొందుస్వభావముకలది, 3 ఛేదే = ఛేదించుట, వర్ధనీ (స్త్రీ) ౪ ఘటీ్యాం=కలశము.
వ్యంజనం తేమనే చిహ్నే శ్మశ్రుణ్యవయవేఽహని,	వ్యంజనం—(న) ౧ తేమనే = మజ్జిగపులుసు, ౨ చిహ్నే = గురుతు, 3 శ్మశ్రుణి = మీసము, ౪ అవయవే = అవయవము, ౫ అహని=పగలు.
వ్యసనం త్వశుభే సక్తౌ పానస్త్రీమృగయాదిషు. ౨౨. దైవానిష్టఫలే పాపే విపత్తౌ నిష్ఫలోద్యమే,	వ్యసనం—(న) ౧ అశుభే=అమంగళము, ౨ సక్తౌ = ఆసక్తి, 3 పానస్త్రీమృగయాదిషు = పానము, స్త్రీ, వేట మొదలగు సప్తవ్యసనములు, ౪ దైవానిష్టఫలే = దైవమువలని యనిష్టఫలము, ౫ విపత్తౌ=ఆపద, ౬ పాపే=పాపము, ౭ నిష్ఫలోద్యమే=నిష్ఫలయత్నము.

వర్తనో వామనే క్లీబం వృత్తౌ స్త్రీ ప్రేషణాధ్వనోః. ౨౩. న పుంసి తూలనాలాయాం తర్కుపిండే చ జీవనే, వర్తిష్ణౌ త్రిషు	వర్తనః—(పు) ౧ వామనే=పొట్టివాఁడు ౨ వృత్తౌ = వ్యాపారము, (న) ౩ ప్రేషణ=పంపించుట, ౪ అధ్వనోః = త్రోవ,(స్త్రీ)౫ తూలనాలాయాం=ప్రత్తికాడ, ౬ తర్కుపిండే = కదురుబిళ్ల, (స్త్రీ) ౭ జీవనే=బ్రదుకు, ౮ వర్తిష్ణౌ=వర్తించువాఁడు. (త్రి)
వజ్రీ తు బుద్ధే దేవాధిపే పుమాన్. ౨౪	వజ్రీ—(పు) ౧ బుద్ధే = బుద్ధుఁడు, ౨ దేవాధిపే=ఇంద్రుఁడు
వచక్నుస్తు పుమాన్విప్రే వావదూకేఽభిధేయవత్,	వచక్నుః—(పు) ౧ విప్రే=బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ వావదూకే = బాగుగామాట్లాడువాఁడు. (త్రి)
వర్ణీ స్యాల్లేఖకే చిత్రకరేఽపి బ్రహ్మచారిణి. ౨౫	వర్ణీ—(పు) ౧ లేఖకే = వ్రాయువాఁడు, ౨ చిత్రకరే=చిత్రకారుఁడు, ౩ బ్రహ్మచారిణి=బ్రహ్మచారి.
వర్ష్మ దేహప్రమాణాతిసుందరాకృతిషు స్మృతమ్,	వర్ష్మ—(న) ౧ దేహ = శరీరము, ౨ ప్రమాణ=ప్రమాణము, ౩ అతిసుందరాకృతిషు = మిక్కిలి సుందరమైన ఆకారము.
వర్త్మ నేత్రఛదే మార్గే	వర్త్మ—(న) ౧ నేత్రఛదే = ఱెప్ప, ౨ మార్గే=మార్గము.
వాజీ వాణాశ్వపక్షిషు. ౨౬	వాజీ— (పు) ౧ వాణ = బాణము, ౨ అశ్వ = గుఱ్ఱము, ౩ పక్షిషు = పక్షి.
వామనో నీచే ఖర్వే చ త్రిషు పుంసి తు దిగ్గజే, హరావంకోఠవృక్షే౽	వామనః—(పు) ౧ నీచే = నింద్యుఁడు, ౨ ఖర్వే = పొట్టివాఁడు, ౩ దిగ్గజే = దక్షిణదిక్కునందుండు ఏనుఁగు, (పు) ౪ హరౌ=విష్ణువు, ౫ అంకోఠవృక్షే=ఊడుగుచెట్టు.

థ వాసనం ధూపనేఽపి చ. ౨౭. వారిధాన్యాం చ వస్త్రే చ ప్రత్యాశాజ్ఞానయోః స్త్రియాం,	వాసనం—(న) ౧ ధూపనే=సుగంధవస్తువులచే ధూపమువేయుట, ౨ వారిధాన్యాం=గరిగెపిడత, (స్త్రీ) 3 వస్త్రే=వస్త్రము, ౪ ప్రత్యాశా = ఆశ, ౫ జ్ఞానయోః= తెలివి.
వాగ్మీ పటౌ సురాచార్యే	వాగ్మీ—(పు) ౧ పటౌ = వాచాలుఁడు, ౨ సురాచార్యే=బృహస్పతి.
విజ్ఞానం జ్ఞానకర్మణోః. ౨౮	విజ్ఞానం—(న) ౧ జ్ఞాన = జ్ఞానము, ౨ కర్మణోః=క్రియ.
వితున్నం సునిషణ్ణే చ శైవాలే చ నపుంసకం,	వితున్నం—(న) ౧ సునిషణ్ణే = నీరుచెంచలి, ౨ శైవాలే=నాచు.
విమానం వ్యోమయానే చ సార్వభౌమగృహేఽపి చ. ౨౯. ఘోటకే యానమాత్రే చ పున్నపుంసకయోర్మతం,	విమానం—(పు) ౧ వ్యోమయానే = విమానము, ౨ సార్వభౌమగృహే = రాజగృహము, 3 ఘోటకే=గుఱ్ఱము, ౪ యానమాత్రే = యానసామాన్యము.
వితానో యజ్ఞ ఉల్లోచే విస్తారే పున్నపుంసకమ్. ౩౦. క్లీబం వృత్తవిశేషే స్యాత్త్రిలింగో మత్తతుచ్ఛయోః,	వితానః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨ ఉల్లోచే=చాందినీ, 3 విస్తారే=విపులమైనది, ౪ వృత్తవిశేషే=వృత్తవిశేషము, (న) ౫ మత్త=మదించినవాఁడు, ౬ తుచ్ఛయోః=నీచుఁడు. (త్రి)
విక్లిన్నో జరసా జీర్ణే శీర్ణే చార్ద్రే చ వాచ్యవత్. ౩౧	విక్లిన్నః—(పు) ౧ జరసాజీర్ణే = ముసలితనముచేత శిథిలమయినవాఁడు, ౨ శీర్ణే=చినిగినది, 3 ఆర్ద్రే = తడిసినది. (త్రి)
విపన్నం విపదాక్రాంతే త్రిషు పుంసి భుజంగమే,	విపన్నం—(త్రి) ౧ విపదాక్రాంతే = ఆపదతోఁగూడినది, ౨ భుజంగమే = సర్పము. (పు)
విచ్ఛిన్నం చ సమాలబ్ధే విభక్తేఽప్యభిధేయవత్. ౩౨	విచ్ఛిన్నం—(త్రి) ౧ సమాలబ్ధే=పూయఁబడినది, ౨ విభక్తే=చీల్పఁబడినది.

విలగ్నం న స్త్రియాం మధ్యే త్రిషు స్యాల్లగ్నమాత్రకే,	విలగ్నం—(పున) ౧ మధ్యే=నడుము, ౨ లగ్నమాత్రకే = తగులుకొనినవస్తువు. (త్రి)
విషఘ్నస్తు శిరీషే నా గుడూచీ త్రివృతోః స్త్రియాం.	విషఘ్నః—(పు) ౧ శిరీషే = దిరిసెనపు చెట్టు, ౨ గుడూచీ = తిప్పతీగె, 3 త్రివృతోః=తెల్లతెగడ. (స్త్రీ)
వ్యుత్థానం స్వాతంత్ర్యకృత్యే విరోధాచరణేఽపి చ,	వ్యుత్థానం—(న) ౧ స్వాతంత్ర్యకృత్యే= స్వాతంత్ర్యముగాఁజేయుట, ౨ విరోధాచరణే = ప్రతికూలముచేయుట.
వృజినం కల్మషే క్లీబం కేశే నా కుటిలే త్రిషు. 3౪	వృజినం—(న) ౧ కల్మషే=పాపము, ౨ కేశే=వెండ్రుకలు, (పు) 3 కుటిలే = కుటిలమయినది (త్రి)
వృషా కర్ణే మహేంద్రే నా	వృషా—(పు) ౧ కర్ణే = కర్ణుఁడు, ౨ మహేంద్రే=దేవేంద్రుఁడు.
వేదనా జ్ఞానదుఃఖయోః,	వేదనా—(స్త్రీ) ౧ జ్ఞాన=తెలివి, ౨ దుఃఖయోః=దుఃఖము.
వేష్టనం కర్ణశష్కుల్యాముష్ణీషే ముకుటే వృతౌ. 3౫	వేష్టనం—(న) ౧ కర్ణశష్కుల్యాం = చెవి, ౨ ఉష్ణీషే = తలపాగ, 3 ముకుటే=కిరీటము, ౪ వృతౌ=చుట్టఁబడినది.
వ్యోమ వారిణి చాకాశే భాస్కరస్యార్చనాశ్రయే,	వ్యోమ—(న) ౧ వారిణి=ఉదకము, ౨ ఆకాశే = ఆకసము, 3 భాస్కరస్య అర్చనాశ్రయే = సూర్యార్చనకాధారమగువస్తువు.
శకునిః పుంసి విహగే సౌబలే కరణాంతరే. 3౬	శకునిః—(పు) ౧ విహగే = పక్షి, ౨ సౌబలే = శకుని, 3 కరణాన్తరే = శకునికరణము.
శయనం సురతే నిద్రాశయ్యయోశ్చ నపుంసకం,	శయనం—(న) ౧ సురతే=సురతము, ౨ నిద్రా = నిద్ర, 3 శయ్యయోః = పానుపు.

శమనం శాంతివధయోశ్శమ నశ్శ్రాద్ధదైవతే 3౭	శమనం—(న) ౧ శాన్తి=శాంతి, ౨ వధయోః=చంపుట, (పు). 3 శ్రాద్ధదైవతే =యముఁడు.
శ్వసనం శ్వసితే పుంసి మారుతే మదనద్రుమే,	శ్వసనం—(న) ౧ శ్వసితే= నిట్టూర్పు, ౨ మారుతే=వాయువు, 3 మదనద్రుమే =మ్రంగ చెట్టు.
శకునస్తు పుమాన్పక్షిమాత్ర పక్షివిశేషయోః. 3౮. శుభశంసినిమిత్తేచ శకునం స్యాన్నపుంసకం,	శకునః—(పు) ౧ పక్షిమాత్ర = పక్షి సామాన్యము, ౨ పక్షివిశేషయోః= పాలపిట్ట, (న) 3 శుభశంసినిమిత్తే = శకునము.
శంఖినీ శ్వేతవృందాయాం చోరపుష్ప్యాం వధూభిధి.	శంఖినీ—(స్త్రీ) ౧ శ్వేతవృందాయాం=కట్ల తీగ, ౨ చోరపుష్ప్యాం = కడిలచెట్టు, 3 వధూభిది=శంఖినీజాతి స్త్రీ.
శంఖీ హరౌ సముద్రే నా శంఖవత్యభిధేయవత్,	శంఖీ—(పు) ౧ హరౌ=విష్ణువు, ౨ సముద్రే=సముద్రము, 3 శంఖవతి=శంఖము గలవాఁడు. (త్రి).
శతఘ్నీ శస్త్రభేదే స్యాద్వృశ్చికాల్యాం కరంజకే ౪౦	శతఘ్నీ—(పు) ౧ శస్త్రభేదే = శస్త్రవిశేషము, ౨ వృశ్చికాల్యాం = తేలుమణి చెట్టు, 3 కరంజకే=కానుగుచెట్టు.
శాసనం రాజదత్తోర్వ్యాం లేఖాజ్ఞాశాస్త్రశాస్తిషు,	శాసనం—(న) ౧ రాజదత్తోర్వ్యాం=రాజుచే నివ్వఁబడినభూమి, ౨ లేఖా=పత్రిక, 3 ఆజ్ఞా=అజ్ఞ, ౪ శాస్త్ర = శాస్త్రము, ౫ శాస్తిషు = శిక్షించుట.
శాఖీ స్యాత్పాదపే వేదే తురుష్కాఖ్యజనే పుమాన్.	శాఖీ—(పు) ౧ పాదపే = వృక్షము, ౨ వేదే= వేదము, 3 తురుష్కాఖ్యజనే= తురుకలు.
శిఖీ వహ్నౌ బలీవర్దే శరే కేతుగ్రహే ద్రుమే, మయూరే కుక్కుటే పుంసి శిఖావత్యన్యలిఙ్గకః. ౪౨	శిఖీ—(పు) ౧ వహ్నౌ = అగ్ని, ౨ బలీవర్దే=ఎద్దు, 3 శరే = బాణము, ౪ కేతుగ్రహే= కేతుగ్రహము, ౫ ద్రుమే = చెట్టు, ౬ మయూరే = నెమలి, ౭

	కుక్కుటే=కోడి, ౮ శిఖావతి=శిఖగల వాఁడు. (త్రి).
శిల్పీ తు వాచ్యవత్కారౌ స్త్రియాం కోలదలౌషధౌ,	శిల్పీ—(త్రి) ౧ కారౌ=శిల్పి,(స్త్రీ)౨ కోల దలౌషధౌ=ఒకానొకగంధద్రవ్యము.
శృంగీ శృంగయుతే నాగే వృక్షపర్వతయోరపి. ౪౩	శృంగీ—(పు) ౧ శృంగయుతే=కొమ్ములు గలది, ౨ నాగే=గజము, 3 వృక్ష = చెట్టు, ౪ పర్వతయోః=పర్వతము.
శ్లేష్మఘ్నీ మల్లికాయాం చ జ్యోతిష్మత్యాం చ యోషితి,	శ్లేష్మఘ్నీ—(స్త్రీ) ౧ మల్లికాయాం=మల్లె తీగ, ౨ జ్యోతిష్మత్యాం = మానేరు తీఁగ.
శోభనో యోగభేదే నా సుందరే వాచ్యలిఙ్గకః. ౪౪	శోభనః—(పు) ౧ యోగభేదే = శోభన మనుపంచాంగయోగము, ౨ సుంద రే=సుందరమైనవాఁడు. (త్రి).
సవనం త్వధ్వరే స్నానే సోమనిర్దలనేఽపి చ,	సవనం—(న) ౧ అధ్వరే = యజ్ఞము, ౨ స్నానే=స్నానము, 3 సోమనిర్దలనే = సోమలతనుబిండుట.
స్తననం ధ్వనిమాత్రే స్యాన్మేఘశబ్దే చ కుంథితే. ౪౫	స్తననం—(న) ౧ ధ్వనిమాత్రే = ధ్వని సామాన్యము, ౨ మేఘశబ్దే=ఉఱుము, 3 కుంథితే=మొక్కపోయినది.
సమానస్సత్సమైకేషు త్రిషు నా నాభిమారుతే,	సమానః—(త్రి) ౧ సత్=సత్పురుషుఁడు, సమ=సమానమైనది, 3 ఏకేషు=ఒకటి యైనది, ౪ నాభిమారుతే=నాభిప్రదేశ మందుండువాయువు.
సంతానస్సంతతౌ గోత్రే స్యాదపత్యే సురద్రుమే. ౪౬	సంతానః—(పు) ౧ సంతతౌ = ఎడతెగ కుండుట, ౨ గోత్రే = వంశము, 3 అపత్యే=బిడ్డ, ౪ సురద్రుమే = దేవ వృక్షము.
స్పర్శనో మారుతే పుంసి దానే స్పర్శే నపుంసకం,	స్పర్శనః—(పు) ౧ మారుతే = వాయువు, ౨ దానే = దానము, 3 స్పర్శే = స్పృశించుట. (న).

సంస్థానమాకృతౌ మృత్యౌ సన్నివేశే చతుష్పథే. ౪౭	సంస్థానం—(న) ౧ ఆకృతౌ=ఆకారము, ౨ మృత్యౌ=మృత్యువు, 3 సన్నివేశే ప్రదేశము, ౪ చతుష్పథే=నాలుగు త్రోవలుకలసినచోటు.
స్యందనం తు స్రుతౌ నీరే తినిశే నా రథేఽస్త్రియాం,	స్యందనం—(న) ౧ స్రుతౌ=స్రవించుట ౨ నీరే=ఉదకము, 3 తినిశే = నెమ్మిచెట్టు, (పు). రథే=రథము. (పు.).
సజ్జనం తు భవేత్క్లీబముపరక్షణఘట్టయోః. ౪౮. వాచ్యలింగం కులీనే స్యాత్కల్పనాయాం తు యోషితి,	సజ్జనం—(న) ౧ ఉపరక్షణ=ఆవరణము, ౨ ఘట్టయోః=తీరము, 3 కులీనే = మంచి కులమునందుఁ బుట్టిన వాఁడు, (త్రి) ౪ కల్పనాయాం = గజారోహణార్థమై ఏనుఁగును శృంగారించుట. (స్త్రీ).
సంధానం స్యాదభిషవే తథా సంఘటనేఽపి చ. ౪౯	సంధానం—(న) ౧ అభిషవే=స్నానము, ౨ సంఘటనే=కూర్పు.
సంపన్నం సాధితేఽపి స్యాత్సంపత్తిసహితేఽన్యవత్,	సంపన్నం—(న) ౧ సాధితే=సాధించఁబడినది, ౨ సంపత్తిసహితే = సంపదకల వాఁడు, (త్రి).
సంధినీ వృషభాక్రాంతాకాలదుగ్ధో స్త్రయోః స్త్రియాం.	సంధినీ—(స్త్రీ) ౧ వృషభాక్రాంతా = ఎదగ్గొనయావు, ౨ అకాలదుగ్ధోస్త్రయోః = అకాలమునఁ బిదుకనిచ్చెడియావు.
సద్మ స్యాన్మందిరే నీరే	సద్మ—(న) ౧ మందిరే = గృహము, ౨ నీరే=ఉదకము.
సంవ్యానం ఛాదనేఽంశుకే,	సంవ్యానం—(న) ౧ ఛాదనే=కప్పుట, ౨ అంశుకే=వస్త్రము.
సదనం మందిరే తోయే	సదనం—(న) ౧ మందిరే=గృహము, ౨ తోయే=ఉదకము.
స్వామీ ప్రభువిశాఖయోః.	స్వామీ—(పు) ౧ ప్రభు = ప్రభువు, ౨ విశాఖయోః=కుమారస్వామి.

సాదీ తురంగమాతంగ రథా రోహేషు దృశ్యతే,	సాదీ—(పు) ౧ తురంగ=గుఱ్ఱపురౌతు, ౨ మాతంగ = మావటివాఁడు, 3 రథారోహే=సారథి.
స్థాపనం రోపణే పుంసవనే పా ఠౌషధా స్త్రియామ్. ౫౨	స్థాపనం—(న) ౧ రోపణే=మోపుట, ౨ పుంసవనే=పుంసవనము, పాఠౌషధా= అగురుసొంటి. (స్త్రీ)
సావనో యజ్ఞకర్మాంతే యజ మానప్రచేతసోః,	సావనః—(పు) ౧ యజ్ఞకర్మాంతే=అవభృదము, ౨ యజమాన = యజ్ఞమును చేసినవాఁడు, 3 ప్రచేతసోః = వరుణుఁడు.
సాధనం మృతసంస్కారే సైన్యే సిద్ధౌషధాగతౌ. ౫3 నిర్వర్తనో పాయమేఢ్రే దాపనేఽనుగమే ధనే,	సాధనం—(న) ౧ మృతసంస్కారే = చచ్చినవానిని సంస్కరించుట, ౨ సైన్యే=సైన్యము, 3 సిద్ధౌషధా=సిద్ధమగు నౌషధము, ౪ గతౌ=గమనము, ౫ నిర్వర్తన=మరలుట, ౬ ఉపాయ = యుక్తి, ౭ మేఢ్రే = శిశ్నము, ౮ దాపన = ఋణముగొనుట, ౯ అనుగమే = అనుసరించుట, ౧౦ ధనే = ధనము.
సామ క్లీబముపాయస్యభేదే వేదాంతరేఽపి చ. ౫౪	సామ—(న) ౧ ఉపాయస్యభేదే=సామోపాయము, ౨ వేదాన్తరే = సామవేదము,
సీమాఘాటస్థితి క్షేత్రేష్వండ కోశేఽపి చ స్త్రియాం,	సీమా—(స్త్రీ) ౧ ఆఘాట=పరిమాణము, ౨ స్థితి = పొలిమేర, 3 క్షేత్రేషు = వరిమడి, ౪ అండకోశే = వృషణము.
సూచనా వ్యధనే దృష్టౌ గం ధనేఽభినయేఽపి చ. ౫౫	సూచనా—(స్త్రీ) ౧ వ్యధనే = పీడించుట, ౨ దృష్టౌ=చూపు, 3 గంధనే=కొండెములు చెప్పుట, ౪ అభినయే = అభినయము.

సేచనం రక్షణే సేకే నౌకాయా
స్సేకభాజనే,

సేచనం—(న) ౧ రక్షణే = రక్షించుట, ౨ సేకే = తడుపుట, 3 నౌకాయా స్సేకభాజనే = ఓడలోని నీళ్లుపారఁబోయుపాత్ర.

సేనానీ స్స్యాత్పుమాన్కార్త్తి
కేయే సేనాపతావపి. ౫౬

సేనానీః—(పు) ౧ కార్త్తికేయే=కుమారస్వామి, ౨ సేనాపతౌ = సేనానాయకుఁడు.

సేవనం సీవనోపాస్త్యోః

సేవనం—(న) ౧ సీవన = బట్టకుట్టుట, ౨ ఉపాస్త్యోః=సేవచేయుట.

హలీ రామే చ కర్షకే,

హలీ—(పు) ౧ రామే = బలరాముఁడు, ౨ కర్షకే=దున్నువాఁడు.

హస్తినీ గజయోషాయాం
జాతిభేదే చ యోషితః.

హస్తినీ—(స్త్రీ) ౧ గజయోషాయాం = ఆడేనుఁగు, ౨ యోషితః జాతిభేదే= హస్తినీజాతిస్త్రీ.

హసనం న ద్వయోర్హాసేఽం
గారధాన్యాం తు యోషితి,

హసనం—(న) ౧ హాసే = నవ్వు, ౨ అంగారధాన్యాం=కుంపటి. (స్త్రీ)

హాయనో న స్త్రియాం వర్షే
పుంస్యర్చిర్వ్రీహిభేదయోః.

హాయనః—(పు) ౧ వర్షే=సంవత్సరము, ౨ అర్చిః= తేజస్సు, 3 వ్రీహిభేదయోః = సస్యవిశేషము (పు)

హ్రాదినీ వజ్రతడితోర్

హ్రాదినీ—(స్త్రీ) ౧ వజ్ర = వజ్రము, ౨ తడితోః= మెఱపు.

హిండనం భ్రమణే రతే,

హిండనం—(న) ౧ భ్రమణే=తిరుగుట, ౨ రతే=సురతము.

న చతుష్కం.

నాల్గక్షరములుగల నకారాంత శబ్దములు.

అవలగ్నోఽస్త్రియాం మధ్యే
త్రిషు స్యాల్లగ్నమాత్రకే.

అవలగ్నః—(పు) ౧ మధ్యే = నడుము, ౨ లగ్నమాత్రకే=అంటుకొనుట (త్రి)

అనూచానో వినీతే స్యా
త్సాంగవేదవిచక్షణే,

అనూచానః—(పు) ౧ వినీతే = శిక్షితుఁడు, ౨ సాంగవేదవిచక్షణే=అంగ

	ములతోడ వేదాధ్యయనము చేసిన వాఁడు.
అవాచీనోఽవాగర్థేవిపర్యస్తే చ వాచ్యవత్. ౬౦	అవాచీనః—(త్రి) ౧ అవాగర్థే = తల వంచుకొన్నవాఁడు, ౨ విపర్యస్తే = విపర్యాసమైనది.
అభిపన్నోఽపరాద్ధేఽభిగ్రస్తే చాపద్గతే త్రిషు,	అభిపన్నః—(పు) ౧ అపరాద్ధే = నేరము చేసినవాఁడు, ౨ అభిగ్రస్తే = శత్రునిచేఁబట్టుకోఁబడినవాఁడు, 3 ఆపద్గతే =ఆపదఁబొందినవాఁడు. (త్రి)
అపదానం ఖండనే స్యాదతివృత్తే చ కర్మణి. ౬౧	అపదానం—(న) ౧ ఖండనే=ఖండించుట, ౨ అతివృత్తే కర్మణి=గడచినపని.
అభిమానోఽర్థాదిదర్పే జ్ఞానే ప్రణయహింసయోః,	అభిమానః—(పు) ౧ అర్థాదిదర్పే = డబ్బుమొదలైనవాని చేనైన గర్వము, ౨ జ్ఞానే=జ్ఞానము, 3 ప్రణయే=ప్రేమ, ౪ హింసయోః=హింస.
అనీకినీ స్త్రియాం సేనామాత్రసేనావిశేషయోః. ౬౨	అనీకినీ—(స్త్రీ) ౧ సేనామాత్ర = సేనాసామాన్యము, ౨ సేనావిశేషయోః =సేనావిశేషము.
అధిష్ఠానం పురే చక్రే ప్రభావేఽధ్యాసనేఽపి చ,	అధిష్ఠానం—(న) ౧ పురే = పట్టణము, ౨ చక్రే=బండిచక్రము, 3 ప్రభావే=మాహాత్మ్యము, ౪ అధ్యాసనే=ఆక్రమించుట.
అన్వాసనం స్నేహవస్తావుపాస్తావనుశోచనే. ౬3	అన్వాసనం—(న) ౧ స్నేహవస్తౌ = విరేచనముకొఱకు గుదమునను౦చుకొను మందువత్తి, ౨ ఉపాస్తౌ = ఉపాసన చేయుట, 3 అనుశోచనే = పశ్చాత్తాపమునొందుట.
అర్యమా తు పుమాన్ సూర్యే పితృదేవాంతరేఽపిచ,	అర్యమా—(పు)౧ సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౨ పితృదేవాన్తరే = పితృదేవతలలో నొకఁడు.

అథర్వా బ్రాహ్మణే పుంసి వేదే తు స్యాన్నపుంసకమ్. ౬౮.	అథర్వా—(పు) ౧ బ్రాహ్మణే = బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ వేదే=అథర్వవేదము. (న)
భవేదభిజనః ఖ్యాతౌ జన్మభూమ్యాం కులధ్వజే, కులేఽపి చ పుమా	అభిజనః—(పు) ౧ ఖ్యాతౌ=ప్రసిద్ధి, ౨ జన్మభూమ్యాం=జన్మస్థానము, 3 కులధ్వజే=కులాగతమైనబిరుదు, ౪ కులే=కులము.
నాయోధనం యుద్ధే వధేఽపి చ. ౬౯.	ఆయోధనం—(న) ౧ యుద్ధే=యుద్ధము, ౨ వధే=చంపుట.
స్యాదాకలనమాకాంక్షౌ పరిసంఖ్యానబంధనే,	ఆకలనం—(న) ౧ ఆకాంక్షౌ = కోరిక, ౨ పరిసంఖ్యాన = లెక్కపెట్టుట, 3 బంధనే=బంధించుట.
ఆతంచనం ప్రతీవాపజవనాప్యాయనేషు చ. ౭౦	ఆతంచనం— (న) ౧ ప్రతీవాప = పాలుతోడు పెట్టుట, ౨ జవన=వేగము, 3 ఆప్యాయనేషు = తృప్తిఁజేయుట.
ఆరాధనం చ పచనే ప్రాప్తౌ సంతోషణేఽపి చ,	ఆరాధనం—(న) ౧ పచనే = వండుట, ౨ ప్రాప్తౌ=పొందుట, 3 సంతోషణే= సంతోషపెట్టుట.
ఆచ్ఛాదనం సంపిధానే వస్త్రేఽపవృత్తిమాత్రకే. ౭౧	ఆచ్ఛాదనం—(న) ౧ సంపిధానే=కప్పుట, ౨ వస్త్రే = వస్త్రము, 3 అపవృత్తిమాత్రకే=అడ్డగించుట.
ఆస్కందనం తిరస్కారే రణే సంశోషణేఽపి చ,	ఆస్కందనం—(న) ౧ తిరస్కారే = తిరస్కరించుట, ౨ రణే = యుద్ధము, 3 సంశోషణే=ఎండింపఁజేయుట.
ఆవేశనం శిల్పిశాలే భూతావేశప్రవేశయోః. ౭౨	ఆవేశనం—(న) ౧ శిల్పిశాలా = కంసాలిపనులు చేయుచోటు, ౨ భూతావేశ= దయ్యమావేశించుట, 3 ప్రవేశయోః =ప్రవేశించుట.
ఆత్మయోనిః పుమాన్కామదేవే చ పరమేష్ఠిని,	ఆత్మయోనిః—(పు) ౧ కామదేవే=మన్మథుఁడు, ౨ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదే

ఉపధానం విషే గండౌ ప్రణయేఽపి నపుంసకమ్. ౧౯	ఉపధానం—(న) ౧ విషే = విషము, ౨ గండౌ = తలగడ, 3 ప్రణయే = స్నేహము.
ఉత్సాదనం సముల్లేఖోద్వాహనోఽద్వర్తనేషు చ,	ఉత్సాదనం—(న) ౧ సముల్లేఖ=గీరుట, ౨ ఉద్వాహన=మోయుట, 3 ఉద్వర్తనేషు=నలుగు పెట్టుట.
స్యాదుత్పతనముత్పత్తౌ తథోర్ధ్వగమనేఽపి చ. ౨౦	ఉత్పతనం—(న) ౧ ఉత్పత్తౌ = పుట్టుట, ౨ ఊర్ధ్వగమనే=ఎగురుట.
ఉద్వర్తనముత్పతనే విలేపనే ఘర్షణే క్లీబం,	ఉద్వర్తనం—(న) ౧ ఉత్పతనే = ఎగురుట, ౨ విలేపనే = నలుగు పెట్టుట, 3 ఘర్షణే=ఒరయుట.
ఉదయనముదయే క్లీబం వత్సేశాగస్త్యయోః పుంసి.	ఉదయనం—(న) ౧ ఉదయే = ఉదయించుట, ౨ వత్సేశ = వత్సదేశరాజు, (పు) 3 అగస్త్యయోః = అగస్త్యుఁడు.
ఉద్వాహనంద్విసీత్యేస్యాద్రజ్జ్వా ముద్వాహనీ మతా,	ఉద్వాహనం—(న) ౧ ద్విసీత్యే= రెండుమారులు దున్నినభూమి ఉద్వాహనీ, (సీ) ౨ రజ్జ్వాం= త్రాడు.
ఉపాసనం శరాభ్యాసేఽప్యుపాస్త్యావాసనేఽపి చ. ౨౧	ఉపాసనం—(న) ౧ శరాభ్యాసే = ధనుర్విద్యాభ్యాసము, ౨ ఉపాస్త్యా=ఉపాసనఁజేయుట, 3 ఆసనే=పీట.
కపీతనో గర్దభాండశిరీషామ్రాతకేషు చ, అశ్వత్థే చ	కపీతనః—(పు) ౧ గర్దభాండ = కలజువ్విచెట్టు, ౨ శిరీష = దిరిసెనపుచెట్టు, 3 అమ్రాతకేషు = అంబాళపుచెట్టు' ౪ అశ్వత్థే=రావిచెట్టు.
కలాపీ తు ప్లక్షబర్హిణయోః పుమాన్. ౨౨	కలాపీ—(పు) ౧ ప్లక్ష = జువ్విచెట్టు, ౨ బర్హిణయోః=నెమలి.
కలధ్వనిః పుమాన్పారావతే పికమయూరయోః,	కలధ్వనిః—(పు) ౧ పారావతే = పావురము, ౨ పిక = కోవెల, 3 మయూరయోః=నెమలి.

కంచుక్యంతఃపురాధ్యక్షే షిద్గేఽపహా జోంగకద్రుమే.

కంచుకీ—(పు) ౧ అంతఃపురాధ్యక్షే = అంతఃపురముకావలివాఁడు, ౨ షిద్గే= విటుఁడు, ౩ అహౌ = సర్పము, ౪ జోంగకద్రుమే=అంగరుచెట్టు.

కాత్యాయనో వరరుచౌ విశేషే చ మునేః పుమాన్, కాషాయవస్త్రే విధవార్ధజరత్యుమయోః స్త్రియాం.

కాత్యాయనః—(పు) ౧ వరరుచౌ = వరరుచి, ౨ మునేర్విశేషే=కాత్యాయనముని, ౩ కాషాయవస్త్రే = కాషాయవస్త్రము, ౪ విధవార్ధజరతీ = ఏఁబది సంవత్సరములుగల విధవ, ౫ ఉమయోః=పార్వతీదేవి. (స్త్రీ).

కుంభయోనిరగస్త్యే స్యాద్వశిష్టద్రోణయోః పుమాన్,

కుంభయోనిః—(పు) ౧ అగస్త్యే = అగస్త్యముని, ౨ వశిష్ఠ = వసిష్ఠమహర్షి, ౩ ద్రోణయోః=ద్రోణుఁడు.

కుచందనం తు పత్త్రాంగే ద్రుభేదే రక్తచందనే. ౭౬

కుచందనం—(న) ౧ పత్త్రాంగే = భూర్జవృక్షము, ౨ ద్రుభేదే=బుజపత్త్రిచెట్టు, ౩ రక్తచందనే=ఎఱ్ఱనిగంధము.

కుండలీ వరుణే కేకిభోగినోశ్చ సకుండలే,

కుండలి—(పు) ౧ వరుణే=వరుణుఁడు, ౨ కేకి=నెమలి, ౩ భోగినోః=సర్పము, ౪ సకుండలే=కుండలములుగలవాఁడు.

కేసరీ తురగే సింహే పున్నాగే నాగకేసరే. ౭౭

కేసరీ—(పు) ౧ తురగే = గుఱ్ఱము, ౨ సింహే = సింగము, ౩ పున్నాగే = సురపొన్నచెట్టు, ౪ నాగకేసరే=నాగకేసరములు.

క్రౌంచాదనం తు పిప్పల్యాం చించోటకమృణాలయోః,

క్రౌంచాదనం—(న) ౧ పిప్పల్యాం=రావిచెట్టు, ౨ చించోటక = ఒకానొకతృణము, ౩ మృణాలయోః = తామరతూఁడు.

ఖడ్గధేనుః స్త్రియాం ఖడ్గపుత్త్రికాగండకస్త్రీయోః. ౭౮

ఖడ్గధేనుః—(స్త్రీ) ౧ ఖడ్గపుత్త్రికా=చుఱకత్తి, ౨ గండకస్త్రీయోః = ఆఁడుఖడ్గమృగము.

గవాదనీంద్రవారుణ్యాం గవాం ఘాసాదనాశ్రయే,

గవాదనీ—(స్త్రీ) ౧ ఇంద్రవారుణ్యాం=పెద్దపాపరచెట్టు, ౨ గవాంఘాసాదనాశ్రయే=గోవులు మేత మేయుస్థలము(బీడు).

గదయిత్నుః పుమాన్ కామే జల్పకే కాముకేఽపిచ. ౭౯

గదయిత్నుః—(పు) ౧ కామే = మన్మథుఁడు, ౨ జల్పకే = వాచాలుఁడు, 3 కాముకే=కామముగలవాఁడు.

ఘనాఘనో వర్షుకాబ్దే మత్తఘాతుకకుంజరే, శక్రే చ

ఘనాఘనః—(పు) ౧ వర్షుకాబ్దే=వర్షించు మేఘము, ౨ మత్తఘాతుకకుంజరే = మదముచేనితరులను జంపుఏనుఁగు, 3 శక్రే= దేవేంద్రుఁడు.

ఘోషయిత్నుస్తు విప్రకోకిలయోః పుమాన్ ౮౦

ఘోషయిత్నుః—(పు) ౧ విప్ర = బ్రాహ్మణుఁడు, ౨ కోకిలయోః=కోవెల.

చిత్రభానుః పుమాన్ వైశ్వానరేచాహస్కరేఽపిచ,

చిత్రభానుః—(న) ౧ వైశ్వానరే = అగ్నిహోత్రుఁడు, ౨ అహస్కరే = సూర్యుఁడు.

చోలకీ తు కరీరే స్యాన్నారంగే కిష్కుపర్వణి. ౮౧

చోలకీ—(పు) ౧ కరీరే=వెదురుమొలక, ౨ నారంగే=నారింజచెట్టు, 3 కిష్కుపర్వణి=మోచేతికణుపు.

జలాటనో లోహపృష్ఠే జలౌకాయాం జలాటనీ,

జలాటనః—(పు) ౧ లోహపృష్ఠే = కంకపక్షి, జలాటనీ (స్త్రీ) ౨ జలౌకాయాం జలగ.

తపస్వీ తాపసే చానుకంప్యే త్రిష్వథ యోషితి. ౮౨.
మాంసికాకటురోహిణ్యో

తపస్వీ—(త్రి) ౧ తాపసే = ఋషి, ౨ అనుకంప్యే=దయఁజూడఁదగినవాఁడు, 3 మాంసికా=జటామాంసి, ౪ కటురోహిణ్యోః=కటుకరోహిణి.

స్తరస్వీ శూరవేగినోః

తరస్వీ—(పు) ౧ శూర = శూరుఁడు, ౨ వేగినోః=వేగముగలవాఁడు.

తపోధనస్తాపసే స్యాన్ముండిర్యాం తు తపోధనా. ౮౩

తపోధనః—(పు) ౧ తాపసే = ఋషీశ్వరుఁడు, (స్త్రీ). ౨ ముండిర్యాం = చిట్టీశ్వర

ద్విజన్మా దశనే విప్రే	ద్విజన్మా—(పు) ౧ దశనే=దంతములు, ౨ విప్రే=బ్రాహ్మణుఁడు.
దుర్నామ క్లీబమర్శసి, స్యాద్దీర్ఘకోషికాయాం స్త్రీ	దుర్నామ—(న) ౧ అర్శసి = అర్శోరోగము, ౨ దీర్ఘకోశికాయాం = ఏనుగుజెలగ. (స్త్రీ).
దేవసేనా తు వజ్రిణః. ౮౪. సుతాయామపి సేనాయాం దేవతానాం చ యోషితి,	దేవసేనా—(స్త్రీ) ౧ వజ్రిణస్సుతాయాం=దేవేంద్రునికూతురగు దేవసేన, ౨ దేవతానాం సేనాయాం = దేవతల యొక్కసేన
నాగాంజనేభసుందర్యాం నాగయష్టౌ చ యోషితి. ౮౫	నాగాంజనా—(స్త్రీ) ౧ ఇభసుందర్యాం = ఆడేనుఁగు, ౨ నాగయష్టౌ = తటాకములయందుఁబాతిన స్తంభము.
భవేన్నిధువనం కంపే సురతే చ నపుంసకం,	నిధువనం—(న) ౧ కంపే=చలనము, ౨ సురతే=మైథునము.
నిర్వాసనం హింసనే స్యాన్నగరాదేర్బహిష్కృతౌ ౮౬	నిర్వాసనం—(న) ౧హింసనే=చంపుట, ౨ నగరాదేర్బహిష్కృతౌ = పట్టణాదుల నుండివెళ్లగొట్టుట,
నిర్భర్త్సనం ఖలీకారేఽలక్తకేఽపి నపుంసకం,	నిర్భర్త్సనం—(న) ౧ ఖలీకారే = అపకారముచేయుట, ౨ అలక్తకే=లత్తుక
నిర్యాతనం వైరశుద్ధౌ దానే న్యాసార్పణేఽపి చ. ౮౭	నిర్యాతనం—(న) ౧ వైరశుద్ధౌ = పగదీర్చుకొనుట, ౨ దానే=ఇచ్చుట, 3 న్యాసార్పణే=దాచినధనమును మరల నిచ్చుట.
నిశామనం దర్శనే స్యాదాలోచనే చ న ద్వయోః,	నిశామనం—(న) ౧ దర్శనే=చూచుట,౨ ఆలోచనే=ఆలోచించుట.
నిశమనముక్తం దృష్టౌ శ్రుతౌ	నిశమనం—(న) ౧ దృష్టౌ = చూచుట, ౨ శ్రుతౌ=వినుట.
నిరసనం వధే ప్రతిక్షేపే. ౮౮. నిష్ఠీవనే	నిరసనం—(న) ౧ వధే = చంపుట, ౨ ప్రతిక్షేపే=తిరస్కరించుట, 3 నిష్ఠీవనే=ఉమియుట

ప్రజననం యోనౌ జన్మన్యపి క్లీబం,	ప్రజననం—(న) ౧ యోనౌ = యోని ప్రదేశము, ౨ జన్మని=పుట్టుక.
ప్రసహనమపి భంగే స్యాత్ క్షేపే	ప్రసహనం—(న) ౧ భంగే=పరాభవము ౨ క్షేపే=ఆక్షేపించుట.
పంచాననశ్శివే సింహే. ౮౯	పంచాననః—(పు) ౧ శివే=శంకరుఁడు, ౨ సింహే=సింహము.
ప్రహసనమపి ప్రహాసే రూపకభేదేచ పరిహాసే,	ప్రహసనం—(న)॥ ౧ ప్రహాసే = పెద్దగా నవ్వుట, ౨ రూపకభేదే = హాస్యరస ప్రధానమగు నాటకవిశేషము, 3 పరిహాసే=ఎగతాళిచేయుట.
ప్రణిధానం ప్రయత్నే స్యాత్సమాధౌచ ప్రవేశనే. ౯౦	ప్రణిధానం—(న) ౧ ప్రయత్నే=ప్రయత్నము, ౨ సమాధౌ=ధ్యానము, 3 ప్రవేశనే=ప్రవేశించుట.
ప్రయోజనం కార్యహేత్వోః	ప్రయోజనం—(న) ౧ కార్యే=కార్యము ౨ హేత్వోః=కారణము.
పలాశీ వృక్షరక్షసోః,	పలాశీ—(పు) ౧ వృక్షే=చెట్టు, రక్షసోః= రాక్షసుఁడు.
అథ ప్రవచనం వేదే ప్రకృష్టవచనేఽపి చ. ౯౧	ప్రవచనం—(న) ౧ వేదే = వేదము, ౨ ప్రకృష్టవచనే=గొప్పమాట.
ప్రతిపన్నోఽన్యలిఙ్గస్స్యాద్విజ్ఞాతేఽంగీకృతేఽపి చ	ప్రతిపన్నః—(త్రి) ౧ విజ్ఞాతే= తెలిసికొనఁబడినది, ౨ అంగీకృతే = అంగీకరింపఁబడినది.
ప్రస్ఫోటనం తు శూర్పే స్యాత్తాడనే చ వికాసనే. ౯౨	ప్రస్ఫోటనం—(న) ౧ శూర్పే = చేట, ౨ తాడనే=కొట్టుట, 3 వికాశనే = వికసించుట.
ప్రతిమానం ప్రతిచ్ఛాయాగజకుంభాంతరాలయోః,	ప్రతిమానం—(న) ప్రతిచ్ఛాయా=విగ్రహములు, లేక పటములు, ౨ గజకుంభాంతరాలయోః = ఏనుఁగుకుంభస్థలమధ్యభాగము.

ప్రతియత్నస్తు సంస్కారలిప్సోప గ్రహణేషు చ. ౯౩	ప్రతియత్న—(న) ౧ సంస్కార=సంస్కరించుట, (గుణాతిశయము కలుగఁజేయుట) ౨ లిప్సా = అభిలాష, ౩ ఉపగ్రహణేషు=చెఱబట్టుట.
ప్రత్యర్థీ వాచ్యలింగస్స్యాచ్ఛత్రౌ చ ప్రతివాదిని,	ప్రత్యర్థీ—(త్రి) ౧ శత్రౌ = శత్రువు, ౨ ప్రతివాదిని=ప్రతివాది.
పరిజ్వా తు పుమానిందౌ యాజ్ఞికే పరిచారకే ౯౪	పరిజ్వా—(పు) ౧ ఇందౌ = చంద్రుఁడు, ౨ యాజ్ఞికే = యజ్ఞముచేయువాఁడు, ౩ పరిచారకే=సేవకుఁడు.
ప్రసాధనీ తు కంకత్యాం సిద్ధౌ వేషే ప్రసాధనం,	ప్రసాధనీ—(స్త్రీ) ౧ కంకత్యాం=దువ్వెన, ప్రసాధనం (న). ౨ సిద్ధౌ=కార్యసిద్ధి, ౩ వేశే=వేషము.
పయస్వినీ నదీధేన్వోః విభావర్యాం చ యోషితి. ౯౫	పయస్వినీ—(స్త్రీ) ౧ నది = ఏఱు, ౨ ధేన్వోః = ఆవు, ౩ విభావర్యాం = రాత్రి.
అథ పుణ్యజనో యక్షే రాక్షసే సజ్జనేఽపి చ,	పుణ్యజనః—(పు) ౧ యక్షే=యక్షుఁడు, ౨ రాక్షసే=రాక్షసుఁడు, ౩ సజ్జనే = సత్పురుషుఁడు.
పృథగ్జనస్తు పుంలింగః కథితో నీచమూర్ఖయోః. ౯౬	పృథగ్జనః—(పు) ౧ నీచ = నీచుఁడు, ౨ మూర్ఖయోః=మూర్ఖుఁడు.
ఫలకీ మత్స్యభేదే నా వాచ్యవత్ఫలకాన్వితే,	ఫలకీ—(పు) ౧ మత్స్యభేదే=నడగడ్డిలోని చేఁప, ౨ ఫలకాన్వితే=డాలుకలవాఁడు.
వారకీ శత్రుచిత్రాశ్వపర్ణజీవి పయోధిషు. ౯౭	వారకీ—(పు) ౧ శత్రు = శత్రువు, ౨ చిత్రాశ్వ=చిత్రమైనగుఱ్ఱము, ౩ పర్ణజీవి = ఆకులనుతిని బ్రదుకువాఁడు, ౪ పయోధిషు=సముద్రుఁడు.
భూతాత్మా పుంసి నిర్దిష్టో దేహే చ పరమేష్ఠిని,	భూతాత్మా—(పు) ౧ దేహే=శరీరము, ౨ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదేవుఁడు.
మహాధనం మహామూల్యే సువర్ణే సిల్హకేఽపి చ. ౯౮	మహాధనం—(న) ౧ మహామూల్యే = చాలవెలకలది, ౨ సువర్ణే=బంగారు,

3 సిల్హకే = అందుగబంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము.

మహాసేనః కార్తికేయే మహాసైన్యపతావపి,

మహాసేనః—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమారస్వామి, ౨ మహాసైన్యపతౌ=గొప్ప సేనానాయకుఁడు.

మదయిత్నుర్మదయితేపుమాన్మద్యే నపుంసకం. ౯౯

మదయిత్నుః—(పు) ౧ మదయుతే=మదముతోఁ గూడినవాఁడు, ౨ మద్యే=మద్యము. (న).

మహామునిరగస్త్యే నాకుస్తుంబురుణి న ద్వయోః,

మహామునిః—(పు) ౧ అగస్త్యే = అగస్త్యుఁడు, ౨ కుస్తుంబురుణి = కొత్తిమేరు. (న).

మాతులానీ కలాయే స్యాద్భంగాయాం మాతులస్త్రియాం ౧౦౦

మాతులానీ—(స్త్రీ) ౧ కలాయే = బోడసెనగలు, ౨ భంగాయాం = జనపవిత్తులు, 3 మాతులస్త్రియాం=మేనమామభార్య.

మాలుధానో మాతులాహౌ మాలుధానీ లతాంతరే,

మాలుధానః—(పు) ౧ మాతులాహౌ=పుట్టుఁబాము మాలుధానీ. (స్త్రీ) ౨ లతాంతరే = ఒకానొకతీఁగె.

మేధావీ నా శుకే బ్రాహ్మ్యాం స్త్రియాం మేధాన్వితే త్రిషు. ౧౦౧

మేధావీ—(పు) ౧ శుకే = చిలుక, ౨ బ్రాహ్మ్యాం = గంటుభారంగి (స్త్రీ). 3 మేధాన్వితే=బుద్ధిశాలి. (త్రి).

రసాయనం విషేఽపి స్యాజ్జరావ్యాధిజిదౌషధే, పుంల్లిగః పక్షిరాజే చ విడంగాఖ్యౌషధేఽపి చ ౧౦౨

రసాయనం—(న) ౧ విషే=గరళము, ౨ జరావ్యాధి జిదౌషధే = క్షయరోగమునుబోఁగొట్టునౌషధము, 3 పక్షిరాజే=గరుత్మంతుఁడు, ౪ విడంగాఖ్యౌషధే=వాయువిడంగము, (పు).

రాజాదనం క్షీరికాయాం ప్రియాలే కింశుకేఽపి చ,

రాజాదనః—(పు) ౧ క్షీరికాయాం = పాలచెట్టు, ౨ ప్రియాలే= మొరటిచెట్టు 3 కింశుకే=మోదుగచెట్టు.

లలామ స్యాత్ప్రభావే చ లాంఛనధ్వజవాజిషు. ౧౦౩ శృంగే ప్రధానే భూషా యామపి వాలధిపుండ్ర యోః,

లలామ—(న) ౧ ప్రభావే=ప్రభావము, ౨ లాంఛన=గుర్తు, ౩ ధ్వజ=జెండా, ౪ వాజిషు = గుఱ్ఱము, ౫ శృంగే = కొమ్ము, ౬ ప్రధానే = ముఖ్యమయినది, ౭ భూషాయాం=భూషణము, ౮ వాలధి=రోమములుగలతోక, ౯ పుండ్రయోః=తిలకము.

లాంగలీ నాలికేలద్రౌ రేవతీ రమణే పుమాన్. ౧౦౪

లాంగలి—(పు) ౧ నాలికేలద్రౌ=కొబ్బరిచెట్టు, ౨ రేవతీరమణే=బలరాముఁడు.

వనశ్వా గంధమార్జారే వంచకవ్యాఘ్రయోః పుమాన్,

వనశ్వా—(పు) ౧ గంధమార్జారే=పునుఁగుబిల్లి, ౨ వంచక=నక్క, ౩ వ్యాఘ్రయోః=పెద్దపులి.

వర్ధమానః ప్రశ్నభేదే శరావైరండవిష్ణుషు. ౧౦౫

వర్ధమానః—(పు) ౧ ప్రశ్నభేదే = అభినయమందలిప్రశ్న, ౨ శరావ=మూఁకుడు, ౩ ఏరండ=ఆముదపుచెట్టు, ౪ విష్ణుషు=విష్ణుమూర్తి.

విస్మాపనస్స్యాత్కుహకే గంధర్వనగరే స్మరే,

విస్మాపనః—(పు) ౧ కుహకే = వంచకుఁడు, ౨ గంధర్వనగరే=మాయానిర్మితమగు నగరము, ౩ స్మరే = మన్మథుఁడు.

విసర్జనం పరిత్యాగే దానే సంప్రేషణేఽపి చ. ౧౦౬

విసర్జనం—(న) ౧ పరిత్యాగే=వదలివేయుట, ౨ దానే=దానము, ౩ సంప్రేషణే=పంపుట.

విరోచనః ప్రహ్లాదస్య తనయేఽర్కేఽగ్నిచంద్రయోః

విరోచనః—(పు) ౧ ప్రహ్లాదస్యతనయే = విరోచనుఁడు, ౨ అర్కే=సూర్యుఁడు, ౩ అగ్ని = నిప్పు, ౪ చంద్రయోః = చంద్రుఁడు.

విహేఠనం తు హింసాయాం మర్దనే చ విడంబనే. ౧౦౭

విహేఠనం—(న) ౧ హింసాయాం = చంపుట, ౨ మర్దనే = మర్దించుట, ౩ విడంబనే=పరిహసించుట.

భవేద్విహననం విఘ్నహింస యోస్తూలపింజనే,	విహననం—(న) ౧ విఘ్న=విఘ్నము, ౨ హింసయోః=చంపుట, 3 తూలపింజనే = దూదియేకుసాధనము.
విషయీ విషయాసక్తే వాచ్యవల్లిఙ్గ-బమింద్రియే. ౧౦౮. పుంసి స్యాన్నృపతౌ కామదేవే వైషయికేఽపి చ,	విషయీ—(త్రి) ౧ విషయాసక్తే = విషయములయందాసక్తిగలవాఁడు, ౨ ఇంద్రియే=శ్రోత్రాదీంద్రియములు,(న). 3 నృపతౌ = రాజు. ౪ కామదేవే=మన్మథుఁడు, ౫ వైషయికే = జ్ఞానము. (పు)
విష్వక్సేనాఫలిన్యాం స్యాత్	విష్వక్సేనా—(స్త్రీ) ౧ ఫలిన్యాం = ప్రేంకణపుచెట్టు.
విష్వక్సేనో జనార్దనే. ౧౦౯	విష్వక్సేనః—(పు) ౧ జనార్దనే=విష్ణువు.
విలేపనీ సువేషస్త్రీయవాగ్వో రపి యోషితి,	విలేపనీ—(స్త్రీ)౧సువేషస్త్రీ=మంచివేషము గలయాఁడుది, ౨ యవాగ్వోః=గంజి.
విలాసీ భోగిని వ్యాలే విష్వక్సేనేఽగ్నిచంద్రయోః.	విలాసీ—(పు) ౧ భోగిని = భోగించువాఁడు, ౨ వ్యాళే = సర్పము, 3 విష్వక్సేనే=విష్ణువు, ౪ అగ్ని=నిప్పు, ౫ చంద్రయోః=చంద్రుఁడు.
వృక్షాదనశ్చలదలేమధుచ్ఛత్ర కుఠారయోః,	వృక్షాదనః—(పు) ౧ చలదలే = రావిచెట్టు ౨ మధుచ్ఛత్ర = తేనెపట్టు, 3 కుఠారయోః=గండ్రగొడ్డలి.
వృక్షాదనీ తు బందాయాం విదారీకందకేఽపి చ. ౧౧౧	వృక్షాదనీ—(స్త్రీ) ౧ బందాయాం = బదనికె, ౨ విదారిగంధకే=ముయ్యాకుల పొన్నచెట్టు.
వైరోచనస్తు సుగతే బలిదైత్యార్క-పుత్రయోః,	వైరోచనః—(పు) ౧ సుగతే=బుద్ధుఁడు, ౨ బలిదైత్య=బలిచక్రవర్తి, 3 అర్కపుత్రయోః=సూర్యపుత్రుఁడు.
శిఖరీ స్యాదపామార్గే శైలపాదపయోః పుమాన్.	శిఖరీ—(పు) ౧ అపామార్గే = ఉత్తరేణిచెట్టు, ౨ శైల = పర్వతము, 3 పాదపయోః= చెట్టు.

శిఖండినీ యూథికాయాం గుంజాయామపి యోషితి,	శిఖండినీ—(స్త్రీ) ౧ యూథికాయాం = అడవిమొల్ల, ౨ గుంజాయాం = గురి గింజచెట్టు.
శిఖండీనా కలాపే స్యాద్గాంగే యారిమయూరయోః.	శిఖండీ—(పు) ౧ కలాపే=నెమలిపింఛము, ౨ గాంగేయారి=శిఖండి, 3 మయూ రయోః=నెమలి.
శృంగారీ పూగగజయోః స శృంగారసువేషయోః,	శృంగారీ—(పు) ౧ పూగ = పోకచెట్టు, ౨ గజయోః = ఏనుఁగు, 3 సశృం గార=శృంగారముతోఁగూడిన వాఁడు, ౪ సువేషయోః = మంచివేషముగల వాఁడు.
అథ శ్లేష్మఘునా మల్ల్యాం కేత క్యామపి యోషితి. ౧౧౪	శ్లేష్మఘునా—(స్త్రీ) ౧ మల్ల్యాం=మల్లెతీఁగ, ౨ కేతక్యాం=మొగలిచెట్టు.
సంమూర్ఛన మభివ్యాప్తావు చ్ఛ్రియమోహయోరపి,	సమ్మూర్ఛనం—(న) ౧ అభివ్యాప్తౌ = వ్యాపించుట, ౨ ఉచ్ఛ్రియ = ఉన్న తము, 3 మోహయోః=మూర్ఛ.
సముద్ధానం సముద్యోగేవ్యా ధీనాం నిర్ణయేఽపిచ. ౧౧౫	సముత్థానం—(న) ౧ సముద్యోగే = ప్రయత్నము, ౨ వ్యాధీనాంనిర్ణయే= రోగనిర్ణయము.
సదాదానో ఽభ్రమాతంగే హేరంబే గంధహస్తిని,	సదాదానః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే = ఐరావతము, ౨ హేరంబే=విఘ్నేశ్వ రుఁడు, 3 గంధహస్తిని = మదపు టేనుఁగు.
స్యాత్సంవదనమాలోచే వశీ కారే నపుంసకమ్. ౧౧౬	సంవదనం—(న) ౧ ఆలోచే = ఆలోచిం చుట, ౨ వశీకారే = వశముచేసి కొనుట.
సమాదానం సమీచీనగ్రహ ణే సౌగతాహ్నికే,	సమాదానం— (న) ౧ సమీచినగ్రహ ణే=బాగుగాగ్రహించుట, ౨ సౌగ తాహ్నికే = బౌద్ధులుయొక్క నిత్య కర్మ.

సంవాహనం వాహనే స్యా ద్భారాదేరంగమర్దనే. ౧౧౭

సంవాహనం—(న) ౧ భారాదేర్వాహనే=బరువు మొదలైనవి మోయించుట, ౨ అంగమర్దనే=ఒడలుపిసుకుట.

సమాపనం పరిచ్ఛేదే సమాప్తివధయోరపి,

సమాపనం—(న) ౧ పరిచ్ఛేదే = గ్రంథభాగము, ౨ సమాప్తి = ముగియుట, 3 వధయోః=చంపుట.

సనాతనః శాశ్వతేఽజే పితృతిథ్యంతరే హరే. ౧౧౮

సనాతనః—(పు) ౧ శాశ్వతే = నిత్యమైనది, ౨ అజే=బ్రహ్మ, 3 పితృతిథ్యంతరే=పితృదేవతలయతిథివిశేషము, ౪ హరే=శంకరుఁడు.

స్తనయిత్నుః పుమాన్వారిధరేఽపి స్తనితేఽపి చ,

స్తనయిత్నుః—(పు) ౧ వారిధరే = మేఘము, ౨ స్తనితే=ఉఱుము.

సరోజినీ తు కమలాకరే పద్మే చ యోషితి. ౧౧౯

సరోజినీ—(స్త్రీ) ౧ కమలాకరే = సరస్సు, ౨ పద్మే=పద్మము.

సమాపన్నం సమాప్తే స్యాత్ప్రాప్తే క్లిష్టే వధేఽపి చ,

సమాపన్నం—(న) ౧ సమాప్తే=ముగిసినది, ౨ ప్రాప్తే = పొందఁబడినది, 3 క్లిష్టే = క్లేశమునొందినది, ౪ వధే = చంపుట.

సంబాధనం ద్వాస్సదనే శూలాగ్రద్వారపాలయోః.

సమ్బాధనం—(న) ౧ ద్వాస్సదనే = భగద్వారము, ౨ శూలాగ్ర = బల్లెపుమొన, 3 ద్వారపాలయోః = ద్వారపాలకుఁడు.

సంయమనీ యమపుర్యాం సంయమనబంధనే వ్రతేఽపి స్యాత్,

సంయమనీ—(స్త్రీ) ౧ యమపుర్యాం = సంయమనియనుయమునిపట్టణము, సంయమనం, (న) ౨ బంధనే = బంధించుట, 3 వ్రతే=వ్రతముదాల్చుట.

సారసనమప్యురస్త్రే తనుత్రిణాం మేఖలాయాం చ.

సారసనం—(న) ౧ తనుత్రిణామురస్త్రే=భటులయొక్క నడికట్టు, ౨ మేఖలాయాం=మూఁడుపేటలుగలయాఁడుదానిమొలనూలు

సామిధేనీ తు ధాయ్యాయాం సమిధ్యపి చ యోషితి,	సామిధేనీ—(స్త్రీ) ౧ ధాయ్యాయాం = అగ్ని ప్రజ్వాలనము చేయు ఋక్కు, ౨ సమిధి=సమిధ.
సామయోనిస్తు సామోత్థే బ్రహ్మకుంజరయోరపి ౧౨౨	సామయోనిః—(పు) ౧ సామోత్థే = సామమువలనబుట్టినది, ౨ బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుఁడు, ౩ కుంజరయోః = ఏనుఁగు.
సుదర్శనో హరేశ్చక్రే మేరౌ జంబుద్రుమే పుమాన్, న న్వయో శ్శక్రనగరే ఆజ్ఞా షధిభిదోః స్త్రియాం ౧౨౩	సుదర్శనం—(పు)౧ హరేశ్చక్రే=సుదర్శన చక్రము, ౨ మేరౌ=మేరుపర్వతము, ౩ జంబుద్రుమే = నేరేడుచెట్టు, (న) ౪ శక్రనగరే = అమరావతి, (స్త్రీ) ౫ ఆజ్ఞా = ఆజ్ఞ, ౬ ఓషధిభిదోః=ఓషధి విశేషము.
సుయామునోవత్సరాజే ప్రా సాదేఽభ్రాంతరేఽచ్యుతే,	సుయామునః—(పు) ౧ వత్సరాజే = వత్సదేశాధీశుఁడు, ౨ ప్రాసాదే = మేడ, ౩ అభ్రాంతరే = ఒకానొక మేఘము, ౪ అచ్యుతే=విష్ణుమూర్తి.
సుకర్మా తు పుమాన్యోగభేదే స్యాద్దేవశిల్పిని. ౧౨౪	సుకర్మా—(పు) ౧ యోగభేదే = సుకర మనుయోగము, ౨ దేవశిల్పిని = దేవతలశిల్పి.
సుధన్వా ప్రౌఢధానుష్కే త్రిషు నా విశ్వకర్మణి,	సుధన్వా—(త్రి) ౧ ప్రౌఢధానుష్కే = గొప్పధనుర్ధరుఁడు, ౨ విశ్వకర్మణి = విశ్వకర్మ. (పు)
సుపర్వా నా శరే వంశే పర్వ ధూమసురేష్వపి. ౧౨౫	సుపర్వా—(పు) ౧ శరే = బాణము, ౨ వంశే=వెదురు, ౩ పర్వ = కణుపు, ౪ ధూమ = పొగ, ౫ సురేషు = దేవతలు.
సుదామా తు పుమాన్వారి ధరపర్వతభేదయోః,	సుదామా—(పు) ౧ వారిధర=మేఘము, ౨ పర్వతభేదయోః = సుదామమను పర్వతము.

సౌదామన్యప్సరోభేదే తడి త్తద్భేదయోః స్త్రియామ్.	సౌదామనీ—(స్త్రీ) ౧ అప్సరోభేదే = సౌదమనియనునప్సరస్త్రీ, ౨ తటిత్ = మెఱుపు, 3 తద్భేదయోః = మెఱుపు లోనిభేదము.
హర్షయిత్నుః పుమాన్పుత్రే కాంచనే తు నపుంసకం,	హర్షయిత్నుః—(పు) ౧ పుత్రే=పుత్త్రుఁడు, ౨ కాంచనే=బంగారమును. (న)

న పంచకం. — అయిదక్షరములుగల నకారాంత శబ్దములు.

అథాతిసర్జనం దానే వేధే ఽపి చ నపుంసకమ్. ౧౨౭	అతిసర్జనం—(న) ౧ దానే=దానము, ౨ వేధే=కుట్టుట.
అపవర్జనం తు దానే నిర్వాణ త్యాగయోరపి,	అపవర్జనం—(న) ౧ దానే=ఇచ్చుట, ౨ నిర్వాణ=మోక్షము, 3 త్యాగయోః =వదలిపెట్టుట.
అపసర్జనమామ్నాతే పరివర్జన దానయోః. ౧౨౮	అపసర్జనం—(న) ౧ ఆమ్నాతే=వేదము, ౨ పరివర్జన = వదలిపెట్టుట, 3 దాన యోః=ఇచ్చుట
అగ్రజన్మా ద్విజే జ్యేష్ఠే భ్రా తరి బ్రహ్మణి స్మృతః,	అగ్రజన్మా—(పు) ౧ ద్విజే = బ్రాహ్మ ణుఁడు, ౨ జ్యేష్ఠే = పెద్దవాఁడు, 3 భ్రాతరి = అన్న, ౪ బ్రహ్మణి = బ్రహ్మ దేవుఁడు.
అథానువాసనం స్నేహవ_స్తి ధూపనయోరపి. ౧౨౯	అనువాసనం—(న) ౧ స్నేహవస్తౌ = నూనెవత్తి, ౨ ధూపనయోః = సాం బ్రాణిమొదలగు వానిని ధూపము వేయుట.
అభినిష్ఠానో ఽప్యక్షరమాత్రే విసర్జనీయేఽపి చ,	అభినిష్ఠానః—(పు) ౧ అక్షరమాత్రే = అక్కరము, ౨ విసర్జనీయే=విసర్గ.
అంతేవాసీశిష్యేఽపిస్యాచ్చం డాలే ప్రాంతగే చాపి.	అంతేవాసీ—(పు) ౧ శిష్యే = శిష్యుఁడు, ౨ చండాలే = చండాలుఁడు, 3 ప్రాంతగే=సమీపమునుబొందినది.

స్యాదుపస్పర్శనం స్పర్శే స్నానాచమనయోరపి,

ఉపస్పర్శనం—(న) ౧ స్పర్శే = తాకుట, ౨ స్నానే = స్నానముఁజేయుట, ౩ ఆచమనయోః=ఆచమనముఁ జేయుట.

ఉపసంపన్నముద్దిష్టం నిహతే చ సుసంస్కృతే. ౧౩౧

ఉపసంపన్నం—(న) ౧ నిహతే = యాగమందుజంపఁబడిన పశువు, ౨ సుసంస్కృతే=బాగుగా సంస్కరింపఁబడినది.

కారంధమీ కాంస్యకారే ధాతువాదరతేఽపి చ,

కారంధమీ—(పు) ౧ కాంస్యకారే = కంచరివాఁడు, ౨ ధాతువాదరతే = ధాతువాదములయం దాసక్తికలవాఁడు.

కామచారీ కాముకే స్యాత్ స్వచ్ఛందకలవింకయోః.

కామచారీ—(పు) ౧ కాముకే=కామముకలవాఁడు, ౨ స్వచ్ఛంద=స్వేచ్ఛగాఁదిరుగువాఁడు, ౩ కలవింకయోః = ఊరపిచ్చుక.

కిష్కుపర్వా పుమానిక్షౌ వేణౌ పోటగలేఽపి చ,

కిష్కుపర్వా—(పు) ౧ ఇక్షౌ = చెఱుకు, ౨ వేణౌ = వెదురు, ౩ పోటగలే = కిక్కసపుగడ్డి.

కృష్ణవర్త్మా పుమానగ్నౌ దురాచారే విధుంతుదే.

కృష్ణవర్త్మా—(పు) ౧ అగ్నౌ = అగ్ని, ౨ దురాచారే = దురాచారము, ౩ విధుంతుదే=రాహువు.

స్యాద్గంధమాదనో భృంగే గంధకే వానరాంతరే, స్త్రీ సురాయాం నగే న స్త్రీ

గంధమాదనః—(పు)౧ భృంగే=తుమ్మెద, ౨ గంధకే = గంధకము, ౩ వానరాంతరే = గంధమాదనుఁడనుకోఁతి, ౪ సురాయాం = కల్లు, (స్త్రీ) ౫ నగే= గంధమాదనపర్వతము, (పు)

చిరజీవీ కకాకయోః. ౧౩౪

చిరజీవీ—(పు) ౧ క = విష్ణువు, ౨ కాకయోః=కాకి.

తిక్తపర్వాహిలమోచీగుడూచీయష్టిషు స్త్రియాం,

తిక్తపర్వా—(స్త్రీ) ౧ హిలమోచీ = ఒకానొకశాకము, ౨ గుడూచీ=తిప్పతీఁగె, ౩ యష్టిషు=యష్టిమధుకము.

దంతధావనః ఖదిరే దంత శుద్ధౌ నపుంసకం. ౧౩౫	దంతధావనః—(పు) ౧ ఖదిరే = చండ్ర చెట్టు, ౨ దంతశుద్ధౌ=పండ్లుదోముట (న).
స్యాద్ధూమకేతనః పుంసి కేతు గ్రహహుతాశయోః,	ధూమకేతనః—(పు) ౧ కేతుగ్రహే = కేతువు, ౨ హుతాశయోః=అగ్ని.
స్యాన్నందివర్ధనో గర్భే ప క్షాంతే తనయేఽపి చ	నందివర్ధనః—(పు) ౧ గర్భే = గర్భము, ౨ పక్షాంతే=అమమాస్యపున్నములు, 3 తనయే=కుమారుఁడు.
ప్రతిపాదనం తు దానే ప్రతి పత్తౌ చ బోధనే,	ప్రతిపాదనం—(న) ౧ దానే=ఇచ్చుట, ౨ ప్రతిపత్తౌ=గౌరవము, 3 బోధనే= తెలియఁజేయుట.
స్యాత్ప్రష్టహాయనో ధాన్య విశేషే చ మతంగజే. ౧౩౬	పృష్టహాయనః—(పు) ౧ ధాన్యవిశేషే= ఒకవిధమగు ధాన్యము, ౨ మతంగజే= ఏనుఁగు.
ప్రచలాకీ మయూరే స్యా ద్భుజంగే చాపి దృశ్యతే,	ప్రచలాకీ—(పు) ౧ మయూరే=నెమిలి, ౨ భుజంగే=సర్పము.
స్యాత్పద్మలాంఛనో లోకేశ్వ రే బ్రహ్మణి భాస్కరే. ౧౩౭ ధనదే చ స్త్రియాం తారా లక్ష్మీవాగ్దేవతాసు చ,	పద్మలాంఛనః—(పు) ౧ లోకేశ్వరే = చక్రవర్తి, ౨ బ్రహ్మణి = బ్రహ్మ, 3 భాస్కరే = సూర్యుఁడు, ౪ ధనదే = కుబేరుఁడు. ౫ తారా = నక్షత్రము, ౬ లక్ష్మీ=లక్ష్మీదేవి, ౭ వాగ్దేవతాసు= సరస్వతిదేవి. (స్త్రీ)
పీతచందనముద్దిష్టం కాలీయ కహరిద్రయోః. ౧౩౮	పీతచందనం—(న) ౧ కాలీయక = పచ్చ వంటిగంధములేక నల్లఅగలుచెట్టు, ౨ హరిద్రయోః=పసుపు.
పృష్టశృంగీ పుమాన్దంశభీరౌ షండే వృకోదరే,	పృష్టశృంగీ—(పు) ౧ దంశభరౌ=దున్నపోతు, ౨ షండే = నపుంసకుఁడు, 3 వృకోదరే=భీముఁడు.
వరచందనమాఖ్యాతం కాలీ యే దేవదారుణి. ౧౪౦	వరచన్దనం—(న) ౧ కాలియే=నల్లఅగలు చెట్టు,౨ దేవదారుణి= దేవదారు చెట్టు

వరవర్ణినీ తు లాక్షాహరిద్రా రోచనాసు చ, ఫలిన్యా ముత్తమానారీ సాధీయస్యా మపి స్త్రియాం. ౧౪౧	వరవర్ణినీ—(స్త్రీ) ౧ లాక్షా = లక్క, ౨ హరిద్రా=పసుపు, 3 రోచనాసు=గోరోచనము, ౪ ఫలిన్యాం = ప్రేంకణపుఁజెట్టు, ౫ ఉత్తమానారీ = ఉత్తమస్త్రీ, ౬ సాధీయస్యాం = యోగ్యురాలు.
మధుసూదనస్తు పుంసి భ్రమరే వనమాలిని,	మధుసూదనః— (పు) ౧ భ్రమరే = తుమ్మెద, ౨ వనమాలిని=విష్ణువు.
మహారజన ముద్దిష్టం శాతకుంభకుసుంభయోః. ౧౪౨	మహారజనం—(న) ౧ శాతకుంభ = బంగారు, ౨ కుసుంభయోః = కుసుమపువ్వు.
స్యాన్మృత్యువంచనః శంభౌ శ్రీఫలద్రోణకాకయోః,	మృత్యువంచనః—(పు) ౧ శంభౌ=శంకరుఁడు, ౨ శ్రీఫల = మారేడుచెట్టు, 3 ద్రోణకాకయోః=మాలకాకి.
వనమాలీ తు గోవిందే, వారాహ్యాం వనమాలినీ.	వనమాలీ—(పు) ౧ గోవిందే = విష్ణువు. (స్త్రీ) ౨ వారాహ్యాం = పాఁచితీఁగె.
విషయాయీ పుమాన్ రాజ్ఞి వైషయికజనేఽపి చ, ఇంద్రియే కామదేవే చ విషయాసక్తపూరుషే.	విషయాయీ—(పు) ౧ రాజ్ఞి = రాజు, ౨ వైషయికజనే = దేశమునందుండు జనము, 3 ఇంద్రియే=ఇంద్రియము, ౪ కామదేవే=మన్మథుఁడు, ౫ విషయాసక్తపూరుషే=విషయాసక్తిగలవాఁడు.
విశ్వకర్మా సహస్రాంశౌ మునిభిద్దేవశిల్పినోః,	విశ్వకర్మా—(పు) ౧ సహస్రాంశౌ = సూర్యుఁడు, ౨ మునిభిత్=ఒకానొకముని, 3 దేవశిల్పినోః=విశ్వకర్మ.
విఘ్నకారీ స్మృతో ఘోరదర్శనేఽపి విఘాతిని. ౧౪౫	విఘ్నకారీ—(పు) ౧ ఘోరదర్శనే=గుడ్లగూఁబ, ౨ విఘాతిని=విఘ్నముఁ జేయువాఁడు.
వృషపర్వా పుమాన్దైత్యభేదే ఽప్యంధకసూదనే,	వృషపర్వా—(పు) ౧ దైత్యభేదే=వృషపర్వుఁడను రాక్షసుఁడు, ౨ అంధకసూదనే=శంకరుఁడు.

వ్యోమచారీ తు నిర్దిష్టో దేవతాయాం విహంగమే.	వ్యోమచారీ—(పు) ౧ దేవతాయాం = దేవత, ౨ విహఙ్గమే=పక్షి.
శకులాదనీ త్రియాం కృష్ణభేదీకటుకశాకయోః,	శకులాదనీ—(స్త్రీ) ౧ కృష్ణభేదీ = కటుకరోహిణి, ౨ కటుకశాకయోః = నీరుపిప్పలి.
శాలంకాయన ఉద్దిష్టో మునిభేదే చ నందిని. ౧౪౮	శాలంకాయనః—(పు) ౧ మునిభేదే = శాలంకాయనముని, ౨ నందిని=నందికేశ్వరుఁడు.
శివకీర్తనస్తు పుంసిస్యాద్భృంగరీటేఽసురద్విషి,	శివకీర్తనః—(పు) ౧ భృంగరీటే=నందికేశ్వరుఁడు, ౨ అసురద్విషి = విష్ణుమూర్తి.
శ్వేతవాహన ఇత్యేష సుధాధామ్ని ధనంజయే. ౧౪౯	శ్వేతవాహనః—(పు) ౧ సుధాధామ్ని = చంద్రుఁడు, ౨ ధనంజయే = అర్జునుఁడు.
శ్వేతధామా పుమానిందౌ ఘనసారాబ్ధిఫేనయోః,	శ్వేతధామా—(పు) ౧ ఇందౌ = చంద్రుఁడు, ౨ ఘనసార = కర్పూరము, 3 అబ్ధిఫేనయోః = సముద్రపునురుఁగు.
స్యాత్ షష్టిహాయనో ధాన్యవిశేషే కుంజరే పుమాన్.	షష్టిహాయనః—(పు) ౧ ధాన్యవిశేషే = ఒకానొకధాన్యము, ౨ కుంజరే = ఏనుఁగు.
సంప్రయోగీ కలాకేలౌ కాముకే సంప్రయోజకే,	సంప్రయోగీ—(పు) ౧ కలాకేలౌ=మన్మథుఁడు, ౨ కాముకే = కామముగలవాఁడు, 3 సంప్రయోజకే = ప్రేరేపించువాఁడు.
హరిచందనమస్త్రీస్యాత్త్రిదశానాం మహీరుహే. ౧౫౦. నపుంసకం తు గోశీర్షే జ్యోత్స్నా కుంకుమయోరపి,	హరిచందనం—(పు) త్రిదశానాంమహీరుహే = ఒకకల్పవృక్షము, (న) ౨ గోశీర్షే = పసుపువన్నెగల చందనము, 3 జ్యోత్స్నా = వెన్నెల, ౪ కుంకుమయోః=కుంకుమము.

హరివాహనస్తు పుంసి స్యాత్ శచీపతివివస్వతోః. ౧౫౧

హరివాహనః—(పు) ౧ శచీపతి=దేవేంద్రుఁడు, ౨ వివస్వతోః=సూర్యుఁడు.

న షట్కం.

ఆఱక్షరములుగల నకారాంత శబ్దములు.

అంతావసాయీశ్వపచే మునిభేదే చ నాపితే,

అన్తావసాయీ—(పు) ౧ శ్వపచే=చండాలుఁడు, ౨ మునిభేదే=ఒకానొకముని, 3 నాపితే=మంగలివాఁడు.

కలానునాదీ రోలంబే కలవింకే కపింజలే. ౧౫౨

కలానునాదీ—(పు) ౧ రోలంబే=తుమ్మెద ౨ కలవింకే=ఊరపిచ్చుక, 3 కపింజలే=కముజుపిట్ట.

జాయానుజీవీ పుంసి స్యాన్నటే చ బకపక్షిణి,

జాయానుజీవీ—(పు) ౧ నటే=నాట్యముఁజేయువాఁడు, ౨ బకపక్షిణి=కొంగ.

సహస్రవేధి క్లీబం స్యాద్రామఠే నాంబువేతసే. ౧౫3

సహస్రవేధి—(న) ౧ రామఠే=ఇంగువ, ౨ అంబువేతసే=నీరుప్రబ్బచెట్టు.

ఇతి నాంతవర్గః.

ఇది నాంతవర్గము.

పైకమ్,

ఏకాక్షర పశబ్దములు.

పో నా వాతాండపూతేషు పానే పాతరి కీర్తితః, స్త్రియాం తు రక్షణే పానే పూతే పూరితకే చ పః ౧

పః—(పు) ౧ వాత = గాలి, ౨ అండ = గుడ్డు, 3 పూతేషు = పవిత్రమైనది, ౪ పానే=పానపాత్రము, ౫ పాతరి = పానముచేయువాఁడు, (స్త్రీ) ౬ రక్షణే కాపాడుట, ౭ పానే = త్రాగుట, ౮ పూతే=పవిత్రమైనది, ౯ పూరితకే = నింపఁబడినది.

ప ద్వికం.

రెండక్షరములుగల పకారాంత శబ్దములు.

కల్పశ్శాస్త్రే విధౌ న్యాయే సంవర్తే బ్రహ్మణో దినే,

కల్పః—(పు) ౧ శాస్త్రే = శాస్త్రము, ౨ విధౌ=విధి, 3 న్యాయే=న్యాయము,

౪ సంవర్తే=ప్రళయము, ౫ బ్రహ్మణో దినే=బ్రహ్మదినము.

కపిర్నా సిల్హకే శాఖామృగే చ మధుసూదనే. ౨

కపిః—(పు) ౧ సిల్హకే = చిల్లమడ్డి, ౨ శాఖామృగే=కోఁతి, ౩ మధుసూదనే =విష్ణువు.

కూపః కూపకమృన్మానే గర్తాంధుగుణవృక్షకే,

కూపః—(పు) ౧ కూపక = పిఱుఁదుల మీఁదగుంతలు, ౨ మృన్మానే = సిద్దె, (కోలపాత్రము) ౩ గర్త=గుంట, ౪ అంధు=బావి, ౫ గుణవృక్షకే = ఓడ కంబము.

కృపో ద్రోణశ్యాలకే స్యాత్

కృపః—(పు) ౧ ద్రోణశ్యాలకే = కృపాచార్యుఁడు.

ద్రోణపత్న్యాం కృపీ మతా.

కృపీ—(స్త్రీ) ౧ ద్రోణపత్న్యాం=ద్రోణాచార్యునిభార్య.

కృపా దయాయాం

కృపా—(స్త్రీ) ౧ దయాయాం=దయ.

క్షేపస్తు నిందావిక్షేపలేపనే, విలంబప్రేరణే గర్వే

క్షేపః—(పు) ౧ నిందా=నిందించుట, ౨ విక్షేప=చిమ్ముట, ౩ లేపనే=పూయుట ౪ విలంబ = ఆలసించుట, ౫ ప్రేరణే= ప్రేరేపించుట, ౬ గర్వే=త్రుళ్లుట.

ఖప్పః క్రోధే బలాత్కృతౌ.

ఖప్పః—(పు) ౧ క్రోధే = కోపము, ౨ బలాత్కృతౌ=బలాత్కారము.

గోపో గోపాలకే గోష్ఠాధ్యక్షే పృథ్వీపతావపి, గ్రామస్యాధికృతే పుంసి శారిబాఖ్యౌషధౌ స్త్రియామ్. ౫

గోపః—(పు) ౧ గోపాలకే=గొల్లవాఁడు, ౨ గోష్ఠాధ్యక్షే = పసులదొడ్డికాచువాఁడు, ౩ పృథ్వీపతౌ = రాజు, ౪ గ్రామస్యాధికృతే = గ్రామాధికారి, ౫ శారిబాఖ్యౌషధౌ=సుగంధిపాలచెట్టు. (స్త్రీ).

ఛుపః క్షుపస్పర్శనయోః

ఛుపః—(పు) ౧ క్షుప = పొట్టికొమ్మలూడలుగలచెట్టు, ౨ స్పర్శనయోః = వాయువు.

త్రపు సీసకరంగయోః,	త్రపు—(న) ౧ సీసక=సీసము, ౨ రంగయోః=తగరము.
తల్పమట్టే కళత్రే చ శయనీయే చ న ద్వయోః. ౬	తల్పం—(న) ౧ అట్టే=బురుజు, ౨ కళత్రే=భార్య, 3 శయనీయే=పానుపు.
త్రపా లజ్జాకులటయో	త్రపా—(స్త్రీ) ౧ లజ్జా = సిగ్గు, ౨ కులటయోః=ఱంకుటాలు.
స్తాప స్సంతాపకృచ్ఛ్రయోః, తాపీ నద్యంతరే	తాపః—(పు) ౧ సంతాప=తాపము, ౨ కృచ్ఛ్రయోః=కష్టము, తాపీ (స్త్రీ) 3 నద్యన్తరే=ఒకానొకనది.
దర్పః కస్తూర్యామప్యహంకృతౌ. ౭	దర్పః—(పు) ౧ కస్తూర్యాం=కస్తూరి, ౨ అహంకృతౌ=పొగరు.
నీపః కదంబ బంధూక నీలాశోకద్రుమేష్వపి,	నీపః—(పు) ౧ కదంబ = కడిమిచెట్టు, ౨ బంధూక = మంకెనచెట్టు, 3 నీలాశోకద్రుమేషు = నల్లయశోకవృక్షము.
దీపః ప్రదీపోత్తరీయే స్యాల్లతాయాం చ మస్తకే. ౮	దీపః—(పు) ౧ ప్రదీపే=దీపము, ౨ ఉత్తరీయే=పైబట్ట, 3 లతాయాం = తీఁగ, మస్తకే=మయూరశిఖిచెట్టు.
పుష్పం వికాశకుసుమస్త్రీ రజస్సు నపుంసకం,	పుష్పం—(న) ౧ వికాశ=వికసించుట, ౨ కుసుమ=పువ్వు, 3 స్త్రీరజస్సు = రజోరక్తము
రూపం స్వభావే సౌందర్యే నామకే పశుశబ్దయోః. ౯. గ్రంథావృత్తౌ నాటకాదావాకారశ్లోకయోరపి,	రూపం—(న) ౧ స్వభావే=సహజము, ౨ సౌందర్యే=సౌందర్యము, 3 నామకే=పేరు, ౪ పశు=పశువు, ౫ శబ్దయోః=శబ్దము, ౬ గ్రంథావృత్తౌ = గ్రంథములయావృత్తి, ౭ నాటకాదౌ = నాటకము, ౮ ఆకార=ఆకారము, ౯ శ్లోకయోః = శ్లోకము.
రేపస్స్యాన్నిందితే క్రూరే	రేపః—(పు) ౧ నిందితే = నిందింపఁబడినవాఁడు, ౨ క్రూరే = క్రూరుఁడు.

రోపో రోపణబాణయోః.	రోపః—(పు) ౧ రోపణ=ఎక్కు-పెట్టుట, ౨ బాణయోః=బాణము.
లేపః ప్రలేపనే జగ్ధౌ	లేపః—(పు) ౧ ప్రలేపనే = పూత, ౨ జగ్ధౌ, అన్నము.
వపా వివరమేదసోః	వపా—(స్త్రీ) ౧ వివర=రంధ్రము, ౨ మేదసోః = మెదడు.
బాష్ప ఊష్మణి నాఽస్రే౽	బాష్పః—(పు) ౧ ఊష్మణి=ఉబ్బ, ౨ అస్రే =కన్నీరు.
థ శష్పంబాలతృణే స్మృతమ్. ౧౧. పుంసి స్యాత్ప్రతిభాహానౌ	శష్పం—(న) ౧ బాలతృణే=లేఁతకసవు, ౨ ప్రతిభాహానౌ = ప్రతిభనశించుట (పు.)
శాప ఆక్రోశదివ్యయోః,	శాపః—(పు) ౧ ఆక్రోశ=తిట్టు, ౨ దివ్యయోః=ఒట్టు.
శిల్పం స్రువే క్రియాయోగ్యే	శిల్పం—(న) ౧ స్రువే = స్రుగ్భేదము, ౨ క్రియాయోగ్యే=చేయఁదగనపని.
స్వాపశ్శయననిద్రయోః ౧౨. స్పర్శాజ్ఞతాయామజ్ఞానే	స్వాపః—(పు) ౧ శయన=పండుకొను, ౨ నిద్రయోః = నిద్ర, 3 స్పర్శాజ్ఞతాయాం = తిమ్మిరి, ౪ అజ్ఞానే = అజ్ఞానము.
సూపో వ్యంజనసూదయోః,	సూపః—(పు) ౧ వ్యంజన=పప్పు, ౨ సూదయోః=వంటవాఁడు.

ప త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల పకారాంత శబ్దములు.

అనూపో మహిషే నాంబుప్రాయదేశే తు వాచ్యవత్.	అనూపః—(పు)౧ మహిషే=దున్నపోతు, ౨ అంబుప్రాయదేశే = జవుకుదేశము (త్రి.)
అస్రపా తు జలౌకాయాం డాకిన్యాం రాక్షసే తు నా,	అస్రపా—(స్త్రీ) ౧ జలౌకాయాం=జలగ, ౨ డాకిన్యాం=డాకినీశక్తి, 3 రాక్షసే =రాక్షసుఁడు (పు.)

ఆవాపో భాండే వపనే పరిక్షేపాలవాలయోః. ౧౪.

ఆవాపః—(పు) ౧ భాండే=మృత్పాత్రము, ౨ వపనే=విత్తుట, 3 పరిక్షేప=వెదఁజల్లుట, ౪ ఆలవాలయోః=పాదు.

ఆక్షేపో భర్త్సనాకృష్టికావ్యాలంకృతిషు స్మృతః,

ఆక్షేపః—(పు) ౧ భర్త్సన=బెదిరించుట, ౨ ఆకృష్టి=దున్నుట, 3 కావ్యాలంకృతిషు=ఆక్షేపాలంకారము.

ఆకల్పః కల్పనే వేశే౽

ఆకల్పః—(పు) ౧ కల్పనే=కల్పించుట, ౨ వేశే=వేషము.

ప్యుడుపం తు ప్లవే౽స్త్రియాం. ౧౫. చంద్రే పుం

ఉడుపం—(పున) ౧ ప్లవే=తెప్ప, ౨ చంద్రే=చంద్రుఁడు (పు.)

స్యులపో న స్త్రీ గుల్మిన్యాం నా తృణాంతరే,

ఉలపః—(పున) ౧ గుల్మిన్యాం=గుబురుగా నల్లుకొన్నతీఁగె, ౨ తృణాన్తరే=దర్భవిశేషము.

కచ్ఛపీ వల్లకీభేదే దులా తు క్షుద్రగదాంతరే. ౧౬. పుంసి నిధ్యంతరే కూర్మే మల్లబంధాంతరే౽పి చ,

కచ్ఛపీ—(స్త్రీ) ౧ వల్లకీభేదే=సరస్వతియొక్క వీణె, ౨ దులా=ఆడుతాఁబేలు, 3 క్షుద్రగదాంతరే=క్షుద్రరోగవిశేషము, ౪ నిధ్యంతరే=కచ్ఛపమనునిధి, (పు) ౫ కూర్మే=తాఁబేలు, ౬ మల్లబంధాన్తరే=మల్లులబంధవిశేషము.

కలాపస్సంహతౌ బర్హే కాంచ్యాం భూషణతూణయోః ౧౭. చంద్రే విదగ్ధే వ్యాకరణభేదే౽పి కథ్యతే బుధైః.

కలాపః—(పు) ౧ సంహతౌ=సమూహము, ౨ బర్హే=పింఛము, 3 కాంచ్యాం=మొలనూలు, 3 భూషణ=ఆభరణము, ౪ తూణయోః=అమ్ములపొది, ౫ చంద్రే=చంద్రుఁడు, ౬ విదగ్ధే=నేర్పరి, ౭ వ్యాకరణభేదే=కలాపమను వ్యాకరణము.

కశిపుర్భక్తాచ్ఛాదనయోరేకోక్త్యా పృథక్తయోః పుంసి. ౧౮

కశిపుః—(పు) ఏకోక్త్యా=ఒకటిగాఁజెప్పినపుడు, ౧ భక్తాచ్ఛాదనయోః=అన్నవస్త్రములు. పృథక్=విడిగా, ౨ అన్నము, 3 వస్త్రము.

శ్యపకాడక్తో మునిమృగయోర్భేదే కాశ్యపీక్ష్మాయాం,	కాశ్యపః—(పు) ౧ మునీ=కాశ్యపముని, ౨ మృగయోర్భేదే=మృగవిశేషము, కాశ్యపీ (స్త్రీ) ౩ క్ష్మాయాం=భూమి.
కుతపోఽస్త్రియాం దౌహిత్రే వాద్యే ఛాగజకంబలే. ౧౯ కుశే దినస్యాష్టమాంశే నా సూర్యే	కుతపః—(పు.న) ౧ దౌహిత్రే=మనుమఁడు ౨ వాద్యే = వాద్యవిశేషము, ౩ ఛాగజకంబళే = మేకరోమములతో నేసినకంబళి, ౪ కుశే=దర్భ, ౫ దినస్యాష్టమాంశే=పగటియొక్క యెనిమిదవభాగము, ౬ సూర్యే=సూర్యుఁడు, (పు).
కుణపీ పునః, విట్సారికాయాం కుణపః పూతిగంధే శవేఽపి చ ౨౦	కుణపీ—(స్త్రీ) ౧ విట్సారికాయాం=ఒకానొకపక్షి, కుణపః (పు) ౨ పూతిగంధే=దుర్వాసన, ౩ శవే=శవము.
జిహ్వాపః శుని మార్జారే	జిహ్వాపః—(పు) ౧ శుని=కుక్క, ౨ మార్జారే=పిల్లి.
ప్రతాపస్తాపతేజసోః,	ప్రతాపః—(పు) ౧ తాప = తాపము, ౨ తేజసోః=తేజస్సు.
పాదపః పాదపీఠేఽద్రౌ పాదుకాయాం తు పాదపా.	పాదపః—(పు) ౧ పాదపీఠే=కాళ్లుపెట్టుకొనుపీట, ౨ అద్రౌ = పర్వతము, ౩ పాదుకాయాం=పావకోళ్లు. (స్త్రీ).
రక్తపా స్యాజ్జలౌకాయాం డాకిన్యాం నా తు రాక్షసే,	రక్తపా—(స్త్రీ) ౧ జలౌకాయాం=జలగ, ౨ డాకిన్యాం=ఒకానొకశక్తి, (పు). ౩ రాక్షసే=రాక్షసుఁడు.
విటపో న స్త్రియాం స్తంబశాఖావిస్తారపల్లవే. ౨౧ విటాధిపే నా	విటపః—(పు.న) ౧ స్తంబ=దుబ్బు, ౨ శాఖా=కొమ్మ, ౩ విస్తార=బోదెలేనిచెట్టు ౪ పల్లవే=చిగురుటాకు, ౫ విటాధిపే=విటశ్రేష్ఠుఁడు. (పు).
వికల్పః పుంసి భ్రాంతౌ చ కల్పనే,	వికల్పః—(పు) ౧ భ్రాంతౌ = భ్రమ, ౨ కల్పనే=కల్పించుట.

ప చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల పకారాంత శబ్దములు.
అభిరూపో బుధే రమ్యే౽	అభిరూపః—(పు)౧ బుధే=విద్వాంసుఁడు రమ్యే=సుందరమైనది.
పలాపః ప్రేమ్ణ్యపహ్నవే. ౨౩	అపలాపః—(పు) ౧ ప్రేమ్ణి=ప్రేమ, ౨ అపహ్నవే=కప్పిపుచ్చుట.
అవలేపస్తు గర్వే స్యాల్లేపనే భూషణేఽపి చ,	అవలేపః—(పు) ౧ గర్వే = గర్వము, ౨ లేపనే = పూయుట, ౩ భూషణే = అలంకారము.
ఉపతాపస్త్వరాయాం స్యాదుత్తాపగదయోరపి. ౨౪	ఉపతాపః—(పు) ౧ త్వరాయాం=తొందర, ౨ ఉత్తాప = తాపము, ౩ గదయోః=రోగము.
జలకూపీ కూపగర్తే పుష్కరిణ్యాం చ యోషితి,	జలకూపీ—(పు) ౧ కూపగర్తే=సుడిగుండము, ౨ పుష్కరిణ్యాం=కోనేరు.
నాగపుష్పస్తు పున్నాగనాగకేసరచంపకే. ౨౫	నాగపుష్పః—(పు) ౧ పున్నాగ=పొన్నచెట్టు, ౨ నాగకేసర = నాగకేసరపుఁజెట్టు, ౩ చంపకే=సంపెంగచెట్టు.
పరివాపస్తు పర్యుప్తౌ జలస్థానే పరిచ్ఛదే,	పరివాపః—(పు) ౧ పర్యుప్తౌ = వెదఁబెట్టుట, ౨ జలస్థానే=పాదు, ౩ పరిచ్ఛదే=ఒకభాగము.
పరితాపస్తు పుంసి స్యాద్దుఃఖే చ నరకాంతరే. ౨౬	పరితాపః—(పు) ౧ దుఃఖే = దుఃఖము, ౨ నరకాన్తరే=నరకవిశేషము.
పరికమ్పో భయే కంపే,	పరికంపః—(పు) ౧ భయే=భయము, ౨ కంపే=కంపము.
ప్రాప్తరూపో జ్ఞరమ్యయోః,	ప్రాప్తరూపః—(పు) ౧ జ్ఞ = తెలిసినవాఁడు, ౨ రమ్యయోః = సుందరుఁడు.
పిండపుష్పమశోకే చ జపాయాం చ కుశేశయే. ౨౭	పిండపుష్పం—(న) ౧ అశోకే=అశోకపుఁబువ్వు, ౨ జపాయాం=దాసానిపువ్వు, ౩ కుశేశయే=కమలము.

బహురూపశ్శివే విష్ణౌ ధూనకే సరళే స్మరే,

బహురూపః—(పు) ౧ శివే=శంకరుఁడు, ౨ విష్ణౌ = విష్ణువు, ౩ ధూనకే = సర్జరసము, ౪ సరళే=తొంఁడ, ౫ స్మరే=మన్మథుఁడు.

మేఘపుష్పం పిండాభ్రాంబు నాదేయే నా హరేర్హయే.

మేఘపుష్పం—(న) ౧ పిండాభ్రే=వడగండ్లు, ౨ అంబు = ఉదకము, ౩ నాదేయే=నదీజలము, (పు) ౪ హరేర్హయే=విష్ణునిగుఱ్ఱము.

విప్రలాపో విరోధోక్తావపార్థవచనేఽపి చ,

విప్రలాపః—(పు) ౧ విరోధోక్తౌ = విరోధవచనము, ౨ అపార్థవచనే = దుష్టార్థముగల వాక్యము.

బీజపుష్పం మరువకే తథా మదనకేఽపి చ. ౨౯

బీజపుష్పం—(న) మరువకే = మరువము, ౨ మదనకే=మ్రంగచెట్టు.

వృకధూపస్తు సరలద్రవ కృత్రిమధూపయోః,

వృకధూపః—(పు) ౧ సరలద్రవ=దేవదారుబంకతోఁ జేసిన ధూపము, ౨ కృత్రిమధూపయోః=కల్పితధూపద్రవ్యము.

వృషాకపిః పుమాన్ కృష్ణే శంకరే జాతవేదసి. ౩౦

వృషాకపిః—(పు) ౧ కృష్ణే = విష్ణుమూర్తి, ౨ శంకరే=శంకరుఁడు, ౩ జాతవేదసి=అగ్ని.

హేమపుష్పమశోకేఽపి జపాపుష్పే నపుంసకమ్,

హేమపుష్పం—(న) ౧ అశోకే = అశోకపుఁజెట్టు, ౨ జపాపుష్పే = దాసానిపువ్వు.

ప పంచకం.

అయిదక్షరములుగల పకారాంత శబ్దములు.

భవేచ్చామరపుష్పం తు పూగే కాశామ్రకేతకే. ౩౧

చామరపుష్పం—(న) ౧ పూగే = పోఁకచెట్టు, ౨ కాశ=తెల్లుగడ్డి, ౩ ఆమ్ర=మామిడిచెట్టు, ౪ కేతకే = మొగలిచెట్టు.

ఇతి పాంతవర్గః.

ఇది పాంతవర్గము.

ఫైకమ్.

ఫో యక్షసాధనే స్థానే ఝుం
ఝూవాతేఽపి పుంస్యయం,

ఫం రూక్షోక్తౌ ఫూత్కృతౌ
చ తథా నిష్ఫలభాషణే. ౧

ఏకాక్షర ఫశబ్దములు.

ఫః—(పు) ౧ యక్షసాధనే = కుబేరుని సాధనము, ౨ స్థానే = చోటు, ౩ ఝుంఝూవాతే= పెనుగాలి.

ఫం—(న) ౧ రూక్షోక్తౌ=పరుషోక్తి, ౨ ఫూత్కృతౌ = ఫూత్కారము, ౩ నిష్ఫలభాషణే=వ్యర్థభాషణము.

ఫద్వికం.

గుంఫస్తు గుంఫనే బాహో
రలంకారే చ కీర్త్యతే,

రేఫో రవర్ణే పుంసి స్యాత్కు-
త్సితే పునరన్యవత్. ౨

శఫం మూలే తరూణాం
స్యాద్గవాదీనాం ఖురేఽపి
చ,

శిఫా జటాయాం సరితి మాం
సికాయాం చ మాతరి. ౩

ఇతి ఫాంతవర్గః.

రెండక్షరములుగల ఫకారాంత శబ్దములు.

గుంఫః—(పు) ౧ గుంఫనే = మాటల యొద్దిక, ౨ బాహోరలంకారే = భుజ భూషణము.

రేఫః—(పు) ౧ రవర్ణే = రేఫము, ౨ కుత్సితే=నీచుఁడు, (త్రి).

శఫం—(న) ౧ తరూణాంమూలే= చెట్ల మొదలు, ౨ గవాదీనాంఖురే = గోవు మొదలగువాని గిట్టలు.

శిఫా—(స్త్రీ) ౧ జటాయాం = ఊడ, ౨ సరితి=శిఫానది, ౩ మాంసికాయాం= జటామాంసి, ౪ మాతరి=తల్లి.

ఇది ఫాంతవర్గము.

భైకమ్.

బః పుమాన్వరుణే సింధౌ
భగే తోయే గతేఽపి చ,
గంధనే తంతుసంతానే పుం
స్యేవ పవనే స్మృతః. ౧

ఏకాక్షర బశబ్దములు.

బః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణుఁడు, ౨ సింధౌ=సముద్రము, ౩ భగే=యోని, ౪ తోయే = ఉదకము, ౫ గతే=గమనము, ౬ గంధనే = పరిమళము, ౭ తంతుసంతానే = నూలునేయుట, ౮ పవనే = వాయువు.

బ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల బకారాంత శబ్దములు.

కంబుశ్శంఖేఽస్త్రియాం పుంసి శంబూకే వలయే గజే,

కంబుః—(పు) ౧ శంఖే = శంఖము, ౨ శంబూకే=నత్తగుల్ల, 3 వలయే=కంకణము, ౪ గజే=ఏనుఁగు.

కంబిరంశే చ వంశస్య ఖజాకాయాం స్త్రియామపి. ౨

కంబిః—(స్త్రీ)౧ వంశస్యాంశే=వెదురుకమ్మి, ౨ ఖజాకాయాం=గరిటె.

క్లీబం స్యాత్పండకే న స్త్రీ వాచ్యలింగస్త్వవిక్రమే,

క్లీబం—(పు) ౧ పండకే = నపుంసకుఁడు, ౨ అవిక్రమే = పరాక్రమములేనివాఁడు. (త్రి)

ఖర్వం సంఖ్యాంతరే క్లీబం నీచే వామనకే త్రిషు. 3

ఖర్వం—(న) ౧ సంఖ్యాన్తరే = సంఖ్యావిశేషము, ౨ నీచే=నీచమయినది, 3 వామనకే=కురుచనిది.

గర్వోఽభిమానేఽవలేపే,

గర్వః—(పు) ౧ అభిమానే=మదము, ౨ అవలేపే=గర్వము.

జంబుస్స్యాత్పాదపాంతరే తథా సుమేరుసరితి ద్వీపభేదేఽపి చ స్త్రియాం. ౪

జంబుః—(పు) ౧ పాదపాంతరే = నేరేడు చెట్టు, ౨ సుమేరుసరితి = జంబూనది, (స్త్రీ) 3 ద్వీపభేదే = జంబూద్వీపము.

డింబో భయధ్వనావండే పుప్పుసప్లీహవిప్లవే,

డింబః—(పు) ౧ భయధ్వనౌ=భయంకరఘోషము, ౨ అండే = గ్రుడ్డు, 3 పుప్పుస = ఎడమప్రక్కనుండుమలాశయము, ౪ ప్లీహ=ఎడమప్రక్కనుండి మాంసవిశేషము, ౫ విప్లవే=దేశోపద్రవము.

దర్వీః స్త్రియాం ఖజాకాయాం ఫణాయామురగస్య చ. ౫

దర్వీః—(స) ౧ ఖంజికాయాం = గరిటె, ౨ ఉరగస్యఫణాయాం=పాముపడగ.

పూర్వే తు పూర్వజేషుస్స్యుః పూర్వాః ప్రాగాద్యయోః

పూర్వః—(త్రి) ౧ పూర్వే=గడచినకాలము, ౨ పూర్వజేషు = పూర్వులు, 3

స్త్రీషు,

ప్రాక్=తూర్పుదిక్కు, ౪ ఆద్యయోః =మొదటిది.

లంబా పద్మాలయాగౌర్యోస్తిక్తతుంబ్యామపి స్త్రియాం.

లంబా—(స్త్రీ) ౧ పద్మాలయా=లక్ష్మీదేవి, ౨ గౌర్యోః = పార్వతీదేవి, 3 తిక్తతుంబ్యాం=చేదుసొరచెట్టు.

బింబస్తు ప్రతిబింబే స్యాన్మండలే పున్నపుంసకమ్, బింబికాయాః ఫలే క్లీబం కృకలాసే పునః పుమాన్. ౭

బింబః—(పు) ౧ ప్రతిబింబే = ప్రతిబింబము, ౨ మణ్డలే=సూర్యాదిమణ్డలము, (పు) 3 బింబికాయాఃఫలే = దొండపండు,(న) ౪ కృకలాసే=తొండ.(పు).

శంబస్స్యాన్ముసలాగ్రస్థలోహమండలకే పవౌ, శుభాన్వితే త్రిషు

శంబః—(పు) ౧ ముసలాగ్రస్థలోహమణ్డలకే=రోఁకటిపొన్ను, ౨ పవౌ = వజ్రాయుధము, 3 శుభాన్వితే=శుభముతోఁ గూడినది. (త్రి).

స్తంబోఽప్రకాండద్రుమగుచ్ఛయోః. ౮

స్తంబః—(పు) ౧ అప్రకాండద్రుమ = కొమ్మలులేనిమ్రాను, ౨ గుచ్ఛయోః = పొద.

బ త్రికమ్.

మూఁడక్షరములుగల బకారాంత శబ్దములు.

కదంబం నికురంబే స్యాన్నీపసర్షపయోః పుమాన్,

కదంబం—(న) ౧ నికురుంబే=సమూహము, ౨ నీప=కడిమిచెట్టు, 3 సర్షపయోః= ఆవాలు. (పు).

కలంబీ శాకభేదే స్యాత్కదంబశరయోః పుమాన్. ౯

కలంబీ—(స్త్రీ) ౧ శాకభేదే=తీఁగబచ్చలి, ౨ కదంబ=కడిమిచెట్టు, 3 శరయోః= బాణము (పు)

కాదంబస్స్యాత్పుమాన్పక్షివిశేషే సాయకేఽపి చ,

కాదంబః—(పు) ౧ పక్షివిశేషే=కలహంస, ౨ సాయకే=బాణము.

గజాహ్వా గజపిపల్యాం గజాహ్వం హస్తినాపురే. ౧౦

గజాహ్వా—(స్త్రీ) ౧ గజపిప్పల్యాం = గజపిప్పలితీఁగె, ౨ హస్తినాపురే=హస్తినాపట్టణము. (న)

గంధర్వః పశుభేదే స్యాత్పుంస్కోకిలతురంగయోః, అంతరాభవసత్త్వే చ గాయనే ఖేచరేఽపి చ. ౧౧	గంధర్వః—(పు) ౧ పశుభేదే = శరభమృగము, ౨ పుంస్కోకిల=మగకోకిల, ౩ తురంగయోః=గుఱ్ఱము, ౪ అంతరాభవసత్త్వే = అంతరపిశాచము, ౫ గాయనే=గాయకుఁడు, ౬ ఖేచరే = గంధర్వుఁడు.
గోడుంబః శీర్ణవృంతే చ గవాదన్యాం తు యోషితి,	గోడుంబః—(పు) ౧ శీర్ణవృంతే=బుడమచెట్టు, ౨ గవాదన్యాం = పెద్దపాపరచెట్టు. (స్త్రీ)
ద్విజిహ్వస్తు ఖలే సర్పే	ద్విజిహ్వః—(పు) ౧ ఖలే = కొండెము చెప్పువాఁడు, ౨ సర్పే=పాము.
నితంబః స్కంధరోధసోః ౧౨ స్త్రియాః పశ్చాత్కటావద్రేః కటకే కటిమాత్రకే,	నితంబః—(పు) ౧ స్కంధ=భుజాగ్రము, ౨ రోధసోః=ఒడ్డు, ౩ స్త్రియాఃపశ్చాత్కటౌ = స్త్రీలమొలవెనుకభాగము, (పిఱుఁదు), ౪ అద్రేఃకటకే = కొండనడిమిభాగము, ౫ కటిమాత్రకే = మొల.
ప్రలంబో దైత్యభేదే స్యాత్త్రపుషేఽపి పయోధరే. ౧౩. లతాంకురేఽపి శాఖాయాం హారభేదే ప్రలంబనే,	ప్రలంబః—(పు) ౧ దైత్యభేదే=ప్రలంబాసురుఁడు, ౨ త్రపుషే = తగరము, ౩ పయోధరే=స్తనము, ౪ లతాంకురే=తాటిమొలక, (స్త్రీ) ౫ శాఖాయాం = కొమ్మ, ౬ హారభేదే = హారవిశేషము ౭ ప్రలంబనే=వ్రేలాడుట.
భూజంబూరపి గోధూమే వికంకతఫలే స్త్రియాం ౧౪	భూజంబూః—(పు) ౧ గోధూమే=గోధుమచెట్టు,వికంకతఫలే=పుల్లవెలగపండు.
హేరంబో విఘ్నరాజే స్యాన్మహిషే శౌర్యగర్వితే,	హేరంబః—(పు) ౧ విఘ్నరాజే=విఘ్నేశ్వరుఁడు, ౨ మహిషే=దున్నపోతు, ౩ శౌర్యగర్వితే=శౌర్యముచేగర్వము నొందినవాఁడు.

బ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల బకారాంత శబ్దములు.

రాజజంబూస్తు జంబూభిత్పిండఖర్జూరయోః స్త్రియామ్. ౧౪

రాజజంబూః—(స్త్రీ) ౧ జంబూభిత్ = రాచనేరేడుచెట్టు, ౨ పిండఖర్జూరయోః=ముద్దఖర్జూరము.

లలజిహ్వోఽన్యవద్ధింస్రే క్రమేలకశునోః పుమాన్,

లలజిహ్వః—(త్రి) ౧ హింస్రే = ఘాతుకమైనది, ౨ క్రమేలక = ఒంటె, 3 శునోః=కుక్క. (పు).

శతపర్వా చ దూర్వాయాం వచాభార్గవయోషితోః.

శతపర్వా—(స్త్రీ) ౧ దూర్వాయాం=గఱిక, ౨ వచా=వస. 3 భార్గవయోషితోః =శుక్రునిభార్య.

బ పంచకం.

ఐదక్షరములుగల బకారాంత శబ్దములు.

ధూలీకదంబో నీపే స్యాత్తినిశే వరుణద్రుమే,

ధూలీకదంబః—(పు) ౧ నీపే = కడిమిచెట్టు, ౨ తినిశే=నెమ్మిచెట్టు, 3 వరుణద్రుమే=ఉలిమిరిచెట్టు.

శృగాలజంబూర్గోడుంబే తథా ఘోంటాఫలే స్త్రియామ్. ౧౫

శృగాలజంబూః—(స్త్రీ) ౧ గోడుంబే = పెద్దపాపరచెట్టు, ౨ ఘోంటాఫలే = పోకకాయ.

ఇతి బాంతవర్గః.

ఇది బాంతవర్గము.

భైకమ్.

ఏకాక్షర భశబ్దములు.

భం నక్షత్రే గభస్తౌ స్త్రీ పుంసి స్యాద్భృగునందనే,

భం—(న) ౧ నక్షత్రే = నక్షత్రము, ౨ గభస్తౌ=కిరణము, (స్త్రీ) 3 భృగునందనే=శుక్రుడు. (పు.)

భూః స్థానమాత్రే కథితా ధరణ్యామపి యోషితి. ౧

భూః—(స్త్రీ) ౧ స్థానమాత్రే=స్థానము, ౨ ధరణ్యాం=భూమి.

భ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల భకారాంత శబ్దములు.

కుంభో రాశ్యంతరే హస్తి మూర్ధాంశే రాక్షసాంతరే, కాముకే వారనార్యాం చ ఘటే క్లీబం తు గుగ్గులౌ ౨ స్త్రియాముఖాకట్ఫలయోః పృశ్నికాయాం చ పాటలౌ,

కుంభః—(పు) ౧ రాశ్యంతరే = కుంభరాశి, ౨ హస్తిమూర్ధాంశే = ఏనుఁగు కుంభస్థలము, 3 రాక్షసాంతరే = కుంభాసురుఁడు, ౪ వారనార్యాం కాముకే=వేశ్యాలంపటుఁడు, ౫ ఘటే=కుండ, ౬ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలము, (న) ౭ ఉఖా=కుండ, ౮ కట్ఫలయోః = పినగుమ్ముడు చెట్టు, (స్త్రీ) ౯ పృశ్నికాయాం=నాఁచు, ౧౦ పాటలౌ=కలిగొట్టుచెట్టు.

గర్భో భ్రూణేఽర్భకే కుక్షౌ సంధౌ పనసకంటకే. 3

గర్భః—(పు) ౧ భ్రూణే = గర్భము, ౨ అర్భకే=శిశువు, 3 కుక్షౌ = కడుపు, ౪ సంధౌ = గర్భసంధియనునాటకాంగము, ౫ పనసకంటకే = పనసకాయ తొక్క.

జంభో దైత్యవిశేషే నా దంతే జంబీరభక్ష్యయోః,

జంభః—(పు) ౧ దైత్యవిశేషే = జంభాసురుఁడు, ౨ దంతే=పల్లు, 3 జంబీర=నిమ్మచెట్టు, ౪ భక్ష్యయోః=తిండి.

జృంభా వికాశజృంభణయోః స్త్రియామ్

జృంభా—(స్త్రీ) ౧ వికాస=వికసించుట, ౨ జృంభణయోః=ఆవలింత. (త్రి)

డింభోఽపి బాలిశే బాలే. ౪

డింభః—(పు) ౧ బాలిశే=మూర్ఖుఁడు, ౨ బాలే=బాలుఁడు.

దంభస్తు కైతవే కల్కే

దంభః—(పు) ౧ కైతవే = డంబము, ౨ కల్కే=తప్పు.

దృన్భూః స్త్రీ సర్పచక్రయోః,

దృన్భూః— (స్త్రీ) ౧ సర్ప=పాము, ౨ చక్రయోః=చక్రము.

నాభిర్ముఖ్యనృపే చక్రమధ్యక్షత్రియయోః పుమాన్. ౫. ద్వయోః ప్రాణిప్రతీకే

నాభిః—(పు) ౧ ముఖ్యనృపే=చక్రవర్తి ౨ చక్రమధ్య=బండికన్ను, 3 క్షత్రియయోః=క్షత్రియుఁడు, ౪ ప్రాణిప్ర

స్యాత్ స్త్రియాం కస్తూరి కామదే,

తకే=బొడ్డు, (పు) ౫ కస్తూరికామదే= కస్తూరి. (స్త్రీ)

నిభస్తు కథితో వ్యాజే పుంలింగస్సదృశే త్రిషు. ౬

నిభః—(పు) ౧ వ్యాజే=మిష, ౨ సదృశే =సమానము. (త్రి).

రంభా కదల్యప్సరసోర్వా వేణౌ వానరాంతరే,

రంభా—(స్త్రీ) ౧ కదలీ = అరఁటిచెట్టు, ౨ అప్సరసోః = రంభయనునచ్చర, ౩ వేణౌ = వెదురు, (పు) ౪ వానరాన్తరే=రంభుఁడనువానరుఁడు.

విభుః ప్రభౌ సర్వగతే శంకర బ్రహ్మణోస్తు నా. ౭

విభుః—(పు) ౧ ప్రభౌ = ప్రభువు, ౨ సర్వగతే=సర్వవ్యాపకమగువస్తువు, ౩ శంకర = శివుఁడు, ౪ బ్రహ్మణోః = బ్రహ్మ.

శంభుః పుంసి మహాదేవే పరమేష్ఠిని చార్హతి,

శంభుః—(పు) ౧ మహాదేవే=శంకరుఁడు, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మదేవుఁడు, ౩ అర్హతి=బుద్ధదేవుఁడు.

శుభో యోగే శుభం క్షేమే వాచ్యవత్ క్షేమశాలిని. ౮ ఖసంచారిపురే

శుభః—(పు) ౧ యోగే=శుభనామయోగము, ౨ క్షేమే=క్షేమము, ౩ క్షేమశాలిని = క్షేమముగలవాఁడు. (త్రి). ౪ ఖసంచారిపురే=అమరావతి.

స్త్రీ తు శోభా కాంతీచ్ఛయోర్మతా,

శోభా—(స్త్రీ) ౧ కాన్తి=కాంతి, ౨ ఇచ్ఛయోః=కోరిక.

సభా సామాజికే గోష్ఠ్యాం ద్యూతమందిరయోరపి. ౯

సభా—(స్త్రీ) ౧ సామాజికే=సభికుఁడు, ౨ గోష్ఠ్యాం=సభ, ౩ ద్యూత=జూదము, ౪ మందిరయోః=ఇల్లు.

స్వభూర్నా బ్రహ్మణి హరౌ

స్వభూః—(పు) ౧ బ్రహ్మణి=బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨ హరౌ=విష్ణువు.

స్తంభః స్థూణాజడత్వయోః,

స్తంభః—(పు) ౧ స్థూణా=స్తంభము, ౨ జడత్వయోః =మనోవయవము లుడిగియుండుట.

భ త్రికం

మూఁడక్షరములుగల భకారాంత శబ్దములు.

ఆరంభస్తు త్వరాయాం స్యా దుద్యమే వధదర్పయోః.

ఆరంభః—(పు) ౧ త్వరాయాం=తొందర ౨ ఉద్యమే=ప్రయత్నము, ౩ వధ= చంపుట, ౪ దర్పయోః=గర్వము.

ఆత్మభూర్నా విధౌ కామే౽

ఆత్మభూః—(పు) ౧ విధౌ = బ్రహ్మ, ౨ కామే=మన్మథుఁడు.

ఋషభస్త్వౌషధాంతరే, స్వరభిద్వృషయోః కర్ణరంధ్ర కుంభీరపుచ్ఛయోః. ౧౧ ఉత్తరస్థః స్మృతః శ్రేష్ఠే స్త్రీ నరాకారయోషితి, శూకశింబ్యాం శిరాలాయాం విధవాయాం క్వచిన్మతా.

ఋషభః—(పు) ౧ ఔషధాన్తరే=ఓషధి విశేషము, ౨ స్వరభిత్=సర్వవిశేషము ౩ వృషయోః=ఎద్దు, ౪ కర్ణరంధ్ర=చెవితూటు, ౫ కుంభీరపుచ్ఛయోః=మొసలితోఁక, ౬ ఉత్తరస్థః = ఉత్తరపదమైనపుడు, ౭ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు, ౮ నరాకారయోషితి = మూచకమ్మ, (స్త్రీ). ౯ శూకశింబ్యాం = దురదగొండిచెట్టు, ౧౦ శిరాలాయాం = వృక్షవిశేషము, ౧౧ విధవాయాం=భర్తలేని స్త్రీ.

కకుభ్ స్త్రియాం ప్రవేణీ దిక్శోభాసు చంపకస్రజి,

కకుభ్—(స్త్రీ) ౧ ప్రవేణి=అల్లినజడ, ౨ దిక్=దిక్కు, ౩ శోభాసు=కాన్తి, ౪ చంపకస్రజి=సంపంగిదండ.

కకుభో రాగభేదే౽పి వీణాంగే౽ర్జునపాదపే. ౧౩

కకుభః—(పు) ౧ రాగభేదే = రాగవిశేషము, ౨ వీణాంగే = వీణకరివె, ౩ అర్జునపాదపే=మద్దిచెట్టు.

కటభీ వృక్షభేదే౽పి జ్యోతిష్మత్యామపి స్త్రియాం,

కటభీ—(స్త్రీ) ౧ వృక్షభేదే = నల్లగినియ చెట్టు, ౨ జ్యోతిష్మత్యాం = మానేరు తీఁగ.

కరభో మణిబంధాదికనిష్ఠాంతోష్ట్రతత్సుతే. ౧౪

కరభః—(పు) ౧ మణిబంధాదికనిష్ఠాంతః= మణికట్టుమొదలుకొని చిటికెనవ్రేలు దనుకనుండు చేతివెలుపలి ప్రదేశము,

కుసుంభం హేమని మహా
రజనే నా కమండలౌ,

కుసుంభం—(న) ౧ హేమని = బంగా
రము, ౨ మహారజనే=కుసుమపువ్వు,
౩ కమండలౌ=కమండలము. (పు)

గర్దభం శ్వేతకుముదే గర్దభో
గంధభిద్యపి. ౧౫. రాసభే
గర్దభీ క్షుద్రజంతురోగ
విశేషయోః,

గర్దభం—(న) ౧ శ్వేతకుముదే = తెల్ల
కలువ,(పు) ౨ గంధభిది=గంధభేదము,
౩ రాసభే = గాడిదె, . గర్దభీ (స్త్రీ) ౪
క్షుద్రజన్తు = నీచజంతువు, ౫ రోగ
విశేషయోః=రోగభేదము.

దుర్లభస్త్రిషు దుష్ప్రాపే
కచ్ఛురే

దుర్లభః—(త్రి) ౧ దుష్ప్రాపే = పొంద
శక్యముకానిది, ౨ కచ్ఛురే = గజ్జిగల
వాఁడు.

దుందుభిః పుమాన్. ౧౬.
వరుణే దైత్యభేర్యోశ్చస్త్ర్య
క్షబిందుత్రికద్వయే,

దుందుభిః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణదే
వుఁడు, ౨ దైత్యే = దుందుభియను
రాక్షసుఁడు, ౩ భేర్యోః = భేరి, ౪
అక్షబిందుత్రికద్వయే=పాచికయందలి
ఇత్తిగ. (స్త్రీ)

నికుంభః కుంభకర్ణస్య తన
యే దంతికౌషధౌ. ౧౭

నికుంభః—(పు) ౧ కుంభకర్ణస్యతనయే=
నికుంభుఁడను రాక్షసుఁడు, ౨ దంతి
కౌషధౌ=నాగదన్తిచెట్టు.

వల్లభో దయితేఽధ్యక్షే సల్ల
క్షణతురంగమే,

వల్లభః—(పు) ౧ దయితే = ప్రియుఁడు,
౨ అధ్యక్షే = అధికారి, ౩ సల్లక్షణ
తురంగమే = మంచి లక్షణములుగల
గుఱ్ఱము.

వర్షాభూః స్త్రీ శోఫఘ్న్యాం
భూలతాప్లవయోఃపుమాన్.

వర్షాభూః—(స్త్రీ) ౧ శోఫఘ్న్యాం = గలి
జేరు, ౨ భూలతా=వానపాము, (పు)
౩ ప్లవయోః=కప్ప.

విష్కంభో యోగభేదే స్యా
ద్విస్తార ప్రతిబంధయోః,
రూపకాంగప్రభేదే చ బం
ధభేదే చ యోగినాం. ౧౮

విష్కంభః—(పు) ౧ యోగభేదే =
విష్కంభయోగము, ౨ విస్తార =
వైశాల్యము, ౩ ప్రతిబంధయోః =
అడ్డగింత, ౪ రూపకాంగప్రభేదే =

	విష్కంభమను నాటకాంగము, ౫ యోగినాంబంధభేదే=విష్కంభ మను యోగబంధము.
విశ్రంభః కేలికలహే విశ్వాసే ప్రణయేఽపి చ,	విశ్రంభః—(పు) ౧ కేలికలహే=ప్రణయ కలహము, ౨ విశ్వాసే=పరిచయము, ౩ ప్రణయే=ప్రేమ.
విష్టంభః ప్రతిబంధే స్యాత్ప్రభేదే చామయస్య చ. ౨౦	విష్టంభః—(పు) ౧ ప్రతిబంధే = అడ్డగింత, ౨ ఆమయస్య ప్రభేదే = రోగవిశేషము.
వృషభః శ్రేష్ఠవృషయోః	వృషభః—(పు) ౧ శ్రేష్ఠ=శ్రేష్ఠుఁడు, ౨ వృషయోః=ఎద్దు.
వైదర్భీరీతిభిద్యపి, వైదర్భం వాక్యవక్రత్వే	వైదర్భీ—(స్త్రీ) ౧ రీతిభిది = వైదర్భీరీతి, వైదర్భం (న) ౨ వాక్యవక్రత్వే = వంకరమాట.
శరభస్తు పశోర్భిది. ౨౧. కరభే వానరభిది	శరభః—(పు) ౧ పశోర్భిది=శరభమృగము, ౨ కరభే = ఒంటె, ౩ వానరభిది = శరభుఁడను వానరుఁడు.
సనాభిర్జ్ఞాతితుల్యయోః,	సనాభిః—(పు) ౧ జ్ఞాతి = దాయాది ౨ తుల్యయోః=సమానుఁడు.
సురభిశ్శల్లకీమాతృభిన్మురాగోషు యోషితి. ౨౨. చంపకే చ వసంతే చ తథా జాతీఫలే పుమాన్, స్వర్ణే గంధోత్పలే క్లీబం సుగంధికాంతయోస్త్రిషు. ౨౩. విఖ్యాతే సచివే ధీరే చైత్రేఽపి చ పుమానయం,	సురభిః—(స్త్రీ) ౧ శల్లకీ = అందుగుచెట్టు, ౨ మాతృభిత్=మాతృవిశేషము, ౩ మురా=మురయనునోషధి, ౪ గోషు=ఆవు, ౫ చంపకే = సంపెంగచెట్టు, ౬ వసన్తే=వసంతఋతువు, ౭ జాతీఫలే= జాజికాయ, (పు) ౮ స్వర్ణే = బంగారము, ౯ గంధోత్పలే = గంధకము, (న) ౧౦ సుగంధి = మంచిగంధము కలది, ౧౧ కాన్తయోః = మనోహరమైనది, (త్రి) ౧౨ విఖ్యాతే = ప్రసిద్ధమైనది, ౧౩ సచివే = మంత్రి, ౧౪

ధీరే=పండితుఁడు, ౧౫ చైత్రే=చైత్ర మాసము.

భ చతుకం.

నాలుగక్షరములుగల భకారాంత శబ్దములు.

అనుష్టుభ్ స్యాత్సరస్వత్యాం ఛందోభేదే చ యోషితి.

అనుష్టుభ్—(స్త్రీ) ౧ సరస్వత్యాం = సరస్వతీదేవి, ౨ ఛందోభేదే = అనుష్టుప్ ఛందము.

అవష్టంభ స్సువర్ణే చ స్తంభ ప్రారంభయోరపి,

అవష్టంభః—(పు) ౧ సువర్ణే = బంగారము, ౨ స్తంభ = కదలకయుండుట, ౩ ప్రారంభయోః=ప్రారంభము.

శాతకుంభం సువర్ణే స్యా చ్ఛాతకుంభోఽశ్వమారకే.

శాతకుంభం—(న) ౧ సువర్ణే = బంగారము, (పు) ౨ అశ్వమారకే=గన్నేరు చెట్టు.

ఇతి భాంతవర్గః

ఇది భాంతవర్గము.

మైకమ్.

ఏకాక్షర మశబ్దములు.

మో యమే సమయేఽపి స్యా ద్విషే చ మధుసూదనే,మా స్త్రీ పద్మాలయాయాం స్యా త్పుంలింగశ్చంద్రశేఖరే. ౧

మః—(పు) ౧ యమే = యముఁడు, ౨ సమయే=సమయము, ౩ విషే=విషము, ౪ మధుసూదనే=విష్ణువు,(స్త్రీ) ౫ పద్మాలయాయాం=లక్ష్మీదేవి, ౬ చంద్రశేఖరే =శంకరుఁడు. (పు)

మ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

ఆమో రుక్తద్భిదోః పుంసి స్యాదపక్వేఽన్యలిఙ్గకః,

ఆమః—(పు) ౧ రుక్ = రోగము, ౨ తద్భిదోః=రోగవిశేషము, ౩ అపక్వే= పక్వముగానిది. (త్రి)

ఉమాఽతసీహైమవతీ హరిద్రా కీర్తికాంతిషు. ౨

ఉమా— (స్త్రీ) ౧ అతసీ = నల్లయగిసె చెట్టు, ౨ హైమవతీ = పార్వతీదేవి,

౩ హరిద్రా=పసుపు, ౪ కీర్తి=పొగడ్త, ౫ కాంతిషు=ప్రకాశము.

ఊర్మిః స్త్రీపుంసయోర్వీచ్యాం ప్రకాశే వేగభంగయోః, వస్త్రసంకోచరేఖాయాం వేదనాపీడయోరపి. ౩

ఊర్మిః—(స్త్రీపుం) ౧ వీచ్యాం = కెరటము, ౨ ప్రకాశే=ప్రకాశము, ౩ వేగ = తొందర, ౪ భంగయోః = పెద్దయల, ౫ వస్త్రసంకోచరేఖాయాం = బట్ట ముడతలు, ౬ వేదనా = దుఃఖము, ౭ పీడయోః=బాధ.

క్రమశ్చానుక్రమే శక్తౌ కల్పే చాక్రమణేఽపి చ,

క్రమః—(పు) ౧ అనుక్రమే = సొరిది, ౨ శక్తౌ = సామర్థ్యము, ౩ కల్పే = వేదాభ్యాసక్రమము, ౪ ఆక్రమణే= అడుగిడుట.

క్షమాభూమౌ తితిక్షాయాం స్త్రియాం యుక్తే నపుంసకం. ౪. వాచ్యవచ్ఛక్తహితయోః

క్షమా—(స్త్రీ) ౧ భూమౌ = భూమి, ౨ తితిక్షాయాం = ఓర్పు, ౩ యుక్తే = ఉచితము, (న) ౪ శక్త = సమర్థుఁడు, ౫ హితయోః=హితమయినది. (త్రి)

కామః స్మరేచ్ఛయోః పుమాన్, రేతస్యపి నికామే చ కామ్యేఽపి స్యాన్నపుంసకం. ౫

కామః—(పు) ౧ స్మర = మన్మథుఁడు, ౨ ఇచ్ఛయోః = కోరిక, ౩ రేతసి = రేతస్సు, (న) ౪ నికామే = యథేచ్ఛము, ౫ కామ్యే=కోరఁబడినది.

కామిర్నా కాముకే రత్యాం స్త్రీ

కామిః—(పు) ౧ కాముకే=కామముగలవాఁడు, ౨ రత్యాం=రతీదేవి. (స్త్రీ)

కిమ్ క్షేపవితర్కయోః, నిందాయాం చ పరిప్రశ్నే వాచ్యలింగముదాహృతమ్. ౬

కిమ్—(త్రి) ౧ క్షేప = ఆక్షేపము, ౨ వితర్కయోః = ఊహ, ౩ నిందాయాం = నిందించుట, ౪ పరిప్రశ్నే= ప్రశ్నము.

కృమిర్నా క్రిమివత్కీటే లాక్షాయాం కృమిలే ఖరే,

కృమిః—(పు) (క్రిమిశబ్దమువలె) ౧ కీటే= పురుగు, ౨ లాక్షాయాం = లత్తుక, ౩ కృమిలే = క్రిమియుక్తమగునది, ౪ ఖరే=గాడిద,

కిర్మీ పలాశే శాలాయాం హేమపుత్ర్యాం చ యోషితి.	కిర్మీ—(స్త్రీ) ౧ పలాశే=మోదుగు చెట్టు, ౨ శాలాయాం=గృహము, 3 హేమ-పుత్ర్యాం=బంగారుబొమ్మ.
క్షుమాఽతసీ నీలికయోః	క్షుమా—(స్త్రీ) ౧ అతసీ=నల్లయగిసె చెట్టు, ౨ నీలికయోః=నీలి చెట్టు.
క్షేమం స్యాల్లబ్ధరక్షణే, చండాయాం నా శుభే న స్త్రీ కాత్యాయన్యాం చ యోషితి. ౮	క్షేమం—(న) ౧ లబ్ధరక్షణే = దొరకిన దానిని గాపాడుట, ౨ చండాయాం = బలురక్కసిచెట్టు, (పు) 3 శుభే = శుభము, (పు న) ౪ కాత్యాయన్యాం= పార్వతీదేవి. (స్త్రీ).
క్షౌమమట్టే దుకూలేఽస్త్రీ క్షౌమం వల్కలజాంశుకే, శణజేఽతసీజే	క్షౌమం—(పు న) ౧ అట్టే = బురుజు, ౨ దుకూలే= తెల్లపట్టు చీర, (న) 3 వల్కలజాంశుకే=నారచీర, ౪ శణజే=జనప నారచీర, ౫ అతసీజే=అవిసెనారచీర.
ఖర్మం పౌరుషే కోషజాంశుకే.	ఖర్మం—(న) ౧ పౌరుషే = పౌరుషము, ౨ కోశజాంశుకే=పట్టుచీర మొదలయినది.
గమో నాక్షవివర్తే స్యాదపర్యాలోచనేఽధ్వని,	గమః—(పు) ౧ అక్షవివర్తే = ఒకానొక జూదము, ౨ అపర్యాలోచనే=అనాలోచన, 3 అధ్వని = మార్గము.
గ్రామః స్వరే సంవసథే	గ్రామః—(పు) ౧ స్వరే = షడ్జాదిస్వరములు, ౨ సంవసథే=గ్రామము.
గ్రీష్మ ఊష్మర్తుభేదయోః. ౧౦	గ్రీష్మః—(పు) ౧ ఊష్మ=ఉబ్బ, ౨ ఋతుభేదయోః=గ్రీష్మఋతువు.
గుల్మస్సేనాఘట్టభిదోః సైన్యరక్షణరుగ్భిదోః, స్తంబే స్త్రియామామలక్యేలావనీవస్త్రవేశ్మసు. ౧౧	గుల్మః—(పు) ౧ సేనా = ౯ గజములు ౯ రథములు ౨౭ అశ్వములు ౪౫ భటులుగల సైన్యము, ౨ ఘట్టభిదోః= ఘట్టములలోని విశేషము, 3 సైన్యరక్షణ=సేనారక్షణము, ౪ రుగ్భిదోః=గుల్మ

రోగము, ౫ స్తంబే=బోదెలేనిచెట్టు, ౬ ఆమలకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౭ ఏలావనీ = చిట్టేలకులు, ౮ వస్త్రవేశ్మసు = డేరా.

ఘర్మస్స్యాదాతపే గ్రీష్మే౽ప్యుష్ణస్వేదాంభసోరపి,

ఘర్మః—(పు) ౧ ఆతపే=ఎండ, ౨ గ్రీష్మే=గ్రీష్మర్తువు, ౩ ఉష్ణే=వేడి, ౪ స్వేదాంభసోః=చెమట.

చమూస్సేనావిశేషే చ సేనామాత్రే చ యోషితి. ౧౨

చమూః—(స్త్రీ) ౧ సేనావిశేషే = ౭౨౯ రథములు ౭౨౯ ఏనుఁగులు ౨౧౮౭ అశ్వములు ౩౬౪౫ భటులు గలసేన, ౨ సేనామాత్రే=సేన.

జాల్మస్స్యాత్పామరే క్రూరే౽సమీక్ష్యకారిణి త్రిషు,

జాల్మః—(పు) ౧ పామరే=మూర్ఖుఁడు, ౨ క్రూరే = క్రూరుఁడు, ౩ అసమీక్ష్యకారిణి=ఆలోచింపక చేయువాఁడు.

జిహ్మస్తు కుటిలే మందే క్లీబం తగరపాదపే. ౧౩

జిహ్మః—(పు) ౧ కుటిలే=కుటిలుఁడు, ౨ మందే=మూర్ఖుఁడు, ౩ తగరపాదపే=నందివర్ధనపుఁజెట్టు. (న).

తోక్మం కర్ణమలే పుంసి హరితే చ హరిద్యవే,

తోక్మం—(న) ౧ కర్ణమలే=గుబిలి, (పు) ౨ హరితే = పచ్చనిది, (త్రి). ౩ హరిద్యవే=పచ్చయవలు.

దమస్తు దమథే దండే కర్దమే దమనే పుమాన్. ౧౪

దమః—(పు) ౧ దమథే = ఇంద్రియనిగ్రహము, ౨ దండే = దండోపాయము ౩ కర్దమే = బురద, ౪ దమనే = అణచుట.

దస్మస్తు యజమానే స్యాదపి చోరే హుతాశనే,

దస్మః—(పు) ౧ యజమానే = యజమానుఁడు, ౨ చోరే=దొంగ, ౩ హుతాశనే=అగ్ని.

ద్రుమో మహీరుహే పారిజాతే కింపురుషేశ్వరే. ౧౫

ద్రుమః—(పు) ౧ మహీరుహే=చెట్టు, ౨ పారిజాతే=పారిజాతవృక్షము, ౩ కింపురుషేశ్వరే=కుబేరుఁడు.

ధర్మోఽస్త్రీ పుణ్య ఆచారే
స్వభావోపమయోః క్రతౌ,
అహింసోపనిషన్న్యాయే నా
ధనుర్యమసోమపే. ౧౬

ధర్మః—(ప్న) ౧ పుణ్యే = పుణ్యము, ౨ ఆచారే = ఆచారము, 3 స్వభావ = స్వభావము, ౪ ఉపమయోః=సామ్యము, ౫ క్రతౌ=యజ్ఞము, ౬ అహింసా=అహింస, ౭ ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తు, ౮ న్యాయే = న్యాయము, (పు) ౯ ధనుః = ధనుస్సు, ౧౦ యమ = యముఁడు, ౧౧ సోమపే=సోమయాజి.

ధ్యామం దమనకే గంధతృణే
ఽథ శ్యామలే త్రిషు,

ధ్యామం—(న) ౧ దమనకే = దవనము, ౨ గంధతృణే=కామంచిగడ్డి, 3 శ్యామలే=నల్లనిది. (త్రి).

నేమిర్నా తినిశే కూపత్రికా
చక్రాంతయోః స్త్రియామ్.

నేమిః—(పు) ౧ తినిశే = నెమ్మిచెట్టు, ౨ కూపత్రికా = నూతిగిలక, 3 చక్రాంతయోః = చక్రముయొక్క యంచు. (స్త్రీ).

నేమః కాలేఽవధౌ ఖండే
ప్రాకారే కైతవేఽపి చ,

నేమః—(పు) ౧ కాలే=కాలము, ౨ అవధౌ=హద్దు, 3 ఖండే = సగము, ౪ ప్రాకారే = కోట, ౫ కైతవే = వ్యాజము.

పద్మోఽస్త్రీ పద్మకే వ్యూహనిధి
సంఖ్యాంతరేఽంబుజే. ౧౭.
నా నాగే స్త్రీ ఫంజికా శ్రీ
చారటీ పన్నగేషు చ,

పద్మః—(ప్న) ౧ పద్మకే=ఏనుఁగు మొగమున నుండుబొట్లసమూహము, ౨ వ్యూహః=పద్మవ్యూహము, 3 నిధి = పద్మమను నిధి, ౪ సంఖ్యాంతరే=పద్మమనుసంఖ్య, ౫ అంబుజే=తామర, (పు). ౬ నాగే= పద్మకాష్ఠముచెట్టు, (స్త్రీ) ౭ ఫంజికా = భారంగి, ౮ శ్రీః=లక్ష్మీదేవి, ౯ చారటీ = మెట్టదామర, ౧౦ పన్నగేషు = సర్పము.

బ్రహ్మీ తు ఫంజికాయాం
స్యాచ్ఛాక మత్స్యప్రభేద

బ్రహ్మీ—(స్త్రీ) ౧ ఫంజికాయాం = భారంగిచెట్టు, ౨ శాక=పొన్నగంటికూర,

యోః. ౧౯	3 మత్స్యప్రభేదయోః = ఒకానొక మత్స్యము.
బ్రాహ్మీ తు భారతీసోమవల్లరీ బ్రహ్మశక్తిషు	బ్రాహ్మీ—(స్త్రీ) ౧ భారతీ=సరస్వతీదేవి, ౨ సోమవల్లరీ = పొన్నగంటికూర, 3 బ్రహ్మశక్తిషు=బ్రహ్మసంబంధమైనశక్తి.
భ్రమోఽంబునిర్గమే భ్రాంతౌ కుందభ్రమణయోరపి. ౨౦	భ్రమః—(పు) ౧ అంబునిర్గమే=జలదారి, భ్రాన్తౌ=భ్రాంతి, 3 కుంద=కుందమనెడి సానయంత్రము, ౪ భ్రమణయోః = తిరుగుట.
భామః క్రోధే రవౌ దీప్తౌ	భామః—(పు) ౧ క్రోధే = కోపము, ౨ రవే=సూర్యుఁడు, 3 దీప్తౌ=కాంతి.
భీష్మో గాంగేయఘోరయోః	భీష్మః—(పు) ౧ గాంగేయ=భీష్మాచార్యులు, ౨ ఘోరయోః=భయానకరసము.
భీమోఽమ్లవేతసే ఘోరే శంభౌ మధ్యమపాండవే. ౨౧	భీమః—(పు) ౧ అమ్లవేతసే = పుల్లప్రబ్బచెట్టు, ౨ ఘోరే=భయఙ్కరుఁడు, 3 శంభౌ=శంకరుఁడు, ౪ మధ్యమపాండవే=భీముఁడు.
భూమిర్వసుంధరాయాంస్యాత్ స్థానమాత్రేఽపి చ స్త్రియాం.	భూమిః—(స్త్రీ) ౧ వసుంధరాయాం = భూమి, ౨ స్థానమాత్రే=ప్రదేశము.
భౌమః కుజే చ నరకే పుంసి భూమిభవే త్రిషు. ౨౨	భౌమః—(పు) ౧ కుజే=అంగారకుఁడు, ౨ నరకే=నరకాసురుఁడు, 3 భూమిభవే=భూమియందుఁబుట్టినది. (త్రి).
యమోఽన్యలిఙ్గో యమజే నా కాకే శమనే శనౌ, శరీరసాధనాపేక్ష నిత్యకర్మణి సంయమే. ౨3	యమః—(త్రి) ౧ యమజే = అమడపిల్లలు, (పు). ౨ కాకే=కాకి, 3 శమనే=యమధర్మరాజు, ౪ శనౌ=శనిగ్రహము, ౫ శరీరసాధనాపేక్షనిత్యకర్మణి=శరీరమునే సాధనముగాఁగలిగినయొక యోగాంగము, ౬ సంయమే = నియమము.

యామస్తు పుంసి ప్రహరే సంయమే చ ప్రకీర్తితః,	యామః—(పు) ౧ ప్రహరే=జాము, ౨ సంయమే = నియమము.
యామిః కులస్త్రీస్వస్రోః స్త్రీ	యామిః—(స్త్రీ) ౧ కులస్త్రీ = కులాంగన, ౨ స్వస్రోః=తోఁబుట్టువు.
యుధ్మో ధనుషి సంయుగే.	యుధ్మః—(పు) ౧ ధనుషి = ధనుస్సు, ౨ సంయుగే=యుద్ధము.
రశ్మిః పుమాన్ దీధితౌ స్యా త్పక్ష్మప్రగ్రహయోరపి,	రశ్మిః—(పు) ౧ దీధితౌ=కిరణము, ౨ పక్ష్మ= కంటిరెప్ప, ౩ ప్రగ్రహయోః=పగ్గము.
రమా లక్ష్మ్యాం రమః కాన్తే రక్తాఽశోకద్రుమే స్మరే.	రమా—(స్త్రీ) ౧ లక్ష్మ్యాం=లక్ష్మీదేవి. (పు) ౨ కాన్తే= ప్రియుఁడు, ౩ రక్తాశోకద్రుమే = ఎఱ్ఱని యశోకవృక్షము, ౪ స్మరే=మన్మథుఁడు.
రామా యోషాహింగునదోర్యోః క్లీబం వాస్తూకకుష్ఠయోః, నా రాఘవే చ వరుణే రైణుకేయే హలాయుధే. ౨౬. హయే చ పశుభేదే చ త్రిషు చారౌ సితేఽసితే,	రామా—(స్త్రీ) ౧ యోషా=ఆఁడుది, ౨ హింగు=ఇంగువ, ౩ నద్యోః=నది, ౪ (న) వాస్తుక = చక్రవర్తికూర, ౫ కుష్ఠయోః = చెంగల్వకోష్టు, ౬ (పు) రాఘవే=రామచంద్రుఁడు, ౭ వరుణే= వరుణదేవుఁడు, ౮ రైణుకేయే=పరశురాముఁడు, ౯ హలాయుధే = బలరాముఁడు, ౧౦ హయే = గుఱ్ఱము, ౧౧ పశుభేదే = పెద్దదుప్పి, ౧౨ (త్రి) చారౌ=సుందరమయినది, ౧౩ సితే= తెల్లనిది, ౧౪ అసితే=నల్లనిది.
రుమా సుగ్రీవదారేషు విశిష్టలవణాకరే. ౨౭	రుమా—(స్త్రీ) ౧ సుగ్రీవదారేషు = సుగ్రీవునిభార్య, ౨ విశిష్టలవణాకరే=ఉప్పు రాసులుండెడుచోటు.
రుక్మం చ కాంచనే లోహే	రుక్మం—(న) ౧ కాంచనే= బంగారు, ౨ లోహే=ఇనుము.
లక్ష్మీస్సంపత్తిశోభయోః, బుద్ధ్యౌషధే చ పద్మాయాం	లక్ష్మీః—(స్త్రీ) ౧ సంపత్తి = సంపద, ౨ శోభయోః=కాన్తి, ౩ బుద్ధ్యౌషధే=

వృద్ధినామౌషధేఽపి చ. ౨౮. ఫలిన్యాం స్త్రీ

బుద్ధియనునోషధి, ౪ పద్మాయాం=లక్ష్మీదేవి, ౫ వృద్ధినామౌషధే=వృద్ధియనునోషధి, ౬ ఫలిన్యాం = ప్రేంకణపుజెట్టు.

వమిర్వాంతౌ స్త్రియాం పుంసి హుతాశనే,

వమిః—(స్త్రీ) ౧ వాంతౌ = వమనము, ౨ హుతాశనే=అగ్నిహోత్రుఁడు.

వామం ధనే పుంసి హరే కామదేవే పయోధరే. ౨౯ వల్గుప్రతీపసవ్యేషు త్రిషు నార్యాం స్త్రియామథ,

వామం—(న) ౧ ధనే = ధనము, ౨ (పు) హరే = శంకరుఁడు, ౩ కామదేవే = మన్మథుఁడు, ౪ పయోధరే = మేఘుము, ౫ (త్రి) వల్గు=సుందరమైనది, ౬ ప్రతీప = ప్రతికూలమయినది, ౭ సవ్యేషు = ఎడమప్రక్కనున్నది, ౮ నార్యాం=ఆఁడుది, (స్త్రీ).

వామీ శృగాలీవడబారాసభీకరభీషు చ. ౩౦

వామీ—(స్త్రీ) ౧ శృగాలీ=ఆఁడునక్క, ౨ బడబా=ఆఁడుగుఱ్ఱము, ౩ రాసభీ=ఆఁడుగాడిదె, ౪ కరభీషు=ఆఁడుఒంటె.

శమీ సక్తుఫలాయాం చ శింబికాయాం చ వాగుజౌ,

శమీ—(స్త్రీ) ౧ సక్తుఫలాయాం = జెమ్మిచెట్టు, ౨ శింబికాయాం = కాయధాన్యములపొట్టు, ౩ వాగుజౌ = కారుగచ్చచెట్టు.

శ్యామో వటే ప్రయాగస్య వారిదే వృద్ధదారకే. ౩౧. పికే చ కృష్ణహరితోఃపుంసి స్యాత్తద్వతి త్రిషు, మరీచే సింధులవణే క్లీబం స్త్రీ శారిబౌషధే. ౩౨. అప్రసూతాంగనాయాం చ ప్రియంగావపి వాగుజౌ, యమునాయాం త్రియామాయాం కృష్ణత్రివృతికౌషధౌ. ౩౩

శ్యామః—(పు) ౧ ప్రయాగస్యవటే = ప్రయాగక్షేత్రమునందలి మఱ్ఱిచెట్టు, ౨ వారిదే=మేఘుము, ౩ వృద్ధదారకే=బోద్దికూరచెట్టు, ౪ పికే = కోవెల, ౫ కృష్ణ = నలుపురంగు, ౬ హారితోః = ఆకుపసుపురంగు, ౭ తద్వతి = ఆరంగులుగలవస్తువు, (త్రి) ౮ మరీచే = మిరియాలు, ౯ సింధులవణే=సైంధవలవణము, ౧౦ (స్త్రీ) శారిబౌషధౌ=సుగంధిపాలచెట్టు, ౧౧ అప్రసూతాంగ

నీలికాయామ	నాయాం = ప్రసవించనియౌవనమధ్య స్థురాలు, ౧౨ ప్రియంగౌ=ప్రేంకణపుఁ జెట్టు., ౧౩ వాగుజౌ = కారుగచ్చ చెట్టు, ౧౪ యమునాయాం = యమునానది, ౧౫ త్రియామాయాం = రాత్రి, ౧౬ కృష్ణ = నల్లపిచ్చుక, ౧౭ త్రివృతికౌషథౌ = తెల్లతెగడ, ౧౮ నీలికాయాం = నీలిచెట్టు.
థ శ్రామో మాసే మండప కాలయోః,	శ్రామః—(పు) ౧ మాసే = మాసము, ౨ మండప = కొలువుకూటము, ౩ కాలయోః=కాలము.
శుష్మం తేజసి సూర్యే నా	శుష్మం—(న) ౧ తేజసి = తేజస్సు, ౨ (పు) సూర్యే=సూర్యుఁడు.
సమా సంవత్సరే స్త్రియాం. సర్వసాధుసమానేషు సమం స్యాదభిధేయవత్,	సమా—(స్త్రీ) ౧ సంవత్సరే=సంవత్సరము (త్రి) ౨ సర్వ=సమస్తము, ౩ సాధు=మంచిది, ౪ సమానేషు = సమానమైనది
సీమాఽఘాటస్థితిక్షేత్రేష్వండకోశేఽపి చ స్త్రియాం.	సీమా—(స్త్రీ) ౧ ఆఘాట=పొలిమేర, ౨ స్థితి=ఉనికి, ౩ క్షేత్రే = పొలము, ౪ అండకోశే = ముష్కము.
సూక్ష్మంస్యాత్కైతవేఽధ్యాత్మే పుంస్యణౌ త్రిషు చాల్పకే, సూక్ష్మం క్షీరే చ నభసి	సూక్ష్మం—(న) ౧ కైతవే = వ్యాజము, ౨ అధ్యాత్మే = జ్ఞానము, ౩ అణౌ= అణువు, (పు) ౪ అల్పకే = సన్నము, (త్రి) (న) ౫ క్షీరే=పాలు, ౬ నభసి= ఆకసము.
సోమస్తు హిమదీధితౌ. ౩౬ వానరే చ కుబేరే చ పితృదేవే సమీరణే, వస్తుప్ర	సోమః—(పు) ౧ హిమదీధితౌ = చంద్రుఁడు, ౨ వానరే = కోఁతి, ౩ కుబేరే = కుబేరుఁడు, ౪ పితృదేవే =

భేదే కర్పూరే నీరే సోమ లతౌషధౌ. ౩౭	సోముఁడనుపితృదేవత, ४ సమీరణే= వాయువు, ౬ వస్తుప్రభేదే = సోమ మనువస్తువు, ౭ కర్పూరే = కర్పూ రము, ౮ నీరే = ఉదకము, ౯ సోమ లతౌషధౌ=సోమలత.
హిమం తుషారమలయోద్భవయోస్స్యాన్నపుంసకమ్, శీతలే వాచ్యలింగోఽథ హోమిర్నా పావకే ఘృతే.	హిమం—(న) ౧ తుషార = మంచు, ౨ మలయోద్భవయోః = చందనము, 3 శీతలే=చల్లనిది. (త్రి) హోమిః—(పు) ౧ పావకే = అగ్ని, ౨ ఘృతే=నెయ్యి.

మ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అధమ స్స్యాద్గర్హ్యాజనేఽ	అధమః—(పు) ౧ గర్హ్యాజనే=నిందింపఁదగినవాఁడు.
ప్యాగమ శ్శాస్త్ర ఆగతౌ,	ఆగమః—(పు) ౧ శాస్త్రే=శాస్త్రము, ౨ ఆగతౌ=వచ్చుట.
ఆశ్రమో బ్రహ్మచర్యాదౌ వానప్రస్థే మఠే వనే. ౩౯. అత్రియా	ఆశ్రమః—(పు) ౧ బ్రహ్మచర్యాదౌ = బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమము, ౨ వాన ప్రస్థే=మునులుండుతావు, 3 మఠే= మఠము, ४ వనే=అడవి.
ముత్తమా దుగ్ధికాయాం స్త్రీ త్రిషు భద్రకే,	ఉత్తమా—(స్త్రీ) ౧ దుగ్ధికాయాం=పిన్న పాలచెట్టు, ౨ భద్రకే = మంగళకర మైనది.
ఉద్దామో బంధరహితే స్వతంత్రే చ ప్రచేతసి. ४౦	ఉద్దామః—(పు) ౧ బంధరహితే=బంధము లేనివాఁడు, ౨ స్వతంత్రే = స్వతం త్రుఁడు, 3 ప్రచేతసి=వరుణుఁడు.
కలమః పుంసి లేఖన్యాం శాలౌ పాటచ్చరేఽపి చ,	కలమః—(పు) ౧ లేఖన్యాం=కలము, ౨ శాలౌ = వరిపైరు, 3 పాటచ్చరే = దొంగవాఁడు,

కుసుమం స్త్రీరజోనేత్రరోగ యోః ఫలపుష్పయోః. ౪౧

కుసుమం—(న) ౧ స్త్రీరజః=రజోర [illegible] ౨ నేత్రరోగయోః = నేత్ర[illegible]ము, ౩ ఫల = ఫలము, ౪ పుష్పయోః = పువ్వు.

కృత్రిమం లవణభేదే నా సిల్హాకే రచితే త్రిషు,

కృత్రిమం—(న) ౧ లవణభేదే=లవణవిశేషము, (పు) ౨ సిల్హాకే = అందుగుబంకతో చేయఁబడిన ధూపద్రవ్యము, (త్రి). ౩ రచితే=చేయఁబడినది.

గోలోమీ శ్వేతదూర్వాయాం స్యాద్వచాభూతకేశయోః. ౪౨

గోలోమీ—(పు)౧ శ్వేతదూర్వాయాం= తెల్లగఱిక, ౨ వచా=వస, ౩ భూతకేశయోః=మరులుజడచెట్టు.

గోధూమో నాగరంగే స్యాదోషధివ్రీహిభేదయోః,

గోధూమః—(పు) ౧ నాగరంగే=నారింజచెట్టు, ౨ ఓషధి=ఓషధివిశేషము, ౩ వ్రీహిభేదయోః=గోధుమలు.

గౌతమో నా మునౌ బుద్ధే రోచనీదుర్గయోః స్త్రియామ్. ౪౩

గౌతమః—(పు) ౧ మునౌ=గౌతమముని ౨ బుద్ధే=బుద్ధదేవుఁడు, (స్త్రీ) ౩ రోచనీ =గోరోచనము, ౪ దుర్గయోః=పార్వతీదేవి.

తలిమం కుట్టిమే తల్పే చంద్రహాసే వితానకే,

తలిమం—(న) ౧ కుట్టిమే = ఱాతికట్టడపుభూమి, ౨ తల్పే = పానుపు, ౩ చంద్రహాసే=పెద్దకత్తి, ౪ వితానకే = చాందినీ.

దాడిమస్తుత్రిలింగస్స్యాదేలాయాం కరకే త్రిషు. ౪౪

దాడిమః—(త్రి) ౧ ఏలాయాం=ఏలకుతీఁగ, ౨ కరకే=కరకచెట్టు.

నిష్క్రమో బుద్ధిసంపత్తౌ నిర్గమే దుష్కులేఽపి చ,

నిష్క్రమః—(పు) ౧ బుద్ధిసంపత్తౌ = బుద్ధిసామర్థ్యము, ౨ నిర్గమే=బయలువెడలుట, ౩ దుష్కులే = చెడ్డవంశము.

నిగమో వాణిజే పుర్యాం కటే వేదే వణిక్పథే. ౪౫

నిగమః—(పు) ౧ వాణిజే = వర్తకుఁడు, ౨ పుర్యాం = పట్టణము, ౩ కటే =

సంభ్రమ స్సాధ్వసేఽపి స్యా
త్సంవేగాదరయోరపి. ౫౫

సంభ్రమః—(పు) ౧ సాధ్వసే=భయము, ౨ సంవేగ=తొందర, 3 ఆదరయోః= ఆదరణము.

సత్తమస్స్యాత్పూజ్యతమే సా
ధీయస్యుత్తమే త్రిషు,

సత్తమః—(త్రి) ౧ పూజ్యతమే=మిక్కిలి పూజింపఁదగినవాఁడు, ౨ సాధీయసి = సజ్జనుఁడు, 3 ఉత్తమే = ఉత్తముఁడు.

సరమా కుక్కురీదేవశునో
స్స్యాద్రాక్షసీభిది. ౫౬

సరమా—(స్త్రీ) ౧ కుక్కురీ=ఆఁడుకుక్క, ౨ దేవశునోః = సరమయను దేవశునకము, 3 రాక్షసీభిది = ఒకానొకరాక్షసి.

సుషమాత్యంత శోభాయాం
స్త్రీ చారౌ చసమే త్రిషు,

సుషమా—(స్త్రీ) ౧ అత్యంతశోభాయాం= గొప్పకాన్తి, (త్రి) ౨ చారౌ=సుందరము, 3 సమే సమానమైనది.

సుషీమశ్శీతలే చారౌ త్రిషు
నా పన్నగాంతరే. ౫౭

సుషీమః—(త్రి) ౧ శీతలే = చల్లనిది, ౨ చారౌ=సుందరమైనది, (పు) 3 పన్నగాన్తరే=సర్పవిశేషము.

మ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అథ వేదనుపమాసుప్రతీకిన్యాం
స్త్రీ త్రిషూత్తమే,

అనుపమా—(స్త్రీ) ౧ సుప్రతికిన్యాం=నైఋతిదిగ్గజముభార్య, (త్రి) ౨ ఉత్తమే =ఉత్తముఁడు.

అభ్యాగమో విరోధాజిఘా
తాభ్యుద్గమనాంతికే. ౫౮

అభ్యాగమః—(పు) ౧ విరోధ=ద్వేషము, ౨ ఆజి = యుద్ధము, 3 ఘాత=దెబ్బ, ౪ అభ్యుద్గమన = ఎదుర్కొనుట, ౫ అన్తికే=సమీపము.

ఉపక్రమస్తూపధాయాం జ్ఞా
త్వారంభే చ విక్రమే, చికి
త్సాయాం

ఉపక్రమః—(పు) ౧ ఉపధాయాం = మంత్రులు మొదలయిన వారిని పరీక్షించుట, ౨ జ్ఞాత్వారంభే = తెలిసి

కొనియారంభించుట, 3 విక్రమే = పరాక్రమము, ౪ చికిత్సాయాం = చికిత్సచేయుట.

ముపగమః స్వీకారేఽంతిక సర్పణే. ౫౯

ఉపగమః—(పు) ౧ స్వీకారే = స్వీకరించుట, ౨ అంతికసర్పణే=సమీపించుట.

జలగుల్మో జలావర్తే కచ్ఛపే జలచత్వరే,

జలగుల్మః—(పు) ౧ జలావర్తే=నీటిసుడి, ౨ కచ్ఛపే=కూర్మము, 3 జలచత్వరే=కోనేరు.

దండయామస్తు కీనాశే దివసే కుంభసంభవే. ౬౦

దండయామః—(పు) ౧ కీనాశే=యముఁడు, ౨ దివసే = పగలు, 3 కుంభసంభవే = అగస్త్యుఁడు.

ప్లవంగమస్తు మండూకే తథా శాఖామృగేఽపి చ,

ప్లవంగమః—(పు) ౧ మండూకే = కప్ప, ౨ శాఖామృగే=కోఁతి.

పరాక్రమో విక్రమే స్యాత్సామర్థ్యోద్యోగయోరపి.

పరాక్రమః—(పు) ౧ విక్రమే=పరాక్రమము, ౨ సామర్థ్యే=సామర్థ్యము, 3 ఉద్యోగయోః = ప్రయత్నము.

మహాపద్మః పుమాన్నాగనిధి సంఖ్యాంతరేషు చ,

మహాపద్మః—(పు)౧ నాగ=సర్పవిశేషము, ౨ నిధి = మహాపద్మమనునిధి, 3 సంఖ్యాంతరేషు=మహాపద్మమనుసంఖ్య.

యాతయామోఽన్యవజ్జీర్ణేపరిభుక్తోజ్ఝితేఽపి చ. ౬౧

యాతయామః—(త్రి) ౧ జీర్ణే = చినిఁగిపోయినది, ౨ పరిభుక్తోజ్ఝితే=అనుభవించి విడిచిపెట్టఁబడినది.

సార్వభౌమస్తు దిఙ్నాగే సర్వపృథ్వీపతావపి,

సార్వభౌమః—(పు) ౧ దిఙ్నాగే=కుబేర దిగ్గజము, ౨ సర్వపృథ్వీపతౌ=చక్రవర్తి.

మ పంచకం.

అయిదక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అభ్యుపగమస్తు పుంసి స్వీకారేఽంతికసమాగమే చ.

అభ్యుపగమః—(పు) ౧ స్వీకారే = స్వీకరించుట, ౨ అంతికసమాగమే=సమీపించుట.

నక్షత్రనేమిరుక్తా రేవత్యాం నా ధ్రువే చంద్రే.

నక్షత్రనేమిః—(పు) ౧ రేవత్యాం = రేవతీనక్షత్రము, ౨ ధ్రువే=ధ్రువుఁడు, 3 చంద్రే=చంద్రుఁడు.

ఇతి మాంతవర్గః.

ఇది మాంతవర్గము.

యైకమ్.

ఏకాక్షర యశబ్దములు.

యో నా వాయౌ యమనే యా యాత్రాప్తి ధూమిత త్యాగేషు, వారణయోగస మజ్ఞాయానేషు పుమాంస్తు గంతరి విఖ్యాతః. ౧

యః—(పు) ౧ వాయౌ = గాలి, ౨ యమనే=యముఁడు, (స్త్రీ) 3 యాత్రా =దేశాంతరయాత్ర, ౪ ఆప్తి = పొందుట, ౫ ధూమిత = పొగవేయఁబడినది, ౬ త్యాగేషు=ఈవి, ౭ వారణ= ఏనుఁగు, ౮ యోగ = యోగము, ౯ సమజ్ఞా = కీర్తి, ౧౦ యానేషు = ప్రయాణము, (పు) ౧౧ గంతరి = పోవు వాఁడు.

జ్యా మాతరి వసుధాయాం మౌర్వ్యాం

జ్యా—(స్త్రీ) ౧ మాతరి = తల్లి, ౨ వసుధాయాం=భూమి, 3 మౌర్వ్యాం = అల్లెత్రాడు.

ద్యు క్లీబమహ్ని గగనే చ, నా జ్వలనే

ద్యు—(న) ౧ అహ్ని = దివసము, ౨ గగనే=ఆకాశము, (పు) 3 జ్వలనే= అగ్ని.

ద్యౌస్స్త్రీ త్రిదశాలయత్రిదశవర్త్మనోర్వ్యోషిత్. ౨

ద్యౌః—(స్త్రీ) ౧ త్రిదశాలయ=స్వర్గము, ౨ త్రిదశవర్త్మనోః=ఆకాశము.

య ద్వికం.

రెండక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

అర్ఘ్యం శిలాజతున్యర్ఘ్యో బుధే న్యాయ్యే చ వాచ్యవత్,

అర్ఘ్యం—(న) ౧ శిలాజతుని = శిలాజిత్తు, (త్రి) ౨ బుధే = తెలివిగలది, 3 న్యాయ్యే = న్యాయముతోఁగూడి

అంత్యస్తు పుంసి ముస్తాయా మంతోద్భూతేఽధమే త్రిషు.

అంత్యః—(పు) ౧ ముస్తాయాం = తుంగముస్తె, ౨ అంతోద్భూతే = కడనపుట్టినవాఁడు, (త్రి) అధమే = నీచుఁడు.

అర్ఘ్యమర్ఘస్య యోగ్యే స్యా దర్ఘార్థేఽపి చ వాచ్యవత్,

అర్ఘ్యం—(త్రి) ౧ అర్ఘస్య యోగ్యే = పూజింపఁదగినది, ౨ అర్ఘార్థే=పూజా ద్రవ్యము.

అన్యోఽసదృశేతరయో

అన్యః—(త్రి) ౧ అసదృశే = సాటిలేనిది, ౨ ఇతరయోః=వేఱైనది.

రర్యః స్యాత్స్వామివైశ్య యోః. ౪

అర్యః—(పు) ౧ స్వామి = ప్రభువు, ౨ వైశ్యయోః=వైశ్యుఁడు.

ఆస్యం ముఖే చ తన్మధ్యే తద్భవే చ స్త్రియాం స్థితౌ,

ఆస్యం—(న) ౧ ముఖే = ముఖము, ౨ తన్మధ్యే = నోరు, 3 తద్భవే = ముఖమునఁబుట్టినది, (స్త్రీ) ౪ స్థితౌ = ఉనికి.

ఇజ్యా దానేఽధ్వరేఽర్చా యాం సంగమే స్త్రీ గురౌ త్రిషు. ౫

ఇజ్యా—(స్త్రీ) ౧ దానే = దానము, ౨ అధ్వరే=యజ్ఞము, 3 అర్చాయాం = పూజ, ౪ సంగమే=సంబంధము, (త్రి) ౫ గురౌ=పూజ్యుఁడు.

ఇభ్యా కరేణుశల్లక్యోః స్త్రియామాఢ్యే చ వాచ్యవత్,

ఇభ్యా—(స్త్రీ) ౧ కరేణు=ఆఁడేనుఁగు, ౨ శల్లక్యోః = అందుగుచెట్టు, (త్రి) 3 ఆఢ్యే=ధనవంతుఁడు.

కశ్యం త్రిషు కశార్హే స్యా త్క్లీబం మద్యాశ్వమధ్య యోః. ౬

కశ్యం—(త్రి) ౧ కశార్హే = కొరడా దెబ్బలుకుఁదగినది, (న) ౨ మద్య = కల్లు, 3 అశ్వమధ్యయోః = గుఱ్ఱము నడుము.

కన్యా కుమారికానార్యో రోషధీరాశిభేదయోః,

కన్యా—(స్త్రీ) ౧ కుమారికా = పెండ్లి కానిది, ౨ నార్యోః = ఆఁడుది, 3 ఓషధీ = ఓషధివిశేషము, ౪ రాశి భేదయోః = కన్యారాశి.

క్షయో రోగాంతరే వేశ్మ కల్పాంతాపచయేషు చ. ౭

క్షయః—(పు) ౧ రోగాంతరే=క్షయరోగము, ౨ వేశ్మ=ఇల్లు, 3 కల్పాంత=ప్రళయకాలము, ౪ అపచయేషు=క్షీణించుట

కల్యం ప్రభాతే క్లీబంస్యాత్ కల్యో వాక్శ్రుతివర్జితే, సజ్యనీరోగదక్షేషు కల్యాణ వచనేఽపి చ. ౮. ఉపాయ వచనేఽపి స్యాత్త్రిషు మద్యే తు యోషితి,

కల్యం—(న) ౧ ప్రభాతే=ప్రాతఃకాలము, (త్రి) ౨ వాక్శ్రుతివర్జితే = చెవిటిమూఁగ, 3 సజ్య = సన్నద్ధుఁడు, ౪ నీరోగ=రోగములేనిది, ౫ దక్షేషు=నేర్పరి, ౬ కల్యాణవచనే=మంగళకరమైనవాక్కు, ౭ ఉపాయవచనే = ఉపాయపుమాట, (స్త్రీ)౮ మద్యే=కల్లు.

కక్ష్యా బృహతికాయాంస్యాత్కాంచ్యాం మధ్యేభబంధనే. ౯. హర్మ్యాదీనాం ప్రకోష్ఠే చ

కక్ష్యా—(స్త్రీ) ౧ బృహతికాయాం=ఉత్తరీయము, ౨ కాంచ్యాం = మొలనూలు, 3 మధ్యేభబంధనే=ఏనుఁగునడుమునఁగట్టెడుమోకు, ౪ హర్మ్యాదీనాం ప్రకోష్ఠే=తొట్టికట్టు.

కార్యం హేతౌ ప్రయోజనే,

కార్యం—(న) ౧ హేతౌ = కారణము, ౨ ప్రయోజనే=పని.

కావ్యం గ్రంథే పుమాన్ శుక్రే కావ్యా స్యాత్పూతనాధియోః. ౧౦

కావ్యం—(న) ౧ గ్రంథే = గ్రంథము, (పు) ౨ శుక్రే = శుక్రుఁడు, (స్త్రీ) 3 పూతనా = పూతనయనురాక్షసి, ౪ ధియోః=బుద్ధి.

కాంస్యం వాద్యాంతరే పానపాత్రే స్యాత్తైజసాంతరే,

కాంస్యం—(న) ౧ వాద్యాంతరే=కంచుతాళము, ౨ పానపాత్రే = గిన్నె, 3 తైజసాంతరే=కంచు.

కాయః కదైవతే మూర్తౌ స్సంఘేలక్ష్యస్వభావయోః, ౧౧. మనుష్యతీర్థే కాయం స్యాత్

కాయః—(పు)౧ కదైవతే=బ్రహ్మతీర్థము, ౨ మూర్తౌ=శరీరము, 3 సంఘః=సమూహము, ౪ లక్ష్య = గుఱి, ౫ స్వభావయోః=స్వభావము, (త్రి) ౬ మనుష్యతీర్థే=ఋషితర్పణయోగ్యమయినస్థానము.

క్రియాతూపాయచేష్టయోః, ఆరంభే నిష్కృతౌ పూజాసంప్రధారణకర్మసు. ౧౨ శిక్షా చికిత్సాకరణే

క్రియా—(స్త్రీ) ౧ ఉపాయ=ఉపాయము, ౨ చేష్టయోః=కదలిక, 3 ఆరంభే = ప్రారంభము, ౪ నిష్కృతౌ = ప్రాయశ్చిత్తము, ౫ పూజా=పూజ, ౬ సంప్రధారణ = వ్యవహారమునందు నిశ్చయము గలిగించుసాక్ష్యము, ౭ కర్మసు =పని, ౮ శిక్షా = శిక్ష, ౯ చికిత్సా = చికిత్స, ౧౦ కరణే=చేయుట.

కుడ్యం భిత్తౌ విలేపనే,

కుడ్యం—(న) ౧ భిత్తౌ = గోడ, ౨ విలేపనే=పూఁత.

కుల్యం స్యాత్కీకసేఽప్యష్ట ద్రోణీశూర్పామిషేషు చ. ౧3. కుల్యా పయఃప్రణాల్యాంచ నద్యాం జీవంతికౌషధే, కులోద్భవే కులహితే త్రిషు మాన్యే పునః పుమాన్. ౧౪

కుల్యం—(న) ౧ కీకసే=ఎముక, ౨ అష్ట ద్రోణీ = ఎనిమిదిద్రోణములకొలఁత, 3 శూర్ప=చేట, ౪ ఆమిషేషు=మాంసము, (స్త్రీ). ౫ పయఃప్రణాళ్యాం = నీరుపోయెడిగొట్టము, ౬ నద్యాం = నది, ౭ జీవన్తికౌషధే = తిప్పతీఁగె, (త్రి) ౮ కులోద్భవే=కులమందుఁబుట్టినది, ౯ కులహితే = కులహితుఁడు, (పు). ౧౦ మాన్యే = గౌరవింపఁదగినవాఁడు.

కృత్యా క్రియా దేవతయో స్త్రిషు విద్విష్టకార్యయోః,

కృత్యా—(స్త్రీ) ౧ క్రియా=చేయుట, ౨ దేవతయోః=దేవత, (త్రి) 3 విద్విష్టే= ద్వేషముకలవాఁడు, ౪ కార్యయోః =పని.

గయస్స్యాత్పశు రాజర్షో ర్భేదే తీర్థే పునర్గయా. ౧౫

గయః—(పు) ౧ పశు=గయుఁడను వానరుఁడు, ౨ రాజర్షోర్భేదే = గయుఁడనురాజు, (స్త్రీ) 3 తీర్థే=గయయను తీర్థము.

గవ్యం నపుంసకం జ్యాయాం రాగద్రవ్యేఽప్యథ స్త్రీ

గవ్యం—(న) ౧ జ్యాయాం=అల్లెత్రాడు, ౨ రాగద్రవ్యే=రాగద్రవ్యము, (స్త్రీ) 3

యాం, గోసమూహే త్రిలింగం తు గోదుగ్ధాదౌ చ గోహితే. ౧౬

గోసమూహే=ఆవులమంద, (త్రి) ౪ గోదుగ్ధాదౌ=ఆవుపాలు మొదలగునది, ౫ గోహితే=గోవునకుహితమయినది.

గ్రామ్యం స్త్రీకరణే క్లీబేఽశ్లీల ప్రాకృతయో స్త్రిషు,

గ్రామ్యం—(న) ౧ స్త్రీకరణే = రతిబంధవిశేషము, (త్రి) ౨ అశ్లీల = అసభ్యమైనది, 3 ప్రాకృతయోః=పామరము.

గుహ్యం రహస్యుపస్థే చ గుహ్యః కమఠదంభయోః.

గుహ్యం—(న) ౧ రహసి=రహస్యము, ౨ ఉపస్థే=భగము, (పు). 3 కమఠ=తాఁబేలు, ౪ దంభయోః=డంబము.

గృహ్యం గుదే గ్రంథభేదే క్లీబం శాఖాపురే స్త్రియాం. గృహాసక్తమృగాదౌ నా త్రిషు చాస్వైరిపక్షయోః.

గృహ్యం—(న) ౧ గుదే=గుదస్థానము, ౨ గ్రంథభేదే=గృహ్యసూత్రము,(స్త్రీ) 3 శాఖాపురే=పేట, (పు) ౪ గృహాసక్తమృగాదౌ=పెంపుడుమృగములోనగునది, (త్రి) ౫ అస్వైరి = పరాధీనము, ౬ పక్షయోః=స్వాధీనము.

గేయం తు గీతే గేయస్స్యాద్గాతవ్యే గాయనే త్రిషు,

గేయం—(న) ౧ గీతే=సంగీతము, (త్రి) ౨ గాతవ్యే = గానము చేయఁదగినది, 3 గాయనే=గాయకుఁడు.

గోప్యో దాసీసుతే పుంసి రక్షణీయేఽభిధేయవత్. ౧౭

గోప్యః—(పు) ౧ దాసీసుతే = పనిచేయువాఁడు, (త్రి) ౨ రక్షణీయే=రక్షింపఁదగినవాఁడు.

చవ్యం తు చవికే క్లీబం వచాయామపి యోషితి,

చవ్యం—(న)౧ చవికే=మందుదినుసు,(స్త్రీ) ౨ వచాయాం=వస,

చయస్సమూహే ప్రాకారే మూలబంధే సమాహృతౌ.

చయః—(పు) ౧ సమూహే = సమూహము, ౨ ప్రాకారే=కోటకొరడు. 3 మూలబంధే=పునాది, ౪ సమాహృతౌ =సంగ్రహము.

చిత్యం మృతకచైత్యే స్యాచ్చిత్యా మృతచితౌ స్త్రియాం,

చిత్యం—(న) ౧ మృతకచైత్యే = గోరి, ౨ మృతచితౌ=శవదాహముకొఱకుఁ బేర్చిన కాష్ఠాదులు.

చైత్యమాయతనే బుద్ధబింబే నోద్దేశపాదపే. ౨౧

చైత్యం—(న) ౧ ఆయతనే = గుడి, ౨ బుద్ధ=బుద్ధుఁడు, ౩ బింబే=బింబము, (పు) ౪ ఉద్దేశపాదపే=రచ్చచెట్టు.

చోద్యం స్యాదద్భుతే ప్రశ్నే చోదనార్హే తువాచ్యవత్,

చోద్యం—(న) ౧ అద్భుతే=ఆశ్చర్యము, ౨ ప్రశ్నే = ప్రశ్నించుట, (త్రి). ౩ చోదనార్హే=ప్రేరణచేయఁదగినది.

ఛాయా స్యాదాతపాభావే ప్రతిబింబార్క-యోషితోః ౨౨. పాలనోత్కోచయో ర్దీప్తిసచ్ఛోభాపంక్తిషు స్త్రియాం,

ఛాయా—(స్త్రీ) ౧ ఆతపాభావే=నీడ, ౨ ప్రతిబింబే=ప్రతిబింబము, ౩ అర్క-యోషితోః=ఛాయాదేవి, ౪ పాలనః సంరక్షించుట, ౫ ఉత్కోచయోః = =లంచము, ౬ దీప్తి = వెలుఁగు, ౭ సచ్ఛోభా=మంచికాంతి, ౮ పంక్తిషు= వరుస.

జయా జయంతీతిథిభిత్పథ్యో మాతత్సఖీషు చ. ౨౩. అగ్నిమంథే నా జయంతే విజయే చ యుధిష్ఠిరే,

జయా—(స్త్రీ) ౧ జయంతీ=తక్కిలిచెట్టు ౨ తిథిభిత్=తిథివిశేషము, ౩ పథ్యా =కరకచెట్టు, ౪ ఉమా=పార్వతీదేవి, ౫ తత్సఖీషు = పార్వతీదేవి చెలికత్తె, ౬ అగ్నిమంథే=నెల్లిచెట్టు,(పు) ౭ జయన్తే=జయంతుఁడు, ౮ విజయే = అర్జునుఁడు, ౯ యుధిష్ఠిరే=ధర్మరాజు.

జన్యం హట్టే పరీవాదే సంగ్రామే చ నపుంసకమ్. ౨౪ జన్యా మాతృవయస్యాయాం జన్యస్స్యాజ్జనకే పుమాన్, త్రిషూత్పాద్యజనిత్రోశ్చ నవోఢాజ్ఞాతిభృత్యయోః. ౨౫. వరస్నిగ్ధే

జన్యం—(న) ౧ హట్టే = అంగడివీథి, ౨ పరీవాదే=అపవాదము, ౩ సంగ్రామే=యుద్ధము, (స్త్రీ) ౪ మాతృవయస్యాయాం = తల్లిచెలికత్తె, (పు) ౫ జనకే=తండ్రి, (త్రి), ౬ ఉత్పాద్య = పుట్టింపఁదగినవాఁడు, ౭ జనిత్రోః = పుట్టించువాఁడు, ౮ నవోఢాజ్ఞాతి= తోడిపెండ్లికూతురు, ౯ భృత్యయోః =భృత్యుఁడు, ౧౦ వరస్నిగ్ధే = భర్తస్నేహితుఁడు.

థజన్యస్స్యాత్పుంసి ప్రాణ్యగ్నిధాతృషు,

జన్యః—(పు) ౧ ప్రాణి = జంతువు, ౨ అగ్ని=అగ్నిహోత్రుఁడు, ౩ ధాతృషు =బ్రహ్మదేవుఁడు.

త్రయీ త్రివేద్యాం త్రితయేన నా

త్రయీ—(స్త్రీ) ౧ త్రివేద్యాం=మూఁడు వేదములు, (స్న) త్రితయే = మూటియొక్క—సమూహము.

తార్క్ష్యోఽశ్వసర్పయోః. ౨౬. గరుడాగ్రజే సుపర్ణే చ పుంసి క్లీబే రసాంజనే,

తార్క్ష్యః—(పు) ౧ అశ్వ = గుఱ్ఱము, ౨ సర్పయోః=సర్పము, ౩ గరుడాగ్రజే=అనూరుఁడు, ౪ సుపర్ణే=గరుత్మంతుఁడు, (న) ౫ రసాంజనే=రజసాంజనము.

తిష్యో నక్షత్రభేదే స్యాత్కలౌ ధాత్ర్యాం చ యోషితి. ౨౭

తిష్యః—(పు) ౧ నక్షత్రభేదే=పుష్యమీ నక్షత్రము, ౨ కలౌ = కలియుగము, (స్త్రీ) ౩ ధాత్ర్యాం=ఉసిరికచెట్టు

ద్రవ్యం స్యాత్పిత్తలే విత్తే పృథివ్యాదౌ విలేపనే, క్లీబం చ భేషజే భవ్యే ద్రువికారే చ వాచ్యవత్. ౨౮

ద్రవ్యం—(న) ౧ పిత్తలే = ఇత్తడి, ౨ విత్తే=ధనము, ౩ పృథివ్యాదౌ=పృథివ్యాదిద్రవ్యములు, ౪ విలేపనే=పూఁత, ౫ భేషజే=ఔషధము, (త్రి) ౬ భవ్యే మంగళము, ౭ ద్రువికారే=చెట్టుసంబంధమైనవస్తువు.

దస్యుశ్చోరే పుంసి రిపౌ

దస్యుః—(పు) ౧ చోరే=దొంగ, ౨ రిపౌ=శత్రువు.

దాయస్సోల్లుంఠభాషణే, విభక్తవ్యపితృద్రవ్యే తథా హరణదానయోః. ౨౯

దాయః—(పు) ౧ సోల్లుంఠభాషణే=ఎత్తిపొడుపుమాట, ౨ విభక్తవ్యపితృద్రవ్యే=పంచుకొనఁదగినతండ్రిసొత్తు, ౩ హరణ=హరించుట, ౪ దానయోః = ఇచ్చుట.

దివ్యం లవంగే ధాత్ర్యాం స్త్రీ వల్గౌ దివిభవే త్రిషు,

దివ్యం—(న) ౧ లవంగే=లవంగము, (స్త్రీ) ౨ ధాత్ర్యాం=ఉసిరికచెట్టు, (త్రి) ౩ వల్గౌ = మనోహరమయినది, ౪ దివిభవే=స్వర్గమందుత్పన్నమయినది.

దూష్యం త్రిషు దూషణీయే క్లీబం వస్త్రే చ తద్గృహే.	దూష్యం—(త్రి) ౧ దూషణీయే=దూషింపఁదగినది, (న) ౨ వస్త్రే=వస్త్రము, 3 తద్గృహే=డేరా.
దూత్యం దూతస్వభావే చ భావే కర్మణ్యపి స్మృతం,	దూత్యం—(న) ౧ దూతస్వభావే=దూతయొక్క-స్వభావము, ౨ భావే=దూత, 3 కర్మణి=దూతకృత్యము.
దైత్యోఽసురే సురాయాం తు దైత్యా చండౌషధావపి. 3౧	దైత్యః—(పు) ౧ అసురే=రాక్షసుఁడు, (స్త్రీ) ౨ సురాయాం=కల్లు, 3 చండౌషధౌ=చండమనునోషధి.
ధన్యా ధాత్ర్యామలక్యోస్స్యాద్ధన్యం పుణ్యవతి, త్రిషు	ధన్యా—(స్త్రీ) ౧ ధాత్రీ=దాది, ౨ ఆమలక్యోః=ఉసిరికచెట్టు, (త్రి) 3 పుణ్యవతి=ధన్యురాలు.
ధాన్యం వ్రీహిషు ధన్యాకే	ధాన్యం—(న) ౧ వ్రీహిషు=నవధాన్యములు, ౨ ధన్యాకే=కొత్తిమిరి.
ధిష్ణ్యం స్థానాగ్నిసద్మసు. 3౨ శక్తావృక్షేఽప్య	ధిష్ణ్యం—(న) ౧ స్థాన = స్థానము, ౨ అగ్ని = అగ్ని, 3 సద్మసు=గృహము, ౪ శక్తౌ = బలము, ౫ ఋక్షే = నక్షత్రము.
థ నయో నీతిద్యూతవిశేషయోః,	నయః—(పు) ౧ నీతి = నీతి, ౨ ద్యూతవిశేషయోః=జూదములోనొకభేదము.
నాట్యం తౌర్యత్రికే లాస్యే	నాట్యం—(న) ౧ తౌర్యత్రికే=నృత్తగీతవాద్యములు, ౨ లాస్యే=నృత్యము.
నిత్యం స్యాత్సంతతేఽపి చ. 33. శాశ్వతే త్రిషు	నిత్యం—(న) ౧ సంతతే = ఎడతెగనిది, (త్రి) ౨ శాశ్వతే=నాశములేనిది.
పథ్యా స్త్రీ హరీతక్యాం హితే త్రిషు,	పథ్యా—(స్త్రీ) ౧ హరీతక్యాం = కరకచెట్టు, (త్రి) ౨ హితే = ఇష్టమయినది.
పద్యం శ్లోకే పుమాం శ్శూద్రే పద్యా వర్త్మని కీర్తితా.	పద్యం—(న)౧ శ్లోకే = శ్లోకము, (పు) ౨ శూద్రే=శూద్రుఁడు, (స్త్రీ) 3 వర్త్మని=మార్గము.

పాక్యం బిడాఖ్యలవణే యవ క్షారే పునః పుమాన్,	పాక్యం—(న) ౧ బిడాఖ్యలవణే=బిడా లవణము, (పు) ౨ యవక్షారే=యవక్షారము.
ప్రాయో మరణానశనే మృత్యౌ బాహుల్యతుల్యయోః	ప్రాయః—(పు) ౧ మరణానశనే = మరణముకొఱకైన యుపవాసము, ౨ మృత్యౌ = చావు, 3 బాహుళ్యే = తఱచు, ౪ తుల్యయోః=సమానము.
ప్రియో హృద్యేఽన్యవత్పుంసి వృద్ధినామౌషధే ధవే,	ప్రియః—(త్రి) ౧ హృద్యే = మనోహరమైనది,(పు) ౨ వృద్ధినామౌషధే=వృద్ధి యనునోషధి, 3 ధవే= పెనిమిటి.
పీయుః కాలే రవౌ ఘూకే నా	పీయుః—(పు) ౧ కాలే = కాలము, ౨ రవౌ=సూర్యుఁడు, 3 ఘూకే=గుడ్లగూబ.
పుణ్యం శోభనే త్రిషు. 3౬. క్లీబం ధర్మే చ సుకృతే	పుణ్యం—(త్రి) ౧ శోభనే = మంగళకరమైనది, (న) ౨ ధర్మే = ధర్మము, 3 సుకృతే = పుణ్యము.
పుష్యః కలియుగే స్మృతః, నక్షత్రమాసయోర్భేదే	పుష్యః—(పు) ౧ కలియుగే = కలియుగము, ౨ నక్షత్ర = పుష్యమీనక్షత్రము, 3 మాసయోర్భేదే =పుష్యమాసము.
పూజ్యః శ్వశురవంద్యయోః.	పూజ్యః—(పు) ౧ శ్వశుర = మామ, ౨ వంద్యయోః = నమస్కరింపఁదగినవాఁడు.
పేయం పాతవ్యపయసోః పేయా శ్రాణాచ్ఛమండయోః,	పేయం—(న) ౧ పాతవ్య = పానముచేయఁదగినది, ౨ పయసోః=నీరు, (స్త్రీ) 3 శ్రాణా = కాపుడుగంజి, ౪ అచ్ఛమండయోః=స్వచ్ఛమైనతేట.
వంధ్యస్త్వఫలవృక్షాదౌ స్త్రియాం స్యాదప్రజస్త్రియామ్. 3౭	వంధ్యః—(పు) ౧ అఫలవృక్షాదౌ =ఫలములులేనివృక్షము, (స్త్రీ) ౨ అప్రజస్త్రియాం=గొడ్రాలు.

వర్యా పతింవరాయాం స్త్రీ వరేణ్యే త్రిషు నా స్మరే,	వర్యా—(స్త్రీ) ౧ పతింవరాయాం=స్వయముగాభర్తనుకోరునది, (త్రి) ౨ వరేణ్యే=శ్రేష్ఠమయినది, (పు) 3 స్మరే=మన్మథుఁడు.
బల్యం ప్రధానధాతౌ స్యాత్క్లీబం బలకరే త్రిషు.	బల్యం—(న)౧ ప్రధానధాతౌ=రేతస్సు, (త్రి) ౨ బలకరే = బలమునుజేయునది.
వీర్యం శుక్రే ప్రభావే చ తేజస్సామర్థ్యయోరపి,	వీర్యం—(న) ౧ శుక్రే = రేతస్సు, ౨ ప్రభావే = ప్రభావము, 3 తేజః = కాంతి, ౪ సామర్థ్యయోః=బలము.
భయం ప్రతిభయే ఘోరే ప్రసూనే కుబ్జకస్య చ. ౪౦	భయం—(న) ౧ ప్రతిభయే=భయానకరసము, ౨ ఘోరే = వెఱపు, 3 కుబ్జకస్య ప్రసూనే=గొజ్జఁగిపుష్పము.
భవ్యం శుభే చ సత్యే చ యోగ్యే భావిని చ త్రిషు, కర్మరంగతరౌ పుంసి స్త్రియాం కరికణోమయోః ౪౧ క్లీబమస్థిని	భవ్యం—(త్రి) ౧ శుభే = శుభము, ౨ సత్యే=సత్యము, 3 యోగ్యే=యోగ్యమయినది, ౪ భావిని = రాఁబోవునది, (పు) ౫ కర్మరంగతరౌ = కామారవృక్షము, (స్త్రీ) ౬ కరికణా=గజపిప్పలిచెట్టు, ౭ ఉమయోః=పార్వతీదేవి,(న) ౮ అస్థిని=ఎముక.
భాగ్యం తు స్యాచ్ఛుభాశుభకర్మణోః,	భాగ్యం—(న) ౧ శుభ=సుకృతము, ౨ అశుభకర్మణోః=అదృష్టము, (ప్రాక్తన శుభాశుభకర్మలు.)
భృత్యో దాసే భృతౌ భృత్యా	భృత్యః—(పు) ౧ దాసే=నౌకరి, (స్త్రీ) ౨ భృతౌ=కూలి.
మయుర్నా కిన్నరే మృగే.	మయుః—(పు) ౧ కిన్నరే = కిన్నరుఁడు, ౨ మృగే=మృగవిశేషము.
మయశ్శిల్పిని దైత్యానాం కరభేఽశ్వతరేఽపి చ,	మయః—(పు) ౧ దైత్యానాంశిల్పిని = మయుఁడనురాక్షసశిల్పి, ౨ కరభే = ఒంటె, 3 అశ్వతరే=కంచరగాడిద.

మధ్యం వలగ్నే న స్త్రీ స్యా న్న్యాయ్యేఽన్తరే ఽధమే ఽపి చ. ౪౩	మధ్యం—(న్న) ౧ వలగ్నే=నడుము, ౨ న్యాయ్యే=న్యాయము, ౩ అంతరే=మధ్యభాగము, ౪ అధమే=నీచమయినది.
మత్స్యో మీనేఽపి పుంభూమ్ని దేశే	మత్స్యః—(పు) ౧ మీనే=చేప, (ని. బ.) ౨ దేశే=మత్స్య దేశవిశేషము.
మన్యుః పుమాన్క్రుధి, దైన్యే శోకే చ యజ్ఞే చ	మన్యుః—(పు) ౧ క్రుధి = క్రోధము, ౨ దైన్యే=దీనము, ౩ శోకే = దుఃఖము, ౪ యజ్ఞే=యజ్ఞము.
మాల్యం కుసుమతత్స్రజోః.	మాల్యం—(న) ౧ కుసుమ = పుష్పము, ౨ తత్స్రజోః=పుష్పమాలిక.
మాయా స్యాచ్ఛాంబరీబుద్ధ్యోః స్త్రియాః పీతాంబరే ఽసురే,	మాయా—(స్త్రీ) ౧ శాంబరీ = ఇంద్రజాలము, ౨ బుద్ధ్యోః = బుద్ధి, (పు) ౩ పీతాంబరే=విష్ణుమూర్తి, ౪ అసురే=రాక్షసుఁడు.
మూల్యం స్యాద్వేతనే ప్రశ్నే	మూల్యం—(న) ౧ వేతనే = జీతము, ౨ ప్రశ్నే=అడుగుట.
మృత్యుర్నా మరణే యమే.	మృత్యుః—(పు) ౧ మరణే = చావు, ౨ యమే=యముఁడు.
మేధ్యం త్రిషు శుచౌ రక్తవచారోచనయోః స్త్రియాం,	మేధ్యం—(త్రి) ౧ శుచౌ = పవిత్రము, (స్త్రీ) ౨ రక్తవచా=ఎఱ్ఱవస, ౩ రోచనయోః=గోరోచనము.
యయుః పుమానశ్వమేధతురగే చ తురంగమే. ౪౬	యయుః—(పు) ౧ అశ్వమేధతురగే=అశ్వమేధయాగసంబంధమైనగుఱ్ఱము, ౨ తురంగమే=గుఱ్ఱము.
యాప్యస్తు యాపనీయే స్యా న్నిందితేఽప్యభిధేయవత్,	యాప్యః—(త్రి) ౧ యాపనీయే=గడుపఁదగినది, ౨ నిందితే=నీచమైనది.
యామ్యావాచ్యాం భరణ్యాం చ పుంస్యగస్త్యే చ చందనే. ౪౭	యామ్యా—(స్త్రీ) ౧ అవాచ్యాం=దక్షిణదిక్కు, ౨ భరణ్యాం = భరణినక్షత్రము, (పు) ౩ అగస్త్యే = అగస్త్యముని, ౪ చందనే=మంచిగందపుఁజెట్టు.

యోగ్యః ప్రవీణయోగార్హో, పాయిశక్తేషు వాచ్యవత్, క్లీబమృద్ధ్యౌషధేపుష్యే నా స్త్యభ్యాసార్క-యోషితోః.

యోగ్యః—(త్రి) ౧ ప్రవీణ=నేర్పుగలది, ౨ యోగార్హా=కూర్చుటకుఁదగినది, 3 ఉపాయి=ఉపాయముగలది, ౪ శక్తేషు=సామర్థ్యముకలది, (న) ౫ బుద్ధ్యౌషధే=బుద్ధియనునోషధి,(పు)౬పుష్యే=పుష్యమీనక్షత్రము, (స్త్రీ) ౭ అభ్యాస=అలవాటు, ౮ అర్క-యోషితోః=సూర్యునిభార్య.

రమ్యా రాత్రౌ చంపకే నా మనోజ్ఞే త్వభిధేయవత్, నపుంసకం పటోలస్య మూలే సూరిభిరిష్యతే. ౪౯

రమ్యా—(స్త్రీ) ౧ రాత్రౌ = రాత్రి, (పు) ౨ చంపకే = సంపంగిచెట్టు, (త్రి) 3 మనోజ్ఞే=సుందరమైనది, (న). ౪ పటోలస్యమూలే=పొట్లవేరు.

రథ్యా రథౌఘవిశిఖావర్తనీషు చ యోషితి, రథవోఢరి పుంలింగో

రథ్యా—(స్త్రీ) ౧ రథౌఘు = రథసమూహము, ౨ విశిఖా = రాజమార్గము, 3 వర్తనీషు=దారి, (పు) ౪ రథవోఢరి=రథమునువహించునది.

రూప్యస్స్యాత్సుందరే త్రిషు. ౫౦. ఆహతస్వర్ణరజతే రజతే చ నపుంసకం,

రూప్యః—(త్రి) ౧ సుందరే = సుందరమైనది, (న). ౨ ఆహతస్వర్ణరజతే = వెండిబంగారునాణెములు, 3 రజతే =వెండి.

లయో వినాశే సంశ్లేషే సామ్యే తౌర్యత్రికస్య చ. ౫౧

లయః—(పు) ౧ వినాశే = నశించుట, ౨ సంశ్లేషే = ఆలింగనము,తౌర్యత్రికస్య సామ్యే=నృత్తగీతవాద్యములయొక్క సమత్వము.

లక్ష్యం స్యాదపదేశేఽపి శరవ్యేఽపి నపుంసకం,

లక్ష్యం—(న) ౧ అపదేశే=వ్యాజము, ౨ శరవ్యే=గురి.

లభ్యం యుక్తే చ లబ్ధవ్యే

లభ్యం—(న) ౧ యుక్తే=న్యాయముతోఁగూడినది, ౨ లబ్ధవ్యే=పొందఁదగినది.

లాస్యం తౌర్యత్రికే మతమ్. ౫౨. నృత్యే చ

లాస్యం—(న) ౧ తౌర్యత్రికే=నృత్తగీతవాద్యములు, ౨ నృత్యే=నాట్యము.

ప్రజ్యా ప్రస్థానే వర్గే పర్యటనేఽపి చ,

ప్రజ్యా—(స్త్రీ) ౧ ప్రస్థానే=బయలుదేరుట, ౨ వర్గే=సమూహము, ౩ పర్యటనే=తిరుగుట.

వన్యం త్రిషు వనోద్భూతే స్త్రీ వనాంబుసమూహయోః, ౫౩

వన్యం—(త్రి) ౧ వనోద్భూతే=వనమందుఁబుట్టినది, (స్త్రీ) ౨ వన=వనముల గుంపు, ౩ అంబుసమూహయోః=ఉదకసమూహము.

వాచ్యం తు కుత్సితే హీనే వచనార్హే చ వాచ్యవత్,

వాచ్యం—(త్రి) ౧ కుత్సితే=నిందింపఁదగినది, ౨ హీనే=తక్కువ, ౩ వచనార్హే=చెప్పఁదగినది.

వింధ్యా స్త్రియాం లవల్యాం స్యాత్పుంసి వ్యాధాద్రి భేదయోః. ౫౪

వింధ్యా—(స్త్రీ) ౧ లవల్యాం=లవలీలత (పు) ౨ వ్యాధ=బోయవాఁడు, ౩ అద్రిభేదయోః=వింధ్యపర్వతము.

వీక్ష్యం తు విస్మయే దృశ్యే పుంసి లాసకవాజినోః,

వీక్ష్యం—(న) ౧ విస్మయే=ఆశ్చర్యము, ౨ దృశ్యే=చూడఁదగినది, (పు) లాసక=నాట్యముచేయువాఁడు, ౪ వాజినోః=గుఱ్ఱము.

వేశ్యం వేశ్యాగృహే క్లీబం గణికాయాం తు యోషితి.

వేశ్యం—(న) ౧ వేశ్యాగృహే=బోగముదానియిల్లు, (స్త్రీ) ౨ గణికాయాం=బోగముది.

శల్యం తు న స్త్రియాం శంకౌ క్లీబం క్ష్వేడేషుతోమరే, మదనద్రుశ్వావిధోర్నా

శల్యం—(ప్న) ౧ శంకౌ=మేకు, (న) ౨ క్ష్వేడ=విషము, ౩ ఇషు=బాణము, ౪ తోమరే=చిల్లకోల, ౫ మదనద్రు=మంగచెట్టు, ౬ శ్వావిధోః=ఏదుపంది.

శయశ్శయ్యాహిపాణిషు. ౫౫

శయః—(పు) ౧ శయ్యా=పాన్పు, ౨ అహి=సర్పము, ౩ పాణిషు=హస్తము.

శయ్యా స్యాచ్ఛయనీయే చ గుంఫనేఽపి చ యోషితి,

శయ్యా—(స్త్రీ) ౧ శయనీయే=పాన్పు, ౨ గుంఫనే=కూరుపు.

శూన్యం స్యాన్నిర్జనే వాచ్యలింగం మల్ల్యాం తు యోషితి. ౫౮	శూన్యం—(త్రి) ౧ నిర్జనే=పాడుపడినది, ౨ మల్ల్యాం=మల్లెచెట్టు.
శౌర్యమారభటీశక్త్యోః	శౌర్యం—(న) ౧ ఆరభటీ=ప్రౌఢిమము, ౨ శక్త్యోః=సామర్థ్యము.
సహ్యశ్శైలాంతరే పుమాన్, సోఢవ్యే వాచ్యలింగస్స్యాదారోగ్యే తు నపుంసకం.	సహ్యః—(పు) ౧ శైలాంతరే=సహ్యపర్వతము, (త్రి) ౨ సోఢవ్యే=సహింపఁదగినది, (న). 3 ఆరోగ్యే = ఆరోగ్యము.
సంఖ్యం సమితి సంఖ్యా స్యాదేకాద్యాదివిచారయోః,	సంఖ్యం—(న) ౧ సమితి=యుద్ధము, (స్త్రీ) ఏకాద్యాది=ఒకటి రెండు మొదలుగా గలసంఖ్య, 3 విచారయోః=విచారణ.
సంధ్యా పితృప్రసూనద్యంతరయోర్యుగసంధిషు. ౫౯	సంధ్యా—(స్త్రీ) ౧ పితృప్రసూ=సంధ్యాకాలము, ౨ నద్యంతరయోః=నదీవిశేషము, 3 యుగసంధిషు = యుగసంధి.
సత్యం కృతే చ శపథే తథ్యే త్రిషు తు తద్వతి,	సత్యం—(న) ౧ కృతే=కృతయుగము, ౨ శపథే=ఒట్టు, 3 తథ్యే=నిజము, (త్రి) ౪ తద్వతి=నిజమైనది.
సవ్యం వామే ప్రతీపే చ	సవ్యం—(న) ౧ వామే=ఎడమభాగము, ౨ ప్రతీపే=ప్రతికూలము.
స్మయో నాద్భుతగర్వయోః.	స్మయః—(పు) ౧ అద్భుత=ఆశ్చర్యము, ౨ గర్వయోః=గర్వము.
సాయః కాండే దినాంతే చ	సాయః—(పు) ౧ కాండే=బాణము, ౨ దినాంతే=సాయంకాలము.
సాధ్యో యోగాంత శరేరే, గణదేవవిశేషే చ సాధనీయే తు వాచ్యవత్. ౬౧	సాధ్యః—(పు) ౧ యోగాన్తరే=సాధ్యయోగము, ౨ శరే = బాణము, 3 గణదేవవిశేషే=సాధ్యమనుగణదేవత, (త్రి) ౪ సాధనీయే = సాధింపఁదగినది.

సూర్యోఽర్క-పర్ణే తపనే స్త్రీ తద్భార్యౌషధీభిదోః	సూర్యః—(పు) ౧ అర్క-పర్ణే=జిల్లేడు, ౨ తపనే=సూర్యుఁడు, (స్త్రీ) 3 తద్భార్యా=సూర్యునిభార్య, ౪ ఓషధీభిదోః=పెద్ద పాపరఁజెట్టు.
స్థేయో వివాదపక్షస్య నిర్ణేతరి పురోహితే. ౬౨	స్థేయః—(పు) ౧ వివాదపక్షస్యనిర్ణేతరి=వివాదమునునిర్ణయించువాఁడు, (తీర్పరి) ౨ పురోహితే=పురోహితుఁడు.
సేవ్యం క్లీబముశీరే స్యాత్సేవార్హే పునరన్యవత్,	సేవ్యం—(న) ౧ ఉశీరే=వట్టివేరు, (త్రి) ౨ సేవార్హే=సేవింపఁదగినది.
సైన్యం క్లీబం బలే సేనాసమవేతే తు వాచ్యవత్. ౬3	సైన్యం—(న) ౧ బలే=సైన్యము, (త్రి) ౨ సేనాసమవేతే=సేనయందుండునది.
సౌమ్యో జ్ఞేనా త్రిష్వనుగ్రే మనోజ్ఞే సోమదైవతే,	సౌమ్యః—(పు) ౧ జ్ఞే=బుధుఁడు, (త్రి) ౨ అనుగ్రే=తిన్ననివాడు, 3 మనోజ్ఞే=సుందరమైనది, ౪ సోమదైవతే=చంద్రదేవతాకమైనది.
హార్యో విభీతకతరౌ హర్తవ్యే పునరన్యవత్. ౬౪	హార్యః—(పు) ౧ విభీతకతరౌ=తాండ్రచెట్టు, (త్రి) ౨ హర్తవ్యే=హరింపఁదగినది.
హృద్యం జననేఽథ త్రిషు హృజ్జహృత్స్థిత హృత్ప్రియే, వశకృద్వేదమన్త్రే నా వృద్ధినామౌషధే స్త్రియాం.౬౫	హృద్యం—(న) ౧ జననే=వేగము, (త్రి) ౨హృజ్జ=హృదయమునఁబుట్టినది, 3 హృత్స్థిత=హృదయమునకుహితమైనది, ౪ హృత్ప్రియే=హృదయమున కింపైనది, (పు) ౫ వశకృద్వేదమన్త్రే=వశీకరణవేదమంత్రము, (స్త్రీ) ౬ వృద్ధినామౌషధే=ఋద్ధియనునోషధి.

య త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

అనయస్తు విపద్దైవాశుభయో ర్వ్యసనేషు చ,	అనయః—(పు) ౧విపత్=ఆపద, ౨ దైవ=అదృష్టము, 3 అశుభయోః=అమం

గళము, ౪ వ్యసనేషు = సప్తవ్యసనములు.

అత్యయోఽతిక్రమే దండే వినాశే దోషకృచ్ఛ్రయోః.

అత్యయః—(పు) ౧ అతిక్రమే=మీరుట, ౨ దండే=శిక్ష, 3 వినాశే=చావు, ౪ దోషే=పాపము, ౫ కృచ్ఛ్రయోః = కష్టము.

అశ్వీయమశ్వసంఘాతే క్లీబ మశ్వహితేఽన్యవత్,

అశ్వీయం—(న) ౧ అశ్వసంఘాతే=గుఱ్ఱములగుంపు, (త్రి) ౨ అశ్వహితే = గుఱ్ఱములకుహితమైనది.

అధృష్యా తటినీభేదే ప్రగల్భే వాచ్యలింగకః. ౧౯

అధృష్యా—(స్త్రీ) ౧ తటినీభేదే=నదీవిశేషము, (త్రి) ౨ ప్రగల్భే=తిరస్కరింప శక్యముకానివాఁడు.

అవధ్యమవధార్హే స్యాదనర్థక వచస్యపి,

అవధ్యం—(త్రి) ౧ అవధార్హే = చంపఁదగనిది, ౨ అనర్థకవచసి=అర్థములేని మాట.

అవ్యయోఽస్త్రీ శబ్దభేదే నా విష్ణౌ నిర్వ్యయే త్రిషు.

అవ్యయః—(ప్న) ౧ శబ్దభేదే = అవ్యయము, (పు) ౨ విష్ణౌ=విష్ణుమూర్తి, (త్రి) 3 నిర్వ్యయే=నాశములేనిది.

అహల్యా త్వప్సరోభేదే భార్యాయాం గౌతమస్య చ,

అహల్యా—(స్త్రీ) ౧ అప్సరోభేదే=అహల్యయనునచ్చర, ౨ గౌతమస్యభార్యాయాం=అహల్యాదేవి.

అహార్యః పర్వతే నా స్యాద్ధర్తవ్యే తు వాచ్యవత్.

అహార్యః—(పు) ౧ పర్వతే = పర్వతము, (త్రి) ౨ అహర్తవ్యే=హరింపఁదగనిది.

అభిఖ్యా త్వభిధానే స్యాచ్ఛోభాయాంచ యశస్యపి,

అభిఖ్యా—(స్త్రీ) ౧ అభిధానే= పేరు, ౨ శోభాయాం=కాంతి, 3 యశసి=కీర్తి.

అభయా స్త్రీ హరీతక్యాము శీరే చ నపుంసకమ్. ౨౦.
నిర్భయే వాచ్యలింగస్స్యా

అభయా—(స్త్రీ) ౧ హరీతక్యాం = కరకచెట్టు, (న) ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు, (త్రి) 3 నిర్భయే=భయములేనిది.

దపత్యం పుత్త్రయోర్మతం,

అపత్యం—(న) ౧ పుత్త్రయోః=కొడుకు కూఁతురు.

అగస్త్యఃకుంభయోనౌ స్యా ద్వంగసేనతరావపి. ౭౧	అగస్త్యః—(పు) ౧ కుంభయోనౌ = అగస్త్యమహర్షి, ౨ వంగసేనతరౌ = అగిసిచెట్టు.
ఆశయస్స్యాదభిప్రాయే పన సాధారయోరపి,	ఆశయః—(పు) ౧ అభిప్రాయే = అభిప్రాయము, ౨ పనస = పనసచెట్టు, 3 ఆధారయోః = ఆశ్రయము.
స్యాదాతిథ్యమతిథ్యర్థేత్రిలింగమతిథౌ పుమాన్. ౭౨	ఆతిథ్యం—(త్రి) ౧ అతిథ్యర్థే = అతిథికొఱకైనది, (పు) ౨ అతిథౌ=అతిథి.
ఆత్రేయీ పుష్పవత్యాం స్యాన్నదీభేదే చ నా మునౌ,	ఆత్రేయీ—(స్త్రీ) ౧ పుష్పవత్యాం=రజస్వలయినస్త్రీ, ౨ నదీభేదే = నదీవిశేషము, (పు) 3 మునౌ = ఆత్రేయముని.
ఆదిత్యో భాస్కరే దేవే	ఆదిత్యః—(పు) ౧ భాస్కరే=సూర్యుఁడు, ౨ దేవే= దేవత.
ఽప్యామ్నాయో నిగమేఽపి చ. ౭౩. ఉపదేశే	ఆమ్నాయః—(పు) ౧ నిగమే=వేదము, ౨ ఉపదేశే=ఉపదేశము.
ఽపీంద్రియం తు హృషీకే రేతసి స్మృతం,	ఇంద్రియం—(న) ౧ హృషీకే=చక్షురాదీంద్రియములు, ౨ రేతసి= రేతస్సు.
ఉదయస్తు పుమాన్పూర్వ పర్వతే చ సమున్నతౌ. ౭౪	ఉదయః—(పు) ౧ పూర్వపర్వతే = ఉదయాద్రి, ౨ సమున్నతౌ=ఔన్నత్యము.
ఉపాయస్సామభేదాదౌ త థైవోపాగతౌ పుమాన్	ఉపాయః—(పు) ౧ సామభేదాదౌ = చతురుపాయము, ౨ ఉపాగతౌ = పొందఁబడినది.
ఊర్ణాయుర్నా క్షణభంగే మేషకంబలమేషయోః.	ఊర్ణాయుః—(పు) ౧ క్షణభంగే = గంధర్వవిశేషము, ౨ మేషకంబల=గొఱ్ఱెబొచ్చుకంబలి, 3 మేషయోః=గొఱ్ఱె.
ఔచిత్యముచితత్వే స్యాత్స త్యేఽపి చ నపుంసకమ్,	ఔచిత్యం—(న) ౧ ఉచితత్వే=తగియుండుట, ౨ సత్యే=సత్యము.
కషాయో రసభేదే చ నిర్యా సే చ విలేపనే. ౭౫. అంగ	కషాయః—(పు) ౧ రసభేదే = ఒగరు, ౨ నిర్యాసే=బంక, 3 విలేపనే = చంద

రాగే చ న స్త్రీ స్యాత్సు
రభౌ లోహితే త్రిషు,

నాదులు, (స్త్రీ) ౪ అంగరాగే = మైపూంత, (త్రి) ౫ సురభౌ = పరిమళించునది, ౬ లోహితే = ఎఱ్ఱనిది.

కాలేయో దైత్యభేదే స్యా
త్కాలఖండే నపుంసకమ్.

కాలేయః—(పు) ౧ దైత్యభేదే = కాలేయుఁడను రాక్షసుఁడు, (న) ౨ కాలఖండే = కడుపులోనిరుత్తి క్రింద నుండు మాంసవిశేషము. (కారిజము)

క్షిపణ్యుస్తు పుమాన్దేహే
సురభౌ వాచ్యలింగకః,

క్షిపణ్యుః—(పు) ౧ దేహే = శరీరము, (త్రి) ౨ సురభౌ=పరిమళించునది.

కులాయస్తు పుమాన్ స్థాన
మాత్రే స్యాత్పక్షివాసకే.
క్షేత్రియం క్షేత్రజతృణ పర
దేహచికిత్స్యయోః, పరదార
రతాసాధ్యరోగయోః
క్షేత్రియః పుమాన్. ౭౯

కులాయః—(పు) ౧ స్థానమాత్రే=ప్రదేశము, ౨ పక్షివాసకే=గూడు.

క్షేత్రియం—(న) ౧ క్షేత్రజతృణ = తృణము, ౨ పరదేహచికిత్స్యయోః = మఱొకజన్మమున చికిత్స చేయఁదగినది, (పు) ౩ పరదారరత=పరభార్యాసక్తి కలవాఁడు, ౪ అసాధ్యరోగయోః = అసాధ్యరోగము.

కౌకృత్యమనుతాపే స్యాద
యుక్తకరణేఽపి చ,

కౌకృత్యం—(న) ౧ అనుతాపే = పశ్చాత్తాపము, ౨ అయుక్తకరణే=అకృత్యమొనరించుట.

గాంగేయస్స్యాత్పుమాన్భీష్మే
క్లీబం స్వర్ణకశేరుణోః. ౮౦

గాంగేయః—(పు) ౧ భీష్మే = భీష్ముఁడు, (న) ౨ స్వర్ణ = బంగారము, ౩ కశేరుణోః=వెన్నెముక.

చక్షుష్యః కేతకే పుండరీక
సంజ్ఞికపాదపే, కులుత్థికా
సుభగయోః స్త్రీయామక్షి
హితేఽన్యవత్. ౮౧

చక్షుష్యః—(పు) ౧ కేతకే=మొగలిచెట్టు, ౨ పుండరీకసంజ్ఞికపాదపే=బమనము, లేక తీయమామిడి, (స్త్రీ) ౩ కులుత్థికా=కనుపాలవిత్తులు, ౪ సుభగయోః = సౌందర్యవతి, ౫ అక్షిహిత్రే=నేత్రహితమైనది.

చాంపేయశ్చంపకే స్వర్ణే కింజల్కే నాగకేసరే,

చాంపేయః—(పు) ౧ చంపకే = సంపఁగి చెట్టు, ౨ స్వర్ణే = బంగారము, 3 కింజల్కే=కింజల్కము, ౪ నాగకేసరే = నాగకేసరవృక్షము.

జఘన్యం మేహనే క్లీబం చరమే గర్హితేఽన్యవత్.

జఘన్యం—(న) ౧ మేహనే = శిశ్నము, (త్రి) ౨ చరమే=చివరది, 3 గర్హితే= నింద్యమైనది

జటాయుః పుంసి సంపాతేః కనీయసి చ గుగ్గులౌ,

జటాయుః—(పు) ౧ సంపాతేఃకనీయసి = జటాయువు, ౨గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుచెట్టు

జరాయురపి తత్పక్షిరాజే గర్భాశయే పుమాన్. ౮3

జరాయుః—(పు) ౧ పక్షిరాజే = జటాయువు, ౨ గర్భాశయే=మావి.

తపస్యా వ్రతచర్యాయాం తపస్యః ఫాల్గునే పుమాన్,

తపస్యా—(స్త్రీ) ౧ వ్రతచర్యాయాం = వ్రతమునాచరించుట,(పు) ౨ ఫాల్గునే =ఫాల్గునమాసము.

ద్వితీయా తిథిభిత్పత్న్యోః పూరణే తూభయోస్త్రిషు.

ద్వితీయా—(స్త్రీ) ౧ తిథిభిద్=విదియ, ౨ పత్న్యోః=భార్య, (త్రి) 3 ఉభయోః పూరణే= రెండవది.

దేవయుర్వాచ్యలింగస్తు ధార్మికే లోకయాత్రికే,

దేవయుః—(త్రి) ౧ ధార్మికే = ధర్మాత్ముఁడు,౨ లోకయాత్రికే= దేశద్రిమ్మరి.

నాదేయీ నాగరంగే స్యాత్ జయాయాం మంబువేతసే. ౮౫. భూమిజంబ్వాం జపాయాం చ వ్యంగుష్ఠేఽపి చ యోషితి,

నాదేయీ—(స్త్రీ) ౧ నాగరంగే=నారింజ చెట్టు, ౨ జయాయాం=తక్కిలిచెట్టు, 3 అంబువేతసే = నీరుప్రబ్బచెట్టు, ౪ భూమిజంబ్వాం=నేలనేరేడుచెట్టు' ౫ జపాయాం = దాసానిచెట్టు, ౬ వ్యంగుష్ఠే=అంగుష్ఠములేనివాఁడు.

నికాయస్తు పుమాన్ లక్ష్యే సధర్మిప్రాణిసంహతౌ. ౮౬. సముచ్ఛ్రయే సంహతానాం నిలయే పరమాత్మని,

నికాయః—(పు) ౧ లక్ష్యే = గుఱి, ౨ సధర్మిప్రాణిసంహతౌ = సమానజంతు సముదాయము, 3 సంహతానాం సముచ్ఛ్రయే=గుంపు, ౪ నిలయే=గృహము, ౫ పరమాత్మని=పరమాత్మ.

నేపథ్యం స్యాదలంకారే రంగజ్యాయాం నపుంసకం.	నేపథ్యం—(న) ౧ అలంకారే=అలంకారము, ౨ రంగజ్యాయాం = నాట్యస్థానము.
ప్రణయః ప్రశ్రయే ప్రేమ్ణి యాచ్ఞావిశ్రంభయోరపి, నిర్వాణేఽప్య	ప్రణయః—(పు) ౧ ప్రశ్రయే=వినయము, ౨ ప్రేమ్ణి = అనురాగము, 3 యాచ్ఞా=ప్రార్థన, ౪ విశ్రంభయోః=నమ్మకము, ౫ నిర్వాణే=సుఖము.
థ పర్యాయః ప్రకారేఽవసరే క్రమే. ౮౮	పర్యాయః—(పు) ౧ ప్రకారే=విధము, ౨ అవసరే=సమయము, 3 క్రమే = వరుస.
ప్రలయో మృత్యుకల్పాంత మూర్ఛాపాయేషు పుంస్యయం,	ప్రలయః—(పు) ౧ మృత్యు=మరణము, ౨ కల్పాంత = కల్పముయొక్క చివర, 3 మూర్ఛ=మూర్ఛనొందుట, ౪ అపాయేషు=ఆపద.
ప్రత్యయః ప్రథితత్వే చ మత్వాదిజ్ఞానయోరపి. ౮౯. ఆచారే శపథే రంధ్రవిశ్వాసాధీనహేతుషు,	ప్రత్యయః—(పు) ౧ ప్రథితత్వే=ప్రసిద్ధి, ౨ మత్వాది=మతుబాదిప్రత్యయము, 3 జ్ఞానయోః=తెలివి, ౪ ఆచారే = ఆచారము, ౫ శపథే=ఒట్టు, ౬ రంధ్రే =రంధ్రము, ౭ విశ్వాస=నమ్మకము, ౮ అధీన=స్వాధీనము, ౯ హేతుషు=కారణము.
పర్జన్యో మేఘశబ్దేఽపి ధ్వనదంబుదశక్రయోః. ౯౦	పర్జన్యః—(పు) ౧ మేఘశబ్దే = ఉఱుము, ౨ ధ్వనదంబుద = ఉఱుముచున్న మేఘము, 3 శక్రయోః = దేవేంద్రుఁడు.
ప్రసవ్యం వాచ్యలింగం స్యాత్ప్రతికూలానుకూలయోః,	ప్రసవ్యం—(త్రి) ౧ ప్రతికూల=ప్రతికూలము, అనుకూలయోః=అనుకూలము.
ప్రకీర్యః పూతికరజే వికీర్యే తు వాచ్యవత్. ౯౧	ప్రకీర్యః—(పు) ౧ పూతికరజే=నెమిలడుగుచెట్టు, (త్రి) ౨ వికీర్యే = చల్లఁబడినది,

ప్రణాయ్యో ఽసమ్మతే ఽపి స్యాదభిలాషవివర్జితే,	ప్రణాయ్యః—(త్రి) ౧ అసమ్మతే=ఇష్టము లేనిది, ౨ అభిలాషవర్జితే = కోరిక లేనిది.
పయస్యం తు పయోజాతహితయోర్వాచ్యలింగకం.౯౨ దుగ్ధికాక్షీరకాకోల్యోః స్వర్ణక్షీర్యామపి స్త్రియాం,	పయస్యం—(త్రి) ౧ పయోజాత=పాలయందుఁబుట్టినది, ౨ హితయోః= పాలకుహితమైనది, (స్త్రీ) ౩ దుగ్ధికా= పిన్నపాలచెట్టు, ౪ క్షీరకాకోల్యోః= పాలచెట్టు, ౫ స్వర్ణక్షీర్యాం= రెడ్డివారినానఁబ్రాలుచెట్టు.
పారుష్యం పరుషత్వే చ దుర్వాక్యే పుంసి గీష్పతౌ.౯౩	పారుష్యం—(న) ౧ పరుషత్వే = కాఠిన్యము, ౨దుర్వాక్యే=పరుషవాక్యము, (పు). ౩ గీష్పతౌ=బృహస్పతి.
పానీయం తు జలే క్లీబం పాతవ్యే వాచ్యలింగకం,	పానీయం—(న) ౧ జలే=నీరు, (త్రి) ౨ పాతవ్యే=త్రావఁదగినది.
పౌలస్త్యస్తు కుబేరే స్యాద్దశగ్రీవే ఽపి పుంస్యయం. ౯౪	పౌలస్త్యః—(పు) ౧ కుబేరే=కుబేరుఁడు, ౨ దశగ్రీవే=రావణుఁడు.
వలయః కంఠరోగే నా కటకే పున్నపుంసకం,	వలయః—(పు) ౧ కంఠరోగే = కంఠరోగము, (పు.న) ౨ కంటకే=కడియము.
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మసాధౌ స్యాద్బ్రహ్మదారౌ శనైశ్చరే.	బ్రహ్మణ్యః—(పు) ౧ బ్రహ్మసాధౌ = బ్రాహ్మణునికిహితమైనది, ౨ బ్రహ్మదారౌ =గంగరావిచెట్టు, ౩ శనైశ్చరే=శని.
బాలేయో గర్దభే పుంసి మృదౌ బాలహితే త్రిషు,	బాలేయః—(పు) ౧ గర్దభే=గాడిద,(త్రి) ౨ మృదౌ=మెత్తనిది, ౩ బాలహితే= బాలురకుఁబ్రియమైనది.
బ్రాహ్మణ్యం బ్రాహ్మణత్వే చ సమూహే చ ద్విజన్మనాం.	బ్రాహ్మణ్యం—(న) ౧ బ్రాహ్మణత్వే=బ్రాహ్మణత్వము, ౨ ద్విజన్మనాంసమూహే = బ్రాహ్మణులగుంపు.
భువన్యుస్స్యాత్ప్రుమాన్భానౌ జ్వలనే శశలాంఛనే,	భువన్యుః—(పు) ౧ భానౌ=సూర్యుఁడు, ౨ జ్వలనే=అగ్ని, ౩ శశలాంఛనే =

భుజిష్యస్తు స్వతంత్రే స్యాద్ధ స్తసూత్రకదాసయోః. ౯౭. స్త్రియాం దాసీగణికయో

భుజిష్యః—(పు) ౧ స్వతంత్రే = స్వతంత్రుఁడు, ౨ హస్తసూత్రక = కంకణము, 3 దాసయోః=జీతగాఁడు, (స్త్రీ) ౪ దాసీ=పరిచారిక, ౫ గణికయోః = వేశ్య.

ర్మలయః పర్వతాంతరే, శై లాంగే దేశ ఆరామే త్రి వృతాయాం తు యోషితి.

మలయః—(పు) ౧ పర్వతాంతరే = మలయపర్వతము, ౨ శైలాంగే = పర్వతభాగము, 3 దేశే = మలయదేశము, ౪ ఆరామే = ఉద్యానవనము, (స్త్రీ) ౫ త్రివృతాయాం = తెల్లతెగడచెట్టు.

మంగల్యస్స్యాత్త్రాయమాణా ఽశ్వత్థబిల్వమసూరకే, స్త్రియాం శమ్యామధఃపుష్పీ మిసీశుక్లవచాసు చ. ౯౯ రోచనాయామథో దధ్ని క్లీబం శివకరే త్రిషు,

మంగల్యః—(పు) ౧ త్రాయమాణా = కలుక్రానుగచెట్టు, ౨ అశ్వత్థ = రావిచెట్టు, 3 బిల్వ = మారేడుచెట్టు, ౪ మసూరకే = చిఱుసెనగలు, (స్త్రీ) ౫ శమ్యాం=జమ్మిచెట్టు, ౬ అధఃపుష్పీ=బరివెంకచెట్టు, ౭ మిసీ=సదాపచెట్టు, ౮ శుక్లవచాసు = తెల్లవస, ౯ రోచనాయాం=గోరోచనము, (న) ౧౦ దధ్ని = పెరుగు, (త్రి) ౧౧ శివకరే = మంగళకరము.

మృగయుః పుంసి గోమాయా వ్యాధే చ పరమేష్ఠిని.౧౦౦

మృగయుః—(పు) ౧గోమాయౌ=నక్క, ౨ వ్యాధే=బోయవాఁడు, 3 పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదేవుఁడు.

రహస్యా స్త్రీ నదీభేదే గోప నీయేఽభిధేయవత్,

రహస్యా—(స్త్రీ) ౧ నదీభేదే = రహస్యయనునది, (త్రి) ౨ గోపనీయే = రహస్యము.

లౌహిత్యం ల్లోహితత్వే స్యా త్ క్లీబం పుంసి నదాంతరే

లౌహిత్యం—(న) ౧ లోహితత్వే=ఎఱ్ఱఁదనము, (పు) ౨ నదాన్తరే = నదవిశేషము.

వదాన్యో దానశౌండే స్యా చ్చారువాదిని వాచ్యవత్,	వదాన్యః—(త్రి) ౧ దానశౌండే=మిక్కిలి యిచ్చువాఁడు, ౨ చారువాదిని = మనోజ్ఞముగా మాట్లాడువాఁడు.
వ్యవాయస్సురతే ఽంతర్ధౌ పుంసి క్లీబం తు తేజసి.	వ్యవాయః—(పు) ౧ సురతే=మైథునము, ౨ అంతర్ధౌ=మఱుఁగు, (న) 3 తేజసి =కాంతి.
వక్తవ్యం కుత్సితే హీనే వచనార్హే చ వాచ్యవత్,	వక్తవ్యం—(త్రి) ౧ కుత్సితే = నిందింపఁదగినది, ౨ హీనే = తక్కువైనది, 3 వచనార్హే=చెప్పఁదగినది.
విజయస్స్యాజ్జయే పార్థేస్త్రియాం తిథ్యంతరే స్మృతా. ౧౦3. ఉమాసంఖ్యాం	విజయః—(పు) ౧ జయే = జయము, ౨ పార్థే=అర్జునుఁడు, (స్త్రీ) 3 తిథ్యంతరే =జయతిథి, ౪ ఉమాసఖ్యాం=పార్వతీదేవి చెలికత్తె.
విస్మయస్స్యాదాశ్చర్య గర్వయోః పుమాన్,	విస్మయః—(పు) ౧ ఆశ్చర్య=ఆశ్చర్యము, ౨ గర్వయోః=అహంకారము.
వినయా తు బలాయాం స్త్రీ శిక్షాయాం ప్రణతౌ పుమాన్. ౧౦౪	వినయా—(స్త్రీ) ౧ బలాయాం=ముత్తవపులగపుఁజెట్టు, (పు) ౨ శిక్షాయాం = శిక్ష, 3 ప్రణతౌ=నమ్రత్వము.
విశల్యాగ్నిశిఖాదంతీ గుడూచీ త్రిపుటాసు చ,	విశల్యా—(స్త్రీ) ౧ అగ్నిశిఖా = తరిగొట్టిచెట్టు, ౨ దంతీ=దంతిచెట్టు, 3 గుడూచీ =తిప్పతీఁగె, ౪ త్రిపుటా=తెల్లతెగడ.
విషయో గోచరే దేశే తథా జనపదేఽపి చ.౧౦౫. ప్రబంధాద్యస్య యోజ్ఞాతస్తత్ర రూపాదికే పుమాన్,	విషయః—(పు) ౧ గోచరే = విషయమైనది, ౨ దేశే=దేశము, 3 జనపదే =గ్రామము, ౪ ప్రబంధాద్యస్య యోజ్ఞాతస్తత్ర = గ్రంథాదులయొక్క తెలియఁబడినయంశము, ౫ రూపాదికే = ఇంద్రియార్థము (రూపరసాదులు).
శ్వశుర్యో దేవరే స్యాలే	శ్వశుర్యః—(పు) ౧ దేవరే=మగనితోడఁబుట్టువు, ౨ శ్యాలే = భార్యతోడఁబుటువు.

శాండిల్యః పావకాంతరే. ౧౦౬. మునిభేదే చ మాలూరే	శాండిల్యః—(పు) ౧ పావకాన్తరే=అగ్నిభేదము, ౨ మునిభేదే=శాండిల్యముని, ౩ మాలూరే = మారేడుచెట్టు.
శాలేయస్స్యాన్మిసౌ పుమాన్, త్రిషు శాల్యుద్భవే క్షేత్రే	శాలేయః—(పు) ౧ మిసౌ=సదాపచెట్టు, (త్రి) ౨ శాల్యుద్భవే క్షేత్రే = వరి పండెడుభూమి.
స్యాచ్ఛీర్షణ్యం తు శీర్షకే. ౧౦౭. సుకేశే పుంసి	శీర్షణ్యం—(న) ౧ శీర్షకే=తలపాగ, (పు) ౨ సుకేశే = స్నానాదులచే సంస్కరింపఁబడినవెండ్రుకలు.
శైలేయం తాలపర్ణ్యాం చ సైంధవే, శైలజే నా తు మధుపే శిలాతుల్యేఽన్య లిఙ్గకమ్. ౧౦౮	శైలేయం—(న) ౧ తాలపర్ణ్యాం=మురయనెడుగ్రంథద్రవ్యము, ౨ సైంధవే= ఇందుప్పు, ౩ శైలజే = ఱాతిపువ్వు, (పు) ౪ మధుపే = తుమ్మెద, (త్రి) ౫ శిలాతుల్యే = ఱాతితోసమానమైనది.
సంస్త్యాయస్సన్నివేశే చ సంస్థానే విస్తృతావపి,	సంస్త్యాయః—(పు) ౧ సన్నివేశే = పట్టణములోనగువాని వెలిభాగము, ౨ సంస్థానే=గృహము, ౩ విస్తృతౌ = విస్తారము.
సన్నయస్సమవాయేఽపి పృష్ఠస్థాయిబలే పుమాన్. ౧౦౯	సన్నయః—(పు) ౧ సమవాయే = సమూహము, ౨ పృష్ఠస్థాయిబలే = వెనుకనుండుసేన.
సమయశ్శపథాచారసిద్ధాంతేషు తథా ధియి, క్రియాకారే చ నిర్దేశే సంకేతే కాలభాషయోః. ౧౧౦	సమయః—(పు) ౧ శపథ = ఒట్టు, ౨ ఆచార = ఆచారము, ౩ సిద్ధాన్తే = సిద్ధాంతము, ౪ ధియి=బుద్ధి, ౫ క్రియాకారే = ప్రతిజ్ఞ, ౬ నిర్దేశే=ఆజ్ఞ, ౭ సంకేతే = సంకేతస్థానము, ౮ కాల = కాలము, ౯ భాషయోః=చెప్పుట.
సరణ్యుస్తు పుమాన్వారివాహే స్యాన్మాతరిశ్వని,	సరణ్యుః—(పు)౧ వారివాహే=మేఘము, ౨ మాతరిశ్వని=వాయువు.

సామర్థ్యం యోగ్యతాయాం స్యాచ్ఛక్తావపి నపుంసకమ్.

సామర్థ్యం—(న) ౧ యోగ్యతాయాం = యోగ్యత, (న) ౨ శక్తౌ=బలము.

సౌరభ్యం తు మనోజ్ఞత్వే సౌగంధ్యే గుణగౌరవే,

సౌరభ్యం—(న) ౧ మనోజ్ఞత్వే=సౌందర్యము, ౨ సౌగంధ్యే = వాసన, 3 గుణగౌరవే=గుణాధికము.

సౌభాగ్యం సుభగత్వే స్యాద్యోగభేదే నపుంసకమ్.

సౌభాగ్యం—(న) ౧ సుభగత్వే = మనోహరత్వము, ౨ యోగభేదే=సౌభాగ్యమను యోగము.

హిరణ్యం రేతసి ద్రవ్యే శాతకుంభవరాటయోః, అక్షయే మానభేదే స్యాదకుప్యే చ నపుంసకమ్. ౧౧౩

హిరణ్యం—(న) ౧ రేతసి=వీర్యము, ౨ ద్రవ్యే=ద్రవ్యము, 3 శాతకుంభ = బంగారము, ౪ వరాటయోః = గవ్వ, ౫ అక్షయే=నాశములేనిది, ౬ మానభేదే=మాడ, ౭ అకుప్యే=ధనము.

హృదయం మానసే బుక్కో-రసోరపి నపుంసకమ్,

హృదయం—(న) ౧ మానసే = మనస్సు, ౨ బుక్కా=గుండెకాయ, 3 ఉరసోః = వక్షఃస్థలము.

య చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

భవేదనుశయో ద్వేషే పశ్చాత్తాపానుబంధయోః. ౧౧౪

అనుశయః—(పు) ౧ ద్వేషే = వైరము, ౨ పశ్చాత్తాప = పశ్చాత్తాపము, 3 అనుబంధయోః=సంబంధము.

అథావసాయశ్శేషే స్యాత్సమాప్తౌ నిశ్చయేఽపి చ,

అవసాయః—(పు) ౧ శేషే=మిగులుట, ౨ సమాప్తౌ=సంపూర్ణము, 3 నిశ్చయే =నిశ్చయము.

అవశ్యాయస్తు నీహారేఽప్యభిమానేఽపి పుంస్యయమ్.

అవశ్యాయః—(పు) ౧ నీహారే=మంచు, ౨ అభిమానే = గర్వము.

అపసవ్యం త్రిలింగే తు దక్షిణప్రతికూలయోః,

అపసవ్యం—(త్రి) ౧ దక్షిణ = కుడి భాగము, ౨ ప్రతికూలయోః = ప్రతికూలము.

అంతశయ్యా మృతౌ భూమి శయ్యాయాం పితృకాననే.	అంతశయ్యా—(స్త్రీ) ౧ మృతౌ=చచ్చుట, ౨ భూమిశయ్యాయాం = నేలపడక, 3 పితృకాననే=శ్మశానము.
ఉపకార్యా రాజసద్మన్యుప కారోచితేఽన్యవత్,	ఉపకార్యా—(స్త్రీ) ౧ రాజసద్మని= రాజ గృహము, (త్రి) ౨ ఉపకారోచితే = ఉపకారయోగ్యుఁడు.
జలాశయో జలాధారే స్యా దుశీరే నపుంసకమ్. ౧౧౭	జలాశయః—(పు) ౧ జలాధారే = మడుగు, (న) ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు.
తండులీయశ్శాకభేదే విడంగ తరుతాప్యయోః,	తండులీయః—(పు) ౧ శాకభేదే = చిట్టి కూర, ౨ విడంగతరు = వాయువిడం గపుఁజెట్టు, 3 తాప్యయోః=గంధకము నినుముగలిసినయౌషధము.
తృణశూన్యం మల్లికాయాం త్రిషు స్యాత్కేతకీఫలే.	తృణశూన్యం—(త్రి) ౧ మల్లికాయాం= మల్లెతీఁగ, ౨ కేతకీఫలే=మొగిలిపండు.
దాక్షిణాత్యో నారికేళే త్రిషు దక్షిణదిగ్భవే,	దాక్షిణాత్యః—(పు) ౧ నారికేళే=కొబ్బరి చెట్టు, (త్రి) ౨ దక్షిణదిగ్భవే=దక్షిణ దిక్కునందుఁబుట్టినది.
ధనంజయోఽర్జునే వహ్నౌ నా గభిద్దేహమారుతే. ౧౧౯	ధనంజయః—(పు) ౧ అర్జునే=అర్జునుఁడు, ౨ వహ్నౌ=అగ్ని, 3 నాగభిద్ = సర్ప విశేషము, ౪ దేహమారుతే = దేహ వాయువిశేషము.
నిరామయస్తు పుంసి స్యాద్వి డిక్కే త్రిషు నీరుజి,	నిరామయః—(పు) ౧ ఇడిక్కే=పొట్టేలు, (త్రి) ౨ నీరుజి=రోగములేనిది.
పరిధాయో జనస్థానే పరి చ్ఛేదనితంబయోః. ౧౨౦	పరిధాయః—(పు) ౧ జనస్థానే = జను లుండుతావు, ౨ పరిచ్ఛేద = పరిమా ణము, 3 నితంబయోః=పిఱుఁదు.
ప్రతిశ్రయస్సభాయాం చా శయే	ప్రతిశ్రయః—(పు) ౧ సభాయాం=సభ, ౨ ఆశయే=అభిప్రాయము.
ప్రతిభయంభయే,ఘోరేఽపి	ప్రతిభయం—(న) ౧ భయే = భయాన కరసము, ౨ ఘోరే=భయంకరమైనది

పాంచజన్యస్తు విష్ణుశంఖే హుతాశనే. ౧౨౧

పాంచజన్యః—(పు) ౧ విష్ణుశంఖే=విష్ణుని శంఖము, ౨ హుతాశనే=అగ్ని.

ప్రావృషేణ్యః పుమాన్నీపే ప్రావృట్కాలభవే త్రిషు,

ప్రావృషేణ్యః—(పు) ౧ నీపే=కడిమిచెట్టు, (త్రి) ౨ ప్రావృట్కాలభవే=వర్షాకాలమందుఁబుట్టినది.

పౌరుషేయః కృతే పుంసాం వికారే పురుషస్యచ. ౧౨౨ త్రిషు నా సంఘవధయోః పురుషస్య పదాంతరే,

పౌరుషేయః—(త్రి) ౧ పుంసాంకృతౌ=పురుషులయొక్క-కర్మ, ౨ పురుషస్య వికారే = పురుషసంబంధమైనది, (పు) 3 పురుషస్యసంఘు = పురుషసమూహము, ౪ పురుషస్యవధయోః=పురుషునిచావు, ౫ పురుషస్యపదాన్తరే=పురుషప్రయత్నము.

ఫలోదయః పుమాన్ లాభే త్రిదివేశాలయేఽపి చ.

ఫలోదయః—(పు) ౧ లాభే = లాభము, ౨ త్రిదివేశాలయే=స్వర్గము.

భాగధేయం మతం భాగ్యే భాగప్రత్యయయోః పుమాన్,

భాగధేయం—(న)౧ భాగ్యే=అదృష్టము, (పు) ౨ భాగ = భాగము, 3 ప్రత్యయయోః=నమ్మకము.

మహాలయో విహారే స్యాత్తీర్థే చ పరమాత్మని.

మహాలయః—(పు) ౧ విహారే = విహారించుట, ౨ తీర్థే=తీర్థవిశేషము, 3 పరమాత్మని=పరమాత్మ.

మహోదయః కాన్యకుబ్జే చాధిపత్యాపవర్గయోః, ౧౨౪

మహోదయః—(పు) ౧ కాన్యకుబ్జే=కన్యాకుబ్జమనుపట్టణము, ౨ ఆధిపత్య = దొరతనము, 3 అపవర్గయోః = మోక్షము.

మహామూల్యః పద్మరాగే నా మహార్ఘేఽన్యలిఙ్గకః. ౧౨౫

మహామూల్యః—(పు) ౧ పద్మరాగే=పద్మరాగమణి, (త్రి) ౨ మహార్ఘే= గొప్ప వెలకలది.

మార్జారీయః స్మృతశ్శూద్రే బిడాలే కాయశోధనే,

మార్జారీయః—(పు) ౧ శూద్రే = శూద్రుఁడు, ౨ బిడాలే=పిల్లి, 3 కాయశోధనే=దేహశోధనము,

రౌహిణేయో ఽన్యవద్వత్సే నా బుధే చ హలాయుధే.

రౌహిణేయః—(త్రి)౧ వత్సే=ఆవుదూడ, (పు). ౨ బుధే=బుధుఁడు, 3 హలాయుధే=బలరాముఁడు.

విలేశయస్తు పుంలింగో మూషికే చ భుజంగమే,

విలేశయః—(పు) ౧ మూషికే=ఎలుక, ౨ భుజంగమే=పాము

వైనతేయస్తు గరుడే స్యాత్ప్రభాకరసారథౌ. ౧౨౭

వైనతేయః—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౨ ప్రభాకరసారథౌ=అనూరుఁడు.

సంపరాయస్సమీకే స్యాదాపదుత్తరకాలయోః,

సంపరాయః—(పు) ౧ సమీకే = యుద్ధము, ౨ ఆపత్=ఆపత్తు, 3 ఉత్తరకాలయోః=భవిష్యత్కాలము.

సమాహ్వయస్తు పశుభిర్ఖగైర్ద్యూతే చ సంగరే. ౧౨౮

సమాహ్వయః—(పు) ౧ పశుభిర్ఖగైః ద్యూతే=పశుపక్ష్యాదులచేతనైనజూదము, ౨ సంగరే=యుద్ధము.

భవేత్సముదయస్సంఘే సంయుగే చ సముద్గమే,

సముదయః—(పు) ౧ సంఘే = సమూహము, ౨ సంయుగే = యుద్ధము, 3 సముద్గమే=చక్కనియుదయము.

సముదాయస్సమూహే స్యాద్యుద్ధే

సముదాయః—(పు) ౧ సమూహే=గుంపు, ౨ యుద్ధే=యుద్ధము.

సముచ్ఛ్రయః పుమాన్. ౧౨౯ విరోధోత్సేధయోః

సముచ్ఛ్రయః—(పు)౧ విరోధ=ద్వేషము ౨ ఉత్సేధయోః=ఔన్నత్యము.

స్థూలోచ్చయో గండోపలే ఽపి చ, గజానాం మధ్యమగతే ఽప్యసాకల్యవరండయోః. ౧౩౦

స్థూలోచ్చయః—(పు) ౧ గండోపలే = పర్వతమునుండిజారినపెద్దఱాయి, ౨ గజానాంమధ్యమగతే = ఏనుగులనడితరపునడక, 3 అసాకల్యే=అసంపూర్ణము, ౪ వరండయోః=బొటిమ.

హిరణ్మయస్సురజ్యేష్ఠే నా సువర్ణమయే త్రిషు,

హిరణ్మయః—(పు) ౧ సురజ్యేష్ఠే=బ్రహ్మదేవుఁడు, (త్రి) ౨ సువర్ణమయే=బంగారువికారమైనది.

య పంచకం.

అయిదక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

కాలానుసార్యం శైలేయే కాలీయే శింశుపాద్రుమే ౧౩౧

కాలానుసార్యం—(న) ౧ శైలేయే=జాతిపువ్వుచెట్టు, ౨ కాలీయే=నల్ల అగలుచెట్టు, ౩ శింశుపాద్రుమే=ఇరుగుడుచెట్టు

దుగ్ధతాలీయమిత్యేతద్దుగ్ధామ్ర క్షీరఫేనయోః,

దుగ్ధతాలీయం—(న) ౧ దుగ్ధామ్ర=పాలమామిడిచెట్టు, ౨ క్షీరఫేనయోః=పాలనురుగు.

అథ ప్రవచనీయం చ స్యాత్ప్రవక్తృప్రవాచ్యయోః.

ప్రవచనీయం—(త్రి) ౧ ప్రవక్తృ=చక్కఁగామాటలాడు, ౨ ప్రవాచ్యయోః=చక్కఁగమాటలాడఁదగినది.

వృషాకపాయీ శ్రీగౌరీవరీ జీవంతికాసు చ,

వృషాకపాయీ—(స్త్రీ) ౧ శ్రీ=లక్ష్మి, ౨ గౌరీ=పార్వతి, ౩ వరీ=పిల్లిపీచర, ౪ జీవన్తికాసు=తిప్పతీఁగ.

య షట్కం.

ఆఱక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

ప్రత్యుద్గమనీయ ముపస్థేయే ధౌతాంశుకద్వయే. ౧౩౩

ప్రత్యుద్గమనీయం—(న) ౧ ఉపస్థేయే=స్తోత్రముచేయఁదగినది, ౨ ధౌతాంశుకద్వయే=ఉదుకఁబడినవస్త్రయుగ్మము.

విష్వక్సేనప్రియా లక్ష్మ్యాం వారాహ్యామపి యోషితి.

విష్వక్సేనప్రియా—(స్త్రీ) ౧ లక్ష్మ్యాం=లక్ష్మి, ౨ వారాహ్యాం=పాచితీఁగె.

ఇతి యాంతవర్గః.

ఇది యాంతవర్గము.

రైకమ్.

ఏకాక్షర రశబ్దములు.

రః స్మృతః పావకే తీక్ష్ణే

రః—(పు) ౧ పావకే=అగ్ని, ౨ తీక్ష్ణే=తీక్ష్ణమైనది.

రాః పుంసి స్వర్ణవిత్తయోః,

రాః—(పు) ౧ స్వర్ణ=బంగారు, ౨ విత్తయోః=ధనము.

శ్రీర్వేషరచనాశోభా భారతీ సరలద్రుమే. ౧. లక్ష్మ్యాం త్రివర్గసంపత్తివిధోపకరణేషు చ, విభూతౌ చ మతౌ చ స్త్రీ

శ్రీః—(స్త్రీ) ౧ వేషరచనా=అలంకరణము, ౨ శోభా=కాన్తి, ౩ భారతీ=సరస్వతి, ౪ సరళద్రుమే = దేవదారుచెట్టు, ౫ లక్ష్మ్యాం=లక్ష్మి, ౬ త్రివర్గ = ధర్మార్థకామములు, ౭ సంపత్తి = సంపద, ౮ విధా=సమృద్ధి, ౯ ఉపకరణేషు = సాధనము, ౧౦ విభూతౌ = ఐశ్వర్యము, ౧౧ మతౌ=బుద్ధి.

స్రుః స్త్రియాం నిర్ఝరే స్రవే.

స్రుః—(స్త్రీ) ౧ నిర్ఝరే = సెలయేఱు, ౨ స్రవే=కారుట.

ర ద్వికం.

రెండక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.

అరం శీఘ్రే చ చక్రాంగే శీఘ్రగే పునరన్యవత్,

అరం—(న) ౧ శీఘ్రే = తొందర, ౨ చక్రాంగే=బండికంటియాకు, (త్రి) ౩ శీఘ్రగే=నడిగలది.

అగ్రం పురస్తాదుపరి పరిమాణే పలస్య చ. ౩. ఆలంబనే సమూహే చ ప్రాంతే చ స్యాన్నపుంసకం, అధికే చ ప్రధానే చ ప్రథమే చాభిధేయవత్. ౪

అగ్రం—(న) ౧ పురస్తాత్=ముందు, ౨ ఉపరి=మీఁదు, ౩ పలస్యపరిమాణే = మాంసముయొక్క పరిమాణము, ౪ ఆలంబనే=ఆధారము, ౫ సమూహే=గుంపు, ౬ ప్రాంతే = సమీపము, (త్రి) ౭ అధికే = హెచ్చైనది, ౮ ప్రధానే = శ్రేష్ఠమైనది, ౯ ప్రథమే = మొదటిది.

అస్రః కోణే కచే పుంసి క్లీబమశ్రుణి శోణితే,

అస్రః—(పు) ౧ కోణే=అంచు, ౨ కచే=వెండ్రుకలు, (న) ౩ అశ్రుణి=కన్నీరు, ౪ శోణితే=రక్తము.

అస్త్రం ప్రహరణే చాపే కరవాలే నపుంసకమ్. ౫

అస్త్రం—(న) ౧ ప్రహరణే=ఆయుధము, ౨ చాపే=ధనుస్సు, ౩ కరవాలే = ఖడ్గము.

అభ్రం మేఘే చ గగనే ధాతుభేదే చ కాంచనే,	అభ్రం—(న) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨ గగనే=ఆకాశము, ౩ ధాతుభేదే = అభ్రకము, ౪ కాంచనే=బంగారు.
అద్రిశ్శైలద్రుమార్కే నా	అద్రిః—(పు) ౧ శైల=కొండ, ౨ ద్రుమ చెట్టు, ౩ అర్కే=సూర్యుఁడు.
ఽంఘ్రిర్నా పాదమూలయోః. ౬	అంఘ్రిః—(పు) ౧ పాద = అడుగు, ౨ మూలయోః=మొదలు.
ఆరా చర్మప్రభేదిన్యాం పుంసి భౌమే శనైశ్చరే	ఆరా—(స్త్రీ) ౧ చర్మప్రభేదిన్యాం=తోలు కుట్టుసాధనము (ఆరె), (పు) ౨ భౌమే =అంగారకుఁడు, ౩ శనైశ్చరే=శని.
ఆర్ద్రా నక్షత్రభేదే స్యాత్ స్త్రియాం క్లిన్నేఽభిధేయవత్. ౭	ఆర్ద్రా—(స్త్రీ) ౧ నక్షత్రభేదే = ఆర్ద్రా నక్షత్రము, (త్రి) ౨ క్లిన్నే=తడిసినది.
ఆరుః పుంసి తరోర్భేదే తథా కర్కటదంష్ట్రిణోః,	ఆరుః—(పు) ౧ తరోర్భేదే = వృక్షవిశేషము, ౨ కర్కట = ఎండ్రకాయ, ౩ దంష్ట్రిణోః=పంది.
ఇంద్రశ్శక్రాదిత్యభేద యోగభేదాంతరాత్మసు. ౮ ఇంద్రా ఫణిజ్ఝకే స్త్రీ స్యా	ఇంద్రః—(పు) ౧ శక్ర=ఇంద్రుఁడు, ౨ ఆదిత్యభేద=ఒకానొకసూర్యుఁడు, ౩ యోగభేద=ఒకగ్రహయోగము, ౪ అన్తరాత్మసు=పరమాత్మ, (స్త్రీ) ౫ ఫణిజ్ఝకే=మరువము చెట్టు.
దిరా భూవాక్సురాంబుషు,	ఇరా—(స్త్రీ) ౧ భూ=భూమి, ౨ వాక్ = మాట, ౩ సురా=కల్లు, ౪ అంబుషు= ఉదకము.
ఉగ్రశ్శూద్రాసుతే క్షత్రాద్రుద్రే పుంసి త్రిషూత్కటే ౯. స్త్రీ వచాక్షుద్రయో	ఉగ్రః—(పు) ౧ క్షత్రాచ్ఛూద్రాసుతే = క్షత్రియునివల్ల శూద్రస్త్రీయందుఁబుట్టినవాఁడు, ౨ రుద్రే=ఈశ్వరుఁడు, (త్రి) ౩ ఉత్కటే = భయంకరమైనది, (స్త్రీ) ౪ వచా = వస, ౫ క్షుద్రయోః = హింసించెడువాఁడుది.

ఉష్ట్రీ కర్కార్యాం కరభే పుమాన్,	ఉష్ట్రీ—(స్త్రీ) ౧ కర్కార్యాం=గరికెపిడత, (పు) ౨ కరభే=ఒంటె.
ఉస్రో వృషే చ కిరణేఽప్యుస్రార్జున్యుపచిత్రయోః. ౧౦	ఉస్రః—(పు) ౧ వృషే=ఎద్దు, ౨ కిరణే=కిరణము, (స్త్రీ) ౩ అర్జునీ = గోవు, ౪ ఉపచిత్రయోః=ఎలుకచెవిచెట్టు.
ఐంద్రిః కాకే జయంతే నా	ఐంద్రిః—(పు) ౧ కాకే=కాకి, ౨ జయంతే=జయంతుఁడు.
ఓడ్రాః పుంభూమ్ని నీవృతి, ఓడ్రః ఖ్యాతో జపాపుష్పే	ఓడ్రః—(పు) ౧ (ని. బ.) నీవృతి=ఓడ్రదేశము, ౨ జపాపుష్పే = దాసానిపువ్వు.
క్షీరం నీరే క్షీరోఽంబుదే.	క్షీరం—(న) ౧ నీరే = ఉదకము, (పు) ౨ అంబుదే = మేఘము.
కరో వర్షోపలే రశ్మౌ పాణౌ ప్రత్యాయశుండయోః,	కరః—(పు) ౧ వర్షోపలే = వడగల్లు, ౨ రశ్మౌ=కిరణము, ౩ పాణౌ=హస్తము, ౪ ప్రత్యాయ=పన్ను, ౫ శుండయోః=ఏనుఁగుతుండము.
కద్రుస్త్రిషు స్వర్ణపింగే నాగానాం మాతరి స్త్రియామ్. ౧౨	కద్రుః—(త్రి) ౧ స్వర్ణపింగే=బంగారువలెపచ్చనైనది, (స్త్రీ) ౨ నాగానాం మాతరి = కద్రువయనునాగమాత.
కారో వధే నిశ్చయే చ బలౌ యత్నే యతావపి, తుషారశైలేఽపి పుమాన్ స్త్రియాం దూత్యాం ప్రసేవకే. ౧౩. సువర్ణకారికాయాం చ బంధనాగారబంధయోః,	కారః—(పు) ౧ వధే=చావు, ౨ నిశ్చయే=నిశ్చయము, ౩ బలౌ = కప్పము, ౪ యత్నే = ప్రయత్నము, ౫ యతౌ = సన్యాసి, ౬ తుషారశైలే = హిమవత్పర్వతము, (స్త్రీ) ౭ దూత్యాం = దూతిక, ౮ ప్రసేవకే = వీణెకరివే, ౯ సువర్ణకారికాయాం=మంచివర్ణములుగల వివరణశ్లోకము, ౧౦ బంధనాగార = చెఱసాల, ౧౧ బంధయోః=చెఱ.

క్షారో రసాంతరే ధూర్తే లవణే కాచభస్మనోః. ౧౪	క్షారః—(పు) ౧ రసాన్తరే=కారము, ౨ ధూర్తే=ఉమ్మెత్తచెట్టు, ౩ లవణే=లవణము, ౪ కాచ=గాజు, ౫ భస్మనోః=బూడిద.
కారిః స్త్రియాం క్రియాయాం స్యాద్వాచ్యలింగస్తు శిల్పిని,	కారిః—(స్త్రీ) ౧ క్రియాయాం = క్రియ, (త్రి) ౨ శిల్పిని=శిల్పకారుఁడు.
కారుర్విశ్వకర్మణి నా త్రిషు కారకశిల్పినోః. ౧౫	కారుః—(పు) ౧ విశ్వకర్మణి = విశ్వకర్మ, (త్రి) ౨ కారక = చేయువాఁడు, ౩ శిల్పినోః = శిల్పకారుఁడు.
క్షీరం దుగ్ధే జలే	క్షీరం—(న) ౧ దుగ్ధే=పాలు, ౨ జలే=నీరు.
కీరశ్శుకే పుంభూమ్ని నీవృతి,	కీరః—(పు) ౧ శుకే=చిలుక, (ని. బ.) ౨ నీవృతి=దేశవిశేషము.
కురుర్నృపాంతరే భక్తే పుమాన్పుంభూమ్ని నీవృతి.	కురుః—(పు) ౧ నృపాన్తరే=కురురాజు, ౨ భక్తే=అన్నము, (ని.బ.) ౩ నీవృతి=కురుదేశము.
క్షుద్రస్స్యాదధమే క్రూర కృపణాల్పేషు వాచ్యవత్, క్షుద్రా వ్యంగానటీకంటకారికాసరఘాసు చ. ౧౭. చాంగేరీవేశ్యయోర్హింస్రామక్షికామాత్రయోరపి,	క్షుద్రః—(త్రి) ౧ అధమే = నీచుఁడు, ౨ క్రూర = కఠినుఁడు, ౩ కృపణ = లోభి, ౪ అల్పేషు = స్వల్పుఁడు, (స్త్రీ) ౫ వ్యంగా = అంగహీనురాలు, ౬ నటీ = నాట్యస్త్రీ, ౭ కంటకారికా = వాకుడుచెట్టు, ౮ సరఘాసు = తేనెటీఁగ, ౯ చాంగేరీ = పులిచింతచెట్టు, ౧౦ వేశ్యయోః = భోగముది, ౧౧ హింస్రా=హింసకురాలు, ౧౨ మక్షికామాత్రయోః = ఈఁగ.
క్షురస్స్యాచ్ఛేదనద్రవ్యే కోకిలాక్షే చ గోక్షురే. ౧౮	క్షురః—(పు) ౧ ఛేదనద్రవ్యే = మంగలికత్తి, ౨ కోకిలాక్షే=గోలమిడిచెట్టు, ౩ గోక్షురే=పల్లేరుచెట్టు.

క్రూరస్తు కఠినే ఘోరే నృశంసేఽప్యభిధేయవత్,	క్రూరః—(త్రి) ౧ కఠినే = కఠినుఁడు, ౨ ఘోరే=భయంకరుఁడు, 3 నృశంసే=ఘాతుకుఁడు.
కృచ్ఛ్రమాఖ్యాతమాభీలేపాపసాంతపనాదినోః. ౧౯	కృచ్ఛ్రం—(న) ౧ ఆభీలే = కష్టము, ౨ పాపే=పాపము, 3 సాంతపనాదినోః= సాంతపనాదివ్రతము.
క్షేత్రం శరీరే కేదారే సిద్ధస్థానకళత్రయోః,	క్షేత్రం—(న) ౧ శరీరే = దేహము, ౨ కేదారే = వరిమడి, 3 సిద్ధస్థాన = పుణ్యభూములు, ౪ కళత్రయోః = భార్య.
క్రోష్ట్రీ శృగాలికాకృష్ణవిదారీలాంగలీషు చ. ౨౦	క్రోష్ట్రీ—(స్త్రీ) ౧ సృగాలికా = ఆఁడునక్క, ౨ కృష్ణవిదారీ = నల్లనేలగుమ్ముడుచెట్టు, 3 లాంగలీషు = నీరుపిప్పలిచెట్టు, లేక తఱిగొట్టుచెట్టు.
క్షౌద్రం మధుని పానీయే	క్షౌద్రం—(న) ౧ మధుని = తేనె, ౨ పానీయే=మంచినీరు.
ఖరస్స్యాత్తీక్ష్ణఘర్మయోః, గర్దభే స్త్రీ దేవతాడే	ఖరః—(త్రి) ౧ తీక్ష్ణ=తీక్ష్ణమయినది, ౨ ఘర్మయోః = వేఁడిమియయినది, (పు) 3 గరభే=గాడిద, (స్త్రీ) ౪ దేవతాడే=దేవతాడిచెట్టు.
ఖరుర్దర్పే హరే హయే. ౨౧. దంతే పుంసి త్రిషు శ్వేతే	ఖరుః—(పు) ౧ దర్పే=పొగరు, ౨ హరే=శంకరుఁడు, 3 హయే = గుఱ్ఱము, ౪ దంతే = పల్లు, (త్రి) ౫ శ్వేతే= తెల్లనిది.
ఖురః కోలదలే శఫే,	ఖురం—(న) ౧ కోలదళే = రేఁగాకు, ౨ శఫే=డెక్క.
గరీ ఖరాయాం కరణే క్లీబం నోపవిషే విషే. ౨౨	గరీ—(స్త్రీ) ౧ ఖరాయాం=దేవతాడిచెట్టు, (న) ౨ కరణే = పంచాంగకరణములలోనొకటి, (పు) 3 ఉపవిషే = కృత్రిమవిషము, ౪ విషే=విషము.

గాత్రం గజాగ్రజంఘాది భాగేఽప్యంగే కలేబరే,	గాత్రం—(న) ౧ గజాగ్రజంఘాదిభాగే = ఏనుఁగు ముందరిమోకాలు మొదలగునవి, ౨ అంగే = అవయవము, 3 కలేబరే=శరీరము.
గీః స్త్రీ భాషాసరస్వత్యోః	గీః—(స్త్రీ) ౧ భాషా = వాక్కు, ౨ సరస్వత్యోః=సరస్వతీదేవి.
గిరిర్నా నేత్రరుగ్భిది. ౨౩. అద్రౌ గిరియకే యోషి గీర్ణౌ పూజ్యే పునస్త్రిషు,	గిరిః—(పు) ౧ నేత్రరుగ్భిది = ఒకానొక కంటిరోగము, ౨ అద్రౌ=పర్వతము, 3 గిరియకే = అచ్చనగాయలు, (స్త్రీ) ౪ గీర్ణౌ=మ్రింగుట, (త్రి) ౫ పూజ్యే=పూజింపఁదగినది.
గుంద్రస్తేజనకే స్త్రీ తు ప్రియంగౌ భద్రముస్తకే. ౨౪	గుంద్రః—(పు) ౧ తేజనకే = కాకి వెదురు, (స్త్రీ) ౨ ప్రియంగౌ = ప్రేంకణపుఁజెట్టు, 3 భద్రముస్తకే = నాగముస్తెచెట్టు.
గురుస్త్రిలింగ్యాం మహతి దుర్జరాలఘునోరపి, పుమాన్నిషేకాదికరే పిత్రాదౌ సురమంత్రిణి. ౨౫	గురుః—(త్రి) ౧ మహతి = గొప్పది, ౨ దుర్జర=మానేరుతీఁగ, 3 అలఘునోః=లఘువుగానిది, (పు) ౪ నిషేకాదికరే పిత్రాదౌ=యథావిధిగా నిషేకాదికర్మములఁజేయుతండ్రి మొదలగువారు, ౫ సురమంత్రిణి = బృహస్పతి.
గృధ్రః ఖగాంతరే పుంసి వాచ్యలింగోఽథ లుబ్ధకే,	గృధ్రః—(పు) ౧ ఖగాంతరే=గద్ద, (త్రి) ౨ లుబ్ధకే = పిసినివాఁడు.
గోత్రా భూగవ్యయోర్గోత్ర శ్శైలే గోత్రం కులాఖ్యయోః. ౨౬. సంభావనీయ బోధే చ కానన క్షేత్ర వర్త్మసు,	గోత్రా—(స్త్రీ) ౧ భూ=భూమి, ౨ గవ్యయోః = గోసమూహము, (పు) 3 శైలే=పర్వతము,(న) ౪ కుల=కులము, ౫ ఆఖ్యయోః=పేరు, ౬ సంభావనీయ బోధే = కొనియాడఁదగినతెలివి, ౭ కానన = అడవి, ౮ క్షేత్ర=పరిమడి, ౯ వర్త్మసు=మార్గము.

గౌరః శ్వేతేఽరుణే పీతే విశుద్ధే చాభిధేయవత్. ౨౭. నా శ్వేతసర్షపే చంద్రే న ద్వయోః పద్మకేసరే,

గౌరః—(త్రి) ౧ శ్వేతే = తెల్లనిది, ౨ అరుణే = ఎఱ్ఱనిది, 3 పీతే = పచ్చనిది, ౪ విశుద్ధే = స్వచ్ఛమయినది, (పు) ౫ శ్వేతసర్షపే= తెల్లావాలు, ౬ చంద్రే= చంద్రుఁడు, (న) ౭ పద్మకేసరే=పద్మములోనికింజల్కము. (అకరువు.)

గౌరీ త్వసంజాతరజఃకన్యాశంకరభార్యయోః. ౨౮. రోచనీరజనీపింగా ప్రియంగువసుధాసు చ, ఆపగాయా విశేషే చ యాదసాంపతియోషితి. ౨౯

గౌరీ—(స్త్రీ) ౧ అసంజాతరజఃకన్యా=రజస్వలకానిపడుచు, ౨ శంకరభార్యయోః =పార్వతీదేవి, 3 రోచనీ=తెల్లతెగడ, ౪ రజనీ=పసుపు, ౫ పింగా=గోరోచనము, ౬ ప్రియంగు=ప్రేంకణపుఁజెట్టు, ౭ వసుధాసు=భూమి, ౮ అపగాయా విశేషే=నదీవిశేషము, ౯ యాదసాంపతియోషితి=వరుణునిభార్య.

ఘుస్రస్తు దివసే హింస్రే

ఘుస్రః—(పు) ౧ దివసే=దినము, (త్రి) ౨ హింస్రే=ఘాతుకుఁడు.

ఘోరో భీమే హరేఽపి చ,

ఘోరః—(త్రి) ౧ భీమే=భయంకరుఁడు, (పు) ౨ హరే=ఈశ్వరుఁడు.

చరోఽక్షద్యూతభేదే చ భౌమే చారే త్రసే చలే. 3౦

చరః—(పు) ౧ అక్షద్యూతభేదే=జూదవిశేషము, ౨ భౌమే=అంగారకుఁడు, 3 చారే=చారుఁడు, (త్రి) ౪ త్రసే=తిరుగునది, ౫ చలే=కదలునది.

చంద్రః కర్పూరకాంపిల్లసుధాంశుస్వర్ణవారిషు,

చంద్రః—(పు) ౧ కర్పూర=కప్పురము, ౨ కాంపిల్ల = కంపిల్లమనుగంధద్రవ్యము, 3 సుధాంశు = చంద్రుఁడు, ౪ స్వర్ణ = బంగారము, ౫ వారిషు = ఉదకము.

చక్రః కోకే పుమాన్క్లీబం వ్రజే సైన్యరథాంగయోః 3౧. రాష్ట్రే దంభాంతరే

చక్రః—(పు) ౧ కోకే=చక్రవాకపక్షి, (న) ౨ వ్రజే=సమూహము, 3 సైన్య=చతురంగబలము, ౪ రథాంగయోః=

కుంభకారోపకరణాస్త్రయోః, జలావర్తే

బండిచక్రము, ౫ రాష్ట్రే=రాజ్యము ౬ దంభాంతరే=జగడము, ౭ కుంభకారోపకరణ = కుమ్మరిసారె, ౮ అస్త్రయోః=చక్రాయుధము, ౯ జలావర్తే=నీటిసుడి.

పృథ చరుః పుమాన్ హవ్యాన్నభాండయోః. ౩౨

చరుః—౧ (పు) హవ్యాన్న = హోమాన్నము, ౨ భాండయోః = హవ్యము వండెడుకుండ.

చారః పియాలవృక్షే స్యాద్గతౌ బంధాపసర్పయోః,

చారః—(పు) ౧ పియాలవృక్షే=మోరటిచెట్టు, ౨ గతౌ=వెళ్లుట, ౩ బంధ=చెఱ, ౪ అపసర్పయోః=చారుఁడు.

చారుర్బృహస్పతౌ పుంసి శోభనేఽప్యభిధేయవత్.

చారుః—(పు) ౧ బృహస్పతౌ = బృహస్పతి, (త్రి) ౨ శోభనే=సుందరమైనది.

చిత్రాఖుపర్ణీగోడుంబా సుభద్రాదంతికాసు చ, మాయాయాం సర్పనక్షత్రనదీభేదేషు చ స్త్రియామ్. ౩౪. తిలకాలేఖ్యయోః క్లీబం కర్బురాద్భుతయోరపి, తద్యుక్తయోస్త్వన్యలింగం

చిత్రా—(స్త్రీ) ౧ ఆఖుపర్ణీ = ఎలుకచెవిచెట్టు, ౨ గోతుంబా=పిన్నపాపరచెట్టు, ౩ సుభద్రా=గుమ్మడిచెట్టు, ౪ దన్తికాసు=నాగదంతిచెట్టు, ౫ మాయాయాం=ఇంద్రజాలము, ౬ సర్ప=సర్పవిశేషము ౭ నక్షత్ర=చిత్తానక్షత్రము, ౮ నదీభేదేషు=నదీవిశేషము, (న) ౯ తిలక=బొట్టు, ౧౦ ఆలేఖ్యయోః=చిత్తరువు, ౧౧ కర్బుర=చిత్రవర్ణము, ౧౨ అద్భుతయోః = ఆశ్చర్యము, (త్రి) ౧౩ తద్యుక్తయోః = చిత్రవర్ణముకలది. ౧౪ ఆశ్చర్యమైనది.

చీరీ ఝిల్ల్యాం నపుంసకమ్. ౩౫. గోస్తనే వస్త్రభేదే చ రేఖాలేఖనభేదయోః,

చీరీ—(స్త్రీ) ౧ ఝిల్ల్యాం = ఈలపురుగు, (న) ౨ గోస్తనే = నలువదిపూసల సరము, ౩ వస్త్రభేదే = కౌపీనము, ౪ రేఖా = రేఖ, ౫ లేఖనభేదయోః = జిలుగువ్రాఁత.

చుక్రం వృక్షామ్లే చాంగే ర్యాం స్త్రీ పుంస్యమ్లేఽమ్ల వేతసే. ౩౬	చుక్రం—(న) ౧ వృక్షామ్లే=చింతపండు, (స్త్రీ) ౨ చాంగేర్యాం=పులిచింత చెట్టు, ౩ అమ్లే=పులుపు, ౪ అమ్లవేతసే=పుల్లప్రబ్బ చెట్టు.
చైత్రం మృతే దేవకులే నా భూభృన్మాసభేదయోః,	చైత్రం—(న) ౧ మృతే=చావు, ౨ దేవకులే=దేవగృహము, ౩ భూభృత్ = పర్వతము, ౪ మాసభేదయోః=చైత్రమాసము.
చౌరః పాటచ్చరేఽపి స్యాచ్చోరపుష్పౌషధావపి. ౩౭	చౌరః—(పు) ౧ పాటచ్చరే=దొంగ, ౨ చోరపుష్పౌషధౌ=కట్లచెట్టు.
ఛత్రామిసావతిచ్ఛత్రే కుస్తుంబురుశిలీంధ్రయోః, నపుంసకం చాతపత్రే	ఛత్రా—(స్త్రీ)౧ మిసౌ=అడవిసదాప చెట్టు, ౨ అతిచ్ఛత్రే=పుట్టగొడుగు, ౩ కుస్తుంబురు=కొత్తిమిరి, ౪ శిలీంధ్రయోః = నేలతాటిచెట్టు, (న) ౫ ఆతపత్రే = గొడుగు.
ఛిద్రం దూషణరంధ్రయోః.	ఛిద్రం—(న) ౧ దూషణ=దోషము, ౨ రంధ్రయోః=రంధ్రము.
జారీ స్యాదోషధీభేదే స్త్రియాముపపతౌ పుమాన్,	జారీ—(స్త్రీ) ౧ ఓషధీభేదే = ఓషధివిశేషము, (పు) ౨ ఉపపతౌ = మిండఁడు.
జీరస్తు జరణే ఖడ్గే	జీరః—(పు) ౧ జరణే=జీలకఱ్ఱ, ౨ ఖడ్గే=కత్తి.
టారో లంగతురంగయోః.	టారః—(పు) ౧ లంగ = జారుఁడు, ౨ తురంగయోః=గుఱ్ఱము.
తరస్తు తరణే పుంసి దశానౌపేటకే తరీః,	తరః—(పు) ౧ తరణే = తరించుట, తరీః (స్త్రీ) ౨ దశా = అవస్థ, ౩ నౌ = నావ, ౪ పేటకే=గుడ్డలపెట్టె.
తన్త్రం కుటుంబకృత్యే స్యాత్సిద్ధాంతే చౌషధోత్తమే. ౪౦. ప్రధానే తంతువాయే	తంత్రం—(న) ౧ కుటుంబకృత్యే=కుటుంబకార్యము, ౨ సిద్ధాంతే=సిద్ధాంతము, ౩ ఔషధోత్తమే = ఔషధశ్రేష్ఠము,

చ శాస్త్రభేదే పరిచ్ఛదే,
శ్రుతిశాఖాంతరే హేతా
వుభయార్థప్రయోజకే.౪౧
ఇతికర్తవ్యతాయాం చ

౪ ప్రధానే=ముఖ్యమైనది, ౫ తంతువాయే=మగ్గము, ౬ శాస్త్రభేదే=ఒక శాస్త్రము, ౭ పరిచ్ఛదే=పరివారము, ౮ శ్రుతిశాఖాన్తరే= వేదశాఖావిశేషము, ౯ హేతౌ = కారణము, ౧౦ ఉభయార్థప్రయోజకే = ఉభయార్థములసాధించునుపాయము, ౧౧ ఇతికర్తవ్యతాయాం = ఈప్రకారముగాఁ జేయఁదగినది.

తంత్రీ వీణాగుణే మతా,
అమృతా దేహశిరయోః

తంత్రీ—(స్త్రీ) ౧ వీణాగుణే=వీణతీఁగె, ౨ అమృతా=తిప్పతీఁగె, ౩ దేహశిరయోః =నరము.

తంద్రీ నిద్రాప్రమీలయోః.

తంద్రీ—(స్త్రీ) ౧ నిద్రా=నిద్ర, ౨ ప్రమీలయోః=కునికిపాటు.

తారో వానరభిన్ముక్తావిశు
ధ్యోశ్శుద్ధమౌక్తికే, నా నక్ష
త్రేఽక్షిమధ్యే చ ననా రూ
ప్యే నపుంసకమ్. ౪౩. స్త్రీ
బుద్ధదేవతాభేదే వాలిగీష్ప
తిభార్యయోః, త్రిలింగోఽ
త్యుచ్ఛశబ్దే చ

తారః—(పు) ౧ వానరభిద్ = వానరవిశేషము, ౨ ముక్తావిశుద్ధ్యోః=ముత్యములపరిశుద్ధి, ౩ శుద్ధమౌక్తికే=శుభ్రపఱచిన ముత్యము (పు) ౪ నక్షత్రే=నక్షత్రము, ౫ అక్షిమధ్యే=నల్లగ్రుడ్డు, (న) ౬ రూప్యే=వెండి, ౭ (స్త్రీ) బుద్ధదేవతాభేదే=బుద్ధదేవతావిశేషము, ౮ వాలి = వాలిభార్య, ౯ గీష్పతిభార్యయోః = బృహస్పతిభార్య, (త్రి) ౧౦ అత్యుచ్ఛశబ్దే=గొప్పధ్వని.

తామ్రం శుల్వేఽరుణేఽపిచ.

తామ్రం—(న) ౧ శుల్వే = రాగి, ౨ అరుణే=ఎఱ్ఱనిది.

తీవ్రా తు కటురోహిణ్యాం
రాజికాగండదూర్వయోః,
త్రిష్వత్యుష్ణే నితాంతే చ
కటౌ

తీవ్రా—(స్త్రీ) ౧ కటురోహిణ్యాం=కటుకరోహిణి, ౨ రాజికా=నల్లావాలు, ౩ గండదూర్వయోః=తెఁగగఱిక, (త్రి) ౪ అత్యుష్ణే = మిక్కిలియుష్ణమైనది,

౫ నిత్తా నే=అధికమైనది, ౬ కటౌ = కారముగలది.

తీరం తు రోధసి. ౪౫. పుంసి త్రపుణి,

తీరం—(న) ౧ రోధసి = ఒడ్డు, (పు) ౨ త్రపుణి=తగరము.

తోత్రం తు ప్రాజనే వేణుకేఽపి చ

తోత్రం—(న) ౧ ప్రాజనే = పసులను దోలెడిమునికోల, ౨ వేణుకే = ఏనుఁగునుబొడుచునట్టినంకుశము.

దరోఽస్త్రీ సాధ్వసే గర్తేకం దరే తు దరీ స్మృతా. ౪౬. దరావ్యయం మనాగర్థే

దరః—(పు) ౧ సాధ్వసే = భయము, ౨ గర్తే = గుంట, దరీ (స్త్రీ) 3 కం దరే = గుహ, (అవ్య) ౪ మనాగర్థే= స్వల్పము.

దస్రః ఖరేఽశ్వినీసుతే,

దస్రః—(పు) ౧ ఖరే=గాడిద, ౨ అశ్వినీ సుతే = అశ్వినీదేవత.

దారు స్యాత్పిత్తలే కాష్ఠే దేవదారౌ నపుంసకమ్.

దారు—(న) ౧ పిత్తలే = ఇత్తడి, ౨ కాష్ఠే=కొయ్య, 3 దేవదారౌ=దేవదారు చెట్టు.

ద్వారం నిర్గమనేఽపి స్యాదభ్యుపాయే

ద్వారం—(న) ౧ నిర్గమనే = వాకిలి, ౨ అభ్యుపాయే = ఉపాయము.

ధరో గిరౌ, కార్పాసతూలకే కూర్మరాజే వస్వంతరేఽపి చ. ౪౭. ధరా విశ్వంభరాయాం చ స్త్రీ గర్భాశయ మేదసోః,

ధరః—(పు) ౧ గిరౌ = పర్వతము, ౨ కార్పాసతూలకే = ప్రత్తి, 3 కూర్మరాజే = కూర్మరాజు, ౪ వస్వంతరే = వెల, (స్త్రీ) ౫ విశ్వంభరాయాం=భూమి, ౬ గర్భాశయ = మావి, ౭ మేదసోః= మెదడు.

ధాత్రీ జనన్యామలకీవసుమత్యుపమాతృషు. ౪౮

ధాత్రీ—(స్త్రీ) ౧ జననీ = తల్లి, ౨ ఆమలకీ = ఉసిరికచెట్టు, 3 వసుమతి = భూమి, ౪ ఉపమాతృషు = దాది.

ధారా సైన్యాగ్రిమస్కంధే తురంగగతిపంచకే, ఘటాదిఛిద్రసంతత్యోః ప్రపాతే

ధారా—(స్త్రీ) ౧ సైన్యాగ్రిమస్కంధే = సేనయొక్క ముందటిభాగము, ౨ తురంగగతిపంచకే = అశ్వగమనము,

స్యాద్ద్రవస్య చ. ౫౦ ఖడ్గాదేర్నిశితముఖే ధారో గ్రావాన్తరేఽప్యృణే,

౩ ఘటాదిఛిద్రే = కుండమొదలైన వానిరంధ్రము, ౪ సంతత్యాః=పరంపర, ౫ ద్రవస్యప్రపాతే = ప్రవాహము, ౬ ఖడ్గాదేర్నిశితముఖే = కత్తిమొదలయినవానివాదర, (పు) ౭ గ్రావాన్తరే=పర్వతభేదము, ౮ ఋణే= అప్పు.

ధీరో ధైర్యాన్వితే స్వైరే బుధే క్లీబం తు కుంకుమే. ౫౧ స్త్రియాం ప్రవణతుల్యాయాం

ధీరః—(పు) ౧ ధైర్యాన్వితే = ధైర్యము గలవాఁడు, ౨ స్వైరే=స్వతంత్రము గలవాఁడు, ౩ బుధే = పండితుఁడు, (న) ౪ కుంకుమే = కుంకుమపూవు, (స్త్రీ) ౫ ప్రవణతుల్యాయాం = భావగోపనచేయునాఁడుది. (ధీర)

నరోఽజే మనుజేఽర్జునే క్లీబం తు రామకర్పూరే

నరః—(పు) ౧ అజే = బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨ మనుజే = మనుష్యుఁడు, ౩ అర్జునే = అర్జునుఁడు, (న) ౪ రామకర్పూరే = రామకర్పూరమనుగడ్డి.

నక్రం స్యాదగ్రదారుణి. ౫౨. నాసాయాం పుంసి కుంభీరే

నక్రం—(న) ౧ అగ్రదారుణి=అడ్డకమ్మి, ౨ నాసాయాం = ముక్కు, (పు) ౩ కుంభీరే= మొసలి.

నారస్తర్ణకనీరయోః,

నారః—(పు) ౧ తర్ణక = అప్పుడుపుట్టిన దూడ, ౨ నీరయోః=ఉదకము.

నీవ్రం నేమౌ వలీకేన్ద్వోః రేవతీభేఽపి కాననే. ౫౩

నీవ్రం—(న) ౧ నేమౌ = బండికంటికడకమ్మి, ౨ వలీక=చూరు, ౩ ఇంద్వోః= చంద్రుఁడు, ౪ రేవతీభే = రేవతీనక్షత్రము, ౫ కాననే=అడవి.

నేత్రం మంథగుణే వస్త్రభేదే మూలే ద్రుమస్య చ, రథే చక్షుషి నద్యాం చ నేత్రీ నేతరి వాచ్యవత్. ౫౪

నేత్రం—(న) ౧ మంథగుణే = కవ్వపుఁద్రాడు, ౨ వస్త్రభేదే=సన్నని వస్త్రము, ౩ ద్రుమస్యమూలే = చెట్టువేరు, ౪ రథే=రథము, ౫ చక్షుషి=కన్ను, (స్త్రీ)

	౬ నద్యాం = నది, (త్రి) ౭ నేతరి = నాయకుఁడు.
పరః శ్రేష్ఠారిదూరాన్యోత్తరే క్లీబం తు కేవలే,	పరః—(త్రి) ౧ శ్రేష్ఠ = శ్రేష్ఠుఁడు, ౨ అరి=శత్రువు, ౩ దూర = దూరము, ౪ అన్య=ఇతరము, ౫ ఉత్తరే=మీఁదిది, (న) ౬ కేవలే=ఒకటి.
పత్రం తు వాహనే పర్ణే స్యాత్పక్షే శరపక్షిణోః.	పత్రం—(న) ౧ వాహనే = వాహనము, ౨ పర్ణే=ఆకు, ౩ పక్షే = ఱెక్క, ౪ శర=బాణము, ౫ పక్షిణోః=పక్షి.
పారం పరతటే ప్రాంతే న స్త్రీ పారా నదీభిది,	పారం—(పున) ౧ పరతటే = ఆవలిగట్టు, ౨ ప్రాంతే = సమీపము, (స్త్రీ) ౩ నదీభిది=నదివిశేషము.
పారీ పూరే చ కర్కర్యాం పాదరజ్జౌ చ దంతినః. ౫౬	పారీ—(స్త్రీ) ౧ పూరే=ప్రవాహము, ౨ కర్కర్యాం = గిండివంటిపాత్రము, ౩ ౪ దంతినఃపాదరజ్జౌ = ఏనుఁగుకాలిగొలుసు.
పాత్రం తు భాజనే యోగ్యే స్రువాదౌ రాజమంత్రిణి, తీరద్వయాంతరే	పాత్రం—(న) ౧ భాజనే = పాత్రము, ౨ యోగ్యే = యోగ్యము, ౩ స్రువాదౌ=స్రువము మొదలగు యజ్ఞపాత్రములు, ౪ రాజమంత్రిణి = రాజుయొక్కమంత్రి, ౫ తీరద్వయాంతరే = రెండుదరుల నడిమిభాగము.
చాథ పురుః ప్రాజ్యేఽభిధేయవత్. ౫౭. పుంసి స్యాద్దేవలోకే చ నృపభేదపరాగయోః,	పురుః—(త్రి) ౧ ప్రాజ్యే = బహుళమయినది, (పు) ౨ దేవలోకే=స్వర్గలోకము, ౩ నృపభేద = పురురాజు, ౪ పరాగయోః = ధూళి.
పురం నపుంసకం గేహే దేహపాటలిపుత్రయోః. ౫౮ పుష్పాదీనాం దలావృత్తౌ నా గుగ్గులౌ న నా పురీ,	పురం—(న) ౧ గేహే=ఇల్లు, ౨ దేహ=శరీరము, ౩ పాటలిపుత్రయోః = పాటలీపుత్రమనుపట్టణము, ౪ పుష్పాదీనాందళావృత్తౌ = పువ్వులుమున్నగు

వానిదొన్నెలు, (పు) ౫ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుఁజెట్టు, (స్త్రీ) ౬ పురి = పట్టణము.

పుండ్రో దైత్యవిశేషేక్షు భేదయోరతిముక్తకే. ౪౯. చిత్రే కృమౌ పుండరీకే పుంభూమ్ని నీవృదంతరే,

పుండ్రః—(పు) ౧ దైత్యవిశేష=పుండ్రుఁడను రాక్షసుఁడు, ౨ ఇక్షుభేదయోః= నలుపుగలసినయెఱ్ఱచెఱకు, ౩ అతిముక్తకే = పూలగురివెందతీఁగె, ౪ చిత్రే = బొట్టు, ౫ కృమౌ=పురుగు, ౬ పుండరీకే=తెల్లదామర, (ని.బ.) ౭ నీవృదన్తరే = వంగదేశము.

పూరో జలసమూహే స్యాద్వ్రణసంశుద్ధిఖాద్యయోః.

పూరః—(పు) ౧ జలసమూహే = ఉదకప్రవాహము, ౨ వ్రణసంశుద్ధి=వ్రణశోధన, ౩ ఖాద్యయోః = భక్ష్యము, (పూరీ.)

పోత్రం వజ్రే ముఖాగ్రే చ శూకరస్య హలస్య చ,

పోత్రం—(న) ౧ వజ్రే = పిడుగు, ౨ శూకరస్యముఖాగ్రే = పందిముట్టె, ౩ హలస్యముఖాగ్రే = నాఁగలికొన.

పౌరం త్రిషు పురోద్భూతే కత్తృణే తు నపుంసకమ్.

పౌరం—(త్రి) ౧ పురోద్భూతే = పట్టణమందుఁబుట్టినది, (న) ౨ కత్తృణే = కామంచిగడ్డి.

వరో జామాతరి వృతౌ దేవతాదేరభీప్సితే, షిడ్గే పుంసి త్రిషు శ్రేష్ఠే కుంకుమే తు నపుంసకమ్. ౫౦ వరీ ప్రోక్తా శతావర్యాం వరా చ స్యాత్ఫలత్రికే, మనాగిష్టే వరం క్లీబే కేచిదాహు స్తదవ్యయమ్. ౫౧

వరః—(పు) ౧ జామాతరి = అల్లుఁడు, ౨ దేవతాదేర్వృతౌ = దేవతాదులవలనపొందఁబడుకోరిక, ౩ అభీప్సితే= ఇష్టుఁడు, ౪ షిడ్గే=విటుఁడు, (త్రి) ౫ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు, (న) ౬ కుంకుమే= కుంకుమపూవు, (వరీ) (స్త్రీ) ౭ శతావర్యాం=పిల్లిపీఁచర, (స్త్రీ) ౮ ఫలత్రికే =కరకతాడియుసిరికలు, (న) ౯ మనాగిష్టే=కొంచమిష్టమైనది, (కేచిదాహు స్తదవ్యయం = ఈయర్థమున నవ్యయమనికొందఱు.)

వభ్రుర్వైశ్వానరే శూలపా
ణౌ చ గరుడధ్వజే, విశాలే
నకులే పుంసి పింగలే త్వభి
ధేయవత్. ౬౪

వభ్రుః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨ శూలపాణౌ=ఈశ్వరుఁడు, ౩ గరుడధ్వజే = విష్ణువు, ౪ విశాలే = విశాలమైనది, ౫ నకులే=ముంగిస, (త్రి) ౬ పింగలే=పచ్చనిది.

వక్రశ్శనైశ్చరే పుంసి పుట
భేదే నపుంసకం, త్రిషు
క్రూరే చ కుటిలే

వక్రః—(పు) ౧ శనైశ్చరే=శని, (న) ౨ పుటభేదే = పట్టణవిశేషము, (త్రి) ౩ క్రూరే=క్రూరమైనది, ౪ కుటిలే=వంకరైనది.

వారస్సూర్యాదివాసరే. ౬౫
ద్వారే హరే కుబ్జవృక్షే
బృందావసరయోః క్షణే

వారః—(పు) ౧ సూర్యాదివాసరే = ఆదివారము మొదలగువారములు, ౨ ద్వారే=ద్వారము, ౩ హరే=శివుఁడు, ౪ కుబ్జవృక్షే=పొట్లచెట్లు, ౫ బృంద=సమూహము, ౬ అవసరయోః=సమయము, ౭ క్షణే=ఉత్సవము.

వారీ స్యాద్గజబంధన్యాం కల
శ్యామపి యోషితి. ౬౬

వారీ—(స్త్రీ) ౧ గజబంధన్యాం = ఏనుఁగునుబట్టెడుచోటు, ౨ కలశ్యాం = ఘటము.

వారిర్వాగ్గజబంధన్యోః స్త్రీ
క్లీబేఽంబుని బాలకే,

వారిః—(స్త్రీ) ౧ వాక్=సరస్వతి, ౨ గజబంధన్యోః =ఏనుఁగునుబట్టెడుచోటు, (న) ౩ అంబుని = నీరు, ౪ బాలకే = కురువేరు.

వీరో రసవిశేషే పుంస్యుత్తరే
సుభటే త్రిషు. ౬౭. స్త్రీ
మురాక్షీరకాకోలీతామల
క్యేలవాలుకే, పతిపుత్రవతీ
రంభావిదారీదుగ్ధికాసు చ.
౬౮ మలపూక్షీరవిదార్యోః
క్లీబం శృంగ్యాం నలేఽపి
చ,

వీరః—(పు) ౧ రసవిశేషే=వీరరసము,(త్రి) ౨ ఉత్తరే=ఉత్తమము, ౩ సుభటే = వీరుఁడు, (స్త్రీ) ౪ మురా = మురయను గంధద్రవ్యము, ౫ క్షీరకాకోలి=పిన్నపాలచెట్టు, ౬ తామలకీ=నేలయుసిరిక, ౭ ఏలవాలుకే=నూఁగుదోసచెట్టు, ౮ పతిపుత్రవతీ = మగఁడుకొడుకులుగల స్త్రీ ౯ రంభా=అరటిచెట్టు,౧౦ విదారీ=

=తెల్లనేలగుమ్ముడు, ౧౧ దుగ్ధికా=పాలచెట్టు, ౧౨ మలపూ=మేడిచెట్టు, ౧౩ క్షీరవిదారి=నల్లనేలగుమ్ముడు,(న) ౧౪ శృంగ్యాం=అతివస, ౧౫ నలే=గడ్డి.

భరుః స్వర్ణే హారే పుంసి

భరుః—(పు) ౧ స్వర్ణే = బంగారము, ౨ హారే=శంకరుఁడు.

భరోఽతిశయభారయోః.

భరః—(పు) ౧ అతిశయ=ఆధిక్యము, ౨ భారయోః=బరువు

భద్రశ్శివే ఖంజరీటే వృషభే తు కదంబకే,కరిజాతివిశేషే నా క్లీబం మంగలముస్తయోః. ౭౦. కాంచనే చ స్త్రియాం రాస్నాకృష్ణావ్యోమనదీషు చ, తిథిభేదే ప్రసారిణ్యాం కట్ఫలానంతయోరపి. ౭౧. త్రిషు శ్రేష్ఠే చ సాధౌ చ న పుంసి కరణాంతరే,

భద్రః—(పు) ౧ శివే = ఈశ్వరుఁడు, ౨ ఖంజరీటే=కాటుకపిట్ట, ౩ వృషభే= ఎద్దు, ౪ కదంబకే=ఆవాలచెట్టు, ౫ కరిజాతివిశేషే=భద్రజాతియేనుఁగు, (న) ౬ మంగల=మంగళము, ౭ ముస్తయోః =నాగముస్తెచెట్టు, ౮ కాంచనే=బంగారము, (స్త్రీ) ౯ రాస్నా=సన్నరాష్ట్రము, ౧౦ కృష్ణా = కృష్ణునియష్టభార్యలలో నొకతె, ౧౧ వ్యోమనదీషు = గంగానది, ౧౨ తిథిభేదే = భద్రతిథి, ౧౩ ప్రసారిణ్యాం = నీలిచెట్టు, ౧౪ కట్ఫల = పినగుమ్ముఁడుచెట్టు, ౧౫ అనంతయోః=తిప్పతీఁగె, (త్రి) ౧౬ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠము ౧౭ సాధౌ = యోగ్యమైనది, (న్న) ౧౮ కరణాంతరే=భద్రకరణము.

భారస్స్యాద్వీవధే విష్ణౌ పలానాం ద్విసహస్రకే. ౭౨

భారః—(పు) ౧ వీవధే=కావడి, ౨ విష్ణౌ విష్ణువు, ౩ పలానాంద్విసహస్రకే = బారువ.

భీరురార్తే త్రిలింగస్స్యాద్వరయోషితి యోషితి,

భీరుః—(త్రి) ౧ ఆర్తే = భయపడునది, (స్త్రీ) ౨ వరయోషితి=ఉత్తమస్త్రీ.

భూరిర్నా వాసుదేవే చ హరే చ పరమేష్ఠిని. ౭౩. నపుంసకం సువర్ణే చ ప్రాజ్యే స్యాద్వాచ్యలింగకః,	భూరిః—(పు) ౧ వాసుదేవే=విష్ణువు, ౨ హరే = ఈశ్వరుఁడు, ౩ పరమేష్ఠిని= బ్రహ్మదేవుఁడు, (న) ౪ సువర్ణే=బంగారము, (త్రి) ౫ ప్రాజ్యే = అధికము.
మంత్రో వేదవిశేషే స్యాద్దేవాదీనాం చ సాధనే. ౭౪. గుహ్యవాదేఽపి చ పుమాన్	మంత్రః—(పు) ౧ వేదవిశేషే = అథర్వవేదము, ౨ దేవాదీనాంసాధనే= దేవతలస్వాధీనము చేసికొను నుపకరణము, (మంత్రము) ౩ గుహ్యవాదే = రహస్యము.
మరుర్నా గిరిధన్వనోః,	మరుః—(పు) ౧ గిరి=పర్వతము, ౨ ధన్వనోః=నిర్జలభూమి.
మాత్రా కర్ణవిభూషాయాం విత్తే మానే పరిచ్ఛదే. ౭౫ అక్షరావయవే స్వల్పేక్లీబం కార్త్స్న్యేఽవధారణే,	మాత్రా—(స్త్రీ) ౧ కర్ణవిభూషాయాం = కర్ణభూషణము, ౨ విత్తే=ద్రవ్యము, ౩ మానే=కొలఁది, ౪ పరిచ్ఛదే=పరివారము, ౫ అక్షరావయవే = అక్షరముయొక్కమాత్రకాలము, ౬ స్వల్పే =కొంచెము,(న) ౭ కార్త్స్న్యే=సంపూర్ణము; ౮ అవధారణే=నిశ్చయము.
మారో మృతౌ స్మరే విఘ్నే	మారః—(పు) ౧ మృతౌ = చావు, ౨ స్మరే = మన్మథుఁడు, ౩ విఘ్నే = విఘ్నము.
మారీ చండ్యాం జనక్షయే.	మారీ—(స్త్రీ) ౧ చండ్యాం=పార్వతీదేవి, ౨ జనక్షయే=జననాశము.
మారిః స్త్రీ మారణే వర్షే	మారిః—(స్త్రీ) ౧ మారణే = చంపుట, ౨ వర్షే=వాన.
మిత్రం సుహృది నద్వయోః, సూర్యే పుంసి	మిత్రం—(న) ౧ సుహృది=స్నేహితుఁడు (పు) ౨ సూర్యే=సూర్యుఁడు.
మురా గంధద్రవ్యేదైత్యాంతరే పుమాన్. ౭౭	మురా—(స్త్రీ)౧ గంధద్రవ్యే=గంధద్రవ్యవిశేషము, (పు) ౨ దైత్యాంతరే = మురాసురుఁడు.

యాత్రా తు యాపనేఽపి స్యాద్గమనోత్సవయోః స్త్రియామ్,	యాత్రా—(స్త్రీ) ౧ యాపనే = కాలము గడపుట, ౨ గమన=వెళ్లుట, 3 ఉత్సవయోః=ఉత్సవము.
రంధ్రం తు దూషణే ఛిద్రే	రంధ్రం—(న) ౧ దూషణే = దోషము, ౨ ఛిద్రే=తూటు.
రాష్ట్రం స్యాదుపవర్తనే. ౭౮ ఉపద్రవే క్లీబపుంసోః	రాష్ట్రం—(న) ౧ ఉపవర్తనే = దేశము, (ప్న) ౨ ఉపద్రవే=ఉపద్రవము.
రురుర్నా మృగదైత్యయోః,	రురుః—(పు) ౧ మృగ=నల్లచారలదుప్పి, ౨ దైత్యయోః=రాక్షసవిశేషము.
రేత్రం రేతసి పీయూషే పటవాసేఽపి సూత్రకే. ౭౯	రేత్రం—(న) ౧ రేతసి = ఇంద్రియము, ౨ పీయూషే = అమృతము, 3 పటవాసే=వస్త్రములకువాసనకట్టుబుక్కాము, ౪ సూత్రకే=దారము.
రోధ్రో నా గాలవే క్లీబమపరాధే చ కిల్బిషే,	రోధ్రః—(పు) ౧ గాలవే=లొద్దుగచెట్టు, (న) ౨ అపరాధే = అపరాధము, 3 కిల్బిషే=పాపము.
రౌద్రో ధర్మే రసే చండ్యాం స్త్రీ తీవ్రే భీషణే త్రిషు.	రౌద్రః—(పు) ౧ ధర్మే=సూర్యతేజస్సు, ౨ రసే = రౌద్రరసము, (స్త్రీ) 3 చండ్యాం=పార్వతి, (త్రి) ౪ తీవ్రే=కఠినమైనది, ౫ భీషణే=భయంకరమైనది.
వజ్రం స్యాద్బాలకే ధాత్ర్యాం క్లీబం యోగాంతరే పుమాన్, వజ్రా స్నుహ్యాం గుడూచ్యాం చ	వజ్రం—(న) ౧ బాలకే = పసిబాలుఁడు, ౨ ధాత్ర్యాం = ఉసిరికచెట్టు, (పు) 3 యోగాన్తరే = వజ్రయోగము, (స్త్రీ) ౪ స్నుహ్యాం=జెముడుచెట్టు, (స్త్రీ) ౫ గుడూచ్యాం=తిప్పతీఁగె.
వజ్రీ స్నుహ్యంతరే స్మృతా ౮౦. దంభోలౌ హీరకేఽప్యస్త్రీ	వజ్రీ—(స్త్రీ) ౧ స్నుహ్యంతరే=ఆకుజెముడు, (ప్న) ౨ దంభోలౌ = వజ్రాయుధము, 3 హీరకే=మణి,
వధ్రం త్రపువరత్రయోః,	వద్రం—(న) ౧ త్రపు = తగరము, ౨ వరత్రయోః=టంగువారు.

వప్రస్తాతే పుమానస్త్రీ రేణౌ క్షేత్రే చయే తటే. ౮౨	వప్రః—(పు) ౧ తాతే = పూజ్యుఁడు, (స్త్రీ) ౨ రేణౌ=ధూళి, ౩ క్షేత్రే = వరిమడి, ౪ చయే = కోటగోడ, ౫ తటే=ఒడ్డు.
వక్త్రం ముఖే వస్త్రభేదే	వక్త్రం—(న) ౧ ముఖే = ముఖము, ౨ వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశేషము.
వ్యగ్రో వ్యాసక్త ఆకులే,	వ్యగ్రః—(పు) ౧ వ్యాసక్తే = మిక్కిలి యాసక్తిగొన్నవాఁడు, ౨ ఆకులే=వేగిరపడువాఁడు.
వాశ్రో నా దివసే క్లీబం మందిరే చ చతుష్పథే. ౮౩	వాశ్రః—(పు) ౧ దివసే = దివసము, (న) ౨ మందిరే = గృహము, ౩ చతుష్పథే = నాలుగుత్రోవలుగలియు చోటు.
వ్యాఘ్రః స్యాత్పుంసి శార్దూలే రక్తైరండకరండయోః, శ్రేష్ఠే నరాద్యుత్తరస్థః కంటకార్యాం తు యోషితి.	వ్యాఘ్రః—(పు) ౧ శార్దూలే= పెద్దపులి, ౨ రక్తైరండ=ఎఱ్ఱాముదపుఁజెట్టు, ౩ కరండయోః = బరణి, (నరాద్యుత్తరస్థః = నర మున్నగు పదములకుఁ బరమైనచో) ౪ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠము, (స్త్రీ) ౫ కంటకార్యాం = వాకుడు చెట్టు.
వృత్రో రిపౌ ఘనే ధ్వాంతే శైలభేదే చ దానవే,	వృత్రః—(పు) ౧ రిపౌ = శత్రువు, ౨ ఘనే = మేఘము, ౩ ధ్వాంతే = అంధకారము, ౪ శైలభేదే = పర్వతవిశేషము, ౫ దానవే = వృత్రాసురుఁడు.
వేరం కలేవరే క్లీబం వార్తాకే కుంకుమేఽపి చ. ౮౪	వేరం—(న) ౧ కలేవరే = శరీరము, ౨ వార్తాకే=ములకచెట్టు, ౩ కుంకుమే= కుంకుమపూవు.
వోడ్రీ స్త్రీ పణపాదే నా గోనసాహా ఝషాంతరే,	వోడ్రీ—(స్త్రీ) ౧ పణపాదే = పందెము యొక్క చతుర్థాంశము, ౨ గోన

సాహశా=అజగరము, ౩ ఝషాన్తరే= మత్స్యవిశేషము.

శరస్తేజనకే బాణే దధ్యగ్రే నా శరం జలే. ౮౬

శరః—(పు) ౧ తేజనకే=కాకివెదురు, ౨ బాణే = బాణము, ౩ దధ్యగ్రే = తోడుబెట్టిన పెరుగుపై భాగము, (న) ౪ జలే=నీరు.

శస్త్రం లోహాస్త్రయోః క్లీబం ఛురికాయాం తు యోషితి,

శస్త్రం—(న) ౧ లోహ = లోహము, ౨ అస్త్రయోః = బాణము, (స్త్రీ) ౩ ఛురికాయాం = సూరకత్తి.

శక్రః పుమాన్ దేవరాజే కుటజార్జునభూరుహోః. ౮౭

శక్రః—(పు) ౧ దేవరాజే=ఇంద్రుఁడు, ౨ కుటజ=కొండమల్లెచెట్టు, ౩ అర్జున భూరుహోః = మద్దిచెట్టు.

శద్రిర్నాంభోధరే జిష్ణౌ

శద్రిః—(పు) ౧ అంభోధరే = మేఘము, ౨ జిష్ణౌ=ఇంద్రుఁడు.

శరుర్నా కోపవజ్రయోః,

శరుః—(పు) ౧ కోప = క్రోధము, ౨ వజ్రయోః=వజ్రము.

శారిర్నాక్షోపకరణే స్త్రియాం శకునికాంతరే. ౮౮. యుద్ధార్థగజపర్యాణే వ్యవహారాంతరేఽపి చ,

శారిః—(పు) ౧ అక్షోపకరణే = పాచికలు, (స్త్రీ) ౨ శకునికాన్తరే = గోరువంకపిట్ట, ౩ యుద్ధార్థగజపర్యాణే = యుద్ధముకొరకేనుఁగుమీఁదఁ బఱచిన గంత, ౪ వ్యవహారాన్తరే = వ్యవహారవిశేషము.

శారస్స్యాచ్ఛబలే వాచ్యలింగం పుంసి సమీరణే. ౮౯. అక్షోపకరణే

శారః—(త్రి) ౧ శబలే = చిత్రవర్ణము, (పు) ౨ సమీరణే = వాయువు, ౩ అక్షోపకరణే = జూదపుసారె.

శాస్త్రం న ద్వయోరాగమాజ్ఞయోః

శాస్త్రం—(న) ౧ ఆగమ=శాస్త్రము, ౨ ఆజ్ఞయోః = ఆజ్ఞ.

శిగ్రుర్నా శాకమాత్రే చ శోభాంజనమహీరుహే.

శిగ్రుః—(పు) ౧ శాకమాత్రే = కూర, ౨ శోభాంజనమహీరుహే = మునఁగచెట్టు.

శిరో నా పిప్పలీమూలే స్యాద్ధమన్యాం చ యోషితి,	శిరః—(పు) ౧ పిప్పలీమూలే = పిప్పలిదుంప, (స్త్రీ) ౨ ధమన్యాం = నరము.
శీఘ్రం నలదే చక్రాంగే క్లీబం ద్రుతగతౌ త్రిషు. ౯౧	శీఘ్రం—(న) ౧ నలదే=సీటివట్టివేరు, ౨ చక్రాంగే = బండికంటియాకు, (త్రి) 3 ద్రుతగతౌ = వేగముగలది.
శుభ్రం స్యాదభ్రకే క్లీబముద్దీప్తశుక్లయో స్త్రిషు,	శుభ్రం—(న) ౧ అభ్రకే = అభ్రకమను ధాతువిశేషము, (త్రి) ౨ ఉద్దీప్త = ప్రకాశించునది, 3 శుక్లయోః= తెల్లనిది.
శుక్రస్స్యాద్భార్గవే జ్యేష్ఠమాసే వైశ్వానరే పుమాన్ ౯౨. రేతోఽక్షిరుగ్భిదోః క్లీబం	శుక్రః—(పు) ౧ భార్గవే = శుక్రుఁడు, ౨ జ్యేష్ఠమాసే = జ్యేష్ఠమాసము, 3 వైశ్వానరే = అగ్ని, (న) ౪ రేతః = వీర్యము, ౫ అక్షిరుగ్భిదోః = కంటిపూవు.
శూర స్స్యాద్యాదవే భటే,	శూరః—(పు) ౧ యాదవే=శూరుఁడను యాదవుఁడు, ౨ భటే=వీరుఁడు.
స్వరుః పుమాన్యూపఖండే భిదురేఽప్యధ్వరే శరే. ౯3	స్వరుః—(పు) ౧ యూపఖండే = యూపస్తంభభాగము, ౨ భిదురే=వజ్రాయుధము, 3 అధ్వరే = యజ్ఞము, ౪ శరే=బాణము.
సత్రం యజ్ఞే సదాదానాచ్ఛాదనారణ్యకైతవే,	సత్రం—(న) ౧ యజ్ఞే = యాగము, ౨ సదాదాన = ఎడతెగనిదానము, 3 ఆచ్ఛాదన = కప్పుట, ౪ అరణ్య = అడవి, ౫ కైతవే=కపటము.
సరో దధ్యగ్రగత్యోర్నా	సరః—(పు) ౧ దధ్యగ్ర = పైపెరుఁగు, ౨ గత్యోః=గమనము.
స్వరో నాసాసమీరణే ౯౪. ఉదాత్తాదావకారాదౌ షడ్జాదౌ చ ధ్వనౌ పుమాన్,	స్వరః—(పు) ౧ నాసాసమీరణే=ముక్కుగాలి, ౨ ఉదాత్తాదౌ = ఉదాత్తాదిస్వరము, 3 అకారాదౌ = అకారము

మొదలుగాగలయచ్చులు, ౪ షడ్జాదౌ = షడ్జాదిసంగీతస్వరములు, ౫ ధ్వనౌ = కంఠధ్వని.

సారో బలే స్థిరాంశే చ మజ్జ్ఞి పుంసి జలే ధనే. ౯౫. న్యాయ్యే క్లీబం త్రిషు వరే

సారః—(పు) ౧ బలే=బలిమి, ౨ స్థిరాంశే =చేవ, ౩ మజ్జ్ఞి = ఎముకలలోని క్రొవ్వు, (న) ౪ జలే=నీరు, ౫ ధనే= ద్రవ్యము, ౬ న్యాయ్యే=న్యాయము, (త్రి) ౭ వరే = శ్రేష్ఠము.

సాంద్రం వనే ఘనే మృదౌ,

సాంద్రం—(న) ౧ వనే = వనము, ౨ ఘనే=మేఘము, ౩ మృదౌ = మెత్తనైనది.

స్ఫారస్స్యాత్పుంసి వికటే కనకాదేశ్చ బుద్బుదే. ౯౬

స్ఫారః—(పు) ౧ వికటే = వంకరైనది, ౨ కనకాదేఃబుద్బుదే = బంగారు మున్నగువాని ఘుటికలు.

సిప్రో నిదాఘసలిలే సిప్రా తు సరిదంతరే,

సిప్రః—(పు) ౧ నిదాఘసలిలే = చెమట, (స్త్రీ) ౨ సరిదంతరే=సిప్రానది.

స్థిరా భూశాలపర్ణ్యోర్నా శనౌ మోక్షేఽచలే త్రిషు.

స్థిరా—(స్త్రీ) ౧ భూ = భూమి, ౨ శాలపర్ణ్యోః=ముయ్యాకుపొన్న చెట్టు, (పు) ౩ శనౌ = శని, (పు) ౪ మోక్షే = మోక్షము, (త్రి) ౫ అచలే=నిలుకడ గ్గైనది

సీరోఽర్కహలయోః పుంసి

సీరః—(పు) ౧ అర్కే = సూర్యుడు, ౨ హలయోః = నాగలి.

సురా చషకమద్యయోః,పుంలింగస్త్రీదివేశే స్యా

సురా—(స్త్రీ) ౧ చషక=కల్లుత్రాగుగిన్నె, ౨ మద్యయోః = కల్లు, (పు) ౩ త్రిదివేశే = వేల్పు.

త్సూత్రం తంతువ్యవస్థయోః ౯౭. శాస్త్రాదిసూచనాగ్రంథే

సూత్రం—(న) ౧ తంతు = దారము, ౨ వ్యవస్థయోః=ఏర్పాటు, ౩ శాస్త్రాదిసూచనాగ్రంథే = శాస్త్రముమున్నగువానికి సూచకమయిన గ్రంథము.

స్వైరః స్వచ్ఛందమందయోః,	స్వైరః—(పు) ౧ స్వచ్ఛంద=స్వతంత్రుఁడు, ౨ మందయోః=సోమరి.
హరిశ్చంద్రార్క-వాతాశ్వ శుకభేకయ మాహిషు. ౯౯. కపౌ సింహే హరే కేఽంశౌ శక్రే లోకాంతరే పుమాన్, వాచ్యవత్పింగ హరితో	హరిః—(పు) ౧ చంద్ర=చంద్రుఁడు, ౨ అర్క=సూర్యుఁడు, 3 వాత=వాయువు, ౪ అశ్వ=గుఱ్ఱము, ౫ శుక=చిలుక ౬ భేక=కప్ప, ౭ యమ=జముఁడు, ౮ అహిషు=పాము, ౯ కపౌ = కోఁతి, ౧౦ సింహే=సింగము, ౧౧ హరే = ఈశ్వరుఁడు, ౧౨ కే=నీరు, ౧౩ అంశౌ = కిరణము, ౧౪ శక్రే = ఇంద్రుఁడు, ౧౫ లోకాంతరే = లోకభేదము, (త్రి) ౧౬ పింగ=బంగారువర్ణము, ౧౭ హరితోః = పచ్చనిది,
హారో ముక్తావలౌ యుధి.	హారః—(పు) ౧ ముక్తావలౌ=ముత్యాలహారము, ౨ యుధి=యుద్ధము.
హారిః పథికసంతానద్యూతాదిభంగయోః స్త్రియాం,	హారిః—(స్త్రీ) ౧ పథికసంతాన = బాటసారులగుంపు, ౨ ద్యూతాదిభంగయోః = జూదముమున్నగు నాటలలో నోడుట.
హింస్రా త్వేలావలీమాంస్యోః స్త్రియాం స్యాద్ఘాతుకేఽన్యవత్. ౧౦౧	హింస్రా—(స్త్రీ) ౧ ఏలావలీ = నల్లయుప్పచెట్టు, ౨ మాంస్యోః = జటామాంసి, (త్రి) 3 ఘాతుకే = చంపునది.
హీరా తైలాంబుకాలక్ష్మ్యోః పుంసి శంకరవజ్రయోః,	హీరా—(స్త్రీ) ౧ తైలాంబుకా = గబ్బిలము, ౨ లక్ష్మ్యోః = లక్ష్మి, (పు) 3 శంకర=ఈశ్వరుఁడు, ౪ వజ్రయోః = వజ్రమణి.
హోరా లగ్నేఽపి రాశ్యర్ధే రేఖాశాస్త్రభిదోరపి. ౧౦౨	హోరా—(స్త్రీ) ౧ లగ్నే = లగ్నభేదము, ౨ రాశ్యర్ధే = రాశిలోసగము, 3

రేఖా= రేఖాభేదము, ౪ శాస్త్రభిదోః= శాస్త్రభేదము.

ర త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.

అమరస్త్రిదశేఽప్యస్థి సంహారే కుశద్రుమే, స్త్రీగుడూచ్యమరావత్యోః స్థూణాదూర్వా జరాయుషు. ౧౦౩

అమరః—(పు) ౧ త్రిదశే = వేలుపు, ౨ అస్థిసంహారే=నల్లేరుతీఁగ, ౩ కులిశద్రుమే=జెముడుచెట్టు, (స్త్రీ) ౪ గుడూచీ= తిప్పతీఁగె, ౫ అమరావత్యోః=ఇంద్రునిపట్టణము, ౬ స్థూణా=కంబము, ౭ దూర్వా = గఱిక. ౮ జరాయుషు = మావి.

అపరం గజపశ్చార్ధే స్యాజ్జరాయౌ తు యోషితి, ఇతరస్మిన్నపి తథాఽర్వాచీనేఽప్యన్యలింగకం. ౧౦౪

అపరం—(న) ౧ గజపశ్చార్ధే = ఏనుఁగు వెనుకభాగము, (స్త్రీ) ౨ జరాయౌ = మావి, (త్రి) ౩ ఇతరస్మిన్=ఇతరము, ౪ అర్వాచీనే=క్రిందిది.

అధరస్తు పుమానోష్ఠే హీనేఽనూర్ధ్వే చ వాచ్యవత్,

అధరః—(పు) ౧ ఓష్ఠే = క్రిందిపెదవి, (త్రి) ౨ హీనే=తక్కువది, ౩ అనూర్ధ్వే=క్రిందిది.

అధ్వరస్సావధానే స్యాద్వసుభేదే క్రతౌ పుమాన్.

అధ్వరః—(పు) ౧ సావధానే = నిశ్చలచిత్తముగలవాఁడు, ౨ వసుభేదే = అష్టవసువులలోనొకఁడు, ౩ క్రతౌ= యజ్ఞము.

అంతరమవకాశావధిపరిధానాంతర్ధిభేదతాదర్థ్యే, ఛిద్రాత్మీయ వినాబహిరవసరమధ్యాత్మసదృశేషు. ౧౦౫

అంతరం—(న) ౧ అవకాశ=ఎడము, ౨ అవధి=హద్దు, ౩ పరిధాన=కట్టుబట్ట, ౪ అంతర్ధి=మఱుఁగు, ౫ భేద=భేదము, ౬ తాదర్థ్యే = దానికొఱకు, ౭ ఛిద్ర= రంధ్రము ౮ ఆత్మీయ=తనది, ౯ వినా= విడచుట, ౧౦ బహిః=వెలుపల, ౧౧ అవసర=సమయము, ౧౨ మధ్య=నడిమి

చోటు, ౧౩ ఆత్మ = అంతరాత్మ, ౧౪ సదృశేషు=సమానము.

అపరం గజాంత్యజంఘాది దేశే చరమే త్రిషు,

అపరం—(న) ౧ గజాంత్యజంఘాది దేశే= ఏనుఁగు వెనుకటిమోఁకాలు లోనగునది, ౨ చరమే=వెనుకటిది.

అంబరం న ద్వయో ర్వ్యోమ్ని సుగంధ్యంతరవస్త్రయోః.

అంబరం—(న) ౧ వ్యోమ్ని=ఆకాశము, ౨ సుగంధ్యంతరే = సుగంధద్రవ్యము, ౩ వస్త్రయోః=బట్ట.

అంగారముల్ముకే న స్త్రీ పుంలింగస్తు మహీసుతే,

అంగారం—(న) ౧ ఉల్ముకే=కొఱవి,(పు) ౨ మహీసుతే=అంగారకుఁడు.

అంకురో రుధిరే లోమ్ని పానీయేఽభినవోద్భిది.

అంకురః—౧ (పు) రుధిరే = నెత్తురు, ౨ లోమ్ని=వెండ్రుక, ౩ పానీయే=ఉదకము, ౪ అభినవోద్భిది=మొలక.

అజిరం ప్రాంగణే వాతే విషయే దర్దురే తనౌ, స్త్రీ చండ్యాం

అజిరం—(న) ౧ ప్రాంగణే=ముంగిలి, ౨ వాతే=వాయువు, ౩ విషయే=శబ్దాది విషయము,౪ దర్దురే=కప్ప, ౫ తనౌ= శరీరము, (స్త్రీ) ౬ చండ్యాం=చండిక.

మక్షరం బ్రహ్మవర్ణయోః పుంసి శంకరే. ౧౦౯

అక్షరం—(న) ౧ బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ, ౨ వర్ణయోః = అక్షరములు, (పు) ౩ శంకరే=శంకరుఁడు.

అశిరో వీతిహోత్రే స్యాద్రాక్షసే భాస్కరే పుమాన్,

అశిరః—(పు) ౧ వీతిహోత్రే = అగ్ని, ౨ రాక్షసే=రాక్షసుఁడు, ౩ భాస్కరే = సూర్యుఁడు.

అండీరః పురుషే శక్తే

అండీరః—(పు) ౧ పురుషే=పురుషుఁడు, ౨ శక్తే=సమర్థుఁడు.

అరరం ఛదకపాటయోః.

అరరం—(న) ౧ ఛద=ఆకు, ౨ కపాటయోః=తలుపు.

అవీరాపతిపుత్రాయాం స్త్రీ సత్వరహితే త్రిషు,

అవీరా—(స్త్రీ) ౧ అపతిపుత్రాయాం = బిడ్డలు మగఁడును లేనిది, (త్రి) ౨ సత్వరహితే=బలము లేనిది.

అగురు క్లీబం జోంగకశింశపయోర్వాచ్యవల్లఘుని.	అగురు—(న) ౧ జోంగక = అగురు వృక్షము, ౨ శింశపయోః = ఇరుగుడు చెట్టు, (త్రి) 3 లఘుని=చిన్నది.
అసురా రజనీరాశ్యోరసురో దేవారిభాస్కరయోః,	అసురా—(స్త్రీ) ౧ రజనీ=రేయి, ౨ రాశ్యోః = మేషాదిరాసులు, (పు) 3 దేవారి=రక్కసుఁడు, రభాస్కరయోః =సూర్యుఁడు.
ఆకరో నివహోత్పత్తిస్థాన శ్రేష్ఠేషు కథ్యతే. ౧౧౨	ఆకరః—(పు) ౧ నివహ=సమూహము, ౨ ఉత్పత్తిస్థాన=గని, 3 శ్రేష్ఠేషు=గొప్పవాఁడు.
ఆధారశ్చాధికరణే ఽప్యాలవాలేఽంబుధారణే,	ఆధారః—(పు) ౧ అధికరణే = ఆశ్రయము, ౨ ఆలవాలే = పాదు, 3 అంబుధారణే= చెఱువు.
ఆసారస్స్యాత్ప్రసరణే వేగవృష్టౌ సుహృద్బలే. ౧౧3	ఆసారః—(పు) ౧ ప్రసరణే=దండువిడుచుట, ౨ వేగవృష్టౌ = జడివాన, 3 సుహృద్బలే=మిత్రబలము.
ఆహారస్స్యాదాహరణే భోజనే చ పుమానయం,	ఆహారః—(పు) ౧ ఆహరణే = హరించుట, ౨ భోజనే=తినుట, లేక వంటకము.
ఆశరస్తు పుమాన్వైశ్వానరే చ రజనీచరే. ౧౧౪	ఆశరః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨ రజనీచరే=రాక్షసుఁడు.
ఆకార ఇంగితాకృత్యోః	ఆకారః—(పు) ౧ ఇంగిత = అభిప్రాయమును దెలిపెడిచేష్ట, ౨ ఆకృత్యోః = రూపము.
ఇతరోఽన్యత్ర పామరే,	ఇతరః—(పు) ౧ అన్యత్ర=మఱియొకఁడు ౨ పామరే=అధముఁడు.
ఇత్వర్యసత్యాం పథికే క్రూరకర్మణి చ త్రిషు. ౧౧౫	ఇత్వరీ—(స్త్రీ) ౧ అసత్యాం = ఱంకుటాలు, (త్రి) ౨ పథికే = బాటసారి, 3 క్రూరకర్మణి=క్రూరమైనపనిచేయువాఁడు.

ఈశ్వరో మన్మథే శంభౌ నాఢ్యేస్వామిని చాన్యవత్, ఈశ్వరీ చేశ్వరోమాయాం	ఈశ్వరః—(పు) ౧ మన్మథే=మన్మథుఁడు, ౨ శంభౌ = ఈశ్వరుఁడు, (త్రి) 3 ఆఢ్యే = ధనికుఁడు, ౪ స్వామిని = ప్రభువు, ఈశ్వరీ (స్త్రీ) (ఆ. స్త్రీ.) ౫ ఉమాయాం=పార్వతి.
ముదరం జఠరే యుధి.౧౧౬	ఉదరం—(న) ౧ జఠరే = కడుపు, ౨ యుధి=యుద్ధము.
ఉదారో దాతృమహతోర్దక్షిణేఽప్యభిధేయవత్,	ఉదారః—(త్రి) ౧ దాతృ = దాత, ౨ మహతోః=గొప్పవాఁడు, 3 దక్షిణే=నేర్పరి.
ఉర్వరాసర్వసస్యాఢ్యభూమౌ స్యాద్భూమిమాత్రకే.	ఉర్వరా—(స్త్రీ)౧ సర్వసస్యాఢ్యభూమౌ= అన్నిపైరులచే నిండిననేల, ౨ భూమిమాత్రకే=భూమి.
ఉత్తరాదిగ్విశేషే చ స్నుషాయామర్జునస్య చ, విరాటస్య సుతే నా స్యాదూర్ధ్వోదీచ్యోత్తమే త్రిషు. ౧౧౭. నపుంసకం ప్రతివాక్యే	ఉత్తరా—(స్త్రీ) ౧ దిగ్విశేషే = ఉత్తర దిక్కు, ౨ అర్జునస్యస్నుషాయాం = అర్జుననికోడలు, (పు) 3 విరాటస్య సుతే=ఉత్తరుఁడు, (త్రి) ౪ ఊర్ధ్వ = మీఁదిది, ౫ ఉదీచ్య = ఉత్తరపు దిక్కుది, ౬ ఉత్తమే=ఘనుఁడు, (న) ౭ ప్రతివాక్యే=జవాబు.
థోద్ధారశ్చోద్ధృతావృణే,	ఉద్ధారః—(పు) ౧ ఉద్ధృతౌ = పైకెత్తఁబడినది, ౨ ఋణే=అప్పు.
ఋక్షరం వారిధారాయామృక్షరశ్చర్త్విజి స్మృతః.	ఋక్షరం— (న) ౧ వారిధారాయాం = ఉదకధార, (పు) ౨ ఋత్విజి = ఋత్విక్కు.
ఏకాగ్రమన్యలింగం స్యాదేకతానేఽప్యనాకులే,	ఏకాగ్రం—(త్రి) ౧ ఏకతానే = నిశ్చలచిత్తుఁడు, ౨ అనాకులే=కలఁకఁజెందనివాఁడు.
ఔశీరం శయనాసనచామరదండేఽప్యుశీరజే ప్రోక్తం.	ఔశీరం—(న) ౧ శయన = పానుపు, ౨ ఆసన=పీట, 3 చామరదండే = వింజా

మరయొక్క-కట్టె, ౪ ఉశీరజే=వట్టివేళ్ల వలనఁబుట్టినది.

క్రకరః కరీరవృక్షే దీనే క్రకచే చ పక్షిభేదే చ,

క్రకరః—(పు) ౧ కరీరవృక్షే=వెణుతురుచెట్టు, ౨ దీనే = దీనుఁడు, 3 క్రకచే = అంపము, ౪ పక్షిభేదే = కక్కెరపిట్ట.

కదరః శ్వేతఖదిరే క్రకచవ్యాధిభేదయోః. ౧౨౧

కదరః—(పు) ౧ శ్వేతఖదిరే=వెలిచండ్రచెట్టు, ౨ క్రకచ=అంపము, 3 వ్యాధిభేదయోః=రోగవిశేషము.

కర్బురం సలిలే హేమ్ని కర్బురః పాపరక్షసోః, కర్బురా కృష్ణవృంతాయాం శబలే పునరన్యవత్. ౧౨౨

కర్బురం—(న) ౧ సలిలే = ఉదకము, ౨ హేమ్ని=బంగారము, (పు) 3 పాపః పాపము, ౪ రక్షసోః = రాక్షసుఁడు, (స్త్రీ) ౫ కృష్ణవృంతా = కలిగొట్టుచెట్టు, (త్రి) ౬ శబలే=చిత్రవర్ణముగలది.

కర్పరస్స్యాత్కపాలే చ శస్త్రభేదకటాహయోః,

కర్పరః—(పు) ౧ కపాలే = తలపుఱ్ఱె, ౨ శస్త్రభేద = శస్త్రవిశేషము; 3 కటాహయోః=కాఁగు.

కంధరో వారివాహే స్యాద్గ్రీవాయాం కంధరా మతా.

కంధరః—(పు)౧ వారివాహే=మేఘము, (స్త్రీ) ౨ గ్రీవాయాం = కంఠము.

కర్బరః కథితో వ్యాఘ్రే శివాయామపి కర్బరీ,

కర్బరః—(పు) ౧ వ్యాఘ్రే = పులి, కర్బరీ (స్త్రీ) ౨ శివాయాం=నక్క.

కంజారో జఠరే సూర్యే విరించౌ వారణే మునౌ.

కంజారః—(పు) ౧ జఠరే = పొట్ట, ౨ సూర్యే = సూర్యుఁడు, 3 విరించౌ = బ్రహ్మ, ౪ వారణే = ఏనుఁగు, ౫ మునౌ=ముని.

కరీరో వంశాంకురే౽స్త్రీ వృక్షభిద్ఘటయోః పుమాన్, కరీరీ చీరికాయాం చ దంతమూలే చ దంతినాం. ౧౨౪

కరీరః—(ప్న) ౧ వంశాంకురే = వెదురుమొలక, (పు) ౨ వృక్షభిత్ = వెణుతురుచెట్టు, 3 ఘటయోః = కుండ, కరీరీ (స్త్రీ) ౪ చీరికాయాం = చిమ్మట,

౫ దన్తిదాంచన్తమూలే = గజదన్త మూలము.

కటిత్రం రశనాయాం చ చర్మాంగే కటివాససి,

కటిత్రం—(న) ౧ రశనాయాం = మొలనూలు, ౨ చర్మాంగే = నడుమునకుఁ గట్టుకొనుపట్కా, ౩ కటివాససి = కట్టువస్త్రము.

కచ్ఛురా శూకశింబ్యాం చ శటీదుస్స్పర్శయోరపి. ౧౨౬.
కచ్ఛురః పుంశ్చలే వాచ్యలింగస్స్యాత్పామనేఽపి చ,

కచ్ఛురా—(స్త్రీ) ౧ శూకశింబ్యాం=దూలగొండి చెట్టు, ౨ శటీ=గంట్లకచోరము, ౩ దుస్స్పర్శయోః=వాసుడు చెట్టు, (త్రి) ౪ పుంశ్చలే=జారుఁడు, ౫ పామనే= గజ్జిగలవాఁడు.

కవరో లవణేఽమ్లేఽస్త్రీ పృథ్వీతుంగీకచాంతరే. ౧౨౭.
కవర్యుమాయాం నా రక్షః పాపయోర్భేషజాంతరే,

కవరః—(పు) ౧ లవణే=ఉప్పు, ౨ అమ్లే= పులుపు, కవరీ, (స్త్రీ) ౩ పృథ్వ్యాం=ఇంగువ చెట్టు, ౪ తుంగీ = వాయింటచెట్టు, ౫ కచాంతరే = కేశపాశము, ౬ ఉమాయాం=పార్వతి, (పు) ౭ రక్షః=రాక్షసుఁడు, ౮ పాపయోః = పాపము, ౯ భేషజాన్తరే=ఔషధభేదము.

కర్మారో జాతిభేదే చ త్వచిసారే చ పుంస్యయమ్.

కర్మారః—(పు) ౧ జాతిభేదే = కమ్మరవాఁడు, ౨ త్వచిసారే=వెదురు.

కణేరుః కర్ణికారే చ కరిణీవేశ్యయోః స్త్రియాం,

కణేరుః—(పు) ౧ కర్ణికారే = కొండగోఁగు చెట్టు,(స్త్రీ) ౨ కరిణీ=ఆఁడేనుఁగు, ౩ వేశ్యయోః=బోగముది.

కచ్చురం కుత్సితే వాచ్యలింగం తక్రే నపుంసకమ్.

కచ్చురం—(త్రి) ౧ కుత్సితే = కుత్సితమైనది, (న) తక్రే=చల్ల.

కర్కరీ భాండభేదే నా దర్పణే కఠినే త్రిషు,

కర్కరీ—(స్త్రీ) ౧ భాండభేదే = గరికెపిడత, (పు) ౨ దర్పణే=అద్దము (త్రి) ౩ కఠినే=కఠినమైనది.

కడారః పింగలే దాసే

కడారః—(పు) ౧ పింగలే=పచ్చనివర్ణము, ౨ దాసే=దాసుఁడు.

కలత్రం శ్రోణిభార్యయోః। ౧౩౦. దుర్గస్థానే నృపాదీనాం

కళత్రం—(న) ౧ శ్రోణి = పిఱుఁదు, ౨ భార్యయోః=భార్య, 3 నృపాదీనాం దుర్గస్థానే=కోట.

కటప్రూః పుంసిరాక్షసే,విద్యాధరే మహాదేవే తథాస్యాదక్షదేవనే. ౧౩౧

కటప్రూః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్షసుఁడు, ౨ విద్యాధరే=విద్యాధరుఁడు, 3 మహాదేవే = ఈశ్వరుఁడు, ౪ అక్షదేవనే = పాచికలాడుట.

కందరస్త్వంకుశే పుంసిగుహాయాం చ నపుంసకమ్,

కందరః—(పు) ౧ అంకుశే = అంకుశము, (న) ౨ గుహాయాం=గుహ

కర్బూరస్స్యాత్పుమాన్ శట్యాం సువర్ణే తు నపుంసకమ్. ౧౩౨

కర్బూరః—(పు) ౧ శట్యాం=గంట్లకచోరము (న) ౨ సువర్ణే=బంగారము.

కాశ్మీరం కుంకుమేఽపి స్యాట్టంకపుష్కరమూలయోః,

కాశ్మీరం—(న) ౧ కుంకుమే = కుంకుమపూవు, ౨ టంక = ఉలి, 3 పుష్కరమూలయోః=తామరదుంప.

కావేరీ స్యాత్సరిద్భేదే పణ్యానారీహారిద్రయోః. ౧౩౩

కావేరీ—(స్త్రీ) ౧ సరిద్భేదే = కావేరీనది, ౨ పణ్యనారీ= వేశ్య, 3 హారిద్రయోః =పసుపు.

కాంతారోఽస్త్రీ మహారణ్యే బిలే దుర్గమవర్త్మని, పుంసి స్యాదిక్షుభేదేఽ

కాంతారః—(పు) ౧ మహారణ్యే=గొప్పయడవి, ౨ బిలే = రంధ్రము, 3 దుర్గమవర్త్మని = పోరానిమార్గము, (పు) ౪ ఇక్షుభేదే = తెలుపుకలసిన చెఱకు.

థ కిశోరోఽశ్వస్య శాబకే. ౧౩౪. తైలపర్ణ్యాషధౌ చ స్యాత్తరుణావస్థసూర్యయోః,

కిశోరః—(పు) ౧ అశ్వస్య శాబకే=గుఱ్ఱపుఁబిల్ల, ౨ తైలపర్ణ్యాషధౌ=వృక్షవిశేషము, 3 తరుణావస్థ = వయస్సుకలవాఁడు, ౪ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు.

కిర్మీరో నాగరంగే చ కర్బురే రాక్షసాంతరే. ౧౩౫

కిర్మీరః—(పు) ౧ నాగరంగే = నారంజిచెట్టు, ౨ కర్బురే = చిత్రవర్ణము, 3 రాక్షసాంతరే = కిర్మీరాసురుఁడు.

కింశారుర్నా సస్యశూకే విశిఖే కంకపక్షిణి,	కింశారుః—(పు) ౧ సస్యశూకే=వరిముల్లు ౨ విశిఖే=బాణము, 3 కంకపక్షిణి = రాపులుఁగు.
కుహారం గహ్వరే ఛిద్రేక్లీబం నాగాంతరే పుమాన్.	కుహారం—(న) ౧ గహ్వరే = గుహ, ౨ ఛిద్రే=బెజ్జము, (పు) 3 నాగాంతరే= సర్పభేదము.
కుక్కురస్సారమేయేనా గ్రంథిపర్ణే నపుంసకం,	కుక్కురః—(పు) ౧ సారమేయే=కుక్క, ౨ గ్రంథిపర్ణే=మాచిపత్రి.
కూర్పరస్స్యాత్కఫోణౌ చ జానుదేశే చ పుంస్యయమ్.	కూర్పరః—(పు) ౧ కఫోణౌ = మోఁచేయి. ౨ జానుదేశే=మోఁకాలు.
కుంజరోఽనేకపే కేశే స్త్రీ ధాతక్యాం చ పాటలౌ,	కుంజరః—(పు) ౧ అనేకపే=ఏనుఁగు, ౨ కేశే=వెంట్రుక, (స్త్రీ) 3 ధాతక్యాం = ఆరెచెట్టు,౪ పాటలౌ=కలిగొట్టుచెట్టు.
కుమారస్స్యాచ్ఛుకే స్కందే యువరాజే ఽశ్వవారకే. బాలకే వరుణద్రౌ నా నద్వయోర్జాత్యకాంచనే, కుమారీ శైలతనయానవమాల్యోర్నదీభిది. ౧3౯. సహాపరాజితాకన్యా జంబూద్వీపేషు చ స్త్రియాం,	కుమారః—(పు) ౧ శుకే = చిలుక, ౨ స్కందే = కుమారస్వామి, 3 యువరాజే=యువరాజు, ౪ అశ్వవారకే = రెల్లుగడ్డి, ౫ బాలకే = పిల్లవాఁడు, ౬ వరుణద్రౌ = ఉలిమిరిచెట్టు, (న) ౭ జాత్యకాంచనే = మంచిబంగారు, ౮ కుమారీ (స్త్రీ) ౯ శైలతనయా = పార్వతి, ౧౦ నవమాల్యోః విరజాజితీఁగ, ౧౧ నదీభిది=నదీవిశేషము ౧౨ సహా= పిన్నగోరంటచెట్టు, ౧3 అపరాజితా= విష్ణుక్రాంతచెట్టు, ౧౪ కన్యా=పెండ్లికానిపిల్ల,౧౫ జంబూద్వీపేషు=జంబూద్వీపము.
కుతారుర్నా ద్రుమే కీశే	కుతారుః—(పు) ౧ ద్రుమే=వృక్షము, ౨ కీశే=కోఁతి.
కుట్టారం కేవలే రతే. ౧౪౦	కుట్టారం—(న) ౧ కేవలే=ఒకటి, ౨ రతే =సురతము.

కుబేరస్స్యాత్పుంసి నందివృక్షే పుణ్యజనేశ్వరే,	కుబేరః—(పు) ౧ నందివృక్షే=నంది చెట్టు, ౨ పుణ్యజనేశ్వరే=కుబేరుఁడు.
కూవరస్త్రిషు చారౌ నా కుబ్జకేఽస్త్రీ యుగంధరే.	కూవరః—(త్రి)౧ చారౌ=మనోహరము, (పు) ౨ కుబ్జకే = నెమ్మిచెట్టు, (పున) 3 యుగంధరే=బండినొగ.
కేసరం హింగుని క్లీబం కింజల్కేన స్త్రియాం పుమాన్, సింహచ్ఛటాయాం పున్నాగే వకులే నాగకేసరే. ౧౪౨	కేసరం—(న) ౧ హింగుని=ఇంగువ, (పున) ౨ కింజల్కే = అకరువు, (పు) 3 సింహచ్ఛటాయాం = సింగపుజూలు, ౪ పున్నాగే = సురపొన్న చెట్టు, ౫ వకులే=పొగడచెట్టు, ౬ నాగకేసరే = నాగకేసరపుఁజెట్టు.
కేదారోఽద్రౌ శివే క్షేత్రే భూమిభేదాలవాలయోః,	కేదారః—(పు) ౧ అద్రౌ=పర్వతము, ౨ శివే=శంకరుఁడు, 3 క్షేత్రే=వరిమడి, ౪ భూమిభేదే=పుణ్యక్షేత్రవిశేషము, ౫ ఆలవాలయోః=పాదు.
కేనారః కుంభినరకే శిరః కపోలసంధిషు. ౧౪3	కేనారః—(పు) ౧ కుంభినరకే = కుంభియనునరకము, ౨ శిరః = శిరస్సు, 3 కపోల = చెక్కిలి, ౪ సంధిషు = కూడిక.
కోటిరః పుంసి నకులే శక్రగోపకశక్రయోః,	కోటిరః—(పు) ౧ నకులే = ముంగిస, ౨ శక్రగోపక = ఆర్ద్రపురుగు, 3 శక్రయోః=ఇంద్రుఁడు.
కోట్టారో నాగరే కూపే పుష్కరిణ్యాశ్చ పాటకే.	కోట్టారః—(పు) ౧ నాగరే=నగరసంబంధమయినది, ౨ కూపే=బావి, 3 పుష్కరిణ్యాఃపాటకే=కొలనిపడిగట్లు.
ఖపురః క్రముకే భద్రముస్తకేఽలసకేఽపి చ	ఖపురః—(పు) ౧ క్రముకే=పోఁకచెట్టు, ౨ భద్రముస్తకే=నాగముస్తెచెట్టు, 3 అలసకే=మందుఁడు.
ఖర్పరస్తస్కరే ధూర్తే భిక్షాభాండకపాలయోః	ఖర్పరః—(పు) ౧ తస్కరే = దొంగ, ౨ ధూర్తే=కపటుఁడు, 3 భిక్షాభాండ =

భిక్షాపాత్రము, ౪ కపాలయోః=తల పుఱ్ఱె.

ఖర్జూరం రూప్యఖలయోర్వృశ్చికే నా ద్రుమే ద్వయోః,

ఖర్జూరం—(న) ౧ రూప్య = వెండి, ౨ ఖలయోః = దుష్టుఁడు, 3 వృశ్చికే = తేలు (పు) ౪ ద్రుమే = ఖర్జూరపుఁజెట్టు.

ఖదిరీ శాకభేదే స్త్రీ నా చంద్రే దంతధావనే. ౧౪౬

ఖదిరీ—(స్త్రీ) ౧ శాకభేదే=శాకవిశేషము, (పు) ౨ చంద్రే=చంద్రుఁడు, 3 దంతధావనే=చండ్రచెట్టు.

ఖండాభ్రమభ్రలేశే స్యాత్తథా దంతక్షతాంతరే,

ఖండాభ్రం—(న) ౧ అభ్రలేశే=మేఘపు దునుక, ౨ దన్తక్షతాన్తరే=దంతక్షత భేదము.

ఖంఖరస్తు శివాభేదే ఖట్వాంగే వారివాలకే. ౧౪౭

ఖంఖరః—(పు) ౧ శివాభేదే = ఒకానొకనక్క, ౨ ఖట్వాంగే = శివుని యాయుధము, 3 వారివాలకే=గంధద్రవ్యము.

గణేరుః కర్ణికారద్రౌ కరిణీ వేశ్యయోః స్త్రియాం,

గణేరుః—(పు) ౧ కర్ణికారద్రౌ = కొండగోఁగుచెట్టు, (స్త్రీ) ౨ కరిణీ = ఆఁడేనుఁగు, 3 వేశ్యయోః=భోగముది.

గర్గరో మీనభేదే స్త్రీ మంథన్యా

గర్గరః—(పు) ౧ మీనభేదే = మత్స్యవిశేషము, (స్త్రీ) ౨ మంథన్యాం = తరికుండ.

మథ గహ్వరం.౧౪౮. గుహా గహనదంభేషు నికుంజే తు పుమానయం,

గహ్వరం—(న) ౧ గుహా=కొండబిలము, ౨ గహన=అరణ్యము, 3 దంభేషు = కపటము, (పు) ౪ నికుంజే = పొదరిల్లు.

గాంధారః పుంసి సిందూరే రాగదేశప్రభేదయోః.

గాంధారః—(పు) ౧ సిందూరే = కుంకుమము, ౨ రాగ = గాంధారరాగము, 3 దేశప్రభేదయోః = దేశవిశేషము.

గాయత్రీ త్రిపదా దేవీఛందోభిత్ఖదిరేషు చ,	గాయత్రీ—(స్త్రీ) ౧ త్రిపదా దేవీ=గాయత్రి, ౨ ఛందోభిద్ = గాయత్రీఛందము, 3 ఖదిరేషు=చండ్రచెట్టు.
గోపురం ద్వారి పూర్ద్వారి కైవర్తీముస్తకేఽపి చ.	గోపురం—(న) ౧ ద్వారి=ద్వారము, ౨ పూర్ద్వారి=పట్టణద్వారము, 3 కైవర్తీముస్తకే=కైవడిముస్తెచెట్టు.
ఘర్ఘరో నాచలద్వారిద్వారోలూకనదాంతరే, స్త్రీ తు క్షుద్రఘంట్యాం వీణాయాంభేదే స్వరాంతరే త్రిషు.	ఘర్ఘరః—(పు) ౧ అచలద్వారి = పర్వతద్వారము, ౨ ద్వార = వాకిలి, 3 ఉలూక=గుడ్లగూబ, ౪ నదాన్తరే=ఘర్ఘరమనునదము, (స్త్రీ) ౫ క్షుద్రఘంట్యాం=చిఱుఘంట, ౬ వీణాయాభేదే=వీణావిశేషము, త్రి ౭ స్వరాంతరే=స్వరవిశేషము.
చమరం చామరే స్త్రీ తు మంజరీమృగభేదయోః,	చమరం—(పు) ౧ చామరే=వింజామరము, (స్త్రీ) ౨ మంజరీ=పూలగుత్తి, 3 మృగభేదయోః=చమరీమృగము.
చందిరోఽనేకపే చంద్రే	చందిరః—(పు) ౧ అనేకపే=ఏనుఁగు, ౨ చంద్రే=చంద్రుడు.
చత్వరం స్థండిలేఽంగణే.	చత్వరం—(న) ౧ స్థండిలే = చోటు, ౨ అంగణే=ముంగిలి.
చంకురః స్యందనే వృక్షే	చంకురః—(పు) ౧ స్యందనే = తేరు, ౨ వృక్షే=చెట్టు.
చాతురో నేత్రగోచరే, చాటుకారినియంత్రోశ్చ త్రిషు దాక్ష్యే తు చాతురీ.౧౫౩ చక్రగండౌ చ పుంసి స్యా	చాతురః—(త్రి) ౧ నేత్రగోచరే=కండ్లకగుపడునది, ౨ చాటుకారి=నేర్పరి, 3 నియన్త్రోః = నియమించువాఁడు, చాతురీ (స్త్రీ) ౪ దాక్ష్యే=నేర్పు, (పు) ౫ చక్రగండౌ=గుండ్రనిదిండు.
చ్చామరం చామరాపి చ దండే చ వాలవ్యజనే,	చామరం / చామరా }—(స్త్రీ) ౧ దండే = కఱ్ఱ, ౨ వాలవ్యజనే=వింజామరము.

చికుర స్తరలాగయోః. ౧౪౮. పక్షివృక్షభిదోః కేశే గృహబభ్రౌ సరీసృపే,	చికురః—(పు) ౧ తరల = చంచలమైనది, ౨ అగయోః = కొండ, ౩ పక్షి=పక్షిభేదము, ౪ వృక్షభిదోః=వృక్షభేదము, ౫ కేశే=వెండ్రుక, ౬ గృహబభ్రౌ = ముంగిస, ౭ సరీసృపే = సర్పము.
ఛిదిరః పావకే రజ్జౌ కరవాలే పరశ్వధే. ౧౪౯	ఛిదిరః—(పు) ౧ పావకే=నిప్పు, ౨ రజ్జౌ= త్రాడు, ౩ కరవాలే = కత్తి, ౪ పరశ్వధే=గండ్రగొడ్డలి.
ఛిదురశ్ఛేదనద్రవ్యే ధూర్తే వైరిణి చ త్రిషు,	ఛిదురః—(త్రి) ౧ ఛేదనద్రవ్యే=ఛేదించు వస్తువు, ౨ ధూర్తే = ధూర్తుఁడు, ౩ వైరిణి=శత్రువు.
జఠరో న స్త్రియాం కుక్షౌ వృద్ధకర్కశయోః త్రిషు.	జఠరః—(పు) ౧ కుక్షౌ=పొట్ట, ౨ వృద్ధ= ముదిసినది, ౩ కర్కశయోః = కఠినమైనది.
జర్జరః శైవలే శక్రధ్వజే త్రిషు జరాతురే,	జర్జరః—(పు) ౧ శైవలే = నాఁచు, ౨ శక్రధ్వజే=ఇంద్రుని టెక్కెము, (త్రి) ౩ జరాతురే = ముసలివాఁడు.
జంబీరః ప్రస్థపుష్పే స్యాత్పుంసి దంతశఠద్రుమే. ౧౫౦	జంబీరః—(పు) ౧ ప్రస్థపుష్పే=మరువము, ౨ దంతశఠద్రుమే=నిమ్మచెట్టు.
జలేంద్రః పుంసి వరుణే జంభలే చ మహోదధౌ,	జలేంద్రః—(పు) ౧ వరుణే=వరుణుఁడు, ౨ జంభలే = నిమ్మచెట్టు, ౩ మహోదధౌ=సంద్రము.
ఝర్ఝరస్స్యాత్కలియుగే వాద్యభాండే నదాంతరే.	ఝర్ఝరః—(పు) ౧ కలియుగే = కలియుగము, ౨ వాద్యభాండే = వాద్యఘటము, ౩ నదాంతరే = ఒకానొక నదము.
ఝల్లరీ ఝలరీ చ ద్వే హుడుక్కే బాలచక్రకే,	ఝల్లరీ, ఝలరీ —(స్త్రీ) ౧ హుడుక్కే=ఢక్క, ౨ బాలచక్రకే = జడచుట్టు.
టట్టరీ స్యాన్మృషావాదే లంపాపటహవాద్యయోః.	టట్టరీ—(స్త్రీ) ౧ మృషావాదే = అసత్యవాదము, ౨ లంపా = లంపయను

వాద్యము, 3 పటహావాద్యయోః = తప్పెటవాయించుట.

టంకారో విస్మయే పుంసి ప్రసిద్ధౌ శింజినీధ్వనౌ,

టంకారః—(పు) ౧ విస్మయే=ఆశ్చర్యము, ౨ ప్రసిద్ధౌ=ప్రసిద్ధి, 3 శింజినీధ్వనౌ= వింటినారియొక్క ధ్వని.

టగరష్టంకణక్షారే హేలావిభ్రమగోచరే. ౧౬౦. నాన్యవత్కేకరాక్షే స్యాత్

టగరః— (పు) ౧ టంకణక్షారే = వెలిగారము, ౨ హేలావిభ్రమగోచరే = విలాసాదులచేఁ దెలియఁదగినది, (త్రి) 3 కేకరాక్షే = మెల్లకంటివాఁడు.

డింగరో డంగరేఽపి చ, క్షేపే

డింగరః—(పు) ౧ డంగరే = సేవకుఁడు, ౨ క్షేపే=చిమ్ముట.

తమిస్రం తిమిరే కోపే స్త్రీ తు తమస్తతౌ. ౧౬౧. కృష్ణపక్షనిశాయాం చ

తమిస్రం—(న) ౧ తిమిరే = చీఁకటి, ౨ కోపే=కోపము, (స్త్రీ) 3 తమస్తతౌ = చీఁకటిగుంపు, ౪ కృష్ణపక్షనిశాయాం= కృష్ణపక్షరాత్రి.

త్వక్పత్రం తు వరాంగకే, స్త్రీ కారవ్యాం చ

త్వక్పత్రం—(న) ౧ వరాంగకే = లవంగపుఁజెక్క, (స్త్రీ) ౨ కారవ్యాం=ఇంగువాకు.

తిమిరం ధ్వాంతే నేత్రామయాంతరే. ౧౬౨

తిమిరం—(న) ౧ ధ్వాంతే = చీఁకటి, ౨ నేత్రామయాంతరే = నేత్రరోగభేదము.

తీవరో నాంబుధౌ వ్యాధే

తీవరః—(పు) ౧ అంబుధౌ = సంద్రము, ౨ వ్యాధే=బోయవాఁడు.

తుంబురీ కుక్కురస్త్రియాం, ధన్యాకేఽపి

తుంబురీ—(స్త్రీ) ౧ కుక్కురస్త్రియాం = ఆఁడుకుక్క, ౨ ధన్యాకే = కొత్తిమిరు.

తుషారస్తు శీకరే శీతలే హిమే. ౧౬3

తుషారః—(పు) ౧ శీకరే = తుంపురులు, ౨ శీతలే = చల్లనిది, 3 హిమే = మంచు.

తువరస్తు కషాయే స్యాత్కా-
శ్యాఢక్యోస్తువర్యపి,

తువరః—(పు) ౧ కషాయే=ఒగరు, తువరీ (స్త్రీ) ౨ కాక్షీ=తొవరిమన్ను, 3 ఆఢక్యోః=కంది చెట్టు.

తూవరోఽశ్మశ్రుపురుషేప్రౌఢశృంగగవేఽపి చ. ౧౬౪.
పురుషవ్యంజనత్యక్తే స్యాత్కషాయరసేఽపి చ,

తూవరః—(పు) ౧ అశ్మశ్రుపురుషే మీసములు లేనివాఁడు, ౨ అప్రౌఢశృంగగవే = కొలమునకొమ్ములు మొలవని యెద్దు, 3 పురుషవ్యంజనత్యక్తే = నపుంసకుఁడు, ౪ కషాయరసే = ఒగరు.

దహరో మూషికాయాం చ స్వల్పే భ్రాతరి బాలకే. ౧౬౫

దహరః—(పు) ౧ మూషికాయాం = ఆఁడెలుక, ౨ స్వల్పే = స్వల్పము, 3 భ్రాతరి = తోఁబుట్టువు, ౪ బాలకే = బాలుఁడు.

దంతురస్తూన్నతరదే తథోన్నతానతే త్రిషు,

దంతురః—(త్రి) ౧ ఉన్నతరదే = మిట్టపండ్లవాఁడు, ౨ ఉన్నతానతే = మిట్టపల్లమైనది.

దర్దరః పర్వతే పుంసి త్రిష్వీషద్భగ్నభాజనే. ౧౬౬

దర్దరః—(పు) ౧ పర్వతే=దర్దరమనుపర్వతము, (త్రి) ౨ ఈషద్భగ్నభాజనే = కొంచెముపగిలినపాత్రము.

దర్దురస్తోయదే భేకే వాద్యభాండాద్రిభేదయోః, దర్దురా చండికాయాం స్యాద్గ్రామజాలే నపుంసకమ్.

దర్దురః—(పు) ౧ తోయదే = మేఘము, ౨ భేకే=కప్ప, 3 వాద్యభాండ=వాద్యభాండభేదము, ౪ అద్రిభేదయోః = దర్దురపర్వతము,(స్త్రీ) ౫ చండికాయాం =చండికాదేవి, (న) ౬ గ్రామజాలే = గ్రామసమూహము.

దండారో వాహనే మత్తవారణే శరయంత్రకే, కుంభకారస్య చక్రే చ

దండారః—(పు) ౧ వాహనే = వాహనము, ౨ మత్తవారణే = మదపుటేనుఁగు, 3 శరయంత్రకే = బాణయంత్రము, ౪ కుంభకారస్యచక్రే=కుమ్మరసారె.

ద్వాపరస్సంశయే యుగే.	ద్వాపరః—(పు) ౧ సంశయే=సంశయము, ౨ యుగే=ద్వాపరయుగము.
దాసేరో దాసికాపత్యే త్రిషు పుంసి క్రమేలకే,	దాసేరః—(త్రి) ౧ దాసికాపత్యే=దాసీయొక్కసంతానము, (పు) ౨ క్రమేలకే=ఒంటె.
దుర్ధరః పుంసి నరకాంతరే స్యాదృషభౌషధౌ. ౧౬౯	దుర్ధరః—(పు) ౧ నరకాంతరే=నరకవిశేషము, ౨ ఋషభౌషధౌ = ఋషభమనునోషధి.
దైత్యారిః పుంసి సామాన్యదేవే చ గరుడధ్వజే,	దైత్యారిః—(పు) ౧ సామాన్యదేవే=వేలుపు, ౨ గరుడధ్వజే=విష్ణువు.
ధూసరీ కిన్నరీభేదే నా ఖరే త్రిషు పాండురే. ౧౭౦	ధూసరీ—(స్త్రీ) ౧ కిన్నరీభేదే=ఒకానొకకిన్నరస్త్రీ, (పు) ౨ ఖరే=గాడిద, (త్రి) 3 పాండురే=బూడిదరంగుగలది
నరేంద్రస్తు మహీపాలే విషవైద్యే చ పుంస్యయం,	నరేంద్రః—(పు) ౧ మహీపాలే=రాజు, ౨ విషవైద్యే=పాములవాఁడు.
నర్మరా తు దరీభస్త్రాసరలానిష్కలాసు చ. ౧౭౧	నర్మరా—(స్త్రీ) ౧ దరీ=గుహ, ౨ భస్త్రా=కొలిమితిత్తి, 3 సరలా = తెల్లతెగడచెట్టు, ౪ నిష్కలాసు = ముట్లుడుగినయాఁడుది.
నాగరం ముస్తకే శుంఠ్యాం విదగ్ధే నగరోద్భవే,	నాగరం—(న) ౧ ముస్తకే=ముస్తెచెట్టు, ౨ శుంఠ్యాం = సొంఠి, 3 విదగ్ధే = నేర్పరి, (త్రి) ౪ నగరోద్భవే = పట్టణమందుఁబుట్టినది.
నికరో నివహే సారే న్యాయదేయధనే నిధౌ. ౧౭౨	నికరః— (పు) ౧ నివహే = సమూహము, ౨ సారే=బలము, 3 న్యాయదేయధనే = న్యాయముగానివ్వఁదగినద్రవ్యము, ౪ నిధౌ=నిధి.
నిర్ఝరస్తు సహస్రాంశుతురంగే తుషపావకే,	నిర్ఝరః—(పు) ౧ సహస్రాంశుతురంగే = సూర్యునిగుఱ్ఱము, ౨ తుషపావకే = ఊకనిప్పు.

నిర్జరస్స్యాత్పుమాన్ దేవే
జరాత్యక్తే చ వాచ్యవత్.
౧౭౩. నిర్జరా తు గుడూ
చ్యాం చ తాలపర్ణ్యామపి
స్త్రియామ్,

నిర్జరః—(పు) ౧ దేవే=వేల్పు, (త్రి) ౨ జరాత్యక్తే=ముసలితనము లేనివాఁడు, (స్త్రీ) ౩ గుడూచ్యాం = తిప్పతీఁగె, ౪ తాలపర్ణ్యాం = మురయను గంధ ద్రవ్యము.

నికారస్స్యాత్పరిభవే ధాన్య
స్యోత్క్షేపణేఽపి చ. ౧౭౪

నికారః—(పు) ౧ పరిభవే=అవమానము ౨ ధాన్యస్యోత్క్షేపణే = ధాన్యమును బ్రోగుచేయుట.

నిర్దరం నిర్భరే సారేఽన్యవత్తు
కఠినేఽత్రపే,

నిర్దరం—(న) ౧ నిర్భరే=భరింపశక్యము గానిది, ౨ సారే=సారము, (త్రి) ౩ కఠినే=కఠినుఁడు, ౪ అత్రపే=సిగ్గులేని వాఁడు.

స్యాన్నీవరో వాణిజకే వా
స్తవ్యే చ పుమానయమ్.

నీవరః—(పు) ౧ వాణిజకే = వర్తకుఁడు, ౨ వాస్తవ్యే=నివసింపఁదగినది.

ప్రవరం సంతతౌ గోత్రే క్లీ
బం శ్రేష్ఠే తు వాచ్యవత్,

ప్రవరం—(న) ౧ సంతతౌ=సంతానము, ౨ గోత్రే=వంశము, (త్రి) ౩ శ్రేష్ఠే= శ్రేష్ఠుఁడు.

ప్రఖరో హయసన్నాహే
కుక్కురేఽశ్వతరేఽపి చ.
౧౭౫. పుంసి త్రిష్వత్యన్త
ఖరే

ప్రఖరః—(పు) ౧ హయసన్నాహే = గుఱ్ఱములయొక్క సన్నాహము, ౨ కుక్కురే = కుక్క, ౩ అశ్వతరే = కంచరగాడిద, (త్రి) ౪ అత్యంతఖరే= మిగులకఠినమయినది.

పవిత్రం వర్షణే కుశే, తామ్రే
పయసి చ క్లీబం మేధ్యే
స్యాదభిధేయవత్. ౧౭౬

పవిత్రం—(న) ౧ వర్షణే=వర్షము, ౨ కుశే=దర్భ, ౩ తామ్రే = రాగి, ౪ పయసి=నీరు, (త్రి) ౫ మేధ్యే=పవిత్రమయినది.

ప్రదరో రోగభేదే స్యాద్వి
దారే శరభంగయోః,

ప్రదరః—(పు) ౧ రోగభేదే=స్త్రీలకుగలుగు రక్తస్రావము, ౨ విదారే=బ్రద్దలగుట, ౩ శరే=బాణము, ౪ భంగయోః = విఱుచుట.

ప్రకరస్స్యాత్పుమాన్ సంఘే
వికీర్ణకుసుమాదిషు. ౧౭౮.
నపుంసకం జోంగకే స్త్రీ
నాట్యాంగే చత్వరావనౌ,

ప్రకరః—(పు) ౧ సంఘే=సమూహము, ౨ వికీర్ణకుసుమాదిషు = వెదజల్లిన పుష్పాదులు, (న) 3 జోంగకే=అగరు, (స్త్రీ) ౪ నాట్యాంగే = నాట్యావయవము, ౫ చత్వరావనౌ=ముంగిలి.

పంకారశ్శైవలే సేతౌ సోపా
నే జలకుబ్జకే. ౧౭౯.

పంకారః—(పు) ౧ శైవలే = నాచు, ౨ సేతౌ=కట్ట, 3 సోపానే = మెట్టు, ౪ జలకుబ్జకే=నీటిగొజ్జంగిచెట్టు.

ప్రస్తరో గ్రావణి మణౌ

ప్రస్తరః—(పు) ౧ గ్రావణి = ఱాయి, ౨ మణౌ=మాణిక్యము.

ప్రకారస్తుల్యభేదయోః,

ప్రకారః—(పు) ౧ తుల్యే = పోలిక, ౨ భేదయోః=భేదము.

పదారః పాదధూలౌ స్యా
త్పాదాలిందేఽపి పుంస్య
యమ్. ౧౮౦

పదారః—(పు) ౧ పాదధూలౌ = పాదమునందలిరజము, ౨ పాదాలిందే = ఓడ.

ప్రసరః ప్రణయే వేగేస్యాత్

ప్రసరః—(పు) ౧ ప్రణయే = ప్రేమ, ౨ వేగే=తొందర.

పటీరస్తు మూలకే, కేదారే
వేణుసారే చ వారిదే తిత
ఉన్యపి ౧౮౧. స్యాద్రంగే
వాతికే పుంసి

పటీరః—(పు) ౧ మూలకే = ముల్లంగిదుంప, ౨ కేదారే=వరిమడి, 3 వేణుసారే = వెదురుచేవ, ౪ వారిదే = మేఘము, ౫ తితఉని = జల్లెడ, ౬ రంగే=రంగు, ౭ వాతికే=వాతరోగము.

పామరః ఖలనీచయోః,

పామరః—(పు) ౧ ఖల=దుర్మార్గుఁడు, ౨ నీచయోః=నీచుఁడు.

పాండురం స్యాన్మరువకే వర్ణే
నా తద్వతి త్రిషు. ౧౮౨

పాండురం—(న) ౧ మరువకే = మరువక పుష్పము, (పు) ౨ వర్ణే=తెలుపురంగు, (త్రి) 3 తద్వతి=తెలుపురంగుకలది.

పార్వరో భక్తసిక్థే స్యాత్కీ-
నాశే రాజయక్ష్మణి, జరా
టేఽపి కదంబస్య కేసరే చ

పార్వరః—(పు) ౧ భక్తసిక్థే = అన్నపు మెతుకు, ౨ కీనాశే = జముఁడు, 3 రాజయక్ష్మణి = క్షయరోగము, ౪

గదాన్తరే. ౧౮౩

జరాటే = ముదిమిచేఁ దిరుగువాఁడు, ౫ కదంబస్య కేసరే = కడిమిపువ్వుయొక్క కింజల్కములు, ౬ గదాన్తరే =రోగభేదము.

ప్రాన్తరం విపినే దూరశూన్యవర్త్మని కోటరే,

ప్రాన్తరం—(న) ౧ విపినే = అడవి, ౨ దూరశూన్యవర్త్మని = దగ్గఱత్రోవ ౩ కోటరే=చెట్టుతొఱట.

పిఠరః స్థాల్యాం నా క్లీబం ముస్తామంథానదండయోః

పిఠరః—(పు) ౧ స్థాల్యాం = కుండ, (న) ౨ ముస్తా=తుంగముస్తె, ౩ మంథానదండయోః=కవ్వపుఁగోల.

పింజరోఽశ్వాంతరే క్లీబం స్వర్ణే పీతే తు వాచ్యవత్,

పింజరః—(పు) ౧ అశ్వాంతరే=అశ్వవిశేషము, (న) ౨ స్వర్ణే = బంగారము, (త్రి) ౩ పీతే=పచ్చనైనది.

పిండారః క్షపణే గోపే మహిషీరక్షకే ద్రుమే. ౧౮౫

పిండారః—(పు) ౧ క్షపణే = క్షపణమతస్థుఁడు, ౨ గోపే = గొల్లవాఁడు, ౩ మహిషీరక్షకే=బఱ్ఱెలనుగాయువాఁడు, ౪ ద్రుమే=వృక్షవిశేషము.

పీవరః కచ్ఛపే స్థూలే

పీవరః—(పు) ౧ కచ్ఛపే = కూర్మము, ౨ స్థూలే=బలిసినవాఁడు.

పుష్కరం ఖేఽమ్బుపద్మయోః తూర్యవక్త్రే ఖడ్గఫలే హస్తిహస్తాగ్రకాణ్డయోః. ౧౮౬. కుష్ఠౌషధేద్వీపతీర్థభేదయోశ్చ నపుంసకమ్, నా రోగనాగవిహగనృపభేదేషు వారుణే. ౧౮౭

పుష్కరం—(న) ౧ ఖే = ఆకసము, ౨ అంబు = ఉదకము, ౩ పద్మయోః = పద్మము, ౪ తూర్యవక్త్రే = మద్దెలమున్నగువానిముఖము, ౫ ఖడ్గఫలే= కత్తివాదర, ౬ హస్తిహస్తాగ్ర = తొండముచివర, ౭ కాండయోః = బాణము, ౮ కుష్ఠౌషధే = కుష్ఠమనునోషధి, ౯ ద్వీప = పుష్కరద్వీపము, ౧౦ తీర్థభేదయోః = పుష్కరతీర్థము, (పు) ౧౧ రోగ = రోగవిశేషము, ౧౨ నాగ = సర్పవిశేషము, ౧౩

విహాగ=బెగ్గురుపక్షి, ౧౪ నృపభేదేషు =పుష్కరుఁడను రాజు, ౧౫ వారుణే= వరుణపుత్త్రుఁడు.

వంతరః స్థగికారజ్జౌ లాంగూలే కుక్కురస్య చ, కరీర కోశే తాలస్య పల్లవే చ పయోధరే. ౧౮౮

వంతరః—(స్త్రీ) ౧ స్థగికారజ్జౌ=కట్టుత్రాడు, ౨ కుక్కురస్యలాంగూలే = కుక్క తోఁక, ౩ కరీరకోశే=వెదురుమొవ్వ, ౪ తాలస్యపల్లవే=తాటిచిగురుటాకు, ౫ పయోధరే = మేఘము, లేక చన్ను.

బంధురం ముకుటే పుంసి స్త్రీచిహ్నతిలకల్కయోః, బన్ధూకే బధిరే హంసే త్రిషు స్యాద్రమ్యనమ్రయోః. ౧౮౯. బంధురా పణ్యయోషాయాం స్త్రియాం పుంభూమ్ని సక్తుషు,

బంధురం—(న) ౧ ముకుటే = కిరీటము, (పు) ౨ స్త్రీచిహ్నే = భగము, ౩ తిల కల్కయోః=నూనెముడ్డి, ౪ బంధూకే= మంకెనచెట్టు, ౫ బధిరే=చెవిటివాఁడు, ౬ హంసే=కలహంస, (త్రి) ౭ రమ్యే= సుందరమైనది, ౮ నమ్రయోః = వంగినది, (స్త్రీ) ౯ పణ్యయోషాయాం= వేశ్య, (ని. బ.) ౧౦ సక్తుషు = పేల పిండి.

బంధూరశ్శోభనే నమ్రే

బంధూరః—(పు)౧ శోభనే=సుందరుఁడు, ౨ నమ్రే=వంగినవాఁడు.

వరత్రా వర్ధ్రికక్ష్యయోః.

వరత్రా—(స్త్రీ) ౧ వర్ధ్రి = టంగువారు, ౨ కక్ష్యయోః = ఏనుఁగునడుముకుఁ గట్టెడు మోకు.

భ్రమరః కాముకే భృంగే

భ్రమరః—(పు) ౧ కాముకే = కాముకుఁడు, ౨ భృంగే=తుమ్మెద.

భ్రామరం మధుని స్మృతం, పుంసి ప్రస్తరభేదే౽

భ్రామరం—(న) ౧ మధుని = తేనె, (పు) ౨ ప్రస్తరభేదే = పాషాణ భేదము.

థ భాస్కరో౽గ్నౌ ప్రభాకరే.

భాస్కరః—(పు) ౧ అగ్నౌ = నిప్పు, ౨ ప్రభాకరే=సూర్యుఁడు.

భార్యారుశ్శైలభేదే స్యా న్మృగభేదే చ తత్ర చ, క్రీడయా పరభార్యాయాం పుత్రో యేనోపపాదితః.

భార్యారుః—(పు) ౧ శైలభేదే=పర్వతవిశేషము, ౨ మృగభేదే=మృగభేదము, ౩ యేనపరభార్యాయాం క్రీడయాపుత్రో ఉపపాదితస్తత్ర=పరస్త్రీయందురతిచేసి శిశువునుబుట్టించినవాఁడు.

భృంగారీ ఝిల్లికాయాంస్యా త్కనకాలౌ పునఃపుమాన్,

భృంగారీ—(స్త్రీ) ౧ ఝిల్లికాయాం = చిమట, (పు) ౨ కనకాలౌ = బంగారు గిండి.

మత్సరా మక్షికాయాం స్యా న్మాత్సర్యక్రోధయోః పుమాన్. ౧౯౩. అసహ్యాపరసంపత్తౌ కృపణే చాభిధేయవత్,

మత్సరా—(స్త్రీ) ౧ మక్షికాయాం=ఈఁగ, (పు) ౨ మాత్సర్య = అసహనము, ౩ క్రోధయోః = కోపము, (త్రి) ౪ అసహ్యాపరసంపత్తౌ=పరుల మేలు సహింపనివాఁడు, ౫ కృపణే=లోభి.

మధురా శతపుష్పాయాం మిశ్రేయానగరీభిదోః. ౧౯౪. మధుకర్కటికా మేదామధూలీయష్టికాసు చ, క్లీబం విషే పుంసి రసే తద్వత్స్వాదు ప్రియేఽన్యవత్. ౧౯౫

మధురా—(స్త్రీ) ౧ శతపుష్పాయాం = సదాపచెట్టు, ౨ మిశ్రేయా = అడవి సదాపచెట్టు, ౩ నగరీభిదోః=మధురాపట్టణము, ౪ మధుకర్కటికా=తియ్యదోసచెట్టు, ౫ మేదా = మేదయనుచెట్టు, ౬ మధూలీ = మకరందము, ౭ యష్టికాసు = అతిమధురము, (న) ౮ విషే=విషము, (పు) ౯ రసే = మధురరసము, (త్రి) ౧౦ తద్వత్ = మధురరసముకలది, ౧౧ స్వాదు = తియ్యనిది, ౧౨ ప్రియే=ఇష్టమైనది.

మందరస్తు పుమాన్ మంథశైలే మందారపాదపే, వాచ్యవద్బహులే మందే,

మందరః—(పు) ౧ మంథశైలే = మందరపర్వతము, ౨ మందారపాదపే = మందారవృక్షము, (త్రి) ౩ బహులే = అధికమైనది, ౪ మందే=అలసము.

మందారస్స్యాత్సురద్రుమే. ౧౯౬. పారిభద్రేఽర్కపర్ణే

మందారః—(పు) ౧ సురద్రుమే = మందారవృక్షము, ౨ పారిభద్రే = బాడి

చ మందారో హస్తిధూర్త యోః,	దపుఁజెట్టు, ౩ అర్కపర్ణే=జిల్లేడుచెట్టు, ౪ హస్తి=ఏనుఁగు, ౫ ధూర్తయోః= ఉమ్మెత్తచెట్టు.
మందిరం నగరేఽగారే క్లీబం నా మకరాలయే. ౧౯౭	మందిరం—(న) ౧ నగరే=పట్టణము, ౨ అగారే = గృహము, (పు) ౩ మకరాలయే=సంద్రము.
మంథరః కోశఫలయో ర్బాధ మంథానయోః పుమాన్, కుసుంభ్యాం న ద్వయో ర్మందే పృథౌ వక్రేఽభి ధేయవత్. ౧౯౮	మంథరః—(పు) ౧ కోశే=మొగ్గ, ౨ ఫలయోః=ఫలము, ౩ బాధ=బాధించుట, ౪ మంథానయోః =కవ్వము, (న) ౫ కుసుంభ్యాం=కుసుంబాచెట్టు, (త్రి) ౬ మందే=మెల్లగాఁబోవునది, ౭ పృథౌ= విశాలమైనది, ౮ వక్రే = వంకరైనది.
మకరో యాదసో భేదే నిధి రాశిప్రభేదయోః,	మకరః—(పు) ౧ యాదసోభేదే=మొసలి, ౨ నిధి = మకరనిధి, ౩ రాశిప్రభేదయోః=మకరరాశి.
మయూరో బర్హిచూడా యా మపామార్గే శిఖండిని.	మయూరః—(పు) ౧ బర్హిచూడాయాం =నెమలిపురి, ౨ అపామార్గే = ఉత్తరేణిచెట్టు, ౩ శిఖండిని=నెమిలి.
మహేంద్రః పర్వతే శక్రే	మహేంద్రః—(పు) ౧ పర్వతే=మహేంద్రపర్వతము, ౨ శక్రే=ఇంద్రుఁడు.
మధుద్రోఽలౌ చ కాముకే,	మధుద్రః—(పు) ౧ అలౌ = తుమ్మెద, ౨ కాముకే = కాముకుఁడు.
మందురా వాజిశాలాయాం శయనీయార్థవస్తుని. ౨౦౦	మందురా—(స్త్రీ) ౧ వాజిశాలాయాం = గుఱ్ఱపుసావడి, ౨ శయనీయార్థవస్తుని= పడక.
మసూరా మసురా వా నా వేశ్యావ్రీహిప్రభేదయోః, మసూరీ పాపరోగే స్యా దుపధానే పునః పుమాన్.	మసూరా / మసురా —(స్త్రీ) ౧ వేశ్యా = భోగముది, (పు) ౨ వ్రీహిప్రభేదయోః=చిఱుసెనగలు, మసూరీ (స్త్రీ) ౩ పాపరోగే = ఒకవిధమగుగజ్జి, (పు) ౪ ఉపధానే=దిండు.

మర్మరో వస్త్రభేదే చ శుష్క-పర్ణధ్వనౌ తథా, పుంసి స్త్రియాం పునః ప్రోక్తా మర్మరీ పీతదారుణి. ౨౦౨	మర్మరః—(పు) ౧ వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశేషము, ౨ శుష్క-పర్ణధ్వనౌ = ఎండాకులచప్పుడు, మర్మరీ (స్త్రీ) 3 పీతదారుణి= దేవదారుచెట్టు.
మంజరీ తిలకద్రూరుముక్తయోర్వల్లరౌ ద్వయోః,	మంజరీ—(స్త్రీ) ౧ తిలకద్రు = బొట్టుగుచెట్టు, ౨ ఊరుముక్తయోః = పెద్దముత్తెము, (ద్వ) 3 వల్లరౌ=పూలగుత్తి.
ముకురస్స్యాన్ముకురవ ద్దర్పణే వకులద్రుమే. ౨౦3. కులాలదండే	ముకురః—(పు) (ముకురశబ్దమువలె) ౧ దర్పణే = అద్దము, ౨ వకులద్రుమే = పొగడచెట్టు, 3 కులాలదండే=కుమ్మరిసారెత్రిప్పుకఱ్ఱ.
మాఠరో వ్యాసేఽర్క-పారిపార్శ్వకే,	మాఠరః—(పు) ౧ వ్యాసే=వ్యాసమహర్షి, ౨ అర్క-పారిపార్శ్వకే = సూర్యుని పార్శ్వకులలోనొకఁడు.
మార్జార ఓతౌ ఖట్టాశే,	మార్జారః—(పు) ౧ ఓతౌ = పిల్లి, ౨ ఖట్టాశే=పునుఁగుఁబిల్లి.
మిహిరస్సూర్యవృద్ధయోః.	మిహిరః—(పు) ౧ సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౨ వృద్ధయోః=ముసలివాఁడు.
ముద్గరం మల్లికాభేదే పుంసి లోష్టాదిభేదనే,	ముద్గరం—(న) ౧ మల్లికాభేదే=మల్లెతీఁగవిశేషము, ౨ లోష్టాదిభేదనే=సమ్మెట.
ముదిరః కాముకే మేఘే,	ముదిరః—(పు) ౧ కాముకే=కాముకుఁడు, ౨ మేఘే= మేఘము.
ముహిరః కామమూర్ఖయోః.	ముహిరః—(పు) ౧ కామ=మన్మథుఁడు, ౨ మూర్ఖయోః = మూర్ఖుఁడు.
ముర్ముర స్తుషవహ్నౌ స్యాన్మన్మథే రవివాజిని,	ముర్మురః—(పు) ౧ తుషవహ్నౌ = ఊకనిప్పు, ౨ మన్మథే=మన్మథుఁడు, 3 రవివాజిని=సూర్యునిగుఱ్ఱము.
మృగారిస్స్యాత్పుంసి కంఠీరవశార్దూలయోరపి. ౨౦౪	మృగారిః—(పు) ౧ కంఠీరవ = సింగము, ౨ శార్దూలయోః=పులి.

రుధిరో౽ంగారకే పుంసి క్లీబం తు కుంకుమాసృజోః,	రుధిరః—(పు) ౧ అంగారకే = కుజుఁడు, (న) ౨ కుంకుమ = కుంకుమము, 3 అసృజోః=రక్తము.
బదరాగృష్టికార్పాస్యో రేలాపర్ణ్యాం స్త్రియాంపుమాన్ ౨౦౭. కార్పాసస్యాస్థ్ని బదరీ కోలా క్లీబం తు తత్ఫలే,	బదరా—(స్త్రీ) ౧ గృష్టి = పాఁచితీఁగె, ౨ కార్పాస్యోః = ప్రత్తిచెట్టు, 3 ఏలాపర్ణ్యాం = కారేలకిచెట్టు, (పు) ౪ కార్పాసస్యాస్థ్ని = ప్రత్తిగింజ, బదరీ (స్త్రీ) ౫ కోలా = రేఁగిచెట్టు, (న) ౬ తత్ఫలే=రేఁగిపండు.
వచరః కుక్కుటే పుంసి శఠే చ	వచరః—(పు) ౧ కుక్కుటే = కోడి, ౨ శఠే=కుత్సితుఁడు.
వశిరః పుమాన్. ౨౦౮. కిణిహీహాస్తిపిప్పల్యోః క్లీబే౽బ్ధిలవణే స్మృతః,	వశిరః—(పు) ౧ కిణిహీ=ఉత్తరేణిచెట్టు, ౨ హస్తిపిప్పల్యోః = గజపిప్పలితీఁగ, (న) 3 అబ్ధిలవణే=సముద్రలవణము.
బర్బరః పామరే కేశే చక్రలే నీవృదంతరే. ౨౦౯. ఫంజికాయాం పుమాన్ శాకభేదపుష్పభిదోః స్త్రియాం,	బర్బరః—(పు) ౧ పామరే = తెలివిలేనివాఁడు, ౨ కేశే = వెండ్రుకలు, 3 చక్రలే=గుండ్రనితుంగముస్తెచెట్టు, ౪ నీవృదన్తరే = బర్బరదేశము, (పు) ౫ ఫంజికాయాం=భారంగిచెట్టు, (స్త్రీ) ౬ శాకభేద = వాయింటాకు, ౭ పుష్పభిదోః=పుష్పవిశేషము.
వర్కర పరిహాసే స్యాచ్ఛాగే యువపశావపి. ౨౧౦	వర్కరః—(పు) ౧ పరిహాసే=పరిహాసము, ౨ ఛాగే = మేక, 3 యువపశౌ = ప్రాయపుఁబశువు.
వల్లురం శాద్వలక్షేత్రే గహనోషరయోరపి,	వల్లురం—(న) ౧ శాద్వలక్షేత్రే=పచ్చికభూమి, ౨ గహన = అడవి, 3 ఊషరయోః=నిర్జరభూమి.
వల్లూరా త్రిషు సంశుష్కమాంసశూకరమాంసయోః	వల్లూరా—(త్రి) ౧ సంశుష్కమాంస = ఎండుమాంసము, ౨ సూకరమాంసయోః=పందిమాంసము.

వార్దరం కృష్ణలాబీజదక్షిణావర్తశంఖయోః, నీరే చ కాకచించాయాం భారత్యాం చ నపుంసకమ్.	వార్దరం—(న) ౧ కృష్ణలాబీజ=గురువింద విత్తు, ౨ దక్షిణావర్తశంఖయోః = దక్షిణావర్తశంఖము, 3 నీరే=నీళ్లు, ౪ కాకచించాయాం=గురువిందతీఁగ, ౫ భారత్యాం=వాక్కు.
వాగరస్తు గతాతంకే ముముక్షౌ వాతవేష్టకే, విశారదేఽపి శాణేఽపి నిర్ణయే వారకేఽపి చ. ౨౧3	వాగరః—(పు) ౧ గతాతంకే=భయములేనివాఁడు, ౨ ముముక్షౌ=మోక్షేచ్ఛ గలవాఁడు, 3 వాతవేష్టకే=ఒకానొక పశురోగము, ౪ విశారదే=పండితుఁడు, ౫ శాణే=ఒరపిడితాయి, ౬ నిర్ణయే = నిశ్చయము, ౭ వారకే = అడ్డగించు వాఁడు.
వాసరస్తు పుమాన్నాగప్రభేదే దివసేఽస్త్రియాం,	వాసరః—(పు) ౧ నాగప్రభేదే=సర్పవిశేషము, (పున) ౨ దివసే=దినము.
వాసురా వాసితాయాంస్యాద్వాసతేయభువి స్త్రియాం.	వాసురా—(స్త్రీ) ౧ వాసితాయాం=ఆఁడేనుఁగు, ౨ వాసతేయభువి=నివాసయోగ్యస్థలము, 3 స్త్రియాం=ఆఁడుది.
విష్టరః కుశముష్టౌ స్యాదాసనేఽపి మహీరుహే,	విష్టరః—(పు) ౧ కుశముష్టౌ=దర్భపిడికిలి, ౨ ఆసనే=ఆసనము, 3 మహీరుహే = వృక్షము.
విస్తరో వాక్ప్రపంచే స్యాద్విస్తారే ప్రణయేఽపి చ.	విస్తరః—(పు) ౧ వాక్ప్రపంచే = వాక్సమూహము, ౨ విస్తారే = విరివి, 3 ప్రణయే=స్నేహము.
విదురో నాగరే ధీరే కౌరవాణాం చ మంత్రిణి,	విదురః—(పు) ౧ నాగరే = నేర్పరి, ౨ ధీరే = ధైర్యశాలి, 3 కౌరవాణాం మంత్రిణి=విదురుఁడు.
విధురం స్యాత్ప్రవిశ్లేషే న ద్వయోర్వికలే త్రిషు. ౨౧౬. రసాలాయాం స్త్రీ	విధురం—(త్రి) ౧ ప్రవిశ్లేషే=వియోగము, ౨ వికలే = విచ్ఛేదమునొందినది, (స్త్రీ) 3 రసాలాయాం=పంచదారకలిపి తాలింపుపెట్టిన పెరుగు.

విదారో జలోచ్ఛ్వాసే విదారణే,	విదారః—(పు) ౧ జలోచ్ఛ్వాసే=అలుగు ౨ విదారణే=చీల్చుట.
విదారీ శాలపర్ణ్యాం చ రోగభేదేక్షుగంధయోః ౨౧౭	విదారీ—(స్త్రీ) ౧ శాలపర్ణ్యాం=ముయ్యాకుపొన్న చెట్టు, ౨ రోగభేదే=ఒకానొక రోగము, 3 ఇక్షుగంధయోః = తెల్ల నేలగుమ్మడి చెట్టు.
వివరం దూషణే గర్తే	వివరం—(న) ౧ దూషణే=దోషము, ౨ గర్తే=గుంట.
విసరః ప్రసరే వ్రజే,	విసరః—(పు) ౧ ప్రసరే=వ్యాపించుట, ౨ వ్రజే=సమూహము.
విస్తారో విస్తృతౌ స్తంబే,	విస్తారః—(పు) ౧ విస్తృతౌ=విస్తారము, ౨ స్తంబే=బోదెలేని చెట్టు.
వికారో వికృతౌ రుజి. ౨౧౮	వికారః—(పు) ౧ వికృతౌ=వికారము, ౨ రుజి=రోగము.
విహారో భ్రమణే స్కంధే లీలాయాం సుగతాలయే,	విహారః—(పు) ౧ భ్రమణే = వేడుకగాఁ దిరుగుట, ౨ స్కంధే=చెట్టుమొదలు, 3 లీలాయాం = విలాసము, ౪ సుగతాలయే=బౌద్ధాలయము.
శబరో మ్లేచ్ఛభేదే చ పానీయే శంకరేఽపి చ. ౨౧౯	శబరః—(పు) ౧ మ్లేచ్ఛభేదే = బోయవాఁడు, ౨ పానీయే = ఉదకము, 3 శంకరే=ఈశ్వరుఁడు.
శంబరం సలిలే పుంసి మృగదైత్యవిశేషయోః,	శంబరం—(న) ౧ సలిలే=నీరు, ౨ మృగ=ఎఱ్ఱనిచిన్న జింక, 3 దైత్యవిశేషయోః =శంబరాసురుఁడు.
శంబరీ చాఖుపర్ణ్యాం స్యా	శంబరీ—(స్త్రీ) ౧ ఆఖుపర్ణ్యాం=ఎలుకచెవి చెట్టు.
చ్ఛర్వరీ యామినీస్త్రియోః.	శర్వరీ—(స్త్రీ) ౧ యామినీ = రేయి, ౨ స్త్రియోః=ఆఁడుది.
శర్కరా ఖండవికృతావుపలా కర్పరాంశయోః, శర్కరా	శర్కరా—(స్త్రీ) ౧ ఖండవికృతౌ = పంచదార, ౨ ఉపలా=ఱాయి, 3 కర్పరాం

న్వితదేశేఽపి రుగ్భేదే శకలేఽపి చ. ౨౨౧

శయోః = పగిలిన కుండపెంకు, ౪ శర్కరాన్వితదేశే = మొరపనేల, ౫ రుగ్భేదే=రోగవిశేషము, ౬ శకలే = తునుక.

శక్వరీ ఛందసో భేదే నదీమేఖలయోరపి,

శక్వరీ—(స్త్రీ) ౧ ఛందసోభేదే = శక్వరీఛందము, ౨ నదీ = ఏఱు, 3 మేఖలయోః=ఒడ్డాణము.

శణీరం శోణమధ్యస్థపులినే దర్దరీతటే. ౨౨౨

శణీరం—(న) ౧ శోణమధ్యస్థపులినే=శోణనదమందలియిసుకతిన్నె, ౨ దర్దరీతటే =దర్దరీనదియొడ్డు.

శ్వశురఃపూజ్యే స్త్రీ బ్రాహ్మ్యాం

శ్వశురః—(పు) ౧ పూజ్యే=మామ, (స్త్రీ) ౨ బ్రాహ్మ్యాం=సరస్వతి.

శారీరం దేహజే వృషే,

శారీరం—(త్రి) ౧ దేహజే = శరీరమునఁబుట్టినది, (న) ౨ వృషే=ఎద్దు.

శార్కరస్స్యాద్దుగ్ధఫేనశర్కరాన్వితదేశయోః. ౨౨3

శార్కరః—(పు) ౧ దుగ్ధఫేన = పాలనురుఁగు, ౨ శర్కరాన్వితదేశయోః = మొరపనేల.

శాంకరస్తు బలీవర్ధే ఛందోభేదే నపుంసకమ్,

శాంకరః—(పు) ౧ బలీవర్ధే = ఎద్దు, (న) ౨ ఛందోభేదే = ఛందోవిశేషము.

శార్వరం త్వంధతమసే ఘాతుకే భేద్యలిఙ్గకమ్, ౨౨౪

శార్వరం—(న) ౧ అంధతమసే = కటికిచీఁకటి, (త్రి) ౨ ఘాతుకే = చంపునది.

శాలారం స్యాద్ధస్తినఖే సోపానే పక్షిపంజరే,

శాలారం—(న) ౧ హస్తినఖే=ఏనుఁగుగోరు, (పట్టణద్వారమందునిమ్నోన్నతముగా నేర్పఱచినమట్టిదిన్నె యని కొందఱు), ౨ సోపానే= మెట్టు, 3 పక్షిపంజరే=పిట్టలపంజరము.

శాబరీ శూకశింబ్యాం స్యాత్పుంసి పాపాపరాధయోః.

శాబరీ—(స్త్రీ) ౧ శూకశింబ్యాం = దూలగొండిచెట్టు, (పు) ౨ పాప=పాపము

౨౨౫. లోధ్రే చ	3 అపరాధయోః=తప్పు, ర లోధ్రే = లొద్దుగచెట్టు.
శాంకరిః పుంసి కార్తికేయే గణాధిపే,	శాంకరిః—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమారస్వామి, ౨ గణాధిపే=వినాయకుఁడు.
శిఖరోఽస్త్రీ ద్రుమాగ్రేఽద్రిశృంగే పులకకక్షయోః. ౨౨౬. పక్వదాడిమబీజాభ మాణిక్యశకలాగ్రయోః,	శిఖరః—(ప్న) ౧ ద్రుమాగ్రే=చెట్టుచివర, ౨ అద్రిశృంగే = పర్వతశిఖరము, 3 పులక=రోమాంచము, ర కక్షయోః=కచ్చ, ౫ పక్వదాడిమబీజాభమాణిక్య=పండినదానిమ్మపండువంటిమాణిక్యము, (పద్మరాగము) ౬ శకలాగ్రయోః = తునుకయంచు.
శిశిరో నా హిమే న స్త్రీ ఋతుభేదే జడే త్రిషు. ౨౨౭	శిశిరః—(పు) ౧ హిమే=చల్లన, ౨ ఋతుభేదే=శిశిరఋతువు, (త్రి) 3 జడే = చల్లనిది.
శిలీంధ్రం కందలీపుష్పే కరకే నా ఝషాంతరే, ద్రుభేదే స్త్రీ తు విహగీభేదే గండూపదీమృదోః. ౨౨౮	శిలీంధ్రం—(న) ౧ కందలీపుష్పే=అరఁటిపువ్వు, (పు) ౨ కరకే=కరకచెట్టు, 3 ఝషాన్తరే = మత్స్యభేదము, (స్త్రీ) ర ద్రుభేదే=నేలతాటచెట్టు, ౫ విహంగిభేదే = ఆఁడుపక్షిభేదము, ౬ గండూపదీ = ఆఁడువెట్టు, ౭ మృదోః = మృత్తిక.
శీకరం శరలే వాతస్పృతాంబుకణయోః పుమాన్,	శీకరం—(న) ౧ సరలే=దేవదారుచెట్టు, (పు) ౨ వాత=వాయువు, 3 స్పృతాంబుకణయోః=తుంపర.
శుషిరం వంశాదివాద్యే వివరేఽపి నపుంసకమ్. ౨౨౯. మూషికే నా స్త్రియాం సత్యౌషధౌ రంధ్రాన్వితే త్రిషు,	శుషిరం—(న) ౧ వంశాదివాద్యే=మురళిమొదలయినవాద్యము, ౨ వివరే = రంధ్రము, (పు) 3 మూషికే=ఎలుక, (స్త్రీ) ర సత్యౌషధౌ = గువ్వగుత్తికచెట్టు, (త్రి) ౫ రంధ్రాన్వితే=రంధ్రముగలది.

శృంగారస్సురతే నాట్య రసే చ గజమండనే. ౨౩౦. నపుంసకం లవంగేఽపి నాగసంభవచూర్ణయోః,

శృంగారః—(పు) ౧ సురతే = సురతము, ౨ నాట్యరసే = శృంగారరసము, ౩ గజమండనే = ఏనుఁగునలంకారము, (న) ౪ లవంగే = లవంగపుష్పము, ౫ నాగసంభవ=సిందూరము, ౬ చూర్ణయోః=గందవొడి.

శంబరో దైత్యహరిణమత్స్యశైలజినాంతరే. ౨౩౧. నపుంసకం తు సలిలబౌద్ధవ్రతవిశేషయోః,

శంబరః—(పు) ౧ దైత్య = శంబరాసురుఁడు, ౨ హరిణ = ఎఱ్ఱనిజింక, ౩ మత్స్య=చేఁపలలోనొకటి, ౪ శైల = పర్వతభేదము, ౫ జినాంతరే=బుద్ధవిశేషము, (న) ౬ సలిల = ఉదకము, ౭ బౌద్ధవ్రతవిశేషయోః=బౌద్ధులయొక్క వ్రతవిశేషము.

సంకారోఽగ్నిచటాత్కారే సంమార్జన్యవపుంజితే. ౨౩౨ నవదూషితకన్యాయాం సంకారీ పునరుచ్యతే,

సంకారః—(పు) ౧ అగ్నిచటాత్కారే= అగ్నియొక్కచటచటాధ్వని, ౨ సమ్మార్జన్యవపుంజితే = చీపురుచే ప్రోగుచేయఁబడినకసవు, సంకారీ (స్త్రీ) ౩ నవదూషితకన్యాయాం = నూతనముగాఁ జెడినకన్యక.

సంస్కారః ప్రతియత్నేఽనుభవే మానసకర్మణి. ౨౩౩

సంస్కారః—(పు) ౧ ప్రతియత్నే = చక్కఁజేయుట, ౨ అనుభవే = అనుభూతార్థస్మృతి, ౩ మానసకర్మణి = సంకల్పము.

సంస్తరః ప్రస్తరే యజ్ఞే

సంస్తరః—(పు) ౧ ప్రస్తరే - పుష్పసెజ్జ, ౨ యజ్ఞే=యజ్ఞము.

సంగరో యుధి చాపది, క్రియాకారే విషే చాంగీకారే క్లీబం శమీఫలే.

సంగరః—(పు) ౧ యుధి = యుద్ధము, ౨ ఆపది = ఆపత్తు, ౩ క్రియాకారే = ప్రతిజ్ఞ, ౪ విషే = విషము, ౫ అంగీకారే=అనుమతి, (న) ౬ శమీఫలే= జమ్మిపండు.

సంభారస్సంభృతౌ సంఘే	సంభారః—(పు) ౧ సంభృతౌ=భరించుట, ౨ సంఘే=సమూహము.
సాముద్రం దేహలక్షణే, సముద్రజేఽన్యలింగోఽ	సాముద్రం—(పు) ౧ దేహలక్షణే = సాముద్రికశాస్త్రము, (త్రి) ౨ సముద్రజే=సముద్రమునఁబుట్టినది.
థ సావిత్రశ్శంకరే వసౌ. ౨౩౫. సావిత్రీ సత్యవత్ప త్న్యాం బ్రహ్మపత్న్యుమ యోరపి,	సావిత్రః—(పు) ౧ శంకరే=ఈశ్వరుఁడు, ౨ వసౌ = వసువు, సావిత్రీ (స్త్రీ) ౩ సత్యవత్పత్న్యాం = సావిత్రీ, ౪ బ్రహ్మపత్నీ=సరస్వతి, ౫ ఉమయోః=పార్వతి.
సిందూరస్తరుభేదే స్యాత్సిం దూరం రక్తచూర్ణకే. ౨౩౬ సిందూరీ రోచనీరక్తచేలికా ధాతకీషు చ,	సిందూరః—(పు) ౧ తరుభేదే = సిందువారముచెట్టు, (న) ౨ రక్తచూర్ణకే= సిందూరము, సిందూరీ (స్త్రీ) ౩ రోచనీ= తెల్లతెగడచెట్టు, ౪ రక్తచేలికా = ఎఱ్ఱనివస్త్రము, ౫ ధాతకీషు = ఆరెచెట్టు.
సునారస్తు శునీస్తన్యే సర్పాం డకలవింకయోః. ౨౩౭	సునారః—(పు) ౧ శునీస్తన్యే = కుక్కపాలు, ౨ సర్పాండ = పాముగ్రుడ్డు, ౩ కలవింకయోః = ఊరఁబిచ్చుక.
సుందరీ తరుభిన్నారీభిదోః స్త్రీ రుచిరేఽన్యవత్,	సుందరీ—(స్త్రీ) ౧ తరుభిత్ = వృక్షవిశేషము, ౨ నారీభిదోః = చక్కనియాఁడుది, (త్రి) ౩ రుచిరే=సుందరమయినది.
సైరంధ్రీ పరవేశ్మస్థశిల్పకృ త్స్వవశస్త్రియామ్. ౨౩౮. వర్ణసంకరసంభూతస్త్రీ మహా ల్లికయోరపి,	సైరంధ్రీ—(స్త్రీ) ౧ పరవేశ్మస్థశిల్పకృత్స్వవశస్త్రియామ్=పరులగృహములనలంకారాదులఁజేయుచు స్వతంత్రముగానుండునాఁడుది, ౨ వర్ణసంకరసంభూతస్త్రీ=సంకరజాతిస్త్రీ, ౩ మహల్లికయోః =అంతఃపురఘఁగావలికత్తె.
సౌవీరం కాంజికే స్రోతో ఽంజనే చ బదరీఫలే. ౨౩౯.	సౌవీరం—(న) ౧ కాంజికే=పులికడుగు, ౨ స్రోతోంజనే = సౌవీరాంజనము, ౩

నా తు సీవృతి

బదరీఫలే=రేఁగుబండు,(పు) ౨ సీవృతి =సౌవీరదేశము.

హారిద్రం హరిద్రారంజితే త్రిషు, నా నీపవృక్షే

హారిద్రం—(త్రి) ౧ హరిద్రారంజితే = పసుపువర్ణముగలది, (పు) ౨ నీపవృక్షే= కడిమచెట్టు.

హిండీరః ఫేనవార్తాకుపూరుషే. ౨౮౦

హిండీరః—(పు) ౧ ఫేన = నురుఁగు, ౨ వార్తాకు=ములకచెట్టు, 3 పూరుషే = పురుషుఁడు.

ర చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.

అరుష్కరో వ్రణకృతి త్రిషు భల్లాతకే పుమాన్, భవే

అరుష్కరః—(త్రి)౧ వ్రణకృతౌ=పుండుచేయునది, (పు) ౨ భల్లాతకే=నల్లజీడిచెట్టు.

అభిమరో యుద్ధే వధే స్వబలసాధ్వసే. ౨౮౧

అభిమరః—(పు) ౧ యుద్ధే = యుద్ధము, ౨ వధే=చంపుట, 3 స్వబలసాధ్వసే= తనసైన్యమువలనిభయము.

అనుత్తరం త్రిషు శ్రేష్ఠే ప్రతిజల్పవివర్జితే,

అనుత్తరం—(త్రి) ౧ శ్రేష్ఠే = ఉత్తముఁడు, ౨ ప్రతిజల్పవివర్జితే=మారుమాటలేనిది.

అలంకారస్తు హారాదావుపమాదావలంకృతౌ. ౨౮౨

అలంకారః—(పు) ౧ హారాదౌ=హారాద్యాభరణము, ౨ ఉపమాదావలంకృతౌ=ఉపమాద్యలంకారములు.

అవహారః పుమాన్ చౌరే ద్యూతయుద్ధాదివిశ్రమే, నిమంత్రణోపనేతవ్యద్రవ్యే గ్రాహాఖ్యయాదసి. ౨౮౩

అవహారః—(పు) ౧ చౌరే = దొంగ, ౨ ద్యూతయుద్ధాదివిశ్రమే = జూదము యుద్ధము మున్నగువానియందలియూఅట, 3 నిమన్త్రణోపనేతవ్యద్రవ్యే = నిమంత్రణముచెప్పుటకుఁ దీసికొనిపోఁదగినద్రవము, ౪ గ్రాహాఖ్యయాదసి = మొసలి.

అవతారోఽవతరణే పుష్క- రిణ్యాదితీర్థయోః,	అవతారః—(పు) ౧ అవతరణే = దిగుట, ౨ పుష్కరిణ్యాది=కోనేరు మొదలగునవి, 3 తీర్థయోః=రేవు.
అవస్కరోఽపి వర్చస్కే గు హ్యేఽ	అవస్కరః—(పు) ౧ వర్చస్కే=మలము, ౨ గుహ్యే = గోప్యస్థానము.
థావసరః పుమాన్. ౨౮౪. ప్రస్తావే మంత్రభేదే చ వర్షణే చాపి కీర్తితః, ఉప లాదౌ	అవసరః—(పు) ౧ ప్రస్తావే = వేళ, ౨ మంత్రభేదే = మంత్రవిశేషము, 3 వర్షణే=కురియుట, ౪ ఉపలాదౌ = పాషాణము మొదలగునది.
వకూపారః కూర్మరాజే మ హోదధౌ. ౨౮౫	అకూపారః—(పు) ౧ కూర్మరాజే=కూర్మరాజు, ౨ మహోదధౌ=సముద్రము.
అసిపత్రః ఖడ్గకోశే పుమా నిక్షౌ చ నారకే, భవే	అసిపత్రః—(పు) ౧ ఖడ్గకోశే=కత్తియొఱ, ౨ ఇక్షౌ=చెఱకు, 3 నారకే = నరకవిశేషము
దశ్వతరో నాగాంతరే వేగ సరేఽపి చ. ౨౮౬	అశ్వతరః—(పు) ౧ నాగాన్తరే=సర్పవిశేషము, ౨ వేగసరే=కంచరగాడిద.
అభిహారోఽభియోగే చ చౌ ర్యే సన్నహనేఽపి చ,	అభిహారః—(పు) ౧ అభియోగే=పగకెదిరించుట, ౨ చౌర్యే=దొంగిలించుట, 3 సన్నహనే=ఆయిత్తపడుట.
అగ్నిహోత్రోఽగ్నిహవిషో	అగ్నిహోత్రః—(పు) ౧ అగ్నౌ=అగ్ని, ౨ హవిషోః=హవిస్సు.
దర్ధచంద్రో నఖక్షతే. ౨౮౭. గలహస్తే బాణభేదే కృష్ణ త్రివృతి తు స్త్రియామ్,	అర్ధచంద్రః—(పు) ౧ నఖక్షతే = నఖక్షతము, ౨ గలహస్తే=మెడఁబట్టి గెంటుటకై బెట్టుహస్తము, 3 బాణభేదే = బాణవిశేషము, (స్త్రీ) ౪ కృష్ణత్రివృతి= నల్లతెగడచెట్టు
ఆడంబరస్తూర్యపక్ష్మసంరంభే గజగర్జితే. ౨౮౮	ఆడంబరః—(పు) ౧ తూర్యే = వాద్యధ్వని, ౨ పక్ష్మ=కనుఱెప్ప, 3 సంరంభే= సన్నాహము, ౪ గజగర్జితే = ఏనుఁగు ఘీంకారము.

ఆత్మవీరః ప్రాణవతి శ్యాలకే చ విదూషకే,	ఆత్మవీరః—(పు) ౧ ప్రాణవతి=బలముకలవాఁడు, ౨ శ్యాలకే = బావమఱఁది, 3 విదూషకే=హాస్యగాఁడు.
ఇందీవరం కువలయే శతావర్యాం తు యోషితి. ౨౮౯	ఇందీవరం—(న) ౧ కువలయే=నల్లకలువ, (స్త్రీ) ౨ శతావర్యాం=పిల్లపీఁచర.
ఉదుంబరస్తు దేహల్యాం వృక్షభేదే చ పండకే, కుష్ఠభేదేఽపి చ పుమాం స్తామ్రే తు స్యాన్నపుంసకమ్.	ఉదుంబరః—(పు) ౧ దేహల్యాం=గడప, ౨ వృక్షభేదే=మేడిచెట్టు, 3 పండకే=నపుంసకుఁడు, ౪ కుష్ఠభేదే = కుష్ఠవ్యాధి, (న) ౫ తామ్రే=రాగి.
ఉపహ్వరం సమీపే స్యాదేకాంతే చ నపుంసకం,	ఉపహ్వరం—(న) ౧ సమీపే=చెంత, ౨ ఏకాంతే=రహస్యము.
ఉద్దంతుర స్త్రిషూత్తుంగే కరాలోత్కటదంతయోః.	ఉదంతురః—(త్రి) ౧ ఉత్తుంగే = పొడవైనది, ౨ కరాల = భయంకరమైనది, 3 ఉత్కటదంతయోః=మిట్టపండ్లది.
ఉపకారశ్చోపకృతౌ వికీర్ణకుసుమాదిషు,	ఉపకారః—(పు) ౧ ఉపకృతౌ=ఉపకారము, ౨ వికీర్ణకుసుమాదిషు=చల్లఁబడినపుష్పములు మొదలయినవి.
ఔదుంబరః శ్రాద్ధదేవే రోగభేదే నపుంసకమ్. ౨౫౨	ఔదుంబరః—(పు) ౧ శ్రాద్ధదేవే=యముఁడు, (న) ౨ రోగభేదే = రోగవిశేషము.
అథ కర్మకరో భృత్యే వేతనాజీవిని త్రిషు, కీనాశే పుంసి మూర్వాయాం బింబికాయామపి స్త్రియామ్. ౨౫3	కర్మకరః—(త్రి) ౧ భృత్యే=పనివాఁడు, ౨ వేతనాజీవిని = కూలివాఁడు, (పు) 3 కీనాశే=జముఁడు, (స్త్రీ) ౪ మూర్వాయాం=చాఁగచెట్టు, ౫ బింబికాయాం=దొండతీఁగె.
కలికారస్తు ధూమ్యాటే కరంజే పీతమస్తకే,	కలికారః—(పు) ౧ ధూమ్యాటే = కూఁకటిమూఁగపిట్ట, ౨ కరంజే = నెమిలియడుగుచెట్టు, 3 పీతమస్తకే = పచ్చపిట్ట.

కర్ణికారః పుమానారగ్వధ ద్రౌ చ ద్రుమోత్పలే.	కర్ణికారః—(పు) ౧ ఆరగ్వధద్రౌ=రేల చెట్టు, ౨ ద్రుమోత్పలే=కొండగోఁగు చెట్టు.
కర్ణపూరశ్శిరీషే స్యాన్నీలోత్పలవతంసయోః,	కర్ణపూరః—(పు) ౧ శిరీషే = దిరిసెనపుఁజెట్టు, ౨ నీలోత్పల = నల్ల కలువ, 3 వతంసయోః = కర్ణాభరణము.
కరవీరః కృపాణే స్యాద్దైత్య భేదాశ్వమారయోః. ౨౫౫ కరవీర్యదితి శ్రేష్ఠ గవీపుత్ర వతీషు చ,	కరవీరః—(పు) ౧ కృపాణే=ఖడ్గము; ౨ దైత్యభేద=ఒకానొక రాక్షసుఁడు, 3 అశ్వమారయోః = గన్నేరుచెట్టు, కరవీరీ (స్త్రీ) ౪ అదితి=అదితి దేవి, ౫ శ్రేష్ఠగవీ=మంచియావు, ౬ పుత్రవతీషు = సంతానవంతురాలు.
కటంభరా ప్రసారణ్యాం రోహిణ్యాం గజయోషితి. ౨౫౬. కలంబికాయాం గోలాయాం వర్షాభూమూర్వయోరపి,	కటంభరా—(స్త్రీ) ౧ ప్రసారణ్యాం=గొంతెమగోరుచెట్టు, ౨ రోహిణ్యాం = కటుకరోహిణి, 3 గజయోషితి = ఆఁడేనుఁగు, ౪ కలంబికాయాం=తీఁగబచ్చలి, ౫ గోలాయాం=మణిశిల, ౬ వర్షాభూ=గలిజేరుచెట్టు, ౭ మూర్వయోః=చాగచెట్టు.
కాదంబరస్తు దధ్యగ్రే మద్య భేదే నపుంసకమ్. ౨౫౭. స్త్రీ వారుణీపరభృతాభారతీ శారికాసు చ,	కాదంబరః—(పు) ౧ దధ్యగ్రే = పెరుగు మీఁదితెట్ట, (న) ౨ మద్యభేదే=కడిమిపూఁదేనె, (స్త్రీ) 3 వారుణీ=కల్లు, ౪ పరభృతా=ఆఁడుకోకిల, ౫ భారతీ = సరస్వతి, ౬ శారికాసు = గోరువంక పిట్ట.
కాలంజరో యోగిచక్రమేలకే భైరవే గిరౌ. ౨౫౮	కాలంజరః—(పు) ౧ యోగిచక్రమేలకే=యోగులసమూహముయొక్క చేరిక, ౨ భైరవే=ఈశ్వరుఁడు, 3 గిరౌ = పర్వతవిశేషము.

కుంభకారీ కులుత్థ్యాం చ పుంలింగో ఘటకారకే,	కుంభకారీ—(స్త్రీ) ౧ కులుత్థ్యాం = కులుత్థాంజనము, (పు) ౨ ఘటకారకే = కుమ్మరివాఁడు.
కృష్ణసారా శింశపాయాం పుంసి స్నుహ్యాం మృగాంతరే. ౨౫౯	కృష్ణసారా—(స్త్రీ) ౧ శింశపాయాం = ఇరుగుడుచెట్టు, ౨ స్నుహ్యాం=జెముడుచెట్టు, (పు) 3 మృగాంతరే = నల్లయిఱ్ఱి.
గిరిసారః పుమాన్ లోహే వంగే మలయపర్వతే,	గిరిసారః—(పు) ౧ లోహే=యినుము, ౨ వంగే=తగరము, 3 మలయపర్వతే=మలయపర్వతము.
ఘనసారస్తు కర్పూరే దక్షిణావర్తపారదే. ౨౬౦	ఘనసారః—(పు) ౧ కర్పూరే = కర్పూరము, ౨ దక్షిణావర్తపారదే = పాదరసవిశేషము.
చరాచరం వాచ్యలింగమింగే జగతి న ద్వయోః,	చరాచరం—(త్రి) ౧ ఇంగే=తిరుగునది, (న) ౨ జగతి=లోకము.
చర్మకారః పాదుకృతి స్త్రియాం చర్మకషౌషధౌ.	చర్మకారః—(పు) ౧ పాదుకృతి=గోఁడారివాఁడు, (స్త్రీ) ౨ చర్మకషౌషధౌ=సంబరేణిచెట్టు.
అథ చక్రధరోఽజేఽహౌ నా త్రిషు గ్రామజాలిని,	చక్రధరః—(పు) ౧ అజే = విష్ణువు, ౨ అహౌ=పాము,(త్రి) 3 గ్రామజాలిని=గ్రామసమూహాధిపతి.
చిత్రటీరో విధౌ ఫాలమంకితం యేన తత్ర చ. ౨౬౨. ఘంటాకర్ణోపహారాయ హతచ్ఛాగాస్రబిందుభిః,	చిత్రటీరః—(పు) ౧ విధౌ=చంద్రుఁడు, ౨ యేనఘంటాకర్ణోపహారాయహతచ్ఛాగాస్రబిందుభిఃఫాలమంకితంతత్ర చ = ప్రమథగణములోని ఘంటాకర్ణునికి బలియీయఁబడిన మేకనెత్తురు ముఖమునగలవాఁడు.
తాలపత్రం తు తాటంకే రండాయాం తాలపత్ర్యపి.	తాలపత్రం—(న) ౧ తాటంకే = చెవికమ్మ, ౨ రండాయాం = ఎలుకజీడిచెట్టు.

తుంగభద్రా నదీభేదే స్త్రియాం పుంసి మదోత్కటే,	తుంగభద్రా—(స్త్రీ) ౧ నదీభేదే = తుంగభద్రానది, (పు) ౨ మదోత్కటే = మదపుటేనుఁగు.
తుండికేరీ తు కార్పాస్యాం బింబికాయామపి స్త్రియాం.	తుండికేరీ—(స్త్రీ) ౧ కార్పాస్యాం=ప్రత్తి చెట్టు, ౨ బింబికాయాం = దొండ తీఁగె.
తులాధరస్తులారాశౌ పుంసి వాణిజకే త్రిషు,	తులాధరః—(పు) ౧ తులారాశౌ=తులారాశి, (త్రి) ౨ వాణిజకే= వర్తకము చేయువాఁడు.
అథ తోయధరో ముస్తా సునిషణ్ణౌషధీఘనే. ౨౯౫	తోయధరః—(పు) ౧ ముస్తా = తుంగముస్తె, ౨ సునిషణ్ణౌషధీ=నీరుచెంచలిచెట్టు, 3 ఘనే= మేఘము.
దండయాత్రా దిగ్విజయే సంయానవరయాత్రయోః,	దండయాత్రా—(స్త్రీ) ౧ దిగ్విజయే=దిక్కులనుజయించుట, ౨ సంయాన=యుద్ధయాత్ర, 3 వరయాత్రయోః=వివాహోద్యుత్సవయాత్ర.
అథో దశపురం దేశే పురేఽపి స్యాన్నపుంసకమ్.	దశపురం—(న) ౧ దేశే= దేశవిశేషము, ౨ పురే=పట్టణము.
దండధరః పుమాన్ పృథ్వీనాథే ప్రేతాధిపేఽపి చ,	దండధరః—(పు) ౧ పృథ్వీనాథే=రాజు, ౨ ప్రేతాధిపే=యముఁడు.
దిగంబరస్స్యాత్క్షపణే నగ్నే తమసి శంకరే. ౨౯౬	దిగంబరః—(పు) ౧ క్షపణే=క్షపణమతస్థుఁడు, ౨ నగ్నే = దిసమొలవాఁడు, 3 తమసి= చీఁకటి, ౪ శంకరే=ఈశ్వరుఁడు.
దురోదరం ద్యూతభేదే ద్యూతకృత్పణయోః పుమాన్,	దురోదరం—(న) ౧ ద్యూతభేదే=ద్యూతవిశేషము, (పు) ౨ ద్యూతకృత్ = జూదరి, 3 పణే=పందెము.
దేహయాత్రా యమపురీగమనే భోజనేఽపి చ. ౨౯౭	దేహయాత్రా—(స్త్రీ) ౧ యమపురీగమనే = మరణము, ౨ భోజనే = ఆహారము.

ద్వైమాతురో జరాసంధ వారణాననయోః పుమాన్,	ద్వైమాతురః—(పు) ౧ జరాసంధ = జరాసంధుఁడనురాజు, ౨ వారణాననయోః=వినాయకుఁడు.
ధరాధరో హరౌ శైలే	ధరాధరః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨ శైలే=పర్వతము.
ధారాధరోఽసిమేఘయోః.	ధారాధరః—(పు) ౧ అసి = కత్తి, ౨ మేఘయోః= మేఘము.
ధారాంకురస్తు నాశీరే శీకరేఽపి ఘనోపలే,	ధారాంకురః—(పు) ౧ నాశీరే = సేనాముఖము, ౨ శీకరే = తుంపరలు, 3 ఘనోపలే = వడగండ్లు.
ధార్తరాష్ట్రోఽసితాస్యాంఘ్రి హంసే కౌరవసర్పయోః.	ధార్తరాష్ట్రః—(పు) ౧ అసితాస్యాంఘ్రి హంసే=నల్లనిముక్కు కాళ్లుగలహంస, ౨ కౌరవ = ధృతరాష్ట్రపుత్రులు, 3 సర్పయోః = ఒకానొకపాము.
ధుంధుమారశ్శక్రగోపే గృహధూమే పదాలికే,	ధుంధుమారః—(పు) ౧ శక్రగోపే = ఆరుద్రపురుగు, ౨ గృహధూమే = ఇంటిపొగ, 3 పదాలికే = చాలకాళ్లు గలజంతువు.
ధురంధరో ధవద్రౌ నా వాచ్యలింగస్తు ధూర్వహే.	ధురంధరః—(పు) ౧ ధవద్రౌ = చంద్రచెట్టు, (త్రి) ౨ ధూర్వహే = బరువు మోయునది.
ధృతరాష్ట్రస్సురాజ్ఞి స్యాన్నాగక్షత్రియభేదయోః, ధృతరాష్ట్రీ హంసపత్న్యాం	ధృతరాష్ట్రః—(పు) ౧ సురాజ్ఞి = మంచిరాజు, ౨ నాగ = సర్పవిశేషము, 3 క్షత్రియభేదయోః = ధృతరాష్ట్రుఁడు, ధృతరాష్ట్రీ (స్త్రీ) ౪ హంసపత్న్యాం = ఆఁడుహంస.
నభశ్చరో విహంగమే. ౨౭౨. విద్యాధరే ఘనే వాతే	నభశ్చరః—(పు) ౧ విహంగమే = పక్షి, ౨ విద్యాధరే = విద్యాధరుఁడనుదేవతాజాతి, 3 ఘనే = మేఘము, ౪ వాతే = వాయువు.

నిశాచరస్తు రక్షసి, ఫేరుపేచక
సర్పేషు పాంశులాయాం
నిశాచరీ. ౨౭౩

నిశాచరః—(పు) ౧ రక్షసి=రాక్షసుఁడు, ౨ ఫేరు=నక్క, 3 పేచక=గుడ్లగూబ, ౪ సర్పేషు=పాము, నిశాచరీ (స్త్రీ) ౫ పాంసులాయాం = అంకుటాలు.

నిషద్వరస్తు జంబాలే నిశా
యాం తు నిషద్వరీ,

నిషద్వరః—(పు) ౧ జంబాలే = బురద, నిషద్వరీ (స్త్రీ) ౨ నిశాయాం=రాత్రి.

నీలాంబరః ప్రలంబఘ్నే కో
ణపే చ శనైశ్చరే. ౨౭౪

నీలాంబరః—(పు) ౧ ప్రలంబఘ్నే=బలరాముఁడు, ౨ కోణపే= రాక్షసుఁడు, 3 శనైశ్చరే=శని.

భవేత్పరికరస్సంఘే పర్యంక
పరివారయోః, ప్రగాఢ
గాత్రికాబంధే సమారంభ
వివేకయోః. ౨౭౫

పరికరః—(పు) ౧ సంఘే = గుంపు, ౨ పర్యంక=మంచము, 3 పరివారయోః= పరిజనము, ౪ ప్రగాఢగాత్రికాబంధే= ధట్టీకట్టు, ౫ సమారంభ=ప్రారంభము, ౬ వివేకయోః=తెలివి.

అథ పక్షచరశ్చంద్రే పృథ
క్చారిగజేఽపి చ,

పక్షచరః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుఁడు, ౨ పృథక్చారిగజే = ప్రత్యేకముగాఁ దిరుగుగజము.

భవేత్ప్రతిసరో మంత్రభేదే
మాల్యే చ కంకణే. ౨౭౬
వ్రణశుద్ధౌ చమూపృష్ఠే
పుంసి న స్త్రీ తు మండనే,
ఆరక్షే కరసూత్రే చ నియో
జ్యే త్వన్యలింగకః. ౨౭౭

ప్రతిసరః—(పు) ౧ మన్త్రభేదే=ప్రతిసరమంత్రము, ౨ మాల్యే=పుష్పమాలిక, 3 కంకణే=కడియము, ౪ వ్రణశుద్ధౌ= వ్రణపరిశోధన, ౫ చమూపృష్ఠే= సేన వెనుకభాగము, (స్త్రీ) ౬ మండనే = అలంకారము, ౭ ఆరక్షే = ఏనుఁగు కుంభముల క్రిందిచోటు, ౮ కరసూత్రే =చేతికిఁగట్టినతోరము,(త్రి) ౯ నియోజ్యే=నియోగింపఁదగినది.

భవేత్పరిసరో మృత్యౌ విధా
వపి చ పుంస్యయం

పరిసరః—(పు) ౧ మృత్యౌ = మృత్యువు, ౨ విధౌ=బ్రహ్మ, లేక శాసించుట.

పరంపరో మృగభేదే ప్రపౌ
త్రే తనయస్య చ. ౨౭౮.

పరంపరః—(పు) ౧ మృగభేదే=మృగవిశేషము, ౨ తనయస్య ప్రపౌత్రే = ముని

పరంపరా పరిపాట్యాం హింసాసంతానయోరపి,	మనుమఁడు, (స్త్రీ) ౩ పరిపాట్యాం = క్రమము, ౪ హింసా=వధ, ౫ సంతానయోః = పుత్రపౌత్రాదిసంతానము.
పయోధరః కోషకారే నాళికేరే స్తనేఽపి చ. ౨౭౯. కశేరుమేఘయోః పుంసి	పయోధరః—(పు) ౧ కోషకారే= చెఱకు విశేషము, ౨ నాళికేరే = కొబ్బరికాయ, ౩ స్తనే=చన్ను, ౪ కశేరు = వెన్నెముక, ౫ మేఘయోః=మేఘము.
ప్రభాకరోఽగ్నిసూర్యయోః	ప్రభాకరః—(పు) ౧ అగ్ని = నిప్పు, ౨ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు.
ప్రతీహారో ద్వారి ద్వాఃస్థే ద్వాఃస్థితాయాం తు యోషితి. ౨౮౦	ప్రతీహారః—(పు) ౧ ద్వారి=ద్వారము, ౨ ద్వాఃస్థే = ద్వారపాలకుఁడు, (స్త్రీ) ౩ ద్వాఃస్థితాయాం = ద్వారపాలిక.
పరివారః పరిజనే ఖడ్గకోషే పరిచ్ఛదే,	పరివారః—(పు) ౧ పరిజనే = భృత్యులు, ౨ ఖడ్గకోశే=కత్తియొఱ, ౩ పరిచ్ఛదే= కప్పువస్త్రము.
పారావారస్సముద్రే నాతటద్వయే నపుంసకమ్.	పారావారః—(పు) ౧ సముద్రే = సముద్రము, (న) ౨ తటద్వయె = రెండు దరులు.
పాత్రటీరస్తు పుంలింగో యుక్తవ్యాపారమంత్రిణి, లోహకాంస్యరజత్పాత్రే సింహాణే పావకేఽపి చ. ౨౮౨	పాత్రటీరః—(పు) ౧ యుక్తవ్యాపారమన్త్రిణి=ఉచితవ్యాపారముగలమంత్రి, ౨ లోహ= యినుపగిన్నె, ౩ కాంస్య= కంచుగిన్నె, ౪ రజత్పాత్రే = వెండిగిన్నె, ౫ సింహాణే = గాజుగిన్నియ, ౬ పావకే=అగ్ని.
పారిభద్రస్తు మందారే నింబద్రౌ దేవదారుణి,	పారిభద్రః—(పు) ౧ మందారే = కల్పవృక్షము, ౨ నింబద్రౌ = వేపచెట్టు, ౩ దేవదారుణి = దేవదారుచెట్టు.
పీతాంబరస్తు శైలూషే పుంసి కైటభసూదనే. ౨౮౩	పీతాంబరః—(పు) ౧ శైలూషే=నటుఁడు ౨ కైటభసూదనే=విష్ణువు.

పీతసారో మలయజే గోమేదకమణావపి,

పీతసారః—(పు) ౧ మలయజే = చందనము, ౨ గోమేదకమణౌ = గోమేదకమణి.

పూర్ణపాత్రం వస్తుపూర్ణపాత్రే వర్ధాపకేఽపి చ.

పూర్ణపాత్రం—(న) ౧ వస్తుపూర్ణపాత్రే= వస్తువుల చేనింపఁబడినపాత్ర, ౨ వర్ధాపకే = కొలఁతపాత్రము.

బలభద్రా త్రాయమాణాకుమార్యోః పుంసి సీరిణి,

బలభద్రా—(స్త్రీ) ౧ త్రాయమాణా = కలుకానుఁగుచెట్టు, ౨ కుమార్యోః= కలబంద, (పు) ౩ సీరిణి = బలరాముఁడు.

బ్రహ్మపుత్రః క్షేత్రభేదే నదభేదే చ పుంస్యయమ్.

బ్రహ్మపుత్రః—(పు) ౧ క్షేత్రభేదే = పుణ్యస్థలములలోనొకటి, ౨ నదభేదే= బ్రహ్మపుత్రమనునదము.

వక్రనక్రస్తు పిశునే తథైవ శుకపక్షిణి,

వక్రనక్రః—(పు) ౧ పిశునే = కొండెకాఁడు, ౨ శుకపక్షిణి=చిలుక.

బార్బటీరోఽరంగఆమ్రాస్థ్న్యంకురే గణికాసుతే. ౨౮౬

బార్బటీరః—(పు) ౧ రంగే=రంగస్థలము, ౨ ఆమ్రాస్థ్ని=మామిడిగింజ, ౩ అంకురే = మొలక, ౪ గణికాసుతే = భోగముదానికొడుకు.

వారకీరస్తు పుంసి స్యాద్వారగ్రాహిణి బాడబే, యూకాయాం వేణివేధన్యాం నీరాజితహయేఽపి చ. ౨౮౭

వారకీరః—(పు) ౧ వారగ్రాహిణి=వారగ్రాహకుఁడు, ౨ బాడబే=బడబాగ్ని, ౩ యూకాయాం = పేను, ౪ వేణివేధన్యాం = దువ్వెన, ౫ నీరాజితహయే = ఆరతియివ్వఁబడినగుఱ్ఱము.

విందుతంత్రః పుమాన్నారిఫలకే చ తురంగకే,

విందుతంత్రః—(పు) ౧ శారిఫలకే=సొగటాలబల్ల, ౨ తురంగకే=గుఱ్ఱము.

వీరభద్రోఽశ్వమేధాశ్వే వీరశ్రేష్ఠే చ వీరణే. ౨౮౮

వీరభద్రః—(పు) ౧ అశ్వమేధాశ్వే = అశ్వమేధయాగమందలిగుఱ్ఱము, ౨ వీరశ్రేష్ఠే=వీరాగ్రేసరుఁడు, ౩ వీరణే= అవురుకసవు.

స్యాద్వీరతరం వీరణే వీరశ్రేష్ఠే శరే చ నా,

వీరతరం—(న) ౧ వీరణే = అవురుగడ్డి, (పు) ౨ వీరశ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠమైనవీరుఁడు, 3 శరే=బాణము.

మహావీరస్తు గరుడే శూరే సింహే మఖానలే. ౨౮౯. వజ్రే శ్వేతతురంగే చ సంచానవిహగేఽపి చ,

మహావీరః—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౨ శూరే=వీరుఁడు, 3 సింహే =సింహము, ౪ మఖానలే=యజ్ఞాగ్ని, ౫ వజ్రే = వజ్రాయుధము, ౬ శ్వేతతురంగే=తెల్లనిగుఱ్ఱము, ౭ సంచానవిహగే=డేఁగ.

మహామాత్రస్సమృద్ధే చామాత్యే హస్తిపకాధిపే.

మహామాత్రః —(పు) ౧ సమృద్ధే = సంపన్నుఁడు, ౨ అమాత్యే = మంత్రి, 3 హస్తిపకాధిపే = మావటిదొర.

మణిచ్ఛిద్రా తు మేదాయామృషభాఖ్యౌషధేఽపి చ,

మణిచ్ఛిద్రా —(స్త్రీ) ౧ మేదాయాం = మేదయను గంధద్రవ్యము, ౨ ఋషభాఖ్యౌషధే = ఋషభమను నోషధి.

మహేశ్వరో మహాదేవే కథితోఽధీశ్వరేఽపి చ. ౨౯౧

మహేశ్వరః—(పు) ౧ మహాదేవే=ఈశ్వరుఁడు, ౨ అధీశ్వరే=ప్రభువు.

మృగనేత్రా రాత్రిభేదే విశేషే యోషితస్తథా,

మృగనేత్రా—(స్త్రీ) ౧ రాత్రిభేదే=మృగశిరానక్షత్రముతోఁగూడినరాత్రి, ౨ యోషితోవిశేషే = లేడికన్నులవంటి కన్నులుగలస్త్రీ.

రథకారస్తు మాహిష్యాత్కరణీజే చ తక్షణి, ౨౯౨

రథకారః—(పు) ౧ మాహిష్యాత్కరణీజే = మాహిష్యునివలనఁ కరణస్త్రీకిఁ బుట్టినవాఁడు, (మాహిష్యుఁడనఁగా క్షత్రియునికిని వైశ్యస్త్రీకిని బుట్టినవాఁడు, కరణస్త్రీయనఁగా వైశ్యునికిని శూద్రస్త్రీకిని బుట్టినది), ౨ తక్షణి= వడ్లవాఁడు.

రాగసూత్రం తులాసూత్రే పట్టసూత్రే నపుంసకమ్,	రాగసూత్రం—(న) ౧ తులాసూత్రే = త్రాసుత్రాడు, ౨ పట్టసూత్రే = పట్టుదారము.
లంబోదరస్స్యాదుద్ధానే గణానామధిపేఽపి చ. ౨౯౩	లంబోదరః—(పు) ౧ ఉద్ధానే=ప్రొయ్యి, ౨ గణానామధిపే=వినాయకుఁడు.
లక్ష్మీపుత్రస్తు పుంలింగః కామదేవే తురంగమే,	లక్ష్మీపుత్రః—(పు) ౧ కామదేవే = మన్మథుఁడు, ౨ తురంగమే=గుఱ్ఱము.
వ్యవహారో ద్రుభేదే స్యాన్న్యాయేఽపి చ పణే స్థితౌ.	వ్యవహారః—(పు) ౧ ద్రుభేదే=వృక్షవిశేషము, ౨ న్యాయే = న్యాయము, ౩ పణే=జూదము, ౪ స్థితౌ=ఉనికి.
అథ వ్యతికరః పుంసి వ్యసనవ్యతిషంగయోః,	వ్యతికరః—(పు) ౧ వ్యసన=దుఃఖము, ౨ వ్యతిషంగయోః=సంబంధము.
వాతపుత్రో మహాధూర్తే భీమసేనే హనూమతి. ౨౯౪	వాతపుత్రః—(పు) ౧ మహాధూర్తే = మిక్కిలికపటుఁడు, ౨ భీమసేనే = భీముఁడు, ౩ హనూమతి=హనుమంతుఁడు.
విశ్వంభరోఽచ్యుతే శక్రే పుంసి విశ్వంభరా భువి,	విశ్వంభరః—(పు) ౧ అచ్యుతే = విష్ణువు, ౨ శక్రే=ఇంద్రుఁడు, (స్త్రీ) ౩ భువి = భూమి.
విశ్వకద్రుస్త్రిషు ఖలే ధ్వానే ఖేటశునోః పుమాన్.	విశ్వకద్రుః—(త్రి) ౧ ఖలే=దుర్మార్గుఁడు, ౨ ధ్వాన=ధ్వని, ౩ ఆఖేటశునోః = వేటకుక్క.
విభావరీ నిశారాత్ర్యోః కుట్టన్యాం వక్రయోషితి, వివాదవస్త్రగుంఠ్యాం చ	విభావరీ—(స్త్రీ) ౧ నిశా = పసుపు, ౨ రాత్ర్యోః = రాత్రి, ౩ కుట్టన్యాం = = తార్పుడుకత్తె, ౪ వక్రయోషితి = కుటిలవనిత, ౫ వివాదవస్త్రగుంఠ్యాం=వివాదసమయమున వేసికొన్న ముసుకు.
విభాకరోఽగ్నిసూర్యయోః.	విభాకరః—(పు) ౧ అగ్ని=అగ్ని, ౨ సూర్యయోః=సూర్యుఁడు.

వీతిహోత్రోఽనలేఽర్కే చ	వీతిహోత్రః—(పు) ౧ అనలే=అగ్ని, ౨ అర్కే=సూర్యుఁడు.
శతపత్రశ్శిఖండిని, దార్వాఘాటే సారసే చ కమలే తు నపుంసకమ్. ౨౯౯	శతపత్రః—(పు) ౧ శిఖండిని=నెమిలి, ౨ దార్వాఘాటే=వడ్రంగిపిట్ట, 3 సారసే=బెగ్గురుపక్షి, (న) ౪ కమలే=పద్మము.
శతావరీ తు శట్యాంస్యాదిందీవర్యామపి స్త్రియామ్,	శతావరీ—(స్త్రీ) ౧ శట్యాం = గండ్లకచోరము, ౨ ఇందీవర్యాం = పిల్లిపీఁచర.
శిశుమారోఽంబుసంభూతజంతౌ తారాత్మకాచ్యుతే.	శిశుమారః—(పు) ౧ అంబుసంభూతజంతౌ = నీటియందుఁబుట్టినజంతువిశేషము, ౨ తారాత్మకాచ్యుతే = శింశుమారచక్రము.
భవేత్సహచరో ఝింట్యాం ద్వయోరనుచరే త్రిషు,	సహచరః—(పు) ౧ ఝింట్యాం = ములుగోరింట, (త్రి) ౨ అనుచరే = వెంటఁదిరుగువాఁడు.
సముద్రారుః పుమాన్గ్రాహే సేతుబంధే తిమింగిలే. ౩౦౦	సముద్రారుః—(పు) ౧ గ్రాహే=మొసలి, ౨ సేతుబంధే=కట్ట, 3 తిమింగిలే = తిమింగిలమనుచేప
సంప్రహారో గతౌ యుద్ధే	సంప్రహారః—(పు) ౧ గతౌ=గమనము, ౨ యుద్ధే=యుద్ధము.
స్థిరదంష్ట్రో భుజంగమే, వరాహాకృతివిష్ణౌ చ	స్థిరదంష్ట్రః—(పు) ౧ భుజంగమే=పాము, ౨ వరాహాకృతివిష్ణౌ=ఆదివరాహము.
సుకుమారో మృదౌ త్రిషు. ౩౦౧. పుంసి పుండ్రాభిధానేక్షౌ	సుకుమారః—(త్రి) ౧ మృదౌ=మృదువైనది, ౨ పుండ్రాభిధానేక్షౌ=తెల్లచెఱుకు.
సూత్రధారశ్శచీపతౌ, నాంద్యంతరసంచారిపాత్రశిల్పిప్రభేదయోః ౩౦౨	సూత్రధారః—(పు) ౧ శచీపతౌ = ఇంద్రుఁడు, ౨ నాంద్యంతరసంచారీపాత్ర=సూత్రధారుఁడు, 3 శిల్పిప్రభేదయోః=వడ్రంగి.

ర పంచకం. — అయిదక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.

తమాలపత్త్రం తాపింఛే తిలకే పత్త్రకేఽపి చ,

తమాలపత్త్రం—(న) ౧ తాపింఛే=చీఁకటిమ్రాను, ౨ తిలకే=బొట్టు, ౩ పత్త్రకే=మకరికాదిపత్త్రము.

తాలీశపత్త్రం భూమ్యామలకీతాలీశయోః స్మృతమ్.

తాలీశపత్త్రం—(న) ౧ భూమ్యామలకే=నేలయుసిరికచెట్టు, ౨ తాలీశయోః=తాలిసపత్త్రి.

స్యాత్పాంశుచామరః పుంసి దూర్వాంచితతటీభువి, వర్ధాపకే ప్రశంసాయాం పురోటౌ ధూలిగుచ్ఛకే ౩౦౪

పాంశుచామరః—(పు) ౧ దూర్వాంచితతటీభువి = గఱికగలయొడ్డు, ౨ వర్ధాపకే = నాడీచ్ఛేదకుఁడు, ౩ ప్రశంసాయాం=స్తోత్రము, ౪ పురోటౌ=ఆకులచప్పుడు, ౫ ధూళిగుచ్ఛకే = బుక్కాలోని భేదము.

స్యాత్పాదచత్వరశ్ఛాగే సైకతే పిప్పలేఽపి చ, కరకేపరదోషైకప్రవక్తృపురుషేఽపి చ. ౩౦౫

పాదచత్వరః—(పు) ౧ ఛాగే=మేఁక, ౨ సైకతే=ఇసుకతిన్నె, ౩ పిప్పలే=రావిచెట్టు, ౪ కరకే=వడగల్లు, ౫ పరదోషైకప్రవక్తృపురుషే = పరులయందు నిందమోపువాఁడు.

పీతకావేరమిత్యేతత్కుంకుమే పిత్తలేఽపి చ,

పీతకావేరం—(న) ౧ కుంకుమే=కుంకుమ ౨ పిత్తలే=ఇత్తడి.

స్యాద్రాజబదరం రక్తామలకే లవణేఽపి చ. ౩౦౬

రాజబదరం—(న) ౧ రక్తామలకే=రాచయుసిరిక, ౨ లవణే=ఉప్పు.

వస్వోకసారేంద్రపురే కుబేరనగరీపురోః,

వస్వోకసారా—(పు) ౧ ఇంద్రపురే=అమరావతీపట్టణము, ౨ కుబేరనళినీ = కుబేరునినది, ౩ పురోః = కుబేరునిపట్టణము.

విప్రతీసార ఉద్దిష్టః కౌకృత్యేఽనుశయే రుషి. ౩౦౭

విప్రతీసారః—(పు) ౧ కౌకృత్యే=అయుక్తకార్యము, ౨ అనుశయే = పశ్చాత్తాపము, ౩ రుషికోపము.

భవేత్సమభిహారస్తు పౌనః పున్యభృశార్థయోః,	సమభిహారః—(పు) ౧ పౌనపున్యే=పలుమాఱు, ౨ భృశార్థయోః=మిక్కిలి.
సర్వతోభద్రఇత్యుక్తఃకావ్య చిత్రే గృహాంతరే. ౩౦౮. నింబే నా సర్వతోభద్రా గంభారీనటయోషితోః.	సర్వతోభద్రః—(పు) ౧ కావ్యచిత్రే = సర్వతోభద్రమనెడి చిత్రకావ్యము, ౨ గృహాంతరే=నాలుగుద్వారములుగలయిల్లు, ౩ నింబే = వేపచెట్టు, (స్త్రీ) ౪ గంభారీ=గుమ్మడిచెట్టు, ౫ నటయోషితోః=నాట్యస్త్రీ.
ఇతి రాంతవర్గః.	ఇది రాంతవర్గము.
లైకమ్.	ఏకాక్షర లశబ్దములు.
లశ్శక్రే లా తు దానే స్యాత్ గ్రహణేఽపి నిగద్యతే,	లః—(పు) ౧ శక్రే=ఇంద్రుఁడు, (స్త్రీ) ౨ దానే=దానము, ౩ గ్రహణే = పట్టుకొనుట.
లీ శ్లేషణే చ చపలే	లీ—(స్త్రీ) ౧ శ్లేషణే=కలియుట, ౨ చపలే=చంచలమైనది
గ్లౌర్ధరణ్యాం నిశాపతౌ. ౧	గ్లౌః—(పు) ౧ ధరణ్యాం = భూమి, ౨ నిశాపతౌ=చంద్రుఁడు.
ల ద్వికం.	రెండక్షరములుగల లకారాంత శబ్దములు.
అమ్లో రసస్య భేదే స్యాదమ్లీ చాంగేరికౌషధౌ,	అమ్లః—(పు) ౧ రసస్యభేదే=పులుపు. అమ్లీ—(స్త్రీ) ౧ చాంగేరికౌషధౌ=పులిచింతచెట్టు.
అలిస్సురాపుష్పలిహోః పుం	అలిః—(పు) ౧ సురా = కల్లు, ౨ పుష్పలిహోః=తుమ్మెద.
స్యాలిర్విశదాశయే. ౨. త్రిషు స్త్రియాం వయస్యాయాం సేతౌ పంక్తౌ చ కీర్తితా,	ఆలిః—(త్రి) ౧ విశదాశయే = నిశ్చలచిత్తుఁడు, (స్త్రీ) ౨ వయస్యాయాం=చెలికత్తె, ౩ సేతౌ = కట్టు, ౪ పంక్తౌ = వరుస.

ఆలుర్గలంతికాయాం స్త్రీ క్లీబం మూలే చ ఖేలకే. ౩

ఆలుః—(స్త్రీ) ౧ గలంతికాయాం = గిరిక పిడత, (న) ౨ మూలే = గెనుసుగడ్డ, ౩ ఖేలకే=పడవ.

ఇలా కలత్రే సౌమ్యస్య ధరిత్ర్యాం గవి వాచి చ,

ఇలా—(స్త్రీ) ౧ సౌమ్యస్యకళత్రే= బుధుని భార్య, ౨ ధరిత్ర్యాం = భూమి, ౩ గవి=గోవు, ౪ వాచి=వాక్కు.

ఓల్లస్తు శూరణే పుంసి స్యాదార్ద్రే వాచ్యలింగకః ౪

ఓల్లః—(పు) ౧ శూరణే = కంద, (త్రి) ౨ ఆర్ద్రే=తడిసినది.

కలా స్యాన్మూలరైవృద్ధౌ శిల్పాదావంశమాత్రకే, షోడశాంశే చ చంద్రస్య కలనాకాలమానయోః ౫ కలం శుక్రే త్రిష్వజీర్ణే నావ్యక్తమధురధ్వనౌ,

కలా—(స్త్రీ) ౧ మూలరైవృద్ధౌ=మూలధనమువడ్డి, ౨ శిల్పాదౌ = శిల్పాది కళలు, ౩ అంశమాత్రకే = భాగము, ౪ చంద్రస్యషోడశాంశే = చంద్రునిలోఁ బదియాఱవభాగము, ౫ కలనా = పొందుట, ౬ కాలమానయోః = ముప్పది కాష్ఠల కాలము, (న) ౭ శుక్రే = రేతస్సు, (త్రి) ౮ అజీర్ణే = జీర్ణముకానిది, (పు) ౯ అవ్యక్తమధురధ్వనౌ = అస్పష్టమధురధ్వని.

కలిః స్త్రీ కలికాయాం నా శూరాజికలహే యుగే. ౬

కలిః—(స్త్రీ) ౧ కలికాయాం=కళ్లెము, ౨ శూర=శూరుఁడు, ౩ ఆజి=యుద్ధము, ౪ కలహే = కలహము, ౫ యుగే = కలియుగము.

కాలో మృత్యౌ మహాకాలే సమయే యమకృష్ణయోః, కాలా తు కృష్ణత్రివృతా మంజిష్ఠానీలినీషు చ. ౭

కాలః—(పు) ౧ మృత్యౌ = మృత్యువు, ౨ మహాకాలే= ఈశ్వరుఁడు, ౩ సమయే= కాలము, ౪ యమ = జముఁడు, ౫ కృష్ణయోః=నలుపు, (స్త్రీ) ౬ కృష్ణత్రివృతా = నల్లతెగడచెట్టు, ౭ మంజిష్ఠా=మంజిష్ఠచెట్టు, ౮ నీలినీషు = నీలిచెట్టు.

కాలీ గౌర్యాం క్షీరకీటే కాలికామాతృభేదయోః,

కాలీ—(స్త్రీ) ౧ గౌర్యాం = పార్వతి, ౨ క్షీరకీటే = పాలయందుఁబుట్టినపురుగు, ౩ కాలికా=మేఘపంక్తి, ౪ మాతృభేదయోః = సప్తమాతృకలలోనొకతి.

కీలో లేశే ద్వయోః స్తంభజ్వాలాకఫోణిశంకుషు. ౮

కీలః—(పు) ౧ లేశే = కొంచము, ౨ స్తంభ=కంబము, ౩ జ్వాల = అగ్నిశిఖ, ౪ కఫోణి=మోఁచెయ్యి, ౫ శంకుషు=మేకు.

కులం జనపదే గోత్రే సజాతీయగణేష్వపి, భవనే చ తనౌ క్లీబం కంటకార్యౌషధౌ కులీ. ౯

కులం—(న) ౧ జనపదే=ఊరు, ౨ గోత్రే =వంశము, ౩ సజాతీయగణేషు=తెగ, ౪ భవనే = గృహము, ౫ తనౌ=శరీరము, కులీ (స్త్రీ) ౬ కంటకార్యౌషధౌ=వాకుడుచెట్టు.

అథ కూలం తటే స్తూపే సైన్యపృష్ఠతడాగయోః,

కూలం—(స్త్రీ) ౧ తటే=దరి, ౨ స్తూపే = దిబ్బ, ౩ సైన్యపృష్ఠ = సైన్యము వెనుకటిభాగము, ౪ తటాకయోః = చెఱువు.

కోలం కోలిఫలే క్లీబం పిప్పలీచవ్యయోః స్త్రియామ్. ౧౦. నాంకపాలౌ శనౌ చిత్రే వరాహోత్సంగభేలకే,

కోలం—(న) ౧ కోలిఫలే= రేగుఁబండు, (స్త్రీ) ౨ పిప్పలీ=పిప్పలితీఁగె, ౩ చవ్యయోః = చవ్యమనుగ్రంధ్యము, (పు) ౪ అంకపాలౌ=కౌఁగిలి, ౫ శనౌ=శనిగ్రహము, ౬ చిత్రే = చిత్తరువు, ౭ వరాహ = పంది, ౮ ఉత్సంగ=తొడ (ఒడి), ౯ భేలకే=తెప్ప.

ఖలం భూస్థానకల్కేషు నీచక్రూరాధమే త్రిషు. ౧౧

ఖలం—(న) ౧ భూ=భూమి, ౨ స్థాన = నివాసము, ౩ కల్కేషు = పాపము, (త్రి) ౪ నీచ=నీచుఁడు, ౫ క్రూర = క్రూరుఁడు, ౬ అధమే=అల్పుఁడు.

ఖల్లో వస్త్రప్రభేదే స్యాద్గర్తే చర్మణి చాతకే, ఖల్లీ

ఖల్లః—(పు) ౧ వస్త్రప్రభేదే = వస్త్రవిశేషము, ౨ గర్తే=గుంట, ౩ చర్మణి =

తు హ_స్తపాదావమర్దనాఖ్య రుజి స్త్రియామ్. ౧౨	తోలు, ౪ చాతకే=చాతకపక్షి, ఖల్లీ (స్త్రీ) ౫ హ_స్తపాదావమర్దనాఖ్యారుచి=రోగవిశేషము.
ఖలమప్రహతే క్లీబం సార సంక్షిప్తవేధసి,	ఖలం—(న) ౧ అప్రహతే = దున్నని భూమి, ౨ సార = సారము, 3 సంక్షి_ప్త=సంక్షేపము, ౪ వేధసి=బ్రహ్మ.
గల స్సర్జరసే కంఠే	గలః—(పు) ౧ సర్జరసే = సజ్జరసము, ౨ కంఠే=కంఠము.
గుల స్స్యాద్వైక్షవే పుమాన్. ౧3. గులీ తు గుటికారోగ భిదోః స్నుహ్యాం గులా స్మృతా	గులః—(పు) ౧ ఐక్షవే = చెఱకుపానకము, గులీ (స్త్రీ) ౨ గుటికా = గోళి, 3 రోగభిదోః=రోగభేదము, (స్త్రీ) ౪ ౪ స్నుహ్యాం=జెముడుచెట్టు.
గోలా గోదావరీసఖ్యోఃకునటీ దుర్గయోః స్త్రియామ్. ౧౪ పత్రాంజనే మండలే చాలింజరే బాలఖేలనే,	గోలా—(స్త్రీ) ౧ గోదావరీ=గోదావరీనది, ౨ సఖ్యోః=చెలికత్తె, 3 కునటీ=మణిసిల, ౪ దుర్గయోః = పార్వతీదేవి. ౫ పత్రాంజనే=సిరా, ౬ మండలే=గోలకము, ౭ అలింజరే=కాఁగు, ౮ బాలఖేలనే=పిల్లలయాట.
చలా లక్ష్మ్యాం పుమాన్ కంపే కంపయు_క్తేఽభిధేయవత్.	చలా—(స్త్రీ) ౧ లక్ష్మ్యాం=లక్ష్మి, (పు) ౨ కంపే= వణకు, (త్రి) 3 కంపయు_క్తే=చలించునది.
చిల్లః పుమాన్ క్లిన్ననేత్రే క్లిన్నాక్షేఽప్యభిధేయవత్, ఆతతాయిని సంప్రో_క్త శ్చిల్లీ స్యాత్ క్షుద్రవా_స్తుకే.౧౬	చిల్లః—(పు) ౧ క్లిన్ననేత్రే = తడికన్ను, (త్రి) ౨ క్లిన్నాక్షే = తడికన్నుకలవాఁడు, 3 ఆతతాయిని = చంపుటకు సిద్ధమైనవాఁడు, చిల్లీ, (స్త్రీ) ౪ క్షుద్రవా_స్తుకే=చిన్నచక్రవ_ర్తికూర.
చుల్లీ చితాయాముద్ధానే	చుల్లీ—(స్త్రీ) ౧ చితాయాం = సోద, ౨ ఉద్ధానే=పొయ్యి.
చేలోఽధమే త్రిషు, నపుంసకం తు వసనే	చేలః—(త్రి) ౧ అధమే = నీచము, (న) ౨ వసనే=వస్త్రము.

ఛలం స్ఖలితశాఠ్యయోః. ౧౭	ఛలం—(న) ౧ స్ఖలిత=వెనుదీయుట, ౨ శాఠ్యయోః=కపటము.
ఛల్లీ వీరుధి సంతానే వల్కలే కుసుమాంతరే,	ఛల్లీ—(స్త్రీ) ౧ వీరుధి=తీఁగె, ౨ సంతానే = కల్పవృక్షము, 3 వల్కలే=నారచీర, ౪ కుసుమాంతరే = పుష్పవిశేషము.
జలం గోకలనే నీరే హ్రీబేరేఽప్యన్యవజ్జడే. ౧౮	జలం—(న) ౧ గోకలనే = ఆకారముగా నేర్పడిన గోగర్భస్థపిండము, ౨ నీరే= ఉదకము, 3 హ్రీబేరే = కురువేరు, ౪ జడే=మందుఁడు.
జాలం గవాక్ష ఆనాయే క్షారకే దంభవృందయోః, జాలో నీపద్రుమే జాలీ పటోలికౌషధౌ స్త్రియామ్.౧౯	జాలం—(న) ౧ గవాక్షే = కిటికీ, ౨ ఆనాయే=వల, 3 క్షారకే = మొగ్గ, ౪ దంభ=కపటము, ౫ బృందయోః = గుంపు, (పు) ౬ నీపద్రుమే = కడిమిచెట్టు, జాలీ. (స్త్రీ) ౭ పటోలికౌషధౌ= పొట్లచెట్టు.
ఝలా స్యాదాతపస్యోర్త్స్నా దుహితర్యపి చ స్త్రియామ్	ఝలా—(స్త్రీ) ౧ ఆతపస్యోర్త్స్నా = ఎండవేడిమి, ౨ దుహితరి=కుమార్తె.
ఝిల్లీ చీర్యాతపరుచోర్వర్త్యాముద్వర్తనాంశుకే. ౨౦	ఝిల్లీ—(స్త్రీ) ౧ చీరీ=ఈలపురుగు, ౨ ఆతపరుచోః=ఎండకాంతి, 3 వర్త్యాం = వత్తి, ౪ ఉద్వర్తనాంశుకే = తుడిచెడి గుడ్డ.
తలం స్వరూపేఽనూర్ధ్వేఽస్త్రీ క్లీబం జ్యాఘాతవారణే, కాననే కార్యబీజే చ పుంసి తాలమహీరుహే. ౨౧ చపేటే చ త్సరౌ తంత్రీఘాతే సవ్యేన పాణినా,	తలం—(వ్న) ౧ స్వరూపే=స్వరూపము, ౨ అనూర్ధ్వే=క్రిందిభాగము, (న) 3 జ్యాఘాతవారణే = నారిదెబ్బ తగులకుండఁ జేతికిఁ దొడికికొను చర్మము, ౪ కాననే=అరణ్యము, ౫ కార్యబీజే= హేతువు, (పు) ౬ తాలమహీరుహే= తాటిచెట్టు, ౭ చపేటే = చెంపదెబ్బ, ౮ త్సరౌ=కత్తిపిడి, ౯ సవ్యేనపాణినా

తంత్రీఘాతే = ఎడమచేతితో దంతి మీటుట.

తల్లీ తరుణ్యాం తల్లస్తు జలాధారాంతరే పుమాన్. ౨౨

తల్లీ—(స్త్రీ) ౧ తరుణ్యాం = స్త్రీ, (పు) ౨ జలాధారాంతరే=మడుగు.

తాలః కరతలేఽంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం చ సమ్మితే, గీతకాలక్రియామానే కరాస్ఫాలే ద్రుమాంతరే. ౨౩. వాద్యభాండే చ కాంస్యస్య త్సరౌ తాలీ జటౌషధౌ, క్లీబం తు హారితాలే స్యా

తాలః—(పు) ౧ కరతలే=అరచేయి, ౨ అంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం సమ్మితే = చాచఁబడిన మధ్యమాంగుష్ఠములచే గొలవఁబడినకొలఁత, 3 గీతకాలక్రియామానే = ఆటాదితాళములు, ౪ కరాస్ఫాలే = చేతులు తట్టుట, ౫ ద్రుమాంతరే = తాటిచెట్టు, ౬ కాంస్యస్యవాద్యభాండే = కంచుతాళములు, ౭ త్సరౌ=కత్తిపిడి; తాలీ (స్త్రీ) ౮ జటౌషధౌ = జటామాంసిచెట్టు, (న) ౯ హారితాలే = హరిదళము.

త్తులా సాదృశ్యమానయోః. ౨౪. గృహాణాం దారుబంధాయ పీఠికాయామపీష్యతే, రాశౌ పలశతే భాండే

తులా—(స్త్రీ) ౧ సాదృశ్యే=సామ్యము, ౨ మానయోః=త్రాసు, 3 గృహాణాం దారుబంధాయపీఠికాయాం = ఇంటికి వేసెడు తులావాసము, (దూలము) ౪ రాశౌ=తులారాశి, ౫ పలశతే = నూరుపలములుపరిమాణము, ౬ భాండే=కుండ.

తూలం స్యాద్బ్రహ్మదారుణి. ౨౫. ఆకాశేఽథ పిచౌ న స్త్రీ

తూలం—(న) ౧ బ్రహ్మదారుణి = గంగరావిచెట్టు, ౨ ఆకాశే = ఆకసము, (పు) 3 పిచౌ=దూది.

దలముత్సేధఖండయోః, శస్త్రీఛదేఽప్యద్రవ్యే పత్రేఽ

దలం—(న) ౧ ఉత్సేధ = పొడవు, ౨ ఖండయోః=ముక్క, 3 శస్త్రీఛదే = చురకత్తియొఱ, ౪ అపద్రవ్యే = చెడుపదార్థము, ౫ పత్రే=ఆకు.

పృథ దులిః స్త్రియామ్..౨౬. కమఠ్యాం నా మునౌ

దులిః—(స్త్రీ) ౧ కమఠ్యాం = ఆఁడుతాఁబేలు, (పు) ౨ మునౌ=మునివిశేషము.

దోలా నీల్యాం యానాంతరేఽపి చ,

దోలా—(స్త్రీ) ౧ నీల్యాం = నీలిచెట్టు, ౨ యానాంతరే=ఉయ్యాల.

నలః పోటగలే రాజ్ఞి పితృదేవే కపీశ్వరే. ౨౭. కమలేఽపి కునట్యాం చ క్రమేణ క్లీబయోషితోః,

నలః—(పు) ౧ పోటగలే = కిక్కసగడ్డి, ౨ రాజ్ఞి=నలమహారాజు, 3 పితృదేవే=యముఁడు, ౪ కపీశ్వరే = నలుఁడను వానరుఁడు, (న) ౫ కమలే=పద్మము, (స్త్రీ) ౬ కునట్యాం=మణిసిల.

నాలా న నా పద్మదండే నాలీ శాకకడంబకే. ౨౮

నాలా—(స్న) ౧పద్మదండే=తామరకాడ, నాలీ (స్త్రీ) ౨ శాకకదంబకే = తీఁగెబచ్చలి.

నీలం తు నీలరక్తే నా నిధ్యద్రివానరాంతరే, నీలీ రుగ్భేదనీలినోః

నీలం—(న) ౧ నీలరక్తే = నలపుగలిసిన యెఱుపు, ౨ నిధి = నీలమనునిధి, 3 అద్రి=నీలపర్వతము, ౪ వానరాంతరే = నీలుఁడనువానరుఁడు, నీలీ (స్త్రీ) ౫ రుగ్భేద=రోగవిశేషము, ౬ నీలినోః=నీలిచెట్టు.

పలమున్మానమాంసయోః ౨౯

పలం—(న) ౧ ఉన్మాన=నాలుగుకర్షముల పరిమాణము, ౨ మాంసయోః = మాంసము.

పల్ల్యల్పగ్రామకుట్యోః స్త్రీ పల్లః స్థూలకుసూలకే,

పల్లీ—(స్త్రీ) ౧ అల్పగ్రామ=చిన్నయూరు, ౨ కుట్యోః=గుడిసె, (పు) 3 స్థూలకుసూలకే=పెద్దగాదె.

పాలిః కర్ణలతాగ్రేఽశ్రౌ పంక్త్వావంకప్రభేదయోః. 3౦. ఛాత్రాదిదేయే స్త్రీ

పాలిః—(స్త్రీ) ౧ కర్ణలతాగ్రే = చెవితమ్మె, ౨ అశ్రౌ = అంచు, 3 పంక్తౌ = వరుస, ౪ అంకప్రభేదయోః=ఒడి, ౫ ఛాత్రాదిదేయే = శిష్యాదులకీయఁదగినది.

పాలీ యూకాస్త్రశ్మశ్రుయోషితోః,	పాలీ—(స్త్రీ) ౧ యూకా = పేను, ౨ స్త్రశ్మశ్రుయోషితోః = మీసములుగల యాఁడుది
పిల్లః పుమాన్ క్లిన్ననేత్రే క్లిన్నాక్షే పునరన్యవత్.	పిల్లః—(పు) ౧ క్లిన్ననేత్రే = తడికన్ను, (త్రి) ౨ క్లిన్నాక్షే = తడికండ్లుకలవాఁడు.
పీలుః పుమాన్ ప్రసూనే స్యాత్పరమాణౌ మతంగజే, అస్థిఖండే చ తాలస్య కాండపాదపభేదయోః. 3౨	పీలుః—(పు) ౧ ప్రసూనే = పువ్వు, ౨ పరమాణౌ = పరమాణువు, 3 మతంగజే = ఏనుఁగు, ౪ తాలస్యాస్థిఖండే = తాటిచెక్క, ౫ కాండ=బాణము, ౬ పాదపభేదయోః = గోలుగుచెట్టు.
పులస్స్యాత్పులకే పుంసి విపులేఽప్యన్యలింగకః,	పులః—(పు) ౧ పులకే = గగుర్పాటు, (త్రి) ౨ విపులే=వెడల్పైనది.
ఫలం జాతీఫలే సస్యే హేతూత్థే వ్యుష్టిలాభయోః. 33. త్రిఫలాయాం చ కక్కోలే ప్రియంగౌ తు ఫలీ స్మృతా,	ఫలం—(న) ౧ జాతీఫలే = జాజికాయ ౨ సస్యే = పైరు, 3 హేతూత్థే = హేతువువలనఁబుట్టిన ప్రయోజనము, ౪ వ్యుష్టి=సమృద్ధి, ౫ లాభయోః = లాభము, ౬ త్రిఫలాయాం = కరకతాడియుసిరికలు, ౭ కక్కోలే=తక్కోలఫలము. ఫలీ (స్త్రీ) ౮ ప్రియంగౌ = ప్రేంకణపుఁజెట్టు.
ఫాలః పుంసి మహాదేవే కాళిందీభేదనేఽపి చ. 3౪. క్లీబం సీరోపకరణే త్రిషు కార్పాసవాససి,	ఫాలః—(పు) ౧ మహాదేవే = శంకరుఁడు, ౨ కాళిందీభేదనే = బలరాముఁడు, (న) 3 సీరోపకరణే=నాఁగటికఱ్ఱు, (త్రి) ౪ కార్పాసవాససి=నూలుగుడ్డ.
బలిర్దైత్యప్రభేదే చ కరచామరదండయోః. 3౫. ఉపహారే పుమాన్ స్త్రీ తు	బలిః—(పు) ౧ దైత్యప్రభేదే=బలిచక్రవర్తి, ౨ కర = పన్ను, 3 చామరదండయోః = వింజామరయొక్కకఱ్ఱ, ౪

జరయా శ్లథచర్మణి, గృహ
దారుప్రభేదే చ జఠరావ
యవేఽపి చ. ౩౬

ఉపహారే = పూజాద్రవ్యము, (స్త్రీ) ౫ జరయాశ్లథచర్మణి = ముసలితనముచే ముడుతలుపడినచర్మము, ౬ గృహదారుప్రభేదే=ఇంటిలోని యొకానొక కొయ్య, ౭ జఠరావయవే = పొట్ట మీఁదిముడుతలు.

బలం గంధరసే రూపే స్థామని
స్థౌల్యసైన్యయోః, పుమాన్
హలాయుధే దైత్యప్రభేదే
వాయసేఽపి చ. ౩౭. బల
యుక్తేఽన్యలింగస్స్యాద్వా
ట్యాలకే తు యోషితి,

బలం—(న) ౧ గంధరసే=బాలింతబోలు, ౨ రూపే = రూపము, ౩ స్థామని = సత్తువ, ౪ స్థౌల్యే = లావు, ౫ సైన్యయోః=సేన, (పు) ౬ హలాయుధే = బలరాముఁడు, ౭ దైత్యప్రభేదే = బలాసురుఁడు, ౮ వాయసే=కాకి, (త్రి) ౯ బలయుక్తే = బలముకలవాఁడు, (స్త్రీ) ౧౦ వాట్యాలకే=ముత్తవపులగ చెట్టు.

వల్లీ స్యాదజమోదాయాం
వ్రతత్యామపి యోషితి.

వల్లీ—(స్త్రీ)౧ అజమోదాయాం=ఓమము, ౨ వ్రతత్యాం=తీఁగె.

బాలో నా కుంతలేఽశ్వస్య
కరిణశ్చాపి వాలధౌ, నారి
కేళే హరిద్రాయాం మల్లి
కాభిద్యపి స్త్రియామ్. ౩౯
వాచ్యలింగోఽర్భకే మూర్ఖే
హ్రీబేరే పున్నపుంసకమ్,
అలంకారాంతరే మేధ్యే
బాలీ బాలా త్రుటౌ స్త్రి
యాం. ౪౦

బాలః—(పు) ౧ కుంతలే = వెండ్రుకలు, ౨ అశ్వస్యవాలధౌ = గుఱ్ఱపుఁదోఁక, ౩ కరిణఃవాలధౌ=ఏనుఁగుతోఁక, (స్త్రీ) ౪ నారికేళే = కొబ్బరిచెట్టు, ౫ హరిద్రాయాం=పసుపు, ౬ మల్లికాభిధి = మల్లెతీఁగెలో విశేషము, (త్రి) ౭ అర్భకే = పిల్లవాఁడు, ౮ మూర్ఖే = మూర్ఖుఁడు, (ప్న) ౯ హ్రీబేరే=కురువేరు, బాలీ (స్త్రీ) ౧౦ అలంకారాంతరే = సూడిగమనునలంకారము, ౧౧ మేధ్యే=పవిత్రము, (స్త్రీ) ౧౨ త్రుటౌ=త్రుటికాలము, ౧౩ స్త్రియాం = ఆఁడుపిల్ల.

వేలా కాలే చ సీమాయా మబ్ధేః కూలవికారయోః, అక్లిష్టమరణే రాగే ఈశ్వ రస్య చ భోజనే. ౪౧	వేలా—(స్త్రీ) ౧ కాలే = కాలము, ౨ సీమాయాం = పొలిమేర, ౩ అబ్ధేః కూల = చెలియలికట్ట, ౪ అబ్ధేర్వికారయోః=ఉప్పెన, ౫ అక్లిష్టమరణే = కష్టములేనిచావు, ౬ రాగే= అనురాగము, ౭ ఈశ్వరస్యభోజనే = రాజభోజనము.
భల్లస్స్యాత్పుంసి భల్లూకే శస్త్రభేదే చ న ద్వయోః, భల్లాతక్యాం స్త్రియాం భల్లీ	భల్లః—(పు) ౧ భల్లూకే=ఎలుగుబంటు, (న) ౨ శస్త్రభేదే=బల్లెము, భల్లీ (స్త్రీ) ౩ భల్లాతక్యాం=నల్లజీడిచెట్టు.
భాలం తేజోలలాటయోః.	భాలం—(న) ౧ తేజః= తేజస్సు, ౨ లలాటయోః=నుదురు.
భేలః ప్లవే మునౌ పుంసి భీరావజ్ఞే చ వాచ్యవత్,	భేలః—(పు) ౧ ప్లవే=తెప్ప, ౨ మునౌ= మునీశ్వరుఁడు, (త్రి) ౩ భీరౌ=భయస్వభావముకలవాఁడు, ౪ అజ్ఞే = మూర్ఖుఁడు.
భోలో మీనాంతరే పుంసి త్రిషు కామాదివిహ్వలే.	భోలః—(పు) ౧ మీనాంతరే=ఒకానొక చేప, (త్రి) ౨ కామాదివిహ్వలే = కామాదివికారములచేబాధనొందినది.
మలోఽస్త్రీ పాపవిట్కిట్టే కృపణే త్వభిధేయవత్,	మలః—(పున) ౧ పాప = పాపము, ౨ విట్=అమేధ్యము, ౩ కిట్టే=మలము, (త్రి) ౪ కృపణే=కుత్సితుఁడు.
మల్లః పాత్రే కపోలే చ మత్స్యభేదే బలీయసి ౪౪	మల్లః—(పు) ౧ పాత్రే = మట్టికంచము, ౨ కపోలే = గండస్థలము, ౩ మత్స్యభేదే= చేపలలోభేదము, ౪ బలీయసి= బలవంతుఁడు.
మాలం క్షేత్రే స్త్రియాం పృక్కా స్రజోర్జాత్యంతరే పుమాన్,	మాలం—(పున) ౧ క్షేత్రే = దిబ్బ, (స్త్రీ) ౨ పృక్కా=పిక్కచెట్టు, ౩ స్రజోః= పూలదండ, (పు) ౪ జాత్యంతరే= మాలజాతి.

మాలుః పత్రలతానార్యోః స్త్రియాం	మాలుః—(స్త్రీ) ౧ పత్రలతా = మకరికాపత్రాదులు, ౨ నార్యోః = ఆఁడుది.
మూలం శిఫాద్యయోః. ౪౫. మూలవిత్తేఽంతికే వా నా భే	మూలం—(న) ౧ శిఫా=వేరు, ౨ ఆద్యయోః = మొదలు, 3 మూలవిత్తే = మూలధనము, ౪ అంతికే = సమీపము, (ప్స) ౫ భే=మూలానక్షత్రము.
మేలా మేలకే మసౌ,	మేలా—(స్త్రీ) ౧ మేలకే = కూడిక, ౨ మసౌ=సిరా.
మౌలిః కిరీటే ధమ్మిల్లే చూడాయామనపుంసకమ్. ౪౬. నాశోకద్రౌ స్త్రియాం భూమౌ	మౌలిః—(పు) ౧ కిరీటే = కిరీటము, ౨ ధమ్మిల్లే=కొప్పు, (ప్స) 3 చూడాయాం =శిఖ, (పు) ౪ అశోకద్రౌ = అశోకవృక్షము, (స్త్రీ) ౫ భూమౌ=భూమి.
లీలా కేలివిలాసయోః, శృంగారభావచేష్టాయాం లోలస్స్యాద్వాచ్యలింగకః.౪౭. సతృష్ణే చంచలే,	లీలా—(స్త్రీ) ౧ కేలి=క్రీడ, ౨ విలాసయోః = విలాసము, 3 శృంగారభావచేష్టాయాం = స్త్రీలయొక్క-శృంగారచేష్ట, (త్రి) ౪ సతృష్ణే=ఆశగలవాఁడు, ౫ చంచలే = చపలమైనవాఁడు.
లోలా జిహ్వాకమలయోః స్త్రియామ్,	లోలా—(స్త్రీ) ౧ జిహ్వా=నాలుక, ౨ కమలయోః=లక్ష్మి.
వ్యాలో దుష్టగజే సర్పే శ్వాపదే నాన్యవత్ఖలే. ౪౮	వ్యాలః—(పు) ౧ దుష్టగజే = దుష్టమైనయేనుఁగు, ౨ సర్పే=పాము, 3 శ్వాపదే=పులి, (త్రి) ౪ ఖలే=దుర్మార్గుఁడు.
బిలం ఛిద్రే గుహాయాం చ పుమానుచ్చైశ్శ్రవోహయే,	బిలం—(న) ౧ ఛిద్రే=బెజ్జము, ౨ గుహాయాం=గుహ ,(పు) 3 ఉచ్చైశ్శ్రవోహయే = ఉచ్చైశ్శ్రవమనెడుగుఱ్ఱము.
శలం తు శలలే పుంసి భృంగిక్షేత్రభిదోర్విధౌ ౪౯	శలం—(న) ౧ శలలే = ఏదుపందిముల్లు, (పు) ౨ భృంగీ=భృంగీశ్వరుఁడు, 3 క్షేత్రభిదోః = భూమిలోభేదము, ౪ విధౌ=బ్రహ్మదేవుఁడు.

శాలుః కషాయద్రవ్యే స్యా చ్చోరకాఖ్యౌషధౌ పుమాన్,

శాలుః—(పు) ౧ కషాయద్రవ్యే = వగరువస్తువు, ౨ చోరకాఖ్యౌషధౌ = చోరకమనుగంధద్రవ్యము.

శాలిస్తు కలమాదౌ చ గంధమార్జారకే పుమాన్. ౫౦

శాలి—(పు) ౧ కలమాదౌ = వరిపైరు మొదలయినది, ౨ గంధమార్జారకే = పునుఁగుఁబిల్లి.

శాలా ద్రుస్కంధశాఖాయాం గృహగేహైక దేశయోః, నా ఝషే

శాలా—(స్త్రీ) ౧ ద్రుస్కంధశాఖాయాం = చెట్టుమొదటికొమ్మ, ౨ గృహ = యిల్లు, ౩ గేహైకదేశయోః = ఇంటిలోనొకభాగము, (పు) ౪ ఝషే = మీను.

శిలముంఛే స్యాద్గండూపద్యాం శిలీమతా. ౫౧. స్తంభశీర్షే శిలాశిల్యౌ శిలా తు ప్రస్తరే మతా, తథామనశ్శిలాయాం చ ద్వారాధఃస్థితదారుణి. ౫౨

శిలం—(న) ౧ ఉంఛే = రోళ్లయొద్దను చేలయొద్దనుఒకొక్కగింజ నేరడము, శిలీ (స్త్రీ) ౨ గండూపద్యాం=ఆఁడెల్ల, (ఆ. స్త్రీ, ఈ. స్త్రీ) ౩ స్తంభశీర్షే= స్తంభముయొక్కపైభాగము, (ఆ. స్త్రీ.) ౪ ప్రస్తరే=ఱాయి, ౫ మనశ్శిలాయాం =మణిసిల, ౬ ద్వారాధఃస్థితదారుణి = కడపక్రింది త్రొక్కుడుకమ్మి.

శీలం స్వభావే సద్వృత్తే

శీలం—(న) ౧ స్వభావే=స్వభావము, ౨ సద్వృత్తే=మంచినడత.

శుక్లో యోగాంతరే సితే, నపుంసకం తు రజతే.

శుక్లః—(పు) ౧ యోగాంతరే = శుక్లనామయోగము, ౨ సితే= తెలుపు,(న) ౩ రజతే=వెండి.

శూలోఽస్త్రీ రోగ ఆయుధే. ౫౩ మృత్యుకేతనయోగేషు శూలా స్యాత్పణ్యయోషితి,

శూలః—(ప్న) ౧ రోగే = రోగము, ౨ ఆయుధే = శూలము, ౩ మృత్యు = చావు, ౪ కేతన = టెక్కెము, ౫ యోగే = శూలయోగము, (స్త్రీ) ౬ పణ్యయోషితి = భోగముది,

శైలో భూభృతి శైలం తు శైలేయే తార్క్ష్యశైలకే.

శైలః—(పు) ౧ భూభృతి=కొండ, (న) ౨ శైలేయే=ఊాతిపువ్వు, 3 తార్క్ష్యశైలకే=రసాంజనము.

సాలః పాదపమాత్రే స్యాత్ప్రాకారే సర్జపాదపే,

సాలః—(పు) ౧ పాదపమాత్రే = చెట్టు, ౨ ప్రాకారే=ప్రాకారము, 3 సర్జపాదపే=మద్దిచెట్టు.

స్థాలం భాజనభేదేఽపి స్థాలీ స్యాత్పాటలోఖయోః.

స్థాలం—(న) ౧ భాజనభేదే = కంచము, స్థాలీ (స్త్రీ) ౨ పాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు, ౨ ఉఖయోః=వంటకుండ.

స్థూలం కూటేఽథ నిష్ప్రజ్ఞే పీవరేఽప్యన్యలింగకః,

స్థూలం—(న) ౧ కూటే=దేరా, (త్రి) ౨ నిష్ప్రజ్ఞే=తెలివిలేనివాఁడు, 3 పీవరే=బలిసినవాఁడు.

హాలో హాలే పుమాన్ హాలా మదిరాయాం చ యోషితి.

హాలః—(పు) ౧ హాలే=నాఁగలి, (స్త్రీ) ౨ మదిరా=కల్లు.

హేలా త్రియామవజ్ఞాయాం విలాసే వరయోషితాం,

హేలా—(స్త్రీ) ౧ అవజ్ఞాయాం=తిరస్కారము, ౨ వరయోషితాంవిలాసే=స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్ట.

ల త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల లకారాంత శబ్దములు.

అనలో వసుభేదేఽగ్నౌ

అనలః—(పు) ౧ వసుభేదే = అష్టవసువులలోనొకఁడు, ౨ అగ్నౌ=నిప్పు.

వనిలో వసువాతయోః. ౫౭

అనిల—(పు) ౧ వసు = అష్టవసులలోనొకఁడు, ౨ వాతయోః=గాలి.

అర్గలా త్రిషు కల్లోలేఽంతర్గండకపాటయోర్న నా,

అర్గలా—(త్రి) ౧ కల్లోలే = తరంగము, (స్న) ౨ అంతర్గండ = గడిమ్రాను, 3 కపాటయోః=తలుపుచెక్క.

అరాలః కుటిలే సర్జరసే సమదదంతిని. ౫౮

అరాలః—(పు) ౧ కుటిలే=వంకర, ౨ సర్జరసే = సర్జరసమనుగంధద్రవ్యము, 3 సమదదంతిని=మదపుటేనుఁగు.

అంగులీ కరశాఖాయాం కర్ణి కాయాం గజస్య చ,	అంగులీ—(స్త్రీ) ౧ కరశాఖాయాం=చేతి వ్రేలు, ౨ గజస్యకర్ణికాయాం=ఏనుఁగుతొండముకొన.
అచలా వసుధాయాం స్యాద చలశ్శైలకీలయోః. ౮౯	అచలా—(స్త్రీ) ౧ వసుధాయాం=పుడమి (పు) ౨ శైల=పర్వతము, ౩ కీలయోః =మేకు.
అమలం త్వభ్రకే క్లీబం ల క్ష్మ్యాం స్త్రీ నిర్మలే త్రిషు,	అమలం—(న) ౧ అభ్రకే = కాకిబంగారము, (స్త్రీ) ౨ లక్ష్మ్యాం = లక్ష్మీదేవి, (త్రి) ౩ నిర్మలే=స్వచ్ఛము.
అంజలిస్తు పుమాన్ హస్త సంపుటే కుడవేఽపి చ. ౯౦	అంజలిః—(పు) ౧ హస్తసంపుటే=దోసిలి, ౨ కుడవే=మానిక.
అవేలస్త్వపలాపే స్యాదవే లా పూగచర్వితే,	అవేలః—(పు) ౧ అపలాపే=కపటముగాఁ బలుకుట, ౨ పూగచర్వితే = ఒక్కను నమలుట.
ఆభీలం న ద్వయోః కృచ్ఛ్రే వాచ్యలింగం భయానకే.	ఆభీలం—(న) ౧ కృచ్ఛ్రే=కష్టము, (త్రి) ౨ భయానకే=భయము.
ఇల్వలా తారకాభేదే నా భేదే దైత్యమత్స్యయోః,	ఇల్వలా—(స్త్రీ) ౧ తారకాభేదే=నక్షత్ర భేదము, (పు) ౨ దైత్య = ఒకానొక రాక్షసుఁడు, ౩ మత్స్యయోర్భేదే = ఒకానొక చేఁప.
ఉత్పలీ తుషచర్పట్యాం క్లీ బం కుష్ఠప్రసూనయోః. ౯౨	ఉత్పలీ—(స్త్రీ) ౧తుషచర్పట్యాం=ఉముక బొబ్బట్లు, (న) ౨ కుష్ఠ = చెంగల్వ కోష్టు, ౩ ప్రసూనయోః=కలువ.
ఉపలః ప్రస్తరే రత్నే శర్క రాయాం తు యోషితి,	ఉపలః—(పు) ౧ ప్రస్తరే = ఱాయి, ౨ రత్నే=మాణిక్యము, (స్త్రీ) ౩ శర్కరాయాం=మొరపఱాయి.
ఉజ్జ్వలో దీప్తశృంగారవిశ దేషు వికాశిని. ౯౩	ఉజ్జ్వలః—(పు) ౧ దీప్త = మండునది, ౨ శృంగార=అలంకారము, ౩ విశదేషు= స్వచ్ఛమైనది, ౪ వికాసిని = ప్రకాశించునది,

ఉత఼్ల్లం కరణే స్త్రీణాముత్తానే౽పి వికస్వరే,

ఉత఼్ల్లం—(న) ౧ స్త్రీణాంకరణే=స్త్రీల రతిబంధవిశేషము, ౨ ఉత్తానే=వెలికిలినది, ౩ వికస్వరే=వికసించినది.

ఉత్తాల ఉత్కటే శ్రేష్ఠే వికరాలే ప్లవంగమే. ౬౪

ఉత్తాలః—(పు) ౧ ఉత్కటే = అధికమయినది, ౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠమయినది, ౩ వికరాళే=భయంకరము, ౪ ప్లవంగమే=తోఁకలేనికోఁతి.

కమలం సలిలే తామ్రే జలజే క్లోమ్ని భేషజే, మృగభేదే తు కమలః కమలా శ్రీవరస్త్రియోః. ౬౫

కమలం—(న) ౧ సలిలే=నీరు, ౨ తామ్రే=రాగి, ౩ జలజే=పద్మము, ౪ క్లోమ్ని = కడుపులో దక్షిణభాగమందుం డెడ్డుని మాంసము, ౫ భేషజే = ఔషధము, (పు) ౬ మృగభేదే = యిఱ్ఱి, ౭ శ్రీ= లక్ష్మి, ౮ వరస్త్రియోః = ఉత్తమురాలు.

కపిలా రేణుకాయాం చ శింశపాగోవిశేషయోః, పుండరీకకరిణ్యాం స్త్రీ వర్ణభేదే త్రిలింగకమ్. ౬౬. నానలే వాసుదేవే చ మునిభేదే చ కుక్కురే,

కపిలా—(స్త్రీ) ౧ రేణుకాయాం=రేణుకయనుగంధద్రవ్యము, ౨ శింశపా = ఇరుగుడుచెట్టు, ౩ గోవిశేషయోః = కపిలవర్ణముగలగోవు, ౪ పుండరీక కరిణ్యాం = పుండరీకమను దిగ్గజము భార్య, (త్రి) ౫ వర్ణభేదే=కపిలవర్ణము గలది, (పు) ౬ అనలే=అగ్ని, ౭ వాసుదేవే=కృష్ణుఁడు, ౮ మునిభేదే=కపిలముని, ౯ కుక్కురే=కుక్క.

కంబలో నాగరాజే స్యాత్సాస్నాప్రావారయోరపి. ౬౭. క్రిమావప్యుత్తరాసంగే౽సలిలేతు నపుంసకమ్,

కంబలః—(పు) ౧ నాగరాజే = సర్పవిశేషము, ౨ సాస్నా = గంగడోలు, ౩ ప్రావారయోః = ఏనుఁగు మున్నగువానికిఁగప్పెడు రత్నకంబళి, ౪ క్రిమౌ=కంబళిపురుగు, ౫ ఉత్తరాసంగే=ఉత్తరీయము, (న) ౬ సలిలే = నీరు.

కరాలో దంతురే తుంగే భీషణే చాభిధేయవత్. ౬౮. ససర్జరసతైలే నా క్లీబం కృష్ణకుఠేరకే,

కరాలః—(త్రి) ౧ దంతురే = మిట్టపండ్లవాఁడు, ౨ తుంగే = ఉన్నతమైనవాఁడు, 3 భీషణే = భయంకరమైనవాఁడు, (పు) ౪ ససర్జరసతైలే = సర్జరసమునూనె, (న) ౫ కృష్ణకుఠేరకే = నల్లగగ్గెరచెట్టు.

కందలం త్రిషు కపాలేఽప్యుపరాగే నవాంకురే. ౬౯. కలధ్వనౌ కందలీతు మృగగుల్మప్రభేదయోః,

కందలం—(త్రి) ౧ కపాలే = తలపుఱ్ఱె, ౨ ఉపరాగే=గ్రహణము, 3 నవాంకురే=క్రొత్తమొలక, ౪ కలధ్వనౌ = అవ్యక్తమధురధ్వని, కందలీ (స్త్రీ) ౫ మృగ=ఇరువదియంగుళముల నిడివిగలయిఱ్ఱి, ౬ గుల్మప్రభేదయోః = ఒకానొకపొద.

కదలాకదలో పృశ్న్యాం కదలీకదలౌ పునః. ౭౦. రంభావృక్షేఽథ కదలీ పతాకామృగభేదయోః, కదలా డింబికాయాం చ శాల్మలీభూరుహేఽపి చ. ౭౧

కదలా, కదలః } (స్త్రీ) ౧ పృశ్న్యాం=కోలపొన్నచెట్టు, కదలీ (స్త్రీ-పు) ౨ రంభావృక్షే= అరఁటిచెట్టు, కదలీ (స్త్రీ) 3 పతాకా= జెండా, ౪ మృగభేదయోః = ఇరువదియంగుళములనిడివిగలయిఱ్ఱి, (ఆ-స్త్రీ) ౫ డింబికాయాం=దుండిగపుఁజెట్టు, ౬ శాల్మలీభూరుహే=బూరుగచెట్టు.

కపాలోఽస్త్రీ శిరోఽస్థ్ని స్యాద్ఘటాదేశ్శకలే వ్రజే,

కపాలః—(ప్న) ౧ శిరోఽస్థ్ని=తలపుఱ్ఱె, ౨ ఘటాదేశ్శకలే = కుండమొదలయినవానిపెంకు, 3 వ్రజే=గుంపు.

కంతాలా తు ద్వయోర్గోణీప్రభేదే నా క్రమేలకే ౭౨

కంతాలా—(ప్స) ౧ గోణీప్రభేదే = గోతాము, (పు) ౨ క్రమేలకే = ఒంటె.

కల్లోలః పుంసి హర్షే స్యాదుల్లోలవైరిణోరపి,

కల్లోలః—(పు) ౧ హర్షే = సంతోసము, ౨ ఉల్లోల=తరంగము, 3 వైరిణోః= శత్రువు.

కామలా రోగభేదే వా నా నా మరువసంతయోః. ౨౩. కాముకే వాచ్యలింగోఽ

కామలా—(పున) ౧ రోగభేదే=కామలా రోగము, (పు) ౨ మరు = జలరహితమైనభూమి, 3 వసంతయోః=వసంతఋతువు, (త్రి) ౪ కాముకే = కాముకుఁడు.

థ కాలోలం నరకాంతరే, నా కులాలే ద్రోణకాకే విషభేదే తు న స్త్రియామ్. ౨౪

కాలోలం—(న) ౧ నరకాంతరే = నరకవిశేషము, (పు) ౨ కులాలే = కుమ్మరివాఁడు, 3 ద్రోణకాకే=మాలకాకి, (పున) ౪ విషభేదే = కాలకూటము.

కాహలా వాద్యభాండస్య భేదే చాప్సరసాం భిది, కాహలీ తు తరుణ్యాంస్యాత్కాహల శ్చరణాయుధే. ౨౫. శబ్దమాత్రేఽపి పుంల్లింగ స్త్రిషు శుష్కే భృశే ఖలే,

కాహలా—(స్త్రీ) ౧ వాద్యభాండస్య భేదే= వాద్యవిశేషము, ౨ అప్సరసాంభిది = అప్సరోవిశేషము, కాహలీ (స్త్రీ) 3 తరుణ్యాం = జవ్వని, (పు) ౪ చరణాయుధే = కోడి, ౫ శబ్దమాత్రే = ధ్వని, (త్రి) ౬ శుష్కే = ఎండినది, ౭ భృశే=అధికమైనది, ౮ ఖలే-దుష్టమైనది.

కిట్టాలః పుంసి తామ్రస్య కలశే లోహగూథకే. ౨౬

కిట్టాలః—(పు) ౧ తామ్రస్యకలశే=రాగిపాత్ర, ౨ లోహగూథకే = ఇనుపచిట్టెము.

కీలాలం రుధిరే తోయే

కీలాలం—(న) ౧ రుధిరే = నెత్తురు, ౨ తోయే=నీరు.

కుశలశ్శిక్షితే త్రిషు, క్షేమే చ సుకృతే చాపిపర్యాప్తౌ చ నపుంసకం ౨౭

కుశలః—(త్రి) ౧ శిక్షితే = శిక్షింపఁబడినది, (న) ౨ క్షేమే = శుభము, 3 సుకృతే = పుణ్యము, ౪ పర్యాప్తౌ = తృప్తి.

కువలం చోత్పలే ముక్తాఫలేఽపి బదరీఫలే,

కువలం—(న) ౧ ఉత్పలే = కలువ, ౨ ముక్తాఫలే=ముత్తెము, 3 బదరీఫలే=రేఁగుబండు.

కుట్మలో ముకులే పుంసి న ద్వయోర్నరకాంతరే. ౭౮	కుట్మలః—(పు) ౧ ముకులే=మొగ్గ, (న) ౨ నరకాంతరే=నరకభేదము.
కుటిలా తగరపాద్యాం స్త్రీ భుగ్నే చ వాచ్యలింగకః,	కుటిలా—(స్త్రీ) ౧ తగరపాద్యాం = తగరపాదియనునది, (త్రి) ౨ భుగ్నే=వంకరైనది.
కుంతలశ్చషకే వాలే యవే పుంభూమ్ని నీవృతి. ౭౯	కుంతలః—(పు) ౧ చషకే=త్రాగుగిన్నె, ౨ వాలే=వెండ్రుక, 3 యవే=యవధాన్యము, (ని.బ.) ౪ నీవృతి=కుంతలదేశము.
కులాలః కుక్కుభే కుంభకారే స్త్రీ త్వంజనాంతరే,	కులాలః—(పు) ౧ కుక్కుభే=గంపపులుగు, ౨ కుంభకారే = కుమ్మరివాఁడు, (స్త్రీ) 3 అంజనాన్తరే = కుళుత్థాంజనము.
కుంభిలశ్శాలమీనే చ చోర శ్లోకార్థచోరయోః. ౮౦	కుంభిలః—(పు) ౧ శాలమీనే = కారుమొసలి, ౨ చోరే=దొంగ, 3 శ్లోకార్థచోరయోః = శ్లోకార్థమునపహరించినవాఁడు.
కుద్దాలస్స్యాత్పుమాన్ భూమిదారణే యుగపత్రకే,	కుద్దాలః—(పు) ౧ భూమిదారణే = గుద్దలి, ౨ యుగపత్రకే = కాంచనముచెట్టు.
కుచేలా విద్ధకర్ణ్యాం స్త్రీ వాచ్యవత్తు కువాససి. ౮౧	కుచేలా—(స్త్రీ) ౧ విద్ధకర్ణ్యాం=చిఱుబొద్దిచెట్టు, (త్రి) ౨ కువాససి = చెడ్డగుడ్డగలది.
కుకూలం శంకుసంకీర్ణశ్వభ్రే నా తు తుషానలే,	కుకూలం—(న) ౧ శంకుసంకీర్ణశ్వభ్రే = వసినాటినగుంట, (పు) ౨ తుషానలే=ఊకనిప్పు
కుండలం కర్ణభూషాయాం పాశేఽపి వలయేఽపి చ. ౮౨. కాంచనద్రుగుడూచ్యోః స్త్రీ	కుండలం—(న) ౧ కర్ణభూషాయాం = పోగులు, ౨ పాశే=త్రాడు, 3 వలయే =గుండ్రన, (స్త్రీ) ౪ కాంచనద్రు=దేవకాంచనచెట్టు, ౫ గుడూచ్యోః=తిప్పతీఁగె.

కేవలః కుహనే పుమాన్, నపుంసకం తు నిర్ణీతే వాచ్యవచ్చైకకృత్స్నయోః. ౮౩. కేవలో జ్ఞానభేదే౽

కేవలః—(పు) ౧ కుహనే=కపటుఁడు, (న) ౨ నిర్ణీతే = నిశ్చయింపఁబడినది, (త్రి) ౩ ఏక=ఒకటి, ౪ కృత్స్నయోః=సమస్తము, (పు) ౫ జ్ఞానభేదే = పరమాత్మ.

థ కోమలం మృదులే జలే,

కోమలం—(న) ౧ మృదులే = మృదువైనది, ౨ జలే=నీరు.

కోహలో వాద్యభేదే స్యాన్నాట్యశాస్త్రప్రవక్తరి. ౮౪

కోహలః—(పు) ౧ వాద్యభేదే=కాహళమనువాద్యము, ౨ నాట్యశాస్త్రప్రవక్తరి = నాట్యశాస్త్రమును జెప్పినయొక ముని.

గ్రంథిలస్తు కరీరద్రౌ వికంకతతరౌ పుమాన్, సగ్రంథౌ త్రిషు

గ్రంథిలః—(పు) ౧ కరీరద్రౌ=వెఱుతురుచెట్టు, ౨ వికంకతతరౌ=ములువెలఁగచెట్టు, (త్రి) ౩ సగ్రంథౌ=గనుపులుగలది.

గంధోలీ భద్రాశట్యోశ్చ యోషితి. ౮౫

గంధోలీ—(స్త్రీ) ౧ భద్రా=నాగముస్తెచెట్టు, ౨ శట్యోః=గండ్లకచోరము.

గరలం తృణపూలే చ విషే మానే నపుంసకమ్,

గరలం—(న) ౧ తృణపూలే=గడ్డిమోపు, ౨ విషే = విషము, ౩ మానే = పరిమితి

గోపాలో నృపగోపేశే

గోపాలః—(పు) ౧ నృప = రాజు, ౨ గోపేశే=కృష్ణుఁడు.

గోకీలో ముసలే హలే. ౮౬

గోకీలో—(పు) ౧ ముసలే= రోఁకలి, ౨ హలే=నాఁగలి.

గౌరిలస్తు పుమాన్ లోహచూర్ణే స్యాద్గౌరసర్షపే,

గౌరిలః—(పు) ౧ లోహచూర్ణే=ఉక్కుపొడి, ౨ గౌరసర్షపే=తెల్లావాలు.

చపలః పారదే మీనే చోరకే ప్రస్తరాంతరే ౮౭. చపలా కమలావిద్యుత్పుంశ్చలీపిప్పలీషు చ, నపుంసకం తు

చపలః—(పు) ౧ పారదే = పాదరసము, ౨ మీనే=చేఁప, ౩ చోరకే = చోరకపుష్పిచెట్టు, ౪ ప్రస్తరాంతరే = చలువపఱాయి, (స్త్రీ) ౫ కమలా=లక్ష్మి,

శీఘ్రే స్యాద్వాచ్యవత్తరలే చలే. ౮౮

౬ విద్యుత్=మెఱుపు, ౭ పుంశ్చలీ=జారిణి, ౮ పిప్పలీషు=పిప్పలితీఁగె, (న) ౯ శీఘ్రే = వేగము, (త్రి) ౧౦ తరలే=నిలుకడలేనిది, ౧౧ చలే = చలించునది.

చత్వాలో హోమకుండే స్యాత్పుంసి దర్భేఽపి దృశ్యతే,

చత్వాలః—(పు) ౧ హోమకుండే=హోమగుండము, ౨ దర్భే=దర్భ.

చంద్రిలః పుంసి వాస్తూకశాకే భర్గే చ నాపితే. ౮౯

చంద్రిలః—(పు) ౧ వాస్తూకశాకే=చక్రవర్తికూర, ౨ భర్గే = శివుఁడు, 3 నాపితే=మంగలి.

చంచలా తు తటిల్లక్ష్మ్యోశ్చంచలః కాముకేఽనిలే,

చంచలా—(స్త్రీ) ౧ తటిత్ = మెఱుపు, ౨ లక్ష్మ్యోః = లక్ష్మి, (పు) 3 కాముకే = కాముకుఁడు, ౪ అనిలే = వాయువు.

చూడాలా తూచ్చటాయాం స్త్రీ చూడావతి చ వాచ్యవత్. ౯౦

చూడాలా—(స్త్రీ) ౧ ఉచ్చటాయాం = గుండ్రతుంగముస్తె, (త్రి) ౨ చూడావతి=జుట్టుగలవాఁడు.

ఛగలం నీలవస్త్రే నా ఛాగే స్త్రీ వృద్ధదారకే,

ఛగలం—(న) ౧ నీలవస్త్రే = నల్లనిబట్ట, (పు) ౨ ఛాగే=మేఁక, (స్త్రీ) 3 వృద్ధదారకే=బొద్దికూర.

జంబాల శ్శైవలే పంకే

జంబాలః—(పు) ౧ శైవలే=నాఁచు, ౨ పంకే=బురద.

జగలో మదనద్రుమే. ౯౧. మేదకేపిష్టమద్యే చ పుంసి ధూర్తేఽభిధేయవత్,

జగలః—(పు) ౧ మదనద్రుమే = మంగచెట్టు, ౨ మేదకే=సారాయిచేయుటకు సిద్ధపఱుచినపిండి, 3 పిష్టమద్యే=పిండిచేతఁజేయఁబడినసారాయి, (త్రి) ౪ ధూర్తే=కపటుఁడు.

జటిలా పిప్పలీమాంస్యోర్జటాయుక్తే తు వాచ్యవత్ ౯౨

జటిలా—(స్త్రీ) ౧ పిప్పలీ = పిప్పలితీఁగె, ౨ మాంస్యోః=జటామాంసి, (త్రి) 3 జటాయుక్తే=జడలుగలది.

జంగలం నిర్జనస్థానే త్రిలిం గ్యాం పిశితే౽స్త్రియామ్,

జంగలం—(త్రి) ౧ నిర్జనస్థానే = జనము లేనిచోటు, (న) ౨ పిశితే = మాంసము.

జంభలః పుంసి జంబీరే బుద్ధ దేవతాంతరే౽పి చ. ౯౩

జంభలః—(పు) ౧ జంబీరే=నిమ్మచెట్టు, ౨ బుద్ధదేవతాంతరే = జంభలయనుబుద్ధ దేవత.

జంబూలస్తు పుమాన్ జం బూ విటపే క్రకచచ్ఛదే,

జంబూలః—(పు) ౧ జంబూవిటపే = నేరేడుచెట్టు, ౨ క్రకచచ్ఛదే=మొగిలి చెట్టు.

జాంగులీ విషవిద్యాయాం జాంగులం జాలినీఫలే. ౯౪

జాంగులీ—(స్త్రీ) ౧ విషవిద్యాయాం=విష మునుబోఁగొట్టువిద్య, ౨ జాలినీఫలే= పొట్లకాయ.

జాంగలీ శూకశింబ్యాం స్త్రీ జాంగలో నా కపింజలే.

జాంగులీ—(స్త్రీ) ౧ శూకశింబ్యాం=దూల గొండిచెట్టు, (పు) ౨ కపింజలే=కముజు పిట్ట.

తరలం చంచలే షిద్గే భాసు రే౽పి త్రిలింగకమ్. ౯౫. హారమధ్యమణౌ పుంసి య వాగూసురయోః స్త్రియాం,

తరలం—(త్రి) ౧ చంచలే=చలించునది, ౨ షిద్గే = జారుఁడు, ౩ భాసురే = ప్రకాశించునది, (పు) ౪ హారమధ్య మణౌ = నాయకమణి, (స్త్రీ) ౫ యవా గూ=గంజి, ౬ సురయోః=కల్లు.

తండులస్స్యాద్విడంగే చ ధా న్యాదినికరే పుమాన్. ౯౬

తండులః—(పు) ౧ విడంగే=వాయువిడం గముచెట్టు, ౨ ధాన్యాదినికరే=ధా న్యాదులసారము. (బియ్యము)

తమాలస్తిలకే ఖడ్గే తాపింఛే వరుణద్రుమే,

తమాలః—(పు) ౧ తిలకే = బొట్టు, ౨ ఖడ్గే=కత్తి, ౩ తాపింఛే = చీఁకటి మ్రాను, ౪ వరుణద్రుమే = ఉలిమిరి చెట్టు

తాంబూలీ నాగవల్ల్యాం స్త్రీ క్రముకే తు నపుంసకమ్.

తాంబూలీ—(స్త్రీ) ౧ నాగవల్ల్యాం=తమల పాకుతీఁగె, (న) ౨ క్రముకే = పోఁక.

తాతలో రుజి పాకే చ లోహ కూటే మనోజవే,	తాతలః—(పు) ౧ రుజి = రోగము, ౨ పాకే=పక్వమైనది, ౩ లోహకూటే = సమ్మెట, ౪ మనోజవే=తండ్రిసంబంధమైనది.
తుములః కలివృక్షే నా క్లీబం తు రణసంకులే. ౯౭	తుములః—(పు) ౧ కలివృక్షే=తాండ్రచెట్టు, (న) ౨ రణసంకులే = దొమ్మియుద్ధము.
తైతిలో గండకే పుంసి క్లీబస్తు కరణాన్తరే,	తైతిలః—(పు) ౧ గండకే=ఖడ్గమృగము, (న) ౨ కరణాంతరే = తైతిలయను పంచాంగకరణము.
దుకూలం శ్లక్ష్ణవస్త్రే స్యాత్ క్షౌమే చ	దుకూలం—(న) ౧ శ్లక్ష్ణవస్త్రే = సన్నని వస్త్రము, ౨ క్షౌమే=తెల్లనివస్త్రము.
ధవళా గవి. ౯౮. వృషశ్రేష్ఠే పుమాన్వాచ్యలింగశ్శుక్లే చ సుందరే,	ధవళా—(స్త్రీ) ౧ గవి = గోవు, (పు) ౨ వృషశ్రేష్ఠే = ఆఁబోతు, (త్రి) ౩ శుక్లే=తెల్లనిది, ౪ సుందరే = చక్కనిది.
నకులీ కుక్కుటీమాంస్యోః పశుపాండవయోః పుమాన్.	నకులీ—(స్త్రీ) ౧ కుక్కుటీ = ఆఁడుకోడి, ౨ మాంస్యోః = జటామాంసిచెట్టు, (పు) ౩ పశు = ముంగిస, ౪ పాండవయోః=నకులుఁడు.
నాకులీ కుక్కుటీకందే రాస్నాయాం చవికేఽప్యాం,	నాకులీ—(స్త్రీ) ౧ కుక్కుటీకందే = ఒకానొకదుంప, ౨ రాస్నాయాం = సన్నరాష్ట్రము, ౩ చవికే = చవ్యమను వృక్షము.
నాభీలం వంక్షణే నార్యాః కృచ్ఛ్రగర్భాండయోరపి.	నాభీలం—(న) ౧ నార్యాఃవంక్షణే=స్త్రీయొక్కగజ్జె, ౨ కృచ్ఛ్రే = బాధ, ౩ గర్భాండయోః=పెద్దబొడ్డు.
నిచులస్తు నిచోలే స్యాద్దిజ్జలాఖ్యమహీరుహే,	నిచులః—(పు) ౧ నిచోలే = గవిసెన, ౨ ఇజ్జలాఖ్యమహీరుహే = ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు.

నిర్మలం స్యాత్తు నిర్మాల్యే చాభ్రకే చ నపుంసకమ్. ౧౦౨. మలహీనేఽన్యలింగం చ	నిర్మలం—(న) ౧ నిర్మాల్యే=ధరించితీసిన పుష్పాదులు, ౨ అభ్రకే=కాకిబంగారు (త్రి) ౩ మలహీనే=నిర్మలమైనది.
నిస్తలం వర్తులే చలే,	నిస్తలం—(న) ౧ వర్తులే=గుండ్రనిది, ౨ చలే=చంచలమైనది
నిష్కలస్తు కలాశూన్యే నష్టవీర్యే చ వాచ్యవత్. ౧౦౩	నిష్కలః—(త్రి) ౧ కలాశూన్యే = కళలేనిది, ౨ నష్టవీర్యే=వీర్యములేనిది.
నైపాలీ తు నవమాలీకునటీ సువహాసు చ,	నైపాలీ—(స్త్రీ) ౧ నవమాలీ = విరజాజితీఁగ, ౨ కునటీ = మణిసిల, ౩ సువహాసు=నల్లవావిలిచెట్టు.
పలలం తిలచూర్ణే చ, పంకే మాంసే నపుంసకమ్. ౧౦౪. నా రాక్షసేఽ	పలలం—(న) ౧ తిలచూర్ణే=నువ్వుపిండి, ౨ పంకే=బురద, ౩ మాంసే=మాంసము, (పు) ౪ రాక్షసే = రాక్షసుఁడు.
థ పటలం పిటకే చ పరిచ్ఛదే, ఛది ద్రుగ్రోగతిలకే క్లీబం బృందే పునర్నృనా. ౧౦౫	పటలం—(న) ౧ పిటకే = బొబ్బ, ౨ పరిచ్ఛదే=ఆవరణము, ౩ ఛది=ఇంటికప్పు, ౪ ద్రుగ్రోగ = నేత్రరోగము, ౫ తిలకే=బొట్టు, (నృ) ౬ బృందే = సమూహము.
ప్రతలం పాతాలభేదే తతాంగులికరే పుమాన్,	ప్రతలం—(న) ౧ పాతాలభేదే=క్రింది లోకములలోభేదము, (పు) ౨ తతాంగులికరే = చాచఁబడిన వ్రేళ్లుగల హస్తము.
పటోలం వస్త్రభేదే నౌషధౌ జ్యోత్స్న్యాం తు యోషితి.	పటోలం—(న) ౧ వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశేషము, (పు) ౨ ఓషధౌ = చేఁదిపొట్ల చెట్టు, (స్త్రీ) ౩ జ్యోత్స్న్యాం=పొట్ల చెట్టు.
ప్రవాలోఽస్త్రీ కిసలయే వీణాదండే చ విద్రుమే,	ప్రవాలః—(నృ) ౧ కిసలయే = చిగురుటాకు, ౨ వీణాదండే = వీణయొక్క కఱ్ఱ, ౩ విద్రుమే=పగడము.

పంచాలీ పుత్త్రికాగీత్యోః స్త్రియాం పుంభూమ్ని నీవృతి.	పంచాలీ—(స్త్రీ) ౧ పుత్త్రికా = బొమ్మ, ౨ గీత్యోః = గానవిశేషము, (ని-బ.) 3 నీవృతి=పంచాల దేశము.
పాంశులః పుంశ్చలే శంభోః ఖట్వాంగే స్త్ర్యసతీభువోః,	పాంశులః—(పు) ౧ పుంశ్చలే=విటుఁడు, ౨ శంభోః ఖట్వాంగే = ఈశ్వరుని యాయుధము, (స్త్రీ) 3 అసతీ=అంకులాడి, ౪ భువోః=భూమిక
పాకలం కుష్ఠభైషజ్యే పుంసి స్యాత్కుంజరజ్వరే. ౧౦౮	పాకలం—(న) ౧ కుష్ఠభైషజ్యే=చెంగల్వకోష్టు, ౨ కుంజరజ్వరే = ఏనుఁగు యొక్కజ్వరము.
పాచలం పాచనే నాగ్నౌ రాధనద్రవ్యవాతయోః,	పాచలం—(న) ౧ పాచనే=ఆఁకలికలుగజేయునది, ౨ అగ్నౌ=నిప్పు, 3 రాధనద్రవ్య = వండఁబడిపక్వము చేయఁబడినది, ౪ వాతయోః=గాలి.
పాటలా పాటలౌ స్త్రీ స్యాదస్య పుష్పే పునర్న నా. ౧౦౯ ఆశుధాన్యే పుమాఞ్ శ్వేతరక్తవర్ణేఽపి వాచ్యవత్,	పాటలా—(స్త్రీ) ౧ పాటలౌ = కలిగోట్టు చెట్టు, (న్న) ౨ అస్యపుష్పే=కలిగోట్టు పువ్వు, (పు) 3 ఆశుధాన్యే = ఎఱ్ఱజిలమవడ్లు, (త్రి) ౪ శ్వేతరక్తవర్ణే = పాటలవర్ణముగలది.
పాతాళం నాగలోకే స్యాద్వివరే బడవానలే. ౧౧౦	పాతాళం—(న) ౧ నాగలోకే=పాతాళలోకము, ౨ వివరే = రంధ్రము, 3 బడబానలే=బడబాగ్ని.
పాతిలీ వాగురాయాం స్యాన్నారీపాత్రప్రభేదయోః,	పాతిలీ—(స్త్రీ) ౧ వాగురాయాం = వల, ౨ నారీ=పణఁతి, 3 పాత్రప్రభేదయోః =ఒకవిధమగుగిన్నె.
పిప్పలం సలిలే వస్త్రచ్ఛేదభేదే చ నా తరౌ. ౧౧౧. నిరంశుకే పక్షిభేదే కణాయాం పిప్పలీ మతా.	పిప్పలం—(న) ౧ సలిలే = ఉదకము, ౨ వస్త్రచ్ఛేదభేదే = కౌపీనము, (పు) 3 తరౌ = రావిచెట్టు, ౪ నిరంశుకే = దిగంబరుఁడు, ౫ పక్షిభేదే = బాతు, పిప్పలీ (స్త్రీ) ౬ కణాయాం=పిప్పలితీఁగె.

పిచులో ఝాబుకేఽపి స్యాది జ్జలే జలవాయసే. ౧౧౨

పిచులః—(పు) ౧ ఝాబుకే=పక్కెచెట్టు, ౨ ఇజ్జలే = ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు, 3 జలవాయసే=నీరుకాకి.

పింగలో నాగభిద్రుద్రచండాంశు పారిపార్శ్వకే, నిధిభేదే కపావగ్నౌ పుంసిస్యాత్కపిలేఽన్యవత్. ౧౧3. స్త్రియాం వేశ్యావిశేషే చ కరిణ్యాం కుముదస్య చ,

పింగలః—(పు) ౧ నాగభిద్ = సర్పవిశేషము, ౨ రుద్ర = శంకరుఁడు, 3 చండాంశుపారిపార్శ్వకే = సూర్యుని ప్రక్కనుండు దేవతావిశేషము, ౪ నిధిభేదే=నిధివిశేషము, ౫ కపౌ=కోఁతి, ౬ అగ్నౌ = అగ్ని, (త్రి) ౭ కపిలే = కపిలవర్ణముకలది, (స్త్రీ) ౮ వేశ్యావిశేషే = పింగళయను బోగముది, ౯ కుముదస్యకరిణ్యాం=కుముదమను దిగ్గజముభార్య.

పిత్తలా తోయపిప్పల్యాం స్త్ర్యన్యవత్పిత్తసంయుతే.౧౧౪. క్లీబం తు తైజసద్రవ్యే

పిత్తలా—(స్త్రీ) ౧ తోయపిప్పల్యాం = నీరుపిప్పలి, (త్రి) ౨ పిత్తసంయుతే= పిచ్చిది, (న) 3 తైజసద్రవ్యే=పిత్తళి.

పిచ్ఛిలో విజిలేఽన్యవత్, స్త్రీ పోతికాశింశపయోశ్శాల్మలీ సింధుభేదయోః. ౧౧౫

పిచ్ఛిలః—(త్రి) ౧ విజిలే = మీఁగడగట్టినది, (స్త్రీ) ౨ పోతికా= పెద్దసదాపచెట్టు, 3 శింశపయోః = ఇరుగుడుచెట్టు, ౪ శాల్మలీ = బూరుగుచెట్టు, ౫ సింధుభేదయోః=పిచ్ఛిలానది.

పుద్గలస్సుందరాకారే త్రిషు పుంస్యాత్మ దేహయోః,

పుద్గలః—(త్రి) ౧ సుందరాకారే=సౌందర్యముగలది, (పు) ౨ ఆత్మ=జీవము, 3 దేహయోః=శరీరము.

పేశలో రుచిరే దక్షే

పేశలః—(పు) ౧ రుచిరే=మనోహరము, ౨ దక్షే=సమర్థుఁడు.

ఫేనిలోఽరిష్టపాదపే. ౧౧౬. నా సఫేనే త్రిషు క్లీబం కోలీమదనయోః ఫలే,

ఫేనిలః—(పు) ౧ అరిష్టపాదపే=కుంకుడుచెట్టు, (త్రి) ౨ సఫేనే=నురుఁగుగలది, (న) 3 కోలీ = రేఁగుఁబండు, ౪ మదనయోఃఫలే=మంగపండు.

బహులా నీలికాయాంస్యా దేలాయాం గవి యోషితి. ౧౧౭. కృత్తికాసుస్త్రియాం భూమ్ని విహాయసి నపుంసకమ్, పుంస్యగ్నౌ కృష్ణపక్షే చ వాచ్యవత్ప్రాజ్య కృష్ణయోః. ౧౧౮

బహులా—(స్త్రీ) ౧ నీలికాయాం = నీలిచెట్టు, ౨ ఏలాయాం = ఏలకితీఁగె, ౩ గవి=ఆవు, (ని. బ.) ౪ కృత్తికాసు = కృత్తికానక్షత్రము, (న) ౫ విహాయసి = ఆకసము, (పు) ౬ అగ్నౌ = నిప్పు, ౭ కృష్ణపక్షే = కృష్ణపక్షము, (త్రి) ౮ ప్రాజ్య=అధికమైనది, ౯ కృష్ణయోః=నల్లనిది.

బరలా బారలా చాపి గంధోలీహంసకాన్తయోః,

బరలా / బారలా —(స్త్రీ) ౧ గంధోలీ = కందిరీఁగ, ౨ హంసకాన్తయోః = ఆఁడుహంస.

బార్దలం దుర్దినే మేలానందాయాం బార్దలః స్మృతః.

బార్దలం—(న) ౧ దుర్దినే = మేఘముచే సూర్యుఁడు కనుఁబడనిరోజు, (పు) ౨ మేలానందాయాం=సిరాబుడ్డి.

మంగలా సితదూర్వాయాముమాయాం పుంసి భూమిజే, నపుంసకన్తు కల్యాణే సర్వార్థరక్షణేఽపి చ. ౧౨౦

మంగలా—(స్త్రీ) ౧ సితదూర్వాయాం = తెల్లగఱిక, ౨ ఉమాయాం=పార్వతీదేవి, (పు) ౩ భూమిజే = అంగారకుఁడు, (న) ౪ కల్యాణే = శుభము, ౫ సర్వార్థరక్షణే = సర్వకార్యరక్షణము, (క్షేమము.)

మండలం పరిధౌ కోఠే దేశే ద్వాదశరాజసు, క్లీబేఽథ నివహే బింబే త్రిషు పుంసి తు కుక్కురే. ౧౨౧

మండలం—(న) ౧ పరిధౌ = పరివేషము, ౨ కోఠే = మండలాకారమైనకుష్ఠవ్యాధి, ౩ దేశే= దేశము, ౪ ద్వాదశరాజసు = పన్నిద్దరురాజులు, (త్రి) ౫ నివహే=గుంపు, ౬ బింబే = సూర్యచంద్రాదులబింబము,(పు) ౭ కుక్కురే =కుక్క.

మంజులం త్రిషు మంజౌ నా జలరంకౌ నపుంసకమ్,

మంజులం—(త్రి) ౧ మంజౌ=మనోహరమైనది, (పు) ౨ జలరంకౌ = కూకుడు

జలాంచలే నికుంజే చ | గుండంగిపిట్ట, (న) 3 జలాంచలే = నీటిపాంచి, ర నికుంజే=పొదరిల్లు.

మహిలా ఫలినీస్త్రియోః. | మహిలా—(స్త్రీ) ౧ ఫలినీ = ప్రేంకణపుం జెట్టు, ౨ స్త్రియోః=స్త్రీ.

మాతులో వ్రీహిభిన్మాతృ భ్రాత్రోశ్చ మదనద్రుమే, ధూస్తూరే | మాతులః— (పు) ౧ వ్రీహిభిద్=పైరు లలోభేదము, ౨ మాతృభ్రాత్రోః = మేనమామ, 3 మదనద్రుమే=మంగ చెట్టు, ర ధూస్తూరే=ఉమ్మెత్తచెట్టు.

మాచలో వందిచౌరే చ గ్రాహరోగయోః. ౧౨3 | మాచలః—(పు) ౧ వంది = స్తుతిపాఠ కుఁడు, ౨ చౌరే = దొంగ, 3 గ్రాహ = మొసలి, ర రోగయోః = రోగము.

ముసలం స్యాదయోగ్రే తు పున్నపుంసకయోః స్త్రియామ్, తాలమూల్యామాఖు పర్ణీగృహగోధికయోరపి. | ముసలం—(పు) ౧ అయోగ్రే=రోఁకలి, (స్త్రీ) ౨ తాలమూల్యాం = నేలతాడి చెట్టు, 3 ఆఖుపర్ణీ = ఏలుకజీడిచెట్టు, ర గృహగోధికయోః=బల్లి.

మృణాలం నలదే క్లీబం పున్నపుంసకయోర్బిసే, | మృణాలం—(న) ౧ నలదే = వట్టివేరు, (పు) ౨ బిసే=తామరతూఁడు.

మేఖలా ఖడ్గబంధే స్యాత్కాఞ్చీశైలనితంబయోః.౧౨౪ | మేఖలా—(స్త్రీ) ౧ ఖడ్గబంధే=ఆయుధము జారకుండుటకై పిడికిగట్టిన త్రాడు, ౨ కాంచీ = మొలనూలు, 3 శైలనితంబయోః = పర్వతమధ్యభాగము.

యమలం యుగలే క్లీబం యమలీ చోటికాద్వయే, | యమలం—(న) ౧ యుగలే = జంట, యమలీ (స్త్రీ) ౨ చోటికాద్వయే = శాటీద్వయము.

రసాలా రసనాదూర్వావిదారీ మార్జితాసు చ. ౧౨౬. రసాలం సిహ్లకే బోలే రసాలశ్చేక్షుచూతయోః, | రసాలా—(స) ౧ రసనా = నాలుక, ౨ దూర్వా=గఱిక, 3 విదారీ=తెల్లనేల గుమ్ముఁడుచెట్టు, ర మార్జితాసు = సంబారువులువేసిపక్వముచేసినపెరుగు, (న) ౫ సిహ్లకే=చిల్లమడ్డి, ౬ బోలే =

బాలింతబోలు, (పు) ౭ ఇక్షు = చెఱకు, ౮ చూతయోః=తీయమామిడి చెట్టు.

రామిలో రమణే కామే

రామిలః—(పు) ౧ రమణే = మనోహరుఁడు, ౨ కామే=మన్మథుఁడు.

లాంగూలం పుచ్ఛశేఫసోః.

లాంగూలం—(న) ౧ పుచ్ఛ=తోఁక, ౨ శేఫసోః=శిశ్నము.

లాంగలీ తోయపిప్పల్యాం క్లీబన్తు కుసుమాన్తరే, గోదారణే తృణరాజగృహదారువిశేషయోః. ౧౨౮

లాంగలీ—(స్త్రీ) ౧ తోయపిప్పల్యాం = నీరుపిప్పలిచెట్టు, (న) ౨ కుసుమాంతరే=పుష్పవిశేషము, 3 గోదారణే=నాఁగలి, ౪ తృణరాజ = తాటిచెట్టు, ౫ గృహదారువిశేషయోః = గృహసంబంధమైన యొకానొకకొయ్య.

లోహలః శృంఖలాచార్యేఽవ్యక్తవాచిని చ త్రిషు,

లోహలః—(పు) ౧ శృంఖలాచార్యే = సంకెళ్లచేతఁ బంధింపఁ బడినవాఁడు, (త్రి) ౨ అవ్యక్తవాచిని=స్పష్టముగా పలుకనివాఁడు.

వంజులః పుంసి తినిశే వేతసాశోకయోరపి. ౧౨౯

వంజులః—(పు) ౧ తినిశే=నెమ్మిచెట్టు, ౨ వేతస=ప్రబ్బలిచెట్టు, 3 అశోకయోః=అశోకచెట్టు.

వంతాలో యుద్ధభేదే చ నౌకాయాం చ ఖనిత్రకే,

వంతాలః—(పు) ౧ యుద్ధభేదే = ఘోరయుద్ధము, ౨ నౌకాయాం=ఓడ, 3 ఖనిత్రకే=గుద్దలి.

వాతూలః పుంసి వాత్యాయాం వాచ్యవన్మారుతాసహే. ౧౩౦

వాతూలః—(పు) ౧ వాత్యాయాం = వాతసమూహము, (త్రి) ౨ మారుతాసహే = వాయువును సయిఁచనివాఁడు.

వామిలో దాంభికే వామే త్రిషు స్యాత్

వామిలః—(త్రి) ౧ దాంభికే = డాంబికముగలది, ౨ వామే = సుందరమైనది.

విమలా త్రియామ్, శాత లాయాం భువో భేదే నిర్మలే త్వభిధేయవత్. ౧౩౧

విమలా—(స్త్రీ) ౧ శాతలాయాం = సంబ రేణిచెట్టు, ౨ భువోభేదే = భూవిశేషము, (త్రి) 3 నిర్మలే = స్వచ్ఛమైనది.

విపులః పృథులేఽగాధే మేరు పశ్చిమభూధరే,

విపులః—(పు) ౧ పృథులే=విశాలమైనది, ౨ అగాధే = లోతైనది, 3 మేరు పశ్చిమభూధరే=విపులపర్వతము.

విదులస్తు పుమానంబువేతసే వేతసేఽపి చ. ౧౩౨

విదులః—(పు) ౧ అంబువేతసే = నీరు ప్రబ్బలిచెట్టు, ౨ వేతసే = ప్రబ్బ చెట్టు.

విడాలో నేత్రపిండే స్యా త్పృషదంశకకే పుమాన్,

విడాలః—(పు) ౧ నేత్రపిండే = నేత్ర రోగము, ౨ పృషదంశకకే = పిల్లి.

విశాలా త్వింద్రవారుణ్యా ముజ్జయిన్యాం తు యోషి తి. ౧౩౩. మృగపక్షిభిదోః పుంసి పృథులే త్వభిధేయ వత్,

విశాలా—(స్త్రీ) ౧ ఇంద్రవారుణ్యాం = పెద్దపాపరచెట్టు, ౨ ఉజ్జయిన్యాం = ఉజ్జయినీపట్టణము, (పు) 3 మృగ = విశేషము, ౪ పక్షిభిదోః = పక్షివిశేషము, (త్రి) ౫ పృథులే = విరివి యైనది.

వృషలో గృంజనే శూద్రే చంద్రగుప్తే చ రాజని.

వృషలః—(పు) ౧ గృంజనే=వెల్లుల్లిగడ్డ, ౨ శూద్రే=శూద్రుఁడు, 3 చంద్ర గుప్తేరాజని = చంద్రగుప్తుఁడను రాజు.

శకలం త్వచి ఖండే స్యాద్రా గవస్తుని వల్కలే,

శకలం—(న) ౧ త్వచి = చర్మము, ౨ ఖండే = ముక్క. 3 రాగవస్తుని = రాగద్రవ్యము ౪ వల్కలే = నార చీర.

శంబలోఽస్త్రీ సంబలవత్కూ లపాథేయమత్సరే. ౧౩౪

శంబలః—(పు) (సంబలశబ్దమువలె) ౧ కూల=ఒడ్డు, ౨ పాథేయ=బత్తెము, 3 మత్సరే=ద్వేషము.

శయాలుస్స్యాదజగరే నిద్రా శీలే చ కుక్కురే,

శయాలుః—(పు) ౧ అజగరే = పెనుబాము, ౨ నిద్రాశీలే = నిదురించు స్వభావముకలవాఁడు, 3 కుక్కురే= కుక్క.

శ్రద్ధాలుర్దోహదిన్యాం స్త్రీ శ్రద్ధాయుక్తే తు వాచ్యవత్.

శ్రద్ధాలుః— (స్త్రీ) ౧ దోహదిన్యాం = వేవిళ్లుగలయాఁడుది, (త్రి) ౨ శ్రద్ధాయుక్తే= శ్రద్ధకలవాఁడు.

శ్యామలః పిప్పలే కృష్ణే

శ్యామలః—(పు) ౧ పిప్పలే= రావిచెట్టు, ౨ కృష్ణే=నలుపు.

శార్దూలో రాక్షసాంతరే, వ్యాఘ్రే చ పశుభేదే చ సత్తమే తూత్తరస్థితః. ౧3౭

శార్దూలః—(పు) ౧ రాక్షసాంతరే = రాక్షసవిశేషము, ౨ వ్యాఘ్రే=పులి, 3 పశుభేదే = శరభమృగము, ౪ (ఉత్తరస్థితః = ఉత్తరపదమైనపుడు) సత్తమే=శ్రేష్ఠము.

శాల్మలిస్తరుభేదే స్యాద్ద్వీపభేదేఽపి చ ద్వయోః,

శాల్మలిః—(స్త్రీ) ౧ తరుభేదే = బూరుగుచెట్టు, ౨ ద్వీపభేదే=శాల్మలిద్వీపము.

శ్రీఫలః పుంసి మాలూరే ధాత్రీనీలికయోః స్త్రియాం.

శ్రీఫలః—(పు) ౧ మాలూరే=మారేడుచెట్టు, (స్త్రీ) ౨ ధాత్రీ = ఉసిరికచెట్టు, 3 నీలికయోః=నీలిచెట్టు.

శైవలం స్యాచ్చ శైవాలే శైలేయే చ నపుంసకమ్,

శైవలం—(న) ౧ శైవాలే = నాఁచు, ౨ శైలేయే=జాతిపువ్వు.

శీతలం పుష్పకాసీసే శైలజే మలయోద్భవే. ౧3౯. పుమానసనపర్ణ్యాం స్యాచ్ఛిశిరే వాచ్యలింగకమ్,

శీతలం—(న) ౧ పుష్పకాసీసే = పర్వతధాతువిశేషము, ౨ శైలజే = జాతిపువ్వు, 3 మలయోద్భవే = మంచిగంధము, (పు) ౪ అసనపర్ణ్యాం = సోమిదముచెట్టు, (త్రి) ౫ శిశిరే = చల్లనిది.

శృగాలో వంచకే దైత్యభేదే నా డమరే స్త్రియాం.

శృగాలః—(పు) ౧ వంచకే = నక్క, ౨ దైత్యభేదే=రాక్షసవిశేషము, (స్త్రీ) 3 డమరే= దేశోపద్రవము.

శృంఖలాపుంస్కటీవస్త్ర బంధే చ నిగడే త్రిషు,	శృంఖలా—(స్త్రీ) ౧ పుంస్కటీవస్త్రబంధే = పురుషుని మొలత్రాడు, (త్రి) ౨ నిగడే= సంకెల.
శైవలం పద్మకాష్ఠే స్యాచ్ఛైవాలేఽపి పుమానయం.	శైవలం—(న) ౧ పద్మకాష్ఠే = పద్మకాష్ఠపుఁజెట్టు, (పు) ౨ శైవాలే = నాఁచు.
శౌష్కల శ్శుష్కమాంసస్య పణకే పిశితాశిని,	శౌష్కలః—(పు) ౧ శుష్కమాంసస్య పణకే = ఎండుమాంసమునమ్మువాఁడు, ౨ పిశితాశిని=శౌష్కలుఁడు.
షండాలీ తైలమానే చ సరసీకాముకస్త్రియోః. ౧౪౨	షండాలీ —(స్త్రీ) ౧ తైలమానే = నూనెకొలఁత, ౨ సరసీ= సరస్సు, 3 కాముకస్త్రియోః = కామముగలయాఁడుది.
సరలః పూతికాష్ఠే నాఽథో దారావక్రయోస్త్రిషు,	సరలః—(పు) ౧ పూతికాష్ఠే= దేవదారుచెట్టు, (త్రి) ౨ ఉదార=ఔదార్యముగలది, 3 అవక్రయోః=కుటిలత్వములేనిది.
సంకులం త్రిషు విస్పష్టవాచి వ్యాప్తేఽ	సంకులం—(త్రి) ౧ విస్పష్టవాచి=స్పష్టముకానివాక్కు, ౨ వ్యాప్తే=వ్యాపించునది.
థ సప్తలా. ౧౪3. నవమాలీ చర్మకషాగుంజాసు పాటలా స్త్రియామ్,	సప్తలా—(స్త్రీ) ౧ నవమాలీ = విరజాజితీఁగ, ౨ చర్మకషా=సంబరేణుచెట్టు, 3 గుంజాసు=గురివెందచెట్టు, ౪ పాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు.
సంధిలా తు సురుంగాయాం నదీమదిరయోః స్త్రియాం.	సంధిలా—(స్త్రీ) ౧ సురుంగాయాం = కన్నము, ౨ నదీ = ఏఱు, 3 మదిరయోః=మద్యము.
సిధ్మలా మత్స్యవికృతౌ వాచ్యవత్తు కిలాసిని,	సిధ్మలా—(స్త్రీ) ౧ మత్స్యవికృతౌ=ఉప్పుఁజేప, (త్రి) ౨ కిలాసిని=ఒకవిధమగుపొడలు (సిబ్బెము) గలది.

సువేలః ప్రణతే శాంతే త్రిషు నా పర్వతాంతరే. ౧౪౫

సువేలః—(త్రి) ౧ ప్రణతే = నమ్రుఁడు, ౨ శాంతే = శాంతమైనది, (పు) 3 పర్వతాంతరే = సువేలయను పర్వతము.

సుతలోఽట్టాలికాబంధ నాగలోకప్రభేదయోః,

సుతలః—(పు) ౧ అట్టాలికాబంధ=కోట ద్వారముమీఁదియిల్లు, ౨ నాగలోకప్రభేదయోః=సుతలలోకము.

హింగులో వర్ణకద్రవ్యే నా భంటాక్యాం తు హింగులీ.

హింగులః—(పు) ౧ వర్ణకద్రవ్యే=ఇంగిలీకము,హింగులీ (స్త్రీ) ౨ భంటాక్యాం =ములకచెట్టు,

హేమలః స్వర్ణకారే స్యాత్కృకలాసే శిలాంతరే,

హేమలః—(పు) ౧ స్వర్ణకారే=కంసాలివాఁడు, ౨ కృకలాసే = తొండ, 3 శిలాన్తరే=పాషాణవిశేషము.

ల చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల లకారాంత శబ్దములు.

అక్షమాలాఽక్షసూత్రే స్యాదరుంధత్యామపి స్త్రియాం.

అక్షమాలా—(స్త్రీ) ౧ అక్షసూత్రే = జపమాల, ౨ అరుంధత్యాం = అరుంధతీదేవి.

అంకపాలీ పరీరంభే ధాత్రీవేదికయోః స్త్రియాం,

అంకపాలీ—(స్త్రీ) ౧ పరీరంభే = కౌఁగిలి, ౨ ధాత్రీ=దాది, 3 వేదికయోః = అరుఁగు.

అథాతిబలః ప్రబలే త్రిషు స్త్రీ త్వోషధీభిది. ౧౪౬

అతిబలః—(త్రి) ౧ ప్రబలే = మిక్కిలి బలముగలది, (స్త్రీ) ౨ ఓషధీభిది=ముత్తవపులగచెట్టు.

ఉదూఖలం గుగ్గులౌ స్యాదులూఖలేఽపి న ద్వయోః,

ఉదూఖలం—(న) ౧ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుఁజెట్టు, ౨ ఉలూఖలే=ఱోలు.

ఏకాష్ఠీలా వనతిక్తికౌషధౌ పుంసి బకపుష్పే చ. ౧౪౭

ఏకాష్ఠీలా—(స్త్రీ) ౧ వనతిక్తికౌషధౌ = చిఱుబొద్ది, (పు) ౨ బకపుష్పే = బకపుష్పముచెట్టు.

కలకల ఉక్తః కోలాహలే తథా సాలనిర్యాసే,	కలకలః—(పు) ౧ కోలాహలే = కలకల ధ్వని, ౨ సాలనిర్యాసే=మద్దిబంక.
అథ కర్మఫలం కర్మరంగకర్మ విపాకయోః. ౧౫౦	కర్మఫలం—(న) ౧ కర్మరంగ = కర్మరంగ ఫలము, ౨ కర్మవిపాకయోః = పూర్వ జన్మమునఁ జేసిపుణ్యఫలములు.
కందరాలః పుమాన్గర్దభాండే ప్లక్షతరావపి,	కందరాలః—(పు) ౧ గర్ధభాండే = కల జువ్విచెట్టు, ౨ ప్లక్షతరౌ=జువ్విచెట్టు.
కమండలుస్స్యాత్కరకే న స్త్రీ నా ప్లక్షపాదపే. ౧౫౧	కమండలుః—(ప్న) ౧ కరకే = సన్న్యాసు లుంచుకొనుపాత్ర, (పు) ౨ ప్లక్షపా దపే=జువ్విచెట్టు.
కుతూహలం కౌతుకే స్యాత్ప్రశస్తేఽపి చ దృశ్యతే,	కుతూహలం—(న) ౧ కౌతుకే = సంతో షము, ౨ ప్రశస్తే=శ్రేష్ఠము.
ఖతమాలస్తు పుంలింగో ధూమేఽపి చ వలాహకే. ౧౫౨	ఖతమాలః—(పు) ౧ ధూమే=పొగ, ౨ వలాహకే= మేఘము.
గండశైలో లలాటే స్యాచ్చ్యుతస్థూలోపలే గిరేః,	గండశైలః—(పు) ౧ లలాటే = నుదురు, ౨ గిరేశ్చ్యుతస్థూలోపలే=కొండనుండి జారినపెద్దఱాయి.
గంధఫల్యపి గుండ్రాయాం చంపకస్య చ కోరకే. ౧౫౩	గంధఫలీ—(స్త్రీ) ౧ గుండ్రాయాం=ప్రేంక ణపుఁజెట్టు, ౨ చంపకస్యకోరకే = సం పఁగిమొగ్గ.
చక్రవాలోఽద్రిభేదే స్యాచ్చక్రవాలం తు మండలే,	చక్రవాలః—(పు) ౧ అద్రిభేదే = చక్ర వాలపర్వతము, (న) ౨ మండలే = గుంపు.
జలాంచలం స్వతోవారినిర్గమే శైవలేఽపి చ. ౧౫౪	జలాంచలం—(న) ౧ స్వతోవారినిర్గమే= తూము, ౨ శైవలే=నాఁచు.
దలామలం మరువకే దమనే ఽపి నపుంసకమ్,	దలామలం—(న) ౧ మరువకే=మరువము, ౨ దమనే=దవనము.
ధ్వనినాలా తు వీణాయాం వేణుకాహలయోరపి.	ధ్వనినాలా—(స్త్రీ) ౧ వీణాయాం=వీణె ౨ వేణు=వెదురు, ౩ కాహలయోః = వాద్యవిశేషము.

స్యాత్పరిమలో ఽతిమర్దా ఽతి మనోహరగంధయోశ్చాపి, సురతోపమర్దవికసచ్ఛరీర రాగాదిసౌరభే పుంసి. ౧౫౬	పరిమళః—(పు) ౧ అతిమర్ద=ఒరపిడి, ౨ అతిమనోహరగంధయోః = మిక్కిలి యింపగుతావి, 3 సురతోపమర్దవికసచ్ఛరీర రాగాదిసౌరభే= సురతసంఘర్షణచేనలఁగినమైపూఁతాదులపరిమళము
అథ పోటగలః పుంసి నలే చ కాశమత్స్యయోః,	పోటగలః—(పు) ౧ నలే=కిక్కిసగడ్డి, ౨ కాశ=తెల్లు, 3 మత్స్యయోః=చేప.
భవేద్బహుఫలో నీపే నా ఽమలక్యాం తు యోషితి.	బహుఫలః—(పు) ౧ నీపే = కడిమిచెట్టు, (స్త్రీ) ౨ ఆమలక్యాం=ఉసిరికచెట్టు,
భస్మతూలం గ్రామకూటేపాంశువర్షే హిమేఽపి చ,	భస్మతూలం—(న) ౧ గ్రామకూటే = గ్రామసమూహము, ౨ పాంసువర్షే = తుంపురువాన, 3 హిమే=మంచు.
భద్రకాలీ తు గంధోల్యాం కాత్యాయన్యామపి స్త్రియామ్. ౧౫౭	భద్రకాలీ—(స్త్రీ) ౧ గంధోల్యాం=కంది రీఁగ, ౨ కాత్యాయన్యాం = పార్వతీదేవి.
మహాకాలో మహాదేవే కింపాకే ప్రమథాంతరే,	మహాకాలః—(పు) ౧ మహాదేవే = శంకరుఁడు, ౨ కింపాకే = కాంజీరపుఁజెట్టు, 3 ప్రమథాన్తరే=ప్రమథగణములో నొకఁడు.
భవేన్మదకలో మత్తేభమదావ్యక్తవాచినోః. ౧౫౮	మదకలః—(పు) ౧ మత్తేభ = మదపుటేనుఁగు, ౨ మదావ్యక్తవాచినోః = మదముచేనస్పష్టముగా మాట్లాడువాఁడు.
మహాబలం సీసకేఽతిబలాయాం స్త్రీ బలోత్తరే, త్రిలింగం.	మహాబలం—(న) ౧ సీసకే=సీసము, (స్త్రీ) ౨ అతిబలాయాం = ముత్తవపులగచెట్టు, (త్రి) 3 బలోత్తరే = బలాధికుఁడు.
మణిమాలా తు హారే దంతక్షతాంతరే. ౧౬౦	మణిమాలా—(స్త్రీ) ౧ హారే = రత్నహారము, ౨ దంతక్షతాంతరే = దంతక్షతవిశేషము.

మహానీలో భృంగరాజే మణి నాగవిశేషయోః,

మహానీలః—(పు) ౧ భృంగరాజే=గుంటగలగరచెట్టు, ౨ మణి = ఇంద్రనీలమణి, 3 నాగవిశేషయోః = సర్పవిశేషము.

ముక్తాఫలం తు కర్పూరే మౌక్తికే లవలీఫలే. ౧౬౧

ముక్తాఫలం—(న) ౧ కర్పూరే=కర్పూరము, ౨ మౌక్తికే = ముత్యము, 3 లవలీఫలే=లవలీతీఁగయొక్కపండు.

స్యాన్మృత్యుఫలా కదల్యాం మహాకాలఫలే పుమాన్,

మృత్యుఫలా—(స్త్రీ) ౧ కదల్యాం=అరఁటిచెట్టు, (పు) ౨ మహాకాలఫలే = విషముష్టిపండు.

భవేద్యవఫలో వేణౌ మాంసీకుటజయోరపి. ౧౬౨

యవఫలః—(పు) ౧ వేణౌ=వెదురుచెట్టు, ౨ మాంసీ = జటామాంసి, 3 కుటజయోః=కొండమల్లెచెట్టు.

రజస్వలా పుష్పవత్యాం స్త్రియాంస్యాత్సైరిభే పుమాన్,

రజస్వలా—(స్త్రీ) ౧ పుష్పవత్యాం = రజస్వలయైనయాఁడుది, (పు) ౨ సైరిభే=దున్నపోతు.

వాతకేలిః కలాలాపే షిద్గదంతక్షతే పుమాన్. ౧౬౩

వాతకేలిః—(పు) ౧ కలాలాపే = విలాసముగామాట్లాడుట, ౨ షిద్గదంతక్షతే =విటునియొక్కదంతక్షతము.

అథ వాయుఫలం శక్రకార్ముకే కరకేఽపి చ,

వాయుఫలం—(న) ౧ శక్రకార్ముకే = ఇంద్రధనుస్సు, ౨ కరకే=వడగల్లు.

భవేద్విచకిలో మల్లీప్రభేదే మదనే పుమాన్. ౧౬౪

విచకిలః—(పు) ౧ మల్లీప్రభేదే = మల్లెలలోనొకటి, ౨ మదనే=మంగచెట్టు లేక ఉమ్మెత్తచెట్టు.

బృహన్నలా గుడాకేశే మహాపోటగలే పుమాన్,

బృహన్నలా—(స్త్రీ) ౧ గుడాకేశే = అర్జునుఁడు, (పు) ౨ మహాపోటగళే=పెద్దకిక్కసగడ్డి

సదాఫలః స్కంధఫలే నారికేలేఽప్యుదుంబరే. ౧౬౫

సదాఫలః—(పు) ౧ స్కంధఫలే=కుక్కమేడిచెట్టు, ౨ నారికేలే=కొబ్బరిచెట్టు, 3 ఉదుంబరే=మేడిచెట్టు.

సినీవాలీ తు దృష్టేందుకలా మాదుర్గయోః స్త్రియామ్,	సినీవాలీ—(స్త్రీ) ౧ దృష్టేందుకలామా = చంద్రకలగలయమావాస్య, ౨ దుర్గయోః=పార్వతీదేవి.
అథ సౌవర్చలం సర్జక్షారే చ లవణాంతరే. ౧౬౬	సౌవర్చలం—(న) ౧ సర్జక్షారే=సర్జవృక్షమునుండితీయుసుప్పు, ౨ లవణాంతరే =సౌవర్చలవణము.
హస్తిమల్లో ఽభ్రమాతంగే శంఖనాగే వినాయకే,	హస్తిమల్లః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే = ఐరావతము, ౨ శంఖనాగే = శంఖుఁడనుసర్పము, 3 వినాయకే=పిల్లారి.
హరితాలం ధాతుభేదే స్త్రీ దూర్వాకాశరేఖయోః.	హరితాలం—(న) ౧ ధాతుభేదే = హరిదళము, (స్త్రీ) ౨ దూర్వా = గఱిక, 3 ఆకాశరేఖయోః = ఆకసమందలిచిత్రరేఖ.
హాలాహలో బ్రహ్మసర్పే అంజనాయాం విషేఽస్త్రియాం	హాలాహలః—(పు) ౧ బ్రహ్మసర్పే = నలికండ్లపాము, ౨ అంజనాయాం=బల్లి, (పుఁ) 3 విషే=విషము.

—

ల పంచకం.

అయిదక్షరములుగల లకారాంత శబ్దములు.

ఆసుతీబల ఆఖ్యాతః కన్యాపాలకయజ్వనోః. ౧౬౭	ఆసుతీబలః—(పు) ౧ కన్యాపాలక = ఆఁడుఁబిల్లలఁబోషించువాఁడు, ౨ యజ్వనోః=సోమయాజి.
ఉద్దండపాలః పుంసి స్యాత్సర్పమత్స్యప్రభేదయోః,	ఉద్దండపాలః—(పు) ౧ సర్ప = సర్పవిశేషము, ౨ మత్స్యప్రభేదయోః=చేపలలోవిశేషము.
ఏకకుండల ఆఖ్యాతో బలభద్రే ధనాధిపే. ౧౬౮	ఏకకుండలః—(పు) ౧ బలభద్రే = బలరాముఁడు, ౨ ధనాధిపే=కుబేరుఁడు.
కృపీటపాల ఉద్దిష్టః కేనిపాత సముద్రయోః,	కృపీటపాలః—(పు) ౧ కేనిపాత=ఓడగడపెడుతెడ్డు, ౨ సముద్రయోః = సముద్రము.

స్యాత్పాండుకంబలః శ్వేత ప్రావారగ్రావభేదయోః.

పాండుకంబలః—(పు) ౧ శ్వేతప్రావార= తెల్లనికంబళి, ౨ గ్రావభేదయోః = పాషాణవిశేషము.

భవేత్సురతతాలీ తు దూతికాయాం శిరస్స్రజి,

సురతతాలీ—(స్త్రీ) ౧ దూతికాయాం = దూతిక, ౨ శిరస్స్రజి = శిరోహారము.

ఇతి లాంతవర్గః.

ఇది లాంతవర్గము.

వైకమ్

ఏకాక్షరీ వశబ్దములు.

వస్సాంత్వనే చ వాతే చ వరుణే చ నిగద్యతే, వం ప్రచేతసి జానీయాదివార్థే చ తదవ్యయమ్. ౧

వః—(పు) ౧ సాన్త్వనే=ఊరడించుట, ౨ వాతే=వాయువు, 3 వరుణే = వరుణుఁడు, (న) ౪ ప్రచేతసి=వరుణుఁడు, (అవ్య) ౫ ఇవార్థే = సాదృశ్యవాచకము.

స్వస్స్యాత్పుంస్యాత్మని జ్ఞాతౌ త్రిష్వాత్మీయే ధనేఽస్త్రియామ్,

స్వః—(పు) ౧ ఆత్మని=తాను, ౨ జ్ఞాతౌ= జ్ఞాతి, (త్రి) 3 ఆత్మీయే = స్వకీయము, (ప్న) ౪ ధనే=ధనము.

వ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల వకారాంత శబ్దములు.

అవిర్నాథే రవౌ మేషే శైలే మూషికకంబలే ౨

అవిః—(పు) ౧ నాథే=ప్రభువు, ౨ రవౌ =సూర్యుఁడు, 3 మేషే = గొఱ్ఱె, ౪ శైలే=పర్వతము, ౫ మూషికకంబలే= ఎలుకబొచ్చుకంబళి.

అశ్వః పుంజాతిభేదే చ తురగే చ పుమానయం,

అశ్వః—(పు) ౧ పుంజాతిభేదే = అశ్వజాతి పురుషుఁడు, ౨ తురగే = గుఱ్ఱము.

ఊర్ధ్వం స్యాదుచ్ఛ్రితే తుంగే చోపరిష్టాదపి స్మృతమ్.

ఊర్ధ్వం—(త్రి) ౧ ఉచ్ఛ్రితే = పొడవైనది, ౨ తుంగే = ఎత్తైనది, 3 ఉపరిష్టాత్ =పైభాగము.

క్షవః క్షుతే రాజికాయాం

క్షవః—(పు) ౧ క్షుతే=తుమ్ము, ౨ రాజికాయాం=నల్లావాలు.

కవిర్వాల్మీకిశుక్రయోః, సూరౌ కావ్యకరే పుంసి ఖలీనే స్యాత్తు యోషితి. ౪

కవిః—(పు) ౧ వాల్మీకి = వాల్మీకిమహర్షి, ౨ శుక్రయోః=శుక్రుఁడు, 3 సూరౌ =విద్వాంసుఁడు, ౪ కావ్యకరే=కావ్యమును రచించినవాఁడు, (స్త్రీ) ౫ ఖలీనే =కళ్లెము.

కణ్వం పాపే మునౌ పుంసి

కణ్వం—(న) ౧ పాపే=పాపము, (పు) ౨ మునౌ=కణ్వముని.

కిణ్వం బీజే చ శీధునః, పాపే

కిణ్వం—(న) ౧ శీధునఃబీజే=మద్యసాధన ద్రవ్యము, ౨ పాపే=పాపము.

క్లీవం నపుంసకే శండేఽన్యవదవిక్రమే. ౫

క్లీవం—(న) ౧ నపుంసకే = నపుంసకలింగము, (త్రి) ౨ షండే = నపుంసకుఁడు, 3 అవిక్రమే = పరాక్రమము లేనివాఁడు

స్యాత్తు గ్రీవా కంధరాయాం తచ్ఛిరాయాం చ యోషితి,

గ్రీవా—(స్త్రీ) ౧ కంధరాయాం=కంఠము, ౨ తచ్ఛిరాయాం = కంఠమందలి నరము.

చార్వీ తు శోభనాబుద్ధ్యోః జ్యోత్స్నాధనదభార్యయోః. ౬

చార్వీ—(స్త్రీ) ౧ శోభనా = మంగళము, ౨ బుద్ధ్యోః = బుద్ధి, 3 జ్యోత్స్నా = వెన్నెల, ౪ దనదభార్యయోః = కుబేరునిభార్య.

ఛవిశ్శోభారుచోర్యోషిత్

ఛవిః—(స్త్రీ) ౧ శోభా = కాంతి, ౨ రుచోః=కిరణము.

జవో వేగవతి త్రిషు, పుంలిగస్తు భవేద్వేగే చోడ్రపుష్పే జవా స్మృతా. ౭

జవః—(త్రి) ౧ వేగవతి = వేగముగలది. (పు) ౨ వేగే=వేగము, (స్త్రీ) 3 ఓడ్రపుష్పే=దాసనచెట్టు.

జీవః ప్రాణిని వృత్తౌ చ వృక్షభేదే బృహస్పతౌ, జీవా జీవంతికామార్వీవచాశింజితభూమిషు. ౮. న స్త్రీ తు జీవితే

జీవః—(పు) ౧ ప్రాణిని = ప్రాణముగల జంతువు, ౨ వృత్తౌ=బ్రతుకుదెరువు, 3 వృక్షభేదే=వేఁగిసచెట్టు, ౪ బృహస్పతౌ=బృహస్పతి, (స్త్రీ) ౫ జీవన్తికా= పాలకూర, ౬ మౌర్వీ = అల్లెత్రాఁడు,

	౭ వచా=వస, ౮ శింజిత = ధ్వని, ౯ భూమిషు=భూమి, (పు) ౧౦ జీవితే = ప్రాణము.
తత్త్వం స్వరూపే పరమాత్మని, స్యాద్విలంబితనృత్యే చ	తత్త్వం—(న) ౧ స్వరూపే=ఆకారము, ౨ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౩ విలంబితనృత్యే = నిలుకడగాఁజేయు నాట్యము.
ద్రవః ప్రద్రావనర్మణోః. ౯. రసేఽపి	ద్రవః—(పు) ౧ ప్రద్రావ = పారిపోవుట, ౨ నర్మణోః=పరిహాసము, ౩ రసే = తడి.
దవదావౌ తు వనవహ్నౌ వనేఽప్యుభౌ,	దవః } దావః }—(పు) ౧ వనవహ్నౌ=కార్చిచ్చు, ౨ వనే=అడవి.
ద్వంద్వం రహస్యే కలహే తథా మిథునయుగ్మయోః.	ద్వంద్వం—(న) ౧ రహస్యే=రహస్యము, ౨ కలహే = ద్వంద్వయుద్ధము, ౩ మిథున = భార్యాభర్తలు, ౪ యుగ్మయోః= రెండు.
దార్వీ దారుహరిద్రాయాం తథా గోజిహ్వికౌషధౌ,	దార్వీ—(స్త్రీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం = మ్రానిపసుపు, ౨ గోజిహ్వికౌషధౌ = బెండచెట్టు.
ద్యౌః స్త్రీ స్వర్గే చ గగనే	ద్యౌః—(స్త్రీ) ౧ స్వర్గే=స్వర్గము, ౨ గగనే=ఆకాశము.
దివం క్లీబం తయోః స్మృతం.	దివం—(న) ౧ తయోః = స్వర్గము, ౨ ఆకాశము.
దేవో మేఘే సురే రాజ్ఞి స్యాన్నపుంసకమింద్రియే,	దేవః—(పు) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨ సురే= వేలుపు, ౩ రాజ్ఞి = రాజు, (న) ౪ ఇంద్రియే=శ్రోత్రాదీంద్రియము.
దేవీ కృతాభిషేకాయాం తేజనీపృక్కయోరపి. ౧౨	దేవీ—(స్త్రీ) ౧ కృతాభిషేకాయాం = పట్టపురాణి, ౨ తేజనీ=చేఁగచెట్టు, ౩ పృక్కయోః=పిక్కచెట్టు.

ధవః పుమాన్నరే ధూర్తే పత్యౌ వృక్షాంతరేఽపి చ,

ధవః—(పు) ౧ నరే = మనుష్యుఁడు, ౨ ధూర్తే = వంచకుఁడు, 3 పత్యౌ= పెనిమిటి, ౪ వృక్షాన్తరే = చండ్ర చెట్టు.

ధ్రువశ్శంకౌ హరే విష్ణౌ వటే చోత్తానపాదజే. ౧3. వసుయోగభిదోః పుంసి క్లీబం నిశ్చితతర్కయోః, స్త్రీ మూర్వాఢక్యోఃశాలపర్ణ్యాం గీతిస్రుగ్భేదయో స్త్రిషు. ౧౪. సంతతే శాశ్వతే.

ధ్రువః—(పు) ౧ శంకౌ = మేకు, ౨ హరే=శంకరుఁడు. 3 విష్ణౌ = విష్ణువు, ౪ వటే=మఱ్ఱిచెట్టు, ౫ ఉత్తానపాదజే =ధ్రువనక్షత్రము, ౬ వసు=అష్టవసువులలో నొకఁడు, ౭ యోగభిదోః=ధ్రువనామకయోగము, (న) ౮ నిశ్చిత=నిశ్చయము, ౯ తర్కయోః=ఊహ, (స్త్రీ) ౧౦ మూర్వా = చాగచెట్టు, ౧౧ ఆఢక్యోః=కందిచెట్టు, ౧౨ శాలపర్ణ్యాం =ముయ్యాకుపొన్న చెట్టు, ౧3 గీతి = గానభేదము, ౧౪ స్రుగ్భేదయోః = మిళ్లివంటియజ్ఞపాత్రము, (త్రి) ౧౫ సంతతే=ఎడతెగనిది, ౧౬ శాశ్వతే = నిత్యమయినది.

చాథ నవం నవ్యే పుమాన్ స్తుతౌ,

నవం—(న) ౧ నవ్యే=నూతనము, (పు) ౨ స్తుతౌ=పొగడ్త.

నీవీ పరిపణే స్త్రీణాం కటీవసనబంధనే. ౧౫

నీవీ—(స్త్రీ) ౧ పరిపణే = పండెపుసొమ్ము, ౨ స్త్రీణాంకటీవసనబంధనే=స్త్రీలపోఁకముడి.

పక్వం పరిణతేఽపి స్యాద్వినాశాభిముఖే త్రిషు,

పక్వం—(త్రి) ౧ పరిణతే = పండినది, ౨ వినాశాభిముఖే=నశించుటకు సిద్ధమయినది.

ప్లవస్స్యాత్ ప్లవనే భేలే భేకే ఽవౌ శ్వపచే కపౌ. ౧౬ జలకాకే చ కులకే ప్రవణే పర్కటీద్రుమే, కారండ

ప్లవః—(పు) ౧ ప్లవనే = దాటుట, ౨ భేలే=తెప్ప, 3 భేకే=కప్ప, ౪ అవౌ=గొఱ్ఱె, ౫ శ్వపచే=మాలవాఁడు, ౬ కపౌ=కోఁతి, ౭ జలకాకే = నీటికాకి,

వాఖ్యవిహగే శబ్దే ప్రతి గతౌ పుమాన్. ౧౭. కైవ ర్తీముస్తకే గంధతృణేఽపి స్యాన్నపుంసకం,	౮ కులకే=పుట్ట, ౯ ప్రవణే= వాటపుఁ బల్లునేల, ౧౦ పర్కటీద్రుమే = జువ్వి చెట్టు, ౧౧ కారండవాఖ్యవిహగే = నీరుకోడి, ౧౨ శబ్దే=ధ్వని, ౧౩ ప్రతి గతౌ = ఎదురువచ్చుట, (న) ౧౪ కైవర్తీముస్తకే = కైవడిముస్తెచెట్టు, ౧౫ గంధతృణే=వాసనగడ్డి.
పార్శ్వం కక్షాధరే చక్రో పాంతే పర్శుగణేఽపి చ.	పార్శ్వం—(న) ౧ కక్షాధరే=చంక క్రింది భాగము, ౨ చక్రోపాంతే = ౦ జ్య సమీపము, ౩ పర్శుగణే = ప్రక్క యెముకలగుంపు.
ప్రాధ్వం తు ప్రణతే చాతి దూరవర్త్మని బంధనే,	ప్రాధ్వం—(న) ౧ ప్రణతే=వంగినది, ౨ అతిదూరవర్త్మని = మిక్కిలి దూరమైన దారి, ౩ బంధనే=కట్టుట.
పృథ్వీ భూమౌ మహాత్యాం చ త్వక్పత్ర్యాం కృష్ణజీరకే.	పృథ్వీ—(స్త్రీ) ౧ భూమౌ = భూమి, ౨ మహాత్యాం=గొప్పది, ౩ త్వక్పత్ర్యాం =ఇంగువచెట్టు, ౪ కృష్ణజీరకే = నల్ల జీలకఱ్ఱ.
భవః క్షేమేశసంసారే సత్తా యాం ప్రాప్తిజన్మనోః,	భవః—(పు) ౧ క్షేమ = మంగళము, ౨ ఈశ = ఈశ్వరుఁడు, ౩ సంసారే = సంసారము, ౪ సత్తాయాం = స్థితి, ౫ ప్రాప్తి = పొందుట, ౬ జన్మనోః = పుటుక.
భావస్సత్తాస్వభావాభి ప్రాయ చేష్టాత్మజన్మసు.౨౦. క్రియా లీలాపదార్థేషు విభూతి బుధజంతుషు, రత్యాదౌ	భావః—(పు) ౧ సత్తా=స్థితి, ౨ స్వభావ= స్వభావము, ౩ అభిప్రాయ = తాత్ప ర్యము, ౪ చేష్టా = వ్యాపారము, ౫ ఆత్మ=జీవుఁడు, ౬ జన్మసు = పుటుక, ౭ క్రియా=ధాత్వర్థక్రియ, ౮ లీలా= విలాసము, ౯ పదార్థేషు = శబ్దా ర్థము, ౧౦ విభూతి = ఐశ్వర్యము,

౧౧ బుధ=బుధుఁడు, ౧౨ జంతుషు = జంతువు, ౧3 రత్యాదౌ = రత్యాది భావములు.

చాథ రేవా స్యాన్నీల్యాం రత్యాం నదీభిది. ౨౧

రేవా—(స్త్రీ) ౧ నీల్యాం = నీలిచెట్టు, ౨ రత్యాం=రతీదేవి, 3 నదీభిది=నర్మదానది.

లవో లేశే వినాశే చ ఛేదనే రామనందనే,

లవః—(పు) ౧ లేశే = సూక్ష్మము, ౨ వినాశే=చేటు, 3 ఛేదనే = కోఁత, ౪ రామనందనే=లవుఁడు.

లట్వా కరంజభేదే స్యాత్ఫలే వాద్యే ఖగాంతరే. ౨౨

లట్వా—(స్త్రీ) ౧ కరంజభేదే = కానుగుచెట్లలోనొకటి, ౨ ఫలే = భక్ష్యవిశేషము, 3 వాద్యే = వాద్యవిశేషము, ౪ ఖగాంతరే = ఊరఁబిచ్చుక.

లఘ్వీ లాఘువయుక్తాయాం ప్రభేదే స్యందనస్య చ,

లఘ్వీ—(స్త్రీ) ౧ లాఘువయుక్తాయాం = చులుకనైనది, ౨ స్యందనస్యప్రభేదే= బండి.

విశ్వా త్వతివిషాయాం స్త్రీ జగతిస్యాన్నపుంసకమ్. ౨3
న నా శుంఠ్యాం పుంసి దేవప్రభేదేష్వఖిలే త్రిషు,

విశ్వా—(స్త్రీ) ౧ అతివిషాయాం=అతివస, (న) ౨ జగతి=ప్రపంచము, (స్త్రీ) 3 శుంఠ్యాం=సొంటి, (పు) ౪ దేవప్రభేదేషు = నరదేవతావిశేషము, (త్రి) ౫ అఖిలే=సమస్తము.

బిల్వం ఫలే శ్రీఫలే నా

బిల్వం—(న) ౧ ఫలే = మారేడుపండు, (పు) ౨ శ్రీఫలే = మారేడుచెట్టు.

శవస్స్యాత్కుణపే పుమాన్. ౨౪
నపుంసకంతు పానీయే

శవః—(పు) ౧ కుణపే = శవము, (న) ౨ పానీయే=నీరు.

శివిర్భూర్జే నృపే పుమాన్,

శివిః—(పు) ౧ భూర్జే = బుజపత్రిరిచెట్టు, ౨ నృపే=శిబిచక్రవర్తి.

శివో మోక్షే మహాదేవేకీలక గ్రహయోగయోః. ౨౫.

శివః—(పు) ౧ మోక్షే = మోక్షము, ౨ మహాదేవే = ఈశ్వరుఁడు, 3 కీలక =

వాలుకే గుగ్గులౌ వేదే పుండరీకద్రుమే పుమాన్, సుఖక్షేమజలే క్లీబం శివా ఘాటామలౌషధౌ. ౨౬. అభయామలకీగౌరీఫేరుసక్తు ఫలాసు చ,

మేకు, ౪ గ్రహాయోగయోః = శివ నామయోగము, ౫ వాలుకే=నూఁగుదోసచెట్టు, ౬ గుగ్గులౌ = గుగ్గిలపుఁజెట్టు, ౭ వేదే=వేదము, ౮ పుండరీకద్రుమే = తీయమామిడిచెట్టు, (న) ౯ సుఖ = సుఖము, ౧౦ క్షేమ = మంగళము, ౧౧ జలే = నీరు, (స్త్రీ) ౧౨ ఘాటామలౌషధౌ = యుసిరికచెట్టు, ౧౩ అభయా=కరకచెట్టు, ౧౪ ఆమలకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౧౫ గౌరీ=పార్వతి, ౧౬ ఫేరు=నక్క, ౧౭ సక్తుఫలాసు=జమ్మిచెట్టు.

శుల్వం తామ్రే యజ్ఞకర్మణ్యాచారే జలసన్నిధౌ. ౨౭

శుల్వం—(న) ౧ తామ్రే=రాగి, ౨ యజ్ఞకర్మణి = యజ్ఞము, ౩ ఆచారే = నడత, ౪ జలసన్నిధౌ = జలసమీపము.

సత్వం గుణే పిశాచాదౌ బలే ద్రవ్యస్వభావయోః, ఆత్మత్వే వ్యవసాయాసుచిత్తేష్వస్త్రీ తు జంతుషు. ౨౮

సత్వం—(న) ౧ గుణే=సత్వగుణము, ౨ పిశాచాదౌ=పిశాచాదులు, ౩ బలే=బలము, ౪ ద్రవ్య = పృథివ్యాదిద్రవ్యము, ౫ స్వభావయోః=స్వభావము, ౬ ఆత్మత్వే = దేహబలము, ౭ వ్యవసాయ = ప్రయత్నము, ౮ అసు = ప్రాణము, ౯ చిత్తేషు=బుద్ధి, (ప్న) ౧౦ జంతుషు=ప్రాణి.

సవో యజ్ఞే చ సంతానే

సవః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨ సంతానే=బిడ్డలు.

సాంత్వం దాక్షిణ్యసామనోః,

సాంత్వం—(న) ౧ దాక్షిణ్యే=దయ, ౨ సామనోః = సామోపాయము.

స్రువా ద్వయోర్యజ్ఞపాత్రే శల్లకీమూర్వయోః స్త్రీ

స్రువా—(ప్స) ౧ యజ్ఞపాత్రే = యజ్ఞపాత్రవిశేషము, (స్త్రీ) ౨ శల్లకీ=అం

యామ్. ౨౯

దుగుచెట్టు, ౩ మూర్వాయోః=చాగచెట్టు.

హవ ఆజ్ఞాధ్వరాహ్వానే

హవః—(పు) ౧ ఆజ్ఞా=ఆజ్ఞ, ౨ అధ్వర=యజ్ఞము, ౩ ఆహ్వానే=పిలుపు.

హ్రస్వో న్యక్ఖర్వయోస్త్రిషు,

హ్రస్వః—(త్రి) ౧ న్యక్=నీచుఁడు, ౨ ఖర్వయోః=పొట్టివాఁడు.

వ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల వకారాంత శబ్దములు.

అక్షీవం వశిరే శిగ్రౌ నా౽మత్తే పునరన్యవత్. ౩౦

అక్షీవం—(న) ౧ వశిరే=లవణము, (పు) ౨ శిగ్రౌ=మునగచెట్టు, (త్రి) ౩ అమత్తే=మదించనిది.

అభావో మరణే సత్త్వే

అభావః—(పు) ౧ మరణే=చావు, ౨ అసత్త్వే=లేమి.

ఆహవో యుద్ధయజ్ఞయోః,

ఆహవః—(పు) ౧ యుద్ధ=యుద్ధము, ౨ యజ్ఞయోః=యజ్ఞము.

ఆర్తవం స్త్రీరజఃపుష్పే క్లీబం స్యాదృతుజే త్రిషు. ౩౧

ఆర్తవం—(న) ౧ స్త్రీరజః=రజోరక్తము, ౨ పుష్పే=పువ్వు, (త్రి) ౩ ఋతుజే=ఋతువునందుఁబుట్టినది.

ఆశ్రవో౽ంగీకృతౌ క్లేశే నా న్యవద్వచనస్థితే,

ఆశ్రవః—(పు) ౧ అంగీకృతౌ=అంగీకారము, ౨ క్లేశే=కష్టము, (త్రి) ౩ వచనస్థితే=మాటదాఁటనివాఁడు.

ఉద్ధవో యాదవభిది మహే చ క్రతుపావకే. ౩౨

ఉద్ధవః—(పు) ౧ యాదవభిది=ఉద్ధవుఁడు, ౨ మహే=ఉత్సవము, ౩ క్రతుపావకే=యజ్ఞాగ్ని.

ఉత్సవో మహ ఉత్సేకే ఇచ్ఛాప్రసవకోపయోః,

ఉత్సవః—(పు) ౧ మహః=ఉత్సవము, ౨ ఉత్సేకే=గర్వము, ౩ ఇచ్ఛాప్రసవ=కోరికలుపొగుట, ౪ కోపయోః=కోపము.

కారవీ మధురాదీప్యత్వక్పత్రీ కృష్ణజీరకే. 33

కారవీ—(స్త్రీ) ౧ మధురా = సదాపచెట్టు, ౨ దీప్య=ఓమముచెట్టు, 3 త్వక్పత్రీ= ఇంగువచెట్టు, ౪ కృష్ణజీరకే = నల్లజీల కఱ్ఱ.

కితవస్తు పుమాన్మత్తే వంచకే కనకాహ్వయే,

కితవః—(పు) ౧ మత్తే = మదించిన వాఁడు,౨ వంచకే = మోసముచేయు వాఁడు, 3 కనకాహ్వయే = ఉమ్మెత్త చెట్టు.

కేశవోఽజే చ పున్నాగే పుంసి కేశవతి త్రిషు 3౪

కేశవః—(పు) ౧ అజే=విష్ణువు, ౨ పున్నాగే=పొన్నచెట్టు, (త్రి) 3 కేశవతి = వెంట్రుకలుకలవాఁడు.

కైతవం తు ఛలే ద్యూతే

కైతవం—(న) ౧ ఛలే = కపటము, ౨ ద్యూతే=జూదము.

కైరవః కితవే రిపౌ, నపుంసకం చ కుముదే చంద్రికాయాం తు కైరవీ. 3౫

కైరవః—(పు) ౧ కితవే=ధూర్తుఁడు, ౨ రిపౌ = శత్రువు, (న) 3 కుముదే = తెల్లకలువ, కైరవీ (స్త్రీ) ౪ చంద్రికాయాం=వెన్నెల.

గాండీవో గాండివశ్చాఽస్త్రీ కార్ముకేఽర్జునకార్ముకే,

గాండీవః } గాండివః }—(ప్న) ౧ కార్ముకే=ధనుస్సు, ౨ అర్జునకార్ముకే = గాండీవ మను విల్లు.

గాలవస్తు మునౌ లోధ్రే

గాలవః—(పు) ౧ మునౌ = గాలవముని, ౨ లోధ్రే=లొద్దుగచెట్టు.

తాండవోఽస్త్రీ తృణాంతరే. 3౬, భవేదుద్ధతనృత్యే చ

తాండవః—(ప్న) ౧ తృణాంతరే = కసువులోభేదము, ౨ ఉద్ధతనృత్యే=ఉద్ధతముగానాట్యముచేయుట.

త్రిదివా సరిదంతరే, పుంసి స్వర్గే

త్రిదివా—(స్త్రీ) ౧ సరిదంతరే=నదీభేదము (పు) ౨ స్వర్గే=స్వర్గము.

దీదివిర్నా ధిషణేఽన్నే తదస్త్రియాం. 3౭

దీదివిః—(పు) ౧ ధిషణే = బృహస్పతి, (ప్న) ౨ అన్నే=అన్నము.

నిష్పావశ్శూర్పపవనే రాజమాషే కడంగరే, పవనే శింబికాయాం నా నిర్వికల్పేఽన్యలింగకః. ౩౮	నిష్పావః—(పు) ౧ శూర్పపవనే = చేటగాలి, ౨ రాజమాషే = అనుములు, ౩ కడంగరే=పొల్లు, ౪ పవనే=గాలి, ౫ శింబికాయాం = కందిపొట్టుమొదలగునవి, (త్రి) ౬ నిర్వికల్పే = నిలుకడైనది.
నిహ్నవః పుంసి నికృతావవిశ్వాసాపలాపయోః,	నిహ్నవః—(పు) ౧ నికృతౌ = నిరాకరణము, ౨ అవిశ్వాస = అపనమ్మిక, ౩ అపలాపయోః = కపటముగా బలుకుట.
పల్లవోఽస్త్రీ కిసలయే విటపే విస్తరే బలే. ౩౯. శృంగారేఽలక్తరాగే చ	పల్లవః—(పు) ౧ కిసలయే = చిగురు, ౨ విటపే=కొమ్మ, ౩ విస్తరే = విశాలము, ౪ బలే=బలము, ౫ శృంగారే=అలంకారము, ౬ అలక్తరాగే= లత్తుకరంగు.
ప్రభావశ్శాంతితేజసోః,	ప్రభావః—(పు) ౧ శాంతి = శమము. ౨ తేజసోః = ధనసైన్యాదులవలనగలిగిన ప్రతాపము.
పంచత్వం పంచానాం భావే ప్రాణానామత్యయేఽపి చ.	పంచత్వం—(న) ౧ పంచానాంభావే = ఐదు, ౨ ప్రాణానామత్యయే = చావు.
ప్రభవో జన్మమూలే స్యాజ్జన్మహేతౌ పరాక్రమే, జ్ఞానస్య చాదిమస్థానే	ప్రభవః—(పు) ౧ జన్మమూలే=జన్మస్థానము, ౨ జన్మహేతౌ=జననకారణము, ౩ పరాక్రమే = పరాక్రమము, ౪ జ్ఞానస్యాదిమస్థానే = జ్ఞానమునకు ప్రథమస్థానము.
ప్రసవో గర్భమోచనే. ౪౧. ఉత్పాదే స్యాదపత్యేఽపి ఫలే చ కుసుమేఽపి చ,	ప్రసవః—(పు) ౧ గర్భమోచనే=కానుపు, ౨ ఉత్పాదే = పుట్టుక, ౩ అపత్యే = బిడ్డ, ౪ ఫలే=పండు, ౫ కుసుమే = పువ్వు.

ప్రసేవః పుంసి వీణాంగే స్యూతే చ	ప్రసేవః—(పు) ౧ వీణాంగే= వీణెకాయ మొదటికరివె, ౨ స్యూతే = దాగర (పల్లిక)
పార్థివో నృపే. ౪౨. పార్థివీ తు సీతాయాం స్త్రీ పృథివ్యావికృతౌ త్రిషు,	పార్థివః—(పు) ౧ నృపే=రాజు, పార్థివీ (స్త్రీ) ౨ సీతాయాం=సీతాదేవి, (త్రి) 3 పృథివ్యావికృతౌ=భూవికారము.
పుంగవస్స్యాద్బలీవర్దే ప్రభేదేఽప్యౌషధస్య చ. ౪౩. ఉత్తరస్థః పునః శ్రేష్ఠే	పుంగవః—(పు) ౧ బలీవర్దే = ఎద్దు, ౨ ఔషధస్య ప్రభేదే = ఔషధభేదము, ఉత్తరస్థః = ఉత్తరపదమైనపుడు, 3 శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠము
ఫేరవో జంబుకేఽస్రపే,	ఫేరవః—(పు) ౧ జంబుకే = నక్క, ౨ అస్రపే=రాక్షసుఁడు.
వల్లవస్సూపకారే స్యాద్భీమసేనే చ గోదుహి. ౪౪	వల్లవః—(పు) ౧ సూపకారే = వంటవాఁడు, ౨ భీమసేనే = భీముఁడు, 3 గోదుహి = గొల్లవాఁడు.
బాంధవో జ్ఞాతిసుహృదో	బాంధవః—(పు) ౧ జ్ఞాతి=దాయాది, ౨ సుహృదోః=మిత్రుఁడు.
ర్భార్గవో గజధన్వినోః, శుక్రే పరశురామే చ	భార్గవః—(పు) ౧ గజ = ఏనుఁగు, ౨ ధన్వినోః = ధనుస్సుకలవాఁడు, 3 శుక్రే=శుక్రుఁడు, ౪ పరశురామే = పరశురాముఁడు.
భార్గవీ పార్వతీ శ్రియోః. ౪౫. దూర్వాయాం	భార్గవీ—(స్త్రీ) ౧ పార్వతీ = పార్వతీదేవి, ౨ శ్రియోః=లక్ష్మిదేవి, 3 దూర్వాయాం=గఱిక.
భైరవః పుంసి శంకరే భీషణే త్రిషు,	భైరవః—(పు) ౧ శంకరే = ఈశ్వరుఁడు, (త్రి) ౨ భీషణే=భయంకరమైనది.
మాధవోఽజే మధౌ రాధే యాదవే నా స్త్రియాం మిసౌ. ౪౬. మధురాశర్కరా వాసంతీ కుట్టనీమదిరాసు	మాధవః—(పు) ౧ అజే = విష్ణువు, ౨ మధౌ=వసంతఋతువు, 3 రాధే = వైశాఖమాసము, (స్త్రీ) ౪ యాదవే= కృష్ణుఁడు, (స్త్రీ) ౫ మిసౌ=సదాపట్టు, చె

చ, గోమహిష్యాదిసంపత్తౌ

౬ మధురా = అడవిసదాపచెట్టు, ౭ శర్కరా=చక్కెర, ౮ వాసంతి=బండిగురివెందతీఁగ, ౯ కుట్టనీ = కుంటెనకత్తె, ౧౦ మదిరాసు=మద్యము, ౧౧ గోమహిష్యాదిసంపత్తౌ=ఆవులు, ఎనుములు, మొదలయినవాని సంపద.

యాదవః పుంసి కేశవే. ౪౭

యాదవః—(పు) ౧ కేశవే=కృష్ణుఁడు.

రాజీవం నలినే నా తు భేదే హారిణమీనయోః,

రాజీవం—(న) ౧ నళినే=పద్మము, (పు) ౨ హారిణభేదే = మృగవిశేషము, ౩ మీనయోర్భేదే = పెద్దకండ్లు గల చేఁప.

రాఘవోఽబ్ధేర్మహామీనభేదే చ రఘువంశజే. ౪౮

రాఘవః—(పు) ౧ అబ్ధేర్మహామీనభేదే= సముద్రములలో నొకవిధమగు గొప్ప చేఁప, ౩ రఘువంశజే=శ్రీరాముఁడు.

రౌరవో నరకే ఘోరే

రౌరవః—(పు) ౧ నరకే = నరకము, ౨ ఘోరే=భయంకరము.

వడవా ద్విజయోషితి, అశ్వాయాం కుంభదాస్యాం చ నారీజాత్యంతరేఽపి చ.

బడబా—(స్త్రీ) ౧ ద్విజయోషితి=బ్రాహ్మణస్త్రీ, ౨ అశ్వాయాం = ఆఁడుగుఱ్ఱము, ౩ కుంభదాస్యాం = కుంటెనకత్తె, ౪ నారీజాత్యంతరే = బడబాయను స్త్రీజాతి.

వాడవం కరణే స్త్రీణాం ఘోటకౌఘే నపుంసకమ్, పాతాలే న స్త్రియాం పుంసి బ్రాహ్మణే బడబానలే.

వాడబం— (న) ౧ స్త్రీణాంకరణే = స్త్రీలరతిబంధవిశేషము, ౨ ఘోటకౌఘే=ఆఁడుగుఱ్ఱములగుంపు, (ప్న) ౩ పాతాలే = పాతాలము, (పు) ౪ బ్రాహ్మణే = బ్రాహ్మణుఁడు, ౫ బడబానలే=బడబాగ్ని.

విభవో రైమోక్షైశ్వర్యే

విభవః—(పు) ౧ రై=ధనము, ౨ మోక్ష = మోక్షము, ౩ ఐశ్వర్యే = ఐశ్వర్యము.

విద్రవో విద్రుతౌ ధియి, | విద్రవః—(పు) ౧ విద్రుతౌ = యుద్ధమువలనఁబారుట, ౨ ధియి=బుద్ధి.

విభావస్స్యాత్పరిచయేరసస్యోద్దీపనాదిషు. ౫౧ | విభావః—(పు) ౧ పరిచయే=పరిచయము, ౨ రసస్యోద్దీపనాదిషు = రససంబంధమగు నాలంబనోద్దీపనవిభావములు.

శాత్రవం భావసంఘాతోశ్శత్రూణాం శాత్రవోద్విషి, | శాత్రవం—(న) ౧ శత్రూణాంభావ = శత్రుత్వము, ౨ శత్రుసంఘాతోః = శత్రుసమూహము, (పు) ౩ ద్విషి = శత్రువు.

షాడవో గానరసయో | షాడవః—(పు) ౧ గాన = షట్స్వరరాగము, ౨ రసయోః = షడ్రసములు.

స్సచివో మంత్రిణి స్మృతః. ౫౨. సహాయే | సచివః—(పు) ౧ మంత్రిణి=మంత్రి, ౨ సహాయే = సహాయుఁడు.

సంభవో హేతావుత్పత్తౌ మేలకేఽపి చ, ఆధారానతిరిక్తత్వేఽప్యాధేయస్య నిగద్యతే. ౫౩ | సంభవః—(పు) ౧ హేతౌ = కారణము, ౨ ఉత్పత్తౌ = పుటుక, ౩ మేలకే = కూడిక, ౪ ఆధేయస్యాధారానతిరిక్తత్వే=ఆధేయమాధారమును మీఱమి.

సుగ్రీవో వాసుదేవస్య హయే శాఖామృగేశ్వరే, | సుగ్రీవః—(పు) ౧ వాసుదేవస్యహయే = సుగ్రీవమను శ్రీకృష్ణునిగుఱ్ఱము, ౨ శాఖామృగేశ్వరే=సుగ్రీవుఁడు.

సుషవీ కారవేల్లే స్యాత్కృష్ణజీరకజీరయోః. ౫౪ | సుషవీ—(స్త్రీ) ౧ కారవేల్లే=కాఁకరచెట్టు, ౨ కృష్ణజీరక = నల్లజీలకఱ్ఱ, ౩ జీరయోః=జిలకఱ్ఱ.

సైంధవోఽస్త్రీ మాణిమంథే నాశ్వే సింధుభవే త్రిషు, | సైంధవః—(పు) ౧ మాణిమంథే=సైంధవలవణము, (పు) ౨ అశ్వే=గుఱ్ఱము, (త్రి) ౩ సింధుభవే = సముద్రమునఁబుట్టినది.

వ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల వకారాంత శబ్దములు.

అనుభావః ప్రభావే స్యాన్ని శ్చయే భావబోధకే. ౫౫

అనుభావః—(పు) ౧ ప్రభావే = ప్రభావము, ౨ నిశ్చయే = నిశ్చయము, 3 భావబోధకే = భావబోధకములగుశరీరమువలనఁ బుట్టెడుకటాక్షాదులు.

భవేదభిషవస్స్నానే మద్య సంధానయజ్ఞయోః,

అభిషవః—(పు) ౧ స్నానే = స్నానము, ౨ మద్యసంధాన = సోమపానము, (మదోత్పాదకమగునది) 3 యజ్ఞయోః=యజ్ఞము.

అపహ్నవస్తు పుంలింగః స్మృతః స్నేహాపలాపయోః. ౫౬

అపహ్నవః—(పు) ౧ స్నేహ=స్నేహము, ౨ అపలాపయోః=మఱుఁగుమాట.

ఆదీనవః పుమాన్దోషే పరిక్లేశ దురంతయోః,

ఆదీనవః—(పు) ౧ దోషే=దోషము, ౨ పరిక్లేశ=కష్టము, 3 దురంతయోః = అంతము లేనిది.

ఉపప్లవ స్సైంహికేయే విప్లవోత్పాతయోరపి. ౫౭

ఉపప్లవః—(పు) ౧ సైంహికేయే=రాహువు, ౨ విప్లవ=ఉపద్రవము, 3 ఉత్పాతయోః = అపశకునము.

కుశీలవస్తు వాల్మీకౌ నట యాచకయోరపి,

కుశీలవః—(పు) ౧ వాల్మీకౌ = వాల్మీకిమహర్షి, ౨ నట=నటుఁడు, 3 యాచకయోః=యాచకుఁడు.

జలబిల్వః కర్కటే స్యాత్పంచాంగే జలచత్వరే. ౫౮

జలబిల్వః—(పు) ౧ కర్కటే = ఎండ్రకాయ, ౨ పంచాంగే=తాఁబేలు, 3 జలచత్వరే= చెఱువు.

జీవంజీవశ్చకోరే స్యాద్ద్రుమ భేదేఽపి పుంస్యయమ్,

జీవంజీవః—(పు) ౧ చకోరే = వెన్నెలపులుగు, ౨ ద్రుమభేదే = ఒకానొకచెట్టు.

ధామార్గవస్తు పుంసి స్యాదపామార్గే చ ఘోషకే.

ధామార్గవః—(పు) ౧ అపామార్గే = ఉత్తరేణిచెట్టు, ౨ ఘోషకే = ఆవడచెట్టు .

పారిప్లవశ్చాకులే స్యాచ్చంచలే చ

పారిప్లవః—(పు) ౧ ఆకులే = వ్యాకులమైనది, ౨ చంచలే=కదలునది.

పరాభవః, తిరస్కారే వినాశే చ పుంసి

పరాభవః—(పు)౧ తిరస్కారే=తిరస్కారము, ౨ వినాశే=నాశము.

పారశవః పుమాన్. ౬౦. పరస్త్రీతనయే శస్త్రే ద్విజాచ్ఛూద్రాసుతేఽపి చ,

పారశవః—(పు) ౧ పరస్త్రీతనయే=పరస్త్రీకి జనించినకొడుకు, ౨ శస్త్రే=శస్త్రము, 3 ద్విజాచ్ఛూద్రాసుతే = బ్రాహ్మణునివలన శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు.

పుటగ్రీవస్తు పుంలింగో గర్గరీతామ్రకుంభయోః. ౬౧

పుటగ్రీవః—(పు) ౧ గర్గరీ=మట్టికుండ,౨ తామ్రకుంభయోః=రాగిపాత్ర.

బలదేవో బలే వాతే త్రాయమాణౌషధౌ స్త్రియామ్,

బలదేవః—(పు) ౧ బలే=బలరాముఁడు, ౨ వాతే = వాయువు, (స్త్రీ) 3 త్రాయమాణౌషధౌ = కలుక్రానుగుచెట్టు.

రంతిదేవస్తు నృపతేర్భేదే చ గరుడధ్వజే. ౬౨

రంతిదేవః—(పు) ౧ నృపతేర్భేదే=రంతిదేవుఁడనురాజు, ౨ గరుడధ్వజే = విష్ణువు.

రోహితాశ్వశ్చిత్రభానౌ హరిశ్చంద్రనృపాత్మజే,

రోహితాశ్వః—(పు) ౧ చిత్రభానౌ = నిప్పు, ౨ హరిశ్చంద్రనృపాత్మజే = లోహితాశ్వుఁడు.

అథ శీతశివం క్లీబం శైలేయమణిమంథయోః.౬౩. పుంసి సక్తుఫలావృక్షే తథా మధురికౌషధౌ,

శీతశివం—(న) ౧ శైలేయ=ఱాఁబువ్వు, ౨ మణిమంథయోః = సైంధవలవణము, (పు) 3 సక్తుఫలావృక్షే=జమ్మిచెట్టు,౪ మధురికౌషధౌ=అడవిసదాపచెట్టు.

సహదేవా బలాదండోత్పలయోశ్శారివౌషధౌ. ౬౪. సహదేవీ తు సర్పాక్ష్యాం

సహదేవా—(స్త్రీ) ౧ బలా = చిట్టాముట్టిచెట్టు, ౨ దండోత్పలయోః=ముత్తవపులగలోనిభేదము, 3 శారిబౌషధౌ=

దృక్ స్త్రియాం దర్శనే నేత్రే బుద్ధౌచ త్రిషు వీక్షకే.

దృక్—(స్త్రీ) ౧ దర్శనే = చూచుట, ౨ నేత్రే=నేత్రము, 3 బుద్ధౌ = బుద్ధి, (త్రి) ౪ వీక్షకే=చూచునది.

నాశః పలాయనేఽపి స్యాన్నిధనానుపలంభయోః,

నాశః—(పు) ౧ పలాయనే = పారిపోవు, ౨ నిధన = మరణము, 3 అనుపలంభయోః=అనుభవములేమి.

నిశా దారుహరిద్రాయాం స్యాత్త్రియామా హరిద్రయోః. ౯

నిశా—(స్త్రీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం = మ్రానుపసుపు, ౨ త్రియామా=రేయి, 3 హరిద్రయోః=పసుపు.

పశుర్మృగాది దేవాజే నావ్యయం పశుదర్శనే,

పశుః—(పు) ౧ మృగాది = మృగములు మొదలగుప్రాణులు, ౨ దేవ = దేవత, 3 అజే=మేఁక, (అవ్య) ౪ దర్శనే = చూచుట.

పాశః కేశాదిపూర్వస్స్యాత్తత్సంఘే కర్ణపూర్వకః ౧౦, సుకర్ణే చ స్వసామర్థ్యాన్మృగపక్ష్యాదిబంధనే,

పాశః—(పు) ౧ (కేశాదిపూర్వః=కేశాదిశబ్దములుపూర్వమందున్నచో) తత్సంఘే=కేశసమూహము, ౨ (కర్ణపూర్వకః=కర్ణశబ్దముపూర్వ మందుండెనేని) సుకర్ణే=కర్ణభూషణము. 3 స్వసామర్థ్యాత్ = శబ్దశక్తివలన)మృగపక్ష్యాదిబంధనే=ఉరులు.

పాంశుర్ధూలౌ చ సస్యార్థచిరసంచితగోమయే. ౧౧

పాంశుః—(పు) ౧ ధూలౌ= దుమ్ము, ౨ సస్యార్థచిరసంచితగోమయే = పైరులకొఱకు చిరకాలముసంపాదించినపేడ. (ఎరువు)

పేశీ సుపక్వకలికే మాంస్యాం ఖడ్గపిధానకే, మాంసపిండ్యామండభేదే

పేశీ—(స్త్రీ)౧సుపక్వకలికే=పక్వమైనమొగ్గ, ౨మాంస్యాం-జటామాంసి,3ఖడ్గపిధానకే=కత్తియొఱ, ౪ మాంసపిండ్యాం= మాంసపుముద్ద, ౫ అండభేదే=గ్రుడ్డు.

రాశిర్మేషాదిపుంజయోః. ౧౨

రాశిః— (పు)౧ మేషాది=మేషాదిరాసులు, ౨ పుంజయోః=సమూహము.

వంశః పుంసి కులే వేణౌ పృష్ఠావయవవర్గయోః,	వంశః—(పు) ౧ కులే = వంశము, ౨ వేణౌ=వెదురు, ౩ పృష్ఠావయవ=వెన్నెముక, ౪ వర్గయోః = సమూహము.
వశా వంధ్యాసుతాయోషా స్త్రీగవీకరిణీషు చ. ౧౩. త్రిష్వాయత్తే క్లీబమాయత్తత్వే చేచ్ఛాప్రభుత్వయోః,	వశా—(స్త్రీ) ౧ వంధ్యా = గొడ్రాలు, ౨ సుతా = కొమార్తె, ౩ యోషా = భార్య, ౪ స్త్రీ = ఆఁడుది, ౫ గవీ = ఆవు, ౬ కరణీషు=ఆఁడేనుఁగు.(త్రి) ౭ ఆయత్తే=అధీనమైనది, (న) ౮ ఆయత్తత్వే=అధీనమగుట,౯ ఇచ్ఛా=కోరిక, ౧౦ ప్రభుత్వయోః=ప్రభుత్వము.
విట్ పుంసి మనుజే వైశ్యే	విట్—(పు) ౧ మనుజే = మనుష్యుఁడు, ౨ వైశ్యే=కోమటి.
వేశో వేశ్యాగృహే గృహే. ౧౪. నేపథ్యే చ	వేశః—(పు) ౧ వేశ్యాగృహే=భోగముదానియిల్లు, ౨ గృహే = ఇల్లు, ౩ నేపథ్యే=వేషము.
శశో బోలే లోధ్రే నృపశుభేదయోః,	శశః—(పు) ౧ బోలే = బాలింతబోలు, ౨ లోధ్రే = లొద్దుగచెట్టు, ౩ నృ = శశజాతిపురుషుఁడు, ౪ పశుభేదయోః= కుందేలు.
స్పర్శో రుజాయాం దానే చ స్పర్శనే స్పర్శకేఽపి చ. ౧౫	స్పర్శః—(పు) ౧ రుజాయాం = రోగము, ౨ దానే=ఈవి, ౩ స్పర్శనే=తాఁకుడు ౪ స్పర్శకే= తాఁకునది.
స్పశస్స్యాత్సంపరాయే చ ప్రణిధావపి పుంస్యయం,	స్పశః—(పు) ౧ సంపరాయే=యుద్ధము, ౨ ప్రణిధౌ=చారుఁడు.
శ త్రికం.	**మూఁడక్షరములుగల శకారాంత శబ్దములు**
ఆదర్శో దర్పణే టీకాప్రతిపుస్తకయోరపి, ౧౬	ఆదర్శః—(పు) ౧ దర్పణే = అద్దము, ౨ టీకా=అర్థవివరణము, ౩ ప్రతిపుస్తకయోః=ప్రతియైనపుస్తకము.

ఉడ్వీశో గ్రంథభేదే స్యాదుడ్వీశశ్చంద్రికాపతౌ,	ఉడ్వీశః—(పు) ౧ గ్రంథభేదే = గ్రంథవిశేషము, ౨ చంద్రికాపతౌ = చంద్రుఁడు.
ఉపాంశుర్జపభేదే స్యాదుపాంశు విజనేఽవ్యయమ్. ౧౭	ఉపాంశుః—(పు) ౧ జపభేదే = జపవిశేషము, (అవ్య) ౨ విజనే = ఏకాంతము.
కపిశ స్త్రిషు శ్యావే స్త్రీ మాధవ్యాం సిల్హకే పుమాన్,	కపిశః—(త్రి) ౧ శ్యావే = కోఁతివన్నె, (స్త్రీ) ౨ మాధవ్యాం = బండిగురివెందతీఁగ, (పు) 3 సిల్హకే = చిల్లమడ్డి.
కర్కశః కాశమర్దేక్షుకాంపిల్యేష్వప్యసౌ పుమాన్. ౧౮. త్రిషు సాహసికే క్రూరే దృఢామసృణనిర్దయే,	కర్కశః—(పు) ౧ కాశమర్ద = కసిందచెట్టు, ౨ ఇక్షు = చెఱకు, 3 కాంపిల్యేషు=కంపిల్లచెట్టు, (త్రి) ౪ సాహసికే=తెగువకలది, ౫ క్రూరే=క్రూరమైనది, ౬ దృఢ = గట్టిది, ౭ అమసృణ = కఱుకైనది, ౮ నిర్దయే=దయలేనిది.
కీనాశః కర్షకక్షుద్రోపాంశుఘాతిషు వాచ్యవత్. ౧౯ యమే నా	కీనాశః—(త్రి) ౧ కర్షక = దున్నువాఁడు, ౨ క్షుద్ర = నీచుఁడు, 3 ఉపాంశుఘాతిషు = రహస్యముగాఁ జంపువాఁడు, (పు). ౪ యమే = యముఁడు.
కులిశో న స్త్రీ దంభోలౌ నా ఝషాంతరే,	కులిశః—(పున) ౧ దంభోలౌ = వజ్రాయుధము, (పు) ౨ ఝషాంతరే=మత్స్యభేదము.
గిరీశోఽద్రిపతౌ వాచస్పతిశంకరయోః పుమాన్. ౨౦	గిరీశః—(పు) ౧ అద్రిపతౌ=హిమవత్పర్వతము, ౨ వాచస్పతి=బృహస్పతి, 3 శంకరయోః=ఈశ్వరుఁడు.
తుంగీశస్తు పుమాన్గౌరీవల్లభే హిమదీధితౌ,	తుంగీశః—(పు) ౧ గౌరీవల్లభే = ఈశ్వరుఁడు, ౨ హిమదీధితౌ=చంద్రుఁడు.

దుస్పర్శో ధన్వయాసే నా కంటకార్యాం స్త్రియాం త్రిషు. ౨౧. ఖరస్పర్శే	దుస్పర్శః—(పు) ౧ ధన్వయాసే = గడిదూలచెట్టు, (స్త్రీ) ౨ కంటకార్యాం = వాకుడుచెట్టు, (త్రి) 3 ఖరస్పర్శే = తీక్ష్ణమైనతాఁకుడుగలది.
థ నిస్త్రింశః ఖడ్గే నా నిర్దయే త్రిషు,	నిస్త్రింశః—(పు) ౧ ఖడ్గే = కత్తి, (త్రి) ౨ నిర్దయే=దయలేనిది.
నిర్వేశస్తు పుమాన్భోగే వేతనే మూర్ఛనేఽపి చ. ౨౨	నిర్వేశః—(పు) ౧ భోగే = సుఖము, ౨ వేతనే=జీతము, 3 మూర్ఛనే=వ్యాపించుట.
నివేశః పుంసి విన్యాసే శిబిరోద్వాహయోరపి,	నివేశః—(పు) ౧ విన్యాసే = ఉంచుట, ౨ శిబిర=దండుదిగినతావు, 3 ఉద్వాహయోః=వివాహము.
నిదేశశ్శాసనేఽపి స్యాత్కథనోపాంతయోరపి. ౨3	నిదేశః—(పు) ౧ శాసనే=ఆజ్ఞ, ౨ కథన=చెప్పుట, 3 ఉపాన్తయోః = సమీపము.
నీకాశో నిశ్చయే తుల్యే	నీకాశః—(పు) ౧ నిశ్చయే=నిశ్చయము, ౨ తుల్యే=సాదృశ్యము.
పలాశం ఛదనే మతం, శటీకింశుకరక్షస్సు పుంసి స్యాద్ధరితే త్రిషు. ౨౪	పలాశం—(న) ౧ ఛదనే=ఆకు, (పు) ౨ శటీ=గండ్లకచోరము, 3 కింశుక = మోదుగుచెట్టు, ౪ రక్షస్సు = రాక్షసుఁడు, (త్రి) ౫ హరితే = ఆకుపచ్చనిరంగుగలది.
ప్రకాశస్తు స్ఫుటే ఖ్యాతే ప్రహాసాతపయోరపి,	ప్రకాశః—(పు) ౧ స్ఫుటే=స్పష్టమైనది, ౨ ఖ్యాతే=ప్రసిద్ధియైనది, 3 ప్రహాస=పెద్దనవ్వు, ౪ ఆతపయోః=ఎండ.
ప్రదేశో దేశమాత్రే స్యాత్తర్జన్యంగుష్ఠసమ్మితే. ౨౫ భిత్తావపి చ	ప్రదేశః—(పు) ౧ దేశమాత్రే=చోటు, ౨ తర్జన్యంగుష్ఠసమ్మితే = లొడితెడు ప్రమాణము, 3 భిత్తౌ=బెత్తెడు.
పింగాశీ నీలికాయాం నపుంసకమ్, జాత్యస్వర్ణే పుమాన్	పింగాశీ—(స్త్రీ) ౧ నీలికాయాం = నీలిచెట్టు, (న) ౨ జాత్యస్వర్ణే = మంచి

పల్లీపతౌ మత్స్యాంతరేఽపి చ. ౨౬

బంగారు, (పు) 3 పల్లీపతౌ=పల్లెయొక్క యధికారి, ౪ మత్స్యాన్తరే = ఒకానొక చేఁప.

బాలిశశ్చ శిశౌ మూర్ఖే

బాలిశః—(పు) ౧ శిశౌ=పిల్లవాఁడు, ౨ మూర్ఖే=మూర్ఖుఁడు.

భూకేశ శ్శైవలే వటే, భూకేశ్యవల్గుజేఽపి స్యాత్

భూకేశః—(పు) ౧ శైవలే=నాఁచు, ౨ వటే = మఱ్ఱిచెట్టు, భూకేశీ (స్త్రీ) 3 అవల్గుజే=కారుగచ్చచెట్టు.

లోమశో మునిమేషయోః. ౨౭. లోమాన్వితే స్త్రియాం కాకజంఘామాంసీ వచాసు చ, శూకశింబిమహామేదా కాశీశే శాకినీభిది. ౨౮

లోమశః—(పు) ౧ ముని=రోమశముని, ౨ మేషయోః = మేఁక, 3 లోమాన్వితే = రోమముగలది, (స్త్రీ) ౪ కాకజంఘా=వెలమసంది చెట్టు, ౫ మాంసీ=జటామాంసి, ౬ వచాసు = వస, ౭ శూకశింబి = దూలగొండిచెట్టు, ౮ మహామేదా = మహామేదయనుచెట్టు, ౯ కాశీశే = మయిలతుత్తము, ౧౦ శాకినీభిది=తోటకూరలోనిభేదము.

వివశ స్త్రిష్వవశ్యాత్మా రిష్టదుష్టధియోరపి,

వివశః—(త్రి) ౧ అవశ్యాత్మా = స్వాధీనకానిబుద్ధిగలవాఁడు, ౨ అరిష్టదుష్టధియోః=ఆసన్నమరణముచేతదూషితమైనబుద్ధిగలవాఁడు.

వికాశః పుంసి విజనే ప్రకాశే

వికాశః—(పు) ౧ విజనే=రహస్యస్థలము, ౨ ప్రకాశే=ప్రకాశము.

సదృశం సమే. ౨౯. ఉచితే

సదృశం—(న) ౧ సమే = సమానము, ౨ ఉచితే=తగినది.

చాథ సంవేశః స్వాపస్త్రీరతబంధయోః,

సంవేశః—(పు) ౧ స్వాప = నిద్ర, ౨ స్త్రీరతబంధయోః = స్త్రీలరతిబంధవిశేషము.

సుఖాశో వరుణే రాజతినిశే సుఖభోజనే. ౩౦

సుఖాశః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణుఁడు, ౨ రాజతినిశే=నెమ్మిచెట్టులోభేదము, 3

సుఖభోజనే = సుఖమైనభోజనముగలవాఁడు.

హతాశో నిర్దయే చాశారహితే పిశునేఽపి చ,

హతాశః—(పు) ౧ నిర్దయే = దయలేనివాఁడు, ౨ ఆశారహితే = ఆశలేనివాఁడు, 3 పిశునే=కొండెగాఁడు.

శ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల శకారాంత శబ్దములు.

అపదేశః పుమాన్ లక్ష్యే నిమిత్తవ్యాజయోరపి. 3౧

అపదేశః—(పు) ౧ లక్ష్యే = గుఱి, ౨ నిమిత్తే=నిమిత్తము, 3 వ్యాజయోః=మిష.

అపభ్రంశస్తు పతనే భాషాభేదాపశబ్దయోః,

అపభ్రంశః—(పు) ౧ పతనే=పడుట, ౨ భాషాభేదే = భాషావిశేషము, 3 అపశబ్దయోః=అపశబ్దము.

ఆశ్రయాశః పుమాన్వహ్నౌ త్రిషు చాశ్రయనాశకే.

ఆశ్రయాశః—(పు) ౧ వహ్నౌ = అగ్ని, (త్రి) ౨ ఆశ్రయనాశకే = ఆశ్రయమును జెఱచువాఁడు.

ఉపస్పర్శః స్పర్శమాత్రే స్నానాచమనయోరపి,

ఉపస్పర్శః—(పు) ౧ స్పర్శమాత్రే=తాఁకుట, ౨ స్నానే=స్నానము, 3 ఆచమనయోః=ఆచమనము.

ఉపదంశో విదంశే చ మేఢ్రరోగాంతరేఽపి చ. 33

ఉపదంశః—(పు) ౧ విదంశే = ఊరుఁగాయ, ౨ మేఢ్రరోగాన్తరే=కొఱుకురోగము.

క్రూరదృక్పిశునే వాచ్యలింగః పుంసి శనైశ్చరే,

క్రూరదృక్—(త్రి) ౧ పిశునే = కొండెములుచెప్పునది, (పు) ౨ శనైశ్చరే = శనైశ్చరుఁడు.

ఖండపర్శుః పర్శురామే శంకరే చూర్ణలేపిని. 3౪. ఖండామలకభైషజ్యే సింహికాతనయేఽపి నా,

ఖండపర్శుః—(పు) ౧ పర్శురామే=పరశురాముఁడు, ౨ శంకరే = ఈశ్వరుఁడు, 3 చూర్ణలేపిని = సున్నముపూయువాఁడు, ౪ ఖండామలకభైషజ్యే =

	ఖండామలకమనుమందు, ౫ సింహికా తనయే = రాహువు.
జీవితేశో యమే పుంసి త్రిషు స్యాజ్జీవితేశ్వరే. ౩౫	జీవితేశః—(పు) ౧ యమే = యముఁడు, (త్రి) ౨ జీవితేశ్వరే=ప్రాణనాయకుఁడు.
నాగపాశః పుమాన్ స్త్రీణాం కరణే వరుణాయుధే,	నాగపాశః—(పు) ౧ స్త్రీణాంకరణే=రతిబంధవిశేషము, ౨ వరుణాయుధే = నాగపాశము.
పంచదశీ త్వమావాస్యాపౌర్ణమాస్యోశ్చ యోషితి.	పంచదశీ—(స్త్రీ) ౧ అమావాస్యా = అమాస, ౨ పౌర్ణమాస్యోః=పున్నమ.
ప్రతిష్కశ స్సహాయే స్యాద్వార్తాహరపురోగయోః,	ప్రతిష్కశః—(పు) ౧ సహాయే = సహాయుఁడు, ౨ వార్తాహర = చారుఁడు, ౩ పురోగయోః = ముందునడచువాఁడు.
పరివేశో వేష్టనే స్యాత్పరిధావపి పుంస్యయమ్. ౩౭	పరివేశః—(పు) ౧ వేష్టనే = చుట్టుట, ౨ పరిధౌ=గాలిగుడి.
పాదపాశీ ఖడ్డుకాయాంశ్శృంఖలాయామపి స్త్రియాం,	పాదపాశీ—(స్త్రీ) ౧ ఖడ్డుకాయాం = చేఁప, ౨ శృంఖలాయాం = సంకెల.
పురోడాశో హవిర్భేదే చ మస్యాం పిష్టకస్య చ. ౩౮. హుతశేషే చ	పురోడాశః—(పు) ౧ హవిర్భేదే=పురోడాశము, ౨ పిష్టకస్యచమస్యాం = యజ్ఞార్థముచేయుశనగపిండివంటకము, ౩ హుతశేషే = హోమముచేయగా మిగిలినది.
భూమిస్పృక్ పుంసి మానుషవైశ్యయోః,	భూమిస్పృక్—(పు) ౧ మానుష=మనుష్యుఁడు, ౨ వైశ్యయోః=కోమటి.
ఇతి శాంతవర్గః.	ఇది శాంతవర్గము.

షైకమ్. — ఏకాక్షరీ షశబ్దములు.

షః కచే పుంసి విజ్ఞే చ శ్రేష్ఠే స్యాదభిధేయవత్,	షః—(పు) ౧ కచే = కేశము, (త్రి) ౨ విజ్ఞే = తెలిసినది, ౩ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠమైనది.

క్షః సంవర్తే రాక్షసే చ నరసింహే చ విద్యుతి. ౧. క్షేత్రే నాశే క్షేత్రపాలే	క్షః—(పు) ౧ సంవర్తే=ప్రళయకాలము, ౨ రాక్షసే=రక్కసి, 3 నరసింహే = నరసింహమూర్తి, ౪ విద్యుతి=మెఱపు, ౫ క్షేత్రే=భూమి, ౬ నాశే=నాశము, ౭ క్షేత్రపాలే=సేద్యగాఁడు.
క్షీర్నివాసే గతౌ క్షయే,	క్షిః—(పు) ౧ నివాసే=ఇల్లు, ౨ గతౌ = గమనము, 3 క్షయే=నాశము.

ష ద్వికం.

రెండక్షరములుగల షకారాంత శబ్దములు.

అక్షో జ్ఞాతార్థశకటవ్యవహారేషు పాశకే. ౨. రుద్రాక్షేంద్రాక్షయోస్సర్పే విభీతకతరావపి, చక్రే కర్షే పుమాన్ క్లీబం తుత్థే సౌవర్చలేంద్రియే. 3	అక్షః—(పు) ౧ జ్ఞాతార్థ = తెలియఁబడిన యర్థము, ౨ శకట=బండి, 3 వ్యవహారేషు = వ్యవహారము, ౪ పాశకే = పాచిక, ౫ రుద్రాక్ష = రుద్రాక్షము, ౬ ఇంద్రాక్షయోః = ఇంద్రాక్షమను చెట్టు, ౭ సర్పే = పాము, ౮ విభీతకతరౌ = తాండ్రచెట్టు, ౯ చక్రే = బండిగాను, ౧౦ కర్షే = పదునాఱుమాషములయెత్తు, (న) ౧౧ తుత్థే = మైలతుత్తము, ౧౨ సౌవర్చల = సౌవర్చలవణము, ౧3 ఇంద్రియే=ఇంద్రియము.
ఉషా బాణసుతారాత్ర్యోరుషః కామిని గుగ్గులౌ, రాత్రిశేషే ఉషాయాం తు కేచిదాహు స్తదవ్యయమ్. ౪	ఉషా—(స్త్రీ) ౧ బాణసుతా = ఉషాదేవి, ౨ రాత్ర్యోః=రేయి. (పు) 3 కామిని=కాముకుఁడు, ౪ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుఁజెట్టు, ౫ రాత్రిశేషే = ఉషఃకాలము, (ఉషాయాం = రాత్రియనునర్థమున, కేచిదవ్యయమాహుః = కొంద ఱవ్యయమని చెప్పుచున్నారు.)

ఊషః క్షారమృది ప్రోక్తం ప్రభాతేఽపి పుమానయం, తత్సంధ్యాయాం చ రంధ్రే చ చందనాద్రౌ శ్రవోబిలే.

ఊషః—(పు) ౧ క్షారమృది = చవుటిమన్ను, ౨ ప్రభాతే= ప్రాతఃకాలము, ౩ తత్సంధ్యాయాం=ప్రాతస్సంధ్య, ౪ రంధ్రే=బిలము, ౫ చందనాద్రౌ=మలయపర్వతము, ౬ శ్రవోబిలే = చెవితూటు.

ఋషిర్వేదే వసిష్ఠాదౌ దీధితౌ చ పుమానయం,

ఋషిః—(పు) ౧ వేదే=వేదము, ౨ వసిష్ఠాదౌ=వసిష్ఠాదిమహర్షులు, ౩ దీధితౌ =కాంతి.

ఋక్షః పర్వతభేదే స్యాద్భల్లూకే శోణకే పుమాన్. కృతవేధనేఽన్యలింగం.నక్షత్రే పున్నపుంసకం,

ఋక్షః—(పు) ౧ పర్వతభేదే=పర్వతవిశేషము, ౨ భల్లూకే = ఎల్లుబంటు, ౩ శోణకే = దుండిగపుఁజెట్టు, (త్రి) ౪ కృతవేధనే= గుచ్చఁబడినది, (పు) ౫ నక్షత్రే=నక్షత్రము

కక్షా స్యాదంతరీయస్యపశ్చాదంచలపల్లవే. ౭. స్పర్ధాపదే నా దోర్మూలే కచ్ఛవీరుత్తృణేషు చ,

కక్షా—(స్త్రీ) ౧ అంతరీయస్యపశ్చాదంచలపల్లవే = కట్టుబట్టయొక్క వెనుకకచ్చు, ౨ స్పర్ధాపదే = వాదము, (పు) ౩ దోర్మూలే = చంక, ౪ కచ్ఛ = నీళ్లుచిదచిదయనేదుప్రదేశము, ౫ వీరుత్ = పొద, ౬ తృణేషు = గడ్డి.

కర్షో నా కర్షణే మానప్రభేదే పున్నపుంసకమ్. ౮

కర్షః—(పు) ౧ కర్షణే = ఒరపిడి, (పు) ౨ మానప్రభేదే = పదియారుమాషములయెత్తు.

కర్షూః పుమాన్ కరీషాగ్నౌ స్త్రియాం కుల్యేష్టిఖాతయోః,

కర్షూః—(పు) ౧ కరీషాగ్నౌ = పిడకనిప్పు, (స్త్రీ) ౨ కుల్యా = కాలువ, ౩ ఇష్టిఖాతయోః=యజ్ఞకుండము.

కాక్షీ తువరికాయాం చ సౌరాష్ట్రమృద్యపి స్త్రియాం.

కాక్షీ—(స్త్రీ) ౧ తువరికాయాం=తొవరిచెట్టు, ౨ సౌరాష్ట్రమృది = తొవరిమన్ను.

కోషోఽస్త్రీ కుట్మలే పాత్రే దివ్యే ఖడ్గపిధానకే, జాతికోశేఽర్థసంఘాతే పేశ్యాం శబ్దాదిసంగ్రహే, ౧౦

కోషః—(పు) ౧ కుట్మలే = మొగ్గ, ౨ పాత్రే=పాత్రము, ౩ దివ్యే = కోశదివ్యము, ౪ ఖడ్గపిధానకే = కత్తియొఱ, ౫ జాతికోశే = జాజికాయబెరడు, ౬ అర్థసంఘాతే = ద్రవ్యసమూహము, ౭ పేశ్యాం = గ్రుడ్డు, ౮ శబ్దాదిసంగ్రహే= గ్రంథము.

ఘోష ఆభీరపల్ల్యాం స్యాద్గోపాలధ్వనిఘోషకే, కాంస్యే చాంబుదనాదే నా ఘోషా మధురికౌషధౌ.

ఘోషః—(పు) ౧ ఆభీరపల్ల్యాం=గొల్లపల్లె, ౨ గోపాల = గొల్లవాఁడు, ౩ ధ్వని=శబ్దము, ౪ ఘోషకే = చేఁతిబీరచెట్టు, ౫ కాంస్యే=కంచు, ౬ అంబుదనాదే=ఉఱుము, (స్త్రీ) ౭ మధురికౌషధౌ=అడవిసదాపచెట్టు.

చోక్షో గీతే శుచౌ దక్షే తథా తీక్ష్ణమనోజ్ఞయోః,

చోక్షః—(పు) ౧ గీతే = గానము, ౨ శుచౌ=పరిశుద్ధము, ౩ దక్షే = సమర్థము, ౪ తీక్ష్ణే = తీక్ష్ణము, ౫ మనోజ్ఞయోః=సుందరము.

ఝషా నాగబలాయాం స్త్రీ తాపమత్స్యాటవీషు నా.

ఝషా—(స్త్రీ) ౧ నాగబలాయాం = బీరచెట్టు, (పు) ౨ తాప = తాపము, ౩ మత్స్య = చేఁప, ౪ అటవీషు = అరణ్యము.

తర్షో లిప్సోదన్యయోః

తర్షః—(పు) ౧ లిప్సా = కోరిక, ౨ ఉదన్యయోః=దప్పి.

త్విట్కాంతౌ వాచి రుచౌ స్త్రియామ్,

త్విట్—(స్త్రీ) ౧ కాంతౌ = కాంతి, ౨ వాచి = వాక్కు, ౩ రుచౌ = తేజస్సు.

తుషో ధాన్యత్వగక్షద్రోః

తుషః—(పు) ౧ ధాన్యత్వక్ = ఊముక, ౨ అక్షద్రోః=తాండ్రచెట్టు.

తృషా లిప్సాతృషోః స్త్రియామ్. ౧౩

తృషా—(స్త్రీ) ౧ లిప్సా = కోరిక, ౨ తృషోః=దప్పి.

తృట్ లిప్సాయాముదన్యాయాం స్మరపుత్ర్యామపి స్త్రియామ్,	తృట్—(పు) ౧ లిప్సాయాం = కోరిక, ౨ ఉదన్యాయాం = దప్పి, ౩ స్మరపుత్ర్యాం=కామకన్య.
దక్షస్త్రిషు పటౌ పుంసి తామ్రచూడే ప్రజాపతౌ. ౧౪ మునిభేదే హరవృషే ద్రుమభేదే స్త్రియాం భువి,	దక్షః—(త్రి) ౧ పటౌ=సమర్థుఁడు, (పు) ౨ తామ్రచూడే = కోడి, ౩ ప్రజాపతౌ = దక్షప్రజాపతి, ౪ మునిభేదే = మునివిశేషము, ౫ హరవృషే = శివునివృషభము, ౬ ద్రుమభేదే=వృక్షవిశేషము, (స్త్రీ) ౭ భువి = భూమి.
దోషస్స్యాద్దూషణే పాపే దోషా రాత్రౌ భుజేఽపి చ.	దోషః—(పు) ౧ దూషణే = తప్పు, ౨ పాపే=పాపము, (స్త్రీ) ౩ రాత్రౌ=రాత్రి, ౨ భుజే=భుజము.
ధ్వాంక్షో మత్స్యాక్షగే కాకే తక్షకే భిక్షుకేఽపిచ, ధ్వాంక్షీ కకోలికాయాం స్యా	ధ్వాంక్షః—(పు)౧ మత్స్యాక్షగే=కొక్కెర, ౨ కాకే= కాకి, ౩ తక్షకే = తక్షకుఁడు, ౪ భిక్షుకే = బిచ్చగాఁడు, ధ్వాంక్షీ (స్త్రీ) ౫ కకోలికాయాం= తకోలముచెట్టు.
న్యక్షం కార్త్స్న్యే తృణేఽపి చ. ౧౬ క్లీబేఽథ పుంసి మహిషే నికృష్టే పునరన్యవత్,	న్యక్షం—(న)౧ కార్త్స్న్యే=సమస్తము, ౨ తృణే = గడ్డి, (పు) ౩ మహిషే = ఎనుబోతు, (త్రి) ౪ నికృష్టే=తక్కువైనది.
ప్లక్షో జటీగర్దభాండద్వీపభిత్కుంజరాశనే. ౧౭	ప్లక్షః—(పు) ౧ జటీ = జువ్విచెట్టు, ౨ గర్దభాండ = కలజువ్విచెట్టు, ౩ ద్వీపభిత్ =ప్లక్షద్వీపము, ౪ కుంజరాశనే = రావిచెట్టు.
పక్షో మాసార్ధకే పార్ష్ణిగ్రహే సాధ్యవిరోధయోః, కేశాదేః పరతో వృందే	పక్షః—(పు) ౧ మాసార్ధకే=మాసములో సగము, ౨ పార్ష్ణిగ్రహే = వెనుకనుండుశత్రువు, ౩ సాధ్యే=తర్కము

బలే సఖిసహాయయోః. ౧౮. చుల్లీరంధ్రే పతత్రే చ వాజే కుంజరపార్శ్వయోః,	లోనిసాధ్యము, ౪ విరోధయోః = విరోధము, (కేశాదేఃపరతః = కేశాది శబ్దాదులకుఁబరంబైన) ౫ బృందే = సమూహము, ౬ బలే = బలము, ౭ సఖి = స్నేహితుఁడు, ౮ సహాయయోః = సహాయుఁడు, ౯ చుల్లీరంధ్రే=పొయ్యినోరు, ౧౦ పతత్రే = ఱెక్క, ౧౧ వాజే=బాణముఱెక్క, ౧౨ కుంజర = ఏనుఁగు, ౧౩ పార్శ్వయోః=ప్రక్క.
ప్రేక్షా నృత్యేక్షణే బుద్ధౌ	ప్రేక్షా—(స్త్రీ) ౧ నృత్యేక్షణే=నృత్యముఁజూచుట, ౨ బుద్ధౌ=బుద్ధి.
ప్రైషః క్లేశే చ మర్దనే. ౧౯. ఉన్మాదే ప్రేషణే	ప్రైషః—(పు) ౧ క్లేశే = కష్టము, ౨ మర్దనే=నూరుట, ౩ ఉన్మాదే=పిచ్చి, ౪ ప్రేషణే=పంపుట.
పౌషో మాసే తత్పూర్ణిమా తిథౌ, స్త్రియాం	పౌషః—(పు) ౧ మాసే=పుష్యమాసము, (స్త్రీ) ౨ తత్పూర్ణిమాతిథౌ = పుష్యమాసపూర్ణిమ.
భిక్షా భృతౌ యాచ్ఞాసేవా భిక్షితవస్తుషు. ౨౦	భిక్షా—(స్త్రీ) ౧ భృతౌ=కూలి, ౨ యాచ్ఞా =యాచన, ౩ సేవా = కొలువు, ౪ భిక్షితవస్తుషు=యాచింపఁబడినవస్తువు.
మాషో వ్రీహ్యంతరే మూర్ఖ మానత్వగ్దోషభేదయోః,	మాషః—(పు) ౧ వ్రీహ్యన్తరే = మినుములు, ౨ మూర్ఖే= తెలివిలేనివాఁడు, ౩ మాన = అయిదుగురిగింజలయెత్తు, ౪ త్వగ్దోషభేదయోః = చర్మవ్యాధివిశేషము.
మిషం వ్యాజే స్పర్ధనే నా	మిషం—(న) ౧ వ్యాజే = కపటము, ౨ స్పర్ధనే=కలహము.
మేషో రాశ్యంతరే హుడే. ౨౧. భైషజ్యభిది	మేషః—(పు) ౧ రాశ్యన్తరే = మేషరాశి, ౨ హుడే=గొఱ్ఱె, ౩ భైషజ్యభిది=ఔషధవిశేషము.

మోక్షస్తు ముక్తిపాటలిమోచనే,

మోక్షః—(పు) ౧ ముక్తి = మోక్షము, ౨ పాటలి = మొక్కపుఁజెట్టు, 3 మోచనే=విడుచుట.

యక్షో గుహ్యకమాత్రే చ గుహ్యకాధీశ్వరేఽపి చ.

యక్షః—(పు) ౧ గుహ్యకమాత్రే=యక్షుడు, ౨ గుహ్యకాధీశ్వరే=కుబేరుఁడు.

రక్షా జతురక్షణయోః

రక్షా—(స్త్రీ) ౧ జతు = లక్క, ౨ రక్షణయోః=రక్షణ.

రూక్షస్త్వప్రేమ్ణ్యచిక్కణే,

రూక్షః—(పు) ౧ అప్రేమ్ణి = ప్రేమలేమి, ౨ అచిక్కణే=కఱుకైనది.

లక్షా న పుంసి సంఖ్యాయాం క్లీబం వ్యాజశరవ్యయోః.

లక్షా—(స్త్రీ) ౧ సంఖ్యాయాం = లక్షయనుసంఖ్య, ౨ వ్యాజ = కపటము, 3 శరవ్యయోః=గుఱి.

వర్షోఽస్త్రీ భారతాదౌ చ జంబూద్వీపాబ్దవృష్టిషు, ప్రావృట్కాలే త్రియాం భూమ్ని

వర్షః—(పు) ౧ భారతాదౌ = భరతవర్షముమున్నగునది, ౨ జంబూద్వీపః=జంబూద్వీపము, ౩ అబ్ద=సంవత్సరము, ౪ వృష్టిషు=వాన, (స్త్రీ.బ.) ౫ ప్రావృట్కాలే=వర్షాకాలము.

విట్ స్త్రీ వ్యాపనవిష్టయోః

విట్—(స్త్రీ) ౧ వ్యాపన=వ్యాపించునది, (ధ్వని) ౨ విష్టయోః=మలము.

విషం జలేఽతివిషాయాం త్రియాం క్ష్వేడే తు న త్రియాం,

విషం—(న) ౧ జలే = నీరు, (స్త్రీ) ౨ అతివిషాయాం=అతివస, (పు) 3 క్ష్వేడే=గరళము.

వృషో ధర్మే బలీవర్దే శృంగ్యాం పుంరాశిభేదయోః. ౨౫. శ్రేష్ఠే స్యాదుత్తరస్థశ్చ వ్యాసమూషికశుక్రలే, తథా వాస్తుస్థానభేదే పుమానేష ప్రకీర్తితః. ౨౬. వృషా మూషికపర్ణ్యాం చ యతీనామాసనే వృషీ,

వృషః—(పు) ౧ ధర్మే=ధర్మము, ౨ బలీవర్దే=ఎద్దు, 3 శృంగ్యాం=వృషభమను నోషధి, ౪ పుం=వృషజాతిపురుషుఁడు, ౫ రాశిభేదయోః=వృషభరాశి, (ఉత్తరస్థః=ఉత్తరపదమయినచో) ౬ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠము, ౭ వ్యాస=వ్యాసముని, ౮ మూషిక=ఎలుక, ౯ శుక్రలే=రేతస్సు, ౧౦ వాస్తుస్థానభేదే=వాస్తుస్థానము

లలోవిశేషము, (స్త్రీ) ౧౧ మూషిక
పర్ణ్యాం = ఎలుకజీడిచెట్టు, వృషీ (స్త్రీ)
౧౨ యతీనామాసనే=యతులయొక్క
యాసనము.

వ్యోషం స్యాత్త్రికటు ద్రవ్యే కరిభేదే పుమానయమ్.

వ్యోషం—(న) ౧ త్రికటు ద్రవ్యే=సొంటి పిప్పలిమిరియాలు, (పు) ౨ కరిభేదే = గజవిశేషము.

శుషిశ్శోషే బిలే స్త్రీ స్యాత్

శుషిః—(స్త్రీ) ౧ శోషే = ఎండుట, ౨ బిలే=రంధ్రము.

శేషస్సంకర్షణే వధే, అనంతే నా ప్రసాదే న స్వనిర్మాల్యార్పణే స్త్రియామ్. ౨౫. ఉపయుక్తేతరే న స్త్రీ

శేషః—(పు) ౧ సంకర్షణే=బలరాముఁడు, ౨ వధే = చావు, 3 అనంతే = ఆదిశేషువు, (న) ౪ ప్రసాదే = అనుగ్రహము, (స్త్రీ) ౫ స్వనిర్మాల్యార్పణే= తన చేధరింపఁబడిన పుష్పాదులనిచ్చుట, (న్ప్రు) ౬ ఉపయుక్తేతరే=మిగిలినది.

శోషో యక్ష్మణి శోషణే,

శోషః—(పు) ౧ యక్ష్మణి=క్షయరోగము, ౨ శోషణే=ఎండిపోవు.

ష త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల షకారాంత శబ్దములు.

అధ్యక్షోఽధికృతే పుంసి స్యాత్ప్రత్యక్షేఽభిధేయవత్.

అధ్యక్షః—(పు) ౧ అధికృతే=అధికారి, (త్రి) ౨ ప్రత్యక్షే=ప్రత్యక్షమైనది.

అభీషుః ప్రగ్రహే రశ్మౌ నా

అభీషుః—(పు) ౧ ప్రగ్రహే = పగ్గము, ౨ రశ్మౌ=కిరణము.

ఆకర్షో ద్యూత ఇంద్రియే, పాశకే శారిఫలకే కోదండాభ్యాసవస్తుని. ౩౦. ఆకర్షణేఽపి పుంసి స్యా

ఆకర్షః—(పు) ౧ ద్యూతే=జూదము, ౨ ఇంద్రియే = చక్షురాదీంద్రియములు, 3 పాశకే = పాచిక, ౪ శారిఫలకే = నెత్తపలక, ౫ కోదండాభ్యాసవస్తుని= బాణవిద్య నేర్చుకొను నొకవస్తువు, ౬ ఆకర్షణే=లాగుట.

దామిషం పున్నపుంసకం, భోగ్యవస్తుని సంభోగేఽ ప్యుత్కోచే పలలేఽపి చ.

ఆమిషం—(పు) ౧ భోగ్యవస్తుని=అనుభవింపఁదగినది, ౨ సంభోగే=భోగము, 3 ఉత్కోచే = లంచము, ౪ పలలే=మాంసము.

ఉష్ణీషం తు శిరోవేష్టే కిరీటే లక్షణాంతరే,

ఉష్ణీషం—(న) ౧ శిరోవేష్టే = తలపాగ, ౨ కిరీటే=కిరీటము, 3 లక్షణాంతరే=ఒకానొకచిహ్నము.

ఉత్ప్రేక్షాఽనవధానేఽపి కావ్యాలంకరణాంతరే. 3౨

ఉత్ప్రేక్షా—(స్త్రీ) ౧ అనవధానే=ఏమరుపాటు, ౨ కావ్యాలంకరణాంతరే = ఉత్ప్రేక్షాలంకారము.

కల్మషం కిల్బిషే క్లీబం పుంసి స్యాన్నరకాంతరే,

కల్మషం—(న) ౧ కిల్బిషే=పాపము, (పు) ౨ నరకాంతరే = నరకవిశేషము.

కల్మాషో యాతుధానే చ కృష్ణపాండరకృష్ణయోః. 33

కల్మాషః—(పు) ౧ యాతుధానే=రాక్షసుఁడు, ౨ కృష్ణపాండర=చిత్రవర్ణము, 3 కృష్ణయోః=నలుపు.

కలుషం త్వావిలే పాపే

కలుషం—(న) ౧ ఆవిలే = కలుషమైనది, ౨ పాపే=పాపము.

కిల్బిషం పాపరోగయోః, అపరాధేఽపి

కిల్బిషం—(న) ౧ పాప = పాపము, ౨ రోగయోః=రోగము, 3 అపరాధే = అపరాధము.

కుల్మాషం కాంజికే యావకే పుమాన్. 3౪

కుల్మాషం—(న) ౧ కాంజికే = బియ్యపుఁగడుగు, (పు) ౨ యావకే=కారుమినుములు.

గండూషో ముఖపూర్తిభపుష్కరప్రసృతోన్మితే,

గండూషః—(పు) ౧ ముఖపూర్తి=పుక్కిలింత, ౨ ఇభపుష్కర = ఏనుఁగుతొండముకొన, 3 ప్రసృతోన్మితే = పుడిసిలి.

గవాక్షీ శక్రవారుణ్యాం గవాక్షో జాలకే కపౌ. 3౫

గవాక్షీ—(స్త్రీ) ౧ శక్రవారుణ్యాం=పెద్దపాఁపరచెట్టు, (పు) ౨ జాలకే=కిటికీ, 3 కపౌ=కోఁతి.

గోరక్షో నాగరంగే స్యాద్గ
వాం చ పరిరక్షకే,

గోరక్షః—(పు) ౧ నాగరంగే = నారింజ చెట్టు, ౨ గవాంపరిరక్షకే = గోవులఁ గాచువాఁడు.

జిగీషా జేతుమిచ్ఛాయాం వ్య
వసాయప్రకర్షయోః ౩౬

జిగీషా—(స్త్రీ) ౧ జేతుమిచ్ఛాయాం=జయేచ్ఛ, ౨ వ్యవసాయ = ప్రయత్నము, ౩ ప్రకర్షయోః=అతిశయము.

తరీషశ్శోభనాకారే భేలేఽబ్ధి
వ్యవసాయయోః, తరీషీ శ
క్రకన్యాయాం పుంసి స్వ ర్గే
మహోదధౌ. ౩౭

తరీషః—(పు) ౧ శోభనాకారే = సుందరుఁడు, ౨ భేలే = తెప్ప, ౩ అబ్ధి = సముద్రము, ౪ వ్యవసాయయోః = ప్రయత్నము, తరీషీ (స్త్రీ) ౫ శక్రకన్యాయాం = శక్రకన్యయను చెట్టు, (పు) ౬ స్వర్గే = స్వర్గము, ౭ మహోదధౌ=సముద్రము.

తావిషీ చంద్రకన్యాయాం
నా స్వర్గాంబుధికాంచనే,

తావిషీ —(స్త్రీ) ౧ చంద్రకన్యాయాం = చంద్రకన్యయను చెట్టు, (పు) ౨ స్వర్గ=స్వర్గము, ౩ అంబుధి=సముద్రము, ౪ కాంచనే=బంగారము.

నహుషో నాగభేదే స్యాత్సో
మవంశనృపేఽపి చ. ౩౮

నహుషః—(పు) ౧ నాగభేదే = సర్పభేదము, ౨ సోమవంశనృపే=నహుషచక్రవర్తి.

నికష శ్శాణఫలకే నికషా
యాతుమాతరి,

నికషః—(పు) ౧ శాణఫలకే = ఒరపిడిరాయి, (స్త్రీ) ౨ యాతుమాతరి = రాక్షసమాత.

నిమేషనిమిషౌ కాలప్రభేదేఽ
క్షినిమీలనే. ౩౯

నిమేషః } నిమిషః }—(పు) ౧ కాలప్రభేదే = ఱెప్పపాటు కాలము, ౨ అక్షినిమీలనే= ఱెప్పపాటు.

పరుషం కర్బురే రూక్షే నిష్ఠు
రోక్తౌ చ వాచ్యవత్,

పరుషం—(త్రి) ౧ కర్బురే=చిత్రవర్ణము, ౨ రూక్షే=కఠినము, ౩ నిష్ఠురోక్తౌ = పరుషవాక్యము.

ప్రదోషస్సమయే దోషే	ప్రదోషః—(పు) ౧ సమయే = ప్రదోష కాలము, ౨ దోషే=దోషము.
ప్రత్యూషోఽహర్ముఖే వసౌ.	ప్రత్యూషః—(పు) ౧ అహర్ముఖే=ప్రాతః కాలము, ౨ వసౌ=ఒకానొకవసువు.
పీయూషం సప్తదివసావధిక్షీరే తథామృతే,	పీయూషం—(న) ౧ సప్తదివసావధిక్షీరే=జేన్నుపాలు, ౨ అమృతే=అమృతము.
పురుషః పూరుషే సాంఖ్యజ్ఞే చ పున్నాగపాదపే.	పురుషః—(పు) ౧ పూరుషే=పురుషుఁడు, ౨ సాంఖ్యజ్ఞే = సాంఖ్యయోగము తెలిసినవాఁడు, 3 పున్నాగపాదపే = సుర పొన్నచెట్టు.
పౌరుషం పురుషస్య స్యాద్భావే కర్మణి తేజసి,ఊర్ధ్వవిస్తృతదోఃపాణినృమానే త్వభిధేయవత్. ౪౨	పౌరుషం—(న) ౧ పురుషస్యభావే=పురుషధర్మము, ౨ పురుషస్యకర్మణి=పురుష వ్యాపారము, 3 తేజసి = పరాక్రమము, (త్రి) ౪ ఊర్ధ్వవిస్తృతదోఃపాణినృమానే = మనుజుని చేయెత్తు పొడుగు.
మహిషీ కృతాభిషేకాసైరిభ్యోరోషధీభిది,	మహిషీ—(స్త్రీ) ౧ కృతాభిషేకా=పట్టపుదేవి, ౨ సైరిభ్యోః = బఱ్ఱె, 3 ఓషధీభిధి=వృక్షవిశేషము.
మారిషశ్శాకభిద్యార్యే నాట్యోక్త్యా పుంసి యోషితి. ౪3. దక్షాంబాయాం	మారిషః—(పు) ౧ శాకభిది = తోఁటకూర, (నాట్యోక్త్యా = నాట్యవ్యవహారమందు), ౨ ఆర్యే=పూజ్యుఁడు, (స్త్రీ)3 దక్షాంబాయాం = దక్షప్రజాపతితల్లి.
మృగాక్షీ తు విశాలామృగనేత్రయోః,	మృగాక్షీ—(స్త్రీ) ౧ విశాలా = పెద్ద పాఁపరచెట్టు. ౨మృగనేత్రయోః=లేడి కన్నులవంటికన్నులుగల యాఁడుది.
రక్తాక్షః కాసరే క్రూరే పారావతచకోరయోః. ౪౪	రక్తాక్షః—(పు) ౧ కాసరే=దున్నపోతు, ౨ క్రూరే=క్రూరుఁడు. 3 పారావత = పావురము, ౪ చకోరయోః = చకోర పక్షి.

రౌహిషం కతృణే క్లీబం పుంసి స్యాద్ధరిణాంతరే,	రౌహిషం—(న) ౧ కతృణే = కామంచి గడ్డి, ౨ హరిణాంతరే=కొండగొఱ్ఱె.
విశ్లేషో విధురేఽయోగే	విశ్లేషః—(పు) ౧ విధురే=ఎడఁబాటు, ౨ అయోగే=ఒడఁగూడనిది.
శుశ్రూషా స్యాదుపాసనే.౧౫ కథనే శ్రోతుమిచ్ఛాయాం	శుశ్రూషా—(స్త్రీ) ౧ ఉపాసనే = సేవ, ౨ కథనే = చెప్పుట, ౩ శ్రోతుమిచ్ఛాయాం=విననిచ్ఛ.
శైలూషో నటబిల్వయోః,	శైలూషః—(పు) ౧ నట = నటుఁడు, ౨ బిల్వయోః=మారేడుచెట్టు.
సంహర్షస్తు ప్రమోదేఽప స్పర్ధాయాం చ ప్రభంజనే.	సంహర్షః—(పు) ౧ ప్రమోదే = సంతోషము, ౨ స్పర్ధాయాం = పోటి, ౩ ప్రభంజనే=వాయువు.
సంఘర్షస్తు పుమాన్ఘృష్టౌ స్పర్ధాయామపి దృశ్యతే,	సంఘర్షః—(పు) ౧ ఘృష్టౌ = రాపిడి, ౨ స్పర్ధాయాం=పాటు.
సమీక్షా తు స్త్రియాం తత్త్వే బుద్ధావపి నిభాలనే.	సమీక్షా—(స్త్రీ) ౧ తత్త్వే=యథార్థము, ౨ బుద్ధౌ = బుద్ధి, ౩ నిభాలనే = చూపు.

ష చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల షకారాంత శబ్దములు.

అనుకర్షో రథాధఃస్థదారుణ్యప్యనుకర్షణే,	అనుకర్షః—(పు) ౧ రథాధఃస్థదారుణి = రథములయొక్క నొగకుదిగువనుండు కోడిపీఁట, ౨ అనుకర్షణే=ఈడ్చుట.
అంబరీషం రణే భ్రాష్ట్రే క్లీబం పుంసి నృపాంతరే.౧౭ నరకస్య ప్రభేదే చ కిశోరే భాస్కరేఽపి చ, ఆమ్రాతకేఽనుతాపే	అంబరీషం—(న) ౧ రణే=యుద్ధము, ౨ భ్రాష్ట్రే=మంగలము, (పు) ౩ నృపాంతరే=అంబరీషుఁడనురాజు, ౪ నరకస్య ప్రభేదే=నరకవిశేషము, ౫ కిశోరే = చిన్నవయసుది, ౬ భాస్కరే=సూర్యుఁడు, ౭ ఆమ్రాతకే = అంబాలపుఁజెట్టు, ౮ అనుతాపే=పశ్చాత్తాపము.

చానిమేషోమత్స్యదేవయోః.	అనిమేషః—(పు) ౧ మత్స్య = చేఁప, ౨ దేవయోః= దేవత.
అనుతర్షస్సురాపానపాత్రే తృష్ణాభిలాషయోః,	అనుతర్షః—(పు) ౧ సురాపానపాత్రే = కల్లుత్రాగుగిన్నె, ౨ తృష్ణా=అత్యాశ, 3 అభిలాషయోః=కోరిక.
అహిద్విడ్గరుడే శక్రే మయూరే నకులే పుమాన్. ౫౦	అహిద్విట్—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మంతుఁడు, ౨ శక్రే = ఇంద్రుఁడు, 3 మయూరే = నెమిలి, ౪ నకులే = ముంగిస.
అలంబుషః ప్రహస్తే చ ఛర్దనే రాక్షసాంతరే, అలంబుషా తు ముండీర్యాం స్వర్గవారాంగనాంతరే. ౫౧	అలంబుషః—(పు) ౧ ప్రహస్తే=చాచిన వ్రేళ్లుగలయరచేయి, ౨ ఛర్దనే=వాంతి, 3 రాక్షసాంతరే = రాక్షసవిశేషము, (స్త్రీ) ౪ ముండీర్యాం = చిట్టీకూర, ౫ స్వర్గవారాంగనాంతరే = ఒకానొక యచ్చర.
అథ కింపురుషో లోకభేదకిన్నరయోః పుమాన్,	కింపురుషః—(పు) ౧ లోకభేద = లోకవిశేషము, ౨ కిన్నరయోః=దేవయోని విశేషము.
దేవవృక్షస్సప్తపర్ణే మందారాదిషు గుగ్గులౌ. ౫౨	దేవవృక్షః—(పు) ౧ సప్తపర్ణే = ఏడాకులరఁటిచెట్టు, ౨ మందారాదిషు = కల్పవృక్షముమొదలగునవి, 3 గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుఁజెట్టు.
నందిఘోషోఽర్జునరథే ఘోషే వందిజనస్య చ,	నందిఘోషః—(పు) ౧ అర్జునరథే = అర్జునిరథము, ౨ వందిజనస్యఘోషే = స్తుతిపాఠకులధ్వని.
పరివేషస్తు పుంలింగః పరిధౌ పరివేషణే. ౫౩	పరివేషః—(పు) ౧ పరిధౌ=గాలిగుడి, ౨ పరివేషణే=చుట్టుట.
పరిఘోషో నినాదే స్యాదవాచ్యే జలదధ్వనౌ,	పరిఘోషః—(పు) ౧ నినాదే = ధ్వని, ౨ అవాచ్యే = చెప్పఁదగనిది, 3 జలదధ్వనౌ=ఉఱుము.

పలంకషా గోక్షురకే రాస్నా గుగ్గులుకింశుకే. ౫౪. ముండీరీలాక్షయోశ్చ స్త్రీ రాక్షసే తు పలంకషః,	పలంకషా—(స్త్రీ) ౧ గోక్షురకే = పల్లేరు చెట్టు, ౨ రాస్నా = రాస్నయనుగంధ ద్రవ్యము, ౩ గుగ్గులు = గుగ్గిలపుఁ జెట్టు, ౪ కింశుకే = మోదుగుచెట్టు, ౫ ముండీరీ = చిత్తిఁకూర, ౬ లాక్షయోః = లత్తుక, (పు) ౭ రాక్షసే = నైరృతి.
వీరవృక్షో భల్లాతకకకుభద్రుమయోః పుమాన్. ౫౫	వీరవృక్షః—(పు) ౧ భల్లాతక = నల్లజీడి చెట్టు, ౨ కకుభద్రుమయోః=మద్దిచెట్టు.
భూతవృక్షస్తు శాఖోటద్రుమే శ్యోనాకపాదపే,	భూతవృక్షః—(పు) ౧ శాఖోటద్రుమే = తాండ్రచెట్టు, ౨ శ్యోనాకపాదపే = దుండిగపుఁజెట్టు.
మహాఘోషా తు కర్కటశృంగ్యాం పుంస్యతిఘోషణే. ౫౬. క్లీబం హట్టే	మహాఘోషా—(స్త్రీ) ౧ కర్కటశృంగ్యాం = కర్కాటకశృంగిచెట్టు, (పు) ౨ అతిఘోషణే = పెద్దధ్వని, (న) ౩ హట్టే=బజారు.
రాజవృక్షస్సువర్ణాక ప్రియాలయోః,	రాజవృక్షః—(పు) ౧ సువర్ణాక = తేల చెట్టు, ౨ ప్రియాలయోః = మోరటి చెట్టు.
వాతరూషస్తు వాతూలోత్కోచయోశ్శక్రకార్ముకే.	వాతరూషః—(పు) ౧ వాతూల = సుడిగాలి, ౨ ఉత్కోచయోః=లంచము, ౩ శక్రకార్ముకే = ఇంద్రధనుస్సు.
విశాలాక్షో హరే తార్క్ష్యే నా సునేత్రే ఽభిధేయవత్,	విశాలాక్షః—(పు) ౧ హరే=శంకరుఁడు, ౨ తార్క్ష్యే = గరుత్మంతుఁడు, (త్రి) ౩ సునేత్రే = మంచినేత్రములుగలది.
సకటాక్షో వరాక్షే నా కటాక్షసహితే త్రిషు. ౫౭	సకటాక్షః—(పు) ౧ వరాక్షే = విష్ణుమూర్తి, (త్రి) ౨ కటాక్షసహితే = క్రేఁగంటిచూపులుగలది.

ఇతి షాంతవర్గః. — ఇది షాంతవర్గము.

◆ స ద్వికం. ◆	రెండక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.
కంసోఽస్త్రీతైజసద్రవ్యే కాంస్యే మానేఽసురే తు నా,	కంసః—(పు) ౧ తైజసద్రవ్యే = ఒకానొకధాతుద్రవ్యము, ౨ కాంస్యే = కంచు, ౩ మానే = తవ్వ, (పు) ౪ అసురే=కంసుఁడు.
కాసూర్వికలవాచిస్యాత్తథా శక్త్యాయుధే స్త్రియామ్.	కాసూః—(స్త్రీ) ౧ వికలవాచి = దుర్వాక్యము, ౨ శక్త్యాయుధే=శక్తియనునాయుధము.
గుత్సః స్యాత్ స్తబకే స్తంబే హారభిద్గ్రంథిపర్ణయోః,	గుత్సః—(పు) ౧ స్తబకే = గుత్తి, ౨ స్తంబే=దుబ్బు, ౩ హారభిత్=ముప్పదిరెండుమణులుగలహారము, ౪ గ్రంథిపర్ణయోః=మాచిపత్రి.
గోసో బోలోషసో	గోసః—(పు) ౧ బోల = బాలింతబోలు, ౨ ఉషసోః=ప్రాతఃకాలము.
శ్చాస ఇక్షుపక్షిభిదోః పుమాన్. ౨	చాసః—(పు) ౧ఇక్షు=చెఱకులో భేదము, ౨ పక్షిభిదోః = పాలపిట్ట.
త్రాసో భయే మణేర్దోషే	త్రాసః—(పు) ౧ భయే = భయము, ౨ మణేర్దోషే = త్రాసమనుమణిదోషము.
దాసీ బాణాభుజిష్యయోః, దాసో భృత్యే చ శూద్రే చ జ్ఞాతాత్మని చ ధీవరే. ౩	దాసీ—(స్త్రీ) ౧ బాణా = నల్లగోరింట, ౨ భుజిష్యయోః=పరిచారిక, (పు) ౩ భృత్యే = నౌకరి, ౪ శూద్రే = శూద్రుఁడు, ౫ జ్ఞాతాత్మని = ఆత్మజ్ఞానముగలవాఁడు, ౬ ధీవరే = పల్లెవాఁడు.
నాసా తు నాసికాయాం చ ద్వారోర్ధ్వదారుణి స్త్రియాం,	నాసా—(స్త్రీ) ౧ నాసికాయాం=ముక్కు, ౨ ద్వారోర్ధ్వదారుణి = వాకిలిపైనుండుకొయ్య (గడపకుపైగానుండు నడ్డకమ్మి.)

ప్రసూరశ్వాజనన్యోశ్చ కం దలీవీరుధోః స్త్రియామ్. ౪	ప్రసూః—(స్త్రీ) ౧ అశ్వా=ఆఁడుగుఱ్ఱము, ౨ జనన్యోః=తల్లి, 3 కందలీ=అరఁటి చెట్టు, ౪ వీరుధోః=పొద.
వసుర్నా దేవభేదాగ్నిభా యోక్త్రబకరాజసు, క్లీబం వృద్ధ్యౌషధే శ్యామరై రత్నే మధురే త్రిషు. ౫	వసుః—(పు) ౧ దేవభేద=అష్టవసువులు, ౨ అగ్ని=నిప్పు, 3 భా = కిరణము, ౪ యోక్త్ర = పలుపు, ౫ బక = బక పుష్పము, ౬ రాజసు=వసురాజు,(న) ౭ వృద్ధ్యౌషధే = వృద్ధియనునౌషధము, ౮ శ్యామ = నలుపు, ౯ రై = ధనము, ౧౦ రత్నే = రత్నము, (త్రి) ౧౧ మధురే=మధురమయినది.
భాసః పుంసి ప్రభాయాంస్యా ద్విశేషే విహగస్య చ,	భాసః—(పు) ౧ ప్రభాయాం=కాంతి, ౨ విహగస్యవిశేషే = పక్షివిశేషము.
భాః ప్రభావే మయూఖే స్త్రీ	భాః—(స్త్రీ) ౧ ప్రభావే=ప్రభావము, ౨ మయూఖే=కిరణము.
మాశ్చంద్రమాసయోః పు మాన్. ౬	మాః—(పు) ౧ చంద్ర=చంద్రుఁడు, ౨ మాసయోః=మాసము.
మాంసం స్యాదామిషే క్లీబం కక్కోలీజటయోః స్త్రి యామ్,	మాంసం—(న) ౧ ఆమిషే = మాంసము, (స్త్రీ) ౨ కక్కోలీ = తక్కోలచెట్టు, 3 జటయోః = జటామాంసి.
మిసిః స్త్రీ మధురామాంస్యో శ్శతపుష్పాజమోదయోః ౭	మిసిః—(స్త్రీ) ౧ మధురా = అడవిసదాప చెట్టు, ౨ మాంస్యోః = జటామాంసి, 3 శతపుష్పా = సదాపచెట్టు, ౪ అజ మోదయోః=ఓమము.
మృత్స్నా కాఙ్క్ష్యాం శ్రేష్ఠ మృది	మృత్స్నా—(స్త్రీ) ౧ కాఙ్క్ష్యాం = తోవరి మన్ను, ౨ శ్రేష్ఠమృది=మంచిమన్ను.
రసో గంధరసే జలే, శృంగా రాదౌ విషే వీర్యే తిక్తా దౌ ద్రవరాగయోః. ౮. దేహధాతుప్రభేదే చ పా	రసః— (పు) ౧ గంధరసే = బాలింత బోలు, ౨ జలే = నీరు, 3 శృంగా రాదౌ = శృంగారాదిరసములు, ౪ విషే=విషము, ౫ వీర్యే = రేతస్సు,

రదస్వాదయోః పుమాన్, స్త్రియాం తు రసనాపాఠా శల్లకీకంగుభూమిషు. ౯

౬ తిక్తాదౌ=షడ్రసములు, ౭ ద్రవ=తడి, ౮ రాగయోః=ప్రేమ, ౯ దేహధాతుప్రభేదే = దేహధాతువులలో నొకటి, ౧౦ పారద = పాదరసము, ౧౧ స్వాదయోః = రుచి, (స్త్రీ) ౧౨ రసనా=నాలుక, ౧౩ పాఠా=చిలుబొద్దికూర, ౧౪ సల్లకీ=అందుగుచెట్టు, ౧౫ కంగు=కొఱ్ఱలు, ౧౬ భూమిషు=భూమి.

రాసః కోలాహలే ధ్వానే భాషాశృంఖలకేఽపి చ, క్రీడాభేదే చ గోపానాం

రాసః—(పు) ౧ కోలాహలే = పెద్దధ్వని, ౨ ధ్వానే = ధ్వని, ౩ భాషాశృంఖలకే = సరస్వతీశృంఖలము, ౪ గోపానాంక్రీడాభేదే=రాసక్రీడ.

వత్సః పుత్రాదివర్షయోః ౧౦ తర్ణకే నోరసి క్లీబం

వత్సః—(పు) ౧ పుత్రాది=పుత్రులు మొదలగుసంతానము, ౨ వర్షయోః=సంవత్సరము, ౩ తర్ణకే=లేఁగదూడ, (న) ౪ ఉరసి = ఱొమ్ము.

వ్యాసోనా విస్తృతౌ మునౌ,

వ్యాసః—(పు) ౧ విస్తృతౌ=విస్తారము, ౨ మునౌ=వ్యాసమహర్షి.

శంసా వచసి వాంఛాయాం

శంసా—(స్త్రీ) ౧ వచసి = వాక్కు, ౨ వాంఛాయాం=కోరిక.

హంసస్స్యాన్మానసౌకసి. ౧౧. నిర్లోభనృపవిష్ణ్వర్కే పరమాత్మని మత్సరే, యోగిభేదే మంత్రభేదే శరీరమరుదంతరే. ౧౨. తురంగమప్రభేదేఽపి

హంసః—(పు) ౧ మానసౌకసి = హంస, ౨ నిర్లోభనృప = త్యాగశీలుఁడగు రాజు, ౩ విష్ణు=విష్ణువు, ౪ అర్కే = సూర్యుఁడు, ౫ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౬ మత్సరే=పరోత్కర్షాసహనము, ౭ యోగిభేదే = హంసయను యోగి, ౮ మంత్రభేదే = మంత్రభేదము, ౯ శరీరమరుదంతరే = శరీరమందుండువాయువులోనొకటి, ౧౦ తురంగమప్రభేదే=ఒకానొకగుఱ్ఱము.

హింసాచౌర్యాదిఘాతయోః,	హింసా—(స్త్రీ) ౧ చౌర్యాది = దొంగతనము మొదలగునవి, ౨ ఘాతయోః= చంపుట.
స త్రికం.	మూఁడక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.
అలసాహంసపద్యాం నా పాదరోగ ద్రుభేదయోః. ౧౩ క్రియామందే త్రిష్వ	అలసా—(స్త్రీ) ౧ హంసపద్యాం = హంసపాదిచెట్టు, (పు) ౨ పాదరోగ=మోదకాలు, 3 ద్రుభేదయోః = వృక్షవిశేషము, (త్రి) ౪ క్రియామందే = సోమరి.
థాఽర్చిర్మయూఖశిఖయోర్న నా,	అర్చిః—(స్త్న) ౧ మయూఖ = కాంతి, ౨ శిఖయోః=మంట.
అదః పరస్మిన్నత్ర స్యా	అదః—(న) ౧ పరస్మిన్ = పరము, ౨ అత్ర=ఇది.
దభ్యాసోఽభ్యసనేఽన్తికే.	అభ్యాసః—(పు) ౧ అభ్యసనే = అభ్యాసము చేయుట, ౨ అన్తికే=సమీపము.
ఆగోఽపరాధే పాపే స్యా	ఆగః—(స్త్రీ) ౧ అపరాధే=అపరాధము, ౨ పాపే=పాపము.
దాశ్వాసః పుంసి నిర్వృతౌ, ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛేదే	ఆశ్వాసః—(పు) ౧ నిర్వృతౌ = సుఖము, ౨ ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛేదే=గ్రంథవిభాగము.
చాశీర్దంతేమహద్భుజామ్. ౧౪ హితస్యాశంసనే స్త్రీ స్యా	ఆశీః—(స్త్రీ) ౧ మహద్భుజాందన్తే=పాముకోఱ, ౨ హితస్యాశంసనే = ఆశీర్వచనము.
దిష్వాసః కార్ముకే పుమాన్, త్రిషు స్యాత్ క్షేపకే చేషో	ఇష్వాసః—(పు) ౧ కార్ముకే = ధనుస్సు, (త్రి) ౨ ఇషోః క్షేపకే=విలుకాఁడు.
రుచ్ఛ్వాసః ప్రాణనేఽపి చ. ౧౫ ఆఖ్యాయికా పరిచ్ఛేదేఽ ప్యాశ్వాసేఽపిపుమానయం,	ఉచ్ఛ్వాసః—(పు) ౧ ప్రాణనే = బ్రతుకుట, ౨ ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛేదే=గ్రంథవిభాగము, 3 ఆశ్వాసే=నిట్టూర్పు.

ఉత్తంసః కర్ణపూరేఽపి శిఖ రేఽపి చ న స్త్రియామ్.	ఉత్తంసః—(పు) ౧ కర్ణపూరే = కర్ణ భూషణము, ౨ శిఖరే=సిగదండ.
ఉషః ప్రత్యూషసి క్లీబం పితృ ప్రస్వాం చ యోషితి,	ఉషః—(న) ౧ ప్రత్యూషసి = ప్రాతః కాలము, (స్త్రీ) ౨ పితృప్రస్వాం = సంధ్యాకాలము.
ఉరో వక్షసి చ శ్రేష్ఠేఽ	ఉరః—(న) ౧ వక్షసి = వక్షఃస్థలము, ౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠము.
ప్యేనః పాపారాధయోః. ౧౮	ఏనః—(న) ౧ పాప=పాపము, ౨ అపరాధయోః=అపరాధము.
ఓజో దీప్తావవష్టంభే ప్రకాశ బలయోరపి,	ఓజః—(న) ౧ దీప్తౌ = కాంతి, ౨ అవష్టంభే=గర్వము, ౩ ప్రకాశే=వెలుఁగు, ౪ బలయోః=బలము.
ఓకో ఆశ్రయమాత్రే చ మం దిరే చ నపుంసకమ్. ౧౯	ఓకః—(న) ౧ ఆశ్రయమాత్రే=స్థానము, ౨ మందిరే=గృహము.
కీకసః కృమిజాతౌ స్యాత్పుంసి కుల్యే నపుంసకమ్,	కీకసః—(పు) ౧ కృమిజాతౌ=నులిపురుగు, (న) ౨ కుల్యే=ఎముక.
చమసో యజ్ఞపాత్రస్య భేదే ఽస్త్రీ పిష్టకే స్త్రియామ్. ౨౦	చమసః—(పు) ౧ యజ్ఞపాత్రస్యభేదే= చతురస్రమైన యజ్ఞపాత్రము, (స్త్రీ) ౨ పిష్టకే=శనగపిండి.
ఛందః పద్యే చ వేదే చ స్వైరాచారాభిలాషయోః,	ఛందః—(న) ౧ పద్యే = శ్లోకము. ౨ వేదే = వేదము, ౩ స్వైరాచార = తనయిష్టప్రకారమునడచుట, ౪ అభిలాషయోః=ఇచ్ఛ.
జ్యాయాన్ వృద్ధేఽతిప్రశస్తే	జ్యాయాన్—(త్రి) ౧ వృద్ధే = పెద్దవాఁడు, ౨ అతిప్రశస్తే = మిక్కిలి శ్రేష్ఠము.
జ్యోతిరగ్నౌ దివాకరే. ౨౧ పుమాన్నపుంసకం దృష్టౌ స్యాన్నక్షత్రప్రకాశయోః,	జ్యోతిః—(పు) ౧ అగ్నౌ = అగ్ని, ౨ దివాకరే=సూర్యుఁడు, (న) ౩ దృష్టౌ =నేత్రము, ౪ నక్షత్ర=నక్షత్రము, ౫ ప్రకాశయోః=కాంతి.

తరో బలే చ వేగే చ

తరః—(న) ౧ బలే=బలము, ౨ వేగే = వడి.

తపో లోకాంతరేఽపి చ. ౨౨. చాంద్రాయణాదౌ ధర్మే చ పుమాన్ శిశిరమాఘయోః,

తపః—(న) ౧ లోకాన్తరే = తపోలోకము, ౨ చాంద్రాయణాదౌ = చాంద్రాయణాదివ్రతములు, 3 ధర్మే = పుణ్యము, (పు) ౪ శిశిర = శిశిరఋతువు, ౫ మాఘయోః = మాఘమాసము.

తమో ధ్వాంతే గుణే శోకే క్లీబం వా నా విధుంతుదే.

తమః—(న) ౧ ధ్వాన్తే = చీఁకటి, ౨ గుణే = తమోగుణము, 3 శోకే = దుఃఖము, (పు) ౪ విధున్తుదే = రాహువు.

తామసీ నిశి దుర్గాయాం తామసో భుజగే ఖలే,

తామసీ—(స్త్రీ) ౧ నిశి=రాత్రి, ౨ దుర్గాయాం=పార్వతి, (పు) 3 భుజగే = పాము, ౪ ఖలే=దుర్మార్గుఁడు.

తేజో దీప్తౌ ప్రభావే చ స్యాత్పరాక్రమరేతసోః.

తేజః—(న) ౧ దీప్తౌ=కాంతి, ౨ ప్రభావే = సామర్థ్యము, 3 పరాక్రమ = శౌర్యము, ౪ రేతసోః=శుక్లము.

ధనుః ప్రియాలే నా న స్త్రీ రాశిభేదే శరాసనే,ధనుర్ధరే త్రిషు

ధనుః—(పు) ౧ ప్రియాలే = మోరటిచెట్టు, (పు) ౨ రాశిభేదే=ధనూరాశి, 3 శరాసనే=విల్లు, (త్రి) ౪ ధనుర్ధరే=విల్లునుధరించినవాఁడు.

నభః క్లీబం వ్యోమ్ని పుమాన్ ఘనే. ౨౫.ఘ్రాణశ్రావణవర్షాసు బిసతంతౌ పతద్గ్రహే,

నభః—(న) ౧ వ్యోమ్ని=ఆకసము, (పు) ౨ ఘనే = మేఘము, 3 ఘ్రాణ = ముక్కు, ౪ శ్రావణ=శ్రావణమాసము, ౫ వర్షాసు=వర్షాకాలము, ౬ బిసతంతౌ=తామరతూఁడు, ౭ పతద్గ్రహే = తమ్మపడిగము.

పనసః కంటకిఫలే కంటకే వానరాంతరే. ౨౬. త్రి

పనసః—(పు) ౧ కంటకిఫలే=పనసచెట్టు, ౨ కంటకే=ముల్లు, 3 వానరాన్తరే =

యాం రోగప్రభేదే స్యా — వానరవిశేషము, (స్త్రీ) ౪ రోగప్రభేదే =రోగవిశేషము.

త్పయస్స్యాత్ క్షీరనీరయోః, — పయః—(న) ౧ క్షీర=పాలు, ౨నీరయోః =ఉదకము.

పాయసస్తు క్లీబపుంసోః శ్రీ వాసపరమాన్నయోః. ౨౭ — పాయసః—(పు) ౧ శ్రీవాస=దేవదారు బంకతోఁ జేసినధూపము, ౨ పరమాన్నయోః=పరమాన్నము.

పుక్కసీ కలికానీల్యోఃపుక్కసశ్శ్వపచేఽధమే, — పుక్కసీ—(పు) ౧ కలికా = మొగ్గ, ౨ నీల్యోః=నీలిచెట్టు, (పు) ౩ శ్వపచే = చండాలుఁడు, ౪ అధమే=నీచుఁడు

బీభత్సో నార్జునే క్రూరే ఘృణాత్మవికృతౌ త్రిషు. ౨౮ — బీభత్సః—(పు) ౧ అర్జునే = అర్జునుఁడు, (త్రి) ౨ క్రూరే = క్రూరుఁడు, ౩ ఘృణాత్మ=దయగలవాఁడు, ౪ వికృతౌ=వికారరూపముగలవాఁడు.

భూయాం త్రిషు బహుతరే పునరర్థే త్వదోఽవ్యయం, — భూయాన్—(త్రి) ౧ బహుతరే = గొప్పది, (అవ్య) ౨ పునరర్థే=మరల.

మనశ్చిత్తే మనీషాయాం — మనః—(న) ౧ చిత్తే=చిత్తము, ౨ మనీషాయాం=బుద్ధి.

మహ ఉత్సవతేజసోః. ౨౯ — మహః—(న) ౧ ఉత్సవ = ఉత్సవము, ౨ తేజసోః= తేజస్సు.

మానసం సరసి స్వాంతే — మానసం—(న) ౧ సరసి=మానససరస్సు, ౨ స్వాంతే=చిత్తము.

రభసో హర్షవేగయోః, — రభసః—(పు) ౧ హర్ష=సంతోషము, ౨ వేగయోః=వేగము.

రహస్తత్త్వే రతే గుహ్యే — రహః—(న) ౧ తత్త్వే = యథార్థము, ౨ రతే=సురతము, ౩ గుహ్యే=రహస్యప్రదేశము.

రజః క్లీబం గుణాంతరే. ౩౦. ఆర్తవే చ పరాగే చ రేణుమాత్రే చ దృశ్యతే, — రజః—(న) ౧ గుణాంతరే=రజోగుణము, ౨ ఆర్తవే=ముట్టునెత్తురు, ౩ పరాగే=పుప్పొడి, ౪ రేణుమాత్రే=దుమ్ము.

రాక్షసో యాతుధానే స్యా చ్చండాయాం రాక్షసీస్మృతా. ౩౧	రాక్షసః—(పు) ౧ యాతుధానే = రాక్షసుఁడు, రాక్షసీ (స్త్రీ) ౨ చండాయాం= బలురక్కెస లేక నల్లకచోరము.
రేఫాస్స్యాదధమే క్రూరే కృపణేఽప్యభిధేయవత్,	రేఫాః—(త్రి) ౧ అధమే=నీచుఁడు, ౨ క్రూరే=క్రూరుఁడు, ౩ కృపణే=లోభి.
రేతశ్శుక్రే పారదే చ	రేతః—(న) ౧ శుక్రే = ఇంద్రియము, ౨ పారదే = పాదరసము.
రోదశ్చ రోదసీతి చ. ౩౨. దివి భూమౌ పృథక్చ స్యాత్స హోక్త్యాప్యేతయో_స్తథా,	రోదః / రోదసీ } (న-స్త్రీ) ౧ దివి = ఆకసము, ౨ భూమౌ=భూమి, ౩ ఏతయోస్సహోక్త్యా=భూమ్యాకాశములు.
లాలసౌత్సుక్య తృష్ణాతిరేక యాచ్ఞాసు చ ద్వయోః.	లాలసా—(స్త్రీ) ౧ ఔత్సుక్యే = సంతోషము, ౨ తృష్ణాతిరేకే = అత్యాశ, ౩ యాచ్ఞాసు=యాచన.
వయః పక్షిణి బాల్యాదౌ యౌవనే చ నపుంసకం,	వయః—(న) ౧ పక్షిణి=పక్షి, ౨ బాల్యాదౌ=బాల్యాదివయస్సు, ౩ యౌవనే= ప్రాయము.
వర్చో నపుంసకం రూపే విష్ఠాయామపి తేజసి. ౩౪. పుంసి చంద్రస్య తనయే	వర్చః—(న) ౧ రూపే=స్వరూపము, ౨ విష్ఠాయాం = మలము, ౩ తేజసి = తేజము, (పు) ౪ చంద్రస్యతనయే = బుధుఁడు.
బర్హిః పుంసి హుతాశనే, న స్త్రీ కుశే	బర్హిః—(పు) ౧ హుతాశనే=అగ్ని, (స్న) ౨ కుశే=దర్భ.
వపుః క్లీబం తనౌ శస్త్రాకృతావపి. ౩౫	వపుః—(న) ౧ తనౌ=శరీరము, ౨ శస్త్రాకృతౌ = చక్కనియాకారము.
వతంసస్తు పుమాన్కర్ణపూర శేఖరయోరపి,	వతంసః—(పు) ౧ కర్ణపూరే=కర్ణభూషణము, ౨ శేఖరయోః = శిరోభూషణము.
వాహసో జలనిర్యాణే శయాళౌ సునిషణ్ణకే. ౩౬	వాహసః—(పు) ౧ జలనిర్యాణే=తూము, ౨ శయాలౌ=పెనుబాము, ౩ సునిషణ్ణకే = నీరుచెంచలికూర.

వాయసోఽగురువృక్షే చ శ్రీవాసధ్వాంక్షయోః పుమాన్, కాకోదుంబరికాయాం చ కాకమాచ్యాం చ వాయసీ. 38

వాయసః—(పు) ౧ అగురువృక్షే=అగురు చెట్టు, ౨ శ్రీవాస = ధూపద్రవ్యము, 3 ధ్వాంక్షయోః=కాకి, వాయసీ (స్త్రీ) ౪ కాకోదుంబరికాయాం = బ్రహ్మ మేడిచెట్టు, ౫ కాకమాచ్యాం = కామంచిచెట్టు.

విద్వానాత్మవిది ప్రాజ్ఞే పండితే చాభిధేయవత్,

విద్వాన్—(పు) ౧ ఆత్మవిది = ఆత్మను గు_ర్తెఱిఁగినవాఁడు, ౨ ప్రాజ్ఞే = బుద్ధిమంతుఁడు, (త్రి) 3 పండితే = చదువరి.

విలాసో హావభేదే స్యాల్లీలాయామపి పుంస్యయమ్. 3౮

విలాసః—(పు) ౧ హావభేదే = శృంగార చేష్టావిశేషము, ౨ లీలాయాం = క్రీడ.

వీతంసో బంధనోపాయే మృగాణాం పక్షిణామపి, తేషామపి చ విశ్వాసహేతోః ప్రావరణేఽపి చ. 3౯

వీతంసః—(పు) ౧ మృగాణాంపక్షిణాం బంధనోపాయే = మృగములను బక్షులను బట్టుటకుఁదగిన సాధనము, (ఉరులు, వలలు) ౨ తేషాంవిశ్వాస హేతోఃప్రావరణే = విశ్వాసముకొఱకైన వానియావరణము. (బోను)

వేధాః పుంసి హృషీకేశే బుధే చ పరమేష్ఠిని,

వేధాః—(పు) ౧ హృషీకేశే = విష్ణువు, ౨ బుధే=పండితుఁడు, 3 పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మదేవుఁడు.

శిరః ప్రధానే సేనాగ్రే శిఖరే మస్తకేఽపి చ. ౪౦

శిరః—(న) ౧ ప్రధానే = ముఖ్యము, ౨ సేనాగ్రే = సేనముందుభాగము, 3 శిఖరే = శిఖరము, ౪ మస్తకే = తల.

శ్రీవాసో వృకధూపేఽపి పంకజే మధుసూదనే,

శ్రీవాసః—(పు) ౧ వృకధూపే = దేవదారుబంకతోఁజేసినధూపము, ౨ పంకజే=పద్మము, 3 మధుసూదనే = విష్ణుమూ_ర్తి.

శ్రేయో ముక్తౌ శుభే ధర్మేఽతిప్రశస్తే చ వాచ్యవత్.

శ్రేయః—(న) ౧ ముక్తౌ = మోక్షము, ౨ శుభే=శుభము, 3 ధర్మే=ధర్మము, (త్రి) ౪ అతిప్రశస్తే = మిక్కిలిశ్రేష్ఠమయినది.

శ్రేయసీ కరిపిప్పల్యామభయా పాఠయోరపి,

శ్రేయసీ—(స్త్రీ) ౧ కరిపిప్పల్యాం = గజపిప్పలితీఁగ, ౨ అభయా = కరకచెట్టు, 3 పాఠయోః = చిఱుబొద్దికూర.

సహో బలే జ్యోతిషి చ పుంసి హేమంతమార్గయోః. ౪౨

సహః—(న) ౧ బలే=బలము, ౨ జ్యోతిషి = తేజస్సు, (పు) 3 హేమంత = హేమంతఋతువు, ౪ మార్గయోః = మార్గశీర్షమాసము.

సరసీ విశ్వకాసారే

సరసీ—(స్త్రీ) ౧ విశ్వకాసారే = పెద్దకొలను.

సరో నీరతడాకయోః,

సరః—(న) ౧ నీర=నీరు, ౨ తడాగయోః =కొలను.

స్యాత్సమాసస్తు పుంలింగ స్సంక్షేపే చ సమర్థనే. ౪3

సమాసః—(పు) ౧ సంక్షేపే = సంగ్రహము, ౨ సమర్థనే=సమర్థించుట.

సారసః పక్షిభేదేన్దోః క్లీబం తు సరసీరుహే,

సారసః—(పు) ౧ పక్షిభేద=బెగ్గురుపక్షి, ౨ ఇందోః=చంద్రుఁడు, (న) 3 సరసీరుహే=పద్మము.

సాహసం తు బలాత్కారకృతకార్యే దమేఽపి చ. ౪౪

సాహసం— (న) ౧ బలాత్కారకృతకార్యే=తెగువతోఁజేసినపని, ౨ దమే=దండోపాయము.

సురసస్తు త్రిషు స్వాదౌ పర్ణాశే తు నపుంసకం, స్త్రీ రాస్నానాగమాత్రోశ్చ

సురసం—(త్రి) ౧ స్వాదౌ = తియ్యనిది, (న) ౨ పర్ణాశే=నల్లగగ్గెరచెట్టు, (స్త్రీ) 3 రాస్నా = సర్పాక్షిచెట్టు, ౪ నాగమాత్రోః=పాములతల్లి.

స్రోతోఽమ్బువేగ ఇంద్రియే.

స్రోతః—(న) ౧ అంబువేగే = ప్రవాహము, ౨ ఇంద్రియే = శ్రోత్రాదీంద్రియములు.

హవిర్హోతవ్యమాత్రే చ సర్పిష్యపి నపుంసకం,	హవిః—(న) ౧ హోతవ్యమాత్రే=హోమము చేయఁదగినది, ౨ సర్పిషి=నెయ్యి.
స చతుష్కం.	నాలుగక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.
అధివాసో నివాసే స్యాత్సంస్కారే ధూపనాదిభిః. ౭౬	అధివాసః—(పు) ౧ నివాసే = ఉనికిపట్టు, ౨ ధూపనాదిభిస్సంస్కారే = వాసెన కట్టుట.
అపధ్వంసః పరిత్యాగే నిందనేఽప్యవచూర్ణనే,	అపధ్వంసః—(పు) ౧ పరిత్యాగే = విడిచి పెట్టుట, ౨ నిందనే = నిందించుట, 3 అవచూర్ణనే = పొడిచేయుట.
అవతంసో న స్త్రియాం స్యాత్కర్ణపూరే చ శేఖరే.	అవతంసః—(పు) ౧ కర్ణపూరే = కర్ణ భూషణము, ౨ శేఖరే = శిరోభూషణము.
అగౌకాః పుంసి శరభే పక్షి పంచాస్యయోరపి,	అగౌకాః—(పు) ౧ శరభే = శరభ మృగము, ౨ పక్షి=పక్షి, 3 పంచాస్యయోః=సింహము.
ఉదర్చిరుత్ప్రభే వాచ్యలింగః పుంసి హుతాశనే. ౭౭	ఉదర్చిః—(త్రి) ౧ ఉత్ప్రభే=పైకెగయు కాంతిగలది,(పు)౨ హుతాశనే=అగ్ని.
కలహంసస్తు కాదంబే రాజహంసే నృపోత్తమే,	కలహంసః—(పు) ౧ కాదంబే = ధూమ్ర వర్ణములైనముక్కుకాళ్లుఱెక్కలుగల హంస, ౨ రాజహంసే = రాజహంస, 3 నృపోత్తమే = రాజశ్రేష్ఠుఁడు.
కనీయానతియూని స్యాదత్యల్పానుజయోః స్త్రిషు. ౭౮	కనీయాన్—(త్రి) ౧ అతియూని = మిక్కిలి జవ్వనముకలవాఁడు, ౨ అత్యల్ప = మిక్కిలి నీచుడు, 3 అనుజయోః=తమ్ముఁడు.
కుంభీనసః క్రూరసర్పే స్త్రియాం లవణమాతరి,	కుంభీనసః—(పు) ౧ క్రూరసర్పే = క్రూరమైనపాము, (స్త్రీ) ౨ లవణమాతరి = లవణాసురునితల్లి.

భవేద్ఘనరస స్సాంద్రనిర్యాసే మోరటేఽంబుని. ౫౦. కర్పూరే పీలుపర్ణ్యాం చ సమ్యక్సిద్ధరసేఽపి చ,	ఘనరసః—(పు) ౧ సాంద్రనిర్యాసే = దట్టమైనబంక, ౨ మోరటే = మజ్జిగ, ౩ అంబుని=నీరు, ౪ కర్పూరే=కర్పూరము, ౫ పీలుపర్ణ్యాం=చాఁగచెట్టు, ౬ సమ్యక్సిద్ధరసే = బాగుగాఁజేయఁబడిన రసము.
చంద్రహాసో దశగ్రీవఖడ్గే చాప్యసిమాత్రకే. ౫౧	చంద్రహాసః—(పు) ౧ దశగ్రీవఖడ్గే = రావణాసురునికత్తి, ౨ అసిమాత్రకే= కత్తి.
జటాయుః పుంసి సంపాతేః కనీయసి చ గుగ్గులౌ,	జటాయుః—(పు) ౧ సంపాతేఃకనీయసి = జటాయువు, ౨ గుగ్గులౌ = గుగ్గిలపుఁజెట్టు.
అథ తామరసం పద్మే తామ్ర కాంచనయోరపి. ౫౨	తామరసం—(న) ౧ పద్మే = పద్మము, ౨ తామ్ర = రాగి, ౩ కాంచనయోః = బంగారము.
త్రిస్రోతా జహ్నుకన్యాయాం స్రోతస్వత్యంతరే స్త్రియాం,	త్రిస్రోతాః—(స్త్రీ)౧జహ్నుకన్యాయాం= గంగానది, ౨ స్రోతస్వత్యంతరే=త్రిస్రోతయనునది.
దివోకాశ్చ దివౌకాశ్చ పుంసి దేవే చ చాతకే. ౫౩	దివోకాః, దివౌకాః }—(పు) ౧ దేవే = వేలుపు. ౨ చాతకే=చాతకపక్షి.
దీర్ఘాయుశ్శాల్మలీవృక్షే వాయసే జీవకద్రుమే, మార్కండేయే చ పుంసి స్యాచ్చిరజీవిని వాచ్యవత్. ౫౪	దీర్ఘాయుః—(పు) ౧ శాల్మలీవృక్షే = బూరుగుచెట్టు, ౨ వాయసే = కాకి, ౩ జీవకద్రుమే = వేఁగిసచెట్టు, ౪ మార్కండేయే=మార్కండేయముని, (త్రి) ౫ చిరజీవిని=చిరకాలముజీవించువాఁడు.
నగౌకాః పుంసి శరభే పక్షి పంచాస్యయోరపి,	నగౌకాః—(పు) ౧శరభే=శరభమృగము, ౨ పక్షి=పక్షి, ౩ పంచాస్యయోః = సింగము,

నిశ్శ్రేయసం తు కల్యాణమోక్షయోశ్శంకరే పుమాన్.	నిశ్శ్రేయసం—(న) ౧ కల్యాణ = మంగళము, ౨ మోక్షయోః=ముక్తి, (పు) 3 శంకరే=ఈశ్వరుఁడు.
నీలాంజసాప్సరోభేదే సరిద్భేదే చ విద్యుతి,	నీలాంజసా—(స్త్రీ) ౧ అప్సరోభేదే = ఒక యచ్చర, ౨ సరిద్భేదే=నదీవిశేషము, 3 విద్యుతి= మెఱుపు.
ప్రచేతాః పాశిని మునౌ నా ప్రకృష్టహృది త్రిషు. ౫౬	ప్రచేతాః—(పు) ౧ పాశిని=వరుణుఁడు, ౨ మునౌ=ఒకముని, (త్రి) 3 ప్రకృష్టహృది=గొప్పమనస్సుకలవాఁడు.
పునర్వసుర్నా మునిభిద్యజే ద్విత్వే తు భాంతరే,	పునర్వసుః—(పు) ౧ మునిభిది=కాత్యాయనముని, ౨ అజే=విష్ణువు, (ద్వి.వ.) 3 భాన్తరే=పునర్వసునక్షత్రము.
పౌర్ణమాసః పుమాన్ యజ్ఞభేదే స్త్రీ పూర్ణిమాతిథౌ.	పౌర్ణమాసః—(పు) ౧ యజ్ఞభేదే=యజ్ఞవిశేషము, (స్త్రీ) ౨ పూర్ణిమాతిథౌ = పున్నమ.
మహారసస్స్యాత్ఖర్జూరే కోశకారకశేరుణోః,	మహారసః—(పు) ౧ ఖర్జూరే=ఖర్జూరపుఁజెట్టు, ౨ కోశకార = ఒకవిధమగు చెఱకు, 3 కశేరుణోః=తుంగముస్తె.
మలీమసన్తు మలినే పుష్పకాశీసలోహయోః ౫౭	మలీమసం—(పు) ౧ మలినే=మలినమైనది, ౨ పుష్పకాశీస = ఒకానొక మయిలతుత్తము, 3 లోహయోః=ఇనుము.
భవేన్మధురసా ద్రాక్షామూర్వికా దుగ్ధికాసు చ,	మధురసా—(స్త్రీ) ౧ ద్రాక్షా = ద్రాక్షతీఁగె, ౨ మూర్వికా=చాఁగచెట్టు, 3 దుగ్ధికాసు=పిన్నపాలచెట్టు.
యమస్వసా తు దుర్గాయాం యమునాయామపి స్త్రియామ్. ౫౮	యమస్వసా—(స్త్రీ) ౧ దుర్గాయాం = దుర్గాదేవి, ౨ యమునాయాం = యమునానది.
యవీయాననుజేఽపి స్యాదతియూని చ వాచ్యవత్,	యవీయాన్—(పు) ౧ అనుజే=తమ్ముఁడు, (త్రి) ౨ అతియూని = జవ్వనముకలవాఁడు.

రాసేరసస్తు గోష్ఠ్యాంస్యాద్రా సశ్శృంగారయోరపి. ౬౦. రససిద్ధౌ రసావాసే షష్ఠీ జాగరకేఽపి చ,	రాసేరసః—(పు) ౧ గోష్ఠ్యాం=సభ, ౨ రాసే=రాసక్రీడ, 3 శృంగారయోః = శృంగారము, ౪ రససిద్ధౌ=రసయొంగ సిద్ధి, ౫ రసావాసే = రసస్థానము, ౬ షష్ఠీజాగరకే=వ్రతవిశేషము.
రాజహంసస్తు కాదంబే కలహంసే నృపోత్తమే. ౬౧	రాజహంసః—(పు) ౧ కాదంబే=ధూమ్ర వర్ణములగు ముక్కు కాళ్లుతెక్కలు గలహంస, ౨ కలహంసే = రాజహంస, 3 నృపోత్తమే=శ్రేష్ఠుఁడు.
వరీయాన్యోగభిచ్ఛ్రేష్ఠవరిష్ఠేష్వతియూని చ,	వరీయాన్—(పు)౧యోగభిద్ = వరీయాన్యోగము, ౨ శ్రేష్ఠ = శ్రేష్ఠుఁడు, 3 వరిష్ఠేషు=మిక్కిలిశ్రేష్ఠుఁడు, ౪ అతియూని=మిక్కిలియౌవనవంతుఁడు.
విహాయాశ్శకునౌ పుంసి గగనే పున్నపుంసకమ్. ౬౨	విహాయాః—(పు) ౧ శకునౌ=పక్షి, (ప్న) ౨ గగనే=ఆకసము.
విభావసుః పుమాన్ సూర్యే హారభేదే చ పావకే,	విభావసుః—(పు) ౧సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౨ హారభేదే=హారవిశేషము, 3 పావకే =అగ్ని.
శ్వశ్శ్రేయసం చ కల్యాణే పరమాత్మని శర్మణి. ౬3	శ్వశ్శ్రేయసం—(న) ౧ కల్యాణే = మంగళము, ౨ పరమాత్మని = పరమాత్మ 3 శర్మణి=సుఖము.
అథ సర్జరసో వాద్యభాండభేదే చ ధూనకే,	సర్జరసః—(పు) ౧ వాద్యభాండభేదే = వాద్యభాండవిశేషము, ౨ ధూనకే = సర్జరసము.
సప్తార్చిః పావకే పుంసి క్రూరచక్షుషి తు త్రిషు. ౬౪	సప్తార్చిః—(పు) ౧ పావకే=అగ్ని, (త్రి) ౨ క్రూరచక్షుషి = క్రూరదృష్టిగల వాఁడు.
సాధీయానతిబాఢే స్యాదతిసాధౌ చ వాచ్యవత్,	సాధీయాన్—(త్రి) ౧ అతిబాఢే=మిక్కిలి దృఢమైనవాఁడు, ౨ అతిసాధౌ = మిక్కిలిమంచివాఁడు.

సిద్ధరసో రసే పుంసి ధాతుప్ర భృతిషు త్రిషు. ౬౫

సిద్ధరసః—(పు) ౧ రసే=పాదరసము,(త్రి) ౨ ధాతుప్రభృతిషు=మణిసిలలోనగు నౌషధములు.

సుమనాః పుష్పమాలత్యోః స్త్రియాం నాధీర దేవయోః,

సుమనాః—(స్త్రీ) ౧ పుష్ప = పువ్వు, ౨ మాలత్యోః=బండిగురివెందతీఁగె,(పు) 3 ధీర=ధైర్యముకలవాఁడు, ౪ దేవయోః=వేలుపు.

సుమేధాస్తు స్త్రియాం జ్యోతిష్మత్యాం త్రిషు,సుబుద్ధిని.

సుమేధాః—(స్త్రీ) ౧ జ్యోతిష్మత్యాం = జ్యోతిష్మతితీఁగ, (త్రి) ౨ సుబుద్ధిని= మంచిబుద్ధికలవాఁడు.

స పంచకం.

అయిదక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.

దివ్యచక్షుస్సుగంధస్య భేదే నాంధే సులోచనే,

దివ్యచక్షుః—(పు) ౧ సుగంధస్యభేదే = సుగంధవిశేషము, ౨ అంధే = గ్రుడ్డివాఁడు, 3 సులోచనే = మంచినేత్రములుకలవాఁడు.

స్యాన్నభశ్చమసశ్చంద్రే చిత్రాపూపేంద్రజాలయోః.

నభశ్చమసః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుఁడు, ౨ చిత్రాపూప=పిండివంటకవిశేషము, 3 ఇంద్రజాలయోః=ఇంద్రజాలము.

హింగునిర్యాస ఇత్యేషనింబే హింగురసేఽపి చ,

హింగునిర్యాసః—(పు) ౧ నింబే = వేపచెట్టు, ౨ హింగురసే=ఇంగువ.

స షట్కం.

ఆఱక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.

హిరణ్యరేతాః పుంసి స్యాద్దివాకరహవిర్భుజోః ౬౮

హిరణ్యరేతాః—(పు) ౧ దివాకర = సూర్యుఁడు, ౨ హవిర్భుజోః = అగ్ని.

ఇతి సాంతవర్గః.

ఇది సాంతవర్గము.

హైకమ్.

హః శివే సలిలే శూన్యే ధారణే మంగలేఽపి చ, గగనే నకులీశే చ రక్తే నాకే చ వర్ణ్యతే. ౧

ఏకాక్షర హశబ్దములు.

హః—(పు) ౧ శివే = శంకరుఁడు, ౨ సలిలే = నీరు, 3 శూన్యే = లేమి, ౪ ధారణే = ధరించుట, ౫ మంగళే = మంగళము, ౬ గగనే = ఆకసము, ౭ నకులీశే = ముంగిసలలోశ్రేష్ఠము, ౮ రక్తే=ఎఱుపు, ౯ నాకే=స్వర్గము.

హ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల హకారాంత శబ్దములు.

అహిర్వృత్రాసురే సర్పే పుం

అహిః—(పు) ౧ వృత్రాసురే = వృత్రాసురుఁడు, ౨ సర్పే=పాము.

స్త్రీహోద్యమవాంఛయోః,

ఈహా—(స్త్రీ) ౧ ఉద్యమ=యత్నము, ౨ వాంఛయోః=కోరిక.

కుహూః స్త్రీ కోకిలాలాప నష్టేందుకలదర్శయోః. ౨

కుహూః—(స్త్రీ) ౧ కోకిలాలాప = కోకిలధ్వని, ౨ నష్టేందుకలదర్శయోః=చంద్రకళ కనుపింపని యమాస.

గ్రహోఽనుగ్రహనిర్బంధగ్రహణేషు రణోద్యమే, సూర్యాదౌ పూతనాదౌ చ సైంహికేయోపరాగయోః

గ్రహః—(పు) ౧ అనుగ్రహ=దయ, ౨ నిర్బంధ=అడ్డు, 3 గ్రహణేషు=పుచ్చుకొనుట, ౪ రణోద్యమే=యుద్ధప్రయత్నము, ౫ సూర్యాదౌ=సూర్యుఁడు మొదలుగాగల గ్రహములు, ౬ పూతనాదౌ = పూతనాదిపిశాచములు, ౭ సైంహికేయ = రాహువు, ౮ ఉపరాగయోః=గ్రహణము.

గ్రాహో గ్రహేఽవహారే చ

గ్రాహః—(పు) ౧ గ్రహే = పుచ్చుకొనుట, ౨ అవహారే=నీటియేనుఁగు.

గుహః షాణ్మాతురే గుహా, సింహపుచ్ఛ్యాం చ గర్తే చ పర్వతాదేశ్చ గహ్వరే.

గుహః—(పు) ౧ షాణ్మాతురే = కుమారస్వామి, (స్త్రీ) ౨ సింహపుచ్ఛ్యాం = నక్కతోఁకపొన్నచెట్టు, 3 గర్తే =

	గోయ్యి, ౪ పర్వతాదేఃగహ్వరే = పర్వతము మున్నగువానిబిలము.
గృహం గృహాశ్చ పుంభూమ్ని కలత్రేఽపి చ సద్మని,	గృహం } గృహాః } —(న. పు. ని. బ.) ౧ కలత్రే=భార్య, ౨ సద్మని=ఇల్లు.
నాహస్తు బంధనే కూటే	నాహః—(పు) ౧ బంధనే = కట్టుట, ౨ కూటే=సమూహము.
ప్రోహో గజాంఘ్రిపర్వణోః. వి.వాచ్యవన్నిపుణే తర్కే—	ప్రోహః—(పు) ౧ గజాంఘ్రౌ = ఏనుఁగుకాలు, ౨ పర్వణోః = ఏనుఁగుమోఁకాలు, (త్రి) 3 నిపుణే = నేర్పరి, ౪ తర్కే=తార్కికుఁడు.
బర్హం పిచ్ఛేదలేఽస్త్రియాం,	బర్హం—(పు్న) ౧ పిచ్ఛే=నెమిలిపింఛము, ౨ దలే=ఆకు.
బహు స్యాత్త్ర్యాదిసంఖ్యాసు విపులేఽప్యభిధేయవత్. ౬	బహు—(త్రి) ౧ త్ర్యాదిసంఖ్యాసు = మూఁడు మున్నగుసంఖ్యాకము, ౨ విపులే=అధికము.
మహీ నద్యంతరే భూమౌ	మహీ—(స్త్రీ) ౧ నద్యన్తరే=నదీవిశేషము, ౨ భూమౌ=భూమి.
మహ ఉత్సవతేజసోః,	మహః—(న) ౧ ఉత్సవ=ఉత్సవము, ౨ తేజసోః=ప్రతాపము.
అథ మోహో నృలింగస్స్యాదవిద్యాయాం చమూర్ఛనే.	మోహః—(పు) ౧ అవిద్యాయాం=అజ్ఞానము, ౨ మూర్ఛనే=మూర్ఛ.
లోహోఽస్త్రీ శస్త్రకే లౌహే జోంగకే సర్వతైజసే,	లోహః—(పు్న) ౧ శస్త్రకే = ఇనుము, ౨ లౌహే = లోహవికారము, 3 జోంగకే = అగురు, ౪ సర్వతైజసే=పంచలోహములచేతఁ జేయఁబడినవస్తువు.
వహస్స్యాద్వృషభస్కంధే వాహే గంధవహేఽపి చ.	వహః—(పు) ౧ వృషభస్కంధే = ఎద్దుమూఁపురము, ౨ వాహే = వాహనము, 3 గంధవహే=వాయువు.
వాహో భుజే పుమాన్మానభేదాశ్వవృషవాయుషు,	వాహః—(పు) ౧ భుజే = భుజము, ౨ మానభేద=ఇరుస, (రెండుకుంచములు)

3 అశ్వే=గుఱ్ఱము, ౪ వృష=ఎద్దు, ౫ వాయుషు=గాలి.

వ్రీహిస్సామాన్యధాన్యేస్యా దాశుధాన్యే తు పుంస్య యమ్. ౯

వ్రీహిః—(పు) ౧ సామాన్యధాన్యే = ధాన్యము, ౨ ఆశుధాన్యే = ఎఱ్ఱ వడ్లు.

వ్యూహస్స్యాద్బలవిన్యాసే నిర్మాణే వృందతర్కయోః,

వ్యూహః—(పు) ౧ బలవిన్యాసే = సేన నేర్పఱచుట, ౨ నిర్మాణే = చేయుట, 3 వృంద = సమూహము, ౪ తర్కయోః=ఊహ.

సహో బలే న స్త్రియాం స్యాత్ స్త్రియాం తు నఖభేషజే.౧౦ దండోత్పలాము ద్గపర్ణీకుమారీ పృథివీషు చ,

సహః—(పు) ౧ బలే = బలము, (స్త్రీ) ౨ నఖభేషజే = నఖమనుగంధద్రవ్యము, 3 దండోత్పలా = పిన్నగోరంట, ౪ ముద్గపర్ణీ=పిల్లపెసరచెట్టు, ౫ కుమారి =చేమంతి, ౬ పృథివీషు = పుడమి.

సింహః కంఠీరవే రాశౌ సత్తమే చోత్తరస్థితః. ౧౧

సింహః—(పు) ౧ కంఠీరవే=సింగము, ౨ రాశౌ = సింహరాశి, (ఉత్తరస్థితః = ఉత్తరపదమైనపుడు) 3 సత్తమే = శ్రేష్ఠము.

సింహీ తు కంటకార్యాంస్యా ద్వార్తాకౌ వాసకేఽపి చ,

సింహీ—(స్త్రీ) ౧ కంటకార్యాం=వాకుడు చెట్టు, ౨ వార్తాకౌ=ములకచెట్టు, 3 వాసకే=అడ్డసరముచెట్టు.

స్నేహస్స్యాత్పుంసి తైలాది రసద్రవ్యే చ సౌహృదే.

స్నేహః—(పు) ౧ తైలాదిరసద్రవ్యే = నూనెమొదలగు చమురువస్తువు, ౨ సౌహృదే=స్నేహము.

హ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల హకారాంత శబ్దములు.

అత్యూహా నీలికాయాం స్త్రీ కాలకంఠఖగే పుమాన్,

అత్యూహః—(స్త్రీ) ౧ నీలికాయాం = నీలిచెట్టు, (పు) ౨ కాలకంఠఖగే=భరత పక్షి.

ఆగ్రహోఽనుగ్రహాసక్త్యో రా
క్రమే గ్రహణేఽపి చ.

ఆగ్రహః—(పు) ౧ అనుగ్రహే=దయ, ౨ ఆసక్త్యోః=ఆసక్తి, 3 ఆక్రమే = ఆక్రమించుట, ౪ గ్రహణే=పట్టుకొనుట.

ఆరోహ స్త్వవరోహే చ వ
రారోహాకటావపి, ఆరో
హణే గజారోహే దైర్ఘ్య త్వే
చ సముఛ్ఛ్రయే. ౧౪

ఆరోహః—(పు) ౧ అవరోహే=దిగుట, ౨ వరారోహాకటౌ = ఉత్తమస్త్రీ పిఱుఁదు, 3 ఆరోహణే=ఎక్కుట, ౪ గజారోహే = మావటివాఁడు, ౫ దైర్ఘ్యత్వే = నిడుపు, ౬ సముఛ్ఛ్రయే = ఔన్నత్యము.

ఉత్సాహస్తూద్యమే సూత్రే

ఉత్సాహః—(పు)౧ ఉద్యమే=యత్నము, ౨ సూత్రే=సూత్రము.

కటాహః కూర్మకర్పరే, ద్వీప
స్య చ ప్రభేదే స్యాత్తై
లాదేః పాకభాజనే. ౧౫.
జాయమాన విషాణాగ్రమ
హిషీశావకేఽపి చ,

కటాహః—(పు) ౧ కూర్మకర్పరే = తాఁబేటిచిప్ప, ౨ ద్వీపస్యప్రభేదే = ద్వీపవిశేషము, 3 తైలాదేః పాకభాజనే = నూనెమొదలగువానిగాచు పాత్ర, ౪ జాయమానవిషాణాగ్రమహిషీశావకే = పుట్టుచున్న కొమ్ములుగల బఱ్ఱెదూడ.

కలహం యుధి వాటే నా
ఖడ్గకోశే చ మండనే ౧౬

కలహం—(న) ౧ యుధి=యుద్ధము, (పు) ౨ వాటే=త్రోవ, 3 ఖడ్గకోశే = కత్తియొఱ, ౪ మండనే=అలంకారము.

దాత్యూహస్తు పుమాన్కా
లకంఠచాతకపక్షిణోః,

దాత్యూహః—(పు)౧ కాలకంఠ=కూకురుగుండంగిపిట్ట, ౨ చాతకపక్షిణోః = వానకోయిల.

నిగ్రహో భర్త్సనేఽపి స్యా
న్మర్యాదాయాం చబంధనే.

నిగ్రహః—(పు) ౧ భర్త్సనే = బెదరించుట, ౨ మర్యాదాయాం = అవధి, 3 బంధనే=చెఱ.

నిర్యూహః శేఖరే ద్వారే
నిర్యూహే నాగదంతకే,

నిర్యూహః—(పు) ౧ శేఖరే = సిగదండ, ౨ ద్వారే=వాకిలి, 3 నిర్యూహే=బంక, ౪ నాగదంతకే=నాగవాసము.

నిరూహో వస్తిభేదే స్యా
దూహశూన్యే చ నిశ్చితే.

నిరూహః—(పు) ౧ వస్తిభేదే=నిరూహ వస్తి (ఎనిమా) ౨ ఊహశూన్యే = ఊహ లేనివాఁడు, 3 నిశ్చితే = నిశ్చయింపఁబడినది.

ప్రగ్రాహస్తు తులాసూత్రే
వృషాదిప్రగ్రహేఽపి చ,

ప్రగ్రాహః—(పు) ౧ తులాసూత్రే = త్రాసుత్రాఁడు, ౨ వృషాదిప్రగ్రహే =పగ్గము.

పటహో నా సమారంభే ఆన
కే పున్నపుంసకమ్. ౧౯

పటహః—(పు) ౧ సమారంభే = ఆరంభము, (ప్న) ౨ ఆనకే=తప్పెట.

ప్రవహస్తు బహిర్యాత్రామా
తరిశ్వప్రభేదయోః,

ప్రవహః— (పు) ౧ బహిర్యాత్రా = బయలువెడలుట, ౨ మాతరిశ్వప్రభేదయోః=మహావాయువు.

ప్రగ్రహస్తు తులాసూత్రే
బంద్యాం నియమనే భుజే.
౨౦. హయాదిరశ్మౌ రశ్మౌ
చ సువర్ణాలుమహీరుహే,

ప్రగ్రహః—(పు) ౧ తులాసూత్రే = త్రాసుకోలత్రాఁడు, ౨ బంద్యాం = ఖయిదు, 3 నియమనే=నియమించుట, ౪ భుజే=భుజము, ౫ హయాదిరశ్మౌ = గుఱ్ఱములోనగువాని గట్టుపగ్గము, ౬ రశ్మౌ = పగ్గము, ౭ సువర్ణాలుమహీరుహే=మ్రానిపసుపు.

ప్రవాహస్తు ప్రవృత్తౌ స్యా
దపి స్రోతసి వారిణః. ౨౧

ప్రవాహః—(పు) ౧ ప్రవృత్తౌ = నడక, ౨ వారిణః స్రోతసి=నీటివెల్లువ.

వరాహస్సూకరే విష్ణౌ మాన
భేదేఽద్రిముస్తయోః,

వరాహః—(పు) ౧ సూకరే = పంది, ౨ విష్ణౌ=విష్ణుమూర్తి, 3 మానభేదే = వరహా, ౪ అద్రి=పర్వతము, ౫ ముస్తయోః=తుంగముస్తె.

వారాహీ మాతృభేదే స్యా
ద్విష్వక్సేనప్రియౌషధౌ.

వారాహీ—(స్త్రీ) ౧ మాతృభేదే=వారాహియనుమాత, ౨ విష్వక్సేనప్రియౌషధౌ=పాచితీఁగ.

రాజార్హం జోంగకే క్లీబం
రాజయోగ్యేఽభిధేయవత్,

రాజార్హం—(న) ౧ జోంగకే=అగురు, (త్రి) ౨ రాజయోగ్యే=రాజునకుదగినది.

విగ్రహః కాయవిస్తారవిభాగే రణేఽస్త్రియామ్. ౨౩

విగ్రహః—(పు) ౧ కాయ=దేహము, ౨ విస్తార=వెడలుపు, 3 విభాగే = పంపకము, (ప్న) ౪ రణే=యుద్ధము.

విదేహః కాయశూన్యే స్యాజ్జనకాన్వయభూమిపే,

విదేహః—(పు) ౧ కాయశూన్యే=దేహము లేనివాఁడు, ౨ జనకాన్వయభూమిపే=విదేహుఁడను రాజు.

వైదేహీ రోచనాసీతావణిక్స్త్రీపిప్పలీషు చ. ౨౪

వైదేహీ—(స్త్రీ) ౧ రోచనా = గోరోచనము, ౨ సీతా=సీతాదేవి, 3 వణిక్స్త్రీ=కోమటిది, ౪ పిప్పలీషు = పిప్పలి తీఁగె.

సంగ్రహో బృహత్యుత్తుంగే గ్రహసంక్షేపయోరపి,

సంగ్రహః—(పు) ౧ బృహతి = గొప్పది, ౨ ఉత్తుంగే = ఎత్తైనది, 3 గ్రహ = గ్రహించుట, ౪ సంక్షేపయోః = కొద్దిగాఁజేయుట.

సువహా శల్లక్యేలాపర్ణీగోధాపదీషు వీణాయామ్. ౨౫. రాస్నాశేఫాలికయోః స్త్రీ సుఖవాహ్యేఽన్యలింగస్స్యాత్,

సువహా—(స్త్రీ) ౧ శల్లకీ=అందుగుచెట్టు, ౨ ఏలాపర్ణీ = లేకకారేలకి, 3 గోధాపదీషు=చెప్పుతట్టచెట్టు, ౪ వీణాయాం=వీణె, ౫ రాస్నా = సర్పాక్షీచెట్టు, ౬ శేఫాలికయోః=నల్లవావిలిచెట్టు,(త్రి) ౭ సుఖవాహ్యే=సుఖముగావహింపఁదగినది.

హ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల హాకారాంత శబ్దములు.

అవగ్రహో వృష్టిరోధే ప్రతిబంధే గజాలికే. ౨౬

అవగ్రహః—(పు) ౧ వృష్టిరోధే = వర్షములేకపోవుట, ౨ ప్రతిబంధే = అరికట్టుట, 3 గజాలికే = ఏనుఁగు నుదురు.

అభిగ్రహోఽభిగ్రహణేఽభియోగేఽపి చ గౌరవే,

అభిగ్రహః—(పు) ౧ అభిగ్రహణే=తెరవాటు (దారిగట్టికొట్టుట) ౨ అభి

	యోగే=ఎదుర్కొనియాక్రమించుట, 3 గౌరవే=గౌరవము.
అవరోహోఽవ తరణేఽప్యా రోహే చ లతోద్గమే. ౨౭	అవరోహః—(పు) ౧ అవతరణే=దిగుట, ౨ ఆరోహే=ఎక్కుట, 3 లతోద్గమే=తీఁగమొలక.
అశ్వారోహా ఽశ్వగంధా యాం స్త్రియాం త్రిష్వశ్వ వాహకే,	అశ్వారోహా— (స్త్రీ) ౧ అశ్వగంధా యాం=పెన్నేరుచెట్టు, (త్రి) ౨ అశ్వ వాహకే=రౌతు.
ఉపనాహో వ్రణాలేపపిండే వీణానిబంధనే. ౨౮	ఉపనాహః—(పు) ౧ వ్రణాలేపపిండే = పుండునకుఁబూయుమందు, ౨ వీణాని బంధనే=వీణెతీఁగలుచుట్టుబిరడా.
ఉపగ్రహః పుమాన్ బంద్యా ముపయోగేఽనుకూలనే,	ఉపగ్రహః—(పు) ౧ బంద్యాం = చెఱ సాల, ౨ ఉపయోగే = ఉపయో గము, 3 అనుకూలనే = అనుకూలిం చుట.
స్యాద్గంధవహా నాసాయాం పుంలింగో మాతరిశ్వని.	గంధవహా—(స్త్రీ) ౧ నాసాయాం = ము క్కు, (పు) ౨ మాతరిశ్వని = వా యువు.
తనూరుహం తు లోమ్ని స్యా త్పతత్రే చ నపుంసకం.	తనూరుహం—(న)౧ లోమ్ని=రోమము, ౨ పతత్రే=ఱెక్క.
తమోపహా స్సహస్రాంశుమృ గాంకజినవహ్నిషు. 3౦	తమోపహః—(పు) ౧ సహస్రాంశు = సూర్యుఁడు, ౨ మృగాంక=చంద్రుఁడు, 3 జిన = బుద్ధుఁడు, ౪ వహ్నిషు = అగ్ని.
ప్రతిగ్రహః స్వీకరణే సైన్య పృష్ఠే పతద్గ్రహే, ద్విజే భ్యో విధివద్దేయే తద్గ్ర హే చ గ్రహాంతరే. 3౧	ప్రతిగ్రహః—(పు) ౧ స్వీకరణే =గ్రహిం చుట, ౨ సైన్యపృష్ఠే = సేనవెనుక భాగము, 3 పతద్గ్రహే = తమ్మపడి గము, ౪ ద్విజేభ్యోవిధివద్దేయే = బ్రాహ్మణులకు యథావిధిగా నివ్వఁదగి నది, ౫ తద్గ్రహే = దానగ్రహ

ణము, ౬ గ్రహాన్తరే = గ్రహవిశే
షము.

పరిగ్రహః పరిజనే పత్న్యాం స్వీకారమూలయోః, శాపే

పరిగ్రహః—(పు) ౧ పరిజనే=పరివారము, ౨ పత్న్యాం = భార్య, ౩ స్వీకార = గ్రహించుట, ౪ మూలయోః=వేరు ౫ శాపే=శాపము.

పరిబర్హో రాజయోగ్యద్రవ్యే పరిచ్ఛదే. ౩౨

పరిబర్హః—(పు) ౧ రాజయోగ్యద్రవ్యే = రాజునకుదగినవస్తువు, ౨ పరిచ్ఛదే = పరివారము.

పరీవాహో జలోచ్ఛ్వాసే మహీభృద్యోగ్యవస్తుని,

పరీవాహః—(పు) ౧ జలోఛ్వాసే = అలుగు, ౨ మహీభృద్యోగ్యవస్తుని = రాజునకుఁదగినవస్తువు.

పితామహో విరించౌ స్యాత్తాతస్య జనకేఽపి చ. ౩౩

పితామహః—(పు) ౧ విరించౌ=బ్రహ్మ, ౨ తాతస్యజనకే=తాత.

మహాసహా మాషపర్ణ్యామమ్లానేఽపి చ యోషితి,

మహాసహా—(స్త్రీ) ౧ మాషపర్ణీ = కారుమినపచెట్టు, ౨ అమ్లానే = పెద్దచేమంతి.

హ పంచకం.

అయిదక్షరములుగల హాకారాంత శబ్దములు.

ప్రపితామహ ఇత్యేష విధౌ పితృపితామహే. ౩౪

ఇతి హాంతవర్గః.

ప్రపితామహః—(పు) ౧ విధౌ=బ్రహ్మ, ౨ పితృపితామహే=ముత్తాత.

ఇది హాంతవర్గము.

అథావ్యయాని

శ్లో. అథావ్యయాని వక్ష్యంతే వ్యక్తం పూర్వోదితైః క్రమైః,
అకారాద్యతతా చాస్మిన్ తస్మాదప్యతిరిచ్యతే. ౧

టీ. అథ=అనంతరము, పూర్వోదితైఃక్రమైః = పూర్వోక్తక్రమమున, అవ్యయాని = అవ్యయములు, వక్ష్యంతే = చెప్పఁబడుచున్నవి, అస్మిన్ = ఈయవ్యయములయందు, తస్మాదపి = పూర్వోక్తమైనదానికంటె, అకారాద్యంతతా = అకారాదిస్వరాంతము, అతిరిచ్యతే = అధికము.

అశబ్దస్స్యాదభావేఽపి స్వల్పార్థప్రతిషేధయోః, అనుకంపాయాం చ తథా వాసుదేవే త్వనవ్యయమ్. ౨	అ—౧ అభావే = లేమి, ౨ స్వల్పార్థే = కొంచెము, ౩ ప్రతిషేధయోః=నిషేధము, ౪ అనుకంపాయాం = దయ, (పు) ౫ వాసుదేవే = విష్ణువు.
ఆ ప్రగృహ్యం స్మృతౌ వాక్యేఽనుకంపాయాం సముచ్చయే,	ఆ—౧ (ప్రగృహ్యసంజ్ఞకము) స్మృతౌ= స్మరణము, ౨ వాక్యే = వాక్యము, ౩ అనుకంపాయాం = దయ, ౪ సముచ్చయే=మఱియు. (అప్యర్థము)
ఇ భేదే చ రుషోక్తౌ చాపాకరణానుకంపయోః. ౩	ఇ—౧ భేదే = భేదము, ౨ రుషోక్తౌ = కోపోచ్చారణము, ౩ అపాకరణ = త్రోసివేయుట, ౪ అనుకంపయోః = దయ.
ఈ విషాదేఽనుకంపాయాం లక్ష్మ్యాం పునరనవ్యయం,	ఈ—౧ విషాదే = దుఃఖము, ౨ అనుకంపాయాం = దయ, (స్త్రీ) ౩ లక్ష్మ్యాం = లక్ష్మీదేవి.
ఉ సంబోధనరోషోక్త్యోరనుకంపానియోగయోః. ౪.పద	ఉ—౧ సంబోధన = పిలుపు, ౨ రోషోక్త్యోః = కోపముగాఁబలుకుట, ౩

స్యపూరణే పాదపూరణే ఒపి చ దృశ్యతే,

అనుకంపా=దయ, ౪ నియోగయోః= ఆజ్ఞ, ౫ పదస్యపూరణే=శబ్దపూరణము, ౬ పాదపూరణే=పాదపూరణము.

ఊ వాక్యారంభరక్షానుకంపాస్వపి చ దృశ్యతే. ౫

ఊ—౧ వాక్యారంభ = వాక్యప్రారంభము, ౨ రక్ష = రక్షణము, 3 అనుకంపాసు = దయ.

ఋశబ్దో గర్హణే వాక్యే దేవాంబాయాంత్వనవ్యయం,

ఋ—౧ గర్హణే = నింద, ౨ వాక్యే = వాక్యము, (స్త్రీ) 3 దేవాంబాయాం= అదితి.

ౠ వాక్యారంభే రక్షాయాం వక్షఃస్మృత్యో ర్యైరనవ్యయమ్. ౬. దేవాంబాయాం దితౌ చాపి భైరవే దనుజే గతౌ,

ౠ—౧ వాక్యారంభే = వాక్యప్రారంభము, ౨ రక్షాయాం = రక్షణ, (న) 3 వక్షః = వక్షస్థలము, (స్త్రీ) ౪ స్మృత్యోః = స్మరణము, ౫ దేవాంబాయాం=అదితి, ౬ దితౌ = రాక్షసుల తల్లి, (పు) ౭ భైరవే = భైరవుఁడు, ౮ దనుజే = రాక్షసుఁడు, (స్త్రీ) ౯ గతౌ=గమనము.

ఌ కారో దేవతాంబాయాం భువి కుధ్రే చ కీర్తితః ౭

ఌ—౧ దేవతాంబాయాం = అదితి, ౨ భువి = భూమి, 3 కుధ్రే = పర్వతము.

ౡ కారో దేవనార్యాం స్యాన్నార్యాత్మన్యపి మాతరి,

ౡ—౧ దేవనార్యాం = దేవతాస్త్రీ, ౨ నార్యాత్మని=స్త్రీస్వరూపము,(పార్వతి) 3 మాతరి=తల్లి.

ఏ స్మృతావప్యసూయానుకంపామంత్రణహూతిషు. ౮

ఏ—౧ స్మృతౌ = స్మరణము, ౨ అసూయా = అసహనము, 3 అనుకంపా = దయ, ౪ ఆమంత్రణ = వీడుకోలు, ౫ హూతిషు=పిలుపు.

ఐశబ్దో దృశ్యతే హూతౌ స్మృత్యామంత్రణయోరపి,

ఐ—౧ హూతౌ=పిలుచుట, ౨ స్మృతి= స్మరణము, 3 ఆమంత్రణయోః = వీడుకోలుపు.

ఓ సంబోధన ఆహ్వానే స్మరణే చానుకంపనే. ౯

ఓ—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట, ౩ స్మరణే = స్మరించుట, ౪ అనుకంపనే = దయనుగొనుట.

ఔశబ్దః కథితో హూతౌ తథా సంబోధనేఽపి చ, స్త్రీ తు విశ్వంభరాయాం స్యాత్పుమాంస్తు నిస్వనే స్మృతః.

ఔ—౧ హూతౌ = పిలుపు, ౨ సంబోధనే=సంబోధనము, (స్త్రీ) ౩ విశ్వంభరాయాం = భూమి, (పు) ౪ నిస్వనే = ధ్వని.

కైకమ్.

ఏకాక్షర కశబ్దములు.

కు పాపే చేషదర్థే చ కుత్సాయాం చ నివారణే,

కు—౧ పాపే=పాపము, ౨ ఈషదర్థే = స్వల్పము, ౩ కుత్సాయాం = నింద, ౪ నివారణే=అడ్డగింత.

క ద్వికం

రెండక్షరములుగల కకారాంత శబ్దములు.

ధిగ్భర్త్సనే చ నిందాయాం

ధిక్—౧ భర్త్సనే = బెదరించుట, ౨ నిందాయాం = నింద.

క త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల కకారాంత శబ్దములు.

మనాగప్యల్పమందయోః. ౧౧

మనాక్—౧ అల్ప = స్వల్పము, ౨ మందయోః= మెల్లన.

హిరుక్శబ్దో వినార్థే చ మధ్యార్థేఽపి చ దృశ్యతే,

హిరుక్—౧ వినార్థే = విడచుట, ౨ మధ్యార్థే=మధ్యభాగము.

గ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల గకారాంత శబ్దములు.

అంగ సంబోధనే హర్షే సంభ్రమాసూయయోరపి. ౧౨

అంగ—౧ సంబోధనే= సంబోధనము, ౨ హర్షే = సంతోషము, ౩ సంభ్రమ =

తో ట్రుపాటు, ౪ అసూయయోః = అసహనము.

జ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల జకారాంత శబ్దములు.

ఆజ్ సీమాయామభివ్యాప్తౌ క్రియాయోగేషదర్థయోః,

ఆజ్—౧ సీమాయాం = అవధి, ౨ అభివ్యాప్తౌ = వ్యాపించుట, ౩ క్రియాయోగ=క్రియాసంబంధము, ౪ ఈషదర్థయోః=స్వల్పము.

చైకమ్.

ఏకాక్షర చశబ్దములు.

చాన్వాచయే సమాహారేఽప్యన్యోన్యార్థే సముచ్చయే. ౧౩. పక్షాంతరే తథా పాదపూరణేఽప్యవధారణే,

చ—౧ అన్వాచయే = అప్రధానము, ౨ సమాహారే = సంక్షేపము, ౩ అన్యోన్యార్థే=పరస్పరము, ౪ సముచ్చయే = ఏకక్రియాన్వయము, ౫ పక్షాన్తరే = మఱియొకపక్షము, ౬ పాదపూరణే= పాదపూరణము, ౭ అవధారణే=నిశ్చయము.

చ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.

కించారంభే చ సాకల్యే

కించ—౧ ఆరంభే = ప్రారంభము, ౨ సాకల్యే=సంపూర్ణము.

ప్రాక్ పూర్వస్మిన్నవాంతరే. ౧౪. అగ్రే ప్రభాతేఽతీతే చ దేశే దిక్కాలయోరపి,

ప్రాక్—౧ పూర్వస్మిన్ = ప్రాచీనమైనది, ౨ అవాన్తరే = లోపలిభాగము, ౩ అగ్రే=ముందు, ౪ ప్రభాతే=ప్రాతఃకాలము, ౫ అతీతే=గడచినకాలము, ౬ దేశే = తూర్పుదేశము, ౭ దిక్ = తూర్పుదిక్కు, ౮ కాలయోః=పూర్వకాలము.

చ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల చకారాంత శబ్దములు.

తిర్యక్ తిరోఽర్థే వక్రే చ విహంగాదా త్వనవ్యయం.

తిర్యక్—౧ తిరోర్థే=అడ్డము, ౨ వక్రే = వంకర, (త్రి) 3 విహంగాదౌ = పక్ష్యాదులు.

ననుచ ప్రశ్నదుష్టోక్త్యోః

ననుచ—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ దుష్టోక్త్యోః=విరోధముగాఁబలుకుట.

సమ్యక్ దృఢప్రశంసయోః,

సమ్యక్—౧ దృఢ=దృఢము, ౨ ప్రశంసయోః=శ్లాఘించుట.

ఞ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల ఞకారాంత శబ్దములు.

నఞభావే నిషేధే చ స్వరూపార్థేఽప్యతిక్రమే. ౧౬.
ఈషదర్థే చ సాదృశ్యే త
ద్విరుద్ధతదన్యయోః,

నఞ్—౧ అభావే= లేమి, ౨ నిషేధే = అడ్డగింత, 3 స్వరూపార్థే = స్వరూపము, ౪ అతిక్రమే=అతిక్రమించుట, ౫ ఈషదర్థే=కొద్ది, ౬ సాదృశ్యే = సామ్యము, ౭ తద్విరుద్ధ=దానికివిరుద్ధమైనది, ౮ తదన్యయోః = దానికంటె వేఱైనది.

ఠ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల ఠకారాంత శబ్దములు.

సుష్ఠు ప్రశంసనేఽపి స్యాదత్యర్థే చ నిగద్యతే ౧౭

సుష్ఠు—౧ ప్రశంసనే=శ్లాఘన, ౨ అత్యర్థే =మిక్కిలి.

ఠ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల ఠకారాంత శబ్దములు.

అపష్ఠు నిరవద్యే చ శోభనార్థే చ దృశ్యతే,

అపష్ఠు— ౧ నిరవద్యే=నిర్దుష్టమైనది, ౨ శోభనార్థే=మంగళము.

ణ చతుష్కం.

నాలుగక్షరములుగల ణకారాంత శబ్దములు.

అంతరేణపదం విద్యాద్వినా మధ్యార్థయోరపి. ౧౮

అన్తరేణ—౧ వినా=విడచుట, ౨ మధ్యార్థయోః=మధ్యభాగము.

తైకమ్.

ఏకాక్షర తశబ్దములు.

తు పాదపూరణే భేదే సముచ్చయేఽవధారణే, పక్షాంతరే నియోగే చ ప్రశంసాయాం వినిగ్రహే. ౧౯

తు—౧ పాదపూరణే=పాదపూరణము, ౨ భేదే=భేదము, ౩ సముచ్చయే=ఏకక్రియాన్వయము, ౪ అవధారణే=ఏవకారార్థము, ౫ పక్షాన్తరే=మఱియొకపక్షము, ౬ నియోగే=ఆజ్ఞ, ౭ ప్రశంసాయాం = స్తోత్రము, ౮ వినిగ్రహే=నిగ్రహించుట.

త ద్వికం.

రెండక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అతిశబ్దః ప్రశంసాయాం ప్రకర్షే లంఘనేఽపి చ, నితాంతాసంప్రతిక్షేపవాచకోఽప్యేష దర్శితః. ౨౦

అతి—౧ ప్రశంసాయాం = పొగడ్త, ౨ ప్రకర్షే=హెచ్చు, ౩ లంఘనే = అతిక్రమించుట, ౪ నితాన్తాసంప్రతిక్షేపవాచకః=మిక్కిలితిరస్కరించుట.

అస్తు స్యాదభ్యనుజ్ఞానేఽప్యసూయాపీడయోరపి, ప్రతిక్షేపే ప్రశంసాయాం ప్రకర్షే లక్షణేఽపి చ. ౨౧. అసంప్రత్యర్థ ఉద్దిష్ట

అస్తు—౧ అభ్యనుజ్ఞానే = అనుజ్ఞ, ౨ అసూయా=అసహనము, ౩ పీడయోః=దుఃఖము, ౪ ప్రతిక్షేపే = నింద, ౫ ప్రశంసాయాం=పొగడిక, ౬ ప్రకర్షే=అతిశయము, ౭ లక్షణే = గుర్తు, ౮ అసంప్రత్యర్థే=అద్యేతరము.

మితి హేతౌ ప్రకాశనే, నిదర్శనే ప్రకారే స్యాత్పరకృత్యనుకర్షయోః. ౨౨. సమాప్తౌ చ ప్రకరణేఽ

ఇతి—౧ హేతౌ = కారణము, ౨ ప్రకాశనే=ప్రకాశము, ౩ నిదర్శనే=దృష్టాంతము, ౪ ప్రకారే = విధము, ౫ పరకృతి = పరునియొక్కపని, ౬

	అనుకర్షయోః = గ్రహించుట, ౭ సమాప్తౌ = సమాప్తి, ౮ ప్రకరణే= భాగము.
ప్యుతాత్యర్థవికల్పయోః, సముచ్చయే వితర్కే చ ప్రశ్నే చ పాదపూరణే. ౨౩	ఉత—౧ అత్యర్థ = మిక్కిలి, ౨ వికల్పయోః=అవాంతరకల్పనము, 3 సముచ్చయే=సముచ్చయము, ౪ వితర్కే= ఊహ, ౫ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౬ పాదపూరణే=పాదపూరణము.
ఉతాస్యుత్ప్రశ్నే వితర్కే చ	ఉత్—౧ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౨ వితర్కే =ఊహ.
చేత్కుత్సితప్రశంసయోః, పక్షాంతరేఽప్యసాకల్యే	చేత్—౧ కుత్సిత = తక్కువ, ౨ ప్రశంసయోః=పొగడుట, 3 పక్షాన్తరే = మఱియొకపక్షము, ౪ సాకల్యే = సంపూర్ణము.
జాతుశబ్దో విగర్హణే. ౨౪. కదాచిదర్థేఽపి తథా	జాతు—౧ విగర్హణే=నింద, ౨ కదాచిదర్థే=ఒకానొకప్పుడు.
నేత్ వికల్పనిషేధయోః,	నేత్—౧ వికల్ప=అవాంతరార్థకల్పనము, ౨ నిషేధయోః=నిషేధము.
ప్రతి ప్రతినిధావిత్థంభూతాఖ్యానాభిముఖ్యయోః. ౨౫ మాత్రార్థభాగవీప్సాసు లక్షణప్రతిదానయోః,	ప్రతి—౧ ప్రతినిధౌ=సమానము, ౨ ఇత్థంభూతాఖ్యాన=జరిగినదానిఁజెప్పుట, 3 ఆభిముఖ్యయోః=ఎదుర్కొనుట, ౪ మాత్రార్థ=లేశము, ౫ భాగ=భాగము, ౬ వీప్సాసు=గుణక్రియావ్యాపన, ౭ లక్షణ=చిహ్నము, ౮ ప్రతిదానయోః =దానవినియము
బతామంత్రణసంతోషఖేదానుక్రోశవిస్మయే. ౨౬	బత—౧ ఆమన్త్రణ=పిలుచుట, ౨ సంతోష=సంతోషము, 3 ఖేద=కష్టము, ౪ అనుక్రోశ = దయ, ౫ విస్మయే = ఆశ్చర్యము.

స్వస్తి స్యాన్మంగలే పుణ్యేఽ ప్యాశంసాయామపిక్వచిత్,	స్వస్తి—౧ మంగలే=మంగళము, ౨ పుణ్యే =పుణ్యము, ౩ ఆశంసాయాం=ఆశీర్వ చనము.
స్విత్ప్రశ్నే చ వితర్కే చ తథైవ పాదపూరణే ౨౭	స్విత్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ విత ర్కే=ఆలోచన, ౩ పాదపూరణే = పాదపూరణము.
హంత వాక్యారంభ ఖేదవిషా దహర్ష సంభ్రమే,	హంత—౧ వాక్యారంభ=వాక్యారం భము, ౨ ఖేద=దుఃఖము, ౩ విషాద= మనోవ్యథ, ౪ హర్ష = సంతోషము, ౫ సంభ్రమే = తొట్రుపాటు.

త త్రికం	మూఁడక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.
ఆరాద్దూరే సమీపే చ	ఆరాత్—౧ దూరే = దూరము, ౨ సమీపే=దగ్గఱ.
కచ్చిత్కామప్రవేదనే. ౨౮. ప్రశ్నే హర్షే మంగలే చ	కచ్చిత్—౧ కామప్రవేదనే=ఇష్టార్థపరి ప్రశ్నము, ౨ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౩ హర్షే = సంతోషము, ౪ మంగలే = శుభము.
కిముత ప్రశ్నవితర్కయోః, వికల్పేఽతిశయేఽపి స్యా	కిముత—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ విత ర్కయోః = ఊహ, ౩ వికల్పే = వికల్పము, ౪ అతిశయే = అతిశ యము.
త్తావన్మానేఽవధారణే. ౨౯. సంభ్రమేచ పరిచ్ఛేదే తథా కార్త్స్న్యాధికారయోః,	తావత్—౧ మానే = పరిమాణము, ౨ అవధారణే=నిశ్చయము, ౩ సంభ్రమే =తొట్రుపాటు, ౪ పరిచ్ఛేదే=భాగము, ౫ కార్త్స్న్యే = సాకల్యము, ౬ అధి కారయోః=అధికారము.
పశ్యత్ స్యాత్ప్రశంసాయాం విస్మయే చ నిగద్యతే. ౩౦	పశ్యత్—౧ ప్రశంసాయాం=స్తోత్రము, ౨ విస్మయే=ఆశ్చర్యము.

పశ్చాత్ ప్రతీచ్యాంచరమేఽ ప్యధికారేఽపి దృశ్యతే,	పశ్చాత్—౧ ప్రతీచ్యాం=పశ్చిమదిక్కు, ౨ చరమే = చివరభాగము, 3 అధికారే=అధికారము.
యద్వత్ ప్రశ్నే వితర్కే చ	యద్వత్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ వితర్కే=ఊహ.
యావత్ కార్త్స్న్యేఽవధారణే. ౩౧. ప్రశంసాయాం పరిచ్ఛేదే మానాధికారసంభ్రమే, పక్షాంతరే చ	యావత్—౧ కార్త్స్న్య=సాకల్యము, ౨ అవధారణే=నిశ్చయము, 3 ప్రశంసాయాం=స్తుతి, ౪ పరిచ్ఛేదే= అవధి, ౫ మాన=పరిమాణము, ౬ అధికార= అధికారము, ౭ సంభ్రమే = తొట్రుపాటు, ౮ పక్షాంతరే = మఱియొక భాగము.
శశ్వత్ స్యాదనుప్రశ్నే చ మంగలే. ౩౨. పురాకల్పే సదార్థే చ పునరర్థే చ దృశ్యతే,	శశ్వత్—౧ అనుప్రశ్నే = వెంటవెంటనే యడుగుట, (పలుమాఱు) ౨ మంగలే =మంగళము, 3 పురాకల్పే = పూర్వకల్పము, ౪ సదార్థే = ఎల్లప్పుడు, ౫ పునరర్థే=మఱల.
సకృత్సహైకవారే స్యాత్	సకృత్—౧ సహ=కూడ, ౨ ఏకవారే = ఒకతూరు.
సాక్షాత్ప్రత్యక్షతుల్యయోః.	సాక్షాత్—౧ ప్రత్యక్ష = నేత్రగోచరమైనది, ౨ తుల్యయోః = సమానము.

త చతుష్కం

నాలుగక్షరములుగల తకారాంత శబ్దములు.

అహోబతానుకంపాయాం ఖేదే సంబోధనేఽపి చ,	అహోబత—౧ అనుకంపాయాం=దయ, ౨ ఖేదే=దుఃఖము, 3 సంబోధనే = పిలుచుట.
పురస్తాత్ ప్రథమే ప్రాచ్యామగ్రతోఽర్థపురార్థయోః.	పురస్తాత్—౧ ప్రథమే = మొదటిది, ౨ ప్రాచ్యాం = తూర్పుదిక్కు, 3 అగ్ర

తీర్థ = ఎదుట, ౪ పురార్థయోః = పూర్వము.

థ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అథాథో సంశయే స్యాతా మధికారే చ మంగలే, వికల్పానంతర ప్రశ్న కార్త్స్న్యా రంభసముచ్చయే. 3౫

అథ, అథో }—౧ సంశయే=సంశయము, ౨ అధికారే=అధికారము, 3 మంగలే= మంగళము, ౪ వికల్ప = రెండవదానిఁ గల్పించుట, ౫ అనంతర=తర్వాత, ౬ ప్రశ్న = అడుగుట, ౭ కార్త్స్న్య= సమస్తము, ౮ ఆరంభ=ఆరంభము, ౯ సముచ్చయే = సముచ్చయము.

తథాభ్యుపగమే పృష్టప్రతివాక్యే సముచ్చయే, సప్రశే నిశ్చయేఽపి స్యా

తథా—౧ అభ్యుపగమే=స్వీకారము, ౨ పృష్టప్రతివాక్యే=అడిగినదానికిజవాబు (అలాగు), 3 సముచ్చయే = సముచ్చయము, ౪ సప్రశే=సాటి, ౫ నిశ్చయే =నిశ్చయము.

ద్యథా తుల్యార్థమానయోః. 3౬. ప్రశంసాయాం

యథా—౧ తుల్యార్థ = సామ్యము, ౨ మానయోః=పరిమాణము, 3 ప్రశంసాయాం=స్తుతి.

వృథా వంధ్యే నిష్కారణే

వృథా—౧ వంధ్యే=వ్యర్థము, ౨ నిష్కారణే=ప్రయోజనశూన్యము.

థ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల థకారాంత శబ్దములు.

అన్యథా పునః, వితథే చాపరార్థే చ

అన్యథా—౧ వితథే=అబద్ధము, ౨ అపరార్థే=వేఱర్థము.

సర్వథా హేతుబాధయోః.

సర్వథా—౧ హేతు = కారణము, ౨ బాధయోః=అంగీకారము.

ద ద్వికం. — రెండక్షరములుగల దకారాంత శబ్దములు.

ఉత్ప్రకాశే విభాగే చ ప్రాబల్యాస్వాస్థ్యశక్తిషు, ప్రాధాన్యే బంధనే భావే మోక్షే లాభోర్ధ్వకర్మణోః. 3౮

ఉత్—౧ ప్రకాశే=వెలుఁగు, ౨ విభాగే=విభాగము, 3 ప్రాబల్య = అధికము, ౪ అస్వాస్థ్య=అస్వాస్థ్యము, ౫ శక్తిషు=సామర్థ్యము. ౬ ప్రాధాన్యే = ముఖ్యము, ౭ బంధనే=కట్టుట, ౮ భావే = అభిప్రాయము, ౯ మోక్షే=మోక్షము, ౧౦ లాభ=లాభము, ౧౧ ఊర్ధ్వకర్మణోః=పైది.

యత్ గర్హాహేత్వవధృత్యో

యత్—౧ గర్హా=నింద, ౨ హేత్వవధృత్యోః=కారణావధానత.

ర్యదిగర్హావికల్పయోః,

యది—౧ గర్హా=నింద, ౨ వికల్పయోః = పక్షాంతరము.

ధ ద్వికం. — రెండక్షరములుగల ధకారాంత శబ్దములు.

అధి స్యాదధికారే చాపీశ్వరే చ నిగద్యతే. 3౯

అధి—౧ అధికారే = అధికారము, ౨ ఈశ్వరే=ప్రభువు.

నైకమ్. — ఏకాక్షర నశబ్దములు.

న స్యాన్నిషేధోపమయోః

న—౧ నిషేధ = నిషేధించుట, ౨ ఉపమయోః=సామ్యము.

నిర్నివేశభృశార్థయోః, నిత్యార్థసంశయక్షేపకౌశలోపరమేషు చ. ౪౦. సామీప్యాశ్రయదానేషు మోక్షాంతర్భావబంధనే, రాశ్యర్థో భావవిన్యాసే

నిః—౧ నివేశ = గృహము, ౨ భృశార్థయోః=మిక్కిలి, 3 నిత్యార్థ = ఎల్లప్పుడు, ౪ సంశయ = సందేహము, ౫ క్షేప=నింద, ౬ కౌశల = నేర్పు, ౭ ఉపరమేషు=చాలించుట, ౮ సామీప్య=దగ్గఱ, ౯ ఆశ్రయ=ఆధారము, ౧౦ దానేషు=ఈవి, ౧౧ మోక్షే=మోక్షము, ౧౨ అంతర్భావ=మఱుగుబాటు, ౧3

బంధనే=కట్టుట, ౧౪ రాశ్యధోభావ=క్రిందిది, ౧౫ విన్యాసే-ఉంచుట.

ను వితర్కాపమానయోః. వికల్పానునయాతీతే ప్రశ్న హేత్వపదేశయోః,

ను—౧ వితర్క = ఊహ, ౨ అపమానయోః = అవమానము, ౩ వికల్ప = అవాంతరార్థకల్పన, ౪ అనునయ = ఊరడింపు, ౫ అతీతే=అతిక్రమించుట, ౬ ప్రశ్న = అడుగుట, ౭ హేతు = కారణము, ౮ అపదేశయోః=మిష.

న ద్వికం.

రెండక్షరములుగల నకారాంత శబ్దములు.

అను హీనే సహార్థే చ పశ్చాత్సాదృశ్యయోరపి. ౪౨. లక్షణేత్థంభూతాఖ్యానభాగవీప్సాస్వనుక్రమే, ఆయామే చ సమీపే చ

అను—౧ హీనే=తక్కువ, ౨ సహార్థే = కూడ, ౩ పశ్చాత్ = వెనుక, ౪ సాదృశ్యయోః=సామ్యము, ౫ లక్షణ =చిహ్నము, ౬ ఇత్థంభూతాఖ్యాన = ఇటువంటిదనిచెప్పుట, ౭ భాగ = భాగము, ౮ వీప్సాసు = వ్యాపనేచ్ఛ, ౯ అనుక్రమే=వరుస, ౧౦ ఆయామే=దీర్ఘము, ౧౧ సమీపే=సమీపము.

కిన్ను ప్రశ్నవితర్కయోః.

కిన్ను—౧ ప్రశ్న = అడుగుట, ౨ వితర్కయోః=ఊహ.

చన విస్మయే సాకల్యే

చన—౧ విస్మయే=ఆశ్చర్యము, ౨ సాకల్యే=సంపూర్తి.

ననుశబ్దో వినిగ్రహే అనుప్రశ్నే పరకృతావధికారే చ సంభ్రమే. ౪౪. ఆమంత్రణేఽప్యనునయే ప్రశ్నానుజ్ఞావధారణే,

నను—౧ వినిగ్రహే=నిగ్రహించుట, ౨ అనుప్రశ్నే = వెంటనేయడుగుట, ౩ పరకృతౌ=పరకర్మ, ౪ అధికారే=అధికారము, ౫ సంభ్రమే=తొట్రుపాటు, ౬ ఆమంత్రణే=పిలుపు, ౭ అనునయే=ఓదార్చుట, ౮ ప్రశ్నానుజ్ఞా=చెప్పినదానిగ్రహించుట, ౯ అవధారణే=నిశ్చయము

నానాశబ్దో వినార్థేఽపి తథా నేకోభయార్థయోః. ౪౫

నానా—౧ వినార్థే=తక్క, ౨ అనేక = అనేకము, ౩ ఉభయార్థయోః = రెండు.

స్థానే తు కరణార్థే స్యాద్యుక్తసాదృశ్యయోరపి,

స్థానే—౧ కరణార్థే=సాధనము, ౨ యుక్త = తగినది, ౩ సాదృశ్యయోః = సామ్యము.

ప ద్వికం.

రెండక్షరములుగల పకారాంత శబ్దములు.

అప స్యాదపకృష్టార్థే వర్జనార్థవియోగయోః. ౪౬. విపర్యయే చ వికృతౌ చౌర్యనిర్దేశహర్షయోః,

అప—౧ అపకృష్టార్థే = నీచము, ౨ వర్జనార్థ = విడుచుట, ౩ వియోగయోః= ఎడఁబాయుట, ౪ విపర్యయే=వ్యత్యయము, ౫ వికృతౌ = వికారము, ౬ చౌర్యే = దొంగతనము, ౭ నిర్దేశ =ఆజ్ఞ, ౮ హర్షయోః=సంతోషము.

అపి సంభావనాప్రశ్నశంకాగర్హాసముచ్చయే. ౪౭. తథా యుక్తపదార్థేఽపి కామకారక్రియాసు చ,

అపి—౧ సంభావనా=ఊహ, ౨ ప్రశ్న = అడుగుట, ౩ శంకా = సందేహము, ౪ గర్హా=నింద, ౫ సముచ్చయే = ఏకక్రియాన్వయము, ౬ యుక్తపదార్థే= తగినవస్తువు, ౭ కామకారక్రియాసు =ఇచ్ఛవచ్చినట్లుఁజేయుపని.

ఉప స్యాదధికార్థే చ హీనార్థాసన్నయోరపి ౪౮

ఉప—౧ అధికార్థే=ఎక్కువ, ౨ హీనార్థ= తక్కువ, ౩ ఆసన్నయోః=దగ్గఱ.

భ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల భకారాంత శబ్దములు.

అభీత్థంభూతకథనే చాభిముఖ్యాభిలాషయోః,

అభి—౧ ఇత్థంభూతకథనే= జరిగినదానిఁ జెప్పుట, ౨ ఆభిముఖ్య = అభిముఖభావము, ౩ అభిలాషయోః=ఇచ్ఛ.

మైకమ్.

ఏకాక్షర మశబ్దములు.

మా వారణే వికల్పే చ

మా—౧ వారణే=అడ్డగించుట, ౨ వికల్పే=వికల్పము.

స్మాతీతే పాదపూరణే. ౪౯.
స్యాన్మంగలే పరకృతౌ

స్మ—౧ అతీతే = గడచినది, ౨ పాదపూరణే=పాదపూరణము, 3 మంగలే = శుభము, ౪ పరకృతౌ=పరునిపని.

మ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అమాంతికసహార్థయోః,

అమా—౧ అంతిక=సమీపము, ౨ సహార్థయోః=కూడ.

ఆమ్ జ్ఞాననిశ్చయస్మృత్యోః

ఆమ్—౧ జ్ఞాననిశ్చయ=జ్ఞాననిర్ణయము, ౨ స్మృత్యోః=స్మరణము.

ఉమ్ రోషేఽంగీకృతావపి.
౫౦. ప్రశ్నేఽపి స్యా
దూమ్ రుషోక్తౌ పృచ్ఛాయాం

ఉమ్—౧ రోషే=కోపము, ౨ అంగీకృతౌ=అంగీకారము, 3 ప్రశ్నే=అడుగుట.

ఊమ్—౧ రోషోక్తౌ = కోపపుమాట, ౨ పృచ్ఛాయాం=అడుగుట.

మోముపక్రమే, ప్రణవే చా
భ్యుపగమే చాపాకృతౌ చ
మంగలే. ౫౧

ఓమ్—౧ ఉపక్రమే = మొదలుపెట్టుట, ౨ ప్రణవే=ఓంకారము, 3 అభ్యుపగమే = సంప్రాప్తి, ౪ అపాకృతౌ= పోగొట్టుట, ౫ మంగలే=శుభము.

కమ్ పాదపూరణే తోయే
మస్తకే చ సుఖేఽపి చ,

కమ్—౧ పాదపూరణే=పాదపూరణము, ౨ తోయే = ఉదకము, 3 మస్తకే = శిరస్సు, ౪ సుఖే=సుఖము.

కిమ్ కుత్సాయాం వితర్కే
చ నిషేధప్రశ్నయోరపి.

కిమ్—౧ కుత్సాయాం=నింద, ౨ వితర్కే =ఊహ, 3 నిషేధ = నిషేధించుట, ౪ ప్రశ్నయోః=అడుగుట.

కిము సంభావనాయాం స్యా
ద్విమర్శే చాపి దృశ్యతే,

కిము—౧ సంభావనాయాం = ఊహ, ౨ విమర్శే = ఆలోచన, (అపిశబ్దముచే సంశయము.)

నామ కోపేఽభ్యుపగమే విస్మ యే స్మరణేఽపి చ. ౫౩. సంభావ్యకుత్సా ప్రాకాశ్య వికల్పేఽపి చ దృశ్యతే,

నామ—౧ కోపే = కోపము, ౨ అభ్యుపగమే = అంగీకారము, ౩ విస్మయే = ఆశ్చర్యము, ౪ స్మరణే=తలఁచుట, ౫ సంభావ్య=కాఁదగినది,౬కుత్సా=నింద, ౭ ప్రాకాశ్య=తెలుపఁదగినది, ౮ వికల్పే=వికల్పము.

శమ్ కల్యాణే సుఖే

శమ్—౧ కల్యాణే=మంగళము, ౨ సుఖే =సుఖము.

సమ్ తు శోభనార్థసమార్థ యోః. ౫౪. సంగార్థే చ ప్రహృష్టార్థే

సమ్—౧ శోభనార్థ=శుభము, ౨ సమార్థయోః = సగము, ౩ సంగార్థే = కలయిక, ౪ ప్రహృష్టార్థే = సంతోషము.

సామి నిందార్థయోర్మతం,

సామి—౧ నిందా=నింద, ౨ అర్థయోః = సగము.

హమ్ రుషోక్తావనునయే

హమ్—౧ రుషోక్తౌ=కోపోక్తి, ౨ అనునయే=ఊఱట.

హుమ్స్మృతావప్యపాకృతౌ ౫౫. అర్థప్రశ్నేఽభ్యనుజ్ఞాయాం

హుమ్—౧ స్మృతౌ=స్మరణము, ౨ అపాకృతౌ=తిరస్కరించుట, ౩ అర్థప్రశ్నే =వస్తువునడుగుట, ౪ అనుజ్ఞాయాం = ఆజ్ఞ.

హూమ్ స్యాత్ప్రశ్నవితర్క యోః,

హూమ్—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ వితర్కయోః=సంశయము.

మ త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అలమ్ భూషణపర్యాప్తివార ణేషు నిరర్థకే. ౫౬. శక్తౌ

అలమ్—౧ భూషణ = అలంకారము, ౨ పర్యాప్తి = తృప్తి, ౩ వారణేషు = అడ్డగించుట, ౪ నిరర్థకే=వ్యర్థము, ౫ శక్తౌ=సామర్థ్యము.

ఏవమ్ ప్రకారే స్యాదంగీకారేఽవధారణే, అర్థప్రశ్నే పరకృతావుపమాపృచ్ఛయోరపి. ౫౭	ఏవమ్—౧ ప్రకారే = ఇట్లు, ౨ అంగీకారే=అంగీకారము, ౩ అవధారణే= నిశ్చయము, ౪ అర్థప్రశ్నే = వస్తువు నడుగుట, ౫ పరకృతౌ = పరునికర్మ, ౬ ఉపమా = ఇవార్థకము, ౭ పృచ్ఛయోః=అడుగుట.
కథమ్ హర్షే చ గర్హాయాం ప్రకారార్థే చ సంభ్రమే, ప్రశ్నే సంభావనాయాం చ	కథమ్—౧ హర్షే = సంతోషము, ౨ గర్హాయాం=నింద, ౩ ప్రకారార్థే = విధము, ౪ సంభ్రమే=తొట్రుపాటు, ౫ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౬ సంభావనాయాం=ఊహ.
కామమ్ చానుమతౌ స్మృతం. ౫౮. ప్రకామే చాప్యసూయాయాం తథానుగమనేఽపి చ,	కామమ్—౧ అనుమతౌ=అంగీకారము, ౨ ప్రకామే = మిక్కిలి. ౩ అసూయాయాం = అసూయ, ౪ అనుగమనే = అనుసరణ.
జోషమ్ సుఖే ప్రశంసాయాం తూష్ణీంలంఘనయోరపి. ౫౯	జోషమ్—౧ సుఖే=సుఖము, ౨ ప్రశంసాయాం = స్తోత్రము, ౩ తూష్ణీం = ఊరకుండుట, ౪ లంఘనయోః = దాటుట.
నూనన్తు నిశ్చితే తర్కే స్మరణే వాక్యపూరణే,	నూనమ్—౧ నిశ్చితే = నిశ్చయింపఁబడినది, ౨ తర్కే = ఊహ, ౩ స్మరణే= స్మరణము, ౪ వాక్యపూరణే = వాక్యపూరణము.
పరమ్ నియోగే క్షేపే చ	పరమ్—౧ నియోగే = ఆజ్ఞ, ౨ క్షేపే= నింద
ప్రాధ్వమ్ నర్మానుకూలయోః.	ప్రాధ్వమ్—౧ నర్మ = విలాసము, ౨ అనుకూలయోః = అనుకూలమైనది.
సత్యమ్ ప్రశ్నేఽభ్యుపగమే	సత్యమ్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ అభ్యుపగమే = అంగీకారము.

మ చతుష్కం.

అవశ్యమ్ నిత్యప్రయత్న యోః,
అభీక్ష్ణమ్ ముహురశ్రాంతే శీఘ్రప్రకర్ష యోరపి. ౬౧

ఇదానీమ్ వాక్యభూషాయాం సంప్రత్యర్థే చ దృశ్యతే,
తద్దినమ్ దినమధ్యే స్యాత్తథైవ ప్రతివాసరే. ౬౨

సాంప్రతమ్ చాధునార్థేస్యాదుచితార్థే చ దృశ్యతే,

నాలుగక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అవశ్యమ్—౧ నిత్య = శాశ్వతము, ౨ ప్రయత్నయోః = ప్రయత్నము.

అభీక్ష్ణమ్—౧ ముహుః = పలుమారు, ౨ అశ్రాంతే = నిలుకడలేనిది, 3 శీఘ్ర = శఘ్రము, ౪ ప్రకర్షయోః = హెచ్చు.

ఇదానీమ్—౧ వాక్యభూషాయాం = వాక్యాలంకారము, ౨ సంప్రత్యర్థే = ఇప్పుడు.

తద్దినమ్—౧ దినమధ్యే = రోజుయొక్క మధ్యభాగము, ౨ ప్రతివాసరే=ప్రతి దినము.

సాంప్రతమ్—౧ అధునార్థే = ఇప్పుడు, ౨ ఉచితార్థే=యుక్తము.

య ద్వికం

అయి ప్రశ్నానునయయోస్తథా సంబోధనేఽపి చ. ౬3

అయే క్రోధ విషాదే చ సంభ్రమే స్మరణేఽపి చ,

దిష్ట్యా హర్షే మంగలే చ

పశ్యశబ్దస్తు విస్మయే. ౬౪. ప్రశంసాయామపి తథా

రెండక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.

అయి—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ అనునయయోః = ఓదార్పు, 3 సంబోధనే = పిలుపు.

అయే—౧ క్రోధే=కోపము, ౨ విషాదే= దుఃఖము, 3 సంభ్రమే=తొట్రుపాటు, ౪ స్మరణే = స్మరించుట.

దిష్ట్యా—౧ హర్షే = సంతోషము, ౨ మంగలే=శుభము.

పశ్య—౧ విస్మయే=ఆశ్చర్యము, ౨ ప్రశంసాయాం = స్తుతి.

య త్రికం.	**మూఁడక్షరములుగల యకారాంత శబ్దములు.**
సమయాంతికమధ్యయోః,	సమయా—౧ అంతిక = సమీపము, ౨ మధ్యయోః = నడిమిది.
రైకమ్.	**ఏకాక్షర రశబ్దములు.**
ప్ర ప్రకర్షే గత్యాద్యర్థేఽపి	ప్ర—౧ ప్రకర్షే = ఆధిక్యము, ౨ గత్యాద్యర్థే=గమనము మొదలగునర్థములు.
ర ద్వికం.	**రెండక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.**
అరేఽపాకృత్యసూయయోః,	అరే—౧ అపాకృతే = నిరాకరించు, ౨ అసూయయోః = అసూయ.
ఉర్యూరీ చాప్యుభౌ శబ్దౌ విస్తారేఽంగీకృతావపి,	ఉరీ, ఊరీ—౧ విస్తారే = అధికము, ౨ అంగీకృతౌ = అంగీకారము.
దుర్నిషేధే చ కష్టే చ	దుర్—౧ నిషేధే = చెడ్డది, ౨ కష్టే = దుఃఖము.
నిర్నిర్ణయనిషేధయోః. ౬౬	నిర్—౧ నిర్ణయ = ఏర్పాటు, ౨ నిషేధయోః = నిషేధము.
పరి స్యాత్సర్వతోభావే వర్జనే వ్యాధిశేషయోః, ఇత్థంభూతాఖ్యానభాగవీప్సాలింగనలక్షణే. ౬౭. దోషాఖ్యానే నిరసనే పూజావ్యాప్త్యోశ్చ భూషణే,	పరి—౧ సర్వతోభావే = అంతట, ౨ వర్జనే = విడచుట, ౩ వ్యాధి = ఒకానొకవ్యాధి, ౪ శేషయోః = మిగిలినది, ౫ ఇత్థంభూతాఖ్యాన = ఇట్లు, ౬ భాగ=భాగము, ౭ వీప్సా = అతిశయము, ౮ ఆలింగన = కౌగిలించుట, ౯ లక్షణే=గుర్తు, ౧౦ దోషాఖ్యానే = దోషముచెప్పుట, ౧౧ నిరసనే = త్రోసివేయుట, ౧౨ పూజా = గౌరవము, ౧౩ వ్యాప్త్యోః=వ్యాపించుట, ౧౪ భూషణే=అలంకారము.

పరా విమోక్షప్రాధాన్యప్రాతిలోమ్యేషు ధర్షణే.౬౮.ఆభిముఖ్యే భృశార్థే చ విక్రమే చ గతౌ వధే,	పరా—౧ విమోక్ష = మోక్షము, ౨ ప్రాధాన్య = ముఖ్యము, 3 ప్రాతిలోమ్యేషు = వ్యత్యయము, ౪ ధర్షణే = తిరస్కారము, ౫ ఆభిముఖ్యే = అభిముఖభావము, ౬ భృశార్థే=మిక్కిలి, ౭ విక్రమే=పరాక్రమము, ౮ గతౌ = గమనము, ౯ వధే=చావు.
పురా పురాణే నికటే ప్రబంధాతీతభావిషు. ౬౯	పురా—౧ పురాణే=ప్రాఁతది, ౨ నికటే=సమీపము, 3 ప్రబంధ = కల్పనాకథ, ౪ అతీత=గడచినది, ౫ భావిషు=కాఁదగినది.
స్వః ప్రేత్యవ్యోమ్ని నాకేఽపి	స్వః—౧ ప్రేత్య = చావు, ౨ వ్యోమ్ని= ఆకాశము, 3 నాకే=స్వర్గము.

ర త్రికం.

మూఁడక్షరములుగల రకారాంత శబ్దములు.

అంతః స్వీకారమధ్యయోః,	అంతః—౧ స్వీకార = గ్రహించుట, ౨ మధ్యయోః = మధ్యభాగము.
అంతరా తు వినార్థే స్యాన్మధ్యార్థనికటార్థయోః. ౭౦	అంతరా—౧ వినార్థే= లేదు, ౨ మధ్యార్థ= నడిమిచోటు, 3 నికటార్థయోః = సమీపము.
ఉరర్యూరుర్యూరరీ చ విస్తారేఽంగీకృతౌ త్రయం,	ఉరరి, ఊరరీ, ఊరరీ —౧ విస్తారే = అధికము, ౨ అంగీకృతౌ = ఇష్టము.
నకిర్నిషేధోపమయోః	నకిః—౧ నిషేధ = అడ్డగింత, ౨ ఉపమయోః = సాటి.
ప్రాదుః ప్రాకాశ్య ఇష్యతే. ౭౧ సంభావ్యే చ ప్రవృత్తౌ చ	ప్రాదుః—౧ ప్రాకాశ్యే = ప్రకాశించునది, ౨ సంభావ్యే = కాఁదగినది, 3 ప్రవృత్తౌ = బ్రదుకుతెరువు.

పునరప్రథమే మతమ్, అధికారే చ భేదే చ తథా పక్షాంతరేఽపి చ. ౭౨

పునః—౧ అప్రథమే = మొదటిదికానిది, (పలుమారులు) ౨ అధికారే = అధికారము, ౩ భేదే = వ్యత్యాసము, ౪ పక్షాంతరే = మఱియొకపక్షము.

ల ద్వికం.

రెండక్షరములుగల లకారాంత శబ్దములు.

కిలశబ్దస్తు వార్తాయాం సంభావ్యానునయార్థయోః,

కిల—౧ వార్తాయాం = కబురు, ౨ సంభావ్య = కాఁబోవునది, ౩ అనునయార్థయోః = ఊఱట.

ఖలు స్యాద్వాక్యభూషాయాం జిజ్ఞాసాయాం చ సాంత్వనే. ౭౩. వీప్సామాననిషేధేషు పూరణే పదవాక్యయోః,

ఖలు—౧ వాక్యభూషాయాం = వాక్యాలంకారము, ౨ జిజ్ఞాసాయాం=ఎఱుఁగనిచ్ఛ, ౩ సాంత్వనే = ఊరడించుట, ౪ వీప్సా = వ్యాపించుట, ౫ మాన=కొలఁత, ౬ నిషేధేషు=త్రోసివేయుట, ౭ పద = పదపూరణము, ౮ వాక్యయోఃపూరణే=వాక్యపూరణము.

వైకమ్.

ఏకాక్షర వశబ్దములు.

వా స్యాద్వికల్పోపమయో ర్వితర్కే పాదపూరణే. ౭౪ సముచ్చయే చ విశ్రంభే నానార్థాతీతయోరపి,

వా—౧ వికల్ప=అవాంతరకల్పనము, ౨ ఉపమయోః = సాటి, ౩ వితర్కే = ఊహ, ౪ పాదపూరణే = పాదపూరణము, ౫ సముచ్చయే = ఏకక్రియాన్వయము, ౬ విస్రంభే = విశ్వాసము, ౭ నానార్థ = అనేకార్థములు, ౮ అతీతయోః=గడచినది.

వై స్యాత్సంబోధనే పాదపూరణేఽనునయేఽపి చ.

వై—౧ సంభోదనే=పిలుచుట, ౨ పాదపూరణే=పాదముముగింపు, ౩ అనునయే=ఊరడించుట.

వి నిగ్రహే నియోగే చ త
ద్వైవ పదపూరణే, నిశ్చయే
ఽసహానే హేతావవ్యాప్తి
వినియోగయోః. ౭౬. ఈష
దర్థే పరిభవే శుద్ధావలంబ
నేఽపి చ, విజ్ఞానే

వి—౧ నిగ్రహే = బాధించుట, ౨ నియోగే = ఆజ్ఞ, 3 పదపూరణే = పదపూరణము, ౪ నిశ్చయే = నిశ్చయము, ౫ అసహానే=ఓర్వమి, ౬ హేతౌ = కారణము, ౭ అవ్యాప్తి = వ్యాపింపమి, ౮ వినియోగయోః = ఉపయోగము, ౯ ఈషదర్థే = కొంచెము, ౧౦ పరిభవే = అవమానము, ౧౧ శుద్ధావలంబనే = పారిశుద్ధ్యము, ౧౨ విజ్ఞానే = చిత్రపటాదులయందలి తెలివి.

వ ద్వికం.

అథైవ చౌపమ్యే నియోగే
వాక్యపూరణే. ౭౭. అవ
ధారణే చ చారనియోగే
చ వినిగ్రహే,

రెండక్షరములుగల వకారాంత శబ్దములు.

ఏవ—౧ ఔపమ్యే = సామ్యము, ౨ నియోగే = ఆజ్ఞ, 3 వాక్యపూరణే = వాక్యపూరణము, ౪ అవధారణే = ఏవార్థము, (నీవే) ౫ చారనియోగే= చారునినియోగించుట, ౬ వినిగ్రహే =చంపుట.

ష ద్వికం.

రెండక్షరములుగల షకారాంత శబ్దములు.

ఉషా రాత్రౌ తదంతే చ

ఉషా—౧ రాత్రౌ=రాత్రి, ౨ తదంతే = ఉషఃకాలము.

దోషా రాత్రౌ చ తన్ముఖే.

దోషా—౧ రాత్రౌ=రాత్రి, ౨ తన్ముఖే = సాయంకాలము.

మంక్షు శీఘ్రే భృశార్థే చ

మంక్షు—౧ శీఘ్రే = త్వర, ౨ భృశార్థయోః=మిక్కిలి.

ష త్రికం.	**మూఁడక్షరములుగల షకారాంత శబ్దములు.**
నికషాఽంతికమధ్యయోః,	నికషా—౧ అంతిక = దాపు, ౨ మధ్యయోః=మధ్యభాగము.
సైకమ్.	**ఏకాక్షర సశబ్దములు.**
సు పూజాయాం భృశార్థానుమతికృఛ్రసమృద్ధిషు. ౭౯	సు—౧ పూజాయాం=పూజ, ౨ భృశార్థయోః=మిక్కిలి, ౩ అనుమతి=అంగీకారము, ౪ కృఛ్రౌ = కష్టము, ౫ సమృద్ధిషు=పూర్ణము.
స ద్వికం.	**రెండక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.**
ఆస్స్మరణేఽపాకరణే కోపసంతాపయోరపి,	ఆః—౧ స్మరణే = తలఁచుట, ౨ అపాకరణే = త్రోసివేయుట, ౩ కోప = కోపము, ౪ సంతాపయోః = సంతాపము.
ఈర్దుఃఖభావనే కోపే	ఈః—౧ దుఃఖభావనే=దుఃఖము,౨ కోపే =కోపము.
నిర్నిబంధే చ నిశ్చయే. ౮౦. సాకల్యాతీతయోః	నిః—౧ నిబంధే=చెఱ, ౨ నిశ్చయే=నిశ్చయము, ౩ సాకల్య = అంత, ౪ అతీతయోః=గడచినది.
భోస్తుసంబోధనవిషాదయోః	భోః—౧ సంబోధన=పిలుచుట, ౨ విషాదయోః=దుఃఖము.
స త్రికం.	**మూఁడక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.**
అంజసాశబ్ద ఆఖ్యాతస్తత్త్వతూర్ణార్థయోరపి. ౮౧	అంజసా—౧ తత్త్వ=నిజము, ౨ తూర్ణార్థయోః=త్వర.
తిరోఽంతర్ధా తిర్యగర్థే	తిరః—౧ అంతర్ధా=మఱచుట, ౨ తిర్యగర్థే=అడ్డము.

నీచైః స్వైరాల్పయోర్మతం,	నీచైః—౧ స్వైర=ఇచ్ఛ, ౨ అల్పయోః కొంచెము.
పురోఽగ్రే ప్రథమే	పురః—౧ అగ్రే=ముందు, ౨ ప్రథమే = మొదట.
భూయోఽధికారే చ పునః పునః. ౮౨	భూయః—౧ అధికారే=అధికారము, ౨ పునఃపునః=పలుమారు.
మిథోఽన్యోన్యే రహోర్థే చ	మిథః—౧ అన్యోన్యే = పరస్పరము, ౨ రహోర్థే=విజనస్థలము.
శనైః స్వైరే శనైశ్చరే,	శనైః—౧ స్వైరే = స్వేచ్ఛ, ౨ శనైశ్చరే=శని.

స చతుష్కం. — నాలుగక్షరములుగల సకారాంత శబ్దములు.

అభితశ్శీఘ్ర సాకల్యసమ్ముఖో భయతోఽంతికే. ౮౩	అభితః—౧ శీఘ్రే=శీఘ్రము, ౨ సాకల్య= సంపూర్తి, ౩ సమ్ముఖ = అభిముఖము, ౪ ఉభయతః=రెండుచోట్లు,(అంతట) ౫ అంతికే=సమీపము.
అగ్రతః ప్రథమే చాగ్రే	అగ్రతః—౧ ప్రథమే=మొదట, ౨ అగ్రే= చివర.
పురతః ప్రథమాగ్రయోః,	పురతః—౧ ప్రథమ=మొదటిది, ౨ అగ్రయోః=ఎదుట.
పూర్వేద్యుఃప్రాతఃకాలే స్యాత్తథైవ ధర్మవాసరం. ౮౪	పూర్వేద్యుః—౧ ప్రాతఃకాలే = ఉదయము, ౨ ధర్మవాసరే=పున్నమ.

హైకమ్. — ఏకాక్షర హాశబ్దములు.

హ స్యాత్సంబోధనే పాదపూరణే చ వినిగ్రహే,నియోగే చ క్షేపాయాం స్యాత్కుత్సాయామపి దృశ్యతే. ౮౫	హ—౧ సంబోధనే = పిలుపు, ౨ పాద పూరణే=పాదపూరణము, ౩ వినిగ్రహే=చంపుట, ౪ నియోగే = ఆజ్ఞ, ౫ క్షేపాయాం = ప్రేరేపించుట, ౬ కుత్సాయాం=నింద.

హా విషాదే చ శోకే చ కుత్సాదుఃఖార్థయోరపి,

హా—౧ విషాదే=మనోవ్యథ, ౨ శోకే = వగపు, 3 కుత్సాయాం = నింద, ౪ దుఃఖార్థయోః=బాధ.

హి పాదపూరణే హేతౌ విశేషే త్వవధారణే. ౧౬. ప్రశ్నే హేత్వపదేశే చ సంభ్రమాసూయయోరపి,

హి—౧ పాదపూరణే = పాదపూరణము, ౨ హేతౌ = కారణము, 3 విశేషే = అతిశయము, ౪ అవధారణే = నిశ్చయము, ౫ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౬ హేత్వపదేశే = కారణవ్యాజము, ౭ సంభ్రమ = తొట్రుపాటు, ౮ అసూయయోః=ఓర్వలేమి.

హీ దుఃఖే హేతావాఖ్యాతా విషాదే విస్మయేఽపి చ.

హీ—౧ దుఃఖే=దుఃఖము, ౨ హేతౌ = కారణము, ౩ విషాదే=మనోవ్యథ, ౪ విస్మయే=ఆశ్చర్యము.

హే సంబోధన ఆహ్వానేఽప్యసూయాదౌ చ దృశ్యతే,

హే—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట, 3 అసూయాదౌ= ద్వేషముమున్నగునవి.

హై సంబోధన ఆహ్వానే

హై—౧ సంబోధన = సంబోధించుట, ౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట.

హాహాహహాశబ్దౌ తద్వత్తయోః.

హాహా, హహా —౧ సంబోధన = సంబోధనము, ౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట.

హ ద్వికం.

రెండక్షరములుగల హకారాంత శబ్దములు.

అహ ప్రశంసాక్షేపయోర్నియోగే చ వినిగ్రహే,

అహ—౧ ప్రశంసా = స్తుతి, ౨ క్షేపయోః=ప్రేరేపించుట, 3 నియోగే = ఆజ్ఞ, ౪ వినిగ్రహే=చంపుట.

అహో ధిగర్థే శోకే చ కరుణార్థవిషాదయోః. ౧౯. సంబోధనే ప్రశంసాయాం విస్మయే పదపూరణే, అసూ

అహో—౧ ధిగర్థే = తిరస్కరించుట, ౨ శోకే = వగపు, 3 కరుణార్థే = దయ, ౪ విషాదయోః = మనోవ్యథ, ౫ సంబోధనే = సంబోధనము, ౬ ప్రశం

యాంయాం వితర్కే స్యా	సాయాం = స్తుతి, ౭ విస్మయే=ఆశ్చర్యము, ౮ పదపూరణే = పదపూరణము, ౯ అసూయాయాం=అసూయ, ౧౦ వితర్కే = సంశయము.
దాహ క్షేపనియోగయోః.	ఆహ—౧ క్షేప=నింద,౨ నియోగయోః= ఆజ్ఞ.
ఆహో ప్రశ్నే విచారే చ	ఆహో—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ విచారే = ఆలోచన.
సహ సాకల్య ఇష్యతే, విద్యమానే చ సాదృశ్యయౌగపద్యసమృద్ధిషు. ౯౧. సంబంధే చ తథా	సహ—౧ సాకల్యే = సంపూర్తి, ౨ విద్యమానే=కూడనున్నది, 3 సాదృశ్యే = పోలిక, ౪ యౌగపద్య=ఒక్కమారు, ౫ సమృద్ధిషు = అధికసంపద, ౬ సంబంధే = సంబంధము.
హీహీశబ్దో విస్మయహాస్యయోః,	హీహీ—౧ విస్మయ = ఆశ్చర్యము, ౨ హాస్యయోః=నవ్వు.
హేహైసంబోధనే హూతౌ	హేహై—౧ సంబోధనే = సంబోధన, ౨ హూతౌ = పిలుచుట.
హోహూ శబ్ద స్తథా తయోః.	హోహూ—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨ హూతౌ = పిలుచుట.

హ త్రికం.

మూడక్షరములుగల హాకారాంత శబ్దములు.

అహాహే త్యద్భుతే ఖేదే పరిక్లేశ ప్రకర్షయోః, సంబోధనేఽపి	అహాహే—౧ అద్భుతే = ఆశ్చర్యము, ౨ ఖేదే = దుఃఖము, 3 పరిక్లేశ = కష్టము, ౪ ప్రకర్షయోః = అతిశయము, ౫ సంబోధనే = పిలుచుట.
చోతాహో పరిప్రశ్నవిచారయోః. ౯3	ఉతాహో—౧ పరిప్రశ్న = అడుగుట, ౨ విచారయోః = ఆలోచనము.
ఇత్యవ్యయానేకార్థవర్గః.	ఇది అవ్యయానేకార్థవర్గము.

శ్లో. ఉత్పలినీశబ్దార్ణవసంసారావర్తనామమాలాఖ్యాన్,
భాగురివరరుచిశాశ్వతగో(వో)పాలితరంతిదేవహారకోశాన్. ౧
అమరశుభాంకహలాయుధగోవర్ధనరభసపాలకృతకోశాన్,
రుద్రామరదత్తాజయగంగాధరధరణికోశాంశ్చ. ౨
హారావల్యభిధానం త్రికాండశేషం చ రత్నమాలాం చ,
అపి బహుదోషం విశ్వప్రకాశకోశం చ సువిచార్య. ౩
వాగ్భటమాధవవాచస్పతిధర్మవ్యాడితారపాలాఖ్యాన్,
అపి విశ్వరూపవిక్రమాదిత్యనామలింగాని సువిచార్య. ౪
కాత్యాయనవామనచంద్రగోమిరచితాని లింగశాస్త్రాణి,
పాణినిపదానుశాసనపురాణకావ్యాదికం చ సునిరూప్య. ౫
షట్శతగాథాకోశప్రణయనవిఖ్యాతకౌశలేనాయం,
మేదినికరేణ కోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః. ౬

ఇతి మేదినికృతానేకార్థకోశః సమాప్తః.

ఉత్పలినీ - శబ్దార్ణవ - సంసార - ఆవర్త - నామమాలములను, భాగురి-వరరుచి-శాశ్వత-గోపాలిత-రంతిదేవహారులయొక్క-కోశములను, అమర-శుభాంక-హలాయుధ-గోవర్ధన - రభసపాలుల చేఁజేయఁబడినకోశములను, రుద్ర-అమరదత్త - అజయ-గంగాధర - ధరణులయొక్క-కోశములను, హారావలి-త్రికాండశేష - రత్నమాలాకోశములను, బహుదోషములుగలదైనను విశ్వప్రకాశకోషమును బాగుగా విచారించియు, వాగ్భట-మాధవ-వాచస్పతి - ధర్మ-వ్యాడి-తారపాల-విశ్వరూప-విక్రమాదిత్య-నామలింగములనుబాగుగా విచారించియు, కాత్యాయన-వామన-చంద్రగోముల చేరచింపఁబడిన లింగశాస్త్రములను,పాణినిపదానుశాసనమును, పురాణములను, కావ్యాదికమును, బాగుగా నిరూపించియు, నాలునూర్లకథాగ్రంథముల యొక్క రచనయందు ప్రసిద్ధమైన నేర్పుగల ప్రాణకరునికుమారుఁడగు మేదినీకరునిచేత నీకోశము రచింపఁబడెను.

ఇట్లు మేదినికరునిచే రచింపఁబడిన ననేకార్థములుగల
మేదినీకోశము సంపూర్ణము.

మేదినీకోశ

శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1932

సంస్కృతగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఉత్తరరామచరిత్రము, సవ్యాఖ్యానము	...	1	0
ఋతుసంహారము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	0	8
కాదంబరి, సాధారణప్రతి	...	1	0
కుమారసంభవము, సవ్యాఖ్యానము	...	0	14
డిటో సంస్కృతాంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	1	8
కవిరాక్షసీయము, ద్వ్యర్థికావ్యము, సంస్కృతాంధ్రటీకా తాత్పర్యసహితము	...	0	12
గీతగోవిందము, (అష్టపది), ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణసహితము		1	4
దశకుమారచరిత్రము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	12
నైషధము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	...	1	0
పుష్పబాణవిలాసము, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము		0	4
పంచబాణవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0	4
ప్రహసనము (కాళిదాసకృతము)	...	0	4
బిల్హణచరిత్ర, సటీక, చక్కనికూర్పు	...	0	8
భర్తృహరిసుభాషితము, సాంధ్రపద్యతాత్పర్యము	...	0	14
భర్తృహరి సుభాషితము, సవ్యాఖ్యానాంధ్రటీకాతాత్పర్యము ఏనుగు లక్ష్మణకవి, ఎలకూచి బాలసరస్వతి, పుష్పగిరితిమ్మన— ఈముగ్గురి యాంధ్రపద్యములుకూడ నిందు చేర్పఁబడినవి		2	0
భారవి, సవ్యాఖ్యానము, 9 సర్గలు	...	0	12
భారతచంపు, సవ్యాఖ్యానము, నూతనముద్రితము	...	2	0
భోజచరిత్ర, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	1	8
మేఘసందేశము, సవ్యాఖ్యానము	...	0	6
,, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము, చిన్నసైజు		0	12
మాఘము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	...	1	0
,, 3 సర్గలు, సమాసతాత్పర్యసంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యానసహితము	...	2	0

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
రఘువంశము 10 సర్గలు, సవ్యాఖ్యానము ...	1	0
„ 6 సర్గలు, పదచ్ఛేద అర్థ ఆకాంక్షశబ్దసమాస తాత్పర్యవ్యాఖ్యానసహితము, మేలుప్రతి, క్రొత్తకూర్పు	5	0
రామాయణచంపు, సవ్యాఖ్యానము ...	2	0
విశ్వగుణాదర్శము, సవ్యాఖ్యానము ...	0	12
విక్రమార్కచరిత్ర, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము ...	1	0
శాకుంతలనాటకము, సవ్యాఖ్యానము, క్రొత్తకూర్పు...	1	8
హంససందేశము, సవ్యాఖ్యానము ...	0	5
హితోపదేశము ...	0	8
చంద్రాలోకము, సంస్కృతాంధ్రటీకాసహితము ...	0	8
తర్కసంగ్రహము, సవ్యాఖ్యానము ...	1	0
లఘుకౌముది, సటిప్పణము, చక్కనికూర్పు ...	0	12
డిటో ఆంధ్రటీకాసహితము	(అచ్చగుచున్నది)	

◄ నిఘంటువులు. ►

అమరము, మూలము, మూఁడుకాండలు, చిన్నసైజు...	0	8
అమరము, సటీక ఇంగ్లీషు అర్థసహితము, సాధారణప్రతి	1	0
డిటో మేలుప్రతి, కాలికోబైండు ...	1	12
గురుబాలప్రబోధిక—చిన్నసైజున రామాశ్రమీయాద్యనేక గ్రంథములసహాయముతో చక్కఁగఁ బరిష్కరించి అకారాద్యనుక్రమణికతో ముద్రించియున్నారము ...	4	0
ధనంజయనిఘంటువు, ఆంధ్రటీకానుక్రమణికాసహితము	0	12
నానార్థరత్నమాల, చక్కనికూర్పు ...	1	0
త్రికాండశేషము, ఆంధ్రటీకాసహితము ...	1	12
విశ్వకోశము, „ ...	2	8
మేదినీకోశము „ ...	4	0
హారావళి „ ...	0	8

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ,